Paratikan sia inyo-koh : (Garih gadang ajaran jo kaiduikpan Yesus)

Ga'dang New Testament

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Language:
Country:
Publisher:
Copyright: © Wycliffe Bible Translators, Inc.
Last Updated: 2023-10-20
ID: 5e4d7d58-26df-4cc0-91b4-16546a07a71c
ISO: gdg
ISBN:

Mateo 4
Marcos 42
Lucas 66
Juan 105
Inangwa 133
Roma 168
1 Corinto 187
2 Corinto 204
Galacia 216
Efeso 223
Filipos 229
Colosas 234
1 Tesalonica 239
2 Tesalonica 243
1 Timoteo 246
2 Timoteo 252
Tito 256
Filemon 259
Hebreo 261
Santiago 275
1 Pedro 280
2 Pedro 286
1 Juan 290
2 Juan 295
3 Juan 296
Judas 297
Nepakaammu 300

Mateo

Ino Mappeafu Sitawa Leburu

Ino Nalawara Damaga Neturakki Mateo, ipakaammuna si i Jesusino Kristo a piniliyi Dios a matturay anna mangisalak sino Judyuwera, e kunna kappay amminino tolayira a mangurug sikwana. Ino kaodduwanira a nanurakkani Mateo, Judyuwera, antu gafuna, ita'dangngangke si ino nekariyi Dios sino tolena a Judyu sino Dadana Tulag, neyakkuruwira gafu ki Jesus.
Ipaita yawa turak si i Jesusino kapatiyana mesturuwa dinunduni Dios, antu gafuna, aneno kalintiyanna a mituldu sino anggamma sapitannino lintiyi Dios anna manuldu mappeafu sino patturayanna. Ino kaodduwana netulduna a neturak sitaw, naurnusira a metuntul sino angganda a sapitan. Kunnayawino limera a naurnusanna: 1) ino netulduwi Jesus sin nagyananna sino kulura mappeafu sino kabibiyag, tarabafu, kalintiyan, anna labu'neno mesapatira sino patturayani Dios (kapitulu 5-7); 2) ino netuni Jesus sino karadwera a adalanna sin nanundunanna sikwara a umang mibanyag (kapitulu 10); 3) ino ampariyira mappeafu sino patturayani Dios (kapitulu 13); 4) ino netulduwi Jesus sino adalannera mappeafu sino aggangwara andino kalintiyanda (kapitulu 18); anna 5) ino netulduwi Jesus mappeafu sino makwa sino maddagguna aw andino gumamwanganino patturayani Dios (kapitulu 24-25).
Odduweno tulduwa sito leburu pelangino neturakkanda, kunnangke ino nannodoyuwanino nalaingira a mituldu sino anggamma sapitannino bitunira sey Betlehem, ino nallakarani Pedro sino utunna danum, ino nappabattunoyani Jesus sino adwera a lappat, ino nangappani Jesus sino pappagara sino buwit sino wangi'na lamis, andino ampariyira mappeafu sino mattarabafuwera sino kaubasan, ino adwera a abbing, ino kasarneno abbingnga ari, andino tafuluwera a bafalatang.

Ino Bagga'na Yaw
Ino neturakkanino gagginafuwera i Jesus annino neyanakanna 1:1–2:23
Ino nanulduwani Juan a Gumabawtisar 3:1-12
Ino nappabawtisarani Jesus annino nanalodawani Ofagga nanutunggung sikwana 3:13–4:11
Ino nanulduwani Jesus sey Galilea 4:12–18:35
Ino inangwa i Jesus nangiyafu sey Galilea kiyad sey Jerusalem 19:1–20:34
Ino kauddiyana awira i Jesus annino natayanna 21:1–27:66
Ino nangngangoliyani Jesus annino nappaddanna 28:1-20

Ino Gagginafuwera I Jesus
(Luc. 3:23-38)

1 Antuyawino neturakkanneno gagginafuwera i Jesu Kristo a gaka i Ari David a gaka kappayi Abraham. 2 I Abrahamino ama i Isaac a ama i Jacob a ama
payi Juda andino kakkola'ngera. 3 I Judeno amara
Fares anni Zara, e i Tamarino inara. I Faresino ama i
Esrom a ama i Aram. 4 I Aramino ama i Aminadab a
ama i Naason a ama i Salmon. 5 I Salmonino ama i
Boaz, e i Rahabino inana. I Boazino ama i Obed, e i
Ruth ino inana. I Obedino ama i Jesse, 6 e i Jesse ino
ama i Ari David.
I David ino ama i Solomon, e ino inana, atawa i Urias
a inatawa i David. 7 I Solomonino ama i Roboam a ama
i Abias a ama payi Asa. 8 I Aseno ama i Josafat a ama i
Joram a ama i Ozias. 9 I Oziasino ama i Joatam a ama i
Acaz a ama payi Ezekias. 10 I Ezekiasino ama i Manases
a ama i Amon a ama payi Josias. 11 I Josiasino ama i Jeconias andino kakkola'ngera sin neyangnganino
Judyuwera sey Babilonia ta mearipannira.
12 Wasin nasinduweno inanawanino Judyuwera sino
lubbunda, neyanaki Salatiel a i Jeconiasino amana. I
Salatielino ama i Zorobabel. 13 I Zorobabelino ama i
Abiud a ama i Eliakim a ama payi Azor. 14 I Azorino ama
i Sadoc a ama i Akim a ama payi Eliud. 15 I Eliud ino
ama i Eleazar a ama i Matan a ama payi Jacob. 16 I Ja-

cob ino ama i Jose, e i Jose ino atawa i Maria a ina i Jesus a maingnganan si Kristo.

17 Kunnantu, kara'appatira a gagginafuwi Jesu Kristo
mangiyafu ki Abraham makkiyad ki Ari David. Kara'appatira kappay mangiyafu ki Ari David makkiyad sino
inanawanino Judyuwera sino lubbunda ta mearipannira sey Babilonia. Kara'appatira kappay mangiyafu sino
inanawanda sino lubbunda makkiyad sino
neyanakanino maingnganan si Kristo.

Ino Neyanakani Jesu Kristo
(Luc. 2:1-7)

18 Antuyawino istoriyeno neyanakani Jesu Kristo. Neturatuwi Maria a inana a meatawa ki Jose, udde sin liyera a matawa, naammuwan si mabussitin gafu sino
pannakadameno Espirituwi Dios. 19 I Jose a mangatawana sikwana, minakkurug sino lintiyi Moises, udde ammena anggamma meyatatalli Maria. Antuweno
dinandamma si ikatwena a awana makaammu. †

20 Wasin aggadandammannenay, agyanino angheli
Afu Dios a nappadda sikwana si tenap, e nassapit si,
"Jose a gaka i David, ammeka mattalawa mangatawa
ki Maria, se ino nabussitanna, naggabwat sino pannakadameno Espirituwi Dios. 21 Lalakineno iyana'nga,
e ingnganannuna si Jesus, se antuneno misalak sino
tolenera sino liwa'da."

22 Nakwa ammin yaw takesi meyakkuruwino nepasapiti Afu Dios sino tata a gumalabbunna a kunna si,
23 "Mabussi'neno tata a balatanga ammena kepay
nasengged, e miyana'nga si lalakiya maingnganan si
Emmanuel," †† anggamma sapitan, ana i Dios sikwatam.

24 Wasin nafati Jose, kinurungngeno sinapitino
anghel e inatawana i Maria, 25 udde ammena dinuruwi
Maria kiyad si ammena neyanakino abbingnga. E
wasin neyanak, nginani Jose si Jesus.

Ino Naddayawanino Nalalaingira Ki Jesus

2 Neyanaki Jesus sey Betlehem a lubbunna Judea
sin natturayani Ari Herodes. Wasinoy, agyanino
inangngira sey Jerusalem a naggabwat sino lattakanna
sinag a nalalaingira a mituldu nu sanneno anggamma
sapitannino bitunira. 2 Wasin ginamwangira sinay,
nabbebutira a nassapit si, "Sintawino agyananino
bawuwa neyanaka ariyeno Judyuwera? Se initamiyeno
nappaddanino bituna senyalneno neyanakanna, e antuweno inangkami sitawa maddayaw sikwana."

3 Wasin diningngaggi Herodes inay, nappelalotino
dararanna, kunna kappayino korwanira a tolay sey
Jerusalem. 4 Antu gafuna, nepaayangngeno pangafuwanirana padi andino mammesturuwerana lintig, e
nebebu'na sikwara nu sintawino keyanakanino Kristo.
5 "Sey Betlehem sito probinsiya a Judea," nesomba'da.
"Se antuweno nepeturakki Dios sino gumalabbunna
si'ina kunna si,

6 *'Ino Betlehem a sako'ma Judea, antuweno kapapatiyan sino madayawira a lubbunna Judea, se antuneno paggabwatanino matturaya mifuyut anna mimut sino tolekira a gakagaka i Israel.'"* ‡

7 Wasinoy, nepaayi Herodes inayira a nalalainga mituldu sino anggamma sapitannino bitunira takesi
tatabbannera a ira pelang, e naammuwanna sikwareno fustuwa tiyemponeno nappaddanino bitun.
8 Wasin naammuwannan, dinundunnera sey Betlehem
e sinapi'na si, "Umangkayu sinay, e tufukandaw si
nalawad inaya kalu'bit. Nu sumpalandaw, mulikayuna
sitaw ta itulduyu sikwak takesi umangngappaya maddayaw sikwana."

9,10 Wasin nabalina nattunino ari sikwara, ginikkatira,
e nappelalotino aangganda, se initara kappayino bituna initara si'in. Nefuyu'nera makkiyad sino
batungngeno balaya agyananino kalu'bit, kasena nittud. 11 Sinallungira sino balay, e initareno kalu'bit anni
Maria a inana. Namaliturira a naddayaw sino kalu'bit,
kasera nelawanino nakkakangina a neyangkalinda, e
neya'dara sikwaneno rigalura a bulawan, bambanguwa insensuwa ngananda si frankinsens, anna mirra.

12 Wasin manawiran, nepatenappi Dios sikwara si
ammerana muli ki Herodes, antu gafuna, tangananino
nallakaranda a nuli sino lubbunda.

Ino Nabbukalanda Jose A Umang Sey Egipto

13 Wasin inanawinnino nalalaingira, nappadda ki Jose
ino tata a angheli Afu Dios si tenap, e sinapi'na sikwana si, "Gumabwakka, e ibukalnuweno kalu'bit anninо inana ta umangkayu sey Egipto. Agyangkayu sinay
kiyad si itulduk si mulikayu, se ino gakkaddi Herodes,
paintufu'ngeno kalu'bit ta ipapapatena."

14 Wasinoy, ginabwati Jose e neikka'neno kalu'bit annino inana si tangngana gafi ta umangngira sey Egipto. 15 Antuweno nagyananda kiyad sino natayani
Herodes. Nakwenay takesi meyakkuruwino nepasapiti
Afu Dios sino gumalabbunna a kunna si, "Inayangkuweno Abbingku a manaw sey Egipto." ‡†

Ino Nappapapatayani Herodes Sino Kalu'bitira

16 Wasin nalasini Herodes a binalabaliyampelangino
nalalaingira, nappelalotino bungu'na. E sinapi'na sino
sindalunera ta umangngira mamapatay sino amminira
a kalu'bita lalakiya maddawun kiyad si adwarun sey
Betlehem anda sino wewe'nginna a lulubbun. Se am-

† *Ino gagangena Judyu, nu wara netulaga mangatawa si balatang, nebilangin si atawana. Nu wara nakwa e dinandamma si ammena ituluy, maawag si a'danneno balatang si papela mangipakaammu si ikatwena. Maawaggappay si wara adwa a tistigu.*

†† *Isaias 7:14*

‡ *Mikias 5:2* ‡† *Oseas 11:1*

muna si antuweno fustuwa kabayangngeno tiyempowa nappaddanino bitun se ammena kinalyawanino sinapitino nalalaingira sikwana. 17 Gafu sinaya nakwa,
neyakkuruwino nepasapiti Dios sino gumalabbunna a
i Jeremias a kunna si,

18 *"Madingngag sey Rameno nappelalota tangi'da gafu*
sino loneno nakanda. Tangitani Raquelino ab-
bingngera. Ammena anggamma mabambayan, nu
ammena lud aggetangatangit, se awaninnino ab-
bingngera." †

Ino Inangnganda Jose Sey Nazaret A Naggabwat Sey Egipto

19 Wasin natayinni Herodes, nappaddeno tata a
angheli Afu Dios ki Jose si tenap sin nagyananda sey
Egipto, 20 e sinapi'na si, "Gumabwakka ta iyanomino
kalu'bit annino inana ta mulikayu sey lubbundawa Is-
rael, se natayinnino nassapit si mapapatayino
kalu'bit." 21 Antu gafuna, ginikkatira e nuliyera sey Is-
rael.

22 Udde wasin diningngaggi Jose si nepataliyi Arkelao
a abbingi Herodes a matturay sey Judea, mattalawa
muli sinay. Nepatenakkappayi Afu Dios ki Jose ta
umangngira magyan sey probinsiya a Galilea.
23 Inangngira nagyan sey Nazaret. Nakwenay takesi
meyakkuruwino nepasapiti Dios sino gumalabbunna
mappeafu ki Kristo a kunna si, "Maingngananna si
taga-Nazaret." ††

Ino Nanulduwani Juan A Gumabawtisar

(Mar. 1:1-8; Luc. 3:1-18; Jn. 1:19-28)

3 Wasin tiyempowa nagyanangkepera Jesus sey
Nazaret, inangngi Juan a Gumabawtisar sino
kalolowata sako'ma Judea, e nanuldu sino tolayira a
inang naningngag sikwana. 2 Sinapi'na si,
"Iboboliyuweno liwa'daw, se ara'niyennino patturayani
Dios." 3 I Juanino sinapiti Isaias a gumalabbun sin nas-
sapitanna si,

"Antuneno mikulakulawu sey kalolowata massapit si,
'Idadandawino lakarannino Afuyu a gumamwang take-
si nalawanneno dalana pallakaranna.' " ‡

4 Ino barawasiyi Juan, naangwa si du'du'na kamelyu
anna gaddangino sintaronna. Ino a'akkananna, durun
anna diyuna ayokan. 5 Inang sikwaneno tolayira a nag-
gabwat sey Jerusalem anda sino ammina lulubbunna
Judea anda sino lulubbuna nassalidadammang sino
wawwanga Jordan. 6 Nepunnureno liwa'da, kaseyira
binawtisarani Juan sino wawwanga Jordan.

7 Udde wasin naita i Juanino odduwera a Fariseo an-
da Saduceo a umang mappabawtisar sikwana, sinapi'-
na sikwara si, "Mayan umangkayuwa massalasangkun
sitaw? Inyeno nassapit sikwayu si meli'wakayu sino
kastiguwi Dios nu mabawtisarangkayu? 8 Ammena
dama, nu ammeyu abbu ipaita sino aggangwayu si
gakkuruwa neboboliyuweno liwa'daw. 9 Ammeyu kap-
pay nganan si meli'wakayu sino kastiguna se i Abra-
hamino gagginafuyu, se massiki iyawira a batu, dama i
Dios a pabbalin si gakagaka i Abraham. 10 Inona kas-
tiguwi Dios sikwayu, meyamparig si wataya nedadana
paggabba si kayu, e kadda kayuwa ammena mam-
munga si nalawad, mefungalla magabba e masikku-
lan."

11 Wasinoy, netuluyna a nassapit si, "Aneno metufara
gumamwanga napatig amma sikwak. Gafu sinaya ki-
napatingnga, ammek meannunga mattammit sino
sapatu'na. ‡‡ Bawtisarantakayu pelang si danum ta
mepaita si iboboliyuweno liwa'daw, udde sikwana,
bawtisarannakayuna sino Espirituwi Dios anna si afuy.
12 Antuneno mangukum sino tolayira. Meyamparig si
tolaya aneno miyawa pitta'ma sino apaya naaggik. E
ino nabbaggat, iyalangnga, udde ino pittapanna,
itakkumma sino afuya ammena maaddap."

Ino Nappabawtisarani Jesus

(Mar. 1:9-11; Luc. 3:21-22)

13 Sinoya tiyempowa namawtisarani Juan sino tolayi-
ra, ginamwangi Jesus a naggabwat sey Galilea e inang
sino wawwanga Jordan ta mappabawtisar ki Juan.
14 Udde amme anggammi Juan, e sinapi'na si,
"Ikkana'ngaddino mappabawtisar sikwam. Mayan
ikkammangke ino umang mappabawtisar sikwak?"

15 Udde sinombati Jesus si, "Kadde, massiki akwannu,
se antuweno meannunga akwanta takesi tuntulanta
amminino anggammi Dios a makwa." Wasinoy, bi-
nawtisarani Juan.

16 Wasin nasinduwa nabawtisarani Jesus, gina'dangin
sino dappit, e kaka'meng kelanga nabukkatanino lan-
git. E naitaneno Espirituwi Dios a naddassa kunnangke
kalapatiya naffun sikwana. 17 E agyanino naddamit sey
langita nassapit si, "Antuyawino iiddukangkuwa Ab-
bingku, e maanggammakungke gafu sikwana."

† *Jeremias 31:15 Sino nakammi Jeremias, i Raquelino mebilang si ineno ammina Judyu, e ino abbingngera ino gakagakeno abbingira i Israel a naaffut anna nearipan sey Babilonia. I Mateo pay, usaranna i Raquel si ampariyino bafabbayira sey Betlehem a natayino abbindera.* †† *Ino sapi'na Nazaret, awan sino Dadana Tulag, udde sino tiyempowi Jesus, bibissangngino lubbuna Nazaret anna pappoporayanino tolayira (itannu sino Jn. 1:46), antu gafuna, ino anggammi Mateo a sapitan, odduwera a gumalabbuna nassapit si pappoporayanino tolayira i Jesus.* ‡ *Isaias 40:3*

‡‡ *Ino tata a tarabafuweno kaabbafawana aripan si'in, iyangngeno sapatu'neno amungnga nu wara umangnganna e ariyanna kappay nu muli anna sumallung sino balay. Antu gafuna, ino anggammi Juan a sapitan, ammena nebilangino baggina si meannunga masserbi si massiki aripanni Jesus.*

Ino Nanalodawani Ofagga Nanutunggung Ki Jesus
(Mar. 1:12-13; Luc. 4:1-13)

4 Wasinoy, nefuyutino Espirituwi Diosi Jesus sino
kalolowat takesi tutunggungani Ofag. 2 Nagyan
sinay si appatafuluwa aw anna gafiya awana nanga-
pangngan, kasena gini'neno bisinna. 3 Wasinoy, i Ofag-
ga gumatutunggung, inang sino agyananna e sinapi'-
na si, "Nu gakkuruwa ikkeno Abbingi Dios, sapitannu
sitawira a batu ta mabbaliyera si maakkan."
4 Udde sinombati Jesus si, "Ino neturakka sapiti Dios,
kunna si, 'Bakkampelanga maakkanino ikabiyangnga
tolay, nu ammena kappelud ammina sapitanni Dios.' "
†
5 Wasinoy, nefuyuti Ofag sino nadiosana lubbuna
Jerusalem, e nepata'dangnga sino kata'nangana parti-
neno Templo. 6 E sinapi'na si, "Nu gakkuruwa ikkeno
Abbingi Dios, mallattuka, se ino neturakka sapiti Dios,
kunna si, 'Tunanni Diosino anghelnera ta imutandaka.
Tampayandaka takesi ammeka makalowan, massiki
ino takkim, ammena mabiyaran si batu.' " ††
7 Sinombati Jesus si, "On, udde kungkappayino netu-
rakka sapiti Dios si, 'Ammemmad dalodawanni Dios a
Afum.' " ‡
8 Waso kunnenoy, nefuyuti Ofag sino ata'nangingke
a kulud, e nepaitana sikwaneno ammina patturayan
sito lubag andino kinaba'nanda. 9 Sinapiti Ofag sik-
wana si, "Iya'dak ammin yaw sikwam, nu mamalitugga
a maddayaw sikwak."
10 Udde sinombati Jesus si, "Manokan, Ofag! Se kun-
nino neturakka sapiti Dios si, 'Dayawandonaddi Dios a
Afuyu, e antu nabbelangino passerbiyandaw.' " ‡†
11 Wasinoy, inanawi Ofag, e agyanino anghelira a gi-
namwanga nanuffun sikwana.

Ino Nangiyafuwani Jesus A Nanuldu
(Mar. 1:14-15; Luc. 4:14-15)

12 Wasin diningngaggi Jesus si nabaluri Juan, nuli sey
Galilea. 13 Udde ammena nagyan sey Nazaret, nu am-
mena lud nagyan sey Capernaum, tata a lubbun sino
dappi'na bebaya Galilea a sako'meno Zabulon anni
Neftali si'in. 14 Nakwenay takesi meyakkuruwino
nepasapiti Dios ki Isaias a gumalabbunna a kunna si,
15 "Ino Galilea a sakopanneno lubagga neya'da sino
gakagakara Zabulon andino gakagakara Neftali, a
agyan sino dappi'na bebay anna sino dammangngeno
wawwanga Jordan, antuweno agyananino bakkannira
a Judyu. 16 Ino tolayira sinay, kunnangke nagyanira si
lammuk, e kunnangke ireno iturayanino katayan se
awana innanamanda. Udde sitoya, aneno itanda a
natuyagga sirwat, se nappadda sikwareno mappabag-
gaw sino nakanda." ‡‡
17 Mangiyafu sinoya tiyempo, neyafuwi Jesus a nanul-
duwa nassapit si, "Iboboliyuweno liwa'daw, se
ara'niyennino patturayani Dios."

Ino Nayani Jesus Sino Palunguwa Adalannera
(Mar. 1:16-20; Luc. 5:1-11)

18 Wasin tata si awa malallakari Jesus sino dappi'na
bebaya Galilea, initaneno adwera a makkolaka gu-
mattafukul, da Simon a isamura si Pedro anni Andres.
Iyattureno tafukulda sino bebay. 19 Sinapi'na sikwara
si, "Mebulungkayu sikwak takesi pabbalintakayu si
kunnangke gumattafukul si tolay." 20 Inanawandanino
tafukulda e nebulunira sikwana.
21 Sin aggelakalakarira sino dappi'na bebay, inita
kappayi Jesusino adwera a makkolaka da Santiago an-
ni Juan a abbingira i Zebedeo. Aggatakayira andino
amara sino abanda a mamiyangay sino tafukulda. In-
ayanira i Jesus, 22 e inanawandanino abanda annino
amara, e nebulunira pay ki Jesus.

Ino Nanulduwan, Nangibanyan, Anna Nappabattunoy-ani Jesus Sino Matakitira
(Luc. 6:17-19)

23 Nannodoyuwi Jesus sino ammina probinsiya a
Galilea. Nanuldu sino sinagogera a nangibanyag sino
nalawara damag mappeafu sino patturayani Dios, an-
na nepabbattunoyneno naddadaruma a takitino to-
layira annino dya'na baggira. 24 Naddinnamino inan-
gangwa i Jesus kiyad sino ammina sakopanna Siria,
antuweno inang sikwaneno ammina matakitira anna
madyatanira a kakunneno naunagganira si narakkatta
espiritu, ino makkoldatira, andino paralitikuwera, e
nepabbattunoynera ammin. 25 Antu gafuna, odd-
uweno tolayira a dinandan sikwana a naggabwat sey
Galilea, sino Tafuluwera a Lubbun, sey Jerusalem anda
sino korwana lubbunna Judea, anna sino
dammangngeno wawwanga Jordan.

Ino Netulduwi Jesus Sin Nagyananna Sino Kulud

5 Wasin inita i Jesusino odduwera a tolay, nanu'du
sino kulud ‡‡† e nattuttud sinay. Wasin
nakkakarampattino adalannera sino agyananna, 2 sin-
ulduwannera. Sinapi'na si,

Ino Nagasatira A Tolay
(Luc. 6:20-23)

3 "Nagasatino tolayira a nangammu si pobiriyera si
pannakadama a mangwa sino panggammani Dios nu
awana duffunna, se ireno mesapat sino patturayanna.
4 "Nagasatino tolayira a aggalowino nakanda gafu
sino liwa'da, se bambayanira i Dios.

† *Deuteronomio 8:3* †† *Salmo 91:11-12* ‡ *Deuteronomio 6:16*
‡† *Deuteronomio 6:13* ‡‡ *Isaias 9:1-2*

‡‡† *Ino anggamma sapitan sino dami'na Griego, bakkanna tata a ata'nanga kulud, nu ammena lurino kakuluran onnu kamukaggan. Odduweno kulura ara'ni sino bebaya Galilea.*

5 “Nagasatino tolayira a tagatulutuluk sino urayi
Dios, se appandeno ammina nekariyi Dios.
6 “Nagasatino tolayira a kabbatandangke a mangwa
sino panggammani Dios, se duffunannera ta damara a
akwan.
7 “Nagasatino tolayira a naallak si korwana tolay, se
allakkannira payi Dios.
8 “Nagasatino tolayira a pittatandeno nakanda sino
panggammani Dios, se iraneno mita sikwana.
9 “Nagasatino tolayira a mappalawad sino abbafaru-
lunino kasittolerera, se ireno mebilang si abbingi Dios.
10 “Nagasatino tolayira a melopalopet gafu sino
pangwanda sino panggammani Dios, se ireno mesap-
at sino patturayani Dios.
11 “Nagasakkayu nu atatallandakayu anna ilopalope'-
dakayu anna massisiriyera a massapit si narakkat
mappeafu sikwayu gafu sino nanguruwandaw sikwak.
12 Nappelalo'naddino aanggandaw, se nedadumeno
labuta neyimfuni Dios para sikwayu sey langit. Se ino
akwanda sikwayu, kunna kappayino nakwa sino gu-
malabbunira si'in.”

Ino Mappeafu Sino Asin Annino Sirwat

(Mar. 9:50; Luc. 14:34-35; Mar. 4:21-23; Luc. 8:16-18)

13 Netuluyi Jesus a nanuldu, e sinapi'na si, “Ikkayuwa
mangurug sikwak, meyampariggayu si asin sino to-
layira sito lubag. Udde nu dumantakino asin, amme-
nan dama a pulinino pe'na. Awaninna serbina, e
metakkubbelang, e pappipi'nakkanino tolayira.
14 “Meyampariggayu kappay si sirwata mawwaldag
sino nakammino tolayira sito lubag. Dandammandon-
ad si nu wara lubbun sino munsu'nga kulud, mait-
engke. 15 Awangkappay misigi si lampara, kasena ab-
bungan si angngoran, nu ammena lud itappat takesi
itan amminino taabbalayireno akwanda. 16 Kunna kap-
pay sikwayu, ammeyu nad ilefangngino angnguru-
ddaw, nu ammekayu lud massirwat sino ammina tolay
takesi itandeno nalawara aggangwayu e dayawan-
dana i Dios a Amayu sey langit.”

Ino Mappeafu Sino Lintiyi Moises

17 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus si, “Ammeyu nad
dandamman si inangngak sitawa mappaibbat sino lin-
tiyi Moises andino neturakkino gumalabbunira, nu
ammek lud inang sitaw takesi iyakkuruggu amminino
sinapi'da. †18 Sapitangku gakkurug sikwayu, makkiyad
si ana kepay yo lubag anna langit, awaningke a
maawan sino ana sino lintiyi Dios, massiki ino kaab-
bafawana sapit onnu ino tata a tulnak, kiyad si makwa
amminino gakkaddi Dios. 19 Antu gafuna, nu wara am-
mena mangurug sino massiki kalalampawana lintiyi
Dios anna antu kappayino itulduna sino korwanira,
mebilang si kaabbafawan sino patturayani Dios. Udde
ino mangurug sino lintig e itulduna pay sino korwani-
ra, mebilang si napatig sino patturayani Dios. 20 Udde
ino sapitangku sikwayu, nu ammena nalawarino an-
nuntuldaw sino lintiyi Dios amma sino Fariseowera
andino mammesturuwerana lintig, ammeyu dama a
mesapat sino patturayanna.”

Ino Mappeafu Sino Bungut

21 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Diningngaddawino
lintiya netuldu sino gagginafutamira si'ina kunna si,
‘Ammeyu nad mamapatay, se nu wara mamapatay,
maukum anna makastigu.’ ” 22 Udde sapitangku sik-
wayu si massiki ino mabbungut sino bulunna,
maukum. Ino kappay tolaya miyatatal sino bulunna a
massapit si “Awana serbim,” medarum sino panga-
fuwanira. E ino kappay tolaya massapit sino bulunna si
“Abulka,” meannunga metakkub sino afuy sey infiyer-
nu. 23 Antu gafuna, nu wara iwa'la'nu ki Dios sino Tem-
plo, e madandammu si wara pabbungutanino bulun-
nu sikwam, 24 anawannu naddino iwa'la'nu ta umang-
ka abbu mappakoli sikwana, kaseka muliya miwa'lat
sino iya'dam ki Dios.
25 “Nu wara manggamma midarum sikwam, malang-
ka nadda umang sikwana ta makitatabbagga si
nalawad. Se nu ammem akwan inay, idarundaka sino
huwes, iyalawa'daka sino pulis, e mabalugga. 26 Sapi-
tangku gakkurug sikwam si ammeka makalawan sino
abbaluran kiyad si mapagan amminino multam.”

Ino Mappeafu Sino Makibulun

27 “Diningngaddokappayino netuldu sikwara si'ina
kunna si, ‘Ammekayu nad makibulun.’ 28 Udde sapi-
tangku sikwayu si ino lalakiya aggatulang si tata a
bafay e imallanna, nakibulunin sino nakamma. 29 Antu
gafuna, nu ino diwanana matamino paggabwatanino
palliwatannu, tuketannu ta itakkummu. Se tawwareno
makuranganino baggim si tata a partina amma sino
awana kurangnga, e metakkugga sey infiyernu. 30 E nu
ino kappay diwanana kama'nuweno paggabwatanino
palliwatannu, ga'bungannu ta itakkummu. Se
tawwareno makuranganino baggim si tata a partina
amma sino awana kurangnga, e metakkugga sey infiy-
ernu.”

Ino Mappeafu Sino Mikatway Sino Atawana

(Mat. 19:9; Mar. 10:11-12; Luc. 16:18)

31 “Aneno netuldu kappay si'ina kunna si, ‘Nu ikat-
wayino lalakiyeno atawana, wara nad iya'dana si tu-
rakka pangitan si nakkatwayira.’ 32 Udde sapitangku
sikwayu si ino lalakiya mikatway sino atawana a
bakkanna gafu sino akkibulunino bafay, malliwat. Li-

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan sino dami'na Griego: ...nu ammek lud inang sitaw takesi ipakaammukino fustuwa angganda a sapitan.*

wa'na se pabbalinneno bafay si makibulun nu mangatawa kappay. E ino kappay lalakiya mangatawa si bafaya nekatway, makaliwakkappay si makibulun.”

Ino Mappeafu Sino Massapata
(Sant. 5:12)

33 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Diningngaddokappayino netuldu sino gagginafutamira si'ina kunna si, ‘Ammeyu nad talekkuranino nekariyu, nu ammeyu lud akwanino nesapatayu ki Afu Dios.’ 34 Udde sapitangku sikwayu si ammekayungke nad massapata. Ammeyu nad passapateno langit, se antuweno pattutturani Dios a matturay. 35 Ammeyu naggappay passapateno lubag, se antuweno pitappatanna sino takkina, onnu sey Jerusalem, se antuweno lubbunino madandayawa Ari. 36 Massiki ino uluyu, ammeyu nad passapata, se ammeyu dama a mapafuraw onnu mapangisitino massiki tata a abuk. 37 Unoyneno sapitandopelang si ‘On’ onnu ‘Awan’ nu gakkuruwino ikarim, a ammeyu dagganan si sapata. Se massiki sanna a idaggayu, maggabwat ki Satanas.”

Ino Mappeafu Sino Mabbalat
(Luc. 6:29-30)

38 “Diningngaddokappayino netuldu sikwara si'ina kunna si, ‘Nu wara tolaya manaral sino mateno bulunna, madaral kappenaddino matana, e ino tolaya manammu sino ngipanneno bulunna, matammu kappenaddino ngipanna.’ 39 Udde sapitangku sikwayu si ammeyu nad mabbalat sino tolaya mangwa si narakkat sikwayu, nu ammekayu lud mangwa si kunnayaw. Nu wara manipang sino diwanana paringilnu, purayannu ta sipangnganna kappayino tafik. 40 Nu wara kappay midarum sikwam e pammultandaka si barawasi, nalawad nu iya'dangkappayino tafalnu. 41 E nu wara mipatut sikwama mattu sino iggamma si takilometro, massiki nu attunnu si adwa a kilometro. 42 Nu wara marang sikwam, a'dannu, e nu wara kappay takkawanda sikwam, ipatakkom.”

Ino Agganggam Si Kakkalinga
(Luc. 6:27-28, 32-35)

43 “Diningngaddawino netuldu sikwara si'ina kunna si, ‘Anggammandonaddino bafulundawira, e kababannaddawino kakkalingayuwera.’ 44 Udde sapitangku sikwayu si anggammandonaddino kakkalingayuwera anna ikararandonaddino milopalopetira sikwayu 45 takesi maita si gakkuruwa abbindakayuwi Dios a Amayu sey langit. Se i Dios, pawwaldanneno sinag sino ammina tolay, massiki narakkat onnu nalawad. E purananna kappay sino lubangngeno naggaddangnga tolay anna sino lubangngeno bakkanna naggaddang. 46 Nu ino pelang manggam sikwayuweno anggammandaw, wara kad labu'daw ki Dios? Massiki ino naingapira a gumattuki si buwit, damara a mangwa si kunnenoy. 47 E nu ino pelang bafulundawireno pannakammandaw, sanna kaddino kedumandaw sino korwanira? Se massiki ino ammera nangammu ki Dios, akwanda kappay. 48 Kunnantu, maawag si awaningke nad pakkuranganino kinalawaddaw a kakunna i Dios a Amayu sey langita awaningke pakkuranganna.”

Ino Annuffun Sino Mekakallakkira

6 Netuluyi Jesus a nanuldu, e sinapi'na si, “Itandaw ta nu mangwakayu si nalawad, ammeyu ipaita si korwana tolay ta dayawandakayu. Se nu kunnenoyino akwandaw, awanna a labut si appandaw sino Amayu sey langit.

2 “Antu gafuna, nu manga'dakayu si duffun sino mekakallakkira, ammeyu nad ipaita anna padidingngag sino odduwera a tolay a kunneno akwanino massasannakammira sino paddayawanda anna sino dalan takesi medayawira. Sapitangku gakkurug sikwayu, inapparanino labu'da. 3 Antuweno nu wara iya'dayuwa duffun sino mekakallakkira, ammeyu nad ipakaammu massiki sino kadikkattana bulundaw 4 takesi awana makaammu. E ino Amayuwa mita sino akwandawa amme maammuwanna korwan, antuneno mallabut sikwayu.”

Ino Mappeafu Sino Kararag
(Luc. 11:2-4)

5 Sinapikkappayi Jesus si, “Nu makkararaggayu, ammeyu nad tuntulannino aggangweno massasannakammira, se angganda a matta'dagga makkararag sino paddayawanda anna sino paddarambalanna dalan takesi itanireno tolayira. Sapitangku gakkurug sikwayu, inapparanino labu'da. 6 Udde nu makkararagga, sumallungka si kwartuwa ikka pelang e iyaku'nu, kaseka makkararag ki Dios a Amama ammena maita. E ino Amama mita sino akwannuwa amme maammuwanna korwan, antuneno mallabut sikwam.

7 “Sino kararaddaw, ammeyu nad musar si odduwa sapit a ammeyu dandammannino anggamma sapitan a kunneno aggangweno tolayira a amme nangammu ki Dios. Kunnenayino akwanda se aridda si madingngaggino kararadda gafu sino kasoddangnga. 8 Ammeyu tuntulannino akkararadda, se ino Amayu sey langit, ammunanino awandaw liyeyuwa arangngan. 9 Kunna nad yawino akkararaddaw.

‘Amamiya ana sey langit, madayonaddino ngannu.
10 Gumamwangngaddino patturayannu takesi maangweno panggammannu sito lubag a kunna pay sey langit. 11 Iya'dam sikwamiyeno makkana awammi sitawa aw. 12 Pakomannuweno liwa'mi se pakomammi kappayino nakaliwatira sikwami. 13 Duffunandakami ta

ammekami matutunggungan e meli'wakami si narakkat.' †

14 "Pakomandonaddino malliwatira sikwayu, se nu
pakomandawira, pakomandakayu kappayino Amayu
sey langit. 15 Udde nu ammeyuwera pakoman, amme
kappay pakomanino Amayu sey langitino liwa'daw."

Ino Mappeafu Sino Mallantanga Mangngan

16 Wasinoy, netuluyi Jesus a nassapit si, "Nu mallan-
tangkayuwa mangngan, ammeyu nad ipaita si mal-
owino nakandaw a kunneno aggangweno massasan-
nakammira. Se angganda a maammuwanino tolayira
si mallantangira a mangngan, antuweno ammera
lawarannino baggira. Sapitangku gakkurug sikwayu,
inapparanino labu'da. 17 Antuweno nu mallan-
tangkayuwa mangngan, mimutungkayu nad anna
mallagguggayu 18 takesi awana mangammu si mallan-
tangkayuwa mangngan, nu bakkampelangi Dios a
Amayuwa ammena maita. Se itanneno akwandawa
amme maammuwanna korwan, e antuneno mallabut
sikwayu."

Ino Mappeafu Sino Kinaba'nang Sey Langit

(Luc. 12:33-34)

19 "Ammekayu mampat si kinaba'nang sito lubag, se
ino kukwayu sitaw, naladda a darallanna anay anna
lati, †† e aneno tolayira a sumallunga mattakaw. 20 Antu
nad ampattandawino kinaba'nandaw sey langit, se
awaningke a anay anna latiya manaral, e awangkap-
paya makatallunga mattakaw. 21 Se ino kakuruwanna,
ino agyananino kinaba'nandaw, antu kappayino
agyananino nakandaw."

Ino Mappeafu Sino Gumansirwa'na Baggi

(Luc. 11:34-36)

22 "Ino mata, antuweno gumansirwa'na baggi. Antu
gafuna, nu nalawarino angngitama mittata ki Dios,
mabbaggawino nakammu. 23 Udde nu narakkattino
angngitam, lammuk kepayino nakammu. Nu sapitan-
nu si nabaggawino nakammu gampade lammuk kena,
gakkuruwingke a lammuk kepay."

Ino Aggimuti Dios Sino Manalakkira Sikwana

(Luc. 16:13; 12:22-31)

24 "Ammena dama nu adweno amungngeno tata a
aripan, se anggammanneno tata e ka'ganneno tata.
Ipatingnga kappayino tata e balawanneno tata. Antu
gafuna, nu pirakino aggadandammandaw, ammeyu
dama a mangwa sino panggammani Dios.

25 "Antuwenayino gafuna a sapitangku sikwayu, am-
mekayu nad maddararan mappeafu sino akkanan,
inuman, anna barawasiya maawaddaw sitawa biyag.
Ammena kad napatiyino biyag anna baggiyu amma
sino akkanan anna barawasi? Gafu se i Diosino nan-
ga'da sino biyag anna baggiyu, antu kappayino man-
ga'da sino maawaddaw. 26 Dandammandonaddino
mammanukira. Ammera mabbini, ammera ke mag-
gani, awangkappay alanda a pimfunan sino akkanan-
da, udde ammera mabisinan, se iya'deno Amayu sey
langitino akkananda. Ammekayu kad napatig amma
sino mammanukira? 27 Ino tata kappay, massiki nu
makadaradararangkayu, ammeyu dama a pasoddan-
nino biyaddaw si massiki taorappelang.

28 "Mayan maddararangkayu kappay mappeafu sino
pabbarawasiyu? Itandawino addokallino sabungira
sino danak. Ammera mattarabafu anna massinnun,
29 udde sapitangku sikwayu, massiki i Ari Solomon a
naba'nangngingke, awana barawasina a mekunna
sino kinalawarirenaya sabung. 30 Nu kunnenayino ki-
nalawara iya'da i Dios sino kaddattira sino danaka
mabiyayira pelang si tata si aw e masikkulanira si
kadarama'na, ammena kaggappay manga'da sino
barawasiya awandaw? Mayan kurang kepayino an-
nala'daw sikwana? 31 Antu gafuna, ammekayu nad
maddararana massapit si, 'Sintomatino pappammi
sino akkanammi anna inumammi andino pab-
barawasimi?' 32 Se antuweno kabbatannino tolayira a
amme nangammu ki Dios. Udde sikwayu, ammuweno
Amayu sey langit si awandawira ammin inay. 33 Antu
gafuna, pittatandonaddino nakandawa maddandam
sino patturayani Dios andino annuntuldaw sino nag-
gaddangnga pakwana sikwayu, e iya'danana ammin
inaya awandaw. 34 Kunnantu, ammeyu nad pad-
dararananino makwa nu daramat. Se ino makwa nu
daramat, kaseyuna dandamman sinoy. Se fustuwenni-
no dyata lawumandaw kadda aw, e ammeyu nad
dadagganan."

Ino Angngukum Sino Bafuluntamira

(Luc. 6:37-38, 41-42)

7 Netuluyi Jesus a nanulduwa nassapit si, "Ammeyu
nad ukumannino bafulundawira takesi ammer-
akayu pay ukumanni Dios a makastigu. 2 Se ino angn-
gukundaw sino bafulundawira, kunna kappeneno
angngukumi Dios sikwayu. Nu awana alla'daw sik-
wara, ammerakayu pay allakkanni Dios. 3 Kunnangke
aggitannuweno bibissangnga ana sino mateno bulun-
nu, a ammem magi'neno dokalla ana sino matam.
4 Ansannu massapit sino bulunnu si ariyannuweno ana
sino matana a ammem maiteno ana sitan matam? 5 Ik-
ka a massasannakam, ariyannubbuweno ana sino
matam takesi nalawarino angngitam, kasem dama a
ariyanino ana sino mateno bulunnu."

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan sino dami'na Griego: ...meli'wakami sino Diablo.* †† *Sino dami'na Griego, odduwa keusaranino sapi'na lati. Ino anggamma sapitan, massiki sanna a mangngan onnu manaral a kunnangke lati, akad, ballaingan, anna bu'buk.*

6 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Ammeyu ipatuta manuldu sino tolayira a mangayoyung sino nadiosana sapiti Dios se ammera anggamma dingngaggan. Meyampariyira si atu onnu bafuy, se massiki nu nangineno iya'dam sino nabunguta atu, katandaka kepay, e massiki nu perlasino itakkummu sino bafuy, pappipi'nakkanna pelang.”

Ino Mappeafu Sino Aggarantam Ki Dios
(Luc. 11:9-13)

7 Sinapikkappayi Jesus si, “Kanayungkayu nadda marang ki Dios, e iya'dana sikwayuweno arangngandaw. Ituluydokappaya mintufuk sikwana sino awandaw, e sumpalandaw. Itulutuluydokappaya mattottok, e mabukkatanino sawang ta makatallungkayu. 8 Se massiki inyeno marang ki Dios, maa'dan. Massiki inyeno mintufuk, makasumpal, e massiki inyeno mattottok, mabukkatanino sawang para sikwana. 9 Dandammandaw, ikkayuwa mapparanak, nu tinapayino arangngannino abbindaw, a'dandokad si batu? 10 Onnu nu bilisino arangnganna, a'dandokad si ulag?
11 Ikkayuwa narakkatta tolay, ammuyuwa manga'da si nalawad sino abbindaw. Mannanotinna ki Dios a Amayu sey langit, nalawanneno iya'dana sikwara a marang sikwana.
12 “Kunnantu, akwandonad sino kasittoleyuweno anggandawa akwanda sikwayu, se antuweno anggamma sapitannino ammina lintiyi Moises andino tulduweno gumalabbunira.”

Ino Bibissangnga Lamwangan
(Luc. 13:24-25)

13 “Sumallungkayu nad sino bibissangnga lamwangan, se nalaweno lamwangan annino dalana umang sey infiyernu, e odduweno sumallung anna mallakad sinay. 14 Udde bibissangngino lamwangan anna madyatino dalana umang sino biyaya mannayun, e bisangngira ke a makasumpal.”

Ino Kayu Andino Bungana
(Luc. 6:43-44)

15 “Palanandawino massisiriyera a gumalabbuna gumamwang sikwayu, se nannakammino kaitanda a kunnangke karnero, udde ino gakkuruwa aggangwara, manarallira a kunnangke sumarona atu. 16 Ino pimunuwandaw sikwara, ino aggangwara, a kakunneno kayu, ino bungareno kaimunuwanda. Se ino uway, ammena mammunga si ubas, e ino anifung, ammena mammunga si igos. 17 Ino nalawara kayu, nalawabbayino bungana, udde ino narakkatta kayu, narakkakkappepayino bungana. 18 Se ammena dama a mammungeno nalawara kayu si narakkat, e ammena kappay dama a mammungeno narakkatta kayu si nalawad. 19 Ammina kayuwa narakkattino bungara, meyamfungallira a magabba takesi metunguwera.
20 Kunnantu, damayuwa maimunuwanino massisiriyera a gumalabbun gafu sino aggangwara.”

Ino Ammera Mesapat Sino Patturayani Dios
(Luc. 13:24-27)

21 “Ino mesapatirana sino patturayani Dios, bakkanna amminira a mingngan sikwak si Afura, nu bakkampelangino mangwera sino panggammani Ama sey langit. 22 Nanu mada'nganeno awa pangukumani Dios sino tolayira, odduneno massapit sikwak si, ‘Afu, Afu, isapa'dakami nad sino patturayannu se nanuldukami sino mappeafu sikwam, anna inusarmi kappayino ngannuwa nappaanaw si narakkatta espiritu anda sino nangwammi si odduwa kakka'baw.’ 23 Udde ino itabbagguna sikwara, ‘Ammetakayu inammu. Manokayu sitaw, ikkayuwa nangwa si narakkat.’ ”

Ino Adwera A Namata'dag Si Balay
(Luc. 6:47-49)

24 “Amminira a tolaya maningngag anna mangurug sinaya sinapikku, meyampariyira si nalainga tolaya namata'dag si balay sino utunna batu. 25 Wasinoy, nattalannab, naddokallino wawwang, e natuyaggappayino bayabbag, udde ammena naanseno balay, se nafundasiyon si batu. 26 Udde ino tolaya naningngag sinaya sinapikku e ammena kuruwan, meyamparig si pangababulana tolaya namata'dag si balay sino karatan. 27 Wasin nuran, naddokallino wawwang anna natuyaggino bayabbag, naletwarino balay e nadaral.”
28 Wasin nasinduwi Jesus a sinapit ammin inay sino tolayira a nakkakarampat, nakka'bawira sino annulduna, 29 se ino nepanulduna, maitengke si wara turena, a bakkanna kakunneno annulduweno mammesturuwerana lintig.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Tolaya Nakkutal
(Mar. 1:40-45; Luc. 5:12-16)

8 Wasin maddawuti Jesus sino kulud, odduweno tolaya dinandan sikwana. 2 Agyanino lalakiya nakkutalla inara'ni sikwana. Namalitud sino a'langnga a nakiggimallak sikwana si, “Afu, nu anggammu, damaraka pabbattunoyan.”
3 Inappangani Jesusino nakkutal, kasena sinapit si, “On, anggangku si mabbattunoykan. Maariyen yan kutalnu.” E kaka'meng kelanga naariyeno kutalna. 4 E sinapikkappayi Jesus si, “Ammem sapitan yaw si massiki sanna a tolay, nu ammem lud umang mappaita sino padi ta itanna nu naariyennino kutalnu. Kasem iya'da sikwaneno netuni Moises si'ina mewa'lat ki Dios takesi wara pangammuwanino tolayira si gakkuruwa nabbattunoykan.”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Aripannino Kapitan
(Luc. 7:1-10)

5 Wasin ginamwangi Jesus sey Capernaum, agyanino
kapitanna sindaluwa taga-Roma a inang nanambal
sikwana. Nakiggimallak sikwana a nassapit si, 6 “Afu,
aneno aripangku sey balaya nabayinna matakit. Am-
mena makaanikkad e madyataningke.”
7 “Umangngetam mantu ta pabbattunoyangku,” kun-
ni Jesus.
8 Udde sinapitino kapitan si, “Massiki ammekan
umang, Afu, se ammena meannunga sumallungka
sino balek. Sapitannumpelang si mabbattunoyin, e
ammuk si mabbattunoyinnino aripangku. 9 Se massiki
ikkanak, aneno mangituray sikwak, e ana payino sin-
dalukira a iturayangku. Nu sapitangku sino tata si
‘Umangka,’ umang, e nu sapitangku kappay sino tata
si ‘Gumamwangka sitaw,’ gumamwang, e nu sapi-
tangku kappay sino aripangku si ‘Akwannu yaw,’ ak-
wanna.”
10 Nakka'bawi Jesus sino naningngagganna sinay, e
sinapi'na sino tolayira a dinandan sikwana si, “Gakku-
rug yo sapitangku sikwayu, awana dinambalkuwa to-
lay sikwayuwa gakagaka i Israel a kunnenoyino ki-
natuyangngeno angngurungnga. 11 Dandammandaw
yaw, odduneno bakkannira a Judyu a mesapat sino
patturayani Dios a maggabwat si palulubbun, e maki-
a'langirana a mangngan sikwara Abraham, Isaac, anni
Jacob. 12 Udde ino Judyuwera a mesapa'nad sino pat-
turayani Dios, metakkufirana sino kalammukana aroyu
sikwana, e mattatarangitirana anna mangngarangari-
tammirana.”
13 Wasinoy, sinapiti Jesus sino kapitan si, “Umanokan,
se ino kinurungnguwa makwa, nakwen.” Nabbat-
tunoyinnino aripanneno kapitan sinoyingke a orat.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Odduwera A Tolay
(Mar. 1:29-34; Luc. 4:38-41)

14 Wasin tata si aw, inangngi Jesus sino balera Pedro,
e initaneno katuwangani Pedro a bafaya aggaidda se
mababannag. 15 Inappanganneno kamattino bafay, e
kaka'meng kelanga naariyeno babannangnga. Ginab-
wat e pinakkanna i Jesus.
16 Wasin maggafiyen, neyanda ki Jesusino odduwera
a naassaddan. E nepaanoneno narakkattira a espiritu
sino sapi'na pelang, e nepabbattunoyneno amminira a
matakit. 17 Nakwenay takesi meyakkuruwino nepasapi-
ti Dios ki Isaias a gumalabbunna a kunna si, “An-
tuwengkepayino nari sino dya'neno baggitam annino
takittam.” †

† *Isaias 53:4*

Ino Kadyatanino Mebulunira Ki Jesus
(Luc. 9:57-62)

18 Wasin tata si fuwab, inita i Jesusino odduwera a to-
laya inaribumbung sikwana, e sinapi'na sino adalan-
nera si, “Maddammangetam.” 19 Udde inara'niyeno
tata a mesturuna lintig e sinapi'na si, “Afu mesturu,
mebulunak sikwam massiki sintawino umangngannu.”
20 Sinombati Jesus a nassapit si, “Massiki ino amutiti-
ra, aneno agwefa pabbalayanda, andino mammanukii-
ra, aneno umu'dera, udde ikkanaka Abbingnga Tolay,
awana fustu si pagyanangku.”
21 Agyangkappayino adalanna a nassapit si, “Afu,
mebulunak sikwam, udde mattarongka, ta umangku
abbu itanammi amak.”
22 “Mebulungkan sikwak,” kunni Jesus. “Purayan-
nuweno natay ta itanammino bulunnera a kunnangke
natayira kappay se ammera mangurug sikwak.”

Ino Nappasiyanakkani Jesus Sino Kalipappag Andino Palung
(Mar. 4:35-41; Luc. 8:22-25)

23 Wasinoy, nattakayi Jesus andino adalannera si
abang e ginikkatira. 24 Nada'nganira si kalipappag sino
tangngana bebay, e lumannannaddino abanda gafu
sino palunga medaladaluyak sikwara. Udde i Jesus, ag-
gakaturug. 25 Inanda inafat, e sinapi'da si, “Afu, isala'-
dakami, se malimattetamun!”
26 Wasinoy, “Mayan mattalokayu? Mayan kurang ke-
payino annala'daw sikwak?” kunna. Ginabwat e nepas-
siyana'ngeno kalipappag andino palung, e nas-
siyanakkiran.
27 Nakka'bawirangke ammin, e sinapi'da si, “Sanneno
katolena yaw? Massiki ino kalipappag andino palung,
kuruwandeno sapitanna.”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Adwera A Lallakiya Naunaggan
(Mar. 5:1-20; Luc. 8:26-39)

28 Wasin naddammanda Jesus, gina'dangira sino
sakopanna Gadarenowera. Agyanino adwera a lal-
lakiya naunaggan si narakkatta espirituwa naggabwat
sino attanammana nanambal sikwana. Kattalatalawira
se nappelalotino tansi'da, antuweno awaninna maka-
turira mallakad sinay. 29 Pa'lata initara i Jesus, nakku-
lawuwera a nassapit si, “Ikka a Abbingi Dios, sanneno
gakkannu sikwami? Inangka sitawa mappaidam sikwa-
mi massiki ammena kepay nada'ngeno fustuwa
kaukumammi?”
30 Ammena kura aroyu sino agyananda, agyanino
odduwera a bafuya maddukiruk. 31 Antuweno
nappekakallakkino narakkattira a espiritu ki Jesus a

nassapit si, “Nu paanawandakami sitawira a tolay, purayandakamiya munag sinayira a bafuy.”

32 “Kadde, umangkayu,” kunni Jesus. Kunnantu, inanawandeno lallakiyera e inangngira inunag sino bafuyira. Kaka'meng kelanga naddadaraddaggino bafuyira a naddawut, nangawwatira sino dabba'ngeno bebay, nadara'nira, e nalimattira ammin.

33 Ino mindaggira sino bafuy, nabbafukalira a inang sino kaara'niyana lubbun, e nepadamadda sino tolayira ammin inaya nakwa, pati ino nakwa sino lallakiyera a naunaggan sino narakkattira a espiritu. 34 Antu gafuna, ino amminira a tolay sinaya lubbun, inangngira ki Jesus ta tatabbanda. Wasin initara i Jesus, nakiggimallakkira sikwana ta anawanneno lubbunda.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Tolaya Paralitiku

(Mar. 2:1-12; Luc. 5:17-26)

9 Wasinoy, nattakera Jesus sino abang e naddammangira sino lubbunna. 2 Waso kunnenoy, agyanino niyangngira sikwana si tolaya paralitikuwa aggaidda. Inita i Jesusino tala'da sikwana, e sinapi'na sino paralitiku si, “Ikka a kolakku, pattuyaggannuweno nakammu, se napakomaninnino liwa'nu.”

3 Wasinoy, ino mammesturuwerana lintiya nagyan sinay, kunda sino nakanakanda si, “Iyana tolay, ikunnananino baggina ki Dios.”

4 Udde ammuwi Jesusino ana sino nakanda, e sinapi'na si, “Mayan narakkattino dandammandaw? 5 Naladda ma'lura massapit si ‘Napakomanino liwa'nu’ amma sino ‘Gumabwakka ta umanokan.’ 6 Udde nu kunnenoy, sapitangku mantuweno madyat takesi ipaitak si ikkanakino Abbingnga Tolaya aneno kalintiyanna sito lubagga mamakoma si liwat.” E sinapi'na sino paralitiku si, “Gumabwakka, appannu yan iddam, ta umanokan.” 7 E ginabwatino tolay, e inanawin. 8 Nakatalawino tolayira a nita sinay, e dinayora i Dios gafu se neya'dana si tolayino kalintiyana mangwa si kunnenoy.

Ino Nayani Jesus Ki Mateo

(Mar. 2:13-17; Luc. 5:27-32)

9 Nanawi Jesus sinay, e wasin aggelakalakad, initaneno gumattuki si buwita mingngan si Mateo a aggatuttud sino ofisinana. “Mebulungka sikwak,” kunni Jesus. Ginabwati Mateo e nebulun sikwana.

10 Wasin aggekakkanda Jesus andino adalannera sey balera Mateo, odduweno ginamwangira a gumattuki si buwit annino korwanira a minalliwata tolay, e nakikkanira.

11 Wasin initeno Fariseowereno inangwana, sinapi'da sino adalannera si, “Ansanna lang makikkanino mesturuyu sino gumattukiyera si buwit andino korwanira a minalliwata tolay?”

12 Udde diningngaggi Jesusino nebebu'da, e sinapi'na a niyamparig si, “Inyeno mawag si doktor, nu bakkampelangino matakit? 13 Ammek inang sitawa mayag sino naggaddangngira a tolay, nu ammena lurino malliwatira. Umandonad adalannino fustuwa anggamma sapitannino nepeturakki Dios a kunna si, ‘Aanggangkuweno aggikalla'daw sino bafulundawira amma sino iwa'la'daw sikwak.’ ” †

Ino Mappeafu Sino Pallantangana Mangngan

(Mar. 2:18-22; Luc. 5:33-39)

14 Wasinoy, inangngino adalanira i Juan a Gumabawtisar ki Jesus, e sinapi'da si, “Ikkami andino Fariseowera, aneno awa mallantangkamiya mangngan. Udde ino adalannuwera, ammera akwan. Sanneno gafuna?”

15 Sinabbira i Jesus a niyamparig si, “Nu wara makkasar, kundokad si amme makikkanino bafulunino mangatawa a inayanna? Udde duma'nganeno tiyempowa meanaw sikwareno mangatawa, kaserana mallantanga mangngan.”

16 Sinapikkappayi Jesus a niyamparig si, “Awana tolaya miyappit si bawu sino gamita sinnun. Se makkassannino bawu e ilabbenneno de'na, e maampapissayino naappitan. 17 Awangkappaya miyekwa si talifawu sino dadana sinan anganga gaddang, †† se battakanna. Mesayukino tayug anna madaral kappayino gaddang. Ino bawuwa tayug, bawu kappenaddino gaddanga keyekwanna takesi mabbalanayunira a adwa.”

Ino Abbingino Turay Andino Bafaya Nanengged Sino Barawasiyi Jesus

(Mar. 5:21-43; Luc. 8:40-56)

18 Wasin aggesapasapiti Jesus sikwara, ginamwangino tata a turena Judyu. Namalitud sino a'langnga e sinapi'na si, “Pappateneno abbingkuwa bafay, udde umangngu abbu appangan ta mabiyag.” 19 Nebuluni Jesus sikwana e dinandangkappayino adalannera.

20 Agyanino tata a bafay sinaya aggedada si karadwa si run. Inara'ni sino likuri Jesus, e sinenggenneno barawasina. 21 Se kunna sino nakamma si, “Massiki nu senggerangku nabbelangino barawasina, mabbattunoyakun.”

22 Nabbaliwiti Jesus, initaneno bafay, e sinapi'na sikwana si, “Ikka a abbingku, pattuyaggannuweno nakammu. Gafu sino angngurungngu sikwak, nabbattunoykan.” E nabbattunoyin gakkurug.

23 Wasin ginamwanda Jesus sino baleneno turay, initaneno mamalyotira andino nakkakarampattira a tolaya makkanawakaw, 24 e sinapi'na si, “Umanokayu sitan, se ammena natay yan balatang, naturubbelang.” Kinakkatawanino tolayira i Jesus.

† *Oseas 6:6* †† *Ino piyekwanna Judyu si diyuna ubas, gaddangnga galding.*

25 Wasin nepallawannera, sinallung sino agyananino
balatang, e iniggammanneno kama'na. E ginabwatin.
26 Antu gafuna, naddinnamag inaya inangwa i Jesus
sino ammina wewe'nginna lulubbun.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Adwera A Lappat

27 Wasin inanawi Jesus sinaya balay, dinandanino ad-
wera a lallakiya lappat, e nekulawura a nassapit si, “Ik-
ka a Gaka i David, † allakkannakami!” 28 Wasin sinallun-
gi Jesus sino balay, sinallungira kappay. E nebebu'na
sikwara si, “Kuruwandaw si damaka ariyanino lappa'-
daw?”

“On, Afu,” kunda sikwana.

29 Wasinoy, sinukkalli Jesusino matara e sinapi'na si,
“Gafu sino angnguruddaw sikwak, makwennino
anggandaw.” 30 E makaiteran. Sinutunnerangke a nass-
apit si, “Ammeyu sapasapitan si massiki sanna a tolayi-
no nakwa sikwayu!” 31 Udde wasin inanawira, neyanan-
nera a sinapasapit inaya inangwa i Jesus si ammina
wewe'nginnenaya lubbun.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Lalakiya Ammena Makadamit

32 Wasin umanawiran, agyanino niyamwangira sino
agyanani Jesus si lalakiya ammena makadamit se nau-
naggan si narakkatta espiritu. 33 Nepaanawi Jesusino
narakkatta espiritu sikwana, e nakadamitinnino lalaki.
Nakka'bawingke ino tolayira e sinapi'da si, “Awangke-
paya initamiya kunnenoy sino ammina lulubbun sito
Israel.”

34 Udde agyanino Fariseowera a nassapit si, “Ino afa-
fuweno narakkattira a espiritu ino nanga'da sikwana
sinaya pannakadamana a mappaanaw si narakkatta
espiritu.”

Ino Nallakkani Jesus Sino Tolayira

35 Nannodoyuwi Jesus sino lulubbuna manuldu sino
sinagogarera a mibanyag sino nalawara damag map-
peafu sino patturayani Dios. Nappabattunoy kappay
sino matakitira, massiki sanneno takit anna dya'neno
baggira. 36 Wasin inita i Jesusino odduwera a tolay, in-
alla'ngera, se kakallakkira anna awana pappaduffu-
nanda a kundangke karnerowa awana mimut sikwara.
37 Antuweno sinapi'na sino adalannera si, “Meyampar-
ig si apayino tolayira a mawag si manuldu sikwara.
Odduwen naddino magani, udde bisangngira ke ino
maggani. 38 Arangngandonad ki Dios a makwan apay
ta manundun si korwanira a manulduwa meyamparig
si maggani.”

† *Gaka i Davirino titiluneno Kristo a aggataronanda, antu gafu-
na, ino nepingnganino lappattira ki Jesus si kunnenoy, pipaitanda si
kuruwanda si antuweno Kristo onnu Mesias a dinotukani Dios a
matturay.*

Ino Nanundunani Jesus Sino Karadwera A Adalanna

(Mar. 3:13-19; 6:7-13; Luc. 6:12-16; 9:1-6)

10 Wasin tata si aw, inayani Jesusino karadwera a
adalanna, e nakkakarampattira. Neya'dana sik-
wareno kalintiyana mappaanaw si narakkatta espiritu
anna mari si ammina klasena takit anna dya'na baggi.
2 Irayawino nganganino karadwera a apostol: ino
palungu, i Simon a nginali'na si Pedro, e ana kappayi
Andres a kola'nga, da Santiago anni Juan a abbingira i
Zebedeo, 3 da Felipe anni Bartolome, da Tomas anni
Mateo a gumattuki si buwit, i Santiago a abbingi Alfeo
anni Tadeo, 4 i Simon a ngananda si Patriota se ikalo-
neno lubbunna, anna i Judas Iscariote a antuneno
mallaku ki Jesus.

5 Dinunduni Jesus inayira a karadwa a adalanna, e si-
nunnera a nassapit si, “Ammekayu umang sino lulub-
bunino bakkannira a Judyu. Ammekayu kappay umang
sino lulubbun sey Samaria, 6 nu ammekayu lud umang
sino bafuluntamira a gakagaka i Israel a kundangke
naawana karnero. 7 Kadda umangngandaw, ibanyad-
daw si ara'niyennino patturayani Dios. 8 Pabbat-
tunoyandawino matakitira anna pangngangolindaw-
ino natayira. Pabbattunoyandokappayino nakkutallira
anna paanawandawino narakkattira a espiritu. Awana
pinagandaw sinaya pannakadama a neya'dak sikwayu,
antuweno ammeyu naggappay ipapageno duffundaw.
9 Ammekayu miyangkalin si dokalla pirak onnu massiki
dipilata. 10 Ammekayu kappay miyangkalin si pasiking,
pamataliyandaw si barawasi anna sapatut, anna
tokud. Ino duffunandaw, ireno mimut sikwayu, se ino
mattarabafu, meannunga maa'dan si ikatolena.

11 “Kadda lubbuna umangngandaw, mintufukkayu si
tolaya manggamma mappadilot sikwayu, e antu
naddino pagyanandaw kiyad si umanokayu sinaya lub-
bun. 12 Nu maddilokkayu sino balay, sapitandaw si
‘Bindisiyonandakayu naddi Dios.’ 13 Nu nalawarino ap-
padilo'da sikwayu, gakkuruwa mabindisiyonanira, ud-
de nu ammera meannunga mabindisiyonan, ammena
makwa. 14 Nu gumamwangkayu si tata a lubbun onnu
balay, e ammerakayu paddilotan anna ammera kap-
pay anggamma dingngaggannino sapitandaw, tat-
takandawino lafuk sino takkiyu sino anawandaw sinay
ta antuweno pangammuwanda si ireno makammu
sino kakastiguwanda. 15 Gakkurug yo sapitangku sik-
wayu, nanu mada'ngeno pangukumani Dios si ammi-
na tolay, nadamma'neno kastiguweno tolayira sinay
amma sino kastiguweno taga-Sodomera andino taga-
Gomorrera.”

Ino Tiyempona Dyat Sino Maddagguna Aw

(Mar. 13:9-13; Luc. 21:12-17)

16 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Dingngaggandaw
yaw. Dundunantakayu sino narakkattira a tolay a kun-
dawingke ino karnerowa umang sino agyananino kat-
talatalawira a sumarona atu. Antu gafuna, palanan-
donaddino akwanda sikwayu e awangkappenad bal-
awanda sikwayu. 17 Mappalangkayu nad, se do'man-
dakayu anna idarundakayu, e siwa'wattandakayu sino
sinagogarera. 18 Gafu sino angnguruddaw sikwak,
medarungkayu kappay sino gubernadorira anda sino
ariyera, e antuneno wayayuwa mipakaammu sino
nalawara damag sikwara anda sino iturayandera a
bakkanna Judyu. 19 Nu imbistigarandakayu, ammeyu
paddararananino isomba'daw annino sapitandaw, se
sinoyna a orat, mepakaammu sikwayuweno fustuwa
sapitandaw. 20 Se bakkanna ikkayuweno paggabwatan-
na, nu amme lud ipadandammino Espirituwi Dios a
Amayu ino sapitandaw.
21 “Sinoyna a tiyempo, ananeno midarumira si kola'-
da sino tatturayira ta papatayanda. Kunna kappayino
akwanneno mapparanakira sino abbinda. Inona kap-
pay aanakira, kontarandeno mapparana'dera ta ipapa-
paterera. 22 Amminna a tolay, kababannaddakayu gafu
sino kesapatandaw sikwak. Udde nu mattalaginag-
gayuwa mangurug kiyad si mada'ngeno uddina,
mesalakkayu. 23 Nu ilopalope'dakayu si tata a lubbun,
mabbukalkayuwa umang si korwan. Gakkurug yo sapi-
tangku sikwayu, nanu muliyaka Abbingnga Tolay, am-
meyu kepay binalinino nepangwak sikwayuwa umang
manuldu sino ammina lulubbunna Israel.
24 “Awana madala napatig amma sino mesturuna.
Awangkappaya aripanna naturay amma sino amungn-
ga. 25 Kunnantu, maanggammaddino madal nu
mekunneno lawumanna sino mesturuna, e kunna
kappay sino aripan, nu mekunna sino amungnga.
Ikkanakino afuyu, e gafu se ilopalope'dakino tolayira a
massapit si ikkanaki Beelzebub a afafuna narakkattira
a espiritu, kumaralla narakkattingkeneno sapitanda
mappeafu sikwayuwa kataabbalayangku.”

Ino Nad Pattalawannino Tolayira

(Luc. 12:2-7)

26 “Antu gafuna, ammekayu mattalaw si tolay, se am-
mina neyimad anna ammena naammuwan sito in-
gkein, mepaita anna maammuwanna so maddagguna
aw. 27 Ino sapitangku sikwayuwa ikkayu pelang,
ipakaammuyu nad si ammina tolay. Ino sapitangku
sikwayuwa awana korwana makadingngag, ikokwayu
nadda sapitan ta dingngaggan ammina tolay. 28 Am-
mekayu nad mattalaw sino tolayira a manggamma
mamapatay sikwayu, nu ammekayu lud mattalaw ki
Dios. Se ino tolayira, damara a mamapatay si baggi,
udde ammera dama a papatayannino kararuwa, udde
i Dios, damana a mangastigu si baggi anna kararuwa
sey infiyernu. 29 Udde dandammandonaggappayino
aggangwa i Dios a Amayu sino dinattira. Damayu
pelanga gatangannino adwaggiya dinnat si sentabo.
Udde awana massiki tata sikwara a matay anna
mada'nag nu ammena purayan. 30 Mannanotinna sik-
wayuwa tolay. Se massiki ino abu'daw, ammuneno bi-
langnga. 31 Antu gafuna, ammekayu nad mattalaw, se
ipatingngeno kadda tata sikwayu amma sino dinnatti-
ra.”

Ino Massapit Si Mangurug Andino Miyimad Ki Jesus

(Luc. 12:8-9)

32 “Massiki sanna a tolaya massapit sino a'langino to-
layira si mangurug sikwak, antu kappayino ita'daggu
sino a'langi Ama sey langit. 33 Udde ino tolaya miyimad
si mangurug sikwak sino a'langino tolayira, kunna
kappayino sapitangku sino a'langi Ama sey langit.”

Ino Akkakontara A Maggabwat Sino Angngurug Ki Jesus

(Luc. 12:51-53; 14:26-27; 9:24)

34 Sinapikkappayi Jesus si, “Ammeyu nad nganan si
ino inangngangku sito lubag ino mappaibbat si
pakkakontaranino tolayira. Se ino kakuruwanna, an-
tuweno dumaggattanneno pattatarukkiyanda anna
pakkakaratwayanda. 35 Gafu se ammera ammina man-
gurug sikwak, makkakontaraneno matatamera andino
masasinera, e massiki ino makkatuwanganira. 36 Inona
kalingeno tolay, maggabwatira sino kataabbalayan-
nangkepay.
37 “Massiki sanna a tolaya dodokkallino agganggam-
ma sino mapparana'ngera amma sino agganggamma
sikwak, ammena meannunga mebilang si adalangku.
Kunna kappayino tolaya dodokkallino agganggamma
sino abbingngera amma sino agganggamma sikwak,
ammena kappay meannunga mebilang si adalangku.
38 E massiki sanna kappaya tolaya ammena makattam-
ma madyatan anna matay gafu sino angngurungnga
sikwak, ammena kappay meannunga mebilang si
adalangku. †39 Se ino tolaya mikalow sino biyangnga,
matekappena. Udde ino tolaya matay gafu sino angn-
gurungnga sikwak, ananeno biyaya mannayuna iya'da
i Dios sikwana.”

Ino Labuta Iya'da I Dios

(Mar. 9:41)

40 “Massiki sanna a tolaya mangawat sikwayu,
ikkanakino inawa'na, e ino mangawat sikwak, inawa'-
na kappayino nanundun sikwak. 41 Nu wara map-

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego: ...tolaya ammena mabbut-
tung sino krusna e mebulun sikwak...*

padilot sino manuldu sino sapiti Dios gafu se ibilangnga si pannakabaggiyi Dios, parefuneno appanna a labut sino labuta appannino manuldu. Ino kappay mappadilot sino naggaddangnga tolay gafu se ibilangnga si tolayi Dios, parefuneno appanna a labut sino labuta appannino naggaddangnga tolay. 42 E massiki ino mappainum si tatasa a danum sino kaabbafawana adalangku gafu se adalangku, sapitangku si gakkuruwingke a malabutan.”

Ino Sinapiti Jesus Sino Dinundunira I Juan

(Luc. 7:18-23)

11 Wasin nasinduwi Jesus a nattun sino karadwera a adalanna, inanaw sinay e inang nanuldu anna nangibanyag sino wewe'nginna lulubbun.

2 I Juan a Gumabawtisar, aggabaluggepay sinoya tiyempo. Wasin diningngangngeno inangangwa i Kristo, dinundunneno korwanira a adalanna 3 ta umanda bebutan ki Jesus si, “Ikkeno nekariyi Dios a gumamwang onnu wara kepay korwan si taronantam?”

4 Sinombati Jesus si, “Mulikayu ki Juan ta umandaw sapitan sikwaneno inita anna diningngaddaw, 5 ino lappat, makaitera, ino pilay, makalakarira, ino nakkutal, nabbattunoyira, ino bangngag, makadingngaggira, ino natay, nangngangoliyera, e ino nalawara damag, mebanyag sino mekakallakkira. 6 Itulduyu kappay sikwana si nagasatino tolaya awana daladudwana mappeafu sikwak.”

Ino Sinapiti Jesus Mappeafu Ki Juan

(Luc. 7:24-35)

7 Wasin manawinnino adalanira i Juan, agyanino sinapiti Jesus sino tolayira sinay mappeafu ki Juan. Kunna si, “Sin inangngandaw sino agyanani Juan sey kalolowat, sanneno ginakkaddawa inita? Tata kadda tolaya kunnangke sikalla ipapallelenna bayabbag? 8 Nu bakkan, sanna mantuweno inandaw inita? Tata kadda tolaya nalawaringke ino barawasina? Bakkan, se ino mabbarawasiyera si kunnenay, ino balena ariyeno agyananda. 9 Sanna mat antuweno gakkuruwa inandaw inita? Tata kadda gumalabbun? On, gakkurug, tata a gumalabbun, udde ino kakuruwanna, nangatu amma si gumalabbun. 10 Se i Juanino sapitannino neturakka sapiti Dios a kunna si, ‘Ananeno dundunangkuwa maunta sikwama midadan sino pallakarannu.’ ” †11 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, awana tolaya neyanak sito lubagga nangatu amma ki Juan, udde massiki nu kunnenoy, ino kaabbafawana tolaya mesapat sino patturayani Dios, nangatu amma sikwana. 12 Mangiyafu sino nanulduwani Juan kiyad sito ingkein, anera a mipatuta mangibanyag mappeafu sino patturayani Dios, e anera kappaya mipatuta mesapat sinaya patturayanna. ††13 Se ino neturakkino gumalabbunira andino lintiyi Moises, nelabbunira ammin mappeafu sino patturayani Dios, kase ginamwangi Juan e neyafuwa neyakkuruwino nelabbunda. 14 E nu anggandawa kuruwannino sinapitino tata sikwara, maawatandaw si i Juan, antuwi Elias a nelabbunna a muli. ‡15 Ikkayuwa maningngag, dandammandonaddino diningngaddaw.”

16 Sinapikkappayi Jesus si, “Sannadeno kekunnanino tolayira sito ingkein? Mekunnera si abbinga aggatuttud sino a'langino allakuwana ayanino bulundera a makkarayam. Kunnino bulundera si, 17 ‘Massiki sanneno akwammi, ammekayu medagga. Nanontakkami, udde ammekayu nanalip. Nababbinungakami, udde ammekayu nattangit.’ 18 Ireno kekunnandaw, se awaningke a anggandawa dingngaggan. Se i Juan, nallantanga mangngan anna ammena ninum, e sinapi'daw si, ‘Naunaggan si narakkatta espiritu.’ 19 E ikkanaka Abbingnga Tolay, nakikkan anna nakiinumak sikwayu, e sinapi'daw si, ‘Itandaw inaya tolay! Malawot anna minabbobok anna mebumbulun sino gumattukiyera si buwit andino korwanira a minalliwat!’ Udde massiki nu kunnenoyino sapitandaw, maita si gakkuruwa naggabwat ki Diosino tuldumi anni Juan gafu sino salinunu'na sino biyayino manguruwira.”

Ino Nibuyani Jesus Sino Ammerera Nabboboli

(Luc. 10:13-15)

20 Wasinoy, nebuya i Jesusino tolayira a nagyan sino lulubbuna nangwanna si oodduwa kakka'baw, se ammera nabboboli sino liwa'da. 21 Sinapi'na si, “Kakallakkayuna a taga-Corazin anna taga-Betsaida! Se oodduweno kakka'bawa inangwak sino lubbundaw, udde ammekayu nabboboli sino liwa'daw. Nannud sey Tiro anna sey Sidonino nangwangku sinayira a kakka'baw, nabayiran nadda nabbarawasi si nakarumisanga sinnun anna nabburayit si lallang sino ulura a mangipaita si nabboboliyera. 22 Sapitangku sikwayu si nalamponeno kastiguweno taga-Tirowera andino taga-Sidonira amma sikwayu naso awa pangukumani Dios sino tolayira. 23 Ikkayu kappaya taga-Capernaum, ariddonakuy si meyantokayu kiyad sey langit. Gampade madyadyatangkayuna a kunnangke metakkuggayu sey infiyernu. Se oodduweno kakka'bawa inangwak sino lubbundaw, udde ammekayu nabboboli sino liwa'daw. Nannud sey Sodomeno nangwangku sinayira a kakka'baw, nabboboliyeran nad, e agyangkepenaddino lubbunda sito ingkein. 24 Sapitangku sikwayu

† *Malakias 3:1*

†† *Aneno adwera kappaya anggamma sapitan yaw: 1) ...anera a matuluya makkontara sino patturayani Dios, anna anera kappaya natansita miyallangngad sino mesapatira sinay; ...anera a mattalaginara mangibanyag sino patturayani Dios, anna anera kappaya natansita miyallangngad sino mesapatira sinay.* ‡ *Malakias 4:5*

si nalamponeno kastiguweno taga-Sodomera amma sikwayu naso awa pangukumani Dios sino tolayira.”

Ino Pimwanganino Umangngira Ki Jesus
(Luc. 10:21-22)

25 Sinoya tiyempo, nakkarari Jesus a nassapit si,
“Ama, ikka a Afu sey langit anna sito lubag, mappasalamatak sikwam, se ino kakuruwan mappeafu sikwaka ammem nepakaammu sino nalaingira anna diyadalira a tolay, antuweno nepakaammum sino awana adalda. 26 Mappasalamatak sikwam, Ama, sinaya nakwa, se antuweno panggammannu.”
27 Wasinoy, sinapiti Jesus sino tolayira si, “Ikkanakino nitalakkani Ama si amammin. Awana makaammu sikwak nu bakkanni Ama, e awangkappaya makaammu ki Ama nu bakkannappelanga Abbingnga andino tolayira a pilingkuwa pangipakaammuwan.
28 “Ikkayu ammina naayang anna madyatan, umangkayu sikwak ta pimwangantakayu. 29 Tuntulandawino sapitangku anna mappatuldukayu sikwak ta massiyanakkino nakandaw, se nannakammak anna ammek iyantawino baggik. 30 Ammekayu madyatana mangwa sino ipaangwak sikwayu se ammetakayu padyatan.”

Ino Mappeafu Sino Awna Aggimwangan
(Mar. 2:23-28; Luc. 6:1-5)

12 Wasin tata a Sabadu a aggimwanganino Judyuwera, nallakadda Jesus sino aggumana namulan si trigo. Nabisinanino adalannera, antuweno nangappera sino dawana trigo e binula'da. 2 Udde nagyanino Fariseowera a nangita sino inangwara e sinapi'da ki Jesus si, “Itannuweno akwanino adalannuwera, kontarandeno lintiddama kammarallino maggani sino awna aggimwangan.”
3 Sinabbira i Jesus si, “Ammeyu kad binaseno inangwa i Ari David andino bafulunnera sin nabisinanira? 4 Sinallungi David sino balayi Dios e inappaneno tinapaya newa'lat ki Dios a kunnino lintig si ino pelang padiyeno mangngan sinay. Udde nakkanna kepay anna nangngangkappayino bafulunnera. 5 Dandammandonaggappayino neturak sino lintiyi Moises a kunna si ino padiyera a mattarabafu sino Templo sino awna aggimwangan, kontarandeno lintig, udde bakkanna liwa'da. 6 Sapitangku sikwayu si sito ingkein, ana sitawino napatig amma sino Templo. 7 Aneno nepeturakki Dios a kunna si, ‘Aanggangkuweno aggikalla'daw sino bafulundawira amma sino iwa'la'daw sikwak.’ † Nannud naawatandawino anggamma sapitan inay, ammeyu nad nepaliwatino awana liwa'na. 8 Se ikkanaka Abbingnga Tolayino ana kalintiyanna a massapit sino damana a maangwa sino awna aggimwangan.”

Ino Lalakiya Pilayino Tata A Kama'na
(Mar. 3:1-6; Luc. 6:6-11)

9 Wasin inanawi Jesus sinay, inang sino tata a sinagoga. 10 Agyan sinayino lalakiya pilayino tata a kama'na. Agyangkappayino tolayira a manggam si wara pidarumanda ki Jesus, antuweno nassapitanda si,
“Damana kad sino lintiddama mappabattunoy si matakit sino awna aggimwangan?”
11 Sinombati Jesus a nassapit si, “Nu wara sikwayuwa mada'nino karnerona si bitu sino awna aggimwangan, ammena kad umang appan? 12 Nabalorino tolay amma sino karnero, antu gafuna, damana sino lintiddama manuffun sino bafuluntamira sino awna aggimwangan.” 13 E sinapi'na sino lalakiya pilayino kama'na si, “So'yarannu yan kama'nu.” Sino'yanna e nappiyen a kunneno tafika kama'na. 14 Udde inanawino Fariseowera ta umanda pattatarabban nu ansandeno mamapatay ki Jesus.

I Jesusino Aripanna Piniliyi Dios

15 Ammuwi Jesusino gakkadda, antuweno inanaw sinay. Odduweno tolayira a dinandan sikwana, e nepabbattunoyneno amminira a matakit. 16 Udde sinunnera si ammera sapasapitannino mappeafu sikwana. 17 Inangwanenay takesi meyakkuruwino nepeturakki Dios ki Isaias a kunna si,

18 “Antuyawino aripangkuwa pinilik. Antuweno iiddukangku anna mappaanggam sikwak. Dundunangkuweno Espirituk a magyan sikwana takesi ipakaammuneno kinagaddangku sino bakkannira a Judyu si palulubbun. 19 Ammena makisosombat anna ammena ikokweno dami'na. Ammena kappay ikokweno sapitanna sino padaladalan. 20 Ammena ga'bungannino napattuta sikal anna ammena addappannino gaaaddappa lampara, anggamma sapitan, ammena purayanino tolaya nadismaya onnu talekkuranino tolaya nakafuyino angngurungnga, nu ammena lud duffunan. Akwanna ammin inay kiyad si meyakkuruwino naggaddangnga urek. 21 E antuweno innanaman ammina tolay si kesalakanda.” ††

I Jesus Anni Beelzebub
(Mar. 3:20-30; Luc. 11:14-23)

22 Wasin namitta, agyanino niyangngira ki Jesus si lalakiya lappat anna ammena makadamit se naunaggan si narakkatta espiritu. Nepaanawi Jesusino narakkatta espiritu, e makaiten anna makadamitinnino lalaki. 23 Nakka'bawino tolayira, e sinapi'da si, “Antuwen nakuy yawino gaka i Ari David a aggataronantam?”

† *Oseas 6:6*

†† *Isaias 42:1-4*

24 Udde wasin diningngaggino Fariseowera, sinapi'da
si, “Bakkangkena! Ino pannakadamana a mappaanaw
sino narakkattira a espiritu, awana korwan si nanga'da
sikwana nu bakkanni Beelzebub a afafuna narakkattira
a espiritu.”
25 Udde ammuwi Jesusino ana sino nakanda, an-
tuweno nassapitanna sikwara si, “Nu maggagarunuti-
no tolayira sino tata a lubbun, madaralnenaya lubbun.
Kunna kappay sino taabbalayira onnu talubbunira, nu
massasarombatira, makkakaratwayira. 26 Kunna kap-
pay ki Satanas. Nu paanawanneno bafulunnera a
narakkatta espiritu, kontaranneno bagginangkepay, e
gakkuruwa madarallino patturayanna. 27 Kundaw si i
Beelzebub ino nanga'da sino pannakadamaka map-
paanaw si narakkatta espiritu. Nu gakkuruwinay, ino
adalandawira a mappaanokappay si narakkatta espiri-
tu, inya mantuweno naggabwatanino pannakadama-
ra? Ira kappayino mipakurug si nabbakabakkannino
sapitandaw. 28 Se ino kakuruwanna, ino Espirituwi
Diosino nanga'da sino pannakadamaka mappaanaw si
narakkatta espiritu, e antuweno pangammuwandaw si
anen sikwayuweno patturayani Dios.
29 “Awana makatallung sino balayino natuyagga tolay
ta takawanneno kukwana nu ammena abbu baluran,
kasena dama a ibukalino kukwana. Gakkuruwa
natuyaggi Satanas, udde inaffukkun, e antuweno
damaka paanawannino narakkatta espiritu.
30 “Ino ammena mebulun sikwak, ireno kumontara
sikwak, e ino ammena manuffuna mampat sino tolayi-
ra sikwak, ireno mappakakaratway. 31 Kunnantu, sapi-
tangku sikwayu si massiki sanna a liwatino tolay anna
massiki sanna a sapitanda a narakkat mappeafu si ko-
rwan, dama i Dios a pakoman, fera pelang sino mass-
apit si narakkat mappeafu sino Espirituwi Dios. 32 Mas-
siki ino massapit si narakkat mappeafu sikwaka Ab-
bingnga Tolay, dama a mapakoman inay, udde ino
massapit si narakkat mappeafu sino Espirituwi Dios,
ammena dama a mapakoman inaya liwa'na si
makkikiyad.”

Ino Kayu Andino Bungana

(Luc. 6:43-45)

33 Sinapikkappayi Jesus a niyamparig si, “Pakkunnan-
donaddino angngitayu sino kayu andino bungana. Nu
ibilandaw si nalawarino tata a kayu, nalawannaggap-
payino bungana sino angngitayu. Nu ibilandokappay
si narakkattino tata a kayu, narakka'naggappayino
bungana sino angngitayu. Se ino bunganeno
kaimunuwanino kayu. 34 Ikkayuwa massalasangkun,
ansanandawino massapit si nalawad a
narakkakkayuwa tolay? Se ino sapitanna tolay, mag-
gabwappelang sino nakamma. 35 Ino nalawara tolay,
nalawarino sapitanna, se nalawallurino ana sino
nakamma. Udde ino narakkatta tolay, narakkakkap-
payino sapitanna, se narakkattino ana sino nakamma.
36 Dandammandaw yawa sapitangku sikwayu. Naso
awa pangukumani Dios sino tolayira, irangkepeneno
manombat sino ammina sinapi'da a awana serbina.
37 Se ino sapitannino kadda tata sikwayu, antuneno us-
aranni Dios a mangukum sikwayu, e iraneno mangi-
paita si nalliwakkayu onnu awan.”

Ino Narangnganda Ki Jesus Si Kakka'bawa Senyal

(Mar. 8:11-12; Luc. 11:29-32)

38 Wasinoy, sinapitino korwanira a mammesturuwer-
ana lintig andino Fariseowera si, “Afu mesturu, mangi-
paitaka nad si kakka'bawa senyal ta pangammuwam-
mi si naggabwat ki Diosino pannakadamam.”
39 Udde nesombati Jesus si, “Narakkattingke ino to-
layira sito ingkein se sinalekkurandeno gakkuruwa
Dios. Patutandaka mipaita si kakka'bawa senyal, udde
awana mepaitak nu bakkampelangino senyal a kun-
neno nakwa ki Jonas a gumalabbun si'in. 40 Se i Jonas,
nagyan sino kuyungngeno dokalla lamis si tallu aw an-
na tallu gafi, e kunna kappay sikwaka Abbingnga To-
lay, magyanak kappay sino tanangku † si tallu aw anna
tallu gafi. ††41 Nu mada'nganeno awa pangukumani
Dios sino tolayira, paliwatandakayuneno taga-Nin-
eveyira, se nebobolireno liwa'da sin diningngaddeno
tulduwi Jonas, udde ikkayu, massiki anen sik-
wayuweno napatig amma ki Jonas, ammekayu kepay
mangurug. 42 Ino kappay bafaya ari sey Seba si'in, pali-
watandakayuna kappay sinaya aw, se naggabwat si
aroyuwengke a lubbuna inang naningngag sino ki-
nalainga netulduwi Ari Solomon. Udde ikkayu, massiki
anen sikwayuweno napatig amma ki Solomon, am-
meyu anggamma dingngagganino tulduna.”

Ino Puliyanino Narakkatta Espiritu

(Luc. 11:24-26)

43 Netuluyi Jesus a niyamparig si, “Nu manawino
narakkatta espirituwa nunag si tolay, umang mann-
odoyug sino kalolowata awana danumma a mintufuk
si pimwanganna. E nu awana sumpalanna, 44 kunna
sino nakamma si, ‘Muliyak sino balaya naggab-
watangku.’ Muli, e mada'nganeno balaya awangkepay
nepatali sikwana e nadalusan anna nalawad amma
si'in. 45 E umang mayag si pituwa espirituwa narakkat
amma sikwana takesi makiagyanira sikwana.
Kakallakkingke inaya tolay amma sino palunguwa ka-
tolena. Kunna kappeneno makwa sino narakkattira a
tolay sito ingkein.”

---

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego: ...magyanak kappay sino dolammeno lubag. Ino tata kappaya anggamma a sapitan, sino agyananino natayira sey Hades.* †† *Ino nagyanani Jesus sino tanamma, kappatafulu si annamma orappelang, udde ino gagange-na Judyu, massiki parti pelangnga aw onnu gafi, ibilanda si tata si aw. Antu gafuna, nu maawatantamino pibilanganna Judyu si aw, fustu kepayino sapitanna sitaw mappeafu si tallu aw anna tallu gafi.*

Ino Ina I Jesus Andino Kakkola'ngera
(Mar. 3:31-35; Luc. 8:19-21)

46 Wasin aggedamadamikkepayi Jesus sino tolayira,
ginamwangino inana andino kakkola'ngera sino bal-
aya agyananna, e sinaronanda sino lawan se angga-
da a tatabban. 47 Agyanino nassapit sikwana si, "Anara
inam andino kakkola'nguwera sino lawan, e ana
kanuweno angganda a sapitan sikwam."
48 Sinapiti Jesus si, "On lud, udde ana kappayino kor-
wanira a ibilangku si inak anda kakkolakku." 49 E netul-
da'ngeno adalannera e sinapi'na si, "Ira yanino inak
andino kakkolakkuwera, 50 se ino mangwa sino
panggammani Ama sey langit, ireno ibilangku si inak
anda kakkolakku."

Ino Amparig Mappeafu Sino Inang Nawwarit
(Mar. 4:1-9; Luc. 8:4-8)

13 Sinoya aw, nanawi Jesus sino balay e inang sino
dappi'na bebay. 2 Gafu se odduweno tolaya
inaribumbung sikwana, inang nattuttud si abang sino
utunna danum e nagyanino tolayira sino ga'dang.
3 Odduweno netulduna sikwara si amparig. Sinapi'na
sikwara si, "Aneno tolaya inang nawwarit si aggik.
4 Wasin aggewarawarit, naddattuweno korwana aggik
sino dammingnga dalan, e ina'namino mammanukira.
5 Ino korwana newari'na, naddattu sino kabatuwana
bisangkeno lubangnga. Gafu se naimpitino lubangn-
ga, nalanira a nattufu. 6 Udde wasin nasinaniran, nale-
layira, se awana naggamutanda. 7 Ino korwangkappay,
naddattu sino kasasitan, e neyindanino asita nattufu e
ilintu'danino mula. 8 Udde ino korwana newari'na,
naddattuwera si nalawara lubag, nattufuwera e nam-
mungeran. Aneno nammunga si tatut, ana kappayino
nammunga si annammafulu, e ana kappayino nam-
munga si tallufulu." 9 E inabambutani Jesus a sinapit si,
"Ikkayuwa maningngag sitawa ampariggu, dan-
dammandonaddino diningngaddaw."

Ino Anggamma Sapitannino Amparig Mappeafu Sino Inang Nawwarit
(Mar. 4:10-20; Luc. 8:9-15)

10 Wasinoy, inara'niyeno adalanira i Jesus sikwana, e
nebebu'da si, "Mayan passibbelanga ampariyino us-
arannuwa manuldu sino tolayira?"
11 Sinombati Jesus si, "Ipakaammuwi Dios sik-
wayuweno ammena nepakaammu si'in mappeafu sino
patturayanna, udde ammena nepakaammu sino kor-
wanira a tolay. 12 Se ino tolaya manggamma mangwa
sino diningngangnga, madadagganannenno angn-
gawa'na, udde ino tolaya ammena mangwa sino din-
ingngangnga, massiki ino bissangnga ammuna,
maawanna. 13 Antu gafuna, ampariyino usarangkuwa
manuldu sikwara, se massiki nu aggitanda, ammera
maimunuwan, anna massiki nu dingngagganda, am-
mera maawatan. 14 Ireno keyakkuruwanino nepeturak-
ki Dios ki Isaias a gumalabbuna kunna si,
'Massiki nu aggadingngagganda, ammera
maawatan. E massiki nu aggitanda, ammera
maimunuwan. 15 Se nataggatinnino ulura. Ammu-
tandeno layadda anna makki'dammira. Se nu ammera
kunninoy, tantaro nu makaitera, makadingngaggira,
anna makaawatira, e muliyera sikwak ta pabbat-
tunoyangkuwera.' " †
16 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Udde ikkayu, na-
gasakkayu se makaita anna makadingngaggayu.
17 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, odduwenin gu-
malabbunira anna naggaddangngira a tolaya
nanggamma mita sino initayu, udde ammera naita, e
angganda kappaya dingngaggannino diningngaddaw,
udde ammera nadingngag.
18 "Dingngaggandawino anggamma sapitannino am-
parig mappeafu sino inang nawwarit si aggik. 19 Ino
bukalla naddattu sino dalan, antuweno ampariyino to-
layira a maningngag sino tuldu mappeafu sino pat-
turayani Dios udde ammera maawatan, kase gu-
mamwangi Ofag e ariyanna sino nakandeno diningn-
gadda. 20 Ino naddattu sino kabatuwan, ireno tolaya
manggamma mangurug sino diningngadda a tuldu.
21 Udde ammena sumallung sino nakandeno sapit, an-
tu gafuna, nu wara gumamwang si dya'da onnu nu
madyatanira gafu sino angngurudda sinaya sapit,
talekkurandeno angngurudda. 22 Ino kappay bukalla
naddattu sino kasasitan, ireno tolaya maningngag
sino sapiti Dios, udde nakungkulino nakanda gafu sino
paddararananda sino maawadda sino biyadda andino
buma'nangnganda, e antuweno mabbung sino sapita
diningngadda, e awana ketupakkanna. 23 Ino kappay
naddattu sino nalawara lubag, ireno tolaya maningn-
gag sino sapiti Dios e maawatanda, e aneno pat-
tupakkanna sino biyadda. Mekunnera sino mula a
mammunga si tatut, annammafulu, onnu tallufulu."

Ino Amparig Mappeafu Sino Kaddat

24 Wasinoy, niyampariggappayi Jesus a nassapit si,
"Ino makwa sino patturayani Dios, kunnangke ino
makwa sino tolaya nawwarit si nalawara bukal sino
umana. 25 Wasin tata si gafiya aggakaturuwira,
inangngino kalingana a nawwarit si bukalla kaddat
sino uma a namulan sino nalawara bukal. ††26 Di-
narokallira kiyad si nammungera, kasena
naimunuwan si wara kaddat. 27 Inangngino aripannino
makwan uma sikwana e sinapi'da si, 'Afu, ammena kad

† *Isaias 6:9-10* †† *Ino klasena kaddatta nemula, kunnangke apayino kaitanna kiyad si mallawanino bungana, kasena maimunuwan si bakkanna apay, nu ammena lud tata klasena kaddatta ammena makkan.*

nalawarino bukalla newari'nu sino umam? Sintawino naggabwatanino kaddat?'

28 " 'Aneno kalingaka nangwa sinay,' sinapitino makwan uma.

" 'Anggammu ta umammiya fi'dutannino kaddat?' kunda sikwana.

29 " 'Ammeyu, se tafi'du'donalangino apay,' sinapi'na sikwara. 30 'Purayandaw ta dumarokkallira kiyad sino kaganiyanna. Ituldu'nga sino magganiyera ta palungunda a fi'dutannino kaddat e rappattanda ta sikkulanda, kasera ganinino apay e umanda iyekwa sino alangku.' "

Ino Amparig Mappeafu Sino Bukalla Mustasa

(Mar. 4:30-32; Luc. 13:18-19)

31 Wasinoy, niyampariggappayi Jesus a nassapit si, "Ino patturayani Dios, meyamparig si tata a bukalla mustasa a nemuleno tolay sino umana. 32 Antuweno kabibissangngana bukal sino ammina bukal, udde nu mattufu e dumokallin, antuweno kadodokkallana mula sino gardin a kunnangke kallakayuweno kata'nangnga, e damana mammanuka pumukanino tangatangana." †

Ino Amparig Mappeafu Sino Lebadura

(Luc. 13:20-21)

33 Wasinoy, niyampariggappayi Jesus si, "Ino patturayani Dios, meyamparig si lebadura a ilamurino bafay si odduwa arina, e massiki bisangke, palattagganna amminino arina a kelamuranna."

Ino Nusarani Jesus Si Amparig

(Mar. 4:33-34)

34 Passiya ampariyino inusari Jesus sino nanulduwanna sino tolayira. Awana sinapi'na sikwara nu ammena nusar si amparig. 35 Antuweno inangwana sino nanulduwanna sikwara ta meyakkuruwino nepasapiti Dios sino gumalabbunna si'ina kunna si,

"Amparingngeno usarangkuwa manuldu sikwara. Ituldu'nga sikwareno ammena nepakaammu nangiyafu sin naparatuwan yo lubag." ††

Ino Anggamma Sapitannino Amparig Mappeafu Sino Kaddat

36 Wasinoy, inanawani Jesusino tolayira e sinallung sino balay. Dinandanino adalannera e sinapi'da si, "Ituldum sikwamiyeno anggamma sapitannino amparig mappeafu sino kaddatta nattufu sino uma."

37 Sinapiti Jesus si, "Ino nawwarit sino nalawara bukal, ikkanaka Abbingnga Tolay, 38 e ino uma, antu yo lubag. Ino nalawara bukal, ireno tolaya mesapat sino patturayani Dios, e ino kaddat, ireno tolayi Ofag. 39 Ino kalingaka nawwarit sino bukalla kaddat, antuwi Ofag. Ino pagganiyan, antuweno uddina aw, e ino nagganiyera, ino anghelira. 40 Ino narrappattanda sino kaddat ta masikkulan, kunna kappeneno makwa sino uddina aw, 41 se ikkanaka Abbingnga Tolay, dundunangkuneno anghelkuwera ta ampattanda anna ariyandeno ammina tolaya mangwa si palliwatanino bafulundera andino mangwera si narakkat. 42 Itakkudderana sino afuya ammena maaddap, e mattatarangitirana anna mangngarangaritammirana. 43 Udde ino naggaddangngira a tolayi Dios, mangngilikilitirana sino patturayanino Amara a kunnangke sinag. Ikkayuwa maningngag sitaw, dandammandonaddino diningngaddaw."

Ino Amparig Mappeafu Sino Nekokkofa Kinaba'nang

44 Netuluyi Jesus a niyamparig si, "Ino patturayani Dios, meyamparig si kinaba'nangnga nekokkob si uma. Sinumpalanino tata a tolay, e maanggammingke. Sinabbunanna kappay, e inangnga nelaku amminino kukwana ta iyatangnga sinaya lubag."

Ino Amparig Mappeafu Sino Perlas

45 Sinapikkappayi Jesus si, "Ino tata kappaya ampariyino patturayani Dios, kakunnaneno gumallakuwa mintufuk si kalalawarana perlas. 46 Wasin initaneno tata a nabaloringke, inanaw e nelakuna amminino kukwana ta wara iyatangnga sinaya perlas."

Ino Amparig Mappeafu Sino Tafukul

47,48 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Ino patturayani Dios, meyampariggappay si tafukula itakkufino manafukulira sino bebay e makanna amminino naddadaruma a lamis. Wasin napannuwen, nelabbedda sino dappit e nattutturira a mamimpili sino kinannara. Ino nalawara mesira, neyekwara sino aggekwanda, udde ino narakkattira, netakkudda. 49 Kunna kappeneno makwa sino uddina aw. Gumamwangino anghelira a umang mipassig sino narakkattira a tolay sino naggaddangngira. 50 Itakkuddaneno narakkattira sino afuya ammena maaddap, e mattatarangitirana anna mangngarangaritammirana. 51 Maawatandaw ammin inay?" kunni Jesus sikwara.

"On," kunnino adalannera.

52 E sinapikkappayi Jesus si, "Nu kunnenoy, maawatandonaggappay si ino mesturuna lintiyi Moises a manguruggappay sino itulduk mappeafu sino patturayani Dios, mekunna si makwan balaya ammuna a usarannino dadan annino bawuwa neyimfunna."

† *Ino klasena mustasa a nemula sino lubbunna Judyu, dodokkal amma sino memula sitaw. Ino kata'nangnga, inang si appata metro.*
†† *Salmo 78:2*

Ino Ammera Naningngaggan Ki Jesus Sey Nazaret
(Mar. 6:1-6; Luc. 4:16-30)

53 Wasin nasinduwi Jesus a nituldu sinayira a amparig, inanaw sinaya lubbun, 54 e nuli sino lubbuna dinokallanna. Inang nanuldu sino sinagogara, e nakka'bawino naningngaggira sikwana. E sinapi'da si, “Sintawino nangappanna sinaya kinalaingnga annino pannakadamana a mangwa si kakka'baw?
55 Bakkangkad yanino abbingino kalapanteru? Bakkangkaddi Maria ino inana, e da Santiago, Jose, Simon, anni Judasino kakkola'ngera? 56 Amme kappekad magyanino kakkola'ngera a bafabbay sitaw? Sintomantuweno nappanna ammin sinaya kinalaingnga anna pannakadamana?” 57 Antuweno ammera anggamma maningngag sikwana e ammera kuruwan.

Antu gafuna, sinapiti Jesus sikwara si, “Massiki sintawa lubbuna umangnganino gumalabbun, dayawannino tolayira, fera pelang sino kalubbunannera andino kataabbalayannera.” 58 Gafu se awana angngurudda sikwana, awana oddu si kakka'bawa inangwana sinay.

Ino Natayani Juan A Gumabawtisar
(Mar. 6:14-29; Luc. 9:7-9)

14 Sinoya tiyempo, naammuwani Herodes a turay † sey Galilea ino inangangwa i Jesus, 2 e sinapi'na sino kaduffunannera si, “Antuwi Juan a Gumabawtisar a nangngangoli. Antu gafuna, aneno pannakadamana a mangwa si kakka'baw.”

3,4 Antuwenayino sinapiti Herodes gafu sino nakwa si'in. Se nepado'mana i Juan e nepabalunna a nakadenan, gafu sino nallangngani Juan sikwana. Se i Herodes, inatawaneno ipangnga a i Herodias a ataweno kola'nga a i Felipe. E namipidya a sinapiti Juan sikwana si mekontara sino lintig nu atawanteno ataweno kolatta. 5 Antuweno anggammi Herodes a papapatayi Juan, udde nattalaw sino tolayira, se ibilanda i Juan a gumalabbun.

6 Udde wasin nada'ngeno awa neyanakani Herodes, nassaleno balatanga abbingi Herodias sino a'langino ammina inayanna a makilanggak. Nappelalotino langgaki Herodes sino nassalanna. 7 Antu gafuna, nassapata a nakkari sino balatang si iya'dana sikwaneno massiki sanna a anggamma.

8 Wasinoy, sinuntulino balatangino netunino inana, e sinapi'na ki Herodes si, “Ino anggangku, iya'dam sikwak sito ingkeinino uluwi Juan a Gumabawtisar a neyekwa si duyug.”

9 Malowino nakammi Ari Herodes sin diningngangngenay, udde gafu se nassapata sino a'langino inayannera, sinapi'na si makweno arangngannino balatang, 10 e nepafutulna i Juan sino abbaluran. 11 Neyekwareno uluna si duyug, e neyanda sino balatang, e neya'dana sino inana. 12 Wasin naammuwanino adalanira i Juanino nakwa sikwana, inanda inappeno baggina e netananda, kasera inang netuldu ki Jesus.

† *Iyawa Herodes, Herodes Antipas a abbingi Herodes a ari sin kakalu'biti Jesus. Ino fustuwa tituluna, tetrarko, udde kunnangke gubernadorino saanna.*

Ino Namakkanani Jesus Sino Nasuruk Si Limarifuwera A Tolay
(Mar. 6:30-44; Luc. 9:10-17; Jn. 6:1-15)

13 Wasin naammuwani Jesusino nakwa, nanaw sinay e nattakay si abanga inang sino awana matotolay ta mittata sinay. Udde wasin naammuwanino tolayira sino lulubbuna inanaw, ginikkatira e nallakarira a dinandan sikwana. 14 Wasin gina'dangi Jesus, initaneno odduwa tolay, e inalla'ngera, e nepabbattunoyneno matakitira.

15 Wasin maffuwafin, inangngino adalannera sikwana, e sinapi'da si, “Fuwafin, gampade awana bafalay sitaw. Panawannuweno tolayira ta umangngira maggatang si akkananda sino kaara'niyanira a lubbun.”

16 Sinapiti Jesus sikwara si, “Massiki ammeran umanaw. Ikkayunnino mamakkan sikwara.”

17 E sinapi'da sikwana si, “Lima ke a tinapay anna adwaggiya tinapeno ana sitaw.”

18 “Iyandaw taw,” kunni Jesus. 19 Nepattuttunneno tolayira sino kakaddattan. E inappaneno lima a tinapay andino adwaggiya tinapa, kasena sinangaw sey langita mappasalamat ki Dios. Ginaradwaneno tinapay e neya'dana sino adalannera e neyannera sino tolayira. 20 Nangnganira ammin e nabattuwira. Inampattino adalannereno nabuna a tinapaya ginaradwa i Jesus, e napannuweno karadwera a basket. 21 Ino kaodduweno lallakiyera a nangngan, limarifuwera, fereno bafabbayira andino aanakira.

Ino Nallakarani Jesus Sino Utunna Danum
(Mar. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

22 Wasinoy, nepattakayi Jesusino adalannera sino abang ta mauntera nadda maddammang, e nataka mappaikkat sino tolayira. 23 Wasin nepaikka'neran, nittata a nanu'du sino kulud ta makkararag. Wasin lammukin, agyangkepay sinay, 24 udde ino abanga nattakayanino adalannera, agyanin sino tangnganeno bebay. Mikiikiyino abang gafu sino palung se dambalandeno bayabbag.

25 Wasi marrifarifaddin, dinandananira i Jesus a nallakad sino utunna danum. 26 Udde wasin naiteno adalannera a mallakad sino utunna danum, nakatalawira. Nakkulawuwera gafu sino talora, se aridda si banig.

27 Udde nalani Jesus a naddamit sikwara e sinapi'na
si, “Ammekayu mattalaw! Ikkanak yaw.”
28 Wasinoy, sinapiti Pedro si, “Afu, nu gakkuruwa ikka
yan, ayandak ta umangngak sitana mallakad sino
utunna danum.”
29 “Umangka taw,” kunni Jesus.
Naddassi Pedro sino abang e nallakad sino utunna
danuma inang ki Jesus. 30 Udde wasin initaneno
palung gafu sino tuyangngeno bayabbag, nakatalaw e
lumannaddin nad. Nakkulawuwa nassapit si, “Afu,
isalakannak!”
31 Kinangkamani Jesus a ginafutino kamatti Pedro.
“Mayan kurang kepayino annala'ngu sikwak? Mayan
naddaladudwaka?” kunna sikwana.
32 Wasinoy, nattakayira sino abang, e ilammattino
bayabbag. 33 Dinayawino nattakayira sino abangi Je-
sus, e sinapi'da si, “Gakkuruwa ikkeno Abbingi Dios.”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Matakitira Sey Genesaret

(Mar. 6:53-56)

34 Wasin nakadammangiran, ginamwangira sey
Genesaret, 35 e naimunuwanino tolayira i Jesus.
Nepaayaddeno matakitira sino ammina wewe'nginna
lulubbun ta iyandera sikwana. 36 Nakiggimallakkira si
senggeran naddino matakitireno leleneno barawasina.
E amminira a nanengged, nabbattunoyira.

Ino Nedumanneno Aggangwana Fariseowera Sino Lintiyi Dios

(Mar. 7:1-13)

15 Wasin tata si aw, agyanino Fariseowera andino
mammesturuwerana lintiya naggabwat sey
Jerusalem a inang ki Jesus. 2 Nabbebutira sikwana si,
“Mayan kontaranino adalannuwereno gagangaya inil-
lalupattam sino gagginafutamira? Se mangnganira a
ammera tuntulannino fustuwa ammaggu.”
3 Sinombati Jesus a nassapit si, “Massiki ikkayu, kon-
tarandawino lintiyi Dios ta tuntulandawino gagangaya
aggangwayu. 4 Se ino lintiyi Dios, kunna si ‘Dayawan-
nura amam anni inam,’ anna ‘Nu wara massapit si
narakkat sino amana onnu sino inana, mapapatenad.’
5 Udde tangananino itulduyu. Se sapitandaw si nu
wara iduffun naddino tolay sino amana onnu inana,
massiki nu ammena iya'da. Damana a irason sikwara a
massapit si, ‘Ino iduffungku nad sikwayu, nekarikunna
iwa'lat ki Dios.’ 6 E sapitandaw si nu kunnenoyino ak-
wanna, massiki nu ammena iya'da sino mapparana'n-
gereno iya'dana nad sikwara. Gafu sinaya aggang-
wayu, pataliyandawino sapiti Dios sino tulduyungke-
pay. 7 Ikkayuwa massannakam! Gakkuruwino nepelab-
buni Dios ki Isaias mappeafu sikwayuwa kunna si,

8 ‘Iyawira a tolay, bifidda pelangino paddayora sikwak,
udde aroyuweno nakanda sikwak. 9 Awana serbineno
paddayawanda sikwak, se ituldureno lintiya inang-
wana tolay, e sapitanda si antuweno lintiggu.’ ” †

Ino Mappadakkut Si Tolay Sino A'langi Dios

(Mar. 7:14-23)

10 Wasinoy, nepara'niyi Jesusino odduwera a tolay e
sinapi'na sikwara si, “Dingngaggandaw yaw takesi
maawatandaw. 11 Bakkannino ipaunangnga tolay sino
wangi'neno mappadakkut sikwana sino a'langi Dios,
nu ammena lurino narakkatta sapita maggabwat sino
bifingnga.”
12 Inara'niyeno adalannera sikwana e sinapi'da si,
“Ammengkad inammu si malowino nakammino Farise-
owera sino sinapi'nu?”
13 Sinombati Jesus a niyamparig si, “Ammina mula a
amme nemula i Ama a ana sey langit, mafi'dutirana.
14 Ammekayu maburuburung sikwara. Kakunnareno
lappatta mifuyut sino kasillappa'da. E nu ifuyutino lap-
pattino kasillappa'na, mada'nira a adwa sino dabbak.”
15 Wasinoy, sinapiti Pedro si, “Ituldum sikwamiyeno
anggamma sapitannino sinapi'nu mappeafu sino
mappadakkut si tolay sino a'langi Dios.”
16 Sinapiti Jesus si, “Massiki ikkayu, ammeyu kepay
maawatan? 17 Ammeyu kad ammu si massiki sanna a
ipaunangnga tolay sino wangi'na, umang sino
kuyungnga, kasena kappay mallawan? 18 Udde ino
ipalawanna sino wangi'na, maggabwat sino nakam-
ma, e antuweno mappadakkut sikwana. 19 Se ino
nakamma tolayino paggabwatanino ammina
narakkatta dinandamma a metupak si narakkatta ag-
gangwa a kunnayaw: ino mamapatay, ino makibulun,
ino makidurug sino bakkanna atawana, ino mattakaw,
ino massisiri, annino mamaraparal. 20 Irayawino map-
padakkut si tolay sino a'langi Dios. Udde ino pangn-
gananna tolaya ammena tuntulannino fustuwa am-
maggu, bakkan inayino mappadakkut sikwana.”

Ino Angnguruwino Tata A Bafaya Taga-Canaan

(Mar. 7:24-30)

21 Wasinoy, inanora Jesus sinay, e inangngira sino
sakopanna Tiro anna Sidon. 22 Agyanino tata a bafaya
bakkanna Judyu a taga-Canaan a nagyan sinay.
Inara'ni ki Jesus e nakiggimallak sikwana si, “Afuwa ga-
ka i David, allakkannak. Se madyataningke ino bala-
tanga abbingkuwa naunaggan si narakkatta espiritu.”
23 Udde amme sinombatani Jesus. Antu gafuna,
inara'niyeno adalannera sikwana e sinapi'da si, “Ak-
wannuweno anggamma ta panawannun, ta ammenan
dumaladandana mappalingag.”

† *Isaias 29:13*

24 Udde sinapiti Jesus si, “Awana korwan si nanundunani Dios sikwak, nu bakkampelang sino gakagakera i Israel a meyamparig si naawana karnero.”
25 Udde inang kappayino bafaya namalitud sino a'langnga. “Afu, duffunandak abbu,” kunna.
26 E sinabbi Jesus a niyamparig si, “Ammena fustu nu fulattanteno akkananna abbing e iya'data sino atu.”
27 “On lud, Afu,” kunnino bafay, “udde massiki ino atuwera, akkanandeno butta a madara'nag sino pangngananino afura.”
28 E sinapiti Jesus si, “Natuyag gakkuruwino angngurungngu sikwak. Makweno arangngannu.” E kaka'-meng kelanga nabbattunoyino balatanga abbingnga.

Ino Nappabattunoyani Jesus Si Odduwera A Matakit

29 Wasinoy, inanawi Jesus e inang sino dappi'na bebaya Galilea. Nanu'du sino kulud e nattuttud sinay.
30 Odduweno tolayira a inang sikwana a nibulun sino matakitira. Agyanino pilayira, ino lappattira, ino ammera makalakad, ino ammera makadamit, andino korwanira. Newaggarera sino a'langi Jesus, e nepabbattunoynera ammin. 31 Gafu sinoy, nakka'bawino tolayira sin initareno ammera makadamita maddamitiran, ino ammera makalakara mallakariran, ino pilayira a nabbattunoyiran, annino lappattira a makaiteran. E dinayora i Dios a Diosino gakagakera i Israel.

Ino Namakkanani Jesus Sino Nasuruk Si Appatarifuwa Tolay

(Mar. 8:1-10)

32 Wasinoy, inayani Jesusino adalannera e sinapi'na si, “Maallakkanak sitawira a tolay, se ka'lu awina nagyanira sikwatam, e naambutinnino akkananda. Ammekira anggamma panawan nu ammera kepay nangngan, tantaro nu maffunawira sino dalan.”
33 “On lud,” kunnino adalannera sikwana, “udde sintawino pangappantam si akkanan sito kalolowata makabalin sino kunnayawa kaoddura?”
34 “Pidyeno tinapeyu sitan?” kunni Jesus.
“Pitu ke,” kunda, “e ana kappayino bisangnga tinapa.”
35 Wasinoy, nepattutturi Jesusino odduwera a tolay.
36 Inappaneno pituwa tinapay annino tinapa, e nappasalamat ki Dios, kasena ginaradwa e neya'dana sino adalannera, e neyannera sino tolayira. 37 Nangnganira ammin e nabattuwira. Wasin nasinduwera, inampa'deno nabuna, e pituwa basketino pinannura sino nabuna. 38 Ino bilangino nangnganira, appatarifuwera a lallaki, fereno bafabbayira andino aanakira.
39 Wasinoy, nepaanawi Jesusino tolayira, kasena nattakay si abanga umang sino sakopanna Magadan.

Ino Narangnganino Fariseowera Andino Saduceowera Si Senyal

(Mar. 8:11-13; Luc. 12:54-56)

16 Agyanino Fariseowera andino Saduceowera a inang ki Jesus, se angganda a dalodawan. Antu gafuna, inaranda si mipaita si kakka'bawa senyal sey langit ta pangammuwanda si gakkuruwa i Diosino nanundun sikwana. 2 Udde sinabbi Jesus si, “Nu sumallappino sinag e malidaga sey langit, sapitandaw si, ‘Awana uran nu daramat.’ 3 Si kagigi'ba'na kappay, nu mallibaga sey langit e madduladulam, sapitandaw si, ‘Muran nakuy.’ Damayuwa distun nu muran onnu awan nu itandawino langit, udde ammeyu kena ammuweno anggamma sapitannino senyala ipaita i Dios sino makwa sito ingkein. 4 Narakkattingke ino tolayira sito ingkein se sinalekkurandeno gakkuruwa Dios. Patutandaka mipaita si kakka'bawa senyal, udde awana mepaitak nu bakkampelangino senyal a kunneno nakwa ki Jonas si'in.” Sinapiti Jesus inay, kasenera inanawan.

Ino Niyampariyani Jesus Sino Tulduweno Fariseowera Andino Saduceowera Si Lebadura

(Mar. 8:14-21)

5 Wasin nakadammanda Jesus sino bebay, dinandammino adalannera si nakalyawanda a nabbalibal si tinapay. 6 Sinapiti Jesus sikwara si, “Palanandawino lebadureno Fariseowera andino Saduceowera.”
7 Wasin diningngaddeno sinapi'na, nattatarabbanda si, “Ino nassapitanna sinay, se ammetam nabbalibal si tinapay.”
8 Ammuwi Jesusino pattatarabbanda, antuweno kunna sikwara si, “Sandolang paddararananino awana tinapeyu? Kurang kepayino annala'daw sikwak! 9 Ammeyu kepay maawatanino pannakadamak? Nakalyawandawinnino lima a tinapaya nakabalin sino limarifuwera a tolay? Pidya a basketino pinannuyu sino nabuna? 10 Onnu ino pituwa tinapaya nakabalin sino appatarifuwera a tolay, pidya a basketino pinannuyu sino nabuna? 11 Mayan ammeyu kepay maawatan si bakkanna tinapayino sapitangku sikwayu? Ino sinapikku, palanandonaddino lebadureno Fariseowera andino Saduceowera.”
12 Wasinoy, naawatanda si ino sapitanni Jesus si palananda, bakkannino lebadurana tinapay, nu ammena lurino tulduweno Fariseowera andino Saduceowera.

Ino Nassapitani Pedro Sino Katotolayi Jesus
(Mar. 8:27-30; Luc. 9:18-21)

13 Wasin ginamwanda Jesus sino sakopanna Cesarea
Filipos, nebebu'na sino adalannera si, “Sanneno sapi-
tannino tolayira mappeafu sikwak?”
14 “Aneno massapitira si ikka i Juan a Gumabawtisar.
Kunnino korwanira si ikka i Elias, e kungkappayino ko-
rwanira si ikka i Jeremias onnu korwana gumalabbun
si'in,” kunda sikwana.
15 “Udde ikkayu pay,” sinapiti Jesus, “sanneno kundaw
mappeafu sikwak?”
16 Sinabbi Pedro si, “Ikkeno Kristo a Abbingino ag-
gabiyaya Dios.”
17 Sinapiti Jesus si, “Nagasakka, Simon a abbingi
Jonas, se bakkanna tolayino nipakaammu sikwam
sinay, nu ammena luri Ama sey langit. 18 Antu gafuna,
kunnayawino sapitangku sikwam. Nginalittaka si Pe-
dro, ino anggamma sapitan, batu. Iyawa batuweno
pamata'daggangku sino balek a ireno ammina man-
guruwirana sikwak, e massiki ino pannakadamana
katayan, † ammenerana maaffut. 19 Iya'da'nga sik-
wamino kalintiyannu a meyamparig si tulbika †† pab-
bukkat sino patturayani Dios. Massiki sanneno iyal-
langngu sito lubag, iyallang kappayi Dios a ana sey
langit, e massiki sanneno purayannu sito lubag, pu-
rayangkappayi Dios a ana sey langit.” ‡
20 Wasinoy, sinutuningke i Jesusino adalannera si am-
mera nad ituldu si massiki sanna a tolay si antuweno
Kristo.

Ino Nilabbunani Jesus Sino Katayanna Annino Pangn-gangoliyanna
(Mar. 8:31-33; Luc. 9:22)

21 Mangiyafu sinoya tiyempo, nepakaammuwi Jesus
sino adalannereno makwana sikwana so maddagguna
aw. Sinapi'na si, “Maawa umangngak sey Jerusalem e
padyatanda'ngeno pangafuwanirana padi, ino
mammesturuwerana lintig, andino korwanira a pan-
gafuwan. Papapatera'nga, udde pangngangolinda'n-
ga i Dios sino mekatalluwa aw.”
22 Wasinoy, nebakkangi Pedro e nebuyana a nassapit
si, “Ammeka nad massapit si kunnenoy! Amme pu-
rayani Dios a makwa sikwam inay.”
23 Nabbaliwiti Jesus e sinapi'na ki Pedro si,
“Aroyuwannak, Satanas! Talantanandak, se ino dan-
dammannu, bakkannino panggammani Dios, nu am-
mena lurino panggammanna tolay.”

† *pannakadamana katayan Ino sapitanna sino dami'na Griego, lamwangana sumallungan sey Hades a pagyananino natayira. Ino anggamma sapitannino lamwangan, pannakadama.* †† *Ino anggamma sapitannino tulbik,* ‡ *Ino tata kappaya anggamma sapitan sino dami'na Griego: ...massiki sanneno iyallangngu sito lubag, neyallangnginni Dios sey langit, e massiki sanneno purayannu sito lubag, nepurayinni Dios sey langit.*

Ino Biyayino Mesapat Ki Jesus
(Mar. 8:34–9:1; Luc. 9:23-27)

24 Wasinoy, sinapiti Jesus sino adalannera si, “Ino
manggamma mesapat sikwak, talekkuranna naddino
urenangkepay. Kunnangke buttunganna naddino
krusna, se inona urekino tuntulanna, massiki an-
tuweno ipatena. ‡†25 Se ino mikalow sino biyangnga,
matekappena. Udde ino matay gafu sino angngu-
rungnga sikwak, ananeno biyaya mannayuna iya'da i
Dios sikwana. 26 Se sanna kaddino pallawaranneno to-
lay nu akwana amminino kinaba'nang sito lubag, e
matena e makastigu si makkikiyad? Awan! Se awana
kinaba'nangnga damana a italyat sino biyangnga ki
Dios. 27 Se ikkanak Abbingnga Tolay, muliya'nga a ke-
bulunanino anghelkuwera a mangipaita sino ke-
dayawani Ama, kasek labutanino kadda tolaya mean-
nung sino inangangwana. 28 Gakkurug yo sapitangku
sikwayu, aneno korwanira sikwayu sitawa ammera
matay makkiyad si itandaka Abbingnga Tolaya
mangiyafuwa matturay.”

Ino Nangkakwanino Baggiyi Jesus
(Mar. 9:2-13; Luc. 9:28-36)

17 Wasin nalla'wutino annamma aw, inayani Jesus
da Pedro andino makkolakira a da Santiago anni
Juan, e ira pelangino nanu'du sino tata a ata'nanga ku-
lud. 2 Wasin agyananda sinay, initareno nangkakwani-
no baggiyi Jesus. Ino mutungnga, mangngilikilita kun-
nangke sinag, e ino barawasina, karririyeno furona.
3 Wasinoy, nappaddara Moises anni Elias, e maki-
tatabbira ki Jesus. 4 Naddamippayi Pedro e kunna si,
“Afu, nalawad se ayawetam sitaw. Nu anggammu,
mangwak si talluwa bawi sitaw ta akwamino tata, ak-
wa i Moisesino tata, anna akwa i Eliasino tata.”
5 Wasin aggedamadamikkepay, nakulmutanira am-
min si karririya dulam. E agyanino damita naggabwat
sino dulamma nassapit si, “Antuyawino iid-
dukangkuwa Abbingku e maanggammakungke gafu
sikwana. Dingngaggandonaddino sapitanna.”
6 Wasin naningngagganino adalanira i Jesus sinaya
damit, nassakabbira gafu sino talora. 7 Inara'niyanira i
Jesus e inappangannera, e sinapi'na si, “Gumab-
wakkayu. Ammekayu mattalaw.” 8 Wasin sinangawira,
awana korwan si initara, nu bakkampelangi Jesus.
9 Wasin aggedawadawutira sino kulura nagyananda,
netuni Jesus sikwara si, “Ammeyu itutulduwenaya ne-
paita sikwayu si massiki sanna a tolay makkiyad si
mangngangoliyaka Abbingnga Tolay.”

‡† *Sinoya tiyempo, nu wara tolaya melansana si krus, mapatuta mabbuttung sino krus kiyad sino pilansanda sikwana. Antu gafuna, ino sapitanni Jesus, nu wara manggamma mesapat sikwana, ibi-langnga naddino baggina a natayin takesi ino pelang tuntulanna ino urayi Jesus.*

10 Wasinoy, nebebutino adalannera si, “Mayan sapitan mantuweno mammesturuwerana lintig si muli nad abbuwi Elias a gumalabbun si'in, kasena gumamwangino Kristo a nekariyi Dios?”
11 “Gakkuruwa muli abbuwi Elias ta idadanna ammin,” nesombati Jesus sikwara. 12 “Udde sapitangku sikwayu si ginamwanginni Elias, udde ammera naimunuwan, nu ammena lud ingkelamangino inangwara sikwana. Kunna kappeneno appadya'da sikwaka Abbingnga Tolay.”
13 Gafu sinaya sinapiti Jesus, naawataninnino adalannera si i Juan a Gumabawtisarino sapitanna.

Ino Nappaanawani Jesus Sino Narakkatta Espirituwa Nunag Sino Abbing

(Mar. 9:14-29; Luc. 9:37-43)

14 Wasin ginamwanganda sino kaodduwanna tolay, agyanino tata a lalaki sikwara a inara'ni ki Jesus e namalitud sino a'langnga. 15 Sinapi'na si, “Afu, allakkannu abbu yo abbingkuwa makkoldat. Nu makkoldat, madyataningke, se namipidyena naletwad sino afuy anna sino danum. 16 Neyangkun sino adalannuwera udde ammera a mapabattunoy.”
17 “Ikkayuwa tolay sito ingkein, awaningke angnguruddaw anna ammekayu matulduwan!” kunni Jesus sikwara. “Naansa matino panguruwandawa nabayakunna nakiigyan sikwayu? Makapidyak kepaya manus sikwayu? Iyandaw sikwakino abbing.” 18 E sinapi'na sino narakkatta espiritu si umanaw, e inanawannenaya abbing, e kaka'meng kelanga nabbattunoy.
19 Wasin inowimpelang adalannera, inangngira nabbebut ki Jesus si, “Mayan ammemi mapaanaw inaya nunag sikwana?”
20 “Gafu se kurang kepayino annala'daw sikwak,” netabbi Jesus. “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, massiki nu wara angnguruddaw a mekunna sino kabibissangngana bukalla mustasa, damayuwa sapitan sitawa kulud si ‘Malikka,’ e gakkuruwa malit. Awaningke a ammena dama sikwayu. 21 Udde ino kunnenaya narakkatta espiritu, ammena umanaw nu ino mappaanaw sikwana, ammena mallantanga mangngan anna aggekarakararag.” †

Ino Nipidwani Jesus A Nilabbun Sino Katayanna Annino Pangngangoliyanna

(Mar. 9:30-32; Luc. 9:43-45)

22 Wasin tata si awa nakkakarampa'da Jesus andino adalannera sey Galilea, sinapiti Jesus sikwara si, “Ikkanaka Abbingnga Tolay, ara'niyenna meyalawatak sino tolayira 23 e papatayandak, udde pangngangolinda'nga i Dios sino mekatalluwa aw.” Wasin diningngaggino adalannerenay, malowingke ino nakanda.

Ino Nappagani Jesus Sino Buwi'na Templo

24 Wasin ginamwanda Jesus andino adalannera sey Capernaum, inangngino gumattukiyera si buwi'na Templo ki Pedro e nebebu'da si, “Pagampayino mesturuyuweno buwi'na Templo?”
25 “One,” kunni Pedro.
Wasin sinallungi Pedro sino balaya agyanani Jesus, naunta i Jesus a naddamit e sinapi'na si, “Simon, sanneno masapi'nu? Inyeno pappapaganino ariyera sito lubag si buwit? Ino abbindangkepay onnu ino korwana tolay?”
26 “Ino korwana tolay,” kunni Pedro.
Sinapikkappayi Jesus si, “Nu kunnenoy, ammena antu maawag si mappageno abbinda. 27 Udde ammetammad mangwa sino kalowanino nakanda sikwatam, antu gafuna, umangka mamanwet sino bebay. Ino palunguwa banwetannu, pagangngangannu, e maitamino dipilata a damata a ipaga a adwa. Appannu ta umangngu iya'da sikwara ta mapaganino buwitta.”

Inyeno Kapatiyan?

(Mar. 9:33-37; Luc. 9:46-48)

18 Sinoya tiyempo, inangngino adalanira i Jesus sikwana e sinapi'da si, “Inya sikwamiyeno kapatiyan sino patturayani Dios?”
2 Antuweno nayi Jesus si abbing e nepata'dangnga sino nara'langanda. 3 E sinapi'na si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, nu ammeyu angkakwanino nakandaw ta mekunnakayu si abbing, ammeyu dama a mesapat sino patturayani Dios. 4 Ino kapatiyan sino patturayani Dios, antuweno mipaabbafaw sino baggina ta mekunna sitawa abbing. 5 E massiki inyeno mawat si abbafawa tolay a kakunna yawa abbing gafu sino angngurungnga sikwak, ikkanakino inawa'na.”

Ino Paggafuwanna Palliwatan

(Mar. 9:42-48; Luc. 17:1-2)

6 “Udde ino manutunggung ta malliwatino tata a abbafawa tolaya mangurug sikwaka mekunna si abbing, tawwaren nu meyakad sino bu'loneno dokalla aggilingana batu ta malimat sino bebay amma sino ituluyneno manutunggung. 7 Kakallakkino tolayira sito lubag gafu sino odduwa katutunggunganda. Ammena dama a maari inay, udde kakallakkingke ino tolaya manutunggung. 8 Antuweno nu kama'nu onnu ino takkimino paggafuwanino palliwatannu, ga'bungannu ta itakkummu. Se tawwareno naga'bunganino tata a kama'nu onnu takkim e mabiyagga si makkikiyad amma sino sikkakamakka anna sittatakkika a metubba sino afuy sey infiyernu. 9 E nu ino matangkappayino

† *Iyawa bersikulu, awan sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego, udde agyan sino Mar. 9:29.*

paggafuwanino palliwatannu, tuketannu ta itakkummu. Se tawwareno tafiyangka si mata e mabiyagga si makkikiyad amma sino nadduwammangino matama metubba sino afuy sey infiyernu.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Naawana Karnero

(Luc. 15:3-7)

10 “Itandaw ta ammeyu pappoporayanino massiki
tata a abbafawa tolaya kakunnana yawa abbing. Se
gakkurug yo sapitangku sikwayu, ino anghelira a
mimut sikwara, kanayunira a uma'lang ki Ama sey lan-
git. 11 Se ikkanak Abbingnga Tolay, ino inangngangku
sito lubag, takesi isalakkuweno minalliwatira a kun-
nangke natantangira. †
12 “Sanneno masapi'daw? Nu wara tolaya makangk-
wa si tatuta karnero e naawanino taggi, sanna nakuyi-
no akwanna? Gakkuruwa anawanneno asamafulu si
asama maggarab sino kakuluran ta umangnga tu-
fukannino naawana karnero. 13 Gakkurug yo sapi-
tangku sikwayu, nu da'nganneno taggiya naawan,
dodokkallino aanggamma sikwana amma sino asama-
fuluwera e asama ammena naawan. 14 Kunna kappay
sino Amayu sey langit, ammena anggam si mekat-
wayino massiki tata sino kaabbafawana tolay sik-
wana.”

Ino Kolak Si Angnguruwa Nakaliwat

15 “Nu wara kola'ngu si angnguruwa nakaliwat sik-
wam, umangka a makitatabbag sikwana a ikkayu
pelang ta ituldum sikwaneno liwa'na. Nu dingngag-
ganneno sapitannu, nalawad se muliyeno abbafaru-
lundaw. 16 Udde nu ammena anggamma dingngag-
gan, mayagga si tata onnu adwa a bulunnu takesi
wara adwa onnu talluwa mana'dag sino pattatabban-
daw. 17 Nu ammena kepay maningngag, ipakaammum
sino bafulunnuwera a mangurug nu makkakaram-
pakkayu ammin. E nu ammena kepay dingngagganni-
no sapitandaw, ibilandawin si tolaya amme nangam-
mu ki Dios onnu narakkatta kunnangke gumattuki si
buwit.
18 “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, massiki san-
neno iyallandaw sito lubag, iyallang kappayi Dios a
ana sey langit, e massiki sanneno purayandaw sito
lubag, purayangkappayi Dios a ana sey langit.
19 “Sapitangku kappay sikwayu, nu wara massiki ad-
wa sikwayuwa mittata si nakam sino parangnganda ki
Ama sey langit, gakkuruwa akwanneno arangnganda.
20 Se massiki nu adwa onnu talluweno makkakarampat
gafu sino angngurudda sikwak, agyanak sinaya mebu-
lun sikwara.”

† *Iyawa bersikulu, awan sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego.*

Ino Amparig Mappeafu Sino Ofisiyala Awana Alla'nga Sino Bulunna

21 Wasinoy, inangngi Pedro ki Jesus e sinapi'na si,
“Afu, mamipidyangkuwa pakomanino bulungkuwa
aggeliwaliwat sikwak? Makkiyad si mamippitu?”
22 “Bakkampelanga mamippitu, nu ammena lud
mamippitufulu e pitu,” †† kunni Jesus. 23 “Se ino makwa
sino patturayani Dios, meyamparig si kunnayaw.
Aneno tata a ariya nanandam si mappapaga sino
gatutino ofisiyalnera. ‡24 Wasin neyafunana mappapa-
ga, neyanda sikwaneno tata ofisiyalna a nakagatut si
parifurifuwa pirak. ‡‡25 Ammena makapaga inaya
ofisiyal, antuweno sinapitino ari si melakuweno ammi-
na kukwana, anna melaku kappay, pati sino atawana
andino abbingngera ta mearipannira ammin takesi
mapaganino gatu'na. 26 Udde namaliturino ofisiyal
sino a'langino ariya nakiggimallakka nassapit si, ‘Afu,
allakkannak! Anusandak abbu ta pagangkuna ammin.’
27 Gafu sino kunnenoy, naallakkino ari, ammenan
nepapageno gatu'na, e nepaanonan.
28 “Wasin nallawanin inaya ofisiyal, dinambalneno
bulunna a ofisiyala nakagatut sikwana si tatut. ## Pinat-
talna e sinapi'na sikwana si, ‘Pagannuweno gatu'nu!’
29 “Namaliturino bulunna e nakiggimallakka nassapit
si, ‘Allakkannak! Anusandak abbu ta pagangkuna am-
min.’ 30 Udde ammena inallak e nepabalunna
makkiyad si mapaganino gatu'na. 31 Wasin initeno bu-
lundera a ofisiyalino inangwana, malowino nakanda, e
inanda netuldu sino ariyeno nakwa.
32 “Wasin naammuwanino ari, nepaayangngeno
ofisiyala nakagatut sikwana e sinapi'na si, ‘Narakkat-
tingke ino aggangwam! Ammek nepapageno gatu'nu
sin nakiggimallakka sikwak. 33 Inallattaka. Mayan am-
mem inallakkino bulunnuwa kunna payino inangwak
sikwam?’ 34 Gafu se nappelalotino bungutino ari, nepa-
balunna ta madyatan makkiyad si mapaganna ammi-
na gatu'na.”
35 Wasinoy, neyabambuti Jesus a nassapit si, “Kunna
kappenenayino akwani Ama sey langit sino kadda tata
sikwayu, nu ammeyu gakkuruwa pakomanino kasitto-
leyu.”

†† *Ino sapitannino korwanira a manuskritu sino dami'na Griego, mamippitufuluweno pitu. Ino anggamma sapitan, namipidya a awana kiyanna.* ‡ *Ino sapitanna sino dami'na Griego, aripan*

‡‡ *Ino sapitanna sino dami'na Griego, tafulurifuwa talentu. Ino tata a talentu, nabbalor si annammarifuwa dinariyu, ino tata a dinariyu, nabbalor si tandan si tata si aw. Antu gafuna, iyawa gatut, nabbalor si tandan si annamma milyon si aw.* ## *Ino sapitanna sino dami'na Griego, tatuta dinariyu.*

Ino Mappeafu Sino Makkatwaya Matawa
(Mar. 10:1-12)

19 Wasin nasinduwi Jesus a sinapit ammin inay,
nanaw sey Galilea, e inang sino sako'ma Judea
sino dammangngeno wawwanga Jordan. 2 Odduweno
dinandan sikwana e nepabbattunoyneno matakitira
sinay.
3 Agyangkappayino Fariseowera a inang ki Jesus ta
kakkapanda a balabaliyan, e nebebu'da si, “Sino lintid-
dam, damana kadda ikatwayino lalakiyeno atawana,
massiki sanneno gafuna?”
4 Nesombati Jesus si, “Ammeyu kad binaseno netu-
rakka sapiti Dios mappeafu sino namaratuwanna si to-
lay? Ino neturak, kunna si ino inangweno namaratu
sin gafugafuna, nangwa si lalaki anna bafay. 5 E
sinapi'na si, ‘Antu gafuna, anawanino lalakiyeno map-
parana'ngera takesi makikofung sino atawana, e mab-
baliyera si tata.’ †6 Antuweno ammerana adwa, nu am-
merallud nittata. Kunnantu, amme nad pakkatwayan-
na tolayino nepamungi Dios.”
7 “Udde mayan kunnino lintiyi Dios si manga'deno
lalaki sino atawana si turakka pangitan si nakkatwayi-
ra, kasena panawan?” kungkappayino Fariseowera.
8 Sinabbi Jesus si, “Gafu pelang sino kinataggatino
uluyu, antuweno nepurayi Moises si ikatweyuweno at-
awayu, udde sin gafuna, bakkanna kunnenoy. 9 An-
tuweno sapitangku sikwayu, ino lalakiya mikatway
sino atawana, fera pelang nu millalaki, kasena man-
gatawa si korwan, makibulun se atawana kepayino
palunguwa atawana.”
10 Wasinoy, sinapitino adalanira i Jesus sikwana si,
“Nu kunnenaya ammena dama a makkatwayino
matawa, tawwarennino ammetam mangatawa.”
11 Sinapikkappayi Jesus si, “Gakkurug inaya sinapi'-
daw, udde bakkanna ammina tolay e damara a attam-
manino ammena mangatawa, ino pelang nanga'dani
Dios si pannakadamara a miyattam. 12 Naddadaru-
meno gafuna a amme mangataweno lallakiyera. Ino
korwan, neyanakira a kurangino kinalalakira, ino kor-
wan, gafu se nalassitanira, e ino korwanira kappay,
ammera mangatawa takesi pittatandeno nakanda
sino passerbiyanda ki Dios sino patturayanna. Ino
makattamma mangwa si kunnenoy, akwanna nad.”

Ino Namindisiyonani Jesus Sino Anakira
(Mar. 10:13-16; Luc. 18:15-17)

13 Wasin tata si aw, agyanino tolayira a niyang sino
ana'dera ki Jesus takesi itappa'neno kama'na sikwara
anna ikararannera. Inallangnganino adalannera, 14 ud-
de sinapiti Jesus si, “Purayandawino anakira ta
umangngira sikwak, e ammeyuwera allangngan. Se
ino kakunnara, ireno dama a mesapat sino pat-
turayani Dios.” 15 E netappa'neno kama'na a mamin-
disiyon sikwara, kasena inanaw.

Ino Ba'nangnga Buwanak
(Mar. 10:17-31; Luc. 18:18-30)

16 Wasinoy, agyanino buwanaka inang ki Jesus. “Afu
mesturu, sanneno nalawara akwangku takesi maap-
pakino biyaya mannayun?” kunna.
17 Sinapiti Jesus sikwana si, “Mayan bebutannu sik-
wak nu sanneno nalawad? Se i Dios pelangino
nalawad. Nu anggammuwa maa'dan si biyaya man-
nayun, kuruwannu naddino lintiyi Dios.”
18 “Sannenaya lintig?” kungkappayino buwanak.
“Ammeka mamapatay, ammeka makibulun, ammeka
mattakaw, ammeka manistigu si bakkanna gakkurug,
19 dayawannuweno mapparana'nguwera, anna
anggammannuweno kasittolema kunna payino ag-
ganggammu sino baggim,” kunni Jesus.
20 Sinapikkappayino buwanak si, “Kinuruggu ammin
inaya lintig. Sanna kepayino maawa akwangku?”
21 Sinapiti Jesus si, “Nu anggammu si awana pakku-
rangannu, umangngu ilaku amminino kukwam ta iya'-
dam sino pobiriyereno pallakuwannu, ta ananeno kin-
aba'nangngu sey langit. Nu inangwamunnenay, kase-
ka muli sitaw e mebulungka sikwak.” 22 Wasin diningn-
gaggino buwanakino sinapi'na, kaka'ganna a inanaw,
gafu se ba'nangngingke.
23 Wasinoy, sinapiti Jesus sino adalannera si, “Gakku-
rug yo sapitangku sikwayu, madyata mesapatino ba'-
nangnga tolay sino patturayani Dios. 24 Sapitangku
kappay si mas naladdeno attaffutino kamelyu sino ab-
bu'na bilat amma sino kesapatanino ba'nangnga tolay
sino patturayani Dios.”
25 Nappelalotino ka'bawino adalannera sin diningn-
gaddenay, e sinapi'da si, “Nu kunnenoy, inya ma'neno
mesalakan?”
26 Sinulangnganira i Jesus, e sinapi'na si, “Ino tolay,
awana damana a akwana misalak sino bagginangke-
pay. Udde i Dios, damana akwan ammin.”
27 Wasinoy, sinapiti Pedro si, “Ikkami mappaye? Se
inanawamminnino amammimmi ta mebulungkami
sikwam. Sannaneno labu'mi?”
28 “Gakkurug yo sapitangku sikwayu,” kunni Jesus,
“nu mapabawuna yo lubag, maiteno kedayawangkuwa
Abbingnga Tolay, se mattuttura'nga sino tronoka mat-
turay. E ikkayuwa adalangku, mattuttuggayuna kap-
pay si karadwa a tronowa makituray sikwak sino
tolekira a mekunnera sino gakagakeno karadwa a ab-
bingi Israel. 29 Massiki inya a manganaw sino balena,
ino kakkola'ngera, ino mapparana'ngera, ino
ana'ngera andino lubangnga gafu sikwak, oodduneno
appanna amma sino inanawanna, e maa'dangkappay
si biyaya mannayun. 30 Udde odduweno meyantaw sito

† *Genesis 2:24*

ingkeina metabbafana, e odduwera kappaya abbafaw sito ingkein a meyantona."

Ino Amparig Mappeafu Sino Mattarabafuwera Sino Kaubasan

20 Sinapiti Jesus si, "Ino makwa sino patturayani Dios, meyamparig si kunnayaw. Aneno makwan kaubasana naggi'batta inang nintufuk si tandananna a mattarabafu sino kaubasanna. 2 Agyanireno dina'ngana e nakitulag sikwara si paganneno innawanino kadda tata sikwara, kasenera dinunduna mattarabafu.
3 "Wasin alas nuwebe si gigi'bat, nallawangkappayino makwan lubag, e initaneno gitutturanira sino allakuwan. 4 Sinapi'na sikwara si, 'Umangkayu pay mattarabafu sino kaubasangku ta tandanantakayu si fustu.' 5 E inangngira.
"Wasi tangnganaw anna alas tres, kunna kappayino inangweno makwan lubag. 6 Wasin maffuwafin, inang kappay sino allakuwan e ana kappayino initana sinaya gitutturanira kappay. Sinapi'na sikwara si, 'Mayan mappatatokayu pelanga aggatuttud?'
7 " 'Awan lura pakitandanammi,' kunda sikwana.
"E sinapitino makwan lubag si, 'Umangkayu mantu mattarabafu sino kaubasangku.'
8 "Wasin massi'lappin, sinapitino makwan lubag sino katala'nga si, 'Ayannuweno mattarabafuwera ta iya'-damino tandanda. Iyafum sino nauddiyera a inang nattarabafu kiyad sino nauntera.'
9 "Waso kunnenoy, ginamwangino nangiyafuwera a nattarabafu si fuwab, e natandananira si innawan.
10 Antu gafuna, wasin ginamwangino nauntera a nattarabafu, aridda si oodduweno tandanda, gampade nekunna kappekena a innawanino neya'da sikwara.
11 Wasin inapparenaya tandanda, narririyera sino makwan lubag e sinapi'da si, 12 'Ino nauddiyera, taorappelangino nattarabafuwanda, udde ikkami, nappafufuwaggamiya nattarabafu e nasinasinangkami. Mayan nekunnamino tandammi?'
13 "Udde sinapitino makwan lubag sino tata sikwara si, 'Kolak, ammetaka dinarogat, se nattatabbanta si innawanino annandangku sikwam. 14 Appannuweno tandannu e umanokan. Nekunnakino tandanino nauddiyera sino tandandaw se antuweno anggangkuwa akwan. 15 Awangkadda kalintiyangkuwa mangwa sino anggangku sino pirakkungkepay? Onnu umimalka gafu se inallakkuwera?' "
16 Wasinoy, neyabambuti Jesus a sinapit si, "Kunnenayino amparingngeno sinapikkuwa ino abbafawira sito ingkein, meyantawirana, e ino meyantawira sito ingkein, metabbaferana." †

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...ino uddiyera sito ingkein, mapalunguwerana, e ino mapalunguwera sito ingkein, mauddiyerana.*

Ino Meka'luwa Nilabbunani Jesus Sino Katayanna Annino Pangngangoliyanna

(Mar. 10:32-34; Luc. 18:31-34)

17 Sinoya umangnganda Jesus sey Jerusalem, nebakkangngeno karadwa a adalanna ta tatabbannera a ira pelang, e sinapi'na si, 18 "Dingngaggandaw. Sitoya, umangngetam sey Jerusalem. Nanu gumamwangetam sinay, ikkanaka Abbingnga Tolay, meyalawata'nga sino pangafuwanirana padi andino mammesturuwerana lintig. Sentensiyanda'nga a mapapatay, 19 iyalawa'dak sino bakkannira a Judyu ta pappoporayandak anna siwa'wattandak, kaserak ilansa sino krus. Udde sino mekatalluwa aw, pangngangolinda'nga i Dios."

Ino Inarangngino Inara Santiago Anni Juan

(Mar. 10:35-45)

20 Wasinoy, inang ki Jesusino atawa i Zebedeo andino adwera a abbingnga, e namalitud sino a'langnga a marang.
21 "Sanneno anggammu?" kunni Jesus.
"Nu mada'ngeno patturayannu, purayannu nad yo adwera a abbingkuwa makituttud sikwam, tata sino padiwanannu, tata sino padawim," kunna sikwana.
22 Udde sinabbi Jesus si, "Ammeyu ammuweno arangngandaw. Damayu kadda attammanino lawumangkuna a dyat?"
"On, damami," kunda.
23 Sinapikkappayi Jesus si, "Gakkuruwa madyatangkayuna a kunna kappayino kadyatangku. Udde ino mattutturira sino padiwanangku anna sino padawik, awana kalintiyangkuwa mamili, se piniliyenni Ameno mattutturira sinay."
24 Wasin diningngaggino tafuluwera a bulundenay, nabbungutira sino adwera a makkolak. 25 Gafu sino kunnenoy, inamungira ammini Jesus, e sinapi'na si, "Ammuyu si ino matturayira sito lubag, ipatu'deno panggammanda sino iturayanda, e ino kappay pangafuwanira, ipaitareno kinaturera. 26 Udde ammena nad kunninoyino akwandaw. Se nu wara sikwayuwa manggamma medayaw, passerbiyanna naddino bafulunnera. 27 E ino manggamma mabbali si kapatiyan, paaripanna naddino baggina sino bafulunnera. 28 Tuntulanda'ngadda Abbingnga Tolay, se ammek inang sito lubagga mappaserbi, nu ammena lud ta masserbiyak sino tolayira anna takesi iya'dakino biyagguwa panubbut sino kaodduwan."

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Adwera A Lappat

(Mar. 10:46-52; Luc. 18:35-43)

29 Wasin umanawanda Jesus sey Jerico, odduwa tolaya dinandan sikwana. 30 Agyanino adwera a lappatta

aggatuttud sino dammingino dalan. Wasin diningngadda si matta'lifi Jesus, nekokwara a nassapit si, “Ikka a gaka i David, allakkandakami!”

31 Inallangnganireno odduwa tolay ta suminakkira nad, udde neyangkakokwara lura nassapit si, “Afu, ikka a gaka i David, allakkandakami!”

32 Wasinoy, nitturi Jesus e inayannera e nebebu'na si, “Sanneno anggandawa akwangku sikwayu?”

33 “Afu, anggammiya makaita,” kunda sikwana.

34 Naallakki Jesus sikwara e sinukkalneno matara. Kaka'meng kelanga makaitera e dinandanira sikwana.

Ino Nanayawanda Ki Jesus Sin Ginamwanganna Sey Jerusalem

(Mar. 11:1-11; Luc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

21 Wasin makkataminda Jesus sey Jerusalem, ara'niyeran sey Betfage sino kulura Olivo. Nepauntaneno adwera a adalanna 2 a sinapi'na si, “Umangkayu sino madompaka lubbun. Addatandaw sinay, maitayuneno neyakadda asno annino ubbunna. Uttarandaw ta iyandaw sikwak. 3 Nu wara mabbebut sinaya akwandaw, sapitandaw si, ‘Awannino Afutam,’ e purayannana a appandawira.”

4 Nakwenay takesi meyakkuruwino nepasapiti Dios sino gumalabbunna a kunna si,

5 “Ituldum sino talubbuna Jerusalem, ‘Itandaw, gumamwanginnino Ariyuwa nipaabbafaw sino baggina a mattakay si ubbunna asno.’ ” †

6 Wasinoy, inangngino adwera a adalan e inangwareno netuni Jesus sikwara. 7 Neyandeno asno annino ubbunna ki Jesus, e neyekwareno tafalda sino darurura, kase nattakayi Jesus. 8 Ino odduwera a tolay sinay, neyafa'deno tafalda sino dalan. Ino korwanira, nangappera si simi'na kayu e neyafa'da kappay sino dalana mangipaita sino angngiyatalda ki Jesus. 9 Ino tolayira sino katamanna andino dumandanira sikwana, nekokwara a nassapit si, “Madandayawino gaka i David! Madandayokappenaddino dinunduni Afu Dios si pannakabaggina! Madandayawi Dios sey langit!”

10 Wasin ginamwangi Jesus sey Jerusalem, nakungkul amminino tolayira sinay e sinapi'da si, “Inyada yaw?”

11 “Antuwi Jesus a gumalabbuna naggabwat sey Nazaret sino probinsiya a Galilea,” nesombatino tolayira a nebumbulun ki Jesus.

Ino Nappaanawani Jesus Sino Malallakuwera Sino Templo

(Mar. 11:15-19; Luc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12 Wasinoy, sinallungi Jesus sino Templo, †† e nepaanona amminino mallakuwera andino maggatangira sinay. Iletwanneno lamisaanino gumatalyatira si pirak, kunna kappay sino tutturino gumalakuwera si kalapati. 13 Sinapi'na sikwara si, “Neturak sino sapiti Dios si ‘Ino balek, maingnganan si pakkararan ammina tolay.’ Udde ino inangwayu, nepabbaliyu si paddarogatandaw sino kasittoleyu.” ‡

14 Wasinoy, agyanino lappattira andino pilayira a inang ki Jesus sino Templo, e nepabbattunoynera. 15 Udde nabbungutino pangafuwanirana padi andino mammesturuwerana lintig sin naitereno kakka'bawa inangwa i Jesus andino abbingira a mikakkulawuwa massapit si, “Madandayawino gaka i David!”

16 Antuweno sinapi'da sikwana si, “Ma, ammem madingngaggino sapitanda?”

“On, madingngaggu,” kunni Jesus. “Ammeyu kad binaseno neturakka sapiti Dios a kunna si, ‘Sinulduwani Diosino abbingira andino kalu'bitira a maddayaw si fustu sikwana?’ ” 17 Wasinoy, inanawannera sinaya lubbun, e inang sey Betania ta midda sinay.

Ino Kayuwa Igosa Awana Bungana

(Mar. 11:12-14, 20-24)

18 Wasi kadarama'na a mulira Jesus sino lubbun, nabisinan. 19 Initaneno kayuwa igos sino dammingnga dalan e inara'niyanna, udde awana initana si bungana, ino pelang adonnera. Antuweno nassapitanna sino kayu si, “Ammekanna mammunga.” E kaka'meng kelanga naganguweno kayu.

20 Wasin initeno adalannerenaya nakwa, nakka'bawira e sinapi'da si, “Mayan naganguwengkelang inaya kayuwa igos?”

21 Sinabbi Jesus si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, nu natalanggaddino angnguruddaw ki Dios a ammekayu maddaladudwa, damayuwa akwan inaya inangwak sino kayu. Bakkampelang inay, nu ammeyu lud dama a sapitan sito kulud si ‘Meyalikka e meyassagga sino bebay,’ e gakkuruwa makwa. 22 Massiki sanneno arangngandaw ki Dios, appandaw, nu natalanggaddino angnguruddaw sikwana.”

Ino Nabbebutanda Mappeafu Sino Kalintiyani Jesus

(Mar. 11:27-33; Luc. 20:1-8)

23 Wasinoy, nuliyi Jesus sino Templo. Sin aggetutulduwanna, inang sikwaneno pangafuwanirana padi andino korwanira a pangafuwanna Judyu. Nebebu'da si, “Sanneno kalintiyannuwa mangwa sino inangwamira? Inyeno naggabwatanna yana kalintiyannu?”

24 Sinabbi Jesus sikwara si, “Ana payino ibebukku abbu sikwayu. Nu sombatandaw, kaseppay itulduweno naggabwatanino kalintiyangkuwa mangwa sito inangwakira. 25 Antuyawino ibebukku. Inyeno naggabwatanino kalintiyani Juan a mamawtisar? Ki Dios onnu si tolay?”

† *Zacarias 9:9* †† *Ino agyanani Jesus, bakkan sino dolamma Templo, nu ammena lud sino lasinna a nagyananino tolayira sin naddayawanda ki Dios.*

‡ *Isaias 56:7; Jeremias 7:11*

Wasinoy, nakkakibikibebutira a nassapit si, “Sanneno isombattam? Nu kuntam si i Diosino naggabwatanino kalintiyanna, tantaro nu sapitanna sikwatam si ‘Nu kunnenoy, mayan ammekayu nangurug sikwana?’
26 Udde nu kuntam si tolepelangino naggabwatanna, kattalataloneno akwanino tolayira sikwatam, se kuruwanda ammin si gumalabbuni Juan.” 27 Antuweno sinapi'da ki Jesus si, “Ammemi inammu.”

“Nu kunnenoy,” kunni Jesus, “ammeppemantu sapitan sikwayu nu inyeno naggabwatanino kalintiyangkuwa mangwa sitawira a akwangku.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Adwera A Abbing

28 Wasinoy, netuluyi Jesusino sapitanna sikwara a niyamparig si, “Agyanino tolaya adwereno abbingnga a lallaki. Wasi tata si aw, sinapi'na sino palungu si, ‘Umangka mattarabafu sino kaubasan.’

29 “ ‘Ammek,’ kunna, udde naddadandam, e inang kappelang.

30 “Wasinoy, inang kappayino amana sino uddiya abbingnga e parefuweno sinapi'na sikwana. ‘On, umangngak,’ kunna, udde ammena karud inang.” 31 E kunni Jesus si, “Inya sikwara a adweno nangwa sino panggammanino amara?”

“Ino palungu,” kunda.

“Gakkurug yan,” kunni Jesus, “e gakkuruggappayino sapitangku sikwayu si ino minalliwatira a tolaya kakunneno gumattukiyera si buwit andino maayotira a bafabbay, maunterana sikwayuwa mesapat sino patturayani Dios. 32 Se inang sitawi Juan a Gumabawtisar e netulduna sikwayuweno akwandonad takesi maggaddangkayu ki Dios, udde ammeyu kinurug. Udde ino gumattukiyera si buwit andino maayotira a bafabbay, ireno nangurug. E massiki sin initayuweno inangwara, ammekayu kepay nabboboli ta kuruwandopayino tulduna.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Narakkattira A Makikasamak Sino Kaubasan

(Mar. 12:1-12; Luc. 20:9-19)

33 Sinapikkappayi Jesus si, “Dingngaggandokappayino tata a amparig. Agyanino tata tolaya nakamulamula si ubas sino lubangnga. Inalasangngeno nammulanna, nangwa si pamappattanna sino bungana, e namata'dag si garita a pagyananino pindagganna. Wasin nabalinin inoy, nepaimu'na sino makikasamakkira, e inang nagyan si aroyuwa lubbun.

34 “Wasin nada'ngeno abbafuwat si ubas, dinunduninno makwan lubaggino aripannera a umang sino makikasamakkira a mappa sino ballena. 35 Udde wasin ginamwangira, dino'manino makikasamakkira e siniwasiwa'wattandeno tata, pinapatereno tata, e ilapalappaddeno tata kiyad si natay. 36 Wasinoy, nandadundungkappayino makwan lubag si oodduwa aripanna amma sino palunguwera, udde kunna kappayino inangweno makikasamakkira sikwara. 37 Ino kauddiyana dinundunna sikwara ino abbingngangkepay, se kunna sino nakamma si ‘Ammuk si iyatalda yaw se abbingku.’

38 “Udde wasin initeno makikasamakkireno abbingnga, sinapi'da si, ‘Antuwen yawino millalupat sito lubag. Papatayantam ta akwatamunnino illalupattanna nad.’
39 Dino'manda e nelawanda sino kaubasan, kasera pinapatay.

40 “Nu kunnenoy,” kunni Jesus, “nu muliyeno makwan lubag, sannadeno akwanna sino makikasamakkira?”

41 “Kattalataloneno ammapatena sikwara a narakkatta tolay, kasena ipabalattino lubangnga si korwana tolaya matalakka manga'da sino ballena nu abbafuwat,” nesomba'da.

42 Sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Ammeyu kepekad binasa yawa nepeturakki Dios a kunna si,

‘Ino batuwa inammayino mamata'daggira si balay,
antuweno nepabbaliyi Dios si kapatiyana batuwa mappatuyag sino balay. Antuweno inangwa i Dios, e kakka'bawingke sikwatam.’ †

43 Antu gafuna, sapitangku sikwayu si bakkanninna ikkayuwa Judyuweno iturayani Dios, nu ammena lurino tolayira a mangwa sino panggammanna. 44 Ino tolaya mada'nag sitawa batu, makarattu, udde ino tolaya kada'nanino batu, mama'makka mabbali si lafuk.”

45 Wasin diningngaggino pangafuwanirana padi andino Fariseowera inayira a ampariyi Jesus, naammuwanda si ireno sapitanna, 46 e angganda a do'man. Udde mattalawira sino tolayira, se nebilanda i Jesus si tata a gumalabbun.

Ino Amparig Mappeafu Sino Naayanira A Makikasar

(Luc. 14:15-24)

22 Wasinoy, niyampariggappayi Jesus a nassapit si,
2 “Ino makwa sino patturayani Dios, meyamparig si kunnayaw. Agyanino tata a ariya naddadana mappakasar sino abbingnga a lalaki. 3 Wasin nadadanin ammin, dinundunneno korwana aripanna ta umanda ayanino inayannera a makikasar. Udde ino inayannera, ammera inang. 4 Antuweno nanundungkappay sino korwana aripanna a umang mayag sikwara ta sapitanda si, ‘Umangngetam makikasar se nadadanin ammin. Napartiyennino nepatafanera a baka e nalutuwen ammin.’ 5 Udde ino inayannera, ammerera nepilingalinga, nu ammera lud netuluyino akwanda. Ino tata, inang sino umana, ino tata kappay, inang sino allakuwanna. 6 Ino korwanira, dino'mandeno aripannera e pinadyatandera, kaserera pinapatay.

---

† *Salmo 118:22-23*

7 “Nabbungubungutino ari e dinundunneno sin-
dalunera a umang mamapatay sino namapatayira sino
aripannera anna massikkul sino lubbunda. 8 E sinapiti-
no ari sino korwanira a aripanna si, ‘Nadadaninnino
kasar, udde ino tolayira a inayangku, ammera mean-
nunga umang. 9 Umangkayu nad sino daladalana
kaodduwanna tolay e ayandawino ammina itandaw
sinay.’ 10 Inangngino aripannera e inayanda amminino
naitara a tolay, ino nalawad anna massiki ino
narakkattira. E napannuweno pakkasaran sino balena
ari.
11 “Wasinoy, sinallungino ariya makitatabbag sino
makikasarira, e initaneno tata a ammena nabbarawasi
si meannung si kasar. 12 ‘Kolak,’ kunna sikwana, ‘mayan
inangka sitawa ammeka nabbarawasi si meannung si
kasar?’ Udde ammena nakadamit. 13 Antuweno
sinapitino ari sino aripannera si, ‘Balurandawino ka-
ma'na anna takkina ta itakkuddaw sino kalammukan
sino lasin ta makatangatangit anna mangngarangari-
tamma sinay.’ ” 14 E neyabambuti Jesus a nassapit si,
“Odduweno ayanira i Dios, udde bisangke ino pilinna a
mesapat sino patturayanna.”

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Pappaganda Si Buwit

(Mar. 12:13-17; Luc. 20:20-26)

15 Wasinoy, inanawino Fariseowera e inanda nat-
tatarabban nu sanneno ibebu'da ki Jesus, tantaro nu
mabalabaliyan e massapit si kedarumanna. 16 Dinun-
dundeno adalandera andino korwanira a buyuti
Herodes a umang ki Jesus. Wasin dina'ngara, sinapi'da
si, “Afu, ammumi si gakkurug ammina sapitannu, e
gakkuruggappayino ituldum mappeafu sino
panggammani Dios. Ammumi kappay si awana padu-
mannu si tolay, massiki nu wara turera, nu ammena
lud nakkakarunneno ituldum sikwara. 17 Kunnantu,
sanneno dandammannu mappeafu sitaw? Kontara
sino lintiddama Judyu nu pagammiyeno buwit sino
Emperador sey Roma?”
18 Udde ammuwi Jesusino narakkatta gakkadda, an-
tuweno sinapi'na sikwara si, “Ikkayuwa massasan-
nakam, mayan kalakannandak? 19 Paitayu mantu sik-
wakino piraka ipagayu sino buwit.” Wasin nepaitara
sikwana, 20 nebebu'na sikwara si, “Inyeno makwan le-
tratu anna angan sitaw?”
21 “Ino Emperador,” kunda sikwana.
“Nu kunnenoy,” kunni Jesus, “ino akweno Emperador,
iya'dayu sikwana, e ino akwa i Dios, iya'dayu pay ki
Dios.” 22 Sin naningngagganda sinay, nakka'bawira, e
inanawanda.

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Nataya Mangngangoli

(Mar. 12:18-27; Luc. 20:27-40)

23 Sinoy kappaya aw, ana kappayino Saduceowera a
inang ki Jesus. Ireno tata a buyu'na Judyu a massapit si
ammena mangngangoliyeno natayira. 24 Sinapi'da sik-
wana si, “Afu mesturu, sapitannino lintiyi Moises si, ‘Nu
matayino lalakiya awana abbingnga, atawan naddino
kola'ngeno balu takesi nu wara abbinda, antuneno gu-
man abbingino natay.’ 25 Agyanino pituwera a
makkakarolaka lallaki sito agyanammi. Nangataweno
palungu, udde nataya awana abbingnga. Antuweno
inataweno metufarino balu, 26 udde natekappaya
awana abbinda. Kunna kappayino nakwa sino
mekatalluwa kola'da, mampesino korwanira a kakko-
la'da kiyad sino mekapitu. 27 Wasin natayira ammin,
natekappayino bafay. 28 Kunnantu, naso awa pangn-
gangoliyanino natayira, inyana sikwara a pituweno
makwan atawa sinaya bafay? Se inatawara ammin.”
29 Sinombati Jesus si, “Natamakayu, se ammeyu am-
muweno neturakka sapiti Dios e ammeyu kappay am-
muweno pannakadamana. 30 Se nanu mangngan-
goliyeno natayira, ammeran mangatawa, nu ammera
lud mekunna sino anghelira sey langit. 31 Nu mappea-
fu kappay sino pangngangoliyanino natayira, kun-
nangke ammeyu binaseno neturakka sinapiti Dios sik-
wayuwa kunna si, 32 ‘Ikkanakino Diosi Abraham, i
Isaac, anni Jacob.’ † Antuweno nassapitanna si massiki
natayiran, nabiyayira kepay sikwana. Ino anggamma
sapitan, mangngangoliyeno natayira, se i Dios,
bakkanna Diosino natayira, nu ammena lurino ag-
gabiyayira.” 33 Nakka'bawingke ino tolayira sin din-
ingngaddenaya netulduwi Jesus.

Ino Kapatiyana Tuni Dios

(Mar. 12:28-34; Luc. 10:25-28)

34 Wasin diningngaggino Fariseowera si sininakkino
Saduceowera sino sinapiti Jesus, nakkakarampattira e
inangngira ki Jesus. 35 Ino tata sikwara a nalainga mes-
turuna lintig, antuweno nangakkapa namalabali ki Je-
sus a nabbebut si, 36 “Afu mesturu, sanneno kap-
atiyana tun sino ammina lintiyi Dios?”
37 Netabbi Jesus si, “ ‘Anggammannu naddi Dios a
Afum, e pittatannuweno ammina nakammu, ammina
urem, annino ammina kinalaingngu sikwana.’ ††38 An-
tuwenayino kapatiyana tuni Dios. 39 Ino mekadwa a ka-
patiyan, mekunna sino palungu, a kunna si, ‘Anggam-
mannu naddino kasittolem a kunna payino ag-
ganggammu sino baggim.’ ‡40 Iyawira a adwa a tuni
Dios, ireno kefungallanino ammina lintiyi Moises andi-
no neturakkino gumalabbunira.”

---

† *Exodo 3:6* †† *Deuteronomio 6:5* ‡ *Levitico 19:18*

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Kristo
(Mar. 12:35-37; Luc. 20:41-44)

41 Wasin nakkakarampakkepayino Fariseowera,
nabbebukkappayi Jesus sikwara a nassapit si, 42 "San-
neno masapi'daw mappeafu ki Kristo? Inyeno gaggi-
nafuna?"
"Gaka i David," kunda sikwana.
43 Nebebukkappayi Jesus si, "Nu kunnenoy, mayan
Afu mantuweno nepingngani David sikwana? Se kun-
nayawino nepesapitino Espirituwi Dios ki David:
44 'Sinapiti Afu Dios ki Kristo a Afuk: Mattuttugga sito
padiwanangku kiyad si affutangkuweno kalingam.' " †
45 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Nu ingnganani Daviri
Kristo si Afuna a matturay sikwana, ansandolang kun
si gaka i David?" 46 Awaningke sikwara a makasombat,
e mangiyafu sinoy, awaninna naturira mabbebut sik-
wana.

Ino Sinapiti Jesus Mappeafu Sino Fariseowera Andino Mammesturuwerana Lintig
(Mar. 12:38-39; Luc. 11:43, 46; 20:45-46)

23 Wasinoy, sinapiti Jesus sino tolayira andino
adalannera si, 2 "Ino mammesturuwerana lintig
andino Fariseowera, ireno ana kalintiyanna a manuldu
sino lintiyi Moises, 3 antuweno kuruwandonad ammi-
na ituldura sikwayu. Udde ammeyu nad tuntulannino
aggangwara, se ammera akwanino ituldura. 4 Dadag-
ganandeno lintig e patutandeno tolayira a manuntul,
gampade awangkena iduffunda sikwara. Kunnangke
pattunda si nadammat, udde ammera manuffuna
mattu. 5 Ammina akwanda, akwanda ta itanino tolayira
e iyataldera. Antuweno padokkallandeno piittungan
sino korwana neturakka sapiti Dios a ibabbadda sino
kirera anna sino gissipatanda, e pata'nanganda kap-
payino barebayino barawasira. 6 Nu umangngira
makipangngan, pilinda a pakitutturanino panga-
fuwanira, e pilinda kappaya pattutturanino attutturan-
na napatiya tolay sino sinagoga. 7 Angganda a me-
dayawa mapakumusta sino mangita sikwara kadda
mallakarira sino palengki, e angganda kappaya
maingngnganan si mesturu.
8 "Udde ikkayu, ammeyu purayan si ingngnanan-
dakayuweno bafulundawira si mesturu, se makkakaro-
lakkayu ammin e ikkanappelangino mesturuyu. 9 Am-
meyu kappenad ingnganan si amayuweno massiki in-
ya a kakkola'daw sito lubag, se tata ke ino Amayuwa i
Dios sey langit. 10 Ammeyu kappay purayannino bafu-
lundawira a mingngan si afu sikwayu, se ikkanap-
pelanga Kristoweno afuyu. 11 Ino masserbi sino bafu-
lunnera, antuneno kapatiyan sikwayu. 12 Se ino
miyantaw sino baggina, itabbafa i Dios, udde ino
mitabbafa sino baggina, iyantonana."

Ino Nappaliwatani Jesus Sino Fariseowera Andino Mammesturuwerana Lintig
(Mar. 12:40; Luc. 11:39-42, 44, 47-52)

13 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Kakallakkayuna a
mammesturuwerana lintig anda Fariseo! Massasan-
nakangkayu! Kunnangke iyaku'dawino kayatana
sumallungan naddino tolayira sino patturayani Dios.
Se ammeyu anggamma mesapat sino patturayanna
anna ilo'dokappayino tolayira a manggam.
14 "Kakallakkayuna a mammesturuwerana lintig anda
Fariseo! Massasannakangkayu! Se balabaliyandawino
bafaluwera ta appandawino kukwara andino bafalera,
e makkararaggayu si asoddag ta pangalladdaw sino
narakkatta aggangwayu. Nadammattingkeneno kas-
tiguyu! ††
15 "Kakallakkayuna a mammesturuwerana lintig anda
Fariseo! Massasannakangkayu! Se mad-
dadammangkayu sino bebaya umang mannodoyug si
palulubbun takesi mawiskayu si massiki tata a mabbali
si adalandaw. Nu wara awisandaw, tuntulandeno ag-
gangwayu kiyad si marrarakkattira amma sikwayu, e
kumarallingkeneno kastigura sey infiyernu.
16 "Kakallakkayuna! Kunnangke lappakkayuwa mi-
fuyut si dalan se manuldukayu, massiki awana am-
muyu. Se itulduyu si nu wara misapata sino Templo,
bakkanna liwa'na nu ammena akwanino nesapatana,
udde nu ino bulawan sino Temploweno isapatana, li-
wa'na nu ammena akwan. 17 Lappakkayu anna am-
mekayu makadandam! Sanna kaddino mas napatig?
Ino bulawan onnu ino Templo a nappabali sino bu-
lawan si nadiosan? 18 Itulduyu kappay si nu wara mis-
apata sino assikkulanda sino mewa'lat ki Dios, bakkan-
na liwa'na nu ammena akwanino nesapatana, udde nu
ino newa'lat sino assikkulanino isapatana, liwa'na nu
ammena akwan. 19 Lappakkayu gakkurug! Sanna
kaddino mas napatig? Ino newa'lat onnu ino assikku-
lana nappabali sino newa'lat si nadiosan? 20 Ino as-
sikkulanino mas napatig, e ino misapata sino assikku-
lan, bakkampelang inayino isapatana, nu ammena
kappelurino newa'lat sinay. 21 E ino misapata sino Tem-
plo, bakkampelang inayino isapatana, nu ammena
kappeluri Dios a makwan balay. 22 Kunna kappayino
misapata sino langit, bakkampelang inayino isap-
atana, nu ammena kappelurino tronowi Dios anna i
Dios a aggatuttud sinaya matturay.
23 "Kakallakkayuna a mammesturuwerana lintig anda
Fariseo! Massasannakangkayu! Se nattalaginag-
gayuwa manga'da sino pakkatafuluneno mulayu, mas-
siki ino kaddatta meusar si rikadu, udde ammeyu tun-

† *Salmo 110:1*

†† *Iyawa bersikulu, awan sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego.*

tulannino napatiya tunino lintiya massapit si naggaddangngaddino akwandaw sino bafulundaw, naallakkayu nad sikwara, anna matalakkayu. Ira nad yawino tuntulandaw e tuluyandokappayino korwan.
24 Gakkuruwa lappakkayuwa mifuyut! Kakunnayuweno tolaya paparanneno ilak sino inumanna, gampade sillunanneno kamelyu si tasillunan. Se maddararangkayu sino bibissangnga liwa'daw, gampade ammeyu dandammannino darokkalla liwa'daw.
25 "Kakallakkayuna a mammesturuwerana lintig anda Fariseo! Massasannakangkayu! Se uwatandawino lasinneno tasayu andino likunneno duyuddaw ta tuntulandawino lintig, gampade narakkattino iyekwayu sinay se naggabwat sino kinadaroga'daw. 26 Lappakkayuwa Fariseo! Palungundonadda dalusanino dolammeno tasa a mibbatta mangwa si kunnenoy e nadalus kappeneno lasinna.
27 "Kakallakkayuna a mammesturuwerana lintig anda Fariseo! Massasannakangkayu! Kakunnayuweno pantiyona napinturan si nafuraw. Nalawaringke a itan, udde napannu si tulangnga natay andino korwana kaddadakkut. 28 Mekunnakayu sinay se nalawarino aggangwayu sino angngitana tolay, udde ino kakuruwanna, massasannakangkayu anna passiya narakkattino ana sino nakandaw.
29 "Kakallakkayuna a mammesturuwerana lintig anda Fariseo! Massasannakangkayu! Se mangwakayu si nalawara pantiyonin gumalabbunira a pinapatayino gagginafuyuwera si'in e artiyandokappayino pantiyonin naggaddangngira a tolay. 30 E sapitandaw si, 'Nu nagyangkami nad sin tiyempowenin gagginafumiyera, ammekami nad nesapata namapatay sin gumalabbunira.' 31 Gafu se kunnenayino sapitandaw, ipunnuyu si gakagakarakayuweno namapatayira sin gumalabbunira. †32 Ara mantu, itupa'dawino neyafuwenin gagginafuyuwera. 33 Kunnangke ulaggayuwa manuntul sino aggangwenin gagginafuyu. Ammeyu mali'wanino kakastiguwandaw sey infiyernu! 34 Se manunduna'nga sikwayu si gumalabbunira, mammesturuwera, andino korwanira a nangammu sino sapiti Dios ta tulduwandakayu. Papatayandoneno korwanira anna ilansayuneno korwanira si krus. Siwasiwa'wattandoneno korwanira kappay sino sinagogayuwera, e massiki sintawino pabbukalanda, daladaddaggandawirana ta padyatandawira. 35 Gafu sinay, makastigukayuna a kunnangke ikkayuweno mikaru sino namapatayanda sino ammina naggaddangnga tolay sito lubag nangiyafu ki Abel kiyad ki Zacarias a abbingi Barakias a pinapatayin gagginafuyuwera sino nallatanneno Templo annino assikkulan. 36 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ikkayuwa tolay sito ingkein, makastigukayuna gafu sino napapatayanda ammin."

Ino Angngikalowi Jesus Sino Tolayira Sey Jerusalem

(Luc. 13:34-35)

37 Wasinoy, sinapiti Jesus si, "Ikkayuwa tolay sito Jerusalem a nallapalappag anna namapatay sino gumalabbunira andino korwanira a dinunduni Dios! Namipidyantakayuwa anggamma para'nin sikwak ta imutantakayu a kunnangke ino akwanino upa a mangakkab sino piya'ngera, udde ammeyu anggam. 38 Antu gafuna, ikkayunnino makammu, se anawandakayuwi Dios. 39 Sapitangku sikwayu si ammerakunna maita makkiyad sino awa passapitandona si 'Madandayawino gumamwanga dinunduni Dios.' "

Ino Nilabbunani Jesus Sino Akkadaralneno Templo

(Mar. 13:1-2; Luc. 21:5-6)

24 Wasin umanawi Jesus sino Templo, inara'niyeno adalannera ta ipaitara sikwaneno kinalawanneno Templo andino bafalay sino lebanna. 2 Udde sinapi'na si, "On, itandawira nad. Gakkurug yo sapitangku sikwayu, mada'nganeno awa madarallira ammin. Awaningkena tata si batuwa mabattang sino agyananna, se maduduwirana ammin."

Ino Tiyempona Dyat So Maddagguna Aw

(Mar. 13:3-13; Luc. 21:7-19)

3 Wasinoy, inangngira sino kulura Olivo, e nattutturi Jesus. Inara'niyeno adalannera a ira pelang, e sinapi'da si, "Ituldum abbu sikwami nu naanseno kaangwannenaya sinapi'nu, anna sannaneno senyala pilasinammi si ara'niyennino puliyannu annino pakkiyaranna yo lubag?"
4 Netabbi Jesus si, "Palanandaw ta ammekayu mabalabaliyan. 5 Se odduweraneno gumamwanga massapit si, 'Ikkanaki Kristo a dinunduni Dios a matturay,' e oddduneno balabaliyanda. 6 Dingngaggandokappeneno maggagarubattira sino ara'ni sikwayu annino damag mappeafu sino gubat sey korwana lubbun, udde ammekayu nad mattalaw. Maawag si makwerana yaw, udde bakkangkepayino uddina aw. 7 Se maggaguba'neno naddadaruma a lulubbun, mampesino patturayandera. Ananeno nafulota bisin e maluniggappena si palulubbun. 8 Udde amminira yaw, gafuna pelangino kadyatan a kunnangkeno loneno kuyungnga gapapanak.
9 "Sinoyna a tiyempo, do'mandakayuna ta padyatandakayu anna papatayandakayu. Ammina tolay, kababannaddakayuna gafu sino kesapatandaw sikwak. 10 E oddduneno manalekkud sino angngurudda sikwak, e kababannaddeno bafulundera e idarundera. 11 Oddduneno gumamwanga massisiriya massapit si gumal-

† *Ino dinandammino Judyuwera, nakkunneno abbing annino amana. Antu gafuna, nu gakagakereno gumappapataya tolay, anggamma a sapitan si nekunnera sikwara.*

abbunira i Dios, e odduneno balabaliyanda. 12 Gafu se
umoodduweno narakkat, bumibissangngino ag-
ganggammino kaodduwan. 13 Udde ino mattalaginara
mangurug kiyad si mada'ngeno uddina, mesalakanna.
14 E ino nalawara damag mappeafu sino patturayani
Dios, mebanyangnga si palulubbun sito lubag takesi
dingngaggan ammina tolay, kasena mada'ngeno ud-
dina aw."

Ino Kattalatalawingke A Manandaral

(Mar. 13:14-23; Luc. 21:20-24)

15 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Meyakkurungngeno
nelabbuni Daniel a ananeno 'kattalatalawingke a man-
andaral' a matta'dag sino nadiosana agyanan. (Ino
mabbasa sitaw, maawatanna naddino anggamma
sapitan.) 16 Nu itandonenay, ino magyanira sey Judea,
mabbukalira nadda umang sino kakuluran. 17 Inona
agyan sino lasinneno balena, ammenan nad sumallun-
ga mappa si iyangkalinna. 18 Kunna kappeneno
magyan sino umana, ammenan nad umapita mappa
sino barawasina. 19 Sinoyna a tiyempo, kakalla'ngeno
mabussitira andino mappasususuwera. 20 Ikararaddaw ta
ammena nad medemmuweno pabbukalandaw si ag-
gururan onnu si awna aggimwangan. 21 Se sinoyna a
tiyempo, nappelalo'neno dyat, e awana kakunnana
mangiyafu sin naparatuwanna yo lubag kiyad to in-
gkein, e ammenan mepipidwa si makkikiyad. 22 Nu
amme nad dinandammi Dios a arananino awnenaya
kadyatan, awan nadda mabuna si tolay sito lubag. Ud-
de gafu sino alla'nga sino pinilinera a tolena, aranan-
nana."

23 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Sinoyna a tiyempo, nu
wara massapit sikwayu si 'Itandaw, ayawinnino Kristo'
onnu 'Anen sinay,' ammeyu kuruwan. 24 Se odduneno
massan Kristo andino massasanlabbuna massapit si
ireno dinunduni Dios. Mipaiterana si kakka'bawa
senyal anna milagro takesi balabaliyanda naddino to-
layira, massiki ino tolayira a piniliyi Dios, nu damana.
25 Kunnantu, mappalangkayu, se dinadangkuwa
sinapitira yaw sikwayu.

26 "Antu gafuna, nu wara massapit si 'Itandaw,
agyanino Kristo sino kalolowat,' ammeyu nad umang
itan. Nu sapitanda kappay si 'Itandaw, ana sitawa am-
mena mappadda,' ammeyu kuruwan. 27 Se ino
puliyangkuwa Abbingnga Tolay, kunnangke ino kilata
itan ammina tolay nu mangilat sey langit. 28 Gakku-
ruwingke a makwerenay a kunnangke ino sapitanda
si, 'Massiki sintawino agyananino natay, antuweno
pakkakarampattanino mammanukira.' "

Ino Puliyanneno Abbingnga Tolay

(Mar. 13:24-27; Luc. 21:25-28)

29 "Nanu masindu ammin inaya dyat, mallam-
mu'ngeno sinag anna ammenana maddakkag.
Madara'nangngeno bitunira, se maguyaddino ammi-
na ana sey langit. 30 Ananeno senyal sey langita pilasi-
nan si ara'niyennino puliyangkuwa Abbingnga Tolay, e
maloneno nakam ammina tolay sito lubag gafu se
ara'niyennino kaukumanda. Itanda'nga a Abbingnga
Tolaya maggabwat sey langita mebulun si dulam. Itan-
dana kappayino pannakadamak andino nappelalota
kedayawangku. 31 Ananeno natuyagga dami'na tang-
guyub, e dundunangkuneno anghelkuwera sino pam-
pangnga yo lubag ta pakkakarampattandeno tolekira
a pinilik sino palulubbun sito lubag."

Ino Maammuwan Sino Kayuwa Igos

(Mar. 13:28-31; Luc. 21:29-33)

32 Wasinoy, sinapiti Jesus si, "Dandammandonaddino
kayuwa igos ta wara padalandaw. Nu mallalimudduti-
no tangatangana e mandadaron, ammuyu si
ara'niyennino dawun. 33 Kunna kappay, nu itandawa
makwa ammina sinapikku sikwayu, ammuyun si
ara'niyennino puliyangku. 34 Gakkurug yo sapitangku
sikwayu, ananeno korwanira sikwayuwa ammera
matay liyeya meyakkurug amminino sinapikku.
35 Maawanneno langit anyo lubag, udde ammenana
maawanino sapikku si makkikiyad, nu ammena lud
meyakkurug ammin."

Awana Makaammu Nu Naanseno Puliyanino Abbingn-ga Tolay

(Mar. 13:32-37; Luc. 17:26-30, 34-36)

36 Sinapikkappayi Jesus si, "Awana makaammu nu
sannaneno aw anna oratta keyakkuruwanino
sinapikku mappeafu sino puliyangku. Ino anghelira
sey langit, ammera ammu, anna massiki ikkanaka Ab-
bingnga Tolay, ammek kappay ammu. Se awana
mangammu nu bakkampelangi Dios a Ama. 37 Inona
akwanino tolayira sino awa puliyangkuwa Abbingnga
Tolay, kunnaneno nakwa sino tiyempowi Noe. 38 Se
sinoya tiyempo liyeya nallinang sito lubag, netulutu-
luyda a nangngan, napparinum, anna nangatawa
kiyad sino awa sinallunda Noe sino dokalla abanga
inangwana. 39 Ammera inammu si ara'niyenna makwa
sikwareno kattalatalaw kiyad si nallinang sito lubag e
nalimattira ammin. Kunnana kappayino makwa sino
puliyangkuwa Abbingnga Tolay. 40 Sinoyna a aw, nu
warana adwa a lallakiya mattarabafu sino umara,
maappaneno tata e mabattangino tata. 41 Nu warana
adwa a bafabbaya aggegiligiling, maappaneno tata e
mabattangino tata. 42 Antu gafuna, kanayungkayu

nadda maddadan, se ammeyu ammuweno awa puliyanino Afuyu.

43 “Dandammandaw yaw. Nu ammu naddino makwan balayino oratta gumwanganino gumatakaw, ammena nad maturug ta amme makatallungino gumatakaw. 44 Kunnantu, kanayungkayu nadda maddadan, se ikkanaka Abbingnga Tolay, gumamwanga'nga sino oratta ammeyu innanaman si gumamwangangku.”

Ino Matalak Andino Ammena Matalakka Aripan

(Luc. 12:41-48)

45 Niyampariyi Jesus a nassapit si, “Ino matalak anna madandamma aripan, antuweno dotukanino amungnga a makammu sino korwana aripanna anna manga'da sino akkananda si kadda aw. 46 Nagasat inaya aripan nu magamwanganino amungnga a mangwa sino nepakwana. 47 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, gafu se matalak, dotukangkappayino amungnga a makammu sino ammina kukwana. 48 Udde nu narakka'nad inaya aripan, kunna nakuy sino nakamma si, ‘Mabayaggepayino puliyanino amungku.’ 49 E padyatanneno bafulunnera a aripan, e makakakkan anna makininumira andino bafulunnera a minabbobok. 50 E kaka'meng kelanga gumamwangino amungnga sino aw anna oratta amme innanaman inaya aripan. 51 Kastigunnangkena e isapa'na sino korwanira a ammena matalakka metakkub sey infiyernu takesi mattatarangitirana anna mangngarangaritammira.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Tafuluwera A Bafalatang

25 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Ino manggammira a mesapat sino patturayani Dios sino puliyangku, meyampariyira si tafuluwa bafalatanga nappa si sittatara a lampara ta umanda dambalannino lalakiya mangatawa. †2 Ino lima sikwara, pangababulannira, udde ino limera, nadandammira. 3 Ino limera a pangababulan, niyangkalinira sino lamparara, udde nakalyawanda a nangappa si reserbara a lana. ††4 Udde ino nadandammira, niyangkalinira sino lamparara anna reserbara a lana. 5 Gafu se ammena nalana ginamwangino lalakiya mangatawa, natatukappira e nakaturuwanira.

6 “Wasin tangngenna gafi, aneno nikulawuwa nassapit si, ‘Anennino mangatawa! Umandaw dambalan!’ 7 Ginabwatino tafuluwera a bafalatang e nedadandeno lamparara. 8 Sinapitino limera a awana reserbara sino bafulundera si, ‘A'dandakami abbu sino lanayu, se gaaaddappinnino lamparami.’ 9 ‘Ammena dama,’ kunnino nadandammira, ‘se ammena makabalinino reserbami sikwatam ammin. Umangkayullang sino allakuwan ta maggatangkayu si akwayu.’

10 “Antuweno inangngira naggatang. Udde wasin inanawiran, ginamwanginnino lalakiya mangatawa. Ino limera a bafalatanga aggatarona naddadan, nebulunira sino lalakiya sinallung sino pakkasaran, e neyakutinnino lamwangan.

11 “Ammena mabayag e ginamwangino bafalatangira a inang naggatang, e nekokwara a nassapit si, ‘Afu, Afu! Sumallungkami pay!’ 12 Udde sinombatino mangatawa si, ‘Ammena dama, se ammetakayu ammu.’ ”

13 Wasinoy, neyabambuti Jesus a nassapit si, “Antuweno kanayungkayu nadda maddadan, se ammeyu ammuweno aw anna ora'neno puliyangku.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Talluwera A Aripanna Naa'dan Si Pirak

(Luc. 19:11-27)

14 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Ino makwana sino patturayani Dios sino puliyangku, meyamparig si kunnayaw. Aneno tata a lalakiya naddadana umang si aroyuwa lubbun. Inayanneno aripannera ta itala'ngeno kinaba'nangnga sikwara. 15 Ina'danneno kadda tata sikwara sino pira'nga a meannung sino kinalainda. Ino tata, na'danna si limarifu, ino tata, na'danna si adwarifu, e ino tata kappay, na'danna si tarifu, kasena inanaw.

16 “Wasinoy, ino nitalakkanna si limarifu, nalana nenigosiyona, e nagganansiya si limarifu kappay. 17 Kunna kappayino nitalakkanna si adwarifu, adwarifu kappayino ganansiyana. 18 Udde ino nitalakkanna si tarifu, inangnga nekokkob inaya pirakino amungnga.

19 “Wasin nabayin, nuliyennino amunda a nitalak si pirak sikwara, e inayannera ta ammunna nu pidyeno ganansiyara. 20 Inang sikwaneno nitalakkanna si limarifu, neya'daneno tafulurifu, e sinapi'na si, ‘Afu, limarifuweno netala'ngu sikwak. Ayokappayino limarifuwa ganansiyak.’ 21 ‘Nalawarino inangwam,’ kunnino amungnga. ‘Nalawad anna matalakka a aripan. Gafu se natalakka sino bissangnga neya'dak sikwam, ooddueno italakku sikwam. E mesapakka kappaya makilanggak sikwak.’

22 “Wasinoy, inampay sikwaneno nitalakkanna si adwarifu, neya'daneno appatarifu, e sinapi'na si, ‘Afu, adwarifuweno netala'ngu sikwak. Ayokappayino adwarifuwa ganansiyak.’ 23 ‘Nalawarino inangwam,’ kunnino amungnga. ‘Nalawad anna matalakka a aripan. Gafu se natalakka sino bissangnga neya'dak sikwam, ooddueno italakku sikwam. E mesapakka kappaya makilanggak sikwak.’

---

† *Ino gagangena Judyu nu wara makkasar, inangngino lalaki sino balayino bafay sino palunguwa awneno kasar. Sinoya gafi, nallakarino matawera andino amminira a naayana makikasar a umang sino pabbalayanneno matawera. Ino kappay gagangena Judyu, wara nad lamparaneno kadda tata a mebulun. Ino bafalatangira sito amparig, aggataronandeno maggabwatira sino balena bafay takesi mebulunira a umang sino balena lalaki.* †† *Ino inusarino Judyuwera si'in sino lamparara, lana a naggabwat sino napappatta bungana olibo.*

24 “Wasinoy, inampay sikwaneno nitalakkanna si tarifu, neya'daneno tarifu, e sinapi'na si, ‘Afu, ammuk si ammemungke nu wara bissang. Se magganansiyaka sino ammem nallingattan a kunnangke buwatannuweno ammem nemula. 25 Antuweno mattalawak sikwam e nekokkogguweno pira'ngu. Ayawin sitaw, iyulikun.’ 26 ‘Narakkat anna natarukkangke a aripan,’ kunnino amungnga. ‘Nu ammum si kunnenoya magganansiyak sino ammek nallingattan anna buwatangkuweno ammek nemula, 27 mayan ammem mantu nebangkuweno pirakku takesi wara nad appangku si ganansiya sito nuliyangku?’ 28 E sinapitino amungnga sino korwana aripanna si, ‘Appandaw yaw tarifuna ta iya'dayu sino aripanna aneno tafulurifuna. 29 Se ino matalakka musar sino kinalaingnga, madadagganan takesi oodduweno ana sikwana, udde ino ammena matalak anna matarut, massiki ino bissangnga ana sikwana, maawanna. 30 E inaya aripanna awana serbina, itakkuddaw sino kalammukan takesi mattangit anna mangngaritamma sinay.’ ”

Ino Kaukuman Ammina Tolay

31 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Nanu muliyaka Abbingnga Tolaya mangipaita sino kedayawangkuwa mebulun sino ammina anghel, mattuttura'nga a matturay anna mangukum. 32 Amminna a tolay sito lubag, makkakarampattirana a uma'lang sikwak, e ipassigguneno naggaddangngira sino korwanira a kunnangke ino akwanino mimut si animala mipassig sino karnero annino galding. 33 Ino naggaddangngira a tolaya meyamparig si karnero, iyekwakirana sino padiwanangku, e ino meyampariyira si galding, iyekwakirana sino padawik.

34 “Ikkanaka ari, sapitangkuna sino tolayira sino padiwanangku si, ‘Ikkayuwa inallakki Ama, umangkayu taw e sumallungkayu ta makiagyangkayu sino patturayani Dios a nedadanna para sikwayu nangiyafu sin naparatuwanna yo lubag. 35 Se nabisinanak e pinakkandak, nauwawak e pinainundak. E massiki ammerak kalubbunan, nepadilo'dak. 36 Wasin awana barawasik, binarawasiyandak. Wasin natakitak, inimu'dak. Wasin nabalurak, binisitarak.’

37 “Ino naggaddangngira a tolay, isomba'dana si, ‘Afu, kanseno nangitammi sikwama nabisinan e pinakkammika, onnu nauwoka e pinainummika? 38 Kanseno nappadilotammi sikwam onnu namarawasiyammi sikwam? 39 Kansa kappayino natakitannu e inimu'mika, onnu nabalugga e binisitamika?’

40 “Ikkanaka ari, sapitangkuna si, ‘Gakkurug yo sapitangku sikwayu, sin nangwandawira sinay sino massiki tata a kaabbafawana kolakku, † ikkanakino nangwandaw.’

41 “Sapitangkuna kappay sino tolayira sino padawik si, ‘Ikkayuwa meannunga makastigu, umaroyukayu sikwak! Agyangkayuna sino afuya ammena maaddappa nedadan para ki Ofag andino anghelnera. 42 Se sin nabisinanak, ammerak pinakkan, e sin nauwawak, ammerak pinainum. 43 Sin inangngak sino lubbundaw, ammerak nepadilot, e sin awana barawasik, ammerak binarawasiyan. Sin natakitak anna nabalurak, ammerak binisita.’

44 “Isomba'dana sikwak si, ‘Afu, kanseno nangitammi sikwama nabisin onnu nauwaw, awana pagyanannu onnu awana barawasim, natakit onnu nabalugga, e ammemika dinuffunan?’ 45 E kungkuna a ari si, ‘Gakkurug yo sapitangku sikwayu, sin ammeyu dinuffunanino tata a kaabbafawana kolakku, ikkanakino ammeyu dinuffunan.’ ”

46 Wasinoy, inabambutani Jesus a nassapit si, “Iranayawino makastigu si makkikiyad, udde inona naggaddangngira a tolay, maa'danirana si biyaya mannayun.”

Ino Nattatarabbanda A Pamapatayan Ki Jesus

(Mar. 14:1, 2; Luc. 22:1, 2; Jn. 11:45-53)

26 Wasin nasinduwi Jesus a nassapit sinay, sinapi'na sino adalannera si, 2 “Ammuyu si adwa aw kaseneno fiyestana La'wutan, e ikkanaka Abbingnga Tolay, meyalawata'nga ta melansak sino krus.”

3 Sinoya aw, nakkakarampattino pangafuwanirana padi andino korwanira a pangafuwanna Judyu sino balayi Caifas a afafuna padi 4 ta pattatarabbanda nu ansandeno mappado'ma ki Jesus a awana makaammu takesi papapatera. 5 Udde sinapi'da si, “Ammetammad iyindan sino fiyesta, tantaro nu makungkulino tolayira.”

Ino Nisibuwanino Bafay Si Bambangug Sino Uluwi Jesus

(Mar. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

6 Wasin agyanda Jesus sey Betania, inangngira sino balera Simon a nakkutal si'in. 7 Sin aggekakkanira, inara'ni ki Jesusino tata a bafaya niggam si beduruwa naangwa si alabastrowa napannu si nangina a bambangug, e nesibungnga sino uluna.

8 Wasin initeno adalannera, nabbungutira, e sinapi'da si, “Mayan tatangganna pelangino bambangug? 9 Nelakuna nad si nangina, ta wara iya'dana sino mekakallakkira.”

10 Udde ammuwi Jesusino sapitanda, e sinapi'na si, “Sandolang balawan inaya bafay? Nalawarino inangwana sikwak. 11 Se ino mekakallakkira, kanayuna anera

† *Nu mappeafu sino kakkolakira i Jesus, itannu kappay sino 12:48-50.*

sikwayu, udde sikwak, ammek mabaya makiigyan sikwayu. 12 Nesibungngeno bambangug sikwak takesi idadanneno baggik liyeneno ketanammangku.
13 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, massiki sintawa lubbun sito lubaggino kebanyanneno nalawara damag, masapikkappeneno inangwa yawa bafay ta panandammanino tolayira sikwana."

Ino Nakitulani Judas Sino Pappado'manna Ki Jesus
(Mar. 14:10-11; Luc. 22:3-6)

14 Wasinoy, ino tata sino karadwera a adalani Jesus a i Judas Iscariote, inang sino pangafuwanirana padi, 15 e sinapi'na si, "Pidyeno iya'dayu sikwak nu duffunantakayuwa mano'ma ki Jesus?" E na'danda si tallufuluwa pirak. †16 Mangiyafu sinay, neyafunana manandam sino nalawara tiyempowa pappado'manna ki Jesus.

Ino Uddiya Nakipangnganani Jesus Sino Adalannera
(Mar. 14:12-21; Luc. 22:7-14, 21-23; Jn. 13:21-30)

17 Wasin awa pangiyafuwanino fiyestana Tinapaya Awan Lebadurana, inangngino adalanira i Jesus sikwana, e nebebu'da si, "Sintawino anggammuwa pidadanammi sino akkanantam sino fiyestana La'wutan?"
18 Sinapi'na si, "Umangkayu sey Jerusalem sino agyananino tata a lalakiya ammutam, e sapitandaw sikwana si, 'Kunnino Afumi si nada'ngennino katayanna, e sitawin baleyuweno pakipangnganammi ammin sino fiyestana La'wutan.' " 19 Wasinoy, inangweno adalannereno netuni Jesus, e nedadandeno pamuwadda.
20 Wasin gafenin, nakia'langi Jesus sino karadwera a adalanna a mangngan. 21 Wasin aggekakkanira, sinapiti Jesus si, "Gakkurug yo sapitangku sikwayu, aneno tata sikwayuwa makipangngan sikwaka mangifuyut sino manggammira a mamapatay sikwak."
22 Malowingkeno nakanda, e nappatapataliyera a nabbebut sikwana si, "Afu, ikkana'ngalangino sapitannu?"
23 Sinabbi Jesus si, "Ino meyindan sikwaka misosaw si tinapay sito malukung, antuneno mangwa sinay.
24 Ikkanaka Abbingnga Tolay, gakkuruwa mataya'nga takesi meyakkuruwino nepeturakki Dios si'in. Udde kakallappeneno mangifuyut sino manggammira a mamapatay sikwak. Unoyna nad nu ammena neyanak!"
25 Wasinoy, naddamiti Judas a antuneno mangifuyut sino manggammira a mamapatay ki Jesus. Sinapi'na si, "Afu, ikkana'ngalangino sapitannu?"
"Nu antuweno sapitannu, antu," netabbi Jesus.

† *Iyawa tallufuluwa pirak, nabbalor si 120 a dinariyu a antuweno fustuwa paggatang si tata a aripan.*

Ino Sinapiti Jesus A Akwanda Nadda Panandam Sikwana
(Mar. 14:22-26; Luc. 22:15-20; 1 Cor. 11:23-25)

26 Wasin aggekakkanira kepay, nappa i Jesus si tinapay e nappasalamat ki Dios, kasena ginaradwa e neyannena sino adalannera a nassapit si, "Appandaw yaw ta akkanandaw, se antuyawino baggik." 27 E nangappa kappay si kopa a napannu si diyuna ubas, e nappasalamat ki Dios, kasena neya'da sikwara, e sinapi'na si, "Minungkayu ammin sitaw, 28 se antuyawino adaka mamakurug sino bawuwa tulagi Dios. Se mebubbuneno adak takesi odduneno tolaya mapakomanino liwa'da. 29 Sapitangku sikwayu si ammekunna uminum si diyuna ubas kiyad sino awa makiinumak sikwayu si bawuwa diyuna ubas sino patturayani Ama."
30 Wasinoy, nakkantera si paddayaw ki Dios, e nanawira sinay e inangngira sino kulura Olivo.

Ino Nilabbunani Jesus Sino Piimaddani Pedro Sino Nangammuwanna Sikwana
(Mar. 14:27-31; Luc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

31 Wasinoy, sinapiti Jesus sino adalannera si, "Sito kappaya gafi, ikkayu ammin, anawanda'nga e mabbukalkayu gafu sino makwana sikwak, se antuweno anggamma sapitannino nepeturakki Dios a kunna si, 'Papatayangkuneno mimut sino karnerowera, e makkakaratwayiran.' ††32 Udde nu pangngangolinda'nga i Dios, untanantakayuna a umang sey Galilea."
33 Wasinoy, sinapiti Pedro si, "Massiki nu mabbukal amminino bafulungkuwera gafu sino makwana sikwam, ammetaka anawan."
34 Kunni Jesus sikwana si, "Gakkurug yo sapitangku sikwam, sito gafi, liyeya massirallotino lalung, nami'luwannakunna a neimad."
35 Sinapikkappayi Pedro si, "Massiki nu mataya'nga a melot sikwam, ammetakangkena iyimad." Kunna kappayino sinapitino ammina bafulunnera a adalan.

Ino Nakkararani Jesus Sey Getsemani
(Mar. 14:32-42; Luc. 22:39-46)

36 Wasinoy, inanda Jesus andino adalannera sino kakayuwana mingngan si Getsemani, e sinapi'na sikwara si, "Mattuttuggayu sitaw ta umangngak makkararag seoy." 37 Ino pelang nebulunna, da Pedro andino adwera a abbingi Zebedeo. Mangiyafu sinoy, malowingkeno nakamma e maddararan, 38 e sinapi'na sikwara si, "Nappelalotingkeno loneno nakangkuwa kunnangke antuweno ipatek. Agyangkayu sitaw ta makipabbiraggayu sikwak."

†† *Zacarias 13:7*

39 Wasinoy, nebakkangi Jesus sikwara, kasena nassakabba makkarara massapit si, “Ama, nu damana, ili'warak sitawa dyata ara'niyenna makwa sikwak. Udde bakkan naddino anggangkuweno makwa, nu ammena lurino panggammannu.”
40 Wasin nuliyi Jesus sino agyananino talluwera a adalanna, dina'nganera a maturug. Antuweno sinapi'na ki Pedro si, “Ma, ammekayu kad makattamma makipabbirag sikwak si taora'lang? 41 Ammekayu maturug, nu ammekayu lud makkararag, takesi ammekayu matutunggungan. Se ammukino nakandaw, anggandawa mangurug, udde nakafuy langino baggiyu.”
42 Nebakkang kappayi Jesus a nakkarara nassapit si, “Ama, nu ammek meli'wa sitawa dyata makwana sikwak, iyattangku, takesi makweno panggammannu.”
43 Nuli kappay sino agyananino talluwera a adalanna, e dina'nganera kappaya aggakaturug, se matatukappirangke. 44 Inanawannera kappay, e nepi'luna a nakkararag, e antu kappayino nekararangnga.
45 Wasinoy, nan-uli sino talluwera, e sinapi'na si, “Aggakaturuggayu kepaya mimwang? Nada'ngennino oratta keyalawatangkuwa Abbingnga Tolay sino minalliwatira a tolay. 46 Gumabwakkayu, se anennino mappado'ma sikwak. Antam dambalan.”

Ino Nado'mani Jesus

(Mar. 14:43-52; Luc. 22:47-53; Jn. 18:3-11)

47 Wasin aggedamadamikkepayi Jesus, ginamwangi Judas a tata sino karadwera a adalanna. Odduweno tolaya nebulun sikwana a nassisaset anna nassibafa'gung. Ireno dinundunino pangafuwanirana padi andino korwanira a pangafuwanna Judyu. 48 Agyanino sinapiti Judas sino bafulunnera ta maimunuwanda i Jesus. Kunna si, “Inona ummangku, antuneno do'mandaw.” 49 Kinangkamani Judas a inara'ni ki Jesus e sinapi'na si, “Afu, ayokami.” E inummana.
50 Sinapiti Jesus si, “Akwannunnino gakkannu.” †
Inara'niyeno tolayira ki Jesus, e dino'manda. 51 Ino tata a buluni Jesus a aggata'dag sinay, sinu'nu'neno sase'na, e binakangngeno aripannino afafuna padi e nagingaranino layangnga. 52 Udde sinapiti Jesus sikwana si, “Iyimfunnu yan sase'na. Se ino mamapataya musar si saset, sase'peneno ipatena. 53 Ammengkad ammu si nu marangngak si duffun ki Ama, manundun si kawalufulu si adwarifuwa anghela misalak sikwak? ††54 Udde nu antuweno akwangku, ansanna meyakkuruwino neturakka sapiti Dios a sapitanna si maawag si makwa yaw?”
55 Wasinoy, sinapiti Jesus sino tolayira si, “Ma, narakkattaka tolay ta nassisaset anna nassibafa'gungkayuwa umang mano'ma sikwak? Kadda awa aggatutturak sino Templo a manuldu sikwayu. Mayan bakkanna sinayino nano'mandaw sikwak? 56 Udde nakwa ammin yaw takesi meyakkuruwino nepeturakki Dios sino gumalabbunira.” Sin nassapitani Jesus sinay, nabbafukal amminino adalannera e nananawanda.

Ino Nimbistigaranino Turayirana Judyu Ki Jesus

(Mar. 14:53-65; Luc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

57 Wasin dino'manda i Jesus, neyanda sino balayi Caifas a afafuna padiya nakkakarampattanino mammesturuwerana lintig andino korwanira a pangafuwanna Judyu. 58 Dumadandani Pedro sino gafanda kiyad si ginamwang sino kalawatan inaya balay, e inang nakituttud sino gwardiyera kesi itanneno makwa ki Jesus.
59 Ino pangafuwanirana padi andino korwanira a nakkakarampat, niintufukira si pamakurudda a pappaliwatanda ki Jesus, massiki nu ammena gakkurug, ta akiranda a pamapatayan sikwana. 60 Udde awana sinumpalanda, massiki odduweno manistigu si siri mappeafu sikwana. Wasinoy, agyanino adwera a tolaya 61 nassapit si, “Iyawa tolay, sinapi'na si damana a darallannino Templowi Dios, kasena pata'daggan si tallu aw.”
62 Wasinoy, natta'daggino afafuna padi, e sinapi'na ki Jesus si, “Ma, awana isomba'nu sino ipaliwa'da sikwam?” 63 Udde sininappelangi Jesus. Antuweno sinapikkappayino afafuna padi si, “Isapatammad ki Dios a aggabiyag ta ituldum sikwami nu gakkuruwa ikka i Kristo a Abbingnga.”
64 “On, gakkuruwino sinapi'nu,” kunni Jesus. “Udde ino sapitangku sikwayu, itanda'nga a Abbingnga Tolaya aggatuttud sino padiwanani Dios a mannakadama. Itandak kappena a muliya maggabwat sey langita mebulun si dulam.”
65 Wasin diningngangngenay, pinissayino afafuna padiyeno barawasinangkepaya mangipaita sino bungu'na, e sinapi'na si, “Ikunnaneno baggina ki Dios! Anna kepayino awantama manistigu? Diningngaddam amminino narakkatta sinapi'na. 66 Sanneno ureyuwa makwa sikwana?”
“Nalliwat, e mapapatenad!” kunda. 67 E ilupaluppandeno mutungnga anna sinatampalanda. Ino korwanira, sinipasipanda 68 a nassapit si, “Ikka a Kristo, nu gumalabbungka, sapitannu nu inyeno nanipang sikwam.”

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan sino dami'na Griego: “Sanneno gakkannuwa inang sitaw?”* †† *Ino sapitannino dami'na Griego, nasuruk si karadwa a bunggoya anghel. Sin tiyempowi Jesus, ino bilangino sindaluwera sino tata a bunggoy, annammarifu.*

Ino Niimaddani Pedro Ki Jesus
(Mar. 14:66-72; Luc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

69 Aggatuttuggepayi Pedro sino kalawatan sin
inara'niyeno tata a balatanga aripan sikwana, e
sinapi'na si, “Massiki ikka, nebumbulangka ki Jesus a
taga-Galilea.”
70 Udde neimanna sino nara'langanda ammin, e
sinapi'na si, “Ammek ammu yan sapitannu.”
71 Wasinoy, inangngi Pedro sino pampangnga
kalawatana ara'ni sino lamwangan. Udde agyangkap-
payino balatanga aripanna nangita sikwana, e sinapi'-
na sino tolayira sinay si, “Inaya lalaki, nebumbulun ki
Jesus a taga-Nazaret.”
72 Udde neimaggappayi Pedro a nassapit si, “Isap-
atak si ammek inammu inaya tolay.”
73 Ammena mabayag e inara'niyeno tolayira sinay e
sinapi'da si, “Gakkuruwa tataka sikwara, se melasin
sino addami'nu.”
74 E nesapata i Pedro si, “Massiki matayak nu amme-
na gakkurug yo sapitangku. Ammek gakkuruwa am-
mu yana tolay.” Assapi'na lang sinoy, nassirallotinnino
lalung. 75 E dinandammi Pedroweno sinapiti Jesus a
“Liyeya massirallotino lalung, nami'luwannakunna
neimad.” E nallawani Pedro e nakatangatangit.

Ino Niyalawatanda Ki Jesus Ki Pilato
(Mar. 15:1; Luc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

27 Wasin gigi'battin, nammamitingino ammina
pangafuwanirana padi andino korwanira a pan-
gafuwanna Judyu, e nattatarabbanda nu ansanneno
ammapatera ki Jesus. 2 E binaludda, kasera inang
neyalawat ki Gubernador Pilato.

Ino Natayani Judas
(Inangwa 1:18-19)

3 I Judas a nifuyut sino nano'mera ki Jesus, naam-
muwanna si nasentensiyani Jesus a matay, e nam-
moboli sino inangwana. Wasinoy, neyulineno tallufu-
luwa pirak sino pangafuwanirana padi andino kor-
wanira a pangafuwan, 4 e sinapi'na si, “Nakaliwatak, se
nepado'makino tolaya awana liwa'na.”
“Awaninna ammumi sitan,” kunda sikwana. “Ikka
pelangino makammu.” 5 Netakkufi Judasino tallufu-
luwa pirak sino lawummeno Templo, kasena inanaw e
inang nappattal.
6 Ina'namino pangafuwanirana padiyeno pirak, e
sinapi'da si, “Kontara sino lintiddama meyekwa yawa
pirak sino aggiittungantam sito Templo, se pagana
biyangnga tata a tolay.” 7 E nattatarabbanda nu san-
neno keusaranneno pirak, e dinandanda si iyatanda
sino lubangnga tata a maddweng si banga ta pab-
balinda si attanamman sino bakkanna kalubbunanda.
8 Antu gafuna, maingnganan inaya lubag si Lubangn-
ga Ada kiyad sito ingkein. 9 Antuweno neyakkuruwani-
no neturakki Jeremias a gumalabbun si'ina kunna si,
“Inappareno tallufuluwa piraka nattatarabbanino
gakagakera i Israel si fustuwa pagana, 10 e neyatanda
sino lubangngeno maddweng si banga, a antuweno
sinapiti Afu Dios sikwaka makwa.” †

Ino Nimbistigarani Pilato Ki Jesus
(Mar. 15:2-5; Luc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

11 Wasinoy, nepaa'landa i Jesus sino gubernador, e
inimbistigarino gubernadora nabbebut si, “Ikkeno Ari-
na Judyu?”
“Nu antuweno sapitannu, antu,” kunni Jesus.
12 Udde wasin nepaliwatino pangafuwanirana padi
andino korwanira a pangafuwan, awana nesomba'na.
13 Antu gafuna, sinapiti Pilato si, “Ammengkad mad-
ingngaggino odduwa ipaliwa'da sikwam?” 14 Udde am-
mayingke sinombati Jesus sino nepaliwa'da, antuweno
nakka'bawino gubernador.

Ino Nasentensiyani Jesus A Matay
(Mar. 15:6-15; Luc. 23:13-25; Jn. 18:39–19:16)

15 Ino gagangayino gubernador, kadda fiyestana
La'wutan, aneno tata a pallawananna a balud, massiki
inyeno anggammino tolayira a arangngan. 16 Sinoya
tiyempo, agyanino tata a balura naddinnamag gafu
sino kinarakka'neno inangwana a mingngan si Jesus
Barrabas. 17 Antu gafuna, wasin nakkakarampattino
odduwera a tolay, nebebuti Pilato sikwara si, “Inyeno
anggandawa pallawanangku, i Jesus Barrabas onnu i
Jesus a maingnganan si Kristo?” 18 Kunnenoyino nebe-
bu'na, se ammuna si neyalawa'da i Jesus sikwana gafu
sino apalda. 19 Ino tata kappay, wasin aggatuttugge-
payi Pilato sino tuttunna ukum, nepetulduweno
atawana si, “Ammeka luma'laka mangastigu sitana to-
laya awana liwa'na, se kattalatalawino sinenakku sino
gafi mappeafu sikwana.”
20 Udde ino pangafuwanirana padi andino korwanira
a pangafuwan, sinutunggungandeno tolayira sinay
takesi arangnganda ki Pilato a i Barrabasino
pallawananna e i Jesusino papapatena. 21 Antu gafuna,
wasin nebebukkappayino gubernador nu inya sikwara
a adweno angganda a pallawananna, nesomba'da si,
“I Barrabas!”
22 “Nu kunnenoy, sanna mantuweno akwangku ki Je-
sus a mingngan si Kristo?” kunni Pilato.
“Ilansam si krus!” kunda ammin.
23 “Ma? Sanna ma'lurino liwa'na?” kunni Pilato.
Udde neyangkakulawura si, “Ilansam si krus!”
24 Wasin magi'na i Pilato si awaninna damana akwan
se ara'niyenna maguluguluweno tolayira, nappaappa

† *Zacarias 11:12-13; Jeremias 32:6-9*

si danum e binagguwanneno kama'na sino nara'langanda, e sinapi'na si, “Antuyawino mangipaita si ammek luma'laka mamapatay sitawa tolay. Ikkayuneno makammu!”

25 E sinombat amminino tolayira si, “Kadde, ikkami andino gakagakamiyereno makammu sino katayanna!”

26 Wasinoy, nepallawani Pilatowi Barrabas, udde i Jesus, nepasiwa'wa'na, kasena neyalawat sino sindaluwera ta ilansara si krus.

Ino Inangweno Sindaluwera Ki Jesus

(Mar. 15:16-20; Jn. 19:2-3)

27 Wasinoy, netallungino sindaluwera i Jesus sino balayino gubernador, e inaribumbung amminino sindalunera. 28 Binoyanganda e binarawasiyanda si ata'nanga barawasiya nalibaga a kunnangke barawasina ari. 29 Binalikokawandeno nasasit, e nesinga'da sikwana a kunnangke koronana. Nepiggandeno diwanana kama'na si sikal a kunnangke senyalneno kinaarina. E namaliturira sino a'langnga a nassandayaw sikwana, e sinapi'da si, “Madayoka nadda Arina Judyu!” 30 Ilupaluppanda, kasera inappeno sikalla nepaigganda sikwana ta antuweno nepamompolda sikwana. 31 Wasin nasinduwera a nappoporay sikwana, inarireno nebarawasira sikwana, e nepatalira kappayino dadana barawasina, kasera neyang sino pilansanda sikwana.

Ino Nilansanda Ki Jesus Sino Krus

(Mar. 15:21-32; Luc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

32 Wasin agyanira kepay sino dalan, dinambaldeno tata a lalakiya taga-Cirene a mingngan si Simon, e pinatu'da a nepabuttungino krusi Jesus. 33 Wasin ginamwangira sey Golgota, ino anggamma sapitan, ino agyananino takata'nga ulu, 34 painumanda si tayuwa nalamuran si a'duwa mappaaranan si malow. Udde wasin sininsimanna, ammena ininum.

35 E nelansara sino krus. Wasinoy, nabbabinnunutira a naggaradwa sino barawasina, 36 kasera nattuttura mindag sikwana. 37 Aneno nepikka'da sino kalekeneno uluna a neturakkanino nepaliwa'da sikwana a kunna si, “Antuyawi Jesus a Arina Judyu.” 38 Nelansara kappayino adwera gumattakaw sino krusda, tata sino padiwananna, tata sino padawina.

39 Ino natta'lifira, wawwarangngiwangnganda a a'ayoyungana massapit si, 40 “Matta kunnu si darallannuweno Templo, kasem kappay pata'daggan si tallu aw? Nu kunnenoy, salakannu antu yan baggim! Nu gakkuruwa Abbindaka i Dios, mulluggan sitan krus!”

41 Kunna kappay, ino pangafuwanirana padi, ino mammesturuwerana lintig, andino korwanira a pangafuwan, ina'ayoyunganda kappayi Jesus a nassapit si, 42 “Nesala'ngeno korwana tolay, udde ammena makaisalak sino bagginangkepay. Antu ke kanuweno Arina Israel. Nu gakkuruwinay, umullungngad sino krus, e manguruggami sikwana. 43 Talakkanna kanuwi Dios e kunna si antuweno Abbingnga. Itantam antu nu anggammi Dios a misalak sikwana.” 44 Massiki ino gumattakawira a nelansa si krus sino idangnga, nakiayoyungira kappay sikwana.

Ino Natayani Jesus

(Mar. 15:33-41; Luc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

45 Wasin alas doseyin, nallammuk ammina palulubbun kiyad si tallu orat. 46 Wasin ara'niyen si alas tres si fuwab, nekokwa i Jesus a naddamit a nassapit si, “Eli, Eli, lama sabaktani?”, ino anggamma sapitan, “Diosku, Diosku, mayan inanawandak?”

47 Wasin diningngaggino korwanira a nagyan sinay, sinapi'da si, “Ayanna i Elias.” 48 Nalayawino tata sikwara a inang nangappa si kunnangke kapat. Nesosona si kilam, kasena pinakaw si biltak ta iyaddangnga ki Jesus ta sussupanna. 49 Udde kunnino korwanira si, “Ammembu, ta itantam nu gumamwangi Elias a misalak sikwana.”

50 Wasinoy, nakkulawuwi Jesus e natayin. 51 Neyindana napissayino kortina a nanaldak sino Kadidiosana Kwartuneno Templo, a neyafu sino kalekay kiyad sino difafa. Nalunig e nabbartakino batuwera.
52 Nabukkatanino tanammira e nangngangoliyeno odduwera a tolayi Dios a natay si'in, 53 e nallawanira sino tananda. Wasin nangngangoliyenni Jesus, inangngira sey Jerusalem a Nadiosana Lubbun, e odduweno nangita sikwara.

54 Wasin nagi'neno kapitanna sindalu andino bafulunnera a mindag ki Jesusino alunig, e initara ammina nakwa, nakatalawira, e sinapi'da si, “Gakkurug ikka a Abbingi Dios iyawa tolay.”

55 Oddu kappayino bafabbaya aggadipat sino makwa. Ireno nebumbuluna nanuffun ki Jesus sin naggabwatanda sey Galilea. 56 Ino korwan sikwara, i Maria Magdalena, i Maria a inara Santiago anni Jose, annino atawa i Zebedeo.

Ino Nitanammanda Ki Jesus

(Mar. 15:42-47; Luc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

57 Wasin fuwafin, ginamwangino tata a ba'nangnga tolaya taga-Arimatea a mingngan si Jose a tata kappaya nangurug ki Jesus. 58 Inang ki Pilato a narang sino baggiyi Jesus, e sinapiti Pilato si damana a appan. 59 Inappa i Jose ino baggina, e bina'battanna si bawuwa nafurawa sinnun. 60 Neyekwana sino tanamma nad a bawuwa nepangwana a neyabbut si batuwa kunnangke agweb, kasena nangalleling si da'dap a paggaku'na sino tanam, e inanawin. 61 Agyan sinera

Maria Magdalena annino kanganna a i Maria a aggatuttura ina'lang sino tanam.

Ino Nindaggira Sino Tanammi Jesus

62 Sinoya aw, antuweno paddadananino Judyuwera
para sino kadarama'na a awna aggimwangan. † Sinoya
awna aggimwangan, inangngino pangafuwanirana
padi andino Fariseowera ki Pilato, 63 e sinapi'da sik-
wana si, “Afu, madandammi si sin aggabiyaggepay in-
aya massisiriya tolay, sinapi'na si mangngangolina si
tallu aw. 64 Antu gafuna, nalawad nu paindangn-
guweno tanam kiyad si mekatalluwa aw, tantaro nu
umang takawannino adalannereno baggina, kasera
sapitan si nangngangoliyen. Nu kunnenoyino akwan-
da, oodduneno balabaliyanda sinaya sirira amma sino
binalabaliyani Jesus sin nassisiriyanna si antuweno
Kristo.”

65 “Mangappakayu mantu si sindalu ta paindaddaw si
nalawarino tanamma,” kunni Pilato. 66 Antuweno
inanawira e inanda minarkanino batuwa sellanneno
tanam ta malasinda nu wara mabbukkat. E nibattangi-
ra si sindaluwa mindag.

Ino Nangngangoliyani Jesus

(Mar. 16:1-11; Luc. 24:1-12; Jn. 20:1-18)

28 Wasin nasinduweno awna aggimwangan e
gigi'battinna Linggu, inang initara Maria Mag-
dalena annino kanganna a i Maria sino tanammi Jesus.
2 Kaka'meng kelanga nalunig si natuyag, se naddassi-
no tata a angheli Dios a naggabwat sey langit. Kinaror-
ingngeno batuwa nesellad sino tanam, kasena nattut-
turan. 3 Karririyeno mutungnga a kunnangke kilat e
nakafurawingke ino barawasina. 4 Nayya'yakkino
mindaggira gafu sino talora, e naletwarira a kundan-
gke natay.

5 Udde sinapitino anghel sino bafabbayira si, “Am-
mekayu mattalaw. Ammuk si tufukandawi Jesus a
nelansa sino krus. 6 Udde awanin sitaw, se nangngan-
goliyen a antuweno sinapi'na sikwayu. Umandaw
itanino newagganna, 7 e kangkamandawa umang itul-
du sino adalannera a nangngangoliyen, e untanan-
dakayuwa umang sey Galilea. Itandona sinay. Ag-
gadandammandaw yawa sinapikku sikwayu.”

8 Antu gafuna, nakkangkamira a inanaw sino tanam.
Nakatalawira udde maanggammira kappay, e
nalayawira a inang nituldu sino adalannera. 9 Wasin
aggepalapalayawira, kaka'meng kelanga dinambalira i
Jesus, e sinapi'na si, “Sintawino angandaw?” Inara'niy-
era sikwana, namaliturira, e inawakandeno takkina a
naddayaw sikwana. 10 “Ammekayu mattalaw,” kunni Je-
sus sikwara. “Umandaw ituldu sino kakkolakkuwera ta
umangngira sey Galilea e maitara'nga sinay.”

Ino Namasussukanda Sino Nindaggira Sino Tanam

11 Wasin nakaanawinnino bafabbayira, inang sino
lubbuna Jerusalemino korwanira a sindaluwa nindag
sino tanammi Jesus, e nepakaammura sino panga-
fuwanirana padi ammina nakwa. 12 Antu gafuna, nam-
mamitingino pangafuwanirana padi andino korwanira
a pangafuwan, e nattatarabbandeno akwanda nad. E
ino inangwara, pinasussukandeno sindaluwera si odd-
uwa pirak, 13 e sinapi'da sikwara si, “Kunna nad yawino
sapitandaw sino tolayira. ‘Sino gafiya aggakaturuggā-
mi, ginamwangino adalanira i Jesus e sinakoreno bag-
gina.’ ” 14 Sinapi'da kappay si, “Ammekayu mattalaw
tantaro nu maammuwanino gubernador yaw, se
ikkamiyeno makammuwa makitatabbag sikwana ta
ammerakayu ansan.”

15 Antuweno inappeno sindaluwereno pirak e inang-
wareno netuldu sikwara. Antu gafuna, kiyad sito in-
gkein, antu kepayino sapasapitannino Judyuwera.

Ino Nappaddani Jesus Sino Adalannera

(Mar. 16:14-18; Luc. 24:36-49; Jn. 20:19-23; Inangwa 1:6-8)

16 Wasinoy, inangngino kadwafulu si tata a adalani
Jesus sey Galilea, sino kulura netulduwi Jesus si
umangnganda. 17 Wasin initara i Jesus sinay, nad-
dayawira sikwana, udde ino korwanira, naddaladudw-
era. 18 Inara'niyanira i Jesus, e sinapi'na si, “Neya'da
sikwakino ammina kalintiyan sey langit anna sito
lubag. 19 Antu gafuna, dundunantakayuwa umang sino
ammina lulubbun sito lubag ta tulduwandaw ammina
tolay ta mabbaliyera si adalangku. Bawtisarandawira a
mangipaita si mesapatira ki Ama, sikwaka Abbingnga,
annino Espirituna, 20 e tulduwandawira a mangurug
sino ammina netungku sikwayu. Aggadandamman-
dokappay si kanayunaka mebulun sikwayu kiyad sino
uddina aw.”

† *Ino gagangena Judyu, mangiyafuweno awna aggimwangan nu massi'lappin si awna Biyernes, e masindu nu massi'lappin sino awna Sabadu.*

Marcos

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Pabloweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

Ino Nanulduwani Juan A Gumabawtisar
(Mat. 3:1-12; Luc. 3:1-18; Jn. 1:19-28)

1 Antuyawino nalawara damag mappeafu ki Jesu
Kristo a Abbingi Dios. 2 Nangiyafu yaw sin
neyakkuruwino neturakki Isaias a gumalabbuni Dios
si'in a antuweno sinapiti Dios sino Abbingnga. Sinapi'-
na si,
"Dingngaggannu, ananeno dundunangku a maunta
sikwama midadan sino pallakarannu. 3 Antuneno
mikulakulawu sey kalolowata massapit si, 'Idadandaw-
ino lakarannino Afuyu a gumamwang takesi nalawan-
neno dalana pallakaranna.' " †
4 Neyakkuruwinay sin nappaita i Juan a Gumabawtis-
ar sey kalolowat. Nanuldu sino inangngira naningngag
sikwana. Sinapi'na sikwara si, "Iboboliyu naddino liwa'-
dawira e mappabawtisarkayu takesi pakomani Diosino
liwa'dawira." 5 Odduweno tolayira a inang naningngag
sikwana a naggabwat sey Jerusalem anda sino ammi-
na lulubbunna Judea. Nepunnurereno liwa'da, kasen-
era binawtisaran sino wawwanga Jordan.
6 Ino barawasiyi Juan, naangwa si du'du'na kamelyu
anna gaddangino sintaronna. Ino pay nepakkatolena,
durun anna diyuna ayokan. 7 Netutulduna sino tolayira
si, "Ara'niyennino gamwanganino tolaya napatig am-
ma sikwak. Massiki ino muttad sino gakanneno sap-
atu'na, ammek meannunga mangwa, gafu sino nap-
pelalota kinapatingnga. 8 Sitoya, bawtisarantakayu
pelang si danum, udde sikwana, bawtisarandakayuna
sino Espirituwi Dios."

Ino Nappabawtisarani Jesus
(Mat. 3:13-17; Luc. 3:21-22)

9 Sinoya tiyempowa nabbawtisarani Juan sino tolayi-
ra, ginamwangi Jesus a naggabwat sey Nazaret a lub-
bun sino probinsiya a Galilea, e binawtisarani Juan sey
wawwanga Jordan. 10 Wasin gina'danginni Jesus sino
danum, initaneno langita nabbukkat annino Espirituwi
Dios a kunnangke kalapatiya maddassa maffun sik-
wana. 11 Agyanino naddamit sey langita nassapit si,

† *Malakias 3:1; Isaias 40:3*

“Ikkeno Abbingkuwa iiddukangku, e maanggammakungke sikwam.”

Ino Nanalodawani Satanas A Nanutunggung Ki Jesus
(Mat. 4:1-11; Luc. 4:1-13)

12 Wasinoy, nefuyutino Espirituwi Diosi Jesus sey
kalolowat. 13 Nagyan sinay si appatafuluwa aw e di-
nalodawi Satanas a nanutunggung sikwana. Agyanino
sumaronira a animal sinaya agyananna, udde
agyangkappayino anghelira a nanuffun sikwana.

Ino Nangiyafuwani Jesus A Nanuldu
(Mat. 4:12-17; Luc. 4:14-15)

14 Wasin nabalurani Juan, nuliyi Jesus sey Galilea a
nanuldu sino nalawara damaga naggabwat ki Dios.
15 Sinapi'na si, “Nada'ngennino tiyempowa piyakku-
ruwani Dios sino sinapi'na. Ara'niyennino patturayan-
na. Iboboliyu mantuweno liwa'dawira anna mangu-
ruggayu sino nalawara damag.”

Ino Nayani Jesus Sino Palunguwa Adalannera
(Mat. 4:18-22; Luc. 5:1-11)

16 Wasi tata si awa malallakari Jesus sino dappi'na be-
baya Galilea, initaneno adwera a makkolaka gumatta-
fukul a da Simon anni Andres. Iyattureno tafukulda
sino bebay. 17 Sinapi'na sikwara si, “Mebulungkayu sik-
wak takesi pabbalintakayu si kunnangke gumattafukul
si tolay.” 18 Inanawandanino tafukulda e nebulunira
sikwana.
19 Sin aggelakalakarira sino dappi'na bebay, inita
kappayi Jesusino adwera a makkolak a da Santiago an-
ni Juan a abbingira i Zebedeo. Aggatakayira sino aban-
da a mamiyangay sino tafukulda. 20 Inayanira kappayi
Jesus, e inanawandanino amara andino tandanandera
sino abang, e nebulunira pay ki Jesus.

Ino Nappaanawani Jesus Sino Narakkatta Espiritu
(Luc. 4:31-37)

21 Wasinoy, inanda Jesus sey Capernaum. Sin awna
aggimwangan, sinallungira sino sinagoga, e neyafuwi
Jesus a nanuldu. 22 Nakka'bawino tolayira sino annul-
duna, se nanuldu sikwara a mangipaita si aneno kalin-
tiyanna a manuldu, a ammena nekunna sino annul-
duweno mammesturuwerana lintig. 23 Ana sinayino
lalakiya naassaddan si narakkatta espiritu. 24 Kaka'-
meng kelanga nakkulawuwa nassapit si, “Sanna
ma'lurino gakkannu sikwami, Jesus a taga-Nazaret? Gi-
namwangka kadda manaral sikwami? Ammutakan.
Ikkeno Abbingi Dios a awana liwa'na.”
25 Udde “Suminakkan!” kunni Jesus sino narakkatta
espiritu. “Anawannun yana tolay!” 26 Nepakkoldatino
narakkatta espirituweno lalaki anna nepakkulawuna,
kasena inanawan.
27 Nakka'bawino anera sinay, e nakkapakipakibebuti-
ra a massapit si, “Sanna yaw? Nedumengke yawa
bawuwa tulduna! Se massiki ino narakkattira a espiri-
tu, kuruwandeno sapitanna e manawira!” 28 Antu gafu-
na, nalana naddinnamino mappeafu ki Jesus sino lu-
lubbunna Galilea.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Odduwera A Tolay
(Mat. 8:14-17; Luc. 4:38-41)

29 Wasin nallawanda Jesus sino sinagoga, nan-
gawwatira sino balera Simon anni Andres. Nebu-
lungkappera Santiago anni Juan. 30 Wasin ginamwangi-
ra, aggaiddeno katuwangani Simon a bafay se maba-
bannag, e sinapi'da ki Jesus. 31 Inara'niyani Jesus, e gi-
nafu'neno kama'na ta duffunanna a gumabwat. Kaka'-
meng kelanga naariyeno babannangnga, e pinakkan-
nera.
32 Wasin sumallappinnino sinag, neyanda ki Jesusino
amminira a matakit andino naassaddanira.
33 Nakkakarampat amminino tolayira sinaya lubbun
sino lasinneno balaya agyanani Jesus. 34 Odduweno
nepabbattunoyi Jesus a matakit, massiki naddadaru-
meno taki'da, e oddu ke ino nepaanona a narakkatta
espirituwa inassad sino tolayira, udde nepasina'ngera,
se ammura si antuweno Abbingi Dios.

Ino Nanulduwani Jesus Sino Lulubbunna Galilea
(Luc. 4:42-44)

35 Wasin marrifarifad si kadarama'na, ginabwati Je-
sus e nebakkang sino lubbun takesi mittata a
makkararag. 36 Wasin ginabwa'da Simon andino bafu-
lunnera, inanda inintufuk. 37 Wasin sinumpalanda,
sinapi'da sikwana si, “Tufukandakeno tolayira.” 38 Udde
sinapi'na sikwara si, “Umangngetam abbu pay sino
wewe'nginna lulubbun ta manulduwappay sinay, se
antuwenayino gakkagguwa inangngan sitaw.” 39 Wasi-
noy, nannodoyuwira sino lulubbunna Galilea, e kadda
lubbuna inangnganda, nanulduwi Jesus sino tolayira
sino sinagogarera, e nepaanoneno narakkattira a es-
pirituwa inassad sino korwanira.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Nakkutal
(Mat. 8:1-4; Luc. 5:12-16)

40 Waso kunnenoy, agyanino nakkutalla inang ki Je-
sus. Namalitud sino a'langnga a nakiggimallak sik-
wana a massapit si, “Nu anggammu, damaraka pab-
battunoyan.”
41 Inallakki Jesus, e inappanganna. Sinapi'na si, “On,
anggangku si mabbattunoykan. Maariyen yan kutal-
nu.” 42 Kaka'meng kelanga naariyeno kutalna.
43 Wasinoy, nepaanawi Jesus, e sinutunna si, 44 “Am-
mem sapitan yaw si massiki sanna a tolay, nu ammem
lud umang mappaita sino padi ta itanna nu naariyen-

nino kutalnu. Kasem iya'da sikwaneno netuni Moises
si'ina mewa'lat ki Dios takesi wara pangammuwanino
tolayira si gakkuruwa nabbattunoykan." 45 Udde wasin
inanawino lalaki, minamammalna so ingkelanga to-
layino nakwa sikwana. Antu gafuna, amme makaangn-
gi Jesus si ingkelanga lubbun, tantaro nu odduweno
tolayira a dumambal sikwana, nu ammena lud nagyan
sino kalolowata aroyu sino lubbun. Udde oddu kepayi-
no tolayira a naggabwat si palulubbuna inang sik-
wana.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Tolaya Paralitiku

(Mat. 9:1-8; Luc. 5:17-26)

2 Wasin nalla'wutino pipidya a aw, nuliyi Jesus sey
Capernaum, e naddidingngagganino tolayira a gi-
namwangin sino balena. 2 E nakkakarampattira sinay
makkiyad si awaninna pagyananino korwanira, massi-
ki sino lamwangan. Wasin manulduwi Jesus sino sapiti
Dios sikwara, 3 aneno ginamwangira a appata lallakiya
nabbolig si tolaya paralitiku. 4 Udde ammera dama a
meara'ni ki Jesus gafu sino kaodduweno tolayira. Antu
gafuna, neune'da sino atap, e inabbutandeno ata'-
meno batuwi Jesus, kasera nepatabbafeno tolaya par-
alitikuwa aggaidda sino bolig. 5 Wasin inita i Jesusino
annala'da sikwana, sinapi'na sino paralitiku si, "Kolak,
napakomaninnino liwa'nu."
6 Agyanino mammesturuwerana lintiya aggatuttud
sinay, e kunda sino nakanda si, 7 "Sanna lang kun-
nenayino sapitanna? Ikunnananino baggina ki Dios. Se
bakkangkabbelangi Diosino makapakoma si liwat?"
8 Udde ammuwi Jesusino ana sino nakanda, e
sinapi'na si, "Ma, ansanna lang kunnayanino dinan-
dandaw? 9 Naladda ma'lura massapit si 'Napakomani-
no liwa'nu' amma sino 'Gumabwakka, appannuweno
iddam e umanokan.' 10 Udde nu kunnenoy, sapitangku
mantuweno madyat takesi ipaitak sikwayu si ikkanaki-
no Abbingnga Tolaya aneno kalintiyanna sito lubagga
mamakoma si liwat." 11 E sinapi'na sino paralitiku si,
"Gumabwakka, appannu yan iddam, ta umanokan."
12 Wasinoy, ginabwatino lalaki, inappaneno iddana, e
inanawin, a aggitanino tolayira. Amminira a ana sinay,
nakka'bawira e dinayora i Dios a sapitanda si, "Am-
metangkepay nakaita si kunnayaw!"

Ino Nayani Jesus Ki Levi

(Mat. 9:9-13; Luc. 5:27-32)

13 Wasinoy, inang kappayi Jesus sino dappi'na bebaya
Galilea. Odduweno tolayira a nakkakarampat sino
agyananna, e sinulduwannera. 14 Wasin malallakari Je-
sus, initana i Levi a abbingi Alfeo. Aggatutturi Levi sino
ofisinana abbuwitan, se antuweno tarabafuna. "Mebu-
lungka sikwak," kunni Jesus. Ginabwati Levi e nebulun
sikwana.
15 Wasinoy, nangnganda Jesus andino adalannera
sino balera Levi, e odduwera a nakikkana gumattuki si
buwit annino korwanira a minalliwata tolay. Se oddu-
wera a nebulun ki Jesus. 16 Wasin initeno mammestu-
ruwerana lintiya Fariseo si nakikkani Jesus sino tolayira
a kunnenoy, nebebu'da sino adalannera si, "Ansanna
lang makikkan sino gumattukiyera si buwit andino ko-
rwanira a minalliwata tolay?"
17 Diningngaggi Jesusino pattatarabbanda, e sinapi'-
na a niyamparig si, "Inyeno mawag si doktor, nu
bakkampelangino matakit? Ammek inang sitawa
mayag sino naggaddangngira a tolay, nu ammena
lurino malliwatira."

Ino Mappeafu Sino Pallantangana Mangngan

(Mat. 9:14-15; Luc. 5:33-35)

18 Wasi tata si aw, nallantanga mangnganino adalani-
ra i Juan a Gumabawtisar andino Fariseowera. E
agyanino inangngira ki Jesus, e sinapi'da si, "Ino
adalanira i Juan andino Fariseowera, aneno awa mal-
lantangira a mangngan. Udde ino adalannuwera, am-
mera akwan. Sanneno gafuna?"
19 Sinabbira i Jesus a niyamparig si, "Nu wara
makkasar, kundokad si amme makikkanino bafulunino
mangatawa a inayanna? Mangnganira, se narakkat nu
lantangandeno mangngan nu wara kepay sino
agyanandeno mangatawa. 20 Udde duma'nganeno
tiyempowa meanaw sikwareno mangatawa, antuneno
pallantanganda a mangngan."

Ino Mappeafu Sino Bawuwa Tulduwi Jesus

(Mat. 9:16-17; Luc. 5:36-39)

21 Sinapikkappayi Jesus a niyamparig si, "Awana to-
laya miyappit si bawu sino gamita sinnun. Se makkas-
sannino bawu e ilabbenneno de'na, e maampapissayi-
no naappitan. 22 Awangkappaya miyekwa si talifawu
sino dadana sinan angang a gaddang, se battakanna,
mesayukino tayug, anna madaral kappayino gaddang.
Ino bawuwa tayug, bawu kappenadda gaddangino
keyekwanna."

Ino Mappeafu Sino Awna Aggimwangan

(Mat. 12:1-8; Luc. 6:1-5)

23 Wasi tata si awna aggimwanganna Judyu, nal-
lakadda Jesus sino aggumana namulan si trigo. E ino
adalannera, nappera sino dawana e binula'da. 24 Udde
initeno Fariseowera, e nabbebutira ki Jesus si, "Ma,
sanna lang kunnayanino akwanino adalannuwera?
Kontarandeno lintiddama kammarallino maggani so
awna aggimwangan."
25 Sinabbira i Jesus si, "Ammeyu kepekad binaseno
inangwa i Ari David andino bafulunnera sin nabisinani-
ra? 26 Sinallungi David sino balayi Dios e inappaneno

tinapaya newa'lat ki Dios a kunnino lintiya kammaralla
akkanannino bakkanna padi. Udde nakkanna kepay e
na'danneno bafulunnera. Nakwenay sin tiyempowa i
Abiatarino afafuna padi." 27 Sinapikkappeluri Jesus si,
"Ammena pinaratuwi Diosino tolayira a mearipan sino
lintig mappeafu sino awna aggimwangan, nu ammena
lud inangweno awna aggimwangan si pallawaranino
tolayira. 28 Antu gafuna, ikkanaka Abbingnga Tolayino
ana kalintiyanna a massapit sino damana a maangwa
sino awna aggimwangan."

Ino Lalakiya Pilayino Tata A Kama'na

(Mat. 12:9-14; Luc. 6:6-11)

3 Wasin tata si aw, inang kappayi Jesus sino sina-
goga. Agyan sinayino lalakiya pilayino tata a ka-
ma'na. 2 Agyangkappayino tolayira a mallakkap ki Je-
sus nu pabbattunoyanneno lalaki sino awna ag-
gimwangan, ta wara pidarumanda sikwana. 3 Sinapiti
Jesus sino lalakiya pilayino kama'na si, "Umangka sito
nara'langammi." 4 Kasena nepakibebut sino tolayira si,
"Sanneno anggammino lintiddama akwantam sino
awna aggimwangan? Mangwetam si nalawad onnu
narakkat? Misalak si tolay onnu mamapatay?" Udde
aggasisinakkira. 5 Nabbunguti Jesus a nangita sikwara,
e malowino nakamma gafu se nataggatino ulura anna
awana alla'da. Sinapi'na sino lalakiya pilay si, "So'-
yarannu yan kama'nu." Sino'yanna, e napiyen. 6 Gafu
sinay, nallawanino Fariseowera e inangngira naki-
tatabbag sino buyutira i Ari Herodes nu ansandeno
mamapatay ki Jesus.

Ino Nanandananino Odduwa Tolay Ki Jesus

7 Wasinoy, nanora Jesus andino adalannera sinay, e
inangngira sino dappi'neno bebaya Galilea. Odd-
uweno tolayira a dinandan sikwara a naggabwat sey
Galilea. Odduwera kappaya naggabwat sey Judea,
8 Jerusalem, Idumea, dammangngeno wawwanga Jor-
dan, annino naggabwatira sey Tiro anna Sidon, kunna
kappay sino wewe'nginda. Inangngira ki Jesus, se din-
ingngaddeno ammina inangangwana. 9 Gafu sino
kaodduweno tolayira, sinapiti Jesus sino adalannera si
umangngira mappa si abang ta pattutturanna a man-
uldu takesi amme pidakkannino odduwera a tolay.
10 Se odduwennino nepabbattunoyna, antuweno
inaribumbunganino matakitira takesi appanganda
nad. 11 Ino kappay tolayira a naunaggan si narakkatta
espiritu, kadda itanda i Jesus, nassakabbira sino
a'langnga a nepakkulawuweno narakkattira a espiritu
sikwara si, "Ikkeno Abbingi Dios." 12 Udde netutuni Je-
sus sikwara si ammera nad massapit sino mappeafu
sikwana.

Ino Namiliyani Jesus Sino Karadwera A Adalanna

(Mat. 10:1-4; Luc. 6:12-16)

13 Wasinoy, nanu'duwi Jesus sino kakuluran, inayan-
neno tolayira a anggamma, e dinandanira sikwana.
14 Sikwara a dinandan sikwana, namili si karadwa, e in-
ingnganannera si apostolna, a iraneno kanayuna
mebumbulun sikwana anna iraneno dundunanna a
umang manuldu. 15 A'dannera kappay si pan-
nakadama a mappaanaw sino narakkatta espirituwa
inassad. 16 Iyawireno karadwa a pinilina: i Simon a ngi-
nali'na si Pedro, 17 da Santiago anni Juan a abbingira i
Zebedeo a nginali'nera si Boanerges, ino anggamma
sapitan, natansitira a kunnangke addug, 18 da Andres,
Felipe, Bartolome, Mateo, Tomas, Santiago a abbingi
Alfeo, Tadeo, Simon a ngananda si Patriota se ikalo-
neno lubbunna, 19 anni Judas Iscariote a antuneno
mallaku sikwana.

I Jesus Anni Beelzebub

(Mat. 12:22-32; Luc. 11:14-23)

20 Wasin nuliyenda Jesus andino adalannera sino bal-
aya agyananda, nakkakarampakkappayino tolayira, e
ammeran makapangngan. 21 Wasin diningngaggino
wawwayinera, inanda inappa sinay, se sinapi'da si
nansetin. 22 Agyangkappayino mammesturuwerana
lintiya naggabwat sey Jerusalem a nassapit si, "Inunag-
gi Beelzebub a afafuweno narakkattira a espiritu. An-
tuweno nanga'da sikwana sino pannakadamana a
mappaanaw sino narakkattira a espiritu."
23 Antu gafuna, inayanira i Jesus, e niyampariya nass-
apit sikwara si, "Ansanna lang paanawani Satanas ino
bagginangkepay? 24 Nu maggagarunutino tolayira
sino tata a lubbun, madaralnenaya lubbun. 25 Kunna
kappay sino taabbalayira, nu massasarombatira,
makkakaratwayira e maawanino taabbalay. 26 Kunna
kappay ki Satanas. Nu paanawanneno bafulunnera a
narakkatta espiritu, kontarannera, e ammena
mabayag, awaninna patturayanna. 27 Awana makatal-
lung sino balayino natuyagga tolay ta takawanneno
kukwana nu ammena abbu baluran, kasena dama a
ibukalino kukwana. Gakkuruwa natuyaggi Satanas, ud-
de inaffukkun, e antuweno damaka paanawannino
narakkatta espiritu.
28 "Sapitangku sikwayu si gakkurug, damana a ma-
pakomanino massiki sanna a liwatino tolay anna mas-
siki sanna a sapitanda a narakkat mappeafu si korwan.
29 Udde ino massapit si narakkat mappeafu sino Espiri-
tuwi Dios, ammenangke mapakomanino liwa'na, se
antuweno liwa'na si makkikiyad." 30 Antuwenayino
sinapiti Jesus, se sapitanda si naunaggan si narakkatta
espiritu.

Ino Ina I Jesus Andino Kakkola'ngera
(Mat. 12:46-50; Luc. 8:19-21)

31 Wasinoy, ginamwangino ina i Jesus andino kakkola'ngera sino balaya agyananna. Nagyanira sino lasin,
e nepaayadda i Jesus. 32 Odduwera a tolaya nattuttud
sino lebanna, e ireno nassapit si, “Anara inam andino
kakkola'nguwera sino lasin, e paayaddaka.”
33 Sinapiti Jesus si, “On lud, udde ana kappayino kor-
wanira a ibilangku si inak anda kakkolakku.” 34 Nallan-
galanga sino tolayira a aggatuttud sino lebanna, kase-
na sinapit si, “Irayanino inak andino kakkolakkuwera,
35 se ino mangwa sino panggammani Dios, ireno ibi-
langku si inak anda kakkolakku.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Inang Nawwarit
(Mat. 13:1-9; Luc. 8:4-8)

4 Wasinoy, nanuldu kappayi Jesus sino dappi'na be-
baya Galilea. Gafu se odduweno tolaya inaribum-
bung sikwana, inang nattuttud sino abang so utunna
danum e nagyanino tolayira sino ga'dang. 2 Odd-
uweno netulduna sikwara si amparig. Sino nanul-
duwanna sikwara, sinapi'na si, 3 “Dingngaggandaw.
Aneno tolaya inang nawwarit si aggik. 4 Wasin agge-
warawarit, naddattuweno korwana aggik sino
dammingnga dalan, e ina'namino mammanukira.
5 Ino korwana newari'na, naddattu sino kabatuwana
bisangkeno lubangnga. Gafu se naimpitino lubangn-
ga, nalanira a nattufu. 6 Udde wasin nasinaniran, nale-
layira, se awana naggamutanda. 7 Ino korwangkappay,
naddattu sino kasasitan, e neyindanino asita nattufu e
ilintu'danino mula, antuweno ammeran nakapabbun-
ga. 8 Udde ino korwana newari'na, naddattuwera si
nalawara lubag, nattufuwera e dinarokkallira, anna
nammungera. Aneno nammunga si tallufulu, ana kap-
payino nammunga si annammafulu, e ana kappayino
nammunga si tatut.” 9 E inabambutani Jesus a sinapit
si, “Ikkayuwa maningngag sitawa ampariggu, dan-
dammandonaddino diningngaddaw.”

Ino Anggamma Sapitannino Amparig Mappeafu Sino Inang Nawwarit
(Mat. 13:10-23; Luc. 8:9-15)

10 Wasin inanawino kaodduwana tolay, inara'niyeno
karadwera a adalani Jesus andino korwanira a
mebumbulun sikwara, e nabbebutira nu sanneno
anggamma sapitannino amparingngera. 11 Sinapiti Je-
sus sikwara si, “Ipakaammuwi Dios sikwayuweno am-
mena nepakaammu si'in mappeafu sino patturayan-
na. Udde ino korwanira a tolaya ammena manggam-
ma mangurug sikwak, passiya ampariyino sapitangku
sikwara, 12 takesi massiki nu aggitanda, ammera
maimunuwan, anna massiki nu dingngagganda, am-
mera maawatan. Se nu maawatanda, tantaro nu
uma'langira ki Dios e pakomanneno liwa'dera.” †
13 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Ma, am-
meyu kaggepay maawatan inaya amparig? Nu kun-
nenoy, ansandoma'na mangawat sino korwana am-
pariggu? 14 Kunnayawino anggamma sapitan. Ino ag-
gika newarit, antuweno sapiti Dios. Ino inang nawwar-
it, antuweno mangibanyag sinaya sapit. 15 Ino dalana
naddattuwanino korwana aggik, antuweno keyampar-
iyanino tolayira a maningngag sino tuldu, udde
malana gumamwangi Satanas, e ariyanna sino nakan-
deno diningngadda. 16 Ino kabatuwana naddattuwani-
no korwan, ireno tolayira a manggamma mangurug
sino dingngagganda a tuldu. 17 Udde ammena sumal-
lungino sapit sino nakanda, antu gafuna, nu wara gu-
mamwang si dya'da onnu nu madyatanira gafu sino
angngurudda sinaya sapit, talekkurandanino angngu-
rudda. 18 Ino kasasitana naddattuwanino korwana ag-
gik, ireno tolaya maningngag sino sapiti Dios, 19 udde
nakungkulino nakanda gafu sino paddararananda
sino maawadda sino biyadda. Angganda kappaya bu-
ma'nang anna odduweno angganda a ampattan sito
lubag, e antuweno mabbung sino sapita diningngad-
da, e awana ketupakkanna. 20 Udde ino nalawara
lubagga naddattuwanino korwana aggik, ireno tolaya
maningngag sino sapiti Dios e kuruwanda, e aneno
pattupakkanna sino biyadda. Mekunnera sino mula a
mammunga si tallufulu, annammafulu, anna tatut.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Lampara
(Luc. 8:16-18)

21 Sinapikkappayi Jesus a niyamparig si, “Wara kad
mitaggab si lampara, kasena kallabban si angngoran
onnu iyekwana so gukamma katri? Awan, nu ammena
lud itappat ta masirwatan ammin. 22 Kunna kappayino
neyampariggu, se ammina neimad onnu ammena
nepakaammu sito ingkein, mepakaammuna ta
maawatanino anggamma sapitan so maddagguna aw.
23 Ikkayuwa maningngag, dandammandonaddino din-
ingngaddaw.”
24 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Aggadandamman-
donaddino diningngaddawa sinapikku, se nu an-
tuweno akwandaw, ooddu kepayino maawatandaw, e
ana kappayino idagga i Dios sino angngawa'daw. 25 Se
ino tolaya manggamma mangwa sino diningngangn-
ga, madadagganannenno angngawa'na, udde ino to-
laya ammena mangwa sino diningngangnga, massiki
ino bisangnga ammuna, maawanna.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Bukalla Mattufu

26 Sinapikkappayi Jesus si, “Kunnayawino tata kap-
paya keyampariyanino patturayani Dios. Aneno tolaya

† *Isaias 6:9-10*

inang nawwarit si aggik sino umana. 27 Wasin nasinduwenna nawwarit, inangwaneno gagangaya akwanna, a maturug si gafi anna mattarabafu si aw. E ino newari'na, nattufu anna dinokkal, udde ammena ammu nu ansanneno nepattufuna. 28 Se ino lubabbelangino mappatufu anna mappamunga sino mula. Mattufu, dumokkal, anna maddawa, kasena mabbaggat. 29 E nu malutuwen, magganiyennino nammula se aggaraniyen."

Ino Amparig Mappeafu Sino Bukalla Mustasa

(Mat. 13:31-32; Luc. 13:18-19)

30 Sinapikkappayi Jesus si, "Sannadeno pikunnantam onnu piyampariyantam sino patturayani Dios?
31 Meyamparig sino bukalla mustasa, a antuweno kabibissangngana bukal sino ammina mula. 32 Udde nu memula, mattufu e dumokkal, e mabbali si kadodokkallana mula sino gardin. Mattangatanga si tara'nang, kiyad si dama a pumukanino mammanukira."

33 Odduweno kunnenaya ampariya inusari Jesus sino nanulduwanna sino sapiti Dios sino tolayira. Sinulduwannera kiyad sino damara a maawatan. 34 Awana netulduna sikwara a ammena nusar si amparig, udde nu ira pelang andino adalannera, netulduna sikwareno anggamma sapitannino amparingngera.

Ino Nappasiyanakkani Jesus Sino Kalipappag Andino Palung

(Mat. 8:23-27; Luc. 8:22-25)

35 Wasin fuwafin sinoya aw, sinapiti Jesus sino adalannera si, "Maddammangetam." 36 Antuweno nattakayira sino abanga aggatutturani Jesus, e inanawandeno odduwera a tolay. Agyangkappayino korwana abanga nebulun sikwara. 37 Wasinoy, kaka'meng kelanga nakkalipappag, e dinaluyakanino palungino abanda si danum, e lumannaddiran nad. 38 Udde i Jesus, aggakaturuwa naffungan sino likunneno abang. Ginammiyanino adalannera a kunda si, "Afu, ma, purayannu si malimattetam?"

39 Ginabwati Jesus, e sinapi'na sino kalipappag si, "Lumammakkan." Sinapi'na kappay sino palung si, "Suminakkayu." E ilammattinnino kalipappag anna nassiyanakkinnino palung. 40 Kase sinapiti Jesus sino adalannera si, "Mayan mattalokayu? Awangkepekad tala'daw sikwak?"

41 Nappelalotino ka'bora e nakkakibikibebutira si, "Sanneno katolena yaw? Se massiki ino kalipappag andino palung, kuruwandeno sapitanna."

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Lalakiya Naunaggan

(Mat. 8:28-34; Luc. 8:26-39)

5 Wasinoy, netuluyda Jesus a naddammang sino bebaya Galilea kiyad si gina'dangira sino sakopanna Gerasenowera. †2 Wasin inulluwi Jesus sino abang, dinambalino tata lalakiya naunaggan si narakkatta espiritu. Inaya lalaki, naggabwat sino agwefa attanammanda, 3 se antu pelangino pagagyananna. Awana makabalud sikwana, massiki nu kadeneno ikawadda sikwana. 4 Namipidyandana binalurino kama'na anna takkina, udde ginatagatta'neno kadena sino kama'na anna dinaralneno ana sino takkina. Awangkappaya makafuwad sikwana se nappelalotino tuyangnga. 5 Aw anna gafi, aggelakalakad sino katanamman anda sino kakuluran a mangakkulawu anna daladalunneno baggina si batu.

6 Udde wasin nedipa'na i Jesus, nalayawa inang dinambal sikwana, e namalitud sino a'langnga. 7 E nakkulawuwa nassapit si, "Jesus a Abbingi Dios a Kapatiyan, sanneno gakkannu sikwak? Isapatam ki Dios si ammerak paidaman!" 8 Antuweno sinapi'na, se sinapitinni Jesus sino inassadda narakkatta espiritu si, "Anawannun yana tolay!"

9 Wasinoy, nepakibebuti Jesus si, "Sanneno angannu?"

E sinabbino narakkatta espiritu si, "Rinifuweno angangku, se oddukami." 10 E namipidya a nakiggimallakkino narakkatta espiritu ki Jesus ta ammenera nad panawan sinaya lubbun.

11 Agyan sinayino odduwera a bafuya maddukiruk sino sanna'nga kulud. 12 E nakiggimallakkino narakkattira a espiritu ki Jesus si, "Purayandakami ta munaggami sino bafuyira." 13 Nepurayira i Jesus. Inanawandeno lalaki e inangngira nunag sino bafuyira. Naddadaraddaggino bafuyira a naddawut, nangawwatira sino dabba'ngeno bebay, nadara'nira, e nalimattira ammin. Ino kaodduweno bafuyira, inang si adwarifu.

14 Ino mindaggira sino bafuy, nabbafukalira a inang nituldu sinaya nakwa sino kalubbunandera anda sino sina'lifandera. Antuweno inang initeno tolayireno nakwa. 15 Wasin ginamwangira sino agyananda Jesus, initareno lalakiya naunaggan si'in. Aggatuttud sinaya nabbarawasi anna nuliyennino nalawara nakamma. E nakatalawira ammin. 16 Ino tolayira a nakaita sino nakwa sino lalakiya naunaggan andino nakwa sino bafuyira, netutuldura kappay sino korwanira. 17 Gafu sinoy, nakiggimallakkira ammin ki Jesus ta anawanna naddino lubbunda. 18 Wasin mattakayinni Jesus sino abang, nakiggimallakkino lalakiya inanawanino narakkattira a espirituwa mebulun nad sikwana. 19 Udde amme anggammi Jesus, nu ammena lud sinapit sik-

† *Ino neturak sino korwana manuskrituwa anganna yawa lubbun, Gadara onnu Gergesa.*

wana si, “Nalawad nu mulikan sey baleyu ta sapitannu sino wawwayimira amminino inangwa i Afu Dios sikwam annino nepikalla'nga sikwam.” 20 Nanawino lalaki, e inang nannodoyug sino ammina sako'ma tafuluwa lubbun a ngananda si Decapolis a nituldu sino inangwa i Jesus sikwana. E nakka'baw amminino tolayira a naddingngag sino netulduna.

Ino Abbingi Jairo Andino Bafaya Nanengged Sino Barawasiyi Jesus

(Mat. 9:18-26; Luc. 8:40-56)

21 Wasinoy, nabang kappera Jesus a nuli sino dammangnga bebay. Wasin inasipiran, odduweno tolayira a inaribumbung sikwana. 22 E ginamwangino tata a pangafuwanna sinagoga a mingngan si Jairo. Wasin initana i Jesus, namalitud sino a'langnga. 23 Nakiggimallakka nassapit si, “Gapapatayinnino abbingkuwa bafay. Umangngu nad abbu appangan ta mabbattunoyin kesi mabiyabbay.” 24 Nebuluni Jesus sikwana. Dinandangkappayino odduwera a tolaya makkatutu'yurira a umara'ni sikwana.

25 Agyan sinayino tata bafaya aggedada si karadwa si run. 26 Nadyataningke sino odduwa nappaagasanna, e nagastunan amminino kukwana, udde ammena nabbattunoy, nu ammena lud dinaggattino taki'na. 27 Gafu se diningngangngganino mappeafu ki Jesus, nakilasilasi sino tolayira takesi ara'niyanneno likuri Jesus. E sinenggenneno barawasina. 28 Se kunna sino nakamma si, “Massiki nu senggerangku nallangino barawasina, mabbattunoyakun.”

29 Assenggenna lang sino barawasina, ilammattinnino adana, e gini'nana si awaninnino taki'na. 30 Udde i Jesus, gini'nana si aneno nallawana pannakadamana. Antuweno nabbaliwit sino likunna, e nebebu'na sino tolayira si, “Inyeno nanengged sino barawasik?”

31 Nesombatino adalannera si, “Maitamino kaodduwana tolaya maddadara'lin sino lebannu, e ibebu'nu kepay nu inyeno nanengged sikwam?” 32 Udde nallangalanga kepayi Jesus ta itanna nu inyeno nanengged sikwana. 33 Gafu se inammuweno bafayino nakwa sikwana, inara'ni ki Jesus a mayya'yak sino talona, namalitud sino a'langnga, e nepunnuneno ammina inangwana.

34 Sinapiti Jesus sikwana si, “Ikka a abbingku, gafu sino angngurungngu sikwak, nabbattunoykan. Manokana nalawannaddino nakammu. Ammenan muliyeno taki'nu.”

35 Wasin aggetatabbangkepayi Jesus sino bafay, ginamwangino naggabwatira sey balera Jairo, e sinapi'da sikwana si, “Ammetamun talantanannino mesturu, se natayinnino abbingngu.”

36 Udde amme nepilingalinga i Jesusino sinapi'da ki Jairo, nu ammena lud sinapit sikwana si, “Ammeka maddararan. Pattuyaggannu lurino annala'ngu sikwak.” 37 Amme nepurayi Jesus a dinandanino tolayira sikwana, da Pedro pelang anda Santiago anni Juan a makkolakino nebulunna. 38 Wasin ginamwangira sino balera Jairo, inita i Jesus si madadammuluweno odduwera a tolay, e makkanawakawira a mattatarangit anna mababbinungera. 39 Wasin sinallungi Jesus, nebebu'na sikwara si, “Mayan makkanawakokayu anna mattatarangit? Ammena natayino abbing. Maturubbelang.”

40 Kinakkatawanino tolayira i Jesus. Antu gafuna, nepallawannera ammin, kasena inayanino mapparanakireno abbing andino talluwera a adalanna, e sinallungira sino agyananino abbing. 41 Ginafuti Jesusino kama'na, e sinapi'na si, “Talita kum.” Ino anggamma sapitan, “Ikka a abbing, gumabwakkan.” 42 Kaka'meng kelanga ginabwatino abbing e nalallakad. Inaya abbing, mabambalatangin se karadwennino runna. Nappelalotino ka'bawino nitera. 43 Netutuni Jesus sikwara si ammera nad sapitannino initara si massiki sanna a tolay. E sinapi'na sikwara Jairo si pakkananda naddino abbing.

Ino Amme Nanguruwanino Kalubbunani Jesus Sikwana

(Mat. 13:53-58; Luc. 4:16-30)

6 Wasinoy, inanora Jesus andino adalannera sinay, e inangngira sino lubbuna dinokallanna. 2 Wasin nada'ngeno awna aggimwangan, nanulduwi Jesus sino sinagogara. Nakka'bawino odduwa tolaya naningngag sino tulduna, e sinapi'da si, “Sintawireno nangappanna sinay? Sintawino nappanna sinaya kinalaingnga? Ansanna lang ammuwa mangwa si kakka'baw? 3 Bakkangkad yanino kalapanteruwa abbingi Maria? Bakkangkaggappaya kola'da Santiago, Jose, Judas, anni Simon? Ammena kaggappay magyanino kakkola'ngera a bafabbay sitaw?” Antuweno ammera anggamma maningngag sikwana e ammera kuruwan.

4 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Massiki sintawa lubbuna umangnganino gumalabbun, dayawannino tolayira, fera pelang sino kalubbunannera, sino wawwayinera, andino kataabbalayannera.” 5 Gafu se awana angngurudda sikwana, awana inangwa i Jesus si kakka'baw sinay, nu bakkampelangino nappabattunoyanna sino bisangngira a natakita inappanganna. 6 E nakka'bawi Jesus sino ammera nanguruwan sikwana.

Ino Nanundunani Jesus Sino Karadwera A Adalanna

(Mat. 10:5-15; Luc. 9:1-6)

Waso kunnenoy, nannodoyudda Jesus sino lulubbun sinaya umang manuldu. 7 E inayanneno karadwera a adalanna ta dundunannerana si aggadwa. Neya'dana

sikwareno kalintiyana mappaanaw si narakkatta espiritu. 8 Sinunnera si ammera nad miyangkalin si massiki sanna a awanda sino pannodoyuwanda. Ammera nad miyangkalin si makkan, pasiking, onnu pirak, ino pelang tokuddeno iyangkalinda. 9 Damara a massapatut, udde ammera nad miyangkalin si pamataliyanda. 10 Sinapi'na kappay sikwara si, “Kadda lubbuna umangngandaw, e wara mayag sikwayu sino balera, antu naddino pagyanandaw kiyad si umanokayu sinaya lubbun. 11 Udde nu wara lubbun si umangngandaw, e awana mappadilot sikwayu anna ammera anggamma dingngagganno tulduyu, umanokayu sinay, e so agganoyu, tattakandawino lafuk sino takkiyu ta antuweno pangammuwanda si ireno makammu sino kakastiguwanda.”

12 Waso kunnenoy, ginikkatino adalannera, e inangngira nanuldu sino tolayira ta ibobolira naddino liwa'dera. 13 Nepaanoreno odduwa narakkatta espirituwa inunag sino tolayira, e ilanandeno odduwera a matakit e nabbattunoyira.

Ino Natayani Juan A Gumabawtisar

(Mat. 14:1-12; Luc. 9:7-9)

14 Naammuwani Ari Herodes † sey Galilea ino inangangwa i Jesus, se naddinnamino angani Jesus si palulubbun. Aneno korwana tolaya nassapit si, “Antuwi Juan a Gumabawtisar a nangngangoli. Antu gafuna, aneno pannakadamana a mangwa si kakka'baw.” 15 Ino korwanira, kunda si, “Antuwi Elias.” Ino korwanira kappay, sinapi'da si, “Gumalabbun inay, a kunneno gumalabbunira si'in.”

16 Udde wasin diningngaggi Ari Herodesino inangwa i Jesus, sinapi'na si, “Antuwenayi Juan a Gumabawtisar a nepafutulku. Sanna lang nangngangoli kappay?” 17 Kunnenoyino sinapiti Herodes gafu sino inangwana si'in. Se nepado'mana i Juan e nepabalunna a nakadenan, gafu sino nallangngani Juan sikwana. Se i Herodes, inatawaneno ipangnga a i Herodias a ataweno kola'nga a i Felipe. 18 E namipidya a sinapiti Juan sikwana si mekontara sino lintig nu atawanteno ataweno kolatta. 19 Antu gafuna, nabbungutingke i Herodias ki Juan, e anggamma a papapatay, udde gafu ki Herodes, ammena dama a akwan. 20 Se neyatalli Herodes i Juan, se ammuna si naggaddang anna nadiosana tolay, e antuweno ammena nepuray si mapapatayi Juan. Massiki nu makungkulino nakamma nu dingngagganneno itulduwi Juan, anggamma kepaya dingngaggan.

21 Udde nada'ngeno tiyempowa nawayani Herodias a mappapapatay ki Juan, sino awa neyanakani Herodes. Inayani Herodesino ofisiyalnera, ino afafuwerana sindalu, andino napapatiyira a tolay sey Galilea takesi makilanggakira sikwana. 22 E sinallungino balatanga abbingi Herodias sino agyananda Herodes andino inayannera, e nassala sinay. Nappelalotino langga'da Herodes sino nassalanna, antuweno nassapitanna sikwana si, “Massiki sanneno anggammu, ituldum ta iya'dak sikwam.” 23 Nesapatana kappay si, “Massiki sanneno arangngannu, massiki ino kagadwaneno patturayangku, iya'dak sikwam.”

24 Nallawanino balatang e inang nabbebut sino inana si, “Sanneno arangngangku?”

“Ino uluwi Juan a Gumabawtisar,” kunnino inana.

25 Nakkangkamino balatanga nuli ki Ari Herodes, e sinapi'na sikwana si, “Ino anggangku, iya'dam sikwak sito ingkeinino uluwi Juan a Gumabawtisar a neyekwa si duyug.”

26 Malowino nakammi Ari Herodes sin diningngangngenay, udde gafu se nassapata sino a'langino inayannera, maatalla ammena mangwa sino nekarina sikwana. 27 Antu gafuna, dinundunnanino tata a sindaluwa umang mangappa sino uluwi Juan. Inangngino sindalu sino abbaluran e finutulanna. 28 Neyekwana si duyuwino ulu, e neyangnga sino balatang, kase neya'deno balatang sino inana. 29 Wasin naammuwanino adalanira i Juanino nakwa sikwana, inanda inappeno baggina e netananda.

Ino Namakkanani Jesus Sino Nasuruk Si Limarifuwera A Tolay

(Mat. 14:13-21; Luc. 9:10-17; Jn. 6:1-15)

30 Wasinoy, nuliyeno apostolira ki Jesus, e sinapi'da sikwaneno ammina inangwara anna netuldura sino nannodoyuwanda. 31 Udde gafu se odduwa tolaya mappatapataliya umang mita ki Jesus, ammeran makapangngan. Antuweno sinapiti Jesus sino adalannera si, “Umangngetam sino awana matotolena ta mimwangetam.” 32 E nattakayira si abanga umang sino awana matotolena.

33 Udde odduweno nita sikwara sino inanawanda, e naimunuwandera. Nalayawino tolayira a naggabwat sino lulubbunda, e inuntanandara Jesus sino umangnganda. 34 Wasin gina'dangi Jesus, initaneno odduwa tolay, e inalla'ngera, se kundangke karnerowa awana mimut sikwara. Antu gafuna, odduweno netulduna sikwara. 35 Wasin maffuwafin, inangngino adalannera sikwana, e sinapi'da si, “Fuwafin, gampade awana bafalay sitaw. 36 Panawannuweno tolayira ta umangngira maggatang si akkananda sino kaara'niyana lubbun.”

37 Udde sinapiti Jesus sikwara si, “Ikkayunnino mamakkan sikwara.”

† *Iyawa Herodes, Herodes Antipas a abbingi Herodes a ari sin kakalu'biti Jesus. Ino fustuwa tituluna, tetrarko, udde sino annandammino taga-Romera a nanurakkani Marcos, kunnangke ariyeno saanna.*

E sinabbadda si, “Anggammuwa sapitan si ikkamiyeno umang maggatang si tinapaya nabbalor si pipidya a rifu † ta ipakkammi sikwara?”

38 Nebebuti Jesus si, “Pidyeno tinapeyu? Umandaw itan.”

E inanda inita, kasera sinapit sikwana si, “Lima ke a tinapay anna adwaggiya tinapa.”

39 Wasinoy, sinapiti Jesus sino adalannera ta garadwandeno tolayira ta pattutturandera sino kakaddattan. 40 E naggagaradwera a nattuttud, aneno sittatut, ana payino allalimafulu. 41 Inappa i Jesusino lima a tinapay andino adwaggiya tinapa, kasena sinangaw sey langita mappasalamat ki Dios. Ginaradwaneno tinapay e neya'dana sino adalannera ta iyannera sino tolayira. Kunna kappayino inangwana sino adwaggiya tinapa ta iyannera kappay. 42 Nangnganira ammin e nabattuwira. 43 Inampattino adalannereno nabuna a tinapay anna tinapa a ginaradwa i Jesus, e napannuweno karadwera a basket. 44 Ino kaodduweno lallakiyera a nangngan, limarifuwera, fereno bafabbayira andino aanakira.

Ino Nallakarani Jesus Sino Utunna Danum

(Mat. 14:22-33; Jn. 6:16-21)

45 Sassindu langa namakkani Jesus sino tolayira, nepattakenanino adalannera sino abang, ta maunteran nadda maddammanga umang sey Betsaida. E nataki Jesus a mappaikkat sino tolayira. 46 Wasin nepaikka'neran, nanu'du sino kulud ta makkararag. 47 Wasin nallammukin, agyaninnino abanga nattakayanino adalannera sino tangnganeno bebay, e i Jesus, agyangkepay sino kulura nittata. 48 Nedipa'nera, e initana si madyatanira a mamaluwa sino abang, se dambalandeno bayabbag.

Wasin marrifarifaddin, dinandananira i Jesus a nallakad so utunna danum. La'wutannera nad, 49,50 udde sin naitara a mallakad sino utunna danum, nakatalawirangke e nakkulawuwera, se aridda si banig. Udde nalana naddamiti Jesus sikwara a sinapi'na si, “Ammekayu mattalaw! Ikkanak yaw.” 51 Nakitakay sikwara, e ilammattino bayabbag. Nangkaka'bawino adalannera, 52 se massiki initareno nappaodduwanna sino tinapay, ammera naawatanino anggamma sapitan mappeafu sino pannakadamana, se kunnangke nataggakkepayino ulura.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Matakitira Sey Genesaret

(Mat. 14:34-36)

53 Wasin nakadammangiran, ginamwangira sey Genesaret, e neyakaddeno abang sino dappi'neno bebay. 54 Aggulludda lang sino abang, naimunuwanino tolayira i Jesus. 55 E nakkangkamira a nipakaammu sino lulubbun a anenni Jesus. E ammina tolaya naddingngag, nu wara matakit sino bafulundera, ibolidda a iyang sino massiki sintawa agyananna. 56 E massiki sintawa inangngani Jesus, dokalla lubbun onnu bibissang onnu sino sittata ke a bafalay, netarondeno matakitira sino pangannanna. E nakiggimallakkira si senggeran naddino matakitireno leleneno barawasina. E amminira a nanengged, nabbattunoyira.

Ino Naddumanino Aggangwana Fariseowera Andino Lintiyi Dios

(Mat. 15:1-9)

7 Wasin tata si aw, agyanino Fariseowera andino mammesturuwerana lintiya naggabwat sey Jerusalem a inang ki Jesus. 2 Initara a mangngampelangino korwanira a adalani Jesus a nadakkukkepayino kama'da, anggamma sapitan, ammera sinuntulino gagangena Judyu mappeafu sino fustuwa ammaggu. 3 Se ino Judyuwera, kumarallino Fariseowera, ammera mangngan nu ammera abbu mamagguwa manuntul sino gagangaya inillalupa'da sino gagginafurera. 4 Nu maggabwatira kappay sino allakuwan, ammera mangngan nu ammera abbu warsiyanino baggira si danum. †† Oddu kappayino korwana gagangaya inillalupa'da sino gagginafurera, a kunnangke ino aggangwara a malli'naw si tasa, kapatera, anna kanderu.

5 Antu gafuna, inayira a Fariseo anda mammesturuwerana lintig, nebebu'da ki Jesus si, “Mayan amme tuntulannino adalannuwereno gagangaya inillalupattam sino gagginafutamira? Sanda lang mangngana ammera tuntulannino fustuwa ammaggu?”

6 Sinombati Jesus sikwara si, “Gakkuruwino nelabbuni Isaias si'in mappeafu sikwayuwa massasan mangurug ki Dios. Se netura'nga si,

‘Iyawira a tolay, bifidda pelangino paddayora sikwak,
udde aroyuweno nakanda sikwak. 7 Awana serbineno
paddayawanda sikwak, se itulduren lintiya inangwana tolay, e sapitanda si antuweno lintiggu.’ ‡
8 Gakkuruwa akwandawino neturakki Isaias, se purayandawino lintiyi Dios ta tuntulandawino
gagangeyuwa inangwa pelangnga tolay.”

9 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Nalaingkayungke a mammay sino lintiyi Dios ta tuntulandawino gagangaya aggangwayu. 10 Se ino nepeturakki Dios ki Moises, kunna si, ‘Dayawannura amam anni inam,’ anna ‘Nu wara massapit si narakkat sino amana onnu sino inana, mapapatenad.’ 11 Udde tangananino itulduyu. Se ino itulduyu, nu wara iduffun naddino tolay sino amana onnu inana, massiki nu ammena iya'da.

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, adwatuta dinariyu. Ino tata a dinariyu, nabbalor si tandan si tata si aw.*

†† *Ino neturak si korwana manuskritu, Nu wara kappay ginatanda sino allakuwan, ammera mangngan nu ammera abbu warsiyan si danum.* ‡ *Isaias 29:13*

Damana a irason sikwara a massapit si, ‘Ino iduffungku nad sikwayu, korban, anggamma sapitan, nekarika iwa'lat ki Dios.’ 12 E nu kunnenoyino sapitanna, iyallandaw si makkikiyarino panuffunanna sino amana anna inana. 13 Gafu sinaya aggangwa a itulduyu sino tolayira, ammayandawino sapiti Dios. Ooddu kappayino akwandawa kunnenay,” kunni Jesus sikwara.

Ino Mappadakkut Si Tolay Sino A'langi Dios
(Mat. 15:10-20)

14 Wasinoy, nepara'niyi Jesusino odduwera a tolay, e sinapi'na si, “Dingngaggandaw ammin yaw takesi maawatandaw. 15 Bakkannino ipaunangnga tolay sino wangi'neno mappadakkut sikwana sino a'langi Dios, nu ammena lurino narakkatta sapita maggabwat sino bifingnga. 16 Ikkayuwa maningngag, dandammandonaddino diningngaddaw.”

17 Wasin inanawani Jesusino tolayira e sinallung sino balay, nebebutino adalannera nu sanneno anggamma sapitan inaya sinapi'na. 18 Sinapiti Jesus si, “Ma, massiki ikkayu, ammeyu kappay maawatan? Ammeyu kad ammu si massiki sanna a akkananna tolay, ammena dama a mappadakkut sikwana so a'langi Dios? 19 Se ammena sumallung sino nakamma, nu ammena lud sino kuyungnga, kasena kappay mallawan.” (Gafu sinaya sinapiti Jesus, nepakaammuna si damatam akkanan ammina makkan, e bakkanna liwat.)

20 Netuluy kappayi Jesus a nassapit si, “Ino maggabwat sino nakamma tolayino mappadakkut sikwana. 21 Se ino nakamma tolayino paggabwatanino ammina narakkatta dinandamma, a metupak si narakkatta aggangwa a kunnayaw: ino makidurug sino bakkanna atawana, ino mattakaw, ino mamapatay, ino makibulun, 22 ino minga'run, ino mangwa si narakkat sino bafulunnera, ino mamalabali, ino mangwa si ka'atatalla ammena mafuwaddan, ino mimal, ino mamaraparal, ino massangkatolay, annino ammena manandam sino nalawara akwanna. 23 Amminira yaw, maggabwatira sino nakamma tolay, e ireno mappadakkut sikwana sino a'langi Dios.”

Ino Angnguruwino Tata Bafay
(Mat. 15:21-28)

24 Wasinoy, nanawi Jesus sinay, e inang sino sakopanna Tiro. Nagyan sino tata a balaya dina'ngana, e anggamma si awana mangammu si agyan sinay, udde naammuwanda kappay. 25 Agyanino tata bafaya naunagganino abbingnga a bafay si narakkatta espiritu. Wasin diningngangnga si ana i Jesus sinay, nakkangkama inang sino agyananna. E namalitud sino a'langnga. 26 Nakiggimallak sikwana ta paanawanneno narakkatta espirituwa inunag sino abbingnga. Inaya bafay, neyanak sey Fenisia, a sakopanna Siria, e Griegoweno dami'na. 27 Sinabbi Jesus sikwana a niyamparig si, “Mangngan nad abbuweno abbingira kiyad si mabattuwira. Se ammena fustu nu fulattanteno akkananna abbing e iya'data sino atu.” Ino anggamma sapitan, ino Judyuwera abbuweno duffunanna, kaseneno bakkannira a Judyu.

28 “Gakkurug yan, Afu,” kunnino bafay, “udde massiki ino atuwera, akkanandeno butta a madara'nag sino pangngananino anakira.”

29 Sinapikkappayi Jesus si, “Gafu sinaya somba'nu, damamunna umanaw. Inanawaninnino narakkatta espirituweno abbingngu.” 30 Inanawinnino bafay, e dina'nganeno abbingnga a aggaidda sino katri, se inanawinnino narakkatta espiritu sikwana.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Lalakiya Bangngag Anna Ammena Makadamit

31 Wasinoy, nanawi Jesus sey Tiro, inang sey Sidon anda sino sako'ma Decapolis, kasena nuli sino bebaya Galilea. 32 Agyanino tata lalakiya bangngag anna ammena makadamita neyangngino tolayira ki Jesus. Nakiggimallakkira sikwana ta appangannenaya lalaki ta mabbattunoy. 33 Nearoyuwi Jesusino lalaki sino tolayira ta ira pelanga adwa, kasena netulatino tamuruna sino layangngeno lalaki, e nefurayelna kappayino luppana sino dilana. 34 Sinangaw sey langita makaannangat, e sinapi'na sino dami'da si, “Efata,” anggamma sapitan, “Mabukkatangka.” 35 Kaka'meng kelanga makadingngaggino lalaki e nalawaringkappayino addami'na.

36 Netuni Jesus sino tolayira a ammera nad sapasapitan si massiki sanna a tolay. Udde massiki nu namipidyanna a netun sikwara, nanuyagganda lullanga mipakaammu. 37 Amminira a naningngag, nakka'bawirangke, e sinapi'da si, “Passiya nalawarino ammina akwanna. Massiki ino bangngaggira, paddingngaggannera, e ino ammera makadamit, paddamitannera.”

Ino Namakkanani Jesus Sino Appatarifuwa Tolay
(Mat. 15:32-39)

8 Sinoya tiyempo, nakkakarampakkappayino odduwera a tolay sino agyanani Jesus, e naambutanira si akkanan. Antu gafuna, inayani Jesusino adalannera e sinapi'na si, 2 “Maallakkanak sitawira a tolay, se ka'lu awinna nagyanira sikwatam, e naambutinnino akkananda. 3 Nu paanawangkuwera a ammera kepay nangngan, tantaro nu wara maffunaw sikwara sino dalan, se aroyuweno naggabwatanino korwanira.”

4 “On lud,” kunnino adalannera sikwana, “udde sintawino pangappantam si akkanan sito kalolowat ta wara ipakkantam sikwara?”

5 “Pidyeno tinapeyu?” nebebuti Jesus.
“Pitu ke,” kunda sikwana.
6 Wasinoy, nepattutturi Jesusino odduwera a tolay.
Inappaneno pituwa tinapay, e nappasalamat ki Dios.
Kasena ginaradwa, e neya'dana sino adalannera ta
iyannera sino tolayira. 7 Agyangkappayino bisangnga
tinapa. Nappasalamakkappayi Jesus, e nepeyannena
kappay. 8 Nangnganira ammin kiyad si nabattuwira.
Wasin nasinduwera a nangngan, inampattino adalan-
nereno nabuna, e napannuweno pituwa basket. 9 Ino
bilangino nangnganira, umang si appatarifu. Wasinoy,
nepaanawi Jesusino tolayira, 10 kasena nakitakay sino
adalannera sino abang ta maddammangira a umang
sino sako'ma Dalmanuta.

Ino Narangnganino Fariseowera Si Kakka'bawa Senyal

(Mat. 16:1-4)

11 Agyanino Fariseowera a inang ki Jesus ta makisom-
batira sikwana. Gafu se angganda a dalodawan,
inaranda si mipaita si kakka'bawa senyal sey langit ta
pangammuwanda si gakkuruwa i Diosino nanundun
sikwana. 12 Nakaannangatti Jesus gafu sino loneno
nakamma, e sinapi'na si, “Mayan ipatutino tolayira sito
ingkein a mipaitak si kakka'bawa senyal sikwara?
Gakkuruwino sapitangku sikwayu, awaningke a ipaitak
sikwara.” 13 Wasin sinapi'nenay, inanawannera, e nat-
takayira kappay andino adalannera sino abang ta
maddammangira sino bebay.

Ino Niyampariyani Jesus Sino Tulduweno Fariseowera Andino Narakkatta Aggangwa I Herodes Si Lebadura

(Mat. 16:5-11)

14 Nakalyawanino adalannera a nabbalibal si tinapay,
e tata ke ino tinapaya ana sikwara sino abang.
15 Sinapiti Jesus sikwara si, “Palanandawino
lebadureno Fariseowera andino lebadura i Herodes.”
16 Wasin diningngaggino adalannereno sinapi'na,
nattatarabbanda si, “Ino nassapitanna sinay, se am-
metam nabbalibal si tinapay.”
17 Ammuwi Jesusino pattatarabbanda, antuweno
kunna sikwara si, “Sandolang paddararananino awana
tinapeyu? Nataggakkad yan uluyu ta ammeyu kepay
maawatanino pannakadamak? 18 Ayan yan matayu,
udde ammeyu maiteno inangwak. Ayangkappay yan
layaddaw, udde ammeyu madingngaggino sapi-
tangku. Nakalyawandawingkaddino 19 ginaradwaka li-
ma a tinapaya neyanneyu sino limarifuwera a tolay?
Pidya a basketino napannu sino inampa'dawa
nabuna?”
“Karadwa,” kunnino adalannera.
20 “Ino pituwa tinapaya ginaradwaka nakkanino ap-
patarifuwera a tolay, pidya a basketino napannu sino
nabuna?” kunni Jesus sikwara.
“Pitu,” kunda sikwana.
21 “Nu kunnenoy, mayan ammeyu kepay maawatani-
no anggangkuwa sapitan?” kunni Jesus sikwara.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Lappat Sey Betsaida

22 Wasin ginamwangira sey Betsaida, agyanino
niyangngira si lalakiya lappat ki Jesus. Nakiggimallakki-
ra sikwana ta appanganna naddino lappat kesi mab-
battunoy. 23 Kinewiri Jesusino lappat e neyangnga sino
lasinneno lubbun. Iluppanneno matana, kasena inap-
pangan, e nebebu'na si, “Waren itannu?”
24 Nallangalangeno lappat e sinapi'na si, “Anen.
Maitakino tolayira. Kunnangke kayuwera, udde mal-
lakarira.”
25 Inappangangkappayi Jesusino mateno lappat. Nal-
laddang, e naariyennino lappa'na, e nalawarinnino
angngitana si ammin. 26 Kase nepaanawi Jesus a nass-
apit si, “Manokan sey baleyu. Ammekan massippal
sino lubbuna inanawanta.”

Ino Nassapitani Pedro Sino Katotolayi Jesus

(Mat. 16:13-20; Luc. 9:18-21)

27 Wasinoy, inanda Jesus sino lulubbuna sakopanna
Cesarea Filipos. Sin aggelakalakaranda, nebebuti Jesus
sino adalannera si, “Sanneno sapitannino tolayira
mappeafu sikwak?” 28 Nesomba'da si, “Aneno massapi-
tira si ikka i Juan a Gumabawtisar. Kunnino korwanira
si ikka i Elias, e kungkappayino korwanira si ikkeno
tata gumalabbun si'ina nangngangoli.” 29 “Udde ikkayu
pay,” kunni Jesus, “sanneno kundaw mappeafu sik-
wak?”
Sinabbi Pedro si, “Ikka i Kristo a nekariyi Dios a gu-
mamwang.” 30 E netuni Jesus sino adalannera si am-
merangke nad ituldu si massiki sanna a tolayino kato-
tolena.

Ino Nilabbunani Jesus Sino Katayanna Annino Pangngangoliyanna

(Mat. 16:21-23; Luc. 9:22)

31 Nepakaammuwi Jesus sino adalannereno mak-
wana sikwana so maddagguna aw. Sinapi'na si,
“Ikkanaka Abbingnga Tolay, maawag si mady-
atanakungkena. Ammayandakino pangafuwanirana
padi, ino mammesturuwerana lintig, andino korwanira
a pangafuwan. Papapatera'nga, udde mangngan-
goliya'nga sino mekatalluwa aw.” 32 Nalawarino nepas-
sapiti Jesus sikwara sinay. Antuweno nebakkangi Pe-
dro e nebuyana ta ammena nad sapitannino kun-
nenoy. 33 Nabbaliwiti Jesus e sinulangnganneno
adalannera, kasena inallangngani Pedro. “Aroyuwan-
nak, Satanas! Se ino dandammannu, bakkannino
panggammani Dios, nu ammena lurino panggamman-
na tolay.”

Ino Biyayino Mesapat Ki Jesus
(Mat. 16:24-28; Luc. 9:23-27)

34 Wasinoy, inayani Jesusino odduwera a tolay andino
adalannera, e sinapi'na sikwara si, “Ino manggamma
mesapat sikwak, talekkuranna naddino urenangkepay.
Kunnangke buttunganna naddino krusna, se inona
urekino tuntulanna, massiki antuweno ipatena. 35 Se
ino mikalow sino biyangnga, matekappena. Udde ino
matay gafu sino angngurungnga sikwak andino pan-
gibanyanna sino nalawara damag, ananeno biyaya
mannayuna iya'da i Dios sikwana. 36 Se sanna kaddino
pallawaranneno tolay nu akwana amminino kinaba'-
nang sito lubag, e matena e makastigu si makkikiyad?
37 Awan, se awana kinaba'nangnga damana a italyat
sino biyangnga ki Dios. 38 Gakkuruwa minalliwatino to-
layira sito ingkein e ammerangke tuntulannino urayi
Dios. Udde ino tolaya maatalla mana'dag sikwak andi-
no itulduk, maatallak kappena a mita'dag sikwana ki
Dios nu muliyak. Se ikkanaka Abbingnga Tolay,
muliya'nga a kebulunanino anghelira i Dios a mangi-
paita sino kedayawani Ama.”

9 Sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Gakkurug yo
sapitangku sikwayu, aneno korwanira sikwayu
sitawa ammera matay makkiyad si itandeno pan-
nakadama i Dios sino patturayanna.”

Ino Nangkakwanino Baggiyi Jesus
(Mat. 17:1-8; Luc. 9:28-36)

2 Wasin nalla'wutino annamma aw, inayanira i Jesus
da Pedro, Santiago, anni Juan, e ira pelangino nanu'du
sino tata a ata'nanga kulud. Sin agyananda sinay,
initareno nangkakwanino baggiyi Jesus. 3 E ino
barawasina, naffurawa mangngilikilit. Ino kafurona,
awaningke kakunnana sito lubag.
4 Wasinoy, nappaddara Elias anni Moises, e naki-
tatabbira ki Jesus. 5 Naddamippayi Pedro e kunna si,
“Afu, nalawad se ayawetam sitaw. Mangwakamin lud si
talluwa bawi, tata sikwam, tata ki Moises, anna tata
kappay ki Elias.” 6 Ino nassapitanna sinay, se ammena
inammuweno sapitanna, gafu sino nappelalota talora.
7 Kaka'meng kelanga nakulmutanira si dulam, e
aneno damita naggabwat sino dulamma kunna si, “An-
tuyawino iiddukangkuwa Abbingku. Dingngaggandon-
addino sapitanna.” 8 Nallangalangeno adalanira, udde
awana korwan si initara, nu bakkampelangi Jesus.
9 Wasin aggedawadawutira sino kulura nagyananda,
netuni Jesus sikwara si, “Ammeyu itutulduwenaya ini-
tayu si massiki sanna a tolay makkiyad si ikkanaka Ab-
bingnga Tolay e mangngangoliya'nga.”
10 Kinuruwino adalannereno netunna sikwara e
awana korwan si nassapitanda, udde nattatarabbanda
a tallu nu sanneno anggamma sapitannino sinapi'na a
mangngangoli kappay. 11 E nebebu'da sikwana si,
“Mayan sapitannino mammesturuwerana lintig si muli
nad abbuwi Elias a gumalabbun si'in, kasena gu-
mamwangino Kristo a nekariyi Dios?”
12 E nesombati Jesus sikwara si, “Gakkuruwa muli ab-
buwi Elias ta idadanna ammin. Udde ana kappayino
nepeturakki Dios mappeafu sikwaka Abbingnga Tolay.
Sapitanna si odduwa dyatino lawumangku e
melopalopetak kappay. 13 Udde gakkuruggappayino
sapitangku sikwayuwa ginamwanginni Elias, e ingke-
langa inangweno tolayira sikwana, a antuweno
nepeturakki Dios mappeafu sikwana.”

Ino Nappaanawani Jesus Sino Narakkatta Espirituwa Inassad Sino Abbing
(Mat. 17:14-21; Luc. 9:37-43)

14 Wasin ginamwanda Jesus sino agyananino kor-
wanira a adalanna, initara a odduweno tolaya
inaribumbung sikwara. Agyangkappayino mammestu-
ruwerana lintiya makisosombat sikwara. 15 Wasin nedi-
patino tolayira i Jesus, nakka'bawira, e nalayawira a di-
nambal sikwana. 16 “Ma, sanneno passasarombatan-
daw?” kunni Jesus sikwara.
17 E sinombatino tata sino tolayira e sinapi'na si, “Afu,
neyangku nad sikwamino abbingkuwa lalaki, se naas-
saddan si narakkatta espirituwa mappaabul sikwana.
18 Kadda sumruweno inassad sikwana, malletwad,
malluluweno wangi'na, mangngaratungutino ngipan-
na, e kumintal ammina baggina. Inarangku sino
adalannuwera si paanawanda naddino inassad sik-
wana, udde ammera dama a akwan.”
19 “Ikkayuwa tolay sito ingkein, awaningke angngu-
ruddaw!” kunni Jesus sikwara. “Naansa matino pangu-
ruwandawa nabayakunna nakiigyan sikwayu?
Makapidyak kepaya manus sikwayu? Iyandaw sikwaki-
no abbing.”
20 Neyandeno abbing sikwana. Angngita langino
narakkatta espiritu ki Jesus, nepakkolda'neno abbinga
inassaddanna, e nabbalabalituweno abbing sino
lubagga malluluweno wangi'na. 21 Nebebuti Jesus sino
ameno abbing si, “Kanseno nangiyafuwanna yana tak-
i'na?”
“Gagangena kiyad sin kabbingnga,” kunnino amana.
22 “Namipidya a netubbeno narakkatta espiritu anna
neyassamma sino danum takesi papatayanna nad. Nu
wara damama akwan, allakkandakami ta duffunan-
dakami.”
23 “Sannu lang sapitan si ‘Nu wara damaka akwan’?”
kunni Jesus sikwana. “Nu manguruwino tolay ki Dios,
awana ammena dama a makwa.”
24 Nekokweno amana a nassapit si, “Manguruwak.
Udde pantatuyaggannu naddino angnguruggu se ku-
rang kepay.”

25 Wasin inita i Jesus si umoodduweno tolayira a
umaribumbung sikwara, sinapi'na sino narakkatta es-
piritu si, “Ikka a narakkatta espirituwa mappabangn-
gag anna mappaabul sitana abbing, anawannun ta
ammekan muli sikwana.”
26 Nakkulawuweno narakkatta espiritu, e nappelaloti-
no nepappakolda'na sino abbing, kasena inanaw. Am-
menan manikkarino abbinga mallanga natay, an-
tuweno odduwa nassapit si, “Natayin.” 27 Udde
iniggammani Jesusino kama'na e ginabwa'nan, e nat-
ta'daggin.
28 Wasin sinallunda Jesus andino adalannera sino bal-
aya pagyananda a ira pelang, nebebu'da sikwana si,
“Mayan ammemi mapaanaw inaya inassad sikwana?”
29 E nesombati Jesus si, “Ino kunnenaya espiritu, am-
mena umanaw, nu amme makkararino mappaanaw
sikwana.”

Ino Nipidwani Jesus A Nilabbun Sino Katayanna Anni-no Pangngangoliyanna

(Mat. 17:22-23; Luc. 9:44-45)

30 Waso kunnenoy, inanawanda Jesus inaya lubbun e
nallakarira sino probinsiya a Galilea. Amme anggammi
Jesus si maammuwanino tolayireno patta'lifanda, 31 se
maddagguna tulduwanneno adalannera. Sinapi'na sik-
wara si, “Ikkanaka Abbingnga Tolay, ara'niyenna
meyalawatak sino tolayira ta papatayandak, udde
mangngangoliya'nga so mekatalluwa aw.” 32 Udde
amme inammuweno adalanira i Jesusino anggamma
sapitannino sinapi'na, e nababangira a nabbebut sik-
wana.

Inyeno Kapatiyan?

(Mat. 18:1-5; Luc. 9:46-48)

33 Wasin ginamwanda Jesus sey Capernaum, sinal-
lungira sino balaya pagyananda, e nebebuti Jesus sino
adalannera si, “Sanneno nassasarombatandaw sey
dalan?” 34 Udde sininakkira, se ino nassasarombatan-
da, nu inyeno kapatiyan sikwara ammin. 35 Wasinoy,
nattutturi Jesus. Inayanneno karadwera a adalanna, e
sinapi'na sikwara si, “Ino manggamma mebilang si ka-
patiyan, ipaabbafona naddino baggina a passerbiyan-
na amminino bafulunnera.” 36 Nayi Jesus si tata abbing
e nepata'dangnga sino nara'langanda, kasena in-
awakan e sinapi'na si, 37 “Ino mangawat sino abbafawa
tolaya kakunna yawa abbing gafu sino angngurungn-
ga sikwak, ikkanakino inawa'na, e ino mangawat sik-
wak, inawa'na kappayino nanundun sikwak.”

Ino Ammera Kumontara, Ireno Buluntam

(Luc. 9:49-50)

38 Wasinoy, sinapiti Juan ki Jesus si, “Afu, aneno inita-
miya tolaya mappaanaw si narakkatta espirituwa us-
aranneno ngannu, e inallangngammi gafu se bakkan-
na buluntam.”
39 “Ammeyu allangngan,” kunni Jesus sikwara, “se ino
mangwa si kakka'bawa musar sino ngangku, ammena
malana massapit si narakkat mappeafu sikwak. 40 Se
ino ammena kumontara sikwatam, antuweno bulun-
tam. 41 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ino manuf-
fun sikwayu, massiki ino mappainum pelang si tatasa
a danum sikwayu gafu se adalannakayuwi Kristo,
gakkuruwingke a malabutan.”

Ino Paggafuwanna Palliwatan

(Mat. 18:6-9; Luc. 17:1-2)

42 “Udde ino manutunggung ta malliwatino tata a ab-
bafawa tolaya mangurug sikwak a mekunna si abbing,
tawwaren nu mabassinanino bu'lona si dokkalla ag-
gilingana batu ta metu'yud sino bebay amma sino itu-
luyneno manutunggung. 43 Kunnantu, nu ino ka-
ma'nuweno paggafuwanneno palliwatannu, ga'bun-
gannu nad. Se tawwareno naga'bunganino tata a ka-
ma'nu e mabiyagga si makkikiyad amma sino sikkaka-
makka a metubba sino afuya ammena maaddap sey
infiyernu. †45 E nu ino takkimino paggafuwanneno pal-
liwatannu, ga'bungannu nad. Se tawwareno na-
ga'bunganino tata a takkim e mabiyagga si
makkikiyad amma sino sittatakkika a metubba sino
afuy sey infiyernu. 47 E nu ino matangkappayino pag-
gafuwanneno palliwatannu, tuketannu. Se tawwareno
tafiyangka si mata e mabiyagga si makkikiyad sino
patturayani Dios amma sino nadduwammangino
matama metubba sino afuy sey infiyernu. 48 Se sey in-
fiyernu, ammena matayino u'gitira a mangngan sino
baggira e ino afuy, ammena maaaddap.
49 “Ammina tolay, kakkapandeno dyat ta mallawarino
aggangwara a kunnangke ino makkana maasinan nad
takesi damana a mewa'lat ki Dios. ††50 Ino asin, aneno
serbina, udde nu maariyeno pe'na, ammenan dama a
mampapet. Dandammandonaddino serbineno asin e
makkaduduffungkayu takesi nalawarino abbafarulun-
daw.”

Ino Tulduwi Jesus Mappeafu Sino Makkatwaya Matawa

(Mat. 19:1-12; Luc. 16:18)

10 Wasinoy, inanora Jesus sey Capernaum e
inangngira sino sako'ma Judea, kasera nad-
dammang sino wawwanga Jordan. Nakkakaram-
pakkappayino odduwera a tolay sino agyananna, e
sinulduwannera, se antuweno gagangaya aggang-
wana.

---

† *Bersikulu 44 anna 46, awanira sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego. Nekunnera sino bersikulu 48.* †† *Ino sapitan-na Griego, Ammina tolay, maawag si maasinanira si afuy. Ino an-nandammeno kaodduwan, dyatino keampariyanino asin.*

2 Ana kappayino Fariseowera a inang ki Jesus ta
kakkapanda a balabaliyan, e kunda sikwana si, “Sino
lintiddam, damana kadda ikatwayino lalakiyeno
atawana?”
3 Sinabbira payi Jesus si, “Sanna kaddino netutuni
Moises sikwayu si'in?”
4 “Nepalubusi Moises a mangweno lalaki si turakka
pangitan si nakkatwayira, kasena paanawannino
atawana,” nesomba'da sikwana.
5 Sinapiti Jesus sikwara si, “Gafu pelang sino kinatag-
gatino uluyuweno nanurakkani Moises si kunnayan.
6 Udde sin gafuna a naparatu yo lubag, pinaratuwi
Diosino lalaki anna bafay. 7 Antu gafuna, anawanino
lalakiyeno mapparana'ngera takesi makikofung sino
atawana, 8 e mabbaliyera si tata. † Antuweno ammer-
ana adwa, nu ammerallud nittata. 9 Kunnantu, amme
nad pakkatwayanna tolayino nepamungi Dios.”
10 Wasin nulira Jesus sino balera, neyambabebutino
adalannereno mappeafu sinaya sinapi'na. 11 Sinapiti
Jesus sikwara si, “Ino lalakiya mikatway sino atawana,
kasena mangatawa si korwan, makaliwat sino
atawana se makibulun si korwan. 12 Mampesino
bafaya mikatway sino atawana, kasena mangatawa si
korwan, makaliwakkappay si makibulun.”

Ino Namindisiyonani Jesus Sino Anakira

(Mat. 19:13-15; Luc. 18:15-17)

13 Agyanino tolayira a niyang sino ana'dera ki Jesus
takesi appangannera nad anna bindisiyonannera. Ud-
de inallangnganino adalanira i Jesus. 14 Wasin binalawi
Jesusino akwanda, nabbungut sikwara, e sinapi'na si,
“Purayandawino anakira ta umangngira sikwak, e am-
meyuwera allangngan. Se ino kakunnara, ireno dama
a mesapat sino patturayani Dios. 15 Gakkurug yo sapi-
tangku sikwayu, nu ammeyu talakkanni Dios a kakun-
neno annalakkino abbing, ammekayu makatallung
sino patturayanna.” 16 Wasinoy, inakkuyneno anakira, e
netappa'neno kama'na sikwara a namindisiyon.

Ino Ba'nangnga Tolay

(Mat. 19:16-30; Luc. 18:18-30)

17 Wasin aggegigikka'da Jesus a umanaw sinay,
agyanino lalakiya nalayawa inang sikwana. Namalitud
sino a'langnga e sinapi'na si, “Ikka a nalawara Afu,
sanneno akwangku takesi maa'danak si biyaya man-
nayun?”
18 Sinapiti Jesus sikwana si, “Mayan nganandak si
nalawad? Se awana nalawad, nu bakkampelangi Dios.
19 Ammumino lintiyi Dios a kunna si, ‘Ammeka mamap-
atay, ammeka makibulun, ammeka mattakaw, amme-
ka manistigu si bakkanna gakkurug, ammeka mamal-
abali, e dayawannuweno mapparana'nguwera.’”

20 “Afu mesturu,” kunnino lalaki sikwana, “kiyad sin
kabbingku, kinuruggu ammin yana lintig.”
21 Sinulangngani Jesusino lalaki e inanggammanna, e
sinapi'na si, “Ana kepayino tata a pakkurangannu.
Umangngu ilaku amminino kukwam ta iya'dam sino
pobiriyereno pallakuwannu, ta ananeno kinaba'-
nangngu sey langit. Nu inangwamunnenay, kaseka
muli sitaw e mebulungka sikwak.” 22 Wasin diningn-
gangngeno sinapiti Jesus, malowingkeno nakamma, e
kaka'ganna a inanaw, gafu se ba'nangngingke.
23 Wasinoy, nallangalanga i Jesus sino adalannera,
kasena sinapit sikwara si, “Madyatingke a mesapatino
bafa'nangngira sino patturayani Dios.” 24 Nakka'bawira
sin diningngaddenay, udde nepidwa kepayi Jesus a
nassapit si, “Ikkayuwa abbingku, gakkuruwa madyat-
ingke a mesapatino tolayira sino patturayani Dios.
25 Mas naladdeno attaffutino kamelyu sino abbu'neno
bilat amma sino kesapatanino ba'nangnga tolay sino
patturayani Dios.”
26 Nangkaka'bokappayino adalannera, e nebebu'da
sikwana si, “Nu kunnenoy, inya ma'neno mesalakan?”
27 Sinulangngannera, kasena sinapit si, “Ino tolay,
awana damana a akwan a misalak sino bagginangke-
pay. Udde i Dios, damana akwan ammin. Antuweno
makadama a misalak si tolay.”
28 Wasinoy, naddamiti Pedro, e sinapi'na si, “Ikkami
mappaye? Se inanawamminnino amammimmi ta
mebulungkami sikwam.”
29 “Gakkurug yo sapitangku sikwayu,” kunni Jesus,
“ino manganaw sino balena, ino kakkola'ngera, ino
mapparana'ngera, ino ana'ngera, andino lubangnga
gafu sikwak annino pangibanyanna sino nalawara
damag, 30 oodduneno meya'da sikwana sito katolena
amma sino inanawanna. Oodduneno maappana a bal-
ay, kakkolak, mapparanak, aanak, anna lubag, udde
madyatangkappay. E naso maddagguna aw, maa'dan-
na si biyaya mannayun. 31 Odduweno meyantaw sito
ingkein a metabbafana sinoya aw, e odduwera kap-
paya abbafawa tolay sito ingkein a meyantona.”

Ino Meka'luwa Nilabbunani Jesus Sino Katayanna Annino Pangngangoliyanna

(Mat. 20:17-19; Luc. 18:31-34)

32 Sinoya umangnganda Jesus sey Jerusalem, nauun-
ta i Jesus sino bafulunnera. Nakka'bawino adalannera
e nattalokappayino korwanira a tolaya dumandan sik-
wana. Wasinoy, inayani Jesusino karadwera a adalanna
e nebakkangngera, kasena sinapit sikwareno mak-
wana sikwana. 33 “Dingngaggandaw,” kunni Jesus sik-
wara. “Sitoya, umangngetam sey Jerusalem. Nanu gu-
mamwangetam sinay, ikkanaka Abbingnga Tolay,
meyalawata'nga sino pangafuwanirana padi andino
mammesturuwerana lintig. Sentensiyanda'nga a ma-
papatay, kaserak iyalawat sino bakkannira a Judyu.

† *Genesis 2:24*

34 Pappoporayanda'nga, luluppandak, siwa'wattandak,
kaserak papatayan. Udde sino mekatalluwa aw,
mangngangoliya'nga."

Ino Inaranda Santiago Anni Juan
(Mat. 20:20-28)

35 Wasinoy, inara'nira Santiago anni Juan a abbingi
Zebedeo ki Jesus, e sinapi'da si, "Afu, ana naddino
arangngammi sikwam."
36 "Sanneno anggandawa akwangku sikwayu?" kunni
Jesus.
37 "Nu mada'ngeno kedayawannu sino patturayannu,
makituttuggami nad sikwam, tata sino padiwanannu,
tata sino padawim," kunda sikwana.
38 Sinapiti Jesus sikwara si, "Ammeyu ammuweno
arangngandaw. Damayu kadda attammanino dyata
lawumangku? Damayu kadda matay a kunnangkeno
ipatek?"
39 "On, damami," kunda.
E sinapiti Jesus sikwara si, "Gakkuruwa mady-
atangkayu a kunna kappayino kadyatangku. Matekayu
kappay a kunneno ipatek. 40 Udde ino mattutturira
sino padiwanangku anna sino padawik, awana kalin-
tiyangkuwa mamili, se piniliyenni Diosino mattutturira
sinay."
41 Wasin diningngaggino tafuluwera a bulundeno
inaranda Santiago anni Juan, nabbungutira sikwara.
42 Antu gafuna, inamungira ammini Jesus, e sinapi'na
sikwara si, "Ammuyu si ino mebilangira a matturay sito
lubag, ipatu'deno panggammanda sino iturayanda, e
ino kappay pangafuwanira, ipaitareno kinaturera.
43 Udde ammena nad kunninoyino akwandaw. Se nu
wara sikwayuwa manggamma medayaw, passerbiyan-
na naddino bafulunnera. 44 E ino manggamma mab-
bali si kapatiyan, paaripanna naddino baggina si am-
mina tolay. 45 Se massiki ikkanaka Abbingnga Tolay,
ammek inang sito lubagga mappaserbi, nu ammena
lud ta masserbiyak sino tolayira anna takesi iya'dakino
biyagguwa panubbut sino kaodduwan."

Ino Nappabattunoyani Jesus Ki Bartimeo a Lappat
(Mat. 20:29-34; Luc. 18:35-43)

46 Wasinoy, ginamwanda Jesus andino adalannera
sey Jerico. Wasin umanawanda, odduwa tolaya nebu-
lun sikwara. Agyanino lappatta aggatuttud sino
dammingino dalana makipalimut, i Bartimeoweno
nganna, a abbingi Timeo. 47 Anningngangnga lang si
ana i Jesus a taga-Nazaret, nekokwana a nassapit si,
"Jesus, gaka i David, allakkandak!" 48 Odduweno tolayi-
ra a nallang sikwana ta sumina'ngad, udde
neyangkakokwana lura nassapit si, "Ikka a gaka i
David, allakkandak!"
49 Nitturi Jesus e sinapi'na si, "Ayandaw taw."
Inayandeno lappat, e sinapi'da sikwana si, "Pattuyag-
gannu naddino nakammu. Matta'dagga se paayadda-
ka." 50 A'ari langi Bartimeo sino tafalna, e ginabwatin a
inara'ni ki Jesus.
51 E sinapiti Jesus sikwana si, "Sanneno anggam-
muwa akwangku sikwam?"
"Afu, anggangkuwa makaita," kunnino lappat.
52 "Damamunna umanaw. Makaitakan gafu sino
angngurungngu sikwak," kunni Jesus sikwana. Kaka'-
meng kelanga makaiteno lappat e dinandan ki Jesus.

Ino Nanayawanda Ki Jesus Sin Ginamwanganna Sey Jerusalem
(Mat. 21:1-11; Luc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

11 Wasin makkataminda Jesus sey Jerusalem,
agyaniran sino nallatanna Betfage anna Beta-
nia, adwa a lubbuna ara'ni sino kulura Olivo. Nepaun-
ta i Jesusino adwera a adalanna 2 a sinapi'na si,
"Umangkayu sino madompaka lubbun. Addatandaw
sinay, maitayuneno neyakadda ubbunna asno a am-
mena kepay natakayan. Ubbarandaw ta iyandaw
sitaw. 3 Nu wara mabbebut sikwayu si, 'Sandolang ub-
baran yan?', kundaw sikwana si, 'Awannino Afutam, e
lanannana a peuli.'"
4 Wasinoy, inangngira, e nesa'baldeno ubbunna as-
no. Nagyan sino dammingngeno dalana neyakad sino
lamwanganino tata a balay. Wasin ubbarandan,
5 nebebutino tolayira a aggata'dag sinay si, "San-
dolang ubbaran yan?" 6 Nesomba'deno netuni Jesus
sikwara, antuweno nepurayireno nangita sikwara.
7 Neyandeno ubbun ki Jesus. Neyafa'deno tafalda sino
daruruna, kase nattakayi Jesus.
8 Odduweno tolayira sinaya niyafak sino tafalda sino
dalan. Ino korwanira pay, nangappera si iddadona
simit sino uma, kasera neyafakkappay sino dalan, a
mangipaita sino angngiyatalda ki Jesus. 9 Ino tolayira
so katamanna andino dumandanira sikwana, nekok-
wara a nassapit si, "Madandayawi Dios! Madan-
dayokappenaddino dinunduni Afu Dios si pan-
nakabaggina! 10 Madandayonaddino matturena a
kakunna i Ari David a gagginafutam! Madandayawi
Dios sey langit!"
11 Wasin ginamwangira sey Jerusalem, sinallungi Je-
sus sino Templo, e initana amminino ana sinay. Gafu
se gafenin, inanaw, e inangngira andino karadwera a
adalanna sey Betania.

Ino Kayuwa Igosa Awana Bungana
(Mat. 21:18-19)

12 Wasi kadarama'na a mulira Jesus sey Jerusalem a
naggabwat sey Betania, nabisinan. 13 Aneno nedipa'na
a kayuwa igosa iddadaron, e inara'niyanna ta itanna
nu wara bungana. Udde wasin ara'niyen, passiya

adonino initana, se bakkangkepayino pammunganna igos. 14 Antuweno nassapitani Jesus sino kayu si, “Mangiyafu sito ingkein, ammekanna mammunga.” E diningngaggino adalannereno sinapi'na.

Ino Nappaanawani Jesus Sino Malallakuwera Sino Templo

(Mat. 21:12-17; Luc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Wasin ginamwangira sey Jerusalem, sinallungi Jesus sino Templo, e nepaanoneno mallakuwera andino maggatangira sinay. Iletwanneno lamisaanino gumatalyatira si pirak, kunna kappay sino tutturino gumalakuwera si kalapati. 16 Nepalamma'na kappayino miggammira si karga a mangan sino lawummeno Templo. 17 Sinulduwanneno tolayira, e kunna si, “Neturak sino sapiti Dios si ‘Ino balek, maingnganan si pakkararan ammina tolay.’ Udde ino inangwayu, nepabbaliyu si paddarogatandaw sino kasittoleyu.” †

18 Diningngaggino pangafuwanirana padi andino mammesturuwerana lintig inoya inangwa i Jesus, e nattatarabbanda nu ansandeno mamapatay sikwana. Se nattalawira sikwana, gafu se nakka'baw amminino tolayira sino annulduna. 19 Wasin mallammukin, inanora Jesus andino adalannera sinaya lubbun.

Ino Maammuwan Sino Naganguwanino Kayuwa Igos

(Mat. 21:20-22)

20 Wasi kagigi'ba'na, sina'lifanda Jesusino kayuwa igos, e initara a naganguwen, pati sino gamu'na. 21 Dinandammi Pedroweno sinapiti Jesus sino kayu, kasena sinapit sikwana si, “Afu, itannu kadda, ino kayuwa ginerannu, naganguwen.”

22 Sinapiti Jesus sikwara si, “Wara nad angnguruddaw ki Dios. 23 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, nu kuruwandaw si meyakkuruwino sapitandaw a ammekayungke maddudwa, damayuwa sapitan sito kulud si, ‘Meyalikka e meyassagga sino bebay,’ e gakkuruwa makwa. 24 Antu gafuna, sapitangku sikwayu, massiki sanneno arangngandaw ki Dios sino kararaddaw, dandammandonad si inappayun, e gakkuruwingke a meya'da sikwayu. 25 Kadda makkararaggayu, nu wara nakaliwat sikwayu, pakomandonad, takesi pakomampayi Dios a Amatam sey langitino liwa'dawira. 26 Udde nu ammekayu mamakoma, ammerakayu pena pakomanino Amatam sey langit.”

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Kalintiyani Jesus

(Mat. 21:23-27; Luc. 20:1-8)

27 Wasinoy, ginamwanginda Jesus sey Jerusalem. Wasin malallakari Jesus sino lawumma Templo, inara'niyeno pangafuwanirana padi, ino mammesturuwerana lintig, andino korwanira a pangafuwan. 28 Nebebu'da sikwana si, “Sanneno kalintiyannuwa mangwa sino inangwamira? Inyeno naggabwatanna yana kalintiyannu?”

29 Sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Aneno ibebukku sikwayu. Nu masombatandaw, kaseppena sapitannino naggabwatanino kalintiyangkuwa mangwa sito inangwakira. 30 Antuyawino ibebukku. Inyeno naggabwatanino kalintiyani Juan a mamawtisar? Ki Dios onnu si tolay?”

31 Wasinoy, nakkakibikibebutira a nassapit si, “Sanneno isombattam? Nu kuntam si i Diosino naggabwatanino kalintiyanna, tantaro nu sapitanni Jesus si ‘Nu kunnenoy, mayan ammekayu nangurug sikwana?’ 32 Udde nu kuntam si tolepelangino naggabwatanna, kattalatalaw inay!” Ino nassapitanda sinay, se nattalawira sino tolayira, se kuruwanda ammin si tata a gumalabbuni Juan. 33 Antu gafuna, sinapi'da ki Jesus si, “Ammemi inammu.”

Kunni Jesus sikwara si, “Ammeppemantu sapitan sikwayu nu inyeno naggabwatanino kalintiyangkuwa mangwa sitawira a akwangku.”

Ino Ampariyi Jesus Mappeafu Sino Narakkattira A Makikasamak Sino Kaubasan

(Mat. 21:33-46; Luc. 20:9-19)

12 Wasinoy, netuluyi Jesusino sinapi'na sikwara, udde neyamparingnga. Sinapi'na si, “Agyanino tata a tolaya nammula si odduwa ubas. Inalasangngeno nammulanna, nangwa si pamappattanna sino bungana, e namata'dag si garita a pagyananino pindagganna. Wasin nabalin inoy, nepaimu'na sino makikasamakkira, e inang nagyan si aroyuwa lubbun. 2 Wasin nada'ngeno abbafuwat si ubas, dinundunino makwan lubaggino tata a aripanna a umang sino makikasamakkira a mappa sino ballena. 3 Udde wasin ginamwang, dino'manino makikasamakkira, siniwasiwa'wattanda, kasera nepaanawa kamakama'na pelang. 4 Wasinoy, nanundungkappayino makwan lubag si tata a aripanna. Udde pinopompa'deno uluna e neyatatalda. 5 Nandadundungkappay si tata, e pinapatera. Kunnenayino inangwara sino ammina dinundunna, binadabaddu'deno korwanira e pinapatereno korwan. 6 Waso kunnenoy, tatakeinnino nabuna a dundunanna. Antuweno iiddukannangke a abbingnga. Dinundunna kappay sikwara, se kunna sino nakamma si ‘Ammuk si iyatalda yaw se abbingku.’ 7 Udde wasin initeno makikasamakkira, sinapi'da si, ‘Antuwen yawino millalupat sito lubag. Papatayantam ta akwatamun!’ 8 Dino'mandan e pinapatera, kasera netakkufino baggina sino lasinneno kaubasan.”

9 Wasinoy, kunni Jesus si, “Sannadeno akwanino makwan lubag sikwara a makikasamak? Umangngerana papatayan, kasena ipabalattino lubangnga si kor-

† *Isaias 56:7; Jeremias 7:11*

wan. 10 Ammeyu kepekad binaseno nepeturakki Dios a
kunna si,
'Ino batuwa inammayino mamata'daggira si balay,
antuweno nepabbaliyi Dios si kapatiyana batuwa mappatuyag sino balay. 11 Antuweno inangwa i Dios, e
kakka'bawingke sikwatam.' " †
12 Sin diningngaddenay, anggammino afafuwerana
Judyu a do'mani Jesus, se naawatanda si ireno amparíyanna. Udde nattalawira sino tolayira, antuweno
inanawanda.

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Pappaganda Si Buwit

(Mat. 22:15-22; Luc. 20:20-26)

13 Waso kunnenoy, nanundunino afafuwerana Judyu
si korwanira a Fariseo andino korwanira a buyuti
Herodes a umang mabbebut ki Jesus, tantaro nu mabalabaliyan e massapit si kedarumanna. 14 Inangngira
sikwana, e sinapi'da si, "Afu, ammumi si gakkurug ammina sapitannu. Ammumi kappay si awana padumannu si tolay, massiki nu wara turera, nu ammemira lud
tulduwan ammin sino kakuruwan mappeafu sino
panggammani Dios. Kunnantu, ituldummad sikwami
nu kontara sino lintiddama Judyu nu pagammiyeno
buwit sino Emperador sey Roma. Pagammi onnu
awan?"
15 Udde inattalani Jesusino gakkadda a mamalabali
sikwana, antuweno sinapi'na sikwara si, "Mayan
kalakannandak? A'danda'mantu si pirak ta itangku."
16 Wasin ina'danda si pirak, kunna sikwara si, "Makwan letratu anna angan sitaw?"
"Ino Emperador sey Roma," kunda sikwana.
17 "Nu kunnenoy," kunni Jesus, "ino akweno Emperador, iya'dayu sikwana, e ino akwa i Dios, iya'dayu pay
ki Dios." Sin naningngagganda sinay, nakka'bawira
ammin sikwana.

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Nataya Mangngangoli

(Mat. 22:23-33; Luc. 20:27-40)

18 Ana kappayino Saduceowera a inang ki Jesus.
Ireno tata a buyu'na Judyu a massapit si ammena
mangngangoliyeno natayira. Sinapi'da sikwana si,
19 "Afu, kunnino lintiddama neturakki Moises, 'Nu wara
matawa a awana abbinda e matayino lalaki, atawan
naddino kola'ngeno balu takesi nu wara abbinda, antuneno guman abbingino natay.' 20 Agyanino pituwera
a makkakarolaka lallaki. Nangataweno palungura, udde nataya awana abbinda. 21 Antuweno inataweno
metufarino balu, udde natekappaya awana abbinda.
Kunna kappay sino mekatalluwa kola'da. 22 Nappatapataliyeno pituwera a makkakarolaka inatawenaya
bafay, e natayira ammina awana abbinda, kase pay
natayino bafay. 23 Kunnantu, naso awa pangnganngoliyanino natayira, inyana sikwara a pituweno makwan atawa sinaya bafay? Se inatawara ammin."
24 Sinombatanira i Jesus si, "Natamakayu, se ammeyu
ammuweno neturakka sapiti Dios e ammeyu kappay
ammuweno pannakadamana. 25 Se nanu mangngangoliyeno natayira, ammeran mangatawa, nu ammera
lud mekunna sino anghelira sey langit. 26 Nu mappeafu kappay sino pangngangoliyanino natayira, kunnangke ammeyu binaseno nepeturakki Dios ki Moises
sino istoriyaneno gumatagatangnga kayu. Ino neturak
sinay, kunna si sinapiti Dios ki Moises si, 'Ikkanakino
Diosi Abraham, i Isaac, anni Jacob.' Antuweno sinapi'na si massiki natayiran, nabiyayira kepay sikwana.
27 Ino anggamma sapitan, mangngangoliyeno natayira, se i Dios, bakkanna Diosino natayira, nu ammena
lurino aggabiyayira. Antuweno gakkuruwingke a natamakayu."

Ino Kapatiyana Tuni Dios

(Mat. 22:34-40; Luc. 10:25-28)

28 Agyanino mesturuna lintiya naningngag sino nattatarabbanda Jesus andino Saduceowera. Gafu se diningngangnga si nalawarino sombati Jesus sikwara,
inara'ni sikwana a nabbebut si, "Sanneno kapatiyana
tun sino ammina lintiyi Dios?"
29 Netabbi Jesus si, "Antuyawino kapatiyana tuni Dios.
'Ikkayuwa gakagaka i Israel, dingngaggandaw yaw.
Tatakeno Afutama i Afu Dios, awana korwan.
30 Anggammannu naddi Dios a Afum, e pittatannuweno ammina nakammu, ammina urem, ammina
kinalaingngu, annino ammina tuyangngu sikwana.'
31 Ino kappay mekadwa a kapatiyan, kunnayaw,
'Anggammannu naddino kasittolema kunna payino
agganggammu sino baggim.' Awana korwana tuni
Dios a napatig amma sitawira."
32 "Afu, gakkuruwino sinapi'nu," kunnino mesturuna
lintig. "Gakkuruwa tata ke i Dios e awana korwan.
33 Gakkuruggappaya anggammantammad e pittatantamino ammina nakantam, kinalaintam, annino tuyaddam sikwana, e anggammantangkappenaddino kasittoletama kunna payino agganggantam sino baggitam.
Mas nalawad nu kuruwantam inayira a adwa a tun
amma sino miwa'latetam si animal ki Dios anna
miya'detam si korwan sikwana."
34 Wasin diningngaggi Jesusino nalawara somba'na,
sinapi'na sikwana si, "Ara'niyennino kesapatannu sino
patturayani Dios." Kiyad sinoy, awaninna makaturira
mabbebut ki Jesus.

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Kristo

(Mat. 22:41-46; Luc. 20:41-44)

35 Wasin panulduwani Jesus sino Templo, sinapi'na si,
"Mayan kunnino mammesturuwerana lintig si gaka i

† *Salmo 118:22-23*

Ari David ino Kristo? 36 Se i Daviringkepayino nappadandammanino Espirituwi Dios a nassapit si,
'Sinapiti Afu Dios ki Kristo a Afuk: Mattuttugga sito
padiwanangku kiyad si affutangkuweno kalingam.' †
37 Nu ingnganani David ino Kristo si Afuna a matturay
sikwana, ansanda lang sapitan si gaka i David?"
Anggammino odduwera a tolaya maningngag sino
sapitanna.

Ino Sinapiti Jesus Mappeafu Sino Mammesturuwerana Lintig

(Mat. 23:1-36; Luc. 20:45-47)

38 Sin nanulduwanna sikwara, sinapi'na kappay si,
"Palanandawino mammesturuwerana lintig takesi ammeyu tuntulannino aggangwara. Se angganda a mabbarawasi si ata'nang anna nalawad takesi malasin si napatiyira. Angganda kappaya medayawa mapakumusta sino mangita sikwara kadda mallakarira sino palengki. 39 Pilinda kappaya pattutturanino attutturanna napatiya tolay sino sinagoga, e kunna kappay nu umangngira makipangngan, pilinda a pakitutturanino pangafuwanira. 40 Massannakammira sino baluwera a bafabbay se akiranda a pangappan sino kukwara andino bafalera, e makkararira si asodda kararag se angganda a kallabbanino narakkatta aggangwara. Nadammattingkeneno kastigura."

Ino Neya'deno Balu Ki Dios

(Luc. 21:1-4)

41 Wasinoy, inara'niyi Jesus sino aggiittungan si pirak sino Templo, e nattuttura nabbuya sino tolayira a miittung si pirak. Odduweno bafa'nangngira a niittung si odduwa pirak. 42 Ginamwangino tata a pobiriya balu, e niittung si adwa a dipilata, a mabbalor si tata a sentabo. 43 Nepaara'niyi Jesusino adalannera, e sinapi'na sikwara si, "Gakkurug yo sapitangku sikwayu, oodduweno neyittungino pobiriya balu amma sino ammina neyittungino korwanira. 44 Se ino korwanira, neya'dara pelangino sobraneno kinaba'nanda, udde ino balu, massiki pobiri, neya'dana amminino kabiyayanna."

Ino Nilabbunani Jesus Sino Akkadaralneno Templo

(Mat. 24:1-2; Luc. 21:5-6)

13 Wasin mallawanda Jesus sino Templo, sinapitino tata adalanna si, "Afu, itannu. Nalawaringke yo Templo andino bafalayira sito lebanna. Kakka'bokappayino batuwera a inusarda se darokkallirangke anna nalawarira."

2 "On lud," kunni Jesus, "itandawira nad ammin yana darokkalla balay, se mada'nganeno awa madarallira ammin. Awaningkena tata si batuwa mabattang sino agyananna, se maduduwirana."

Ino Tiyempona Dyat So Maddagguna Aw

(Mat. 24:3-14; Luc. 21:7-19)

3 Wasinoy, inangngira sino kulura Olivo, e nattutturi Jesus a midipat sino Templo. Inara'nira Pedro, Santiago, Juan, anni Andres sikwana a ira pelang, e sinapi'da si, 4 "Ituldum abbu sikwami nu naanseno kaangwannenaya sinapi'nu, anna sannaneno senyala pilasinammi si ara'niyennino keyakkuruwanda."

5 Netabbi Jesus si, "Palanandaw ta ammekayu mabalabaliyan. 6 Se odduweraneno gumamwanga massapit si ira kanuweno Kristo a dinunduni Dios a matturay, e odduneno balabaliyanda. 7 Dingngaggandokappeneno maggagarubattira sino ara'ni sikwayu annino damag mappeafu sino gubat sey korwana lubbun, udde ammekayu nad mattalaw. Maawag si makwerana yaw, udde bakkangkepayino uddina aw. 8 Se maggaguba'neno naddadaruma a lulubbun, mampesino patturayandera. Maluniggappena si palulubbun, e ananeno nafulota bisin. Udde amminira yaw, gafuna pelangino kadyatana kunnangkeno loneno kuyungnga gapapanak.

9 "Mappalangkayu nad, se do'mandakayuna e idarundakayu anna siwa'wattandakayu sino sinagogarera. Gafu sino angnguruddaw sikwak, medarungkayu kappena sino gubernadorira anda sino ariyera, e antuneno wayayuwa mipakammu sikwara sino nalawara damag. 10 Se inaya nalawara damag, mebanyangngad abbu si palulubbun, kasena mada'ngeno uddina aw. 11 Nu do'mandakayuna e imbistigarandakayu, ammeyu paddararananino sapitandaw, se sinoyna a orat, mepakaammu sikwayuweno fustuwa sapitandona. Se bakkanna ikkayuweno paggabwatanna, nu amme lud ipadandammino Espirituwi Dios.

12 "Sinoyna a tiyempo, ananeno midarumira si kola'da sino tatturayira ta papatayanda. Kunna kappayino akwanneno mapparanakira sino abbinda. Inona kappay aanakira, kontarandeno mapparana'dera ta ipapapaterera. 13 Ammina tolay, kababannaddakayuna gafu sino kesapatandaw sikwak. Udde nu natalanggaggayuwa mangurug kiyad si mada'ngeno uddina, mesalakkayu."

Ino Akkadaralneno Lubbuna Jerusalem

(Mat. 24:15-28; Luc. 21:20-24)

14 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Itandoneno 'kattalatalawingke a manandaral' a matta'dag sino bakkanna kalintiyanna a patta'daggan. (Ino mabbasa sitaw, maawatanna naddino anggamma sapitan.) Nu maitayuna, ino magyanira sey Judea, mabbukalira nadda umang sino kakuluran. 15 Inona agyan sino

† *Salmo 110:1*

lasinneno balena, ammenan nad sumallunga mappa
sino maawangnga. 16 Kunna kappeneno magyan sino
umana, ammenan nad umapita mappa sino barawasi-
na. 17 Sinoyna a tiyempo, kakalla'ngeno mabussitira
andino mappasusuwera. 18 Ikararaddaw ta ammena
nad makwa yaw nu aggururan. 19 Se sinoyna a tiyem-
po, nappelalo'neno dyat, e awana kakunnana
mangiyafu sin naparatuwanna yo lubag kiyad to in-
gkein, e ammenan mepipidwa si makkikiyad. 20 Nu
amme nad dinandammi Dios a arananino awnenaya
kadyatan, awan nadda mabuna si tolay sito lubag. Ud-
de gafu sino alla'nga sino pinilinera a tolena, aranan-
nana."

21 Netuluy kappayi Jesus a nassapit si, "Sinoyna a
tiyempo, nu wara massapit sikwayu si 'Itandaw, ayaw-
innino Kristo' onnu 'Anen sinay,' ammeyuwera ku-
ruwan. 22 Se odduneno massan Kristo andino massas-
anlabbuna massapit si ireno dinunduni Dios. Mipaiter-
ana si kakka'bawa senyal anna milagro takesi bala-
baliyanda naddino tolayira, massiki ino tolayira a
piniliyi Dios, nu damana. 23 Kunnantu, mappalangkayu,
se dinadangkunna sinapitira yaw sikwayu."

Ino Puliyanneno Abbingnga Tolay

(Mat. 24:29-31; Luc. 21:25-28)

24 "Nanu masindunenaya tiyempona dyat, mallam-
mu'ngeno sinag anna ammenana maddakkag.
25 Madara'nangngeno bitunira, se maguyaddino am-
mina ana sey langit. 26 Antuneno pangitanino tolayira
sikwaka Abbingnga Tolaya maggabwat sey langita
mebulun si dulam. Itanda kappeneno nappelalota
pannakadamak andino kedayawangku. 27 Dun-
dunangkuneno anghelkuwera sino papampangnga yo
lubag ta pakkakarampattandeno tolekira a pinilik sino
palulubbun sito utunna lubag."

Ino Maammuwan Sino Kayuwa Igos

(Mat. 24:32-35; Luc. 21:29-33)

28 Wasinoy, sinapiti Jesus si, "Dandammandonaddino
kayuwa igos ta wara padalandaw. Nu mallalimuddutino tangatangana e mandadaron, ammuyu si
arani'yennino dawun. 29 Kunna kappay, nu itandawa
makweno sinapikku sikwayu, ammuyun si ara'niyenni-
no puliyangku. 30 Gakkurug yo sapitangku sikwayu,
ananeno korwanira sikwayu sitawa ammera matay
liyeya meyakkurug amminino sinapikku. 31 Maawan-
neno langit anyo lubag, udde ammenana maawanino
sapikku si makkikiyad, nu ammena lud meyakkurug
ammin."

Awana Makaammu Nu Naanseno Puliyanino Abbingn-ga Tolay

(Mat. 24:36-44)

32 Sinapikkappayi Jesus si, "Awana makaammu nu
sannaneno aw anna oratta keyakkuruwanino
sinapikku mappeafu sino puliyangku. Ino anghelira
sey langit, ammera ammu, anna massiki ikkanaka Ab-
bingnga Tolay, ammek kappay ammu. Se awana
mangammu nu bakkampelangi Dios a Ama. 33 Map-
palangkayu nad e kanayungkayuwa maddadan, se
ammeyu ammu nu naansa a makwa.

34 "Ino keyampariyanna yaw, ino tata tolaya umang si
aroyuwa lubbun, e itala'ngeno balena sino aripannera.
Kadda tata sikwara, a'dannera si tarabafura, e itunna
kappay sino mindag sino lamwangan ta nalawan-
naddino aggimu'na. 35 Kunnantu, maddadangkayu, se
ammeyu ammu nu naanseno puliyangkuwa makwan
balay, nu fufuwab, tangngana gafi, ara'ni si aw, onnu
si gigi'bat. 36 Antuweno maddadangkayu, tantaro nu
kaka'meng kelanga muliyak e mada'ngatakayuwa ag-
gakaturug. 37 Iyawira a sinapikku sikwayu, sapitangku
kappay sino ammina tolay, takesi maddadangkayu
ammin."

Ino Nattatarabbanda A Pamapatayan Ki Jesus

(Mat. 26:1-5; Luc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

14 Wasin adwa aw kepay kaseneno fiyestana Judyu
a mingngan si La'wutan annino fiyesta a pangn-
gananda si tinapaya awana lebadurana, nattatarab-
banino pangafuwanirana padi andino mammesturuw-
erana lintig nu ansandeno mappado'ma ki Jesus a
awana makaammu takesi papapatera. 2 E sinapi'da si,
"Ammetammad iyindan sino fiyesta, tantaro nu
makungkulino tolayira."

Ino Nisibuwanino Bafay Si Bambangug Sino Uluwi Je-sus

(Mat. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

3 Wasin agyanda Jesus sey Betania, inangngira sino
balera Simon a nakkutal si'in. Sin aggekakkanira, gi-
namwangino tata a bafaya niggam si beduruwa
naangwa si alabastrowa napannu si nangina a bam-
banguwa mingngan si nardo. Binukkatanneno beduru
e nesibungnga sino uluwi Jesus.

4 Nabbungutino korwanira a nagyan sinay, e sinapi'-
da si, "Mayan tatangganna pelangino bambangug?
5 Nelakuna nad, se ino balorna, nasuruk sino masweld-
du si tarun. Nu kunna nad inayino inangwana, wara
nad meya'dana sino mekakallakkira." E inaallangngan-
deno bafay.

6 Udde sinapiti Jesus si, "Sandolang allangngan? Pu-
rayandopelang. Nalawarino inangwana sikwak. 7 Se

ino mekakallakkira, kanayuna anera sikwayu, e massiki sanna a orat, damayuwera a duffunan nu anggandaw. Udde sikwak, ammek mabaya makiigyan sikwayu. 8 E iyawa bafay, inangwaneno damana a akwan sikwak. Nesibungngeno bambangug sikwak takesi idadanneno baggik liyeneno ketanammangku.
9 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, massiki sintawa lubbun sito lubaggino kebanyanneno nalawara damag, masapikkappeneno inangwa yawa bafay ta panandammanino tolayira sikwana."

Ino Nakitulani Judas Sino Pappado'manna Ki Jesus
(Mat. 26:14-16; Luc. 22:3-6)

10 Wasinoy, i Judas Iscariote a tata sino karadwera a adalani Jesus, inang sino pangafuwanirana padi ta makitulag nu sanneno akwanna a manuffun sikwara ta do'manda i Jesus. 11 Maanggammingkeno padiyera sin diningngaddeno sinapiti Judas, e nekarira si a'danda si pirak. Antu gafuna, neyafuwenni Judas a manandam sino nalawara tiyempowa pappado'manna ki Jesus.

Ino Uddiya Nakipangnganani Jesus Sino Adalannera
(Mat. 26:17-25; Luc. 22:7-14, 21-23; Jn. 13:21-30)

12 Nada'ngeno awa pangiyafuwanino fiyestana Tinapaya Awana Lebadurana, a antu kappayino awa pamartiyanda sino ubbunna karnerowa isirara sino fiyestana La'wutan. Inangngino adalanira i Jesus sikwana, e nebebu'da si, "Sintawino anggammuwa pidadanammi sino akkanantam sino fiyestana La'wutan?"
13 Antuweno dinunduni Jesusino adwera a adalanna a nassapit si, "Umangkayu sey lubbuna Jerusalem, e ananeno madambaldawa lalakiya mattu si tagafa a danum. Dandanandona sino balaya umangnganna,
14 e sapitandaw sino makwan balay si, 'Kunnino Afumi, sintawino kwartuwa pakipangnganammi andino adalangkuwera sino fiyestana La'wutan?' 15 Ipaitanana sikwayuweno nangkalekaya dokkalla kwartuwa ana amminino maawaddam. Sinayino pidadanandaw sino pamuwaddam sino fiyesta."
16 Wasinoy, ginikkatino adwera a adalanna, e inangngira sey Jerusalem. Nesa'balda gakkuruwino sinapiti Jesus sikwara, e nedadandeno pamuwadda.
17 Wasi gafenin, ginamwanda Jesus andino karadwera a adalanna sinaya balay. 18 Wasin aggekakkanira, sinapiti Jesus sikwara si, "Gakkurug yo sapitangku sikwayu, aneno tata sikwayuwa makipangngan sikwaka mangifuyut sino manggammira a mamapatay sikwak."
19 Malowino nakanda, e nappatapataliyera a nabbebut sikwana si, "Ikkana'ngalangino sapitannu?"
20 Nesombati Jesus si, "Gakkuruwa tata sikwayuwa karadwa, tata a makisosaw sikwak si tinapay sito malukung. 21 Se ikkanaka Abbingnga Tolay, gakkuruwa matayak takesi meyakkuruwino nepeturakki Dios si'in. Udde kakallappeneno mangifuyut sino manggammira a mamapatay sikwak. Unoyna nad nu ammena neyanak!"

Ino Sinapiti Jesus A Akwanda Nadda Panandam Sikwana
(Mat. 26:26-30; Luc. 22:15-20; 1 Cor. 11:23-25)

22 Wasin aggekakkanira kepay, nappa i Jesus si tinapay e nappasalamat ki Dios, kasena ginaradwa e neyannena sino adalannera a nassapit si, "Appandaw, se antuyawino baggik."
23 E nangappa kappay si kopa a napannu si diyuna ubas, e nappasalamat ki Dios, kasena neya'da sikwara e ininumira ammin. 24 E sinapi'na sikwara si, "Antuyawino adak a mamakurug sino bawuwa tulagi Dios. Se mebubbuneno adak takesi odduneno tolaya mapakomanino liwa'da. 25 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ammekunna uminum si diyuna ubas kiyad sino awa uminumak si bawuwa diyuna ubas sino patturayani Dios."
26 Wasinoy, nakkantera si paddayaw ki Dios, e nanawira sinay e inangngira sino kulura Olivo.

Ino Nilabbunani Jesus Sino Piimaddani Pedro Sino Nangammuwanna Sikwana
(Mat. 26:31-35; Luc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

27 Sinapiti Jesus sino adalannera si, "Ikkayu ammin, anawanda'nga e mabbukalkayu, se antuweno anggamma sapitannino nepeturakki Dios a kunna si, 'Papatayangkuneno mimut sino karnerowera, e makkakaratwayiran.' †28 Udde nu pangngangolinda'nga i Dios, untanantakayuna a umang sey Galilea."
29 Wasinoy, sinapiti Pedro si, "Massiki nu mabbukal amminino bafulungkuwera, ammetaka anawan."
30 Kunni Jesus sikwana si, "Gakkurug yo sapitangku sikwam, sito gafi, liyeya ipidweno lalunga massirallot, nami'luwannakunna neimad."
31 Udde nepatukkappayi Pedro a nassapit si, "Massiki nu mataya'nga a melot sikwam, ammetakangkena a iyimad." Kunna kappayino sinapitino ammina bafulunnera a adalan.

Ino Nakkararani Jesus Sey Getsemani
(Mat. 26:36-46; Luc. 22:39-46)

32 Inanda Jesus andino adalannera sino kakayuwana mingngan si Getsemani, e sinapi'na sikwara si, "Mattuttuggayu sitaw ta umangngak makkararag." 33 Ino pelang nebulunna, da Pedro, Santiago, anni Juan. Mangiyafu sinoy, malowingkeno nakamma e maddararan, 34 e sinapi'na sikwara si, "Nappelalotingkeno

† *Zacarias 13:7*

loneno nakangku a kunnangke antuweno ipatek. Agyangkayu taw e mabbiraggayu.”

35 Wasinoy, nebakkangi Jesus sikwara, kasena nassakabba makkararag, a nu damana, ammena nad
meyakkuruwino dyata makwana sikwana. 36 “Ama,”
sinapi'na, “damama mangwa si ammin. Antuweno
arangngangku si ammem iyakkurug iyawa dyata
ara'niyen a makwa sikwak. Udde bakkan naddino
anggangkuweno makwa, nu ammena lurino
panggammannu.”
37 Wasin nuliyi Jesus sino agyananino talluwera a
adalanna, dina'nganera a maturug. Antuweno sinapi'-
na ki Pedro si, “Simon, maturugga? Ammeka kad
makapabbirag si taora'lang? 38 Ammekayu maturug,
nu ammekayu lud makkararag, takesi ammekayu
matutunggungan. Se ammukino nakandaw, angganda
dawa mangurug, udde nakafuy langino baggiyu.”
39 Nebakkang kappayi Jesus a nakkararag, e nepid-
waneno arangnga. 40 Nuli kappay sino agyananino tal-
luwera a adalanna, e dina'nganera kappaya aggakatu-
rug, se matatukappirangke. Inafa'nera e ammera in-
ammuweno isomba'da sikwana.
41 Wasin pi'lunana muli, sinapi'na sikwara si, “Ag-
gakaturuggayu kepaya mimwang? Kundenin! Se
nada'ngennino oratta ikkanaka Abbingnga Tolay,
meyalawatakun sino minalliwatira a tolay. 42 Gumab-
wakkayu, se anennino mappado'ma sikwak. Antam
dambalan.”

Ino Nado'mani Jesus

(Mat. 26:47-56; Luc. 22:47-53; Jn. 18:3-11)

43 Wasin aggedamadamikkepayi Jesus, ginamwangi
Judas a tata sino karadwera a adalanna. Odduweno to-
laya nebulun sikwana a nassisaset anna nassibafa'-
gung. Ireno dinundunino pangafuwanirana padi, ino
mammesturuwerana lintig, andino korwanira a pan-
gafuwanna Judyu. 44 Agyanino sinapiti Judas sino bafu-
lunnera ta maimunuwanda i Jesus. Kunna si, “Inona
ummangku, antuneno do'mandaw. Iyanoyuna e
lawarandawa gafutan.” 45 Antuweno wasin ginamwan-
giran, nakkangkami Judas a inara'ni ki Jesus. “Afu,”
kunna sikwana, e inummana a kunnangke ikalona. 46 E
dino'manda i Jesus e ginafu'da si nalawad. 47 Udde ino
tata a bulunna a aggata'dag sinay, sinu'nu'neno sase'-
na, e binakangngeno aripannino afafuna padi e nagin-
garanino layangnga.
48 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Ma, narakkatta-
ka tolay ta nassisaset anna nassibafa'gungkayuwa
umang mano'ma sikwak? 49 Kadda awa agyanak sino
Templo a manuldu sikwayu. Mayan bakkanna sinayino
nano'mandaw sikwak? Udde maawag si makwa yaw ta
meyakkuruwino nepeturakki Dios.”
50 Waso kunnenoy, nabbafukal amminino adalannera
e inanawanda i Jesus. 51 Agyanino tata buwanaka di-
nandan ki Jesus a nattafal pelang si ulat. Kinakkapan-
da a do'man e ginafu'deno nepattafalna, 52 udde
newarsina e nalayawa nabbukala awaningke
barawasina.

Ino Nimbistigaranino Turayirana Judyu Ki Jesus

(Mat. 26:57-68; Luc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:13-14, 19-24)

53 Neyanda i Jesus sino balayino afafuna padiya
nakkakarampattanino pangafuwanirana padi, ino
mammesturuwerana lintig, andino korwanira a pan-
gafuwanna Judyu. 54 Dumadandani Pedro sino gafan-
da kiyad si ginamwang sino kalawatannenaya balay.
Nakituttud sino gwardiyera a makigarenu.
55 Ino pangafuwanirana padi andino korwanira a
nakkakarampat, niintufukira si pamakurudda ta pali-
watanda i Jesus ta ipapapatera, udde awana sinumpa-
landa, 56 se massiki odduweno nanistigu si siri map-
peafu sikwana, ammena nakkakarunneno sinapi'da.
57 Wasinoy, natta'daggino korwanira a manistigu si
siri mappeafu sikwana. Sinapi'da si, 58 “Ino din-
ingngammiya sinapi'na, darallanna kanuweno Tem-
plotama inangwana tolay, e si unangnga talluwa aw,
mamata'dagganu si tata a bakkanna tolayino mang-
wa.” 59 Udde massiki kunnenoyino netistigura, amme-
na nakkunneno nepassapi'da.
60 Wasinoy, natta'daggino afafuna padi sino nara'lan-
ganda, e sinapi'na ki Jesus si, “Ma, awana isomba'nu
sino ipaliwa'da sikwam?” 61 Udde sininappelangi Jesus
a ammena sinombat. Antuweno nabbebukkappayino
afafuna padi sikwana si, “Ikka kaddino Kristo a Ab-
bingino madandayawa Dios?”
62 “On, ikkanak,” kunni Jesus. “Itanda'nga a Abbingn-
ga Tolaya aggatuttud sino padiwanani Dios a man-
nakadama. Itandak kappena a muliya maggabwat sey
langita mebulun si dulam.”
63 Sin diningngangngenay, pinissayino afafuna
padiyeno barawasinangkepaya mangipaita sino bun-
gu'na, e sinapi'na si, “Anna kepayino awantama manis-
tigu? 64 Diningngaddam amminino sinapi'na a ikunna-
neno baggina ki Dios. Sanneno ureyuwa makwa sik-
wana?” E sinombatira ammin si mapapatenad.
65 Ilupaluppanino korwanira. Inabbungandeno mu-
tungnga, kasera sinatampalan e sinapi'da si, “Kunnu si
gumalabbungka. Sapitannu nu inyeno nanampal sik-
wam.” Kunna kappayino gwardiyera a niyanaw sik-
wana, sinusultu'da.

Ino Niimaddani Pedro Ki Jesus

(Mat. 26:69-75; Luc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

66 Agyangkepayi Pedro sino kalawatan sin
inara'niyeno tata a balatanga aripannino afafuna padi.
67 Wasin initana i Pedro a maggarenu, inimu'nakkan-

na, kasena sinapit si, “Massiki ikka, nebumbulangka ki Jesus a taga-Nazaret.”

68 Udde neimanna a nassapit si, “Ammek ammu yan
sapitannu. Ammek maawatan.” Ginabwati Pedro e
inang sino pampangnga kalawatana ara'ni sino dalan.
E antuwempayino nassirallotanino lalung. †69 Inita kap-
payino balatang sinay, e sinapi'na sino korwanira a to-
lay si, “Inaya lalaki, tata kappay sikwara.” 70 Udde
neimaggappayi Pedro.

Ammena mabayag e sinapikkappayino tolayira sinay si, “Gakkuruwa tataka a bulunna, se taga-Galileaka kappay.”

71 Udde nesapata i Pedro a nassapit si, “Massiki
matayak nu ammena gakkurug yo sapitangku. Am-
mek gakkuruwa ammu yan tolaya sapitandaw.”

72 Assapi'na lang sinoy, nassirallokkappayino lalung.
Dinandammi Pedroweno sinapiti Jesus a “Liyeya ipid-
weno lalunga massirallot, nami'luwannakunna
neimad.” E nakatangit gafu sino loneno nakamma.

Ino Niyalawatanda Ki Jesus Ki Pilato

(Mat. 27:1-2, 11-14; Luc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

15 Wasin gigi'battin, nammamitingino panga-
fuwanirana padi, ino mammesturuwerana lintig,
andino korwanira a pangafuwan, ira ammina aneno
turera a mangukum, e nattatarabbanda nu sanneno
akwanda ki Jesus. Wasinoy, binaluddeno kama'na,
kasera inang neyalawat ki Gubernador Pilato.

2 Nebebuti Pilato sikwana si, “Ikkeno Arina Judyu?”

“Nu antuweno sapitannu, antu,” nesombati Jesus.

3 Odduweno nepaliwatino pangafuwanirana padi sik-
wana. 4 Antuweno nebebuti Pilato sikwana si, “Din-
ingngangnguweno odduwa nepaliwa'da sikwam.
Awangkad mesomba'nu?” 5 Udde amme pelang
sinombati Jesus, antuweno nakka'bawi Pilato.

Ino Nasentensiyani Jesus A Matay

(Mat. 27:15-26; Luc. 23:13-25; Jn. 18:39–19:16)

6 Ino gagangayi Gubernador Pilato, kadda fiyestana
La'wutan, aneno tata a pallawananna a balura pilinino
tolayira. 7 Sinoya tiyempo, odduweno balurira a naka-
papatay si tolay sin nakiyubattanda sino gubiyernu, e i
Barrabasino nganino tata. 8 Waso kunnenoy,
nakkakarampattino odduwera a tolay sino agyanani
Pilato, e inaranda si mappalawan nad si tata a balud,
se antuweno a'akwanna. 9 Sinapiti Pilato si, “Angga-
ndaw ta pallawanangkuweno Arina Judyu?” 10 Kun-
nenoyino nebebu'na, se ammuna si neyalawatino pan-
gafuwanirana padiyi Jesus sikwana gafu sino apalda.

11 Udde sinutunggunganino pangafuwanirana
padiyeno tolayira takesi i Barrabasino arangnganda a
mallawan. 12 “Nu kunnenoy,” kunni Pilato, “sanna man-
tuweno akwangku sitawa tolaya nganandaw si Arina Judyu?”

13 “Ilansam si krus!” kunda a nekulawu.

14 “Ma? Sanna ma'lurino liwa'na?” kunni Pilato.

Udde neyangkakulawura si, “Ilansam si krus!”

15 Gafu se anggammi Pilato a panggammanino to-
layira, nepallawanna i Barrabas, udde i Jesus, nepasi-
wa'wa'na, kasena neyalawat sino sindaluwera ta
ilansara si krus.

Ino Inangweno Sindaluwera Ki Jesus

(Mat. 27:27-31; Jn. 19:2-3)

16 Netallungino sindaluwera i Jesus sino balayino gu-
bernador, e inayanda amminino bafulundera a sin-
dalu. 17 Binarawasiyanda i Jesus si ata'nanga
barawasiya nalibaga a kunnangke barawasina ari. Bi-
nalikokawandeno nasasit, e nesinga'da sikwana a kun-
nangke koronana. 18 E nassandayawira sikwana a nas-
sapit si, “Madayoka nadda Arina Judyu!” 19 Pinopom-
polda anna ilupaluppanda, e namaliturira a nassan-
dayaw sikwana. 20 Wasin nasinduwera a nappoporay
sikwana, inarireno nebarawasira sikwana a nalibaga, e
nepatalira kappayino dadana barawasina, kasera
neyang sino pilansanda sikwana.

Ino Nilansanda Ki Jesus Sino Krus

(Mat. 27:32-44; Luc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

21 Wasin agyanira kepay sino dalan, dinambaldeno
tata tolaya umang sey Jerusalem a naggabwat sino ag-
guman, e pinatu'da a nepabuttungino krusi Jesus. In-
aya tolay, i Simon a taga-Cirene a amara Alejandro an-
ni Rufo. 22 Neyanda i Jesus sey Golgota, ino anggamma
sapitan, ino agyananino takata'nga ulu. 23 Wasin gi-
namwangira sinay, painumanda i Jesus si tayuwa nala-
muran si mirra a mappaaranan si malow, udde amme-
na ininum. 24 E nelansara sino krus. Wasinoy, ginarad-
wareno barawasina, e nabbabinnunutira ta itanda nu
sanneno appannino kadda tata sikwara.

25 Alas nuwebe si gigi'battino nilansanda ki Jesus.
26 Aneno neturakka itulduneno nepaliwat sikwana a
kunna si “Arina Judyu.” 27 Agyangkappayino adwera a
gumattakawa neyindana nelansa si krus, tata sino
padiwananna, tata sino padawina. 28 Antuweno
neyakkuruwanino nepeturakki Dios a kunna si, “Nebi-
lang sino narakkattira a tolay.” ††

29 Ino natta'lifira, wawwarangngiwangnganda a a'ay-
oyungana massapit si, “Matta kunnu si darallan-
nuweno Templo, kasengkappay pata'daggan si tal-
luwa aw? 30 Nu kunnenoy, salakannu antu yan baggim
ta mulluggan sitan krus!”

31 Massiki ino pangafuwanirana padi andino
mammesturuwerana lintig, ina'ayoyunganda kappayi

† *Iyawa mappeafu sino lalung, awan sino korwana manuskritu sino dami'na Griego.*

†† *Isaias 53:12 Iyawa bersikulu, awan sino korwana manuskritu sino dami'na Griego.*

Jesus a massapit si, “Nesala'ngeno korwana tolay, udde ammena makaisalak sino bagginangkepay. 32 Nu itantammaddi Kristo a Aritama gakagakana Israel a umullug sino krusna, manguruwetammad sikwana.” Massiki ino adwera a nelansa si krus sino idangnga, nakiayoyungira kappay.

Ino Natayani Jesus
(Mat. 27:45-56; Luc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

33 Wasin alas doseyin, nallammukino palulubbun kiyad si tallu orat. 34 Wasin alas tresin si fuwab, nekokwa i Jesus a naddamit a nassapit si, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?”, ino anggamma sapitan, “Diosku, Diosku, mayan inanawandak?”

35 Wasin diningngaggino korwanira a nagyan sinay, sinapi'da si, “Dingngaggandokadda, ayanna i Elias.” 36 Nalayawino tata sikwara a inang nangappa si kunnangke kapat. Nesosona si kilam, kasena pinakaw si biltak ta iyaddangnga ki Jesus ta sussupanna. “Itantamma nu gumamwangi Elias a miyullug sikwana sino krus,” kunna.

37 Wasinoy, nakkulawuwi Jesus e natayin. 38 Neyindana napissayino kortina a nanaldak sino Kadidiosana Kwartuneno Templo, a neyafu sino kalekay kiyad sino difafa. 39 Wasin initeno kapitanna sindaluwa agyan sino a'langnga krusino nepappatayi Jesus, sinapi'na si, “Gakkurug ikka a Abbingi Dios yawa tolay.”

40 Agyangkappayino bafabbayira a aggadipat sino makwa. Ino korwan sikwara, i Maria Magdalena, i Salome, anni Maria a inara Jose anni Santiago a Bibissang. 41 Inayira a bafabbayino nebumbulun ki Jesus a nanuffun sikwana sin nagyananna sey Galilea. Agyangkappay sinayino odduwera a bafabbaya nebulun ki Jesus sey Jerusalem.

Ino Nitanammanda Ki Jesus
(Mat. 27:57-61; Luc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

42 Inaya aw, awna paddadananino Judyuwera sino awanda sino awna aggimwangan. Wasin fuwafin, 43 agyani Jose a taga-Arimatea a naturira inang ki Pilato a marang sino baggiyi Jesus. I Jose, tata a madayawa afafuweno Judyuwera a mattaron sino gumwanganino patturayani Dios.

44 Nakka'bawi Pilato sin nadingngangnga si natayinni Jesus, e nepaayangngeno kapitanna sindalu ta bebutanna nu gakkurug. 45 Sinapitino kapitan si gakkuruwa natay, antuweno neoni Pilato si umang appanni Jose ino baggiyi Jesus. 46 Inang neyulluwi Jose ino baggiyi Jesus sino krus, e bina'battanna si nafurawa sinnuna bawuwa ginatangnga. Neyekwana si tanamma neyabbut si batuwa kunnangke agweb, kasena nangalleling si da'dap a paggaku'na sino tanam. 47 Agyangkappera Maria Magdalena anni Maria a ina i Jose a nangita sino netanammani Jesus.

Ino Nangngangoliyani Jesus
(Mat. 28:1-8; Luc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

16 Wasin massi'lappin si awna aggimwangan, inanda Maria Magdalena, Salome, anni Maria a ina i Santiago a naggatang si bambangug takesi umanda iyekwa sino baggiyi Jesus. 2 Wasi gigi'ba'na Linggu, ginikkatira a inang sino tanamma. Siniltakinni sinag sin ginamwanganda. 3 Wasin agyanira kepay sino dalan, nattatarabbanda si, “Inyeno ayantama mangalleling sino da'dapa gagalu'neno tanam?” 4 Kunnenoyino nattatarabbanda, se dokal ma'lurino batu. Udde wasin ginamwangira, initara a naariyennino batu. 5 Sinallungira sino tanam, e aneno initara a buwanaka nabbarawasi si nafurawa aggatuttud sino padiwananda. E nala'gatira a nakaita sikwana.

6 Sinapitino buwanak sikwara si, “Ammekayu mattalaw. Ammuk si tufukandawi Jesus a taga-Nazaret a nelansa sino krus. Udde awanin sitaw, se nangngangoliyen. Itandaw, antuyawino niwagganda sikwana. 7 Manokayun ta umandaw ituldu ki Pedro andino korwanira a adalanna si untanandakayuwi Jesus a umang sey Galilea. Itandona sinay a kunna kappayino sinapi'na sikwayu.”

8 Nallawanino bafabbayira sino tanam, e nalayawira a nanaw. Nala'gatirangke e mayya'yakkira sino talora. Awana nassapitanda si massiki sanna a tolay, se nappelalotino talora.

Ino Nappaddani Jesus Ki Maria Magdalena
(Mat. 28:9-10; Jn. 20:11-18)

9 Wasin gigi'ba'na Lingguwa nangngangoliyani Jesus, naunta a nappadda ki Maria Magdalena a antuweno nappaanawanna si pituwa narakkatta espiritu.
10 Inangngi Maria sino agyananino adalanira i Jesus a aggetangatangitira kepay gafu sino loneno nakanda. Sinapi'na si initana i Jesus. 11 Udde massiki diningngaddeno sinapi'na a nangngangoliyenni Jesus anna nappadda sikwana, ammera kinurug.

Ino Nappaddani Jesus Sino Adwera A Adalanna
(Luc. 24:13-35)

12 Wasinoy, nappadda kappayi Jesus sino adwera a adalanna sin aggelakalakarira a umang sino agguman, udde ammena nekunneno kaitanna. 13 Nuliyeno adwera a adalan e netuldura sino bafulundera, udde ammerera kappaya kinurug.

Ino Nappaddani Jesus Sino Kadwafuluwera Si Tata A Adalanna

(Mat. 28:16-20; Luc. 24:36-49; Jn. 20:19-23; Inangwa 1:6-8)

14 Wasinoy, nappadda i Jesus sino kadwafuluwera si
tata a adalanna sin aggekakkananda. Inallangngan-
nera gafu se awaningke a angngurudda anna natag-
gatino ulura, se ammera kinuruwino nakaitera sik-
wana a nangngangoliyen. 15 Sinapi'na sikwara si,
“Umangkayu si ammina lulubbun to lubag ta ibanyad-
dawino nalawara damag si ammina tolay. 16 Ino tolaya
mangurug anna mabawtisaran, mesalakanna, udde
ino tolaya ammena mangurug, makastiguna. 17 Kun-
nayawino senyala ipaiteno manguruwira. Paanawan-
deno narakkattira a espiritu gafu sino pan-
nakadameno ngangku, e makadamitira si korwana
damita ammera kinalakammu. 18 Massiki nu
makaiggammira si ulag onnu makainumira si kap-
patay, awana makwa sikwara. Damara a appanganino
matakitira, e mabbattunoyira.”

Ino Netulluwani Jesus Sey Langit

(Luc. 24:50-53; Inangwa 1:9-11)

19 Wasin nasinduwenni Jesus a nakitatabbag sikwara,
netulluwen sey langit e nattuttud sino padiwanani
Dios. 20 E inangngino adalannera a nangibanyag sino
nalawara damag sino ammina lulubbun. Dinuffunani-
ra i Afu Jesus e nepaitana si gakkuruwino netuldura
gafu sino kakka'bawa senyala nepaangwana sikwara.

Lucas

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Ploweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

Ino Gafuneno Turak

1 Antuyawino turakku sikwama madandayawa Afu Teofilo. Odduwereno nanurak mappeafu sino ammina naangwa sito agyanantam. 2 Ino netura'da, ino netuldu sikwamiyeno nangitera mangiyafu sin gafuna anna inang nangibanyag mappeafu ki Afu Jesus. 3 Gafu se nabbababebutak mappeafu sinayira a naangwa mangiyafu sino gafuna, dinandangku si nalawad nu urnusangkuwenaya istoriya, kasek iturak sikwam. 4 Se anggangku si ammunnungke si gakkuruwino ammina netuldu sikwam.

Ino Nelabbunanino Keyanakani Juan A Gumabawtisar

5 Sin natturayani Ari Herodes sey Judea, agyanino padiya mingngan si Zacarias a tata sino buyutino papadiyera a gakagakera i Abias. I Elisabet a atawana, gaka kappayi Aaron a padi si'in. 6 Ira a matawa, naggaddangngira sino angngita i Dios, se kinurudda amminino tunna anna lintingnga. 7 Udde awana abbinda, se lupatti Elisabet e lakay anna bakattiran.

8 Wasi tata si aw, nada'ngeno batangngino buyutira i Zacarias a masserbi ki Dios sino Templo. 9 Ino gagangayino papadiyera, mabbibinnunutira nu sanneno tarabafuweno kadda tata sikwara, e i Zacariasino nabbunuta sumallung sino Templo a massikkul si bambangug. 10 Wasin sikkulannanino bambangug sino dolam, makkararimpayino odduwera a tolay sino lasin.
11 Kaka'meng kelanga nappaddeno angheli Afu Dios sikwana a aggata'dag sino padiwananneno assikkulanda si bambangug. 12 Nala'gati Zacarias sin initana e nakatalawingke. 13 Udde sinapitino anghel si, “Ammeka mattalaw, Zacarias, se diningngaggi Diosino kararangngu. Mana'nga i Elisabet a atawam si lalaki, e ingnganannuna si Juan. 14 Maanggangkayungkena, e oddu kappeneno tolayira a maanggam gafu sino keyanakanna, 15 se napatiyingkena so angngita i Afu Dios. Maawag si ammenangkena minum si diyuna ubas onnu korwana kabbok, se sino liyena kepaya meyanak, anenneno Espirituwi Dios sikwana. 16 Oddduneno bafulunnuwera a gakagaka i Israel † a pulinna ki Dios a Afura. 17 Mauntana sino dundunanni Afu Dios a

Kristo. Inona pannakadamana, kakunneno pannakadama a neya'deno Espirituwi Dios ki Elias a gumalabbun si'in. Pakkapakakolinnera a matatama sino passasarombatanda, e pulinna kappayino nammayira ki Dios sikwana takesi mekunneno nakanda sino naggaddangngira a tolay. Antuneno akwanna takesi maddadanino tolayira sino gumamwanganino Afura."

18 Wasinoy, sinapiti Zacarias sino anghel si, "On, udde ansangku mangammu si makwa yan a lakayakun anna bakattinnino atawak?"

19 Sinapikkappayino anghel si, "Ikkanaki Gabriel a masserbi ki Dios, e antuweno nanundun sikwaka mipakaammu sitawa nalawara damag sikwam. 20 Udde gafu se ammem kuruwannino sinapikku, ammekana makadamit kiyad sino awa makwenay. Se gakkuruwingke a meyakkuruwino sinapikku nu mada'nganeno awa piniliyi Dios."

21 Wasinoy, ino tolayira sino lasin, taronandeno pallawananni Zacarias, e nakka'bawira se nabayingke sino unangngeno Templo. 22 Wasin nallawan, ammenan makadamit. Antuweno naammuwanda si aneno nepaita i Dios sikwana sino unangngeno Templo. Gafu se ammenan makadamit, sengyappelangino akkitatabbangnga sikwara.

23 Wasin nasinduwennino batangngi Zacarias sino Templo, kasena nuli sey lubbunda. 24 Ammena nabayag e nabussiti Elisabet a atawana, e lima dakka ammena nallawalawan sino balera. 25 Kunna sino nakanakamma si, "Gakkuruwa inalla'ngaki Afu Dios. Se inarineno neyatatallangku sino tolayira gafu sino awana abbingku."

Ino Nelabbunanino Keyanakani Jesus

26 Wasin annamma dakkinnino bussiti Elisabet, dinunduni Diosino anghelna a i Gabriel sey Nazaret a tata a lubbun sino probinsiya a Galilea. 27 Se aneno nepesapi'na sino tata a balatanga ammena kepay nasenggera neturatuwa meatawa ki Jose a gaka i Ari David. I Maria ino nganna. 28 Inangngino anghel sikwana, e sinapi'na si, "Maanggangka nad, se inalla'daka i Dios, e imutandaka."

29 Nakungkulino nakammi Maria sino sinapitino anghel, e pakadadandammanna nu sanneno anggamma sapitan. 30 "Ammeka mattalaw, Maria," kunnino anghel sikwana. "Se inalla'daka i Dios. 31 Mabussikkana, e lalakiyeno iyana'ngu, e nganannuna si Jesus. 32 Napatingnga e maingngananna si Abbingi Dios a Kapatiyan. Pabbalinna kappayi Dios si ari a kakunna i Ari David a gagginafuna si'in, 33 e antuneno matturay sino tolenera a gakagaka i Jacob si makkikiyad. Awaningkena pakkiyaranneno patturayanna."

† *I Israel, tata a angani Jacob a gagginafuna Judyu, e antu gafuna, ino gakagakana Israel a sapitanna sitaw, anggamma sapitannino ammina Judyuwera.*

34 Wasinoy, sinapiti Maria sino anghel si, "On, udde ansanna a makwa yaw, a awangkepay nanengged sikwak?"

35 Sinabbino anghel si, "Umangnga sikwamino Espirituwi Dios, e gafu sino pannakadamana, makweno sinapikku. Antu gafuna, nadiosanneno iyana'ngu e maingngananna si Abbingi Dios. 36 Dandammannuwi Elisabet a wayima kunda si lupat. Massiki bakattin, nabussikkepay, e annamma dakkinnino bussi'na a lalaki. 37 Se awana amme dama a akwani Dios."

38 Antuweno sinapiti Maria si, "Ayawaka aripanni Afu Dios. Makwa nad sikwakino sinapi'nu." Wasinoy, inanawinnino anghel.

Ino Naddorawani Maria Ki Elisabet

39 Ammena nabayag, ginikkati Maria e nakkangkama inang sino tata lubbun sino kakuluran sey Judea 40 a agyananda Zacarias. Wasin ginamwang sinay, sinallung sino balera, e nappakaammu ki Elisabet sino ginamwanganna. 41 Anningngallangi Elisabet sino damiti Maria, nanikkarino kalu'bit sino kuyungnga anna inangngino Espirituwi Dios sikwana, 42 antuweno nekokwana a sinapit si, "Ikkeno binindisiyonani Dios amma sino ammina bafabbay, e bindisiyonanna kappayino kalu'bita iyana'nguna! 43 Sanneno katolek ta inangka maddoraw sikwak, ikka a ineno Afuk? 44 Se anningngaggu langino dami'nu, nanikkarino kalu'bit sino kuyungku gafu sino aanggamma. 45 Nagasakka se kinurungngu si meyakkuruwino sinapiti Afu Dios sikwam."

Ino Naddayawani Maria Ki Dios

46 Wasinoy, sinapiti Maria si,

"Dayawangkungke i Afu Dios, 47 e nappelalotino aanggangku gafu sikwana a mangisalak sikwak, 48 se dinandandaka abbafawa aripanna. Antuweno mangiyafu sito ingkein, sapitannino amminira a tolay si nagasatak 49 gafu sino kakka'bawa inangweno mannakadama a Dios sikwak. Awana kakunnaneno kedayawanna. 50 Minangkallak sino amminira a tolaya miyatal sikwana mangiyafu sino pappalunguwera kiyad sino gakagakarera. 51 Ipaitaneno pannakadamana sino akwanna, se affutanneno natansitira a tolaya miyantaw sino baggira. 52 Ariyanneno pannakadameno matturayira e iyantoneno abbafawira a tolay. 53 A'danneno mekakallakkira sino ammina nalawara awanda, udde ino bafa'nangngira, paanawannera a kamakama'da pelang. 54 Duffunandetama tolena a gakagaka i Israel, se aggadandammanneno nekarina sin gagginafutamira. 55 Se akwanneno nekarina ki Abraham a allakkanna annino gakagakanera si makkikiyad."

Antuweno sinapiti Maria a naddayaw ki Dios.

56 Nakiagyani Maria sikwara Elisabet si talluwa dakkag, kasena inanaw sey balera.

Ino Neyanakani Juan A Gumabawtisar

57 Wasin nada'ngeno panakani Elisabet, lalakiyeno neyana'nga. 58 Wasin naammuwanino kalubbunandera andino wawwayirereno dokalla allakki Dios sikwara, maanggammira kappay.
59 Wasin walu awinnino kalu'bit, a antuweno pakkugitanda sikwana, nakkakarampattira ammin. Angganda a ingnganan sino nganino amana a i Zacarias, 60 udde kunnino inana si, “Bakkan. I Juanino pingngantam sikwana.”
61 “On, udde awana wayiyu si mingngan si kunnayan,” kunnino tolayira sikwara. 62 Antuweno sinengyattanda i Zacarias ta ammunda nu sanneno anggamma a pingngan sino kalu'bit. 63 Narangngi Zacarias si panurakkanna, e ino netura'nga, “Juanino anganna.” Nakka'baw amminino nagyanira sinay.
64 Kaka'meng kelanga nakadamiti Zacarias, e nedandayona i Dios.
65 Nakka'baw amminino kalubbunandera, e naddinnamag inaya nakwa sino ammina lulubbun sino kakuluran sey Judea. 66 Ammina naningngag, aggadandammandenay e kunda si, “Sannadeno pabbalinannenaya kalu'bit?” Se maiten si anen sikwaneno pannakadama i Dios.

Ino Nelabbuni Zacarias

67 Wasinoy, naa'dani Zacarias sino Espirituwi Dios, e nallabbuna nassapit si,
68 “Dayawantami Dios a Afutama gakagaka i Israel, se umang sitawa manuffun anna manubbut sikwatama tolena. 69 Se dundunanneno mannakadama a mangisalak sikwatam a antuweno gaka i Ari David a aripanna. 70 Antu kappayino nekarina a nepasapit sino nadiosanira a gumalabbunna si'in, 71 sin nassapitanda si isala'detam sino kalingatamira anda sino ammina makkababannag sikwatam. 72 Antuweno keyakkuruwanneno sinapi'na sino gagginafutamira a allakkannera, annino pipaitanna si akwanneno netulangnga sikwara. 73 Se nassapata ki Abraham a gagginafutam si 74 isala'detam sino kalingatamira takesi ammetam mattalawa masserbi sikwana 75 anna takesi nadiosanetam anna naggaddang sino angngitana sito katoletam.
76 “E ikka paya abbingku, ikkaneno maingnganan si gumalabbuni Dios a Kapatiyan, se mauntaka sino Afutam ta idadannuweno tolayira sino gamwanganna. 77 Ituldumma sikwara si isalakanira i Dios gafu sino kapakomanino liwa'da. 78 Se naallakkingke i Dios a Afutam. Antu gafuna, aneno dundunanna a maggabwat sey langita misalak sikwatam. Ino gamwanganna, meyamparig sino lattakanna sinag si gigi'bat, 79 se nu gumamwang, waldandetama tolaya ana si lammuka mattalawa matay, e tulduwandetam sino akwantammad takesi massiyana'ngeno nakantam.”
Antuweno nelabbuni Zacarias.
80 Wasinoy, dinokkallino abbingnga, e nattuyaggino angngurungnga ki Dios. Wasin dokallin, inang nagyan sino kalolowat kiyad si nada'ngeno tiyempowa piyafuwanna a manuldu sino kasittolenera a gakagaka i Israel.

Ino Neyanakani Jesus
(Mat. 1:18-25)

2 Sinoya tiyempo, netunino Emperadorna Roma a i Augusto si mappalista amminino tolayira a iturayanna. 2 Iyawa palunguwa nappalistanda sino tolayira, nakwa sin i Kirenio ino gubernador sey Siria. 3 Antu gafuna, inang amminino tolayira a mappalista sino lubbuna nagyananino gagginafurera si'in.
4 I Jose pay, ginikkata naggabwat sey Nazaret a lubbunna Galilea a inang sey Betlehem a lubbunna Judea, se antuweno lubbuni Ari David si'ina gagginafuna.
5 Nebulungkappayi Maria a neturatuwa atawanna a umang mappalista. Gapapanakin sin inangnganda, 6 e wasin agyaniran sinay, nada'ngennino tiyempona a manak. 7 E neyana'ngeno parutara abbingnga a lalaki. Bina'battanna si lampin, kasena nepaidda sino lutungnga aggayam, se awaninna pagyananda sino balaya paffunduwanda nad.

Ino Nappaddanino Anghelira Sino Gumaindaggira Si Karnero

8 Sinoya gafi, agyanino tolayira sino pastowa mindag sino karnerorera. 9 Kaka'meng kelanga nappaddeno tata a angheli Afu Dios sikwara, e nawaldanira sino kilikili'neno kinalawari Dios. E nakatalawirangke. 10 “Ammekayu mattalaw,” kunnino anghel sikwara. “Se inangngak sitawa mipakaammu sikwayu sino nalawara damaga mappaanggam si ammina tolay.
11 Se sito gafi, neyanak sey lubbuni Ari David ino mangisalak sikwayu, a antuweno Kristo † a Afutam.
12 Kunnayawino pangammuwandaw si gakkuruwino sinapikku. Sumpalandoneno kalu'bita naba'battan si lampina nepiddara si lutungnga aggayam.”
13 Wasinoy, nappaddeno odduwera a anghela naggabwat sey langit, e nedandayora i Dios a sapitanda si,

14 “Madandayawi Dios sey langit, e nasiyana'ngeno nakammino tolayira sito lubagga mappaanggam sikwana.”

15 Wasin nuliyeno anghelira sey langit, natatarabbanino gumaindaggira si karnero si, “Umangngetam sey

† *Ino Kristo sino dami'na Griego, antu kappayino Mesias sino dami'na Judyu. Ino anggamma sapitan, ino dinotukani Dios a matturay.*

Betlehem ta itantamino nakwa sinaya nepakaammuwi
Afu Dios sikwatam.” 16 Wasinoy, nakkangkamira a
inang, e sinumpalandara Maria anni Jose, e initareno
kalu'bita nepaiddara sino lutungnga aggayam.
17 Wasin initareno kalu'bit, netuldureno sinapitino
anghel sikwara mappeafu sikwana. 18 Nakka'baw am-
minino naningngaggira sino sinapitino gumaindaggi-
ra. 19 E i Maria, neuluna ammin inaya nakwa, e ag-
gadandammanna.
20 Wasinoy, nanawinnino gumaindaggira sey pasto.
Nakakkantera a naddayaw ki Dios gafu sino initara an-
na diningngadda, se nakwa amminino sinapitino
anghel sikwara.

Ino Ningngananda Ki Jesus

21 Wasin walu awnanino kalu'bit, nepakugi'da e in-
ingngananda si Jesus, se antuweno sinapitino anghel
sikwara liyena a neluwaring.

Ino Niyangnganda Ki Jesus Sino Templo

22-24 Wasin nada'ngeno awa panuntulanda nad sino
netunino lintiyi Moises † mappeafu sino bawuwa
nanak, inanda Jose anni Maria sey Jerusalem ta uman-
da iwa'lat ki Diosino sinapit inaya lintiya adwaggiya fu-
nay onnu adwaggiya ubbunna kalapati. Neyangkalin-
da kappayino kalu'bit ta idutunda ki Afu Dios. Se ino
kappay neturak sinaya lintiyi Afu Dios, kunna si,
“Maawa medutung ki Afu Diosino ammina parutara
abbinga lalaki.” ††
25 Agyanino tata lakay sey Jerusalem a mingngan si
Simeon. Naggaddangnga tolay anna natalanggadda
manuntul sino lintiyi Dios. Aggataronanneno Kristo a
nekariyi Dios a mangisalak sino bafulunnera a gakaga-
ka i Israel. Ana sikwaneno Espirituwi Dios. 26 E
nepakaammuweno Espirituwi Dios sikwana si amme-
na matay kiyad si maitaneno Kristo a nekariyi Dios a
gumamwang. 27 Sinoya aw, nefuyutino Espirituwi Dios
i Simeon a umang sino Templo. Antu gafuna, wasin
niyangnganino mapparanakira i Jesus sikwana sino
Templo ta akwandeno netunino lintig mappeafu sik-
wana, agyaninni Simeon sinay. 28 Inappaneno kalu'bit
e naddayaw ki Dios a nassapit si,

29 “Afu, massiki nu matayakuna aripannu, se nas-
siyanakkinnino nakangku. Se sitoya, neyakkuruwino
nekarim sikwak, 30 se initakunnino dinundunnuwa
mangisalak sino tolayira, 31 ino nedadannuwa maam-
muwan ammina tolay. 32 Antuweno kunnangke sirwata
mawwaldag sino nakammino bakkannira a Judyu ta
maammuwandeno kesalakanda. E antu kappayino ka-
dayawammiya gakagaka i Israel.”

33 Nakka'bawino mapparanakira i Jesus gafu sino
sinapiti Simeon mappeafu sikwana. 34 E binindisiy-
onanira i Simeon, kasena sinapit ki Maria si, “Iyawa ab-
bingngu, dinotukani Dios, e gafu sikwana, odduna sik-
watama gakagaka i Israel a mesalakan, udde oddu
kappena sikwatama madaral gafu se ammera ku-
ruwan. Se antuneno kunnangke senyala mangipaita si
mesalakanino tolayira, udde odduneno makkontara
sikwana. 35 Gafu sino akwanda sikwana, maam-
muwanino ana sino nakammino tolayira. E ikka a
inana, malowingkeneno nakammu gafu sino akwanda
sikwana a kunnangke nasuduk si nataramma saset.”
36 Agyangkappay sinayino gumalabbun a tata a
bakatta mingngan si Ana a abbingi Fanuel a gaka i As-
er. Pitu runa naddi'nera annino atawana, 37 kasena na-
balu, e kasamafulu e appata runnan. Kanayuna inang
sino Templo, se aw anna gafi, naddayaw ki Dios a
makkararag anna mallantanga mangngan. 38 Sinoya
oratta aggedamadamikkepayi Simeon sikwara Jose,
inara'niyi Ana sikwara, e nappasalamat ki Dios sino ini-
tana. E nangiyafu sinoy, nassapit mappeafu sino
kalu'bit sino amminira a tolaya aggatarongkappay
sino kesalakanda a gakagaka i Israel.

Ino Nuliyanda Jose Sey Nazaret

39 Wasin inangwenda Jose anni Maria ino ammina
sapitannino lintiyi Afu Dios, nuliyera sino lubbunda a
Nazaret sino probinsiya a Galilea. 40 Dinokalli Jesus a
natuyag e nappelalotino kinalaingnga, se dinuffunani
Dios.

Ino Nabattangani Jesus Sino Templo

41,42 Wasin karadwennino runi Jesus, nebulun sino
mapparana'ngera a inang sey Jerusalem, se
gagangera a kadda run, umangngira makifiyesta sino
fiyestana La'wutan.
43 Wasin nasinduwennino fiyesta, ginikka'da Jose a
muli sino lubbunda, udde nabattangi Jesus sey
Jerusalem a ammera inammu, 44 se aridda si nebulun
sino korwanira a bafulundera. Tata si awdana nal-
lakad, kasera naammuwan si awan, e nebebu'da sino
wawwayirera andino inammurera. 45 Gafu se ammera
sinumpalan, nuliyera sey Jerusalem takesi tufukanda
sinay.
46 Wasin mekatallu awin, sinumpalanda i Jesus sino
Templo a nakituttud sino mammesturuwerana lintiya
maddingngag anna mabbababebut sikwara.
47 Nakka'bawira ammina naningngag sikwana gafu
sino kinalaingnga a manombat sikwara.
48 Nakka'bokappayino mapparana'ngera a nita sik-
wana sinay, e sinapitino inana si, “Abbingku, mayan

† *Ino lintiya netulduwi Dios ki Moises, sinapi'na si nu manakino bafay si lalaki, mebilang si nadakkut si appatafuluwa aw. Nu masin-du inay, miyangngad si ubbunna karnero onnu mammanuk sino Templo ta iya'dana sino padi takesi sikkulanna a iwa'lat ki Dios. Kasena mebilang si nadalusino bafay.* †† *Exodo 13:2*

kunnenayino inangwam sikwami? Naddararangkamingke anni amama miintufuk sikwam."
49 "Mayan a'intufukandak? Ammeyu kad ammu si
maawa agyanak sito balayi Amak?" netabbi Jesus.
50 Udde ammera naawatanino anggamma sapitan.
51 Wasinoy, nebuluni Jesus sikwara a nuli sey Nazaret.
Kinurungnga amminino panggammanda. E ino inana,
aggadandammanna ammin inaya nakwa. 52 I Jesus, di-
nokal e nadadagganananino kinalaingnga. Nan-
aanggammi Dios sikwana, kunna kappay sino tolayira.

Ino Nanulduwani Juan A Gumabawtisar

(Mat. 3:1-12; Mar. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

3 Wasin kadwafuluwen si lima a runino patturayani
Emperador Tiberio, i Poncio Pilatoweno guber-
nador sey Judea. I Herodesino matturay sey Galilea, e
ino kola'nga a i Felipe ino matturay sey Iturea anna
sey Traconite. I Lisaniasino matturay sey Abilene. 2 Ino
afafuwerana padi sinoya tiyempo, da Anas anni Caifas.
Sinoy kappaya tiyempo, agyanino sinapiti Dios ki
Juan a abbingi Zacarias sin nagyananna sino
kalolowat, 3 e neyafunana nanuldu. Inang sino tolayira
sino nassalidadammanga wawwanga Jordan, e sinapi'-
na sikwara si, "Iboboliyu naddino liwa'dawira e map-
pabawtisarkayu takesi pakomani Diosino liwa'daw."
4 Inaya inangwa i Juan, antuweno neyakkuruwanino
neturakki Isaias a gumalabbun si'ina kunna si,
"Ananeno mikulakulawu sey kalolowata massapit si,
'Idadandawino lakarannino Afuyuwa gumamwang
takesi nalawanneno dalana pallakaranna. 5 Ino nad ak-
wandaw, tabbunandaw ammina alungung anna pas-
simpandaw ammina kulud anna mukag. Nu wara nal-
liku, paggaddangngandaw anna pallawarandawino
narakkat sino dalan 6 takesi ammina tolay, itandeno
dundunanni Dios a mangisalak sikwara.' " †
7 Odduweno tolayira a inang ki Juan a mappabawtis-
ar. Sinapi'na sikwara si, "Mayan umangkayuwa mas-
salasangkun sitaw? Inyeno nassapit sikwayu si
meli'wakayu sino kastiguwi Dios nu mabawtis-
arangkayu? 8 Ammena dama, nu ammeyu abbu ipaita
sino aggangwayu si gakkuruwa neboboliyuweno liwa'-
daw. Ammeyu kappay sapitan si meli'wakayu sino kas-
tiguna se i Abrahamino gagginafuyu, se massiki
iyawira a batu, dama i Dios a pabbalin si gakagaka i
Abraham. 9 Inona kastiguwi Dios sikwayu, meyampar-
ig si wataya nedadana paggabba si kayu, e kadda
kayuwa ammena mammunga si nalawad, mefungalla
magabba e masikkulan."
10 Antuweno nabbebutino tolayira ki Juan a nassapit
si, "Sanna antuweno akwammi?"
11 E sinabbangnga si, "Kunnayawino nalawara ak-
wandaw. Nu wara adwa si barawasiyu, iya'dayu naddi-
no tata sino awana akwana. Kunna kappay nu wara
akkanandaw, a'dandonaddino awana akkananna."
12 Agyangkappayino gumattukiyera si buwita inang
mappabawtisar, e sinapi'da si, "Afu mesturu, sanna
payino nalawara akwammi?"
13 "Ammekayu mattuki si sobra sino fustuwa pagani-
no tolayira," netabbangnga sikwara.
14 Agyangkappayino sindaluwera a nabbebut sik-
wana si, "Ikkami mappaye, sanneno nalawara akwam-
mi?"
Sinapiti Juan sikwara si, "Ammeyu tantalawannino
massiki sanna a tolay onnu massisiriya midarum sik-
wara ta appandawino pira'da, nu ammekayu lud
maanggam sino swelduyu."
15 Gafu sino netulduwi Juan, minnanamengkeinnino
tolayira si malana gumamwangino Mesias, e kunda
sino nakanakanda si, "Antuwen nakuyino Kristo a ag-
gataronantam."
16 Udde kunni Juan sikwara si, "Aneno napatig amma
sikwaka mepatali. Massiki ino muttad sino gakanneno
sapatu'na, ammek meannunga mangwa gafu sino ki-
napatingnga. Bawtisarantakayu pelang si danum, ud-
de bawtisarannakayuna sino Espirituwi Dios anna si
afuy. 17 Antuneno mangukum sino tolayira. Meyampar-
ig si tolaya aneno miyawa pitta'ma sino apaya naag-
gik. E ino nabbaggat, iyalangnga, udde ino pittapanna,
itakkumma sino afuya ammena maaddap."
18 Kunnenayino sinapiti Juan sino tolayira, e oddu
kappaya netulduna sikwara sino nibanyanna sino
nalawara damag sikwara. 19 Nebuyana kappayi Guber-
nador Herodes gafu sino namulattanna ki Herodias a
ataweno kola'nga andino korwana narakkatta inan-
gangwana. 20 Antuweno nada'ngeno tiyempowa nepa-
baluri Herodesi Juan, e nadaggananinnino liwa'na.

Ino Nappabawtisarani Jesus

(Mat. 3:13-17; Mar. 1:9-11)

21 Sin ammena kepay nabaluri Juan, odduweno to-
laya binawtisaranna, e nappabawtisar kappayi Jesus.
Wasin makkararaggepay sinay, kaka'meng kelanga
nabukkatanino langit, 22 e naddassino Espirituwi Dios
sikwana a kunnangke kalapati. E agyanino naddamit
sey langita nassapit si, "Ikkeno Abbingkuwa iid-
dukangku, e maanggammakungke gafu sikwam."

Ino Gagginafuwera I Jesus

(Mat. 1:1-17)

23 Wasin nangiyafuwani Jesus a manuldu, mattallufu-
luwennino runna. E nebilangino tolayira si antuweno
abbingi Jose. I Jose ino abbingi Eli a 24 abbingi Matat. I
Matatino abbingi Levi a abbimpayi Melki. I Melkiyeno
abbingi Jane a abbimpayi Jose. 25 I Jose ino abbingi
Matatias a abbimpayi Amos. I Amosino abbingi

† *Isaias 40:3-5*

Nahum a abbingi Esli a abbimpayi Nage. 26 I Nage ino
abbingi Maat a abbingi Matatias a abbingi Semei a ab-
bingi Jose a abbimpayi Juda. 27 I Judeno abbingi Joana
a abbingi Resa a abbingi Zorobabel a abbingi Sealtiel a
abbimpayi Neri. 28 I Neriyeno abbingi Melki a abbingi
Adi a abbingi Cosam a abbingi Elmodam a abbimpayi
Er. 29 I Erino abbingi Josue a abbingi Eliezer a abbingi
Jorim a abbingi Matat a abbimpayi Levi. 30 I Leviyeno
abbingi Simeon a abbingi Judas a abbingi Jose a abbin-
gi Jonan a abbimpayi Eliakim. 31 I Eliakimino abbingi
Melea a abbingi Mena a abbingi Matata a abbingi
Natan a abbimpayi David. 32 I David ino abbingi Jesse a
abbingi Obed a abbingi Boaz a abbingi Salmon a ab-
bimpayi Naason. 33 I Naasonino abbingi Aminadab a
abbingi Aram a abbingi Arni a abbingi Esron a abbingi
Fares a abbimpayi Juda. 34 I Judeno abbingi Jacob a ab-
bingi Isaac a abbingi Abraham a abbingi Tare a abbim-
payi Nacor. 35 I Nacorino abbingi Serug a abbingi Ra-
gau a abbingi Peleg a abbingi Heber a abbimpayi Se-
lah. 36 I Selahino abbingi Cainan a abbingi Arfaxad a
abbingi Sem a abbingi Noe a abbimpayi Lamec. 37 I
Lamecino abbingi Matusalem a abbingi Enoc a abbingi
Jared a abbingi Mahalaleel a abbimpayi Cainan. 38 E i
Cainanino abbingi Enos a abbingi Set a abbingi Adam
a abbimpayi Dios.

Ino Nanalodawani Ofagga Nanutunggung Ki Jesus

(Mat. 4:1-11; Mar. 1:12-13)

4 Wasin inanawi Jesus sino wawwanga Jordan,
aneno Espirituwi Dios sikwana e antuweno ni-
fuyut sikwana a inang sino kalolowat. 2 Nagyan sinay si
appatafuluwa aw anna gafi e dinalodawi Ofagga sinu-
tunggungan. Awaningke nangapangngan sikwana
sinoya tiyempo, antuweno nabisiningke. 3 Wasinoy,
sinapit i Ofag sikwana si, “Nu gakkuruwa ikkeno Ab-
bingi Dios, sapitannu sitawa batu ta mabbali si
maakkan.”

4 Udde sinombati Jesus si, “Ino neturakka sapiti Dios,
kunna si, ‘Bakkampelanga maakkanino ikabiyangnga
tolay.’ ” †

5 Waso kunnenoy, nefuyuti Ofaggi Jesus si ata'nanga
kulud, e si takimmatan, nepaita sikwaneno ammina
patturayan sito lubag. 6 E sinapiti Ofag si, “Iya'dak sik-
wamino kalintiyana matturay sino ammin inay takesi
akwamino kinaba'nanda, se neya'da ammin sikwak, e
damaka iya'da kappay sino massiki sanna a
anggangkuwa panga'dan. 7 Maddayoka mantu sikwak
ta akwam ammin.”

8 Udde sinombati Jesus si, “Kunnino neturakka sapiti
Dios si, ‘Dayawandonaddi Dios a Afuyu, e antu nabbe-
langino passerbiyandaw.’ ” ††

9 Wasinoy, nefuyuti Ofaggi Jesus sey Jerusalem, e
nepata'dangnga sino kata'nangana partineno Templo,
e sinapi'na si, “Nu gakkuruwa ikkeno Abbingi Dios,
mallattuka taw, 10 se ino neturakka sapiti Dios, kunna
si, ‘Tunanni Diosino anghelnera ta imutandaka. 11 Tam-
payandaka takesi ammeka makalowan, massiki ino
takkim, ammena mabiyaran si batu.’ ” ‡

12 Udde sinombati Jesus si, “On, udde kungkappayino
neturakka sapiti Dios si, ‘Ammemmad dalodawanni
Dios a Afum.’ ” ‡†

13 Wasin inangwen ammini Ofaggino damana a
panutunggung ki Jesus, inanawanna ta mattaron si ko-
rwana tiyempona.

Ino Nangiyafuwani Jesus A Nanuldu

(Mat. 4:12-17; Mar. 1:14-15)

14 Waso kunnenoy, nuliyi Jesus sey Galilea a ana sik-
waneno pannakadameno Espirituwi Dios. Naddin-
namino mappeafu sikwana sino ammina lulubbun
sinay. 15 Nanuldu sino sinagogarera, e naddayaw am-
mina tolay sikwana.

Ino Amme Nanguruwanino Kalubbunani Jesus Sik-wana

(Mat. 13:53-58; Mar. 6:1-6)

16 Wasinoy, inang sey Nazaret a antuweno lubbuna
naddokallanna. Wasin nada'ngeno awna aggimwan-
gana Sabadu, inang sino sinagoga, se antuweno
gagangena. E natta'dagga mibasa sino sapiti Dios.
17 Neya'dara sikwaneno nalukuta neturakkanino
nepeturakki Isaias a gumalabbun si'in. Bino'liyanna e
sinumpalanna yawa neturakka kunna si,

18 “Ana sikwakino Espirituwi Dios, se piniliraka umang
manuldu sino nalawara damag sino mekakallakkira.
Dinundundaka mangipakaammu sino balurira si
mallawanirana, ino lappattira, makaiterana, andino
madyatanira, maduffunanirana, 19 takesi mepakaam-
mu si ammina tolaya nada'ngennino tiyempowa pipai-
tani Dios sino alla'nga sikwara.” ‡‡

20 Wasin nasinduwi Jesus a nibasa sinay, iluku'na kap-
payino turak, neyulina sino nanga'da sikwana, kasena
nattuttura nanuldu, e aggitan amminino tolayira sinay.
21 Sinapi'na sikwara si, “Inaya neturakka sapiti Dios a
nebasak, meyakkuruwin sito ingkeina aggadingngag-
gayu kepay sito sapitangku.”

22 Dinayaw amminino tolayira e nakka'bawira sino ki-
nalawanneno sinapi'na. E kunda si, “Bakkangkad yani-
no abbingi Jose?”

23 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Ammuk si sapi-
tandaw sikwak yawa palanut, ‘Doktor, agasannu ab-
buweno baggimungkepay,’ a ino anggandawa sapitan,

† *Deuteronomio 8:3* †† *Deuteronomio 6:13*

‡ *Salmo 91:11-12* ‡† *Deuteronomio 6:16* ‡‡ *Isaias 61:1-2*

akwangku nad sito lubbuntamino kakka'bawa diningngaddawa inangwak sey Capernaum."
24 E netuluy kappayi Jesus a sinapit si, "Gakkurug yo
sapitangku sikwayu, awana gumalabbun si medayaw
sino lubbunnangkepay. 25 Dandammandonaddino
nakwa sin tiyempowi Elias. Awaningke uran sito Israel
si kappata run si gadwa, e dokallino bisin si palulub-
bun. Odduweno kakallakkira a balu sito lubbuntam
sinoya tiyempo, 26 udde bakkanna ireno nanundunani
Dios ki Elias a duffunan, nu ammena lud dinunduna
nanuffun sino tata a baluwa taga-Serepta sino
sakopanna Sidon a bakkanna kalubbunantam. 27 Kun-
na kappayino nakwa sin tiyempoweno gumalabbuna i
Eliseo. Odduweno tolayira sito Israel a nakkutal, udde
awana nepabbattunoyna sikwara. I Naaman pelanga
taga-Siria ino nepabbattunoyna."
28 Nappelalotino bungutino ammina tolayira sino sin-
agoga sin naningngagganda sinay. 29 Natta'daggira
ammin, ginafu'da i Jesus, e nelawanda sino lubbun.
Neyanda sino munsu'ngeno kulura agyananino lub-
bunda se angganda a itu'yud sino dabbak. 30 Udde nal-
lakari Jesus sino nallalatanda e inanaw.

Ino Nappaanawani Jesus Sino Narakkatta Espiritu
(Mar. 1:21-28)

31 Wasinoy, inangngi Jesus sey Capernaum a tata a
lubbun sey Galilea. Inang nanuldu sino tolayira sino
sinagoga sino awna aggimwangan. 32 E nakka'bawira
sino annulduna, se melasin sino sapitanna si aneno
kalintiyanna a manuldu.
33 Agyanino lalaki sinaya naunaggan si narakkatta es-
piritu, e nakkulawuwa nassapit si, 34 "Sanna ma'lurino
gakkannu sikwami, Jesus a taga-Nazaret? Ginamwang-
ka kadda manaral sikwami? Ammutakan. Ikkeno Ab-
bingi Dios a awana liwa'na."
35 Udde "Suminakkan!" kunni Jesus sino narakkatta
espiritu. "Anawannun yana tolay!" E iletwarino
narakkatta espirituweno lalaki sino nara'langanino to-
layira, kasena inanawana ammena inansa.
36 Nakka'bawira ammin, e nattatarabbira a nassapit
si, "Sanna lang mannakadameno sapi'na? Se massiki
ino narakkattira a espiritu, aneno turena anna pan-
nakadamana a massapit si umanawira, e manawiran."
37 Gafu sinoy, naddinnamino mappeafu ki Jesus si am-
mina palulubbun sinay.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Odduwera A Tolay
(Mat. 8:14-17; Mar. 1:29-34)

38 Wasinoy, inanawi Jesus sino sinagoga e inang sino
balera Simon. Wasin ginamwang sinay, nappelalotino
babannangngeno katuwangani Simon a bafay, e
sinapi'da sikwana ta duffunanna. 39 Inara'niyi Jesus
sino iddana e sinapi'na si maari naddino babannangn-
ga. E naariyen gakkurug, e ginabwatino bafay e
pinakkannera.
40 Wasin sumallappinnino sinag, neyangngino tolayi-
ra ki Jesusino ammina matakit si massiki sanna a takit.
Inappanganneno kadda tata, e nabbattunoyira.
41 Nepaanona kappayino narakkattira a espiritu sino
odduwera a tolaya nunagganda. E sin umanawanda,
nakkulawuwera a nassapit si, "Ikkeno Abbingi Dios."
Udde inallangngannera ta suminakkira, se ammura si
antuweno Kristo a dinunduni Dios.

Ino Nanulduwani Jesus Sino Sinagogarera
(Mar. 1:35-39)

42 Wasi marrifarifad si kadarama'na, inanawi Jesus
sinaya lubbun e inang sino awana matotolena. An-
tuweno inang inintufukino tolayira, e wasin sinumpa-
landa, inaranda si ammena nad umanaw sino lubbun-
da. 43 Udde sinapi'na si, "Maawag si itulduk sino kor-
wangkappaya lubbunino nalawara damag mappeafu
sino patturayani Dios, se antuweno gafuna a dinun-
dundak." 44 Antuweno nannodoyuwa inang sino lulub-
bunna Judea a nanuldu sino sinagogarera.

Ino Nayani Jesus Sino Palunguwa Adalannera
(Mat. 4:18-22; Mar. 1:16-20)

5 Wasin tata si aw, aggata'daggi Jesus sino dappi'-
na bebaya Genesaret a manuldu sino sapiti Dios,
e inaribumbunganino odduwera a tolay se angganda
a dingngaggan. 2 Inita i Jesusino adwa a abang sino
dappi'na bebaya inanawanino gumattafukulira a
inang nunab sino tafukulda. 3 E nattakay sino tata a
abanga akwa i Simon, e inarangnga ki Simon ta
paroyunna si bissang sino dappit. E nattuttura nanul-
du sino tolayira.
4 Wasin nasinduwa nanuldu, sinapi'na ki Simon si,
"Palitannuweno abangngu sino agyananino ata'nanga
danum ta itakkuddawino tafukuldaw."
5 "On, Afu," kunni Pedro, "udde nappaawkamiya
nanafukul, e awaningke a naappami. Udde nu an-
tuweno sapitannu, itakkummi kappayino tafukulmi."
6 Antuweno netakkudda kappayino tafukulda, e wasin
nelabbedda, odduweno inappara kiyad si gapapissayi-
no tafukulda. 7 E kinulafattandeno bafulundera sino
tata a abang ta umandera duffunan. Inangngira e
pinannureno adwera a abang si lamis kiyad si galalan-
naddira.
8 Wasin inita i Simon Pedro † inaya nakwa, namalitud
sino a'langi Jesus e sinapi'na si, "Afu, anawandak, se
minalliwataka tolay." 9 Kunnenayino sinapiti Pedro, se
nakka'bawira andino bafulunnera sino kaodduweno
sinafukulda. 10 Nakka'bokappayino bafulundera sino

† *I Simon, nginaliti Jesus si Pedro, antu gafuna, ngananda si Simon Pedro.*

tata a abang a da Santiago anni Juan a abbingi Zebedeo.

Wasinoy, sinapiti Jesus ki Simon si, “Ammeka mattalaw, se mangiyafu sito ingkein, ammekan manafukul si lamis, nu ammeka lud mangawis si tolay ta manguruwira sikwak.” 11 Antuweno wasin neya'dandeno abanda, inanawanda ammin e nebulunira ki Jesus.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Nakkutal

(Mat. 8:1-4; Mar. 1:40-45)

12 Wasin tata si aw, agyani Jesus sino tata a lubbuna agyananino tata a lalakiya nakkutal amminino baggina. Wasin initana i Jesus, inang namalitud sino a'langnga a nakiggimallakka nassapit si, “Afu, nu anggammu, damaraka pabbattunoyan.”

13 Inappangani Jesusino nakkutal, kasena sinapit si, “On, anggangku si mabbattunoykan. Maariyen yan kutalnu.” E kaka'meng kelanga naariyeno kutalna.

14 Wasinoy, netuni Jesus sikwana si, “Ammem sapitan yaw si massiki sanna a tolay, nu ammem lud umang mappaita sino padi ta itanna nu naariyennino kutalnu. Kasem iya'da sikwaneno netuni Moises si'ina mewa'lat ki Dios takesi wara pangammuwanino tolayira si gakkuruwa nabbattunoykan.”

15 Udde massiki antuweno netunna, kumaral lullanga naddinnamino mappeafu ki Jesus. Antu gafuna, odduwengke ino tolayira a inang sikwana a maningngag sino tulduna anna mappaari sino taki'da. 16 Udde kanayuna inangngi Jesus sino kalolowat ta mittata a makkararag.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Tolaya Paralitiku

(Mat. 9:1-8; Mar. 2:1-12)

17 Wasin tata si awa nanulduwi Jesus sino tata a balay, agyanino Fariseowera andino mammesturuwerana lintiya nakituttud sikwana. Naggabwatira sino palulubbunna Galilea anna Judea, mampay sey Jerusalem. Ana ki Jesusino pannakadama i Dios a mappabattunoy sino matakitira. 18 Wasinoy, agyanino ginamwangira a nabbolig si tolaya paralitiku. Kinakkapanda a itallung sino balay ta iyanda sino agyanani Jesus, 19 udde ammena dama gafu sino kaodduweno tolayira. Antu gafuna, neune'da sino ata'meno balay, inabbutandeno batuwi Jesus, kasera nepatabbafeno bolig sino a'langi Jesus sino tangngeno tolayira. 20 Wasin inita i Jesusino annala'da sikwana, sinapi'na sino lalaki si, “Napakomaninnino liwa'nu.”

21 Wasin diningngaggino Fariseowera andino mammesturuwerana lintig inay, kunda sino nakanakanda si, “Sanneno katolena a ikunnaneno baggina ki Dios? Se bakkangkabbelangi Diosino makapakoma si liwat?”

22 Udde ammuwi Jesusino ana sino nakanda, e sinapi'na si, “Ma, ansanna lang kunnayanino dinandandaw? 23 Naladda ma'lura massapit si ‘Napakomanino liwa'nu’ amma sino ‘Gumabwakka ta umanokan.’ 24 Udde nu kunnenoy, sapitangku mantuweno madyat takesi ipaitak sikwayu si ikkanakino Abbingnga Tolaya aneno kalintiyan sito lubagga mamakoma si liwat.” E sinapi'na sinoya paralitiku si, “Ino sapitangku sikwam, gumabwakka, appannu yan iddam, e umanokan.” 25 E kaka'meng kelanga ginabwatino tolay sino nara'langanda ammin, inappaneno iddana, e inanawa maddandayaw ki Dios. 26 E amminira a nagyan sinay, nakka'bawirangke anna nakatalaw, e naddayawira ki Dios a nassapit si, “Kakka'bawingkeno naitatam sito aw!”

Ino Nayani Jesus Ki Levi

(Mat. 9:9-13; Mar. 2:13-17)

27 Wasin nasinduwenay, nallawani Jesus e initaneno gumattuki si buwita mingngan si Levi a aggatuttud sino ofisinana. “Mebulungka sikwak,” † kunni Jesus. 28 E ginabwati Levi, inanawanna ammin, e nebulun ki Jesus.

29 Wasinoy, inangngira sino balera Levi, e odduweno nedadanna a akkananna pappagamwangnga ki Jesus. Odduwera kappayino ginamwanga gumattukiyera si buwit andino korwanira a tolay, e nakikkanira ki Jesus. 30 Wasinoy, ino korwanira a Fariseo andino bafulundera a mammesturuwerana lintig, binaloreno initara. E sinapi'da sino adalanira i Jesus si, “Mayan makikkan anna makiinungkayu sino gumattukiyera si buwit andino korwanira a minalliwata tolay?”

31 Udde i Jesusino nanombat sikwara, e sinapi'na si, “Inyeno mawag si doktor, nu bakkampelangino matakit? 32 Ammek inang sitawa mayag sino naggaddangngira a tolay, nu ammena lurino minalliwatira takesi mabboboliyera.”

Ino Mappeafu Sino Pallantangana Mangngan

(Mat. 9:14-15; Mar. 2:18-20)

33 Agyanino korwanira a tolaya nassapit ki Jesus si, “Ino adalanira i Juan, dayandanira a mallantanga mangngan anna makkararag, e kunna kappay sino adalanireno Fariseowera. Udde ino adalannuwera, ammera akwan, nu ammera lud mangngan anna minum.”

34 Sinabbira i Jesus a niyamparig si, “Nu wara makkasar, kundokad si amme makikkanino bafulunino mangatawa a inayanna? 35 Udde duma'nganeno tiyempowa meanaw sikwareno mangatawa, kaserana mallantanga mangngan.”

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego: “Dumandangka sikwak.” Ino anggamma a sapitan, mebulun ki Jesus si adalanna.*

Ino Mappeafu Sino Bawuwa Tulduwi Jesus
(Mat. 9:16-17; Mar. 2:21-22)

36 Sinapikkappayi Jesus a niyamparig si, “Awana tolaya mappissay si bawuwa barawasi takesi iyappi'na
sino dadan. Se nu antuweno akwanna, darallanneno
bawu, e ammena meannungino bawuwa sinnun sino
keappitanna. 37 Awangkappaya miyekwa si talifawu
sino dadana sinan anganga gaddang, se battakanna,
mesayukino tayug, anna madaral kappayino gaddang.
38 Ino bawuwa tayug, bawu kappenadda gaddangino
keyekwanna. 39 Ino tata kappay, ino nawama minum
sino dadana tayug, ammena anggamma sinsimanino
bawu, se kunna si nalawarino dadana nawamanna.”

Ino Mappeafu Sino Awna Aggimwangan
(Mat. 12:1-8; Mar. 2:23-28)

6 Wasin tata a Sabadu a aggimwanganino Judyuwera, malallakadda Jesus sino aggumana namulan
si trigo. E ino adalannera, nangappera sino dawana trigo, irurunda, kasera binulak e nakkanda. 2 Udde
nagyanino korwanira a Fariseo a nassapit sikwara si,
“Mayan kontarandawino lintiddama kammarallino
maggani sino awna aggimwangan?”
3 Sinabbira i Jesus si, “Ammeyu kad binaseno inangwa i Ari David andino bafulunnera sin nabisinanira?
4 Sinallungi David sino balayi Dios, nangngan sino tinapaya newa'lat ki Dios a kunnino lintiya kammaralla
akkanannino bakkanna padi, e na'danna kappayino
bafulunnera.” 5 E inabambutani Jesus a nassapit si,
“Ikkanaka Abbingnga Tolayino ana kalintiyanna a massapit sino damana a maangwa sino awna aggimwangan.”

Ino Lalakiya Pilayino Tata A Kama'na
(Mat. 12:9-14; Mar. 3:1-6)

6 Wasin tata kappaya awna aggimwangan, inangngi
Jesus sino tata a sinagoga ta manuldu. Agyan sinayino
lalakiya pilayino diwanana kama'na. 7 Agyangkappayino korwanira a mammesturuwerana lintig anda
Fariseowera a mallakkap ki Jesus nu pabbattunoyanneno lalaki sino awna aggimwangan, se mintufukira si
ipaliwa'da sikwana ta wara pidarumanda. 8 Udde ammuwi Jesusino ana sino nakanda, e sinapi'na sino
lalakiya pilayino kama'na si, “Gumabwakka ta umangka sito nara'langammi.” E ginabwat e inang sino a'landa.
9 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Bebutangku sikwayu nu sanneno anggammino lintiddama akwantam
sino awna aggimwangan. Mangwetam si nalawad onnu narakkat? Misalak si tolay onnu mamapatay?”
10 Ilangalanganera ammin, kasena sinapit sino lalakiya
pilay si, “So'yarannu yan kama'nu.” Sino'yanna, e
napiyen. 11 Udde nabbungubungutingke ino mallakkappira, e nattatarabbanda nu sanneno akwanda ki
Jesus.

Ino Namiliyani Jesus Sino Karadwera A Apostolna
(Mat. 10:1-4; Mar. 3:13-19)

12 Sinoya tiyempo, nanu'duwi Jesus sino tata kulud, e
nappafafiya nakkararag ki Dios. 13 Wasin kagigi'ba'nenoy, inayanneno adalannera, e namili si karadwa
sikwara a ngananna si apostolna, se dundunannera a
umang manuldu. 14 Irayawino nganganino pinilinera: i
Simon (a nginanna si Pedro) anni Andres a kola'nga,
da Santiago anni Juan, da Felipe anni Bartolome, 15 da
Mateo anni Tomas, i Santiago a abbingi Alfeo, i Simon
(a ngananda si Patriota se ikaloneno lubbunna), 16 i Judas a abbingi Santiago, anni Judas Iscariote a antuneno mallaku ki Jesus.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Matakitira
(Mat. 4:23-25)

17 Wasin naddawu'da Jesus andino apostolnera, nitturira sino nakkanafana nakkakarampattanino odduwera a adalanna andino odduwera kappaya tolaya naggabwat sey Judea anna sey Jerusalem anda sino lulubbuna Tiro anna Sidon a ara'ni sino bebay. 18 Inangngira sinay se angganda a dingngaggannino sapitanni Jesus, e ino matakitira, angganda si pabbattunoyannera.
Inangkappayino naunagganira si narakkatta espiritu,
e nepaanoneno inunag sikwara. 19 Amminino nagyanira sinay, anggandangkenadda appangan, se aneno
pannakadama sikwana a mappabattunoy si takit. E
nepabbattunoynera ammin.

Ino Nagasatira A Tolay Andino Kakallakkira
(Mat. 5:1-12)

20 Wasinoy, ilangngiyi Jesusino adalannera, e sinapi'na sikwara si,
“Nagasakkayuwa pobiri, se mesapakkayuna sino patturayani Dios.
21 “Nagasakkayuwa mabisin sito ingkein, se mabattuggayuna.
“Nagasakkayuwa mattangit sito ingkein, se makkatawakayuna.
22 “Nagasakkayu nu kababannaddakayu anna ammerakayu anggam anna iyatataldakayu anna massapitira si narakkat mappeafu sikwayu gafu sino angnguruddaw sikwaka Abbingnga Tolay. 23 Nu kunnenayino
akwanda sikwayu, maanggangkayungke nad e ilalattuyuweno aanggandaw, se dokallingke ino labu'daw
sey langit. Se ino akwanda sikwayu, kakunnaneno
inangweno gagginafurera sino gumalabbunira i Dios
si'in.

24 “Udde kakallakkayuwa ba'nang, se inappayunnino
mappaanggam sikwayu e awaninna innanamandaw.
25 “Kakallakkayuwa mabattug sito ingkein, se mabisi-
nangkayuna.
“Kakallakkayuwa makkatawa sito ingkein, se malo-
neno nakandaw e mattangikkayuna.
26 “Kakallakkayu nu dayawandakayu ammina tolay
gafu se akwandopelangino panggammanda, se
kakunnana kappayino nepaddayawino gagginafurera
sino massisiriyera a gumalabbun si'in.”

Ino Agganggantam Sino Kakkalingatamira
(Mat. 5:38-48; 7:12)

27 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Ino sapitangku sik-
wayuwa maningngag sikwak, anggammandonaddino
kakkalingayuwera. Nalawannaggappayino akwandaw
sino makkababannag sikwayu. 28 Ino magged sikwayu,
arangngandonad ki Dios si bindisiyonannera, e
ikararandokappayino mappadyatira sikwayu. 29 Nu
wara manipang sino tata a paringilnu, passipangngu
kappayino tafik, e nu wara mappa sino kadwatta'-
meno barawasim, iya'dangkappayino tata. 30 A'dannu
naddino massiki inya a marang sikwam, e nu wara
mappa sino kukwayu, ammeyu sapitan si iyulina. 31 Ak-
wandonad sino kasittoleyuweno anggandawa akwan-
da sikwayu.
32 “Nu ino pelang manggam sikwayuweno anggam-
mandaw, wara kad labu'dona ki Dios? Se massiki ino
minalliwatira, anggammanda payino manggam sik-
wara. 33 E nu ino pelang mangwa si nalawad sikwayu
ino pangwandaw si nalawad, wara kad labu'dona
sinay? Se massiki ino minalliwatira, kunna kappay in-
ayino akwanda. 34 E nu ino pelang ammuyuwa miyuli
sino takkawandeno patakkawandaw, wara kad labu'-
dona? Se massiki ino minalliwatira, patakkawandeno
bafulundera se innanamanda a meyuliyeno
nepatakkora. 35 Ammena nad kunninoyino akwandaw,
nu ammeyu lud anggammannino kakkalingayuwera, e
mangwakayu si nalawad sikwara. Mappatakkokayu
sikwara massiki ammeyu innanaman si iyulira. Se nu
kunnenayino akwandaw, dokallino labu'daw ki Dios, e
mebilangkayu si abbingi Dios a Kapatiyan. Se i Dios,
naallak sino narakkattira a tolay andino ammera map-
pasalamat sikwana.”

Ino Angngukum Sino Bafuluntamira
(Mat. 7:1-5)

36 “Maawag si minangkallakkayu a kakunna i Dios a
Amayuwa minangkallak. 37 Antuweno ammeyu nad
ukumannino bafulundawira ta sapitandaw si makas-
tiguwera nad takesi ammerakayu pay ukumanni Dios
a makastigu, nu ammeyu lud pakomanino bafulun-
dawira ta pakomandakayu payi Dios. 38 Naallakkayuwa
manga'da sino bafulundawira e naallappena i Dios a
manga'da sikwayu a ino angnga'dana, kunnangke
natattad, nakuyukuyun, e mesawal. Se ino kaod-
duweno iya'dayu, antu kappeneno kaodduweno iya'-
dana sikwayu.”
39 Niyampariyi Jesus sikwara a nassapit si, “Dama
kadda ifuyutino lappattino bulunna a lappat? Nu kun-
nenoyino akwanda, mada'nira a adwa sino dabbak.
40 Awangkappaya madala napatig amma sino mestu-
runa, udde nu nabalinnanino adalna, mekunnen sino
mesturuna.
41 “Mayan aggitannuweno bibissangnga ana sino
mateno bulunnu, a ammem magi'neno dokalla ana
sino matam? 42 Ansannu massapit sino bulunnu si,
‘Ariyangkuweno ana sino matam,’ a ammem maiteno
ana sitan matam? Ikka a massasannakam, ariyannub-
buweno ana sino matam takesi nalawarino angngi-
tam, kasem dama a ariyanino ana sino mateno bulun-
nu.”

Ino Kayu Andino Bungana
(Mat. 7:16-20; 12:33-35)

43 Sinapikkappayi Jesus si, “Ino nalawara kayu, am-
mena mammunga si narakkat, e ammena kappay
mammungeno narakkatta kayu si nalawad. 44 Ino
kaimunuwanna kayu ino bungana, se ino uway, am-
mena mammunga si igos, e ino anifung, ammena
mammunga si ubas. 45 Kunna kappay sikwatama tolay.
Ino nalawara tolay, nalawarino sapitanna se nalawari-
no ana sino nakamma. Udde ino narakkatta tolay,
narakkattino sapitanna se narakkattino ana sino
nakamma. Se ino sapitanna tolay, maggabwappelang
sino ana sino nakamma.”

Ino Adwera A Namata'dag Si Balay
(Mat. 7:24-27)

46 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Mayan kundaw si
ikkanakino Afuyu, gampade ammeyu kuruwannino
sapitangku? 47 Ino umang sikwaka maningngag sino
sapitangku e kuruwanna, kunnayawino piyampar-
iyangku. 48 Mekunna si tolaya namata'dag si balay, a
nakkokkob sino lubag kiyad si dina'nganeno batu e
antuweno namata'dagganna. Wasin nalum, kina'na-
neno balay, udde ammena naansa, se nalawarino
akkepata'dangnga. 49 Udde ino tolaya naningngag
sino sapikku e ammena kuruwan, mekunna si tolaya
namata'dag si balay sino pelang utunna lubagga
awana fundasiyonna a mappatuyag sinay. Antuweno
wasin nalum, naladda pelanga nagabba, e nadar-
allingke.”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Aripannino Kapitan
(Mat. 8:5-13)

7 Wasin nasinduwi Jesus a netuldu ammin inay
sino tolayira, inang sey Capernaum. 2 Agyan
sinayino kapitanna sindaluwa taga-Roma a aneno ari-
panna a ikalona. Inaya aripan, matakit e gapapatayin.
3 Wasin diningngaggino kapitan si ana i Jesus, dinun-
dunneno korwanira a pangafuwanna Judyu ta umanda
ayani Jesus a mappabattunoy sino aripanna. 4 Inangn-
gira ki Jesus e nakiggimallakkira a nassapit si, “Inaya
kapitan, meannunga duffunannu, 5 se anggammande-
tama Judyu e nappepata'dag si sinagogatam.” 6 Wasi-
noy, nebuluni Jesus sikwara.

Wasin ara'niyeran sino balayino kapitan, dinundunino kapitanino korwanira a bafulunna a umang manambal ki Jesus ta sapitanda si, “Afu, ammekampelang maddutung, se ammena meannunga sumallungka sino balek. 7 E kunna kappay sikwak, ammek meannunga umara'ni sikwam. Antuweno sapitannumpelang, e mabbattunoyinnino aripangku. 8 Se massiki ikkanak, aneno mangituray sikwak, e ana payino sindalukira a iturayangku. Nu sapitangku sino tata si ‘Umangka,’ umang, e nu sapitangku kappay sino tata si ‘Gumamwangka sitaw,’ gumamwang, e nu sapitangku sino tata a aripangku si ‘Akwannu yaw,’ akwanna.”

9 Nakka'bawi Jesus sin naningngagganna sinay. Ina'langngeno odduwa tolaya nebulun sikwana, e sinapi'na si, “Sapitangku sikwayu, awana tolaya initaka kunnenoyino kinatuyangngeno angngurungnga, massiki sikwatama gakagaka i Israel.” 10 Wasin nuliyeno dinundunireno kapitan, nada'ngareno aripanna a nabbattunoyin.

Ino Nappaangngangoliyani Jesus Sino Abbingnga Balu

11 Ammena nabayag e inanda Jesus andino adalannera sino lubbuna ngananda si Nain, e odduweno tolayira a nebulun sikwana. 12 Wasin ara'niyeran sino lamwanganneno lubbun, nadambaldeno odduwera a tolaya umang mitanam sino lalakiya natay. Inaya natayino tata ke a abbingino balu.

13 Naallakkani Jesusino inaneno natay sin naitana, e sinapi'na sikwana si, “Ammekan mattangit.” 14 E inara'niyi Jesus e iniggammanneno longun takesi mitturino mabboliyira. Wasin nitturira, sinapi'na sino natay si, “Buwanak, gumabwakka.” 15 E ginabwatino natay e naddamit. E sinapiti Jesus sino inana si, “Ayaninnino abbingngu. Nabiyayin.”

16 Ino tolayira a nagyan sinay, nakatalawira ammin e naddayawira ki Dios. Sinapitino korwanira si, “Mannakadameno gumalabbuna inang sito agyanantam.” Sinapikkappayino korwanira si, “Ginamwangi Dios a misalak sikwatama tolena.” 17 Naddinnamino mappeafu ki Jesus andinaya inangwana sino lulubbunna Judea anda sino lellebanna a lubbun.

Ino Sinapiti Jesus Sino Dinundunira I Juan
(Mat. 11:1-6)

18 Ino adalanira i Juan a Gumabawtisar, ma'angngira sikwana sino abbalurana nipadamag sikwana ammin inaya inangangwa i Jesus. Antuweno inayanneno adwera a adalanna, 19 e dinundunnera ki Afu Jesus ta bebutanda nu antuweno nekariyi Dios a gumamwang onnu wara kepay korwan si mataronan.

20 Wasin ginamwangira ki Jesus, sinapi'da si, “Dinundundakamiyi Juan a Gumabawtisar ta bebutammi nu ikkeno nekariyi Dios a gumamwang onnu wara kepay korwan si taronammi.”

21 Sinoya ginamwanganda, odduwera a tolaya nepabbattunoyi Jesus sino naddadaruma a taki'da, oddu kappaya tolaya nepaanoneno narakkatta espirituwa nunag sikwara, e oddu kappay tolaya inarineno lappa'da. 22 Wasinoy, sinapi'na sino dinundunira i Juan si, “Mulikayu ki Juan ta umandaw sapitan sikwaneno inita anna diningngaddaw, ino lappat, makaitera, ino pilay, makalakarira, ino nakkutal, nabbattunoyira, ino bangngag, makadingngaggira, ino natay, nangngangoliyera, e ino nalawara damag, mebanyag sino mekakallakkira. 23 Itulduyu kappay sikwana si nagasatino tolaya awan daladudwana mappeafu sikwak.”

Ino Sinapiti Jesus Mappeafu Ki Juan
(Mat. 11:7-19)

24 Wasin nanawinnino dinundunira i Juan, agyanino sinapiti Jesus sino tolayira sinay mappeafu ki Juan. Kunna si, “Sin inangngandaw sino agyanani Juan sey kalolowat, sanneno ginakkaddawa inita? Tata kadda tolaya kunnangke sikalla ipapallenna bayabbag? 25 Nu bakkan, sanna mantuweno inandaw inita? Tata kadda tolaya nalawaringke ino barawasina? Bakkan, se ino mabbarawasiyera si kunnenay anna warawara sikwara, ino balena ari ino agyananda. 26 Sanna mat antuweno gakkuruwa inandaw inita? Tata kadda gumalabbun? On, gakkurug, tata a gumalabbun, udde ino kakuruwanna, nangatu amma si gumalabbun. 27 Se i Juanino sapitannino nepeturakka sapiti Dios a kunna si, ‘Ananeno dundunangkuwa maunta sikwama midadan sino pallakarannu.’ ” †28 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Sapitangku sikwayu, awana tolaya neyanak sito lubagga nangatu amma ki Juan, udde massiki nu kunnenoy, ino kaabbafawana tolaya mesapat sino patturayani Dios, nangatu amma sikwana.”

---

† *Malakias 3:1*

29 Ino kaodduwan sino naningngaggira ki Jesus, massiki ino gumattukiyera si buwit, kinurudda si gakkuruwino nepasapiti Dios ki Juan, antuweno nappabawtisarira ki Juan sin nanulduwanna kepay. 30 Udde ino Fariseowera andino mammesturuwerana lintig, inammereno panggammani Dios si akwanda, e ammera nappabawtisar ki Juan.

31 Sinapikkappayi Jesus si, “Sannadeno pikunnangku sino tolayira sito ingkein? Sanneno kakunnara? 32 Mekunnera si abbinga aggatuttud sino a'langino allakuwana ayanino bulundera a makkarayam. Kunnino bulundera si, ‘Massiki sanneno akwammi, ammekayu medagga. Nanontakkami, udde ammekayu nanalip. Nababbinungakami, udde ammekayu nattangit.’ 33 Ireno kekunnandaw, se awaningke a anggandawa dingngaggan. Se i Juan, nallantanga mangngan anna ammena ninum, e sinapi'daw si, ‘Naunaggan si narakkatta espiritu.’ 34 E ikkanaka Abbingnga Tolay, nakikkan anna nakiinumak sikwayu, e sinapi'daw si, ‘Itandaw inaya tolay! Nalawot anna minabbobok anna mebumbulun sino gumattukiyera si buwit andino korwanira a minalliwat!’ 35 Udde massiki nu kunnenoyino sapitandaw, maita si gakkuruwa naggabwat ki Diosino tuldumi anni Juan gafu sino salinunu'na sino biyayino manguruwira.”

Ino Namakomani Jesus Sino Minalliwata Bafay

36 Wasin tata si aw, agyanino Fariseo a mingngan si Simon a nayag ki Jesus ta umang mangngan sino balera. Antuweno inangngi Jesus a mangngan sinay. 37 Sinaya lubbun, agyanino minalliwata bafay. Wasin diningngangnga si ana i Jesus a makikkan sino balayino Fariseo, inang sinaya niyangkalin si nalawaringke a beduruwa napannu si bambangug. 38 Wasin sinallung sinay, inang sino likuri Jesus. Gafu se matattangit, nabateno takkiyi Jesus sino kalaluwana, e finunatanna sino abu'nga. Inamammaneno takkina, kasena binubbuwan sino bambangug.

39 Wasin initeno Fariseo a nayag ki Jesus inaya inangwana, kunna sino nakamma si, “Nu gakkurungngadda gumalabbun yawa tolay, ammuna nad nu sanneno katolenenaya bafaya miiggam sikwana.”

40 Wasinoy, sinapiti Jesus sino Fariseo si, “Simon, aneno sapitangku sikwam.”

“Ma, Afu mesturu, sanneno sapitannu?” kunna.

41 Wasinoy, niyampariyi Jesus a nassapit si, “Agyanino tata a tolaya nappagatut si pirak sino adwera a tolay. Ino tata, limatutino ginatu'na, e ino tata, limafulu. 42 Gafu se ammera makapaga, ammenan nepapaga. Inyana sikwara a adweno dodokkallino agganggamma sino nappagatut sikwara?”

43 Sinombati Simon si, “Tantaro nu ino tolaya dodokkallino gatu'na a ammenan pagan.”

“On, gakkurug yan,” kunni Jesus. 44 Ilangngineno bafay, kasena sinapit ki Simon si, “Itannu yawa bafay. Inayandak sino balem, udde awana nepaappam si danum ta unafangkuweno takkika gagangetam, udde yawa bafay, inunafanneno takkik sino kalaluwana e finunatanna sino abu'nga. 45 Ammerak kappay dinambala inumma a antuweno gagangetam, udde iyawa bafay, aggeuummanneno takkik kiyad sino ginamwangangku. 46 Ammengkappay ilananino abukku, udde antu, binubbuwanneno takkik si bambangug. 47 Sapitangku mantu sikwam, ino dokalla agganggamma nepaitana sikwak, antuweno mangipaita si napakomanino odduwa liwa'na. Udde ino tolaya bisangke ino liwa'na a napakoman, bisangke kappayino agganggamma ipaitana.”

48 Wasinoy, sinapiti Jesus sino bafay si, “Napakomanin amminino liwa'nu.”

49 Ino korwanira a makikkan, kunda sino nakanakanda si, “Sanneno katolena yaw a massiki ino liwat, pakomanna?”

50 Udde sinapikkappayi Jesus sino bafay si, “Gafu sino angngurungngu sikwak, nesalakangkan. Manokan a nalawannaddino nakammu.”

Ino Bafabbayira A Nebulun Ki Jesus

8 Ammena nabayag, inang nannodoyuwi Jesus sino lulubbuna mangibanyag sino nalawara damag mappeafu sino patturayani Dios. Nebulunino karadwera a adalanna, 2 andino korwanira a bafabbaya nepabbattunoyna sino taki'da anna nappaanawanna sino narakkattira a espirituwa nunag sikwara. Inayira a bafabbay, i Maria Magdalena a nappaanawanna si pituwa narakkatta espiritu, 3 i Juana a atawa i Cusa a katalakki Herodes, i Susana, andino odduwera kappaya bafulundera. Ino inangwara ammin, nanga'dera sino kukwara a iduffunda sikwara Jesus andino adalannera.

Ino Amparig Mappeafu Sino Inang Nawwarit

(Mat. 13:1-9; Mar. 4:1-9)

4 Wasi tata si aw, odduwa tolaya maggagamwang sino agyanani Jesus a naggabwat sino lulubbuna inangnganna. Wasin nakkakarampattiran, niyampariyi Jesus a nanuldu sikwara si, 5 “Aneno tolaya inang nawwarit si aggik sino umana. Wasin aggewarawarit, naddattuweno korwana aggik sino dammingnga dalan, nappipi'nakkanino tolayira, e ina'namino mammanukira. 6 Ino korwana newari'na, naddattu sino kabatuwana bisangkeno lubangnga. Wasin nattufuwera, nalanira a nalelay, se nammennino nattufuwanda. 7 Ino korwangkappay, naddattuwera sino kasasitan, e neyindanino asita nattufu e ilintu'danino mula. 8 Udde ino korwana newari'na, naddattuwera si nalawara

lubag, nattufuwera e nammungera si sittatut.” E inabambutani Jesus a nassapit si, “Ikkayuwa maningngag sito ampariggu, dandammandonaddino diningngaddaw.”

Ino Anggamma Sapitannino Amparig Mappeafu Sino Inang Nawwarit

(Mat. 13:10-23; Mar. 4:10-20)

9 Wasinoy, nabbebutino adalanira i Jesus sikwana nu sanneno anggamma sapitan inaya amparingnga.
10 Sinabbira i Jesus si, “Ipakaammuwi Dios sikwayuweno ammena nepakaammu si'in mappeafu sino patturayanna, udde sino korwanira, amparibbelangino usarangkuwa manuldu sikwara, takesi massiki nu aggitanda, ammera maimunuwan, anna massiki nu aggadingngagganda, ammera maawatan.
11 “Antuyawino anggamma sapitan inaya ampariggu. Ino aggika newarit, antuweno sapiti Dios. 12 Ino naddattu sino dammingngeno dalan, antuweno keyampariyanino tolayira a maningngag sino sapiti Dios, kase gumamwangi Ofag e ariyanna sino nakandeno sapita diningngadda takesi ammera mangurug anna mesalakan. 13 Ino naddattu sino kabatuwan, ireno tolaya manggamma mangurug sin naningngagganda, udde ammena sumallungino sapit sino nakanda, e nu wara gumamwang si dya'da, talekkurandeno angngurudda. 14 Ino naddattu sino kasasitan, ireno tolaya maningngag sino sapiti Dios, udde nakungkulino nakanda gafu sino paddararananda sino maawadda, ino buma'nangnganda, andino pangwanda sino mappaanggam sikwara sito lubag, antuweno mabbung sino sapita diningngadda e ammena makapammunga. 15 Ino kappay naddattu sino nalawara lubag, ireno tolaya nalawarino aggangwara a kuruwandangke ino sapiti Dios a diningngadda. Iyimfunda sino nakanda e mattalaginarira a mangurug sinay kiyad si wara pattupakkanna sino biyadda.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Lampara

(Mar. 4:21-25)

16 Niyampariggappayi Jesus a nassapit si, “Awana tolaya mitaggab si lampara, kasena kallabban onnu iyekwana sino gukamma katri, nu ammena lud itappat takesi masirwatanino sumallungira. 17 Kunna kappayino neyampariggu, ammina neimad onnu ammena nepakaammu sito ingkein, mepakaammuna ta maawatanino anggamma sapitan sino maddagguna aw. 18 Lawarandonadda dingngaggannino sapitangku, se ino tolaya manggamma mangwa sino dingngagganna, madadagganananneno angngawa'na, udde ino tolaya ammena mangwa sino dingngagganna, massiki ino bisangnga aringnga si ammuna, maawanna.”

Ino Ina I Jesus Andino Kakkola'ngera

(Mat. 12:46-50; Mar. 3:31-35)

19 Wasinoy, ginamwangino ina i Jesus andino kakkola'ngera sino agyananna, udde ammera makaara'ni sikwana gafu sino kaodduweno tolayira. 20 E agyanino nituldu ki Jesus si, “Anara inam andino kakkola'nguwera sino lasin, e anggandaka a itan.” 21 Udde sinabbira i Jesus si, “On, udde aneno korwanira a ibilangku si inak anda kakkolakku, ireno maningngag sino sapiti Dios e akwanda.”

Ino Nappasiyanakkani Jesus Sino Kalipappag Andino Palung

(Mat. 8:23-27; Mar. 4:35-41)

22 Wasin tata si aw, sinapiti Jesus sino adalannera si, “Mangngetam sey dammangnga bebay.” E nattakayira si abang e nanawiran. 23 Wasin aggedadammangira, nakaturuwani Jesus. Kaka'meng kelanga nakkalipappag e gapapannuwennino abanda si danum e ngananda si lumannaddiran. 24 Antuweno ginammiyanda i Jesus a sinapi'da si, “Afu, Afu, malimattetamun!”

Ginabwati Jesus, e sinunneno kalipappag andino palung ta suminakkira, e ilammattinnino kalipappag anna nassiyanakkinnino palung. 25 Wasinoy, sinapi'na sino adalannera si, “Mayan naawaninnino annala'daw sikwak?”

Udde nakka'bawira anna nakatalawira e nakkakibikibebutira si, “Sanneno katolena yaw? Se massiki ino kalipappag andino palung, tunannera e kuruwandeno sapitanna.”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Lalakiya Taga-Gerasa A Naunaggan

(Mat. 8:28-34; Mar. 5:1-20)

26 Wasinoy, netuluyda Jesus a naddammang sino bebay kiyad si ginamwangira sino sakopanna Gerasa a dammangngeno Galilea. †27 Wasin gina'dangira e inulluwi Jesus sino abang, dinambalino tata a lalakiya naggabwat sinaya lubbuna naunaggan si narakkatta espiritu. Inaya lalaki, nabaya aggaboyang anna ammena magyan sino balay se magyampelang sino agwefa attanammanda. 28,29 Namipidya a pinadyatanino narakkatta espiritu, e massiki balurannino kalubbunannera e kadenandeno kamat anna takkina, garattatanneno kadena e ifuyutino narakkatta espiritu sinaya kalolowat. Antuweno wasin initana i Jesus, nakkulawu e namalitud sino a'langnga. Nekokwana a nassapiti si, “Jesus a Abbingi Dios a Kapatiyan, sanneno gakkannu sikwak? Makiggimallakkak sikwam ta ammerak paidaman!” Antuweno sinapi'na, se

† *Ino neturak sino korwana manuskrituwa anganna yawa lubbun, Gadara onnu Gergesa.*

sinapitinni Jesus si umanonaddino narakkatta espirituwa inassad sikwana.

30 Wasinoy, nebebuti Jesus si, “Sanneno angannu?”

“Rinifurifu,” nesomba'na, se odduweno narakkatta espirituwa inassad sikwana. 31,32 Agyan sinayino oddduwera a bafuya maddukiruk sino sanna'nga kulud. Nakiggimallakkino narakkattira a espiritu ki Jesus si ammenera pabonan sino bituwa awana pakkiyaranna a kakastiguwanda, nu ammenera lud purayan ta munaggira sino bafuyira. E nepurenera.

33 Wasinoy, inanawanino narakkattira a espirituweno lalaki e inangngira nunag sino bafuyira. Naddadaraddaggino bafuyira a naddawut, nangawwatira sino dabba'ngeno bebay, nadara'nira, e nalimattira ammin.

34 Wasin initeno mindaggira sino bafuy inaya nakwa, nabbafukalira a inang nituldu sino kalubbunandera anda sino sina'lifandera. 35 Antuweno inang initeno tolayireno nakwa. Wasin ginamwangira sino agyananda Jesus, initareno lalakiya inanawanino narakkattira a espirituwa aggatuttud sino a'langi Jesus a nabbarawasiyen anna nalawarinnino nakamma. Antu gafuna, nakatalawira ammin. 36 Ino nakaitera sino nakwa, netuldura sino korwanira nu ansanna nabbattunoyino lalakiya naunaggan. 37 Amminira a naggabwat sino sakopanna Gerasa, nakiggimallakkira ki Jesus ta umanonad sinaya lubbunda, se nappelalotino talora. Antuweno nattakera Jesus sino abang ta umanawira.

38 Ino lalakiya inanawanino narakkattira a espiritu, nakiggimallak ki Jesus ta mebulun nad sikwana, udde sinapiti Jesus si, 39 “Nalawad nu mulikan sey baleyu ta sapitannu amminino inangwa i Dios sikwam.” Nanawino lalaki, e awana ammena inangngan sino lubbunda a nituldu sino inangwa i Jesus sikwana.

Ino Abbingi Jairo Andino Bafaya Nanengged Sino Barawasiyi Jesus

(Mat. 9:18-26; Mar. 5:21-43)

40 Wasin nulira Jesus sino dammangnga bebay, maanggammino odduwera a tolaya nappagamwang sikwana, se aggataronanda. 41 Wasinoy, ginamwangino tolaya mingngan si Jairo a tata a pangafuwan sino sinagoga sinay. Namalitud sino a'langi Jesus e nakiggimallak ta mebulun sikwana a muli sino balena, 42 se gapapatayinnino tata ke a abbingnga a bafaya karadweno runna.

Wasin aggelakalakari Jesus a umang sinay, nasalpitin sino odduwera a tolaya nebulun sikwana. 43 Ino tata sikwara, ino bafaya aggedada si karadwa si run. Massiki kanayuna mappaagas, awana makapabbattunoy sikwana. 44 Inara'ni sino likuri Jesus e sinenggenneno leleneno barawasina. Assenggenna lang sino barawasina, ilammattinnino adana. 45 Sinapiti Jesus si, “Inyeno nanengged sikwak?”

Udde tatatata sikwara, sinapi'da si bakkannira. E sinapiti Pedro si, “Afu, odduweno tolayira a maddadara'lina manalpit sikwam.”

46 Udde sinapiti Jesus si, “Aneno nanengged sikwak, se gini'nak si aneno pannakadama a nallawan sikwak.”

47 Wasin naimunuwanino bafay si ammuwi Jesusino inangwana, inara'ni sikwana a mayya'yak, e namalitud sino a'langnga. Sinapi'na sikwana sino nara'langanino tolayira ino gafuneno nanenggeranna sikwana andino nabbattunoyanino taki'na. 48 E sinapiti Jesus sikwana si, “Ikka a abbingku, gafu sino angngurungngu sikwak, nabbattunoykan. Manokan a nalawannaddino nakammu.”

49 Wasin makitatabbaggepayi Jesus sino bafay, ginamwangino naggabwat sey balera Jairo a nassapit sikwana si, “Ammetamun talantanannino mesturu, se natayinnino abbingngu.”

50 Udde diningngaggi Jesus inaya sinapi'na ki Jairo, e sinapi'na sikwana si, “Ammeka maddararan. Pattuyaggannu lurino angngurungngu sikwak, e mabbattunoyneno abbingngu.”

51 Wasin ginamwanda Jesus sino balera Jairo, awana nepatallungi Jesus a nebulun sikwana, fera pelang sikwara Pedro, Juan, anni Santiago, andino mapparanakireno abbing. 52 Amminino tolayira a ana sinay, tantangitanda anna babbinungandeno abbing. Udde sinapiti Jesus sikwara si, “Ammekayu mattangit. Ammena natayino abbing, maturubbelang.”

53 Kinakkatawanda i Jesus, se ammuran si natayin. 54 Udde iniggammani Jesusino kama'neno abbing e sinapi'na sikwana si, “Ikka a abbing, gumabwakkan.” 55 Nangngangoliyeno abbing e ginabwatin. E sinapiti Jesus a pakkananda. 56 Nakka'bawino mapparana'ngera, udde sinunira i Jesus si ammera sapasapitan inaya nakwa si massiki sanna a tolay.

Ino Nanundunani Jesus Sino Karadwera A Adalanna

(Mat. 10:5-15; Mar. 6:7-13)

9 Wasin tata si aw, inayani Jesusino karadwera a adalanna, e nakkakarampattira. E na'dannera si pannakadama anna kalintiyana mappaanaw sino ammina narakkatta espiritu anna mappabattunoy sino matakitira. 2 E dinundunnera ta umangngira mibanyag mappeafu sino patturayani Dios anna mappabattunoy sino matakitira. 3 Netunna sikwara si, “Ammekayu miyangkalin si massiki sanna a awandaw sino pannodoyuwandaw. Ammekayu miyangkalin si tokud, pasiking, maakkan, pirak, onnu pamataliyandaw. 4 Nu wara mayag sikwayu sino balera, antu naddino pagyanandaw kiyad si umanokayu sinaya lubbun. 5 Udde nu wara lubbuna umangngandaw, e awana mappadilot sikwayu anna ammera anggamma dingn-

gagganninо tulduyu, umanokayu sinay, e so agganoyu, tattakandawino lafuk sino takkiyu ta antuweno pangammuwanda si ireno makammu sino kakastiguwanda.”

6 Wasinoy, ginikkatino adalannera e inangngira nannodoyug sino lulubbuna mangibanyag sino nalawara damag anna mappabattunoy sino matakitira.

Ino Nakungkulanino Nakammi Herodes

(Mat. 14:1-12; Mar. 6:14-29)

7 Wasin nadingngaggi Gubernador Herodes sey Galilea ammin inaya inangangwa i Jesus, nakungkulino nakamma, se aneno nassapitira si nangngangoliyenni Juan a Gumabawtisar. 8 Ino korwanira, sinapi'da si nappaddenni Elias, e ino korwanira kappay, sinapi'da si aneno gumalabbun si'ina nangngangoli. 9 Udde i Herodes, sinapi'na si, “Nepafutulku ke i Juan. Inyada inaya tolaya sapitanda?” E mangiyafu sinoy, aggadandammanna nu ansanneno mita ki Jesus.

Ino Namakkanani Jesus Sino Nasuruk Si Limarifuwera A Tolay

(Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Jn. 6:1-15)

10 Wasin nuliyeno apostolira ki Jesus, netuldura sikwaneno ammina inangwara. E nebulun sikwara a inang sino lubbuna Betsaida a ira pelang. 11 Udde wasin inammuwanino tolayira si inangngira sinay, dinandanandera. E ina'langira i Jesus e sinulduwannera mappeafu sino patturayani Dios. Nepabbattunoyna kappayino matakitira sikwara.

12 Wasin maffuwafin, inangngino adalannera sikwana e sinapi'da si, “Paanawannuweno tolayira ta umangngira mita si akkananda anna paturuwanda sino kaara'niyanira a lubbun anna bafalay, se gakkuruwingke a awana bafalay sitaw.”

13 Udde sinapiti Jesus sikwara si, “Ikkayunnino mamakkan sikwara.”

E sinabbadda si, “Lima ke a tinapay anna adwaggiya tinapeno ana sitaw. Anggammu si umangkami maggatang si akkanan yo odduwera a tolay?” 14 Antuweno sinapi'da se ino kaodduweno lallakiyera pelang, inang si limarifu.

Udde sinapikkappayi Jesus sino adalannera si, “Pattutturandawira si allalimafulu.” 15 E antuweno inangwara. 16 Wasinoy, inappa i Jesusino lima a tinapay anno adwaggiya tinapa, ginaradwana e neya'dana sino adalannera ta iyannera sino tolayira. 17 Nangnganira ammin e nabattuwira, kase inampattino adalannereno nabuna, e karadwa a basketino pinannura.

Ino Nassapitani Pedro Sino Katotolayi Jesus

(Mat. 16:13-21; Mar. 8:27-31)

18 Wasin tata si aw, nittata i Jesus a makkararag, ino pelang adalannereno bulunna. Wasin nasindu, nebebu'na sikwara si, “Sanneno sapitannino tolayira mappeafu sikwak?”

19 “Aneno massapitira si ikka i Juan a Gumabawtisar. Kunnino korwanira si ikka i Elias, e kungkappayino korwanira si ikkeno tata gumalabbun si'ina nangngangoli,” nesomba'da.

20 “Udde ikkayu pay,” kunni Jesus, “sanneno kundaw mappeafu sikwak?”

Sinabbi Pedro si, “Ikka i Kristo a nekariyi Dios a gumamwanga matturay.”

21 E netuni Jesus sikwara si ammera naggepay sapitannino katotolena si massiki sanna a tolay. 22 E netuluyna a nassapit si, “Ikkanaka Abbingnga Tolay, maawa madyatanakungkena. Inona pangafuwanirana padi, ino mammesturuwerana lintig, andino korwanira a pangafuwan, ammayandak e papapatera'nga, udde pangngangolinda'nga i Dios sino mekatalluwa aw.”

Ino Biyayino Mesapat Ki Jesus

(Mat. 16:24-28; Mar. 8:34–9:1)

23 Wasinoy, inayani Jesusino odduwera a tolay andino adalannera, e sinapi'na sikwara ammin si, “Ino manggamma mesapat sikwak, talekkuranna naddino urenangkepay. Kunnangke buttunganna naddino krusna kadda aw, se inona urekino tuntulanna, massiki antuweno ipatena. 24 Se ino mikalow sino biyangnga, matekappena. Udde ino matay gafu sino angngurungnga sikwak, ananeno biyaya mannayuna iya'da i Dios sikwana. 25 Se sanna kaddino pallawaranneno tolay nu akwana amminino kinaba'nang sito lubag, e matena e makastigu si makkikiyad? 26 Ino tolaya maatalla mana'dag sikwak andino itulduk, maatallak kappena a mita'dag sikwana ki Dios nu muliyak. Se ikkanaka Abbingnga Tolay, muliya'nga a mangipaita sino kedayawangku andino kedayawani Ama andino anghelnera. 27 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, aneno korwanira sikwayu sitawa ammera matay makkiyad si itandeno patturayani Dios.”

Ino Nangkakwanino Baggiyi Jesus

(Mat. 17:1-8; Mar. 9:2-13)

28 Wasin nalla'wutino talingguwan nangiyafu sin nassapitani Jesus sinay, inayannara Pedro, Juan, anni Santiago, e nanu'duwera sino tata a kulud ta makkararira. 29 Wasin aggekarakarari Jesus, nangkakweno baggina, e ino barawasina, naffurawa mangngilikilit. 30,31 Wasinoy, nappaddeno adwera a lallakiya mangngilikilikkappayino baggira a makitatabbag ki Jesus a da Moises

anni Elias. Ino sapitanda, ino ara'niyenna katayanna
sey Jerusalem a keyakkuruwanino planowi Dios.
32 Naturudda Pedro, e wasin nafatira, initareno
mangngilikilitani Jesus andino adwera a lalakiya naki-
ta'dag sikwana. 33 Wasin gaaanawino adwera a lallaki
sino agyanani Jesus, sinapiti Pedro sikwana si, “Afu,
nalawad se ayawetam sitaw. Mangwakamin lud si tal-
luwa bawi, tata sikwam, tata ki Moises, anna tata kap-
pay ki Elias.” Kunnenayino sinapi'na, se ammena inam-
muweno sapitanna.
34 Wasin aggedamadamikkepay, kaka'meng kelanga
nakulmutanira ammin si dulam. Naselladdanda Jesus,
e nakatalawino adalannera. 35 E aneno damita naggab-
wat sino dulamma kunna si, “Antuyawino Abbingkuwa
pinilik. Dingngaggandonaddino sapitanna.” 36 Wasin
nibbattino naddamit, i Jesus pelanginnino initara. In-
aya adalannera, awaningke a nassapitanda mappeafu
sinaya initara makkiyad si inanawi Jesus sikwara.

Ino Nappaanawani Jesus Sino Narakkatta Espirituwa Inassad Sino Abbing

(Mat. 17:14-18; Mar. 9:14-29)

37 Wasi kadarama'na, naddawu'da Jesus sino kulud, e
odduweno tolayira a nanambal sikwana. 38 E agyanino
tata sikwara a lalakiya nakkulawuwa nassapit si, “Afu
mesturu, allakkannu abbu yo abbingku se tatatata ke,
39 e naunaggan si narakkatta espiritu. Kadda umassad
sikwana, makkulawu, makkoldat, anna malluluweno
wangi'na. Padyatannangke ino baggina e amme-
nangke pimwangan. 40 Inarangku sino adalannuwera
si paanawanda naddino inassad sikwana, udde am-
mera dama a akwan.”
41 “Ikkayuwa tolay sito ingkein, awaningke angngu-
ruddaw anna ammekayu matulduwan!” kunni Jesus.
“Naansa matino panguruwandawa nabayakunna naki-
igyan sikwayu? Makapidyak kepaya manus sikwayu?”
Kasena sinapit sino ameno abbing si, “Iyangnguweno
abbingngu sitaw.”
42 Wasin umara'niyeno abbing ki Jesus, iletwarino
narakkatta espiritu e nakkoldat. Udde nepaanawi Je-
susino narakkatta espiritu e nepabbattunoyneno ab-
bing, kasena neuli sino amana. 43 E nakka'baw am-
minino tolayira sino pannakadama i Dios a initara sino
inangwa i Jesus.

Ino Nipidwani Jesus A Nilabbun Sino Katayanna

(Mat. 17:22-23; Mar. 9:30-32)

Wasin aggaka'bokepayino tolayira sino ammina
inangangwa i Jesus, sinapi'na sino adalannera si,
44 “Ammeyu kalyawan yawa sapitangku sikwayu.
Ikkanaka Abbingnga Tolay, ara'niyenna meyalawatak
sino tolayira kesi akwanda sikwakino massiki sanna a
angganda.” 45 Udde ino adalannera, ammera am-
muweno anggamma sapitannino sinapi'na, se
neimaggepay takesi ammera maawatan, e nattalawira
a mabbebut sikwana mappeafu sinay.

Inyeno Kapatiyan?

(Mat. 18:1-5; Mar. 9:33-37)

46 Wasinoy, nattatarukkiyeno adalannera nu inyeno
kapatiyan sikwara. 47 Udde ammuwi Jesusino ana sino
nakanda, antuweno nayag si tata a abbing e nepata'-
dangnga sino idangnga. 48 E sinapi'na sikwara si, “Ino
mangawat sino abbafawa tolaya kakunna yawa ab-
bing gafu sino angngurungnga sikwak, ikkanakino in-
awa'na, e ino mangawat sikwak, inawa'na kappayino
nanundun sikwak. Se ino kaabbafawan sikwayu, an-
tuweno kapatiyan.”

Ino Ammera Kumontara, Ireno Buluntam

(Mar. 9:38-40)

49 Wasinoy, sinapiti Juan ki Jesus si, “Afu, aneno inita-
miya tolaya mappaanaw si narakkatta espiritu a us-
aranneno angannu, e inallangngammi se bakkanna
buluntam.”
50 “Ammeyu allangngan,” kunni Jesus, “se ino amme-
na kumontara sikwayu, antuweno bulundaw.”

Ino Nammayanino Taga-Samariyera Ki Jesus

51 Wasin ara'niyennino puliyani Jesus sey langit,
neyakkannangke a umang sey Jerusalem. 52 E nanun-
dun si maunta sikwana a umang sino tata lubbunna
Samaria ta midadanira sino awanna. 53 Udde ino to-
layira sinay, ammera anggamma umangngi Jesus sino
lubbunda, se ammura si umang sey Jerusalem a lub-
bunino Judyuwera.
54 Wasin diningngadda Santiago anni Juan a adalan-
nerenay, sinapi'da sikwana si, “Anggammu ta
arangngammi ki Dios ta mana'nag si afuy takesi
masikkulanira?” 55 Udde ina'langi Jesus sikwara e inal-
langngannera. 56 E inangngira si korwana lubbun.

Ino Kadyatanino Mebulunira Ki Jesus

(Mat. 8:19-22)

57 Wasin aggelakalakarira, agyanino tolaya nassapit
ki Jesus si, “Mebulunak sikwam massiki sintawino
umangngannu.”
58 Sinombati Jesus si, “Massiki ino amutitira, aneno
agwefa pabbalayanda, andino mammanukira, aneno
umu'dera, udde ikkanaka Abbingnga Tolay, awana fus-
tu si pagyanangku.”
59 Sinapikkappayi Jesus si korwana tolay si, “Mebu-
lungka sikwak.” Udde sinabbangnga si, “Afu, mebulu-
nak sikwam, udde mattarongka, ta umangku abbu
itanammi amak.”

60 Udde sinabbi Jesus si, “Purayannuweno natay ta
itanammino bulunnera a kunnangke natayira kappay
se ammera mangurug sikwak. Udde inonad akwannu,
umangka mibanyag mappeafu sino patturayani Dios.”
61 Ana kappayino tata a nassapit ki Jesus si, “Afu,
mebulunak sikwam, udde umangku abbu ituldu sino
kabalekira.”
62 Udde sinabbi Jesus si, “Ino tolaya maraduwa
makalalangngi, awana serbineno tarabafuna. Kunna
kappayino tolaya manggamma mebulun sikwaka am-
mena pittatanino nakamma sino angngurungnga sik-
wak, ammena dama a masserbi sino patturayani
Dios.”

Ino Nanundunani Jesus Sino Kawalufuluwera Si Adwa A Adalanna

10 Wasin nasindu inoy, namiliyi Jesus si kawalufu-
luwera si adwa a korwana tolay sino adalannera,
e dinundunnera si siggadwa ta mauntera a umang
manuldu sino lulubbuna umangngannana. 2 E sinapi'-
na sikwara si, “Meyamparig si apayino tolayira a
mawag si manuldu sikwara. Odduwen naddino maga-
ni, udde bisangngira ke ino maggani. Arangngandon-
ad ki Dios a makwan apay ta manundun si korwanira a
manulduwa meyamparig si maggani. 3 Umangkayu!
Udde mappalangkayu, se dundunantakayu sino
narakkattira a tolaya kundawingke ino karnerowa
umang sino agyananino kattalatalawira a sumarona
atu. 4 Ammekayu miyangkalin si pirak, pasiking, onnu
pamataliyandawa sapatut, e ammeyu talantanannino
umangngandawa makitatabbag nu wara dambalan-
daw sino dalan. 5 Nu sumallungkayu sino tata a balay,
sapitandaw sino agyanira sinay si, ‘Bindisiyonan-
dakayu naddi Dios.’ 6 Nu meannungira a mabindisiy-
onan, gakkuruwa mabindisiyonanira, udde nu am-
mera meannunga mabindisiyonan, ammena makwa.
7 Nu wara mappadilot sikwayu, antuweno pagyanan-
daw e ammekayu malalit. Ammekayu kappay maatalla
mangngan anna minum sino iya'landa sikwayu, se ino
mattarabafu, meannunga matandanan. 8 Antu gafuna,
massiki sanna a lubbuna umangngandaw, nu pad-
dilotandakayu, akkanandawino iya'landa sikwayu.
9 Pabbattunoyandawino matakitira, e sapitandaw sino
tolayira sinay si, ‘Ara'niyen sikwayuweno patturayani
Dios.’ 10 Udde nu umangkayu si tata a lubbun e am-
merakayu anggamma paddilotan onnu dingngaggan,
umangkayu sino dalan e sapitandaw sikwara si,
11 ‘Massiki ino lafu'ngeno lubbundawa sinikkap sino
takkimi, tattakammi takesi antuweno pangammuwan-
daw si ikkayuweno makammu sino kakastiguwandaw.
Udde dandammandonad si inara'niyeno patturayani
Dios sikwayu, gampade inammeyu.’ Antu naddino sap-
itandaw sikwara,” kunni Jesus. 12 “Se sapitangku sik-
wayu, nanu mada'ngeno pangukumani Dios sino am-
mina tolay, nadamma'neno kastiguweno tolayira sinay
amma sino kastiguweno taga-Sodomera.” †

Ino Sinapiti Jesus Mappeafu Sino Ammenera Mab-boboli

(Mat. 11:20-24)

13 Wasinoy, netuluyi Jesus a nassapit si,
“Kakallakkayuwa taga-Corazin anna taga-Betsaida! Se
oodduweno kakka'bawa inangwak sino lubbundaw,
udde ammekayu nabboboli sino liwa'daw. Nannud sey
Tiro anna sey Sidonino †† nangwangku sinayira a
kakka'baw, nabayiran nadda nabbarawasi si nakaru-
misanga sinnun anna nabburayit si lallang sino ulura a
mangipaita si nabboboliyera. 14 Antuweno nalampo-
neno kastiguweno taga-Tirowera andino taga-Sidonira
amma sikwayu naso awa pangukumani Dios sino to-
layira. 15 Ikkayu kappaya taga-Capernaum, ariddon-
akuy si meyantokayu kiyad sey langit. Gampade
madyadyatangkayuna a kunnangke metakkuggayu
sey infiyernu.”
16 Sinapiti Jesus sino adalannera si, “Ino maningngag
sino sapitandaw, ikkanakino diningngangnga. E ino
mammayira sikwayu, ikkanakino inammera, e ino
mammay sikwak, i Dios a nanundun sikwakino inam-
mera.”

Ino Nuliyanino Kawalufuluwera Si Adwa Ki Jesus

17 Wasin nuli sikwaneno kawalufuluwera si adwa a di-
nunduni Jesus a manuldu, nappelalotino aangganda, e
sinapi'da si, “Afu, massiki ino narakkattira a espiritu,
kinuruddakami sin nusarammi sino ngannuwa map-
paanaw sikwara.”
18 “On,” kunni Jesus, “se initaki Satanas a nadda'na
naggabwat sey langita kunnangke ino kilat nu mangi-
lat. 19 Gakkuruwa a'dantakayu sino pannakadama a
mangaffut sino ammina pannakadama i Satanas, e
massiki ipi'na'dawino ulag anna mallagama, awana
maansa sikwayu. 20 Udde bakkannad inaya pan-
nakadamayuwa mangaffut sino narakkattira a espiri-
tuweno mappaanggam sikwayu, nu ammena lurino
mappaanggammad sikwayu ino nelistanino angan-
daw sey langit.”

Ino Aanggammi Jesus

(Mat. 11:25-27; 13:16-17)

21 Sinoy kappaya tiyempo, maanggammingke i Jesus
gafu sino Espirituwi Dios, e nakkarara nassapit si,
“Ama, ikka a Afu sey langit anna sito lubag, map-

† *Nu anggammuwa basanino mappeafu sino lubbuna Sodoma, itannu sino Genesis 18-19.* †† *Ino nagyanira sey Tiro anna Sidon si'in, naddinnamira si ireno kararakkattan. Ino sinapitino gumalab-bunira mappeafu sino kakastiguwanda, basannu sino Isaias 23:1-18; Ezekiel 26-28; Amos 1:9-10.*

pasalamatak sikwam, se ino kakuruwan mappeafu sikwaka ammem nepakaammu sino nalaingira anna diyadalira a tolay, antuweno nepakaammum sino awana adalda. Mappasalamatak sikwam, Ama, sinaya nakwa, se antuweno panggammannu."

22 E sinapiti Jesus sino odduwera a tolay si, "Ikkanakino nitalakkani Ama si amammin. Awana makaammu sikwak nu bakkanni Ama, e awangkappaya makaammu ki Ama nu bakkannappelanga Abbingnga andino tolayira a pilingkuwa pangipakaammuwan."

23 Wasinoy, nallangngiyi Jesus sino adalannera, e sinapi'na sikwara pelang si, "Nagasa'na amminino mita sino initayuwa inangwak. 24 Sapitangku sikwayu si odduweno gumalabbunira anna ariyera a nanggamma mita sino initayu, udde ammera naita, e angganda kappaya dingngaggannino diningngaddaw, udde ammera nadingngag."

Ino Amparig Mappeafu Sino Nalawara Taga-Samaria

25 Wasin tata si aw, agyanino mesturuna lintiya inang ki Jesus ta dalodawanna. Sinapi'na si, "Afu mesturu, sanneno akwangku takesi maa'danak si biyaya mannayun?"

26 Sinabbi Jesus si, "Sanneno sapitannino neturakka lintiya Moises? Sanneno angngawa'nu sinay?"

27 Nesombakkappayino mesturuna lintig si, "Ino nepeturakki Dios, kunna si, 'Anggammannu naddi Dios a Afum, e pittatannuweno ammina nakammu, ammina urem, ammina tuyangngu, annino ammina kinalaingngu sikwana.' † E kunna kappay si, 'Anggammannu naddino kasittolem a kunna payino agganggammu sino baggim.' " ††

28 "Gakkurug yana nesomba'nu," kunni Jesus. "Nu antuweno akwannu, maa'dangka si biyaya mannayun."

29 Udde anggam inaya mesturuna lintiya ipaita si fustuweno akwanna, antuweno nebebu'na kappay ki Jesus si, "Inyera kaddino kasittoleka anggammangku nad?"

30 Wasinoy, niyampariyi Jesus a nassapit si, "Agyanino kakunnatama Judyu a naggabwat sey Jerusalem a maddawuta umang sey Jerico. Wasin agyangkepay sino dalan, dino'manino tulisanira e inappereno ammina ana sikwana, pati sino barawasina, e binadabaddu'da kiyad si gapapatayin, kasera inanawan.

31 "Wasinoy, agyangkappayino padina Judyu a maddawut sinaya dalan, udde wasin initanenaya tolay, ilisiyanna e ila'wutanna. 32 Agyangkepayino gakagaka i Levi a kaduffunanino padiyera sino Templo a nallakad sinaya dalan. Wasin dina'nganenaya tolay, inara'niyanna ta itanna, kasena ilisiyangkappay e ila'wutanna.

33 "Udde ammena nabayag, agyangkappayino tata a taga-Samaria ‡ a maddawut sinay. Wasin initanenaya Judyu, naallak sikwana, 34 inara'niyanna e inagasanneno biyannera si lana anna tayug, kasenera binabbad. Netakena sino kabayuna, neyangnga sino affunduwanino tolayira, e inimu'na sinay. 35 Wasin kadarama'na, ina'danna si pirakino makwan balay e sinapi'na si, 'Imutannu, ta nanu muliyak, kase'nga dagganan yaw nu kurang.' "

36 Wasin nasinduwi Jesus a niyamparig, inabambutanna a nassapit si, "Sino nakammu, inya sikwara a talluweno nangipaita si gakkuruwa agganggam si kasittolay sino pinadyatanino tulisanira?"

37 "Ino naallak sikwana," kunnino mesturuna lintig.

Sinabbi Jesus si, "Umangka mantu ta akwannu pay."

Ino Naddorawani Jesus Sikwara Marta Anni Maria

38 Netuluyda Jesus andino adalannera a nallakad kiyad si ginamwangira sino lubbuna agyananino tata a bafaya mingngan si Marta, e nepadilo'nera.

39 Agyangkappayino kolaki Marta a i Maria. Aggatuttud sino a'langi Jesus a maddingngag sino itulduna. 40 Udde i Marta, maburuburung gafu sino odduwa idadanna para sikwara. Inara'ni ki Jesus e sinapi'na si, "Afu, mayan purayannu si ikkanappelangino midadan sino awandawa aggatuttubbelangino kolakku? Ituldum ta duffunandak."

41 Udde netabbi Afu Jesus sikwana si, "Marta, Marta, maburuburungkangke gafu sino kaodduweno akwannu. 42 Udde tata pelangino maawa akwan. Antuweno kalalawarana piniliyi Maria, e ammenan maari sikwana."

Ino Netulduwi Jesus Mappeafu Sino Akkararag

(Mat. 6:9-13; 7:7-11)

11 Wasin tata si aw, inangngi Jesus a makkararag. Wasin nasinduwenna nakkararag, sinapitino tata a adalanna sikwana si, "Afu, tulduwandakami abbuwa makkarara kunnangke ino inangwa i Juan a nanuldu sino adalannera."

2 Sinapiti Jesus sikwara si, "Nu makkararaggayu, kunnayawino sapitandaw:

'Ama, madayonaddino ngannu. Gumamwangngaddino patturayannu sito lubag. 3 Iya'dam sikwamiyeno makkana awammi si kadda aw. 4 Pakomannuweno liwa'mi, se pakomammi kappayino nakaliwatira sikwami. Duffunandakami ta ammekami matutunggungan.' "

5 Sinapikkappayi Jesus si, "Gangngariyan ta wara tata sikwayuwa aneno bulunna, e umang sino balayino bulunna si tangngana gafi ta sapitanna sikwana si, 'A'dandak abbu si maakkan, 6 se aneno bulungkuwa mabbiyahe a gaggamwangnga sey balay, e awana

† *Deuteronomio 6:5* †† *Levitico 19:18*

‡ *Ino nagyanira sey Samaria andino Judyuwera, makkakabakababannira. Itannu kappay sino Jn. 4:9; 8:48.*

ipakkangku sikwana.’ 7 Udde sumombatino ana sino
balaya massapit si, ‘Mayan disturbundakami? Nag-
gakukkamin e maturuggami ammin. Matarutakunna
gumabwata manga'da sikwam.’ 8 Nu kunnenoy, san-
neno akwanino bulunna? Ino sapitangku sikwayu,
massiki nu ammena gumabwatino bulunna gafu se
bulunna, nu ipatu'na a marang, gumabwatino bulun-
na ta iya'daneno ammina awanna.
9 “Kunnantu, kunnayawino sapitangku sikwayu.
Kanayungkayu nadda marang ki Dios, e iya'dana sik-
wayuweno arangngandaw. Ituluydokappaya mintufuk
sikwana sino awandaw, e sumpalandaw. Ituluydokap-
paya mattottok, e mabukkatanino sawang ta makatal-
lungkayu. 10 Se massiki inya a marang ki Dios, maa'-
dan, e massiki inyeno mintufuk, makasumpal. E massi-
ki inyeno mattottok, mabukkatanino sawang para sik-
wana. 11 Se dandammandaw, ikkayuwa mapparanak,
nu bilisino arangngannino abbindaw, a'dandokad si
ulag? 12 Onnu nu i'luwino arangnganna, a'dandokad si
mallagama? 13 Ikkayuwa narakkatta tolay, nu am-
muyuwa manga'da si nalawad sino abbindaw, man-
nanotinna ki Dios a Amayu sey langit, iya'daneno Es-
pirituna sikwayuwa marang sikwana.”

I Jesus Anni Beelzebub
(Mat. 12:22-30; Mar. 3:20-27)

14 Wasin tata si aw, nepaanawi Jesusino narakkatta
espirituwa nappaabul sino tata a lalaki. Wasin inanaw-
ino narakkatta espiritu, makadamitingkappayino
lalakiya inanawanna, e nakka'bawino tolayira. 15 Udde
sinapitino korwanira sikwara si, “I Beelzebub a afa-
fuweno narakkattira a espirituweno nanga'da sikwana
si pannakadamana a mappaanaw si narakkatta espiri-
tu.” 16 Ino korwanira kappay, angganda a dalodawanni
Jesus, antuweno inaranda sikwana si mangwa si
kakka'bawa mangipaita si i Diosino nanundun sik-
wana.
17 Udde ammuwi Jesusino ana sino nakanda, an-
tuweno nassapitanna sikwara si, “Nu maggagarunuti-
no tolayira sino tata a lubbun, madaralnenaya lubbun.
Kunna kappay sino taabbalayira, nu massasarombati-
ra, makkakaratwayira. 18 Kunna kappay ki Satanas. Nu
kontaranneno bafulunnera a narakkatta espiritu,
madarallino patturayanna. Antuweno sapitangku sik-
wayu se sinapi'daw si i Beelzebub ino nanga'da sino
pannakadamaka mappaanaw si narakkatta espiritu.
19 Nu gakkuruwinay, ino adalandawira a map-
paanokappay si narakkatta espiritu, inya mantuweno
naggabwatanino pannakadamara? Ira kappayino mi-
pakurug si nabbakabakkannino sapitandaw. 20 Se ino
kakuruwanna, ino Espirituwi Diosino nanga'da sino
pannakadamaka mappaanaw si narakkatta espiritu, e
antuweno pangammuwandaw si anen sikwayuweno
patturayani Dios.
21 “I Satanas, meyamparig si natuyagga tolaya aneno
armasna. Nu indagganneno balena, awana
makatakaw sino kukwana. 22 Udde nu gubattannino
natuyag amma sikwana e affutanna, iyanoneno ar-
masa nanalakkanino kalingana, kasena appannino
kukwana takesi iyannena sino bafulunnera.
23 “Ino ammena mebulun sikwak, ireno kumontara
sikwak, e ino ammena manuffun sikwaka mampat
sino tolayira, ireno mappakakaratway sikwara.”

Ino Puliyanino Narakkatta Espiritu
(Mat. 12:43-45)

24 Netuluyi Jesus a niyamparig si, “Nu manawino
narakkatta espirituwa nunag si tolay, umang mann-
odoyug si kalolowata awana danumma a mintufuk si
pimwanganna. E nu awana sumpalanna, kunna sino
nakamma si, ‘Muliyak sino balaya naggabwatangku.’
25 Muli e mada'nganeno balaya nadalusan anna
nalawad amma si'in. 26 E umang mayag si pituwa
narakkatta espirituwa mas narakkat amma sikwana
takesi makiagyanira sikwana. Kakallakkingke inaya to-
lay amma sino palunguwa katolena.”

Ino Gakkuruwa Nagasat

27 Wasin sinapiti Jesus inay, agyanino tata a bafay
sino tolayira sinaya nikokwa a nassapit si, “Nagasat-
ingke ino niyanak anna nappasusu sikwam!”
28 “On,” kunni Jesus a sinombat, “udde mas nagasati-
no tolayira a maningngag sino sapiti Dios e kuruwan-
da.”

Ino Senyala Nepaita I Jonas
(Mat. 12:38-42)

29 Wasin umoodduweno tolayira a umaribumbung ki
Jesus, netuluyna a nassapit si, “Narakkattingke ino to-
layira sito ingkein se patutandaka mipaita si
kakka'bawa senyal, udde awana mepaita sikwara nu
bakkampelangino senyal a kunneno nakwa ki Jonas a
gumalabbun si'in. 30 Se ino nakwa ki Jonas, † antuweno
senyala nangipaita sikwara sey Nineve si i Diosino na-
nundun sikwana. E kunna kappeneno makwa sikwaka
Abbingnga Tolay, e antuneno senyala mangipaita sino
tolayira sito ingkein si i Dios kappayino nanundun sik-
wak. 31 Nu mada'nganeno awa pangukumani Dios sino
tolayira, paliwatandakayuneno bafaya ari sey Seba
si'in, se naggabwat si aroyuwengke a lubbuna inang
naningngag sino kinalainga netulduwi Ari Solomon.
Udde ikkayu, massiki anen sikwayuweno napatig am-
ma ki Solomon, ammeyu anggamma dingngaggannи-
no tulduna. 32 Ino kappay taga-Nineveyira, paliwatan-
dakayuna kappay, se nebobolireno liwa'da sin din-

† *Ino nakwa ki Jonas a tata a gumalabbun si'in, sinillunino dokallingke a lamis. Tallu awino nagyananna sino kuyungngeno lamis, udde inimuti Dios, kase neuteno lamis sino dappi'na bebay.*

ingngaddeno tulduwi Jonas, udde ikkayu, massiki anen sikwayuweno napatig amma ki Jonas, ammekayu kepay mangurug.”

Ino Sirwa'neno Baggi
(Mat. 5:15; 6:22-23)

33 Wasinoy, netuluyi Jesus a niyamparig si, “Awana misigi si lampara, kasena itawu onnu abbungan si angngoran, nu ammena lud itappat takesi masirwatanino tolayira a sumallung.
34 “Ino matam, antuweno gumansirwa'na baggim. Antu gafuna, nu nalawarino angngitama mittata ki Dios, nabaggawino nakammu. Udde nu narakkattino angngitam, lammuk kepayino nakammu. 35 Mappalangka mantu, tantaro nu sapitannu si nabaggawino nakammu gampade lammuk kena. 36 Udde nu nabaggawino nakammuwa awaningke a lammuk sikwam, masirwatan amminino akwannu a kunnangke anaka sino natuyagga sirwat.”

Ino Namalawani Jesus Sino Fariseowera Andino Mammesturuwerana Lintig
(Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40)

37 Wasin nasinduwi Jesus a nanuldu, inayanino tata a Fariseo ta umangngira mangngan, antuweno inangngi Jesus sino balena e nakituttura nangngan. 38 Udde nakka'bawino Fariseo sin initana a amme namagguwi Jesus a metuntul sino gagangera. 39 Antuweno sinapiti Jesus sikwana a niyamparig si, “Ikkayuwa Fariseo! Kakunnayuweno tolaya muwappelang sino lasinneno tasa andino likunneno duyug, se dalusandawino baggiyu, udde purayandawino nakandawa napannu si kinadarogat anna narakkat. 40 Ikkayuwa pangababulan! I Dios a nangwa sino baggitam, antu kappayino nangwa sino nakantam, antuweno nadalus nad ammin.
41 Kunnantu, ino nad akwandaw, manga'dakayu sino ana sikwayu sino mekakallakkira, se nu madalusanino nakandaw, nadalusin ammin.
42 “Kakallakkayuna a Fariseo, se nattalaginaggayuwa manga'da ki Dios sino pakkatafuluneno mulayu, massiki ino kaddatta meusar si rikadu, udde ammeyu akwanino mas napatig sikwana a antuweno pangwandaw si naggaddang sino bafulundaw andino panggammandaw sikwana. Ira nad yawino akwandaw e ituluydokappayino korwan.
43 “Kakallakkayuna a Fariseo, se anggandawa pattutturanino attutturanna napatiya tolay sino sinagoga anna anggandokappaya medayawa mapakumusta sino mangitera sikwayu kadda mallakaggayu sino palengki.
44 “Kakallakkayuna, se kakunnayuweno tanamma awana markana a pappi'nakkanino tolayira, e makaliwatira se ammera inammu si tanammino pappi'nakkanda.”
45 Wasinoy, sinapitino tata a mesturuna lintig si, “Afu mesturu, sin nassapitannu sinay, nesapa'dakamiya neyatatal.”
46 E sinapiti Jesus si, “Kakallakkayuna kappaya mammesturuwerana lintig, se dadagganandawino lintig e patutandawino tolayira a manuntul, gampade awangkena iduffundaw sikwara. Kunnangke pattundawira si nadammat, udde ammekayu manuffuna mattu.
47 “Kakallakkayuna, se mangwakayu si nalawara pantiyonin gumalabbunira a pinapatayino gagginafuyuwera si'in. 48 Udde sino pangwandaw sinay, ipaitayu si anggandaw inaya inangweno gagginafuyuwera, se ireno namapatay, udde ikkayu payino mangwa sino pantiyonin pinapaterera. 49 Antuweno mangipaita sino kinalaingi Dios, se sinapi'na si'in si, ‘Ananeno gumalabbunira anna apostolira a dundunangku sikwara, udde papatayandaneno korwanira anna padyatandaneno korwanira.’ 50 Antu gafuna, ino tolayira sito ingkein, makastiguwerana gafu sino napapatayanino amminira a gumalabbun mangiyafu sin naparatuwan yo lubag, 51 mangiyafu sin napapatayani Abel kiyad sino napapatayani Zacarias a pinapatayin gagginafuyuwera sino nallatanneno assikkulan annino Templo. On, gakkuruwino sapitangku sikwayu, ino tolayira sito ingkein, makastiguwerana gafu sino napapatayanda ammin!
52 “Kakallakkayuna a mammesturuwerana lintig, se kunnangke netawuyuweno tulbika pabbukkat sino pangammuwanino tolayira ki Dios. Ammeyu anggamma mesapat sino patturayanna e tipaddandawino tolayira a manggam se ammeyuwera tulduwan sino kakuruwan mappeafu sikwana.”
53 Wasin inanawi Jesus sino balay inaya Fariseo, ino mammesturuwerana lintig andino Fariseowera, neyekwareno ammina damara a mangontara sikwana. Oddu kappayino nebebu'da 54 se angganda a balabaliyan tantaro nu wara isomba'na sikwara si damara a pappaliwatan sikwana.

Ino Tuldu Mappeafu Sino Massannakam
(Mat. 10:26-27)

12 Sinoy kappaya tiyempo, nakkakarampattino parifurifuwera a tolay kiyad si massasaralpitiran. Sinatabbag abbuwi Jesusino adalannera, e sinapi'na si, “Palanandawino lebadureno Fariseowera, anggamma sapitan, ino passasannakammanda. 2 Se ammina neyimad anna ammena naammuwan sito ingkein, mepaita anna maammuwan naso maddagguna aw. 3 Antuweno massiki sanneno sapitandaw si gafi ta meyimad, mepakaammuna so aw, e ino idumidumiyu sino neyakuta kwartu, mekulawuna ta dingngaggan ammina tolay.”

Ino Nad Pattalawannino Tolayira
(Mat. 10:28-31)

4 Sinapikkappayi Jesus sino adalannera si, “Ino sapitangku sikwayuwa bafulungku, ammekayu nad mattalaw sino mamapatayira si baggina tolay pelang, se antu pelangino pakkiyaranneno pannakadamara, 5 nu ammena luri Diosino pattalawandaw. Se nu ariyani Diosino biyangnga tolay, ana kappayino pannakadamana a mitakkub sikwara sey infiyernu. Antu gafuna, antu naddino pattalawandaw. 6 Udde dandammandonaggappayino aggangwa i Dios sino dinnattira. Damayu pelanga gatangannino lima a dinnat si adwa a sentabo. Udde amme kalyawani Diosino massiki tata sikwara. 7 Mannanotinna sikwayuwa tolay. Se massiki ino abu'daw, ammuneno bilangnga. Antu gafuna, ammekayu nad mattalaw, se ipatingngeno kadda tata sikwayu amma sino dinnattira.”

Ino Massapit Si Mangurug Andino Miyimad Ki Jesus
(Mat. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Sapitangku sikwayu, massiki sanna a tolaya massapit sino a'langino tolayira si mangurug sikwaka Abbingnga Tolay, antu kappayino ita'daggu sino a'langino anghelira i Dios. 9 Udde ino tolaya miyimad si mangurug sikwak sino a'langino tolayira, kunna kappayino sapitangku sino a'langino anghelira i Dios.

10 “Massiki inyeno massapit si narakkat mappeafu sikwaka Abbingnga Tolay, dama a mapakoman inaya liwa'na, udde ino massapit si narakkat mappeafu sino Espirituwi Dios, ammena dama a mapakoman inaya liwa'na si makkikiyad.

11 “Nu do'mandakayu ta idarundakayu sino sinagogera anna iya'landakayu sino gubernadorira andino korwanira a turay, ammeyu paddararananino isomba'daw annino sapitandaw, 12 se sinoyna a orat, ipakaammuneno Espirituwi Dios sikwayuweno fustuwa sapitandaw.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Ba'nangnga Pangababulan

13 Wasinoy, agyanino tata sino kaodduwana naddamit, e sinapi'na si, “Afu mesturu, sapitannu sino kolakku ta iballayannak sino illalupattammi.”

14 Udde nesombati Jesus si, “Inyeno nanga'da sikwak si kalintiyangkuwa mangukum sikwayuwa mappaballay sino illalupattandawa makkolak?” 15 E netuluyna a nassapit sikwara ammin si, “Mappalangkayu ta ammekayu matutunggungana manga'run sino akweno bafulundawira, se ino kukwana tolay, bakkanna antuweno mappabiyag sikwana, massiki sanneno kinaba'nangnga.”

16 Antuweno niyampariyani Jesus si, “Agyanino ba'nangnga tolaya aggodduweno ganinna sino lubangnga. 17 Antuweno kunna sino nakanakamma si, ‘Sannadeno akwangkuwa kurangin yo alangkuwera a pangekwangku sino ammina ginanik? 18 Ay, on karud, kunnayawino akwangku. Sassatangku yo alangkuwera ta mappaan-angwak si dodokkal takesi makabalina pangekwangku sino ginanik andino korwana kukwak. 19 Kase'nga sapitan sito baggik si, Nagasataka tolay! Se anen amminino awangku si pipidya a run. Mimwangakunna. Ino penalang akwangku, mangngan, minum, annino mappaanggam sikwak.’ 20 Udde sinapiti Dios sikwana si, ‘Pangababulangka a tolay, se sitawa gafi, matekan. Inyaneno makangkwa sino kukwama inampa'nu para sikwamungkepay?’ ”

21 Wasinoy, inabambutani Jesus a nassapit si, “Kunnenayino makwa sino tolayira a mampat si kinaba'nangnga para sikwara pelang, udde pobiriyera sino angngita i Dios.”

Ino Aggimuti Dios Sino Manalakkira Sikwana
(Mat. 6:19-21, 25-34)

22 Wasinoy, sinapiti Jesus sino adalannera si, “Antuwen inayino gafuna a sapitangku sikwayu, ammekayu nad maddararan mappeafu sino akkanan anna barawasiya maawaddaw sitawa biyag. 23 Se napatiyino biyag anna baggiyu amma sino akkanan anna barawasi. 24 Dandammandonaddino gayangira. Ammera mabbini, ammera ke maggani, awangkappay alanda a pimfunanda sino akkananda, udde massiki kunnenoy, ammera mabisinan, se iya'da i Diosino akkananda. Ammekayu kad napatig amma sino mammanukira? 25 Ino tata kappay, massiki nu makadaradararangkayu, ammeyu dama a pasoddannino biyaddaw si massiki taorappelang. 26 Nu ammeyu dama a pasoddannino biyaddaw si massiki taorappelang, ammekayu nad maddararan sino korwana maawaddaw sitawa biyaddaw.

27 “Itandawino addokallino sabungira sino danak. Ammera mattarabafu anna massinnun, udde sapitangku sikwayu, massiki i Ari Solomon a naba'nangngingke, awana barawasina a mekunna sino kinalawarirenaya sabung. 28 Nu kunnenayino kinalawara iya'da i Dios sino kaddattira sino danaka mabiyayira pelang si tata si aw e masikkulanira si kadarama'na, ammena kaggappay manga'da sino barawasiya awandaw? Mayan kurang kepayino annala'daw sikwana? 29 Antu gafuna, ammeyu nad aggadandammannino akkanandaw annino inumandaw e ammeyuwera paddararanan, 30 se antuweno kabbatannino tolayira a amme nangammu ki Dios. Udde sikwayu, ammuwi Dios a Amayu si awandaw ammin inay. 31 Kunnantu, pittatandonaddino nakandawa manandam sino patturayani Dios, e iya'danana ammin inaya awandaw.

32 “Ammekayu nad mattalaw, massiki bisangkayu ke,
se anggammi Dios si isapa'dakayu sino patturayanna.
33 Antu gafuna, ilakuyuweno kukwayu ta iya'dayuweno
kalakuwanna sino mekakallakkira. Unoyneno mam-
pakkayu si kinaba'nandaw sey langit a kunnangke
iyekwayu si pitaka a ammena manaral anna ammena
maambutino bagga'na, se awana makatakaw sinay
anna awana manaral. 34 Se ino kakuruwanna, ino
agyananino kinaba'nandaw, antu kappayino agyanani-
no nakandaw.”

Ino Aripanna Maddadan

35,36 Netuluyi Jesus a nassapit sino adalannera si,
“Kanayungkayu nadda maddadan a kunnangke ino
aripannira a aggataron sino amunda a inang
nakikasar. Aggabarawasiyera anna aggasirwatira take-
si nanu gumamwangino amunda e mattottok, lananda
a bukkatan. 37,38 Nagasatirenaya aripan nu da'ngannі-
no amunda a aggataron anna aggadadan, massiki nu
tangngenna gafi onnu ara'niyen si awino gumamwan-
ganna. Sapitangku sikwayu si mamataliyeno amunda,
pattutturanneno aripannera, e pakkanannera.
39 “Dandammandonaggappay yaw. Nu ammu naddi-
no makwan balayino oratta gamwanganino mattakaw,
maddadan nad ta ammena makatallungino mattakaw.
40 Massiki ikkayu, maawa aggadadangkayu, se gu-
mamwanga'nga a Abbingnga Tolay sino oratta am-
meyu innanaman si gamwangangku.”

Ino Matalak Andino Ammena Matalakka Aripan

(Mat. 24:45-51)

41 Wasinoy, sinapiti Pedro si, “Afu, ikkami pelanga
adalannuweno nassapitannu sinaya amparig onnu
ammina tolay?”
42 Sinombatangkappayi Afu Jesus a niyamparig si,
“Ino matalak anna madandamma aripan, antuweno
dotukanino amungnga a makammu sino korwana ari-
panna anna manga'da sino akkananda si kadda aw.
43 Nagasat inaya aripan nu magamwanganino
amungnga a mangwa sino nepakwana. 44 Gakkurug yo
sapitangku sikwayu, gafu se matalak, dotukangkap-
payino amungnga a makammu sino ammina kuk-
wana.
45 “Udde nu kunninaya aripan sino nakamma si,
‘Mabayaggepayino puliyanino amungku,’ e padyatan-
neno bafulunnera a aripanna lallaki onnu bafabbay, e
makakakkan, makininum, anna mabbobok, 46 kaka'-
meng kelanga gumamwangino amungnga sino aw an-
na oratta ammena ininnanama. Kastiguningkeneno
amungnga a isapa'na sino kakastiguwanino ammer-
era matalak.
47 “Ino aripanna nangammu sino anggammino
amungnga si akwanna, udde ammena akwan,
nadamma'neno kastiguna. 48 Udde ino aripanna
amme nangammu sino anggammino amungnga si ak-
wanna, makastigu kappay nu makaliwat, udde amme-
na nadammat. Se ino tolaya odduweno netalak sik-
wana, oddu kappaya mainnanama a maggabwat sik-
wana, e ino tolaya oodduweno netalak sikwana, ood-
du kappeneno mainnanama a maggabwat sikwana.”

I Jesusino Mappakakaratway Sino Tolayira

(Mat. 10:34-36)

49 Sinapikkappayi Jesus a niyamparig si, “Inangngak
sito lubagga miyang si afuy e anggangku si gu-
migillayafin nad. 50 Maawa madyatanakungke, an-
tuweno aggalowino nakangku kiyad si mada'ngenay.
51 Nganandonakuy si inangngak sito lubagga map-
paibbat sino pakkakontaranino tolayira, udde bakkan,
se inangngaka mappakakaratway sikwara. 52 Antu ga-
funa, mangiyafu sito ingkein, makkakontarera. Nu
limera a taabbalay, kontaranino talluweno adwera, e
ino adwa, kontarandeno talluwera. 53 Ino matatamera
andino masasinera, makkakontarera, e massiki ino
makkatuwanganira. Makkakontarera ammin.”

Ino Senyala Ammera Naawatan

(Mat. 16:2-3)

54 Wasinoy, sinapiti Jesus sino odduwera a tolay si,
“Nu itandaw si madduladulam sey diraya, sapitandaw
si ‘Gauran,’ e muran gakkurug. 55 E nu gi'nandaw si ab-
baggino paggabwatanino leled, sapitandaw si ‘Napatu
sito aw,’ e gakkurug. †56 Ikkayuwa massasan mangu-
rug! Nu malasindawino senyal sito lubag anna sey lan-
git, mayan ammeyu maawatanino anggamma sapi-
tannino senyala ipaita i Dios mappeafu sikwak?”

Ino Pakipakoliyan Sino Makikontara

(Mat. 5:25-26)

57 Netuluyi Jesus a niyamparig si, “Mayan ammekayu
makadandam sino nalawara akwandaw? 58 Gangn-
gariyan, nu wara manggamma midarum sikwam, iyek-
wamungkenaddino damama makipakoli sikwana nu
agyangkayu kepay sino dalan. Se nu ammem akwan
inay, idarundaka sino huwes, iyalawa'daka sino pulis,
e ibaluddaka. 59 Sapitangku sikwam si ammeka
makalawan sino abbaluran kiyad si mapagan amminі-
no multam.”

Makastiguneno Ammera Mabboboli

13 Sinoy kappaya tiyempo, agyanino ginamwangi-
ra sino agyanani Jesus e sinapi'da sikwaneno
nakwa sino korwanira a taga-Galilea a nepapapatayi
Gubernador Pilato sino aggewawa'latanda sino ani-

† *Sino lubbunna Judyu, maggabwatino uran sino sumallappanna sinag, se antuweno batungnga bebay. Sino abbaggappayino lub-bunda, aneno nalawa a kaadatana nappelalotino patuna.*

malda ki Dios. 2 Sinapiti Jesus si, “Ariddonakuy si
nadammattino liwat inayira a taga-Galilea amma sino
ammina kalubbunandera a taga-Galilea gafu se kun-
nenayino akkapapatera. 3 Udde bakkan. Sapitangku
sikwayu, nu ammeyu iboboliyeno liwa'daw,
matekayuwa makastiguwa kakunnara. 4 Kunna kap-
payino kadwafuluwera si waluwa natabbunan sin
nagabbanino ata'nanga balay sey Siloe a sako'ma
Jerusalem. Ariddokappay si ireno kararakkattana tolay
amma sino ammina korwana magyan sey Jerusalem?
5 Bakkangkappay. Sapitangku kappay sikwayu, nu am-
meyu iboboliyeno liwa'daw, kunna kappeneno makwa
sikwayu.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Kayuwa Ammena Mammunga

6 Wasinoy, niyampariyi Jesus a nassapit si, “Agyanino
tata tolaya aneno kayuwa igosa nemula sino lubangn-
ga. Umangnga a'itan nu wara bungana, udde awan.
7 Antu gafuna, sinapi'na sino pattarabafunna sino
lubangnga si, ‘Talluruninna ma'angngak sitawa mita
nu nammungen yawa kayu, udde awaningke a bun-
gana. Gabbannun, se kengana pelangino nemulanna
a lubag.’
8 “Udde sinapitino pattarabafunna si, ‘Afu, amme-
mbu pagabba massiki sito pelanga run ta kokko-
fangkuneno lellebanna ta ekwanangku si abonu. 9 Nu
mammungen nanu tarun, nalawad, udde nu ammena
mammunga, kasemma pagabba.’ ”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Bafaya Naddungkug

10 Wasin tata Sabadu a awna aggimwangan, nanul-
duwi Jesus sino sinagoga. 11 Agyan sinayino tata a
bafaya nepaddungkuwino narakkatta espiritu si kad-
wafulu si waluwa run, e ammena makagaddangnga
matta'dag. 12 Wasin inita i Jesus, inayanna e sinapi'na
sikwana si, “Nabbattunoyinnino taki'nu.” 13 E inappan-
ganna, e kaka'meng kelanga naggaddangnga nat-
ta'dag e nedandayona i Dios.
14 Wasinoy, nabbungutino afafuneno sinagoga, se
awna aggimwanganino nappabattunoyani Jesus sino
bafay. Antuweno sinapitino afafu sino tolayira si, “An-
namma aw nabbelangino pattarabafuwantam. Antu
naddino awa umangngandawa pappaagasan, a
bakkan sino awna aggimwangan.”
15 Sinabbi Jesus si, “Ikkayuwa massasannakam! Kad-
da tata sikwayu, uttaranneno baka onnu kabayuna ta
umangnga painuman, massiki awna aggimwangan.
16 E sitoya, anen sikwatam iyawa bafaya gaka i Abra-
ham, a kunnangke binaluri Satanas si kadwafulu si
waluwa run. Ammena kad nalawad nu pabbat-
tunoyangku sino taki'na ta mawayan, massiki sino aw-
na aggimwangan?” 17 Naatallanino kumontarera ki Je-
sus gafu sinaya nesomba'na. Udde ino korwanira a to-
lay, maanggammirangke gafu sino kakka'bawira a
inangangwana.

Ino Amparig Mappeafu Sino Bukalla Mustasa

(Mat. 13:31-32; Mar. 4:30-32)

18 Wasinoy, sinapiti Jesus si, “Sanna kaddino piyam-
pariyangku sino patturayani Dios? Sanneno kekunnan-
na? 19 Meyamparig si tata a bukalla mustasa a nemu-
leno tata a tolay sino gardinna. Nattufu e dinokal kiyad
si kunnangke kayuweno kata'nangnga, e damenna
mammanuka pumukanino tangatangana.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Lebadura

(Mat. 13:33)

20 Sinapikkappayi Jesus si, “Sanneno piyampar-
iyangku sino patturayani Dios? 21 Mekunna si lebadura
a ilamurino bafay si odduwa arina, e massiki bisangke,
palattagganna amminino arina a kelamuranna.”

Ino Bibissangnga Sumallungan

(Mat. 7:13-14, 21-23)

22 Wasinoy, netuluyi Jesus a inang sey Jerusalem, e ni-
ittud sino lulubbuna ta'lifanna ta manuldu sino tolayi-
ra. 23 Agyanino nabbebut sikwana si, “Afu, bisangngira
ke kaddino mesalakan?”
E sinombati Jesus si, 24,25 “Iyekwayungke naddino
damayuwa sumallung sino bibissangnga sumallungan
sey langit se wara kepay wayayu. Se nu iyakutinnino
makwan balay, odduneno mangakkapa sumallung,
udde ammenan dama. Massiki nu mattottokira a mas-
sapit si, ‘Afu, bukkatannu abbu,’ sapitanneno makwan
balay si, ‘Ammetakayu inammu.’ 26 E sapitanda si, ‘Am-
murakami se ikkamiyeno nakikkan anna nakiinum sik-
wam e nanulduka ke sino lubbummi.’ 27 Udde sapitan-
na kappay si, ‘Gakkuruwa ammetakayu inammu.
Manokayun tan, ikkayu ammina mangwa si narakkat.’
28 Gakkuruwa mattatarangitirana anna mangn-
garangaritammirana nu itandara Abraham anni Isaac
anni Jacob andino ammina gumalabbunira a mesapat
sino patturayani Dios, gampade sikwara, ammera
makatallung. 29 Udde odduneno tolaya maggabwat si
palulubbuna mesapat sino patturayani Dios. 30 Se
aneno abbafawira sito ingkeina meyantawirana, e
aneno meyantawira sito ingkeina metabbaferana.”

Ino Angngikalowi Jesus Sino Tolayira Sey Jerusalem

(Mat. 23:37-39)

31 Wasin sinapitinni Jesus inay, ginamwangino kor-
wanira a Fariseo, e sinapi'da sikwana si, “Nalawad nu
umanoka sitaw, se anggandaka i Herodes a papap-
atay.”

32 Udde netabbi Jesus sikwara si, “Umandaw sapitan
sinaya mamoposung si itulutuluyku kepaya map-
paanaw si narakkatta espiritu anna mappabattunoy
sino matakitira, udde ammena mabayag, se gaba-
balininnino tarabafuk. 33 Gakkuruwa ara'niyenna ma-
papatayak, udde itulutuluyku kepaya umang sey
Jerusalem, se kunnangke ammena meannunga mapa-
patayino gumalabbun, nu bakkan sinay.”
34 Wasinoy, sinapiti Jesus si, “Ikkayuwa taga-
Jerusalem a nallapalappag anna namapatay sino gu-
malabbunira andino korwanira a dinunduni Dios!
Namipidyantakayuwa anggamma para'nin sikwak ta
imutantakayu a kunnangke ino akwanino upa a man-
gakkab sino piya'ngera, udde ammeyu anggam. 35 An-
tu gafuna, ikkayunnino makammu, se anawan-
dakayuwi Dios. Sapitangku sikwayu si ammerakunna
maita makkiyad sino awa passapitandona si, ‘Madan-
dayawino gumamwanga dinunduni Dios.’ ”

Ino Kappay Nappabattunoyani Jesus Si Matakit Sino Awna Aggimwangan

14 Wasin tata a Sabadu a awna aggimwangan,
inangngi Jesus a nakikkan sino baleneno tata a
pangafuwanna Fariseowera, e aggitanino tolayira nu
sanneno akwanna, 2 se agyangkappay sinayino tata a
lalakiya nallullud. 3 Nebebuti Jesus sino mammestu-
ruwerana lintig andino Fariseowera a agyan sinay si,
“Damana sino lintiddama mappabattunoy si matakit
sino awna aggimwangan?” 4 Udde aggasisinakkira. E
inappangani Jesus inaya matakit e nabbattunoyin,
kasena nepaanaw.
5 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Nu wara ab-
bindaw onnu massiki bakayuwa mada'nag si bitu, am-
meyu kad kangkamana umang ilabbed?” 6 E ammera
makasombat.

Ino Netuni Jesus Sino Maayanira Andino Mayira

7 Wasinoy, inita i Jesus si ino korwanira a inayanino
Fariseo, pinilireno attutturanino napatiyira a tolay. An-
tu gafuna, kunnayawino netuni Jesus sikwara ammin.
8 “Nu wara mayag sikwam si mangngan, ammeka nad
mattuttud sino attutturanino napatiyira a tolay, tanta-
ro nu wara inayanda si napatig amma sikwam. 9 Se nu
gumamwangino napatiya tolay, kase umangngino
makwan balay sikwam e sapitanna si, ‘Ammeka mat-
tuttud sitan, se antuweno pattutturanna.’ Nu kun-
nenoy, maatallangka, se palitandaka e umangka maki-
tuttud sino likud. 10 Antu gafuna, ino nad akwannu nu
maayangka si mangngan, umangka makituttud sino
likud. Se nu kunnenoy, nu itandakeno makwan balay,
umangnga sapitan sikwam si, ‘Narakkat yan pattut-
turannu, akkanin taw ta mattuttugga sito nalawara
tuttud.’ E medayokana sino nara'langanino korwanira
a naayan. 11 Se ino miyantaw sino baggina, metab-
bafana, udde ino mitabbafa sino baggina, meyan-
tona.”
12 Wasinoy, sinapiti Jesus sino nayag sikwana si, “Nu
wara iyayangngu si maakkan, bakkampelangino bafu-
lunnuwera, ino kakkola'nguwera andino korwana way-
im, andino bafa'nangnga kalubbunandawino ayannu,
se ayandaka pena e matalyatanino ginastum sikwara.
13 Ino nad akwannu, ayannu kappayino mekakallakki-
ra, ino paralitikuwera, ino pilayira, andino lappattira,
14 e ammera makatalyat sikwam. Nagasakka nu kun-
nenayino akwannu, se i Diosneno mallabut sikwam
naso awa pangngangolinneno tolayira a naggaddang
sikwana.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Naayanira A Umang Mangngan

(Mat. 22:1-10)

15 Wasin diningngaggino tata a nakikkan inaya netu-
ni Jesus, sinapi'na si, “Gakkuruwa nagasa'neno mesap-
ata makilanggak sino patturayani Dios.”
16 Sinombatani Jesus si ampariya nassapit si, “Agyani-
no tata a tolaya nidadan si odduwa makkan, e odd-
uweno inayannera. 17 Wasin nadadanin ammin, dinun-
dunneno aripanna ta umang mituldu sino inayannera
si, ‘Antamun ta umangngetam mangngan.’ 18 Udde
kadda tata sino inayannera, narrasonira e ammera
inang. Ino sinapitino tata, ‘Ammek umang se aneno gi-
natangkuwa lubag e umangku nad itan. Ituldumma
sino amungngu.’ 19 Ino kappay sinapitino tata, ‘Ammek
umang se aneno ginatangkuwa tafuluwa baka, e
umangku nad kakkapanira a itarabafu. Ituldumma
sino amungngu.’ 20 Sinapikkappayino tata si, ‘A'atawak,
antuweno ammek makaang.’
21 “Wasinoy, nuliyeno aripan sino amungnga e
sinapi'na ammin. Nabbungutingke ino amungnga e
sinapi'na sino aripanna si, ‘Kadde, kangkamannu man-
tu ta umangka sino ammina daladalanna yawa lubbun
ta ayannuweno mekakallakkira, ino paralitikuwera, ino
pilayira, andino lappattira ta umangngira mangngan.’
22 E inangngino aripan. Wasin nuli sino amungnga,
sinapi'na si, ‘Afu, naangwennino nepangwam sikwak,
udde ana kepayino damana a pagyanan.’ 23 E
sinapikkappayino amungnga si, ‘Umangka sino dal-
adalan sino lasinna yawa lubbun anda sino
kaaroyuwana pagyanan ta patutannuweno tolayira
sinaya umang mangngan takesi mapannu yo balek.
24 Se gakkurug yo sapitangku sikwam, awaningke mas-
siki tata sikwara a palunguwa inayangkuwa maninsim
sino nedadangkuwa maakkan.’ ”

Ino Dya'neno Mabbali Si Adalani Jesus
(Mat. 10:37-38)

25 Wasi tata si aw, odduweno tolayira a dumadandan
ki Jesus. Ina'lang sikwara e sinapi'na si, 26 "Ino
manggamma mesapat sikwak ta mabbali si
adalangku, dodokkal naddino agganggamma sikwak
amma sino agganggamma sino mapparana'ngera, ino
atawana andino ana'ngera, ino kakkola'ngera, anna
massiki ino baggina, se nu ammena kunninoy, amme-
na dama a mabbali si adalangku. 27 Se ammena dama
a mabbaliyeno tolay si adalangku nu ammena buttun-
gannino krusna a manuntul sikwak, massiki antuweno
ipatena.
28 "Dandammandonad abbuweno dya'neno mabbali
si adalangku. Gangngariyan, nu wara sikwayuwa ma-
mata'dag si dokalla balay, nalawad nu dandammanna
abbu nu pidyeno magastuna takesi maammuwanna
nu makabalinino pira'nga kiyad sino kabalinanna. 29 Se
nu ammena akwan inoy, tantaro nu iyafuna e
makkiyabbelang sino arina e mambutino pira'nga.
Amminira a mita sinay, kakkatawandana 30 a massapit
si, 'Itandokadda! Neyafuna pelang, ammenan metu-
luy.'
31 "Ino tata kappaya amparingnga, nu wara ari si
tafulurifuweno sindaluna e umang makiyubat sino
ariya adwafulurifuweno sindaluna, dandammanna
nad abbu nu damara a affutannino kaguba'da. 32 Nu
innanamanna si maaffutira, manundun si umang
manambal sino kakontarana nu aroyuwera kepay
takesi bebutanda nu sanneno angganda ta ammera
nad makkakwa. 33 Kunna kappay sikwayu, nu anggan-
dawa mabbali si adalangku, dandammandonad ab-
buweno kinadya'na. Se ammena dama a mabbaliyeno
tolay si adalangku, nu ammena anawan ammina ana
sikwana."

Ino Keyampariyanino Adalani Jesus Si Asin
(Mat. 5:13; Mar. 9:50)

34 Niyampariggappayi Jesus a nassapit si, "Ino asin,
aneno serbina, udde nu dumantakin, ammenan dama
a pulinino pe'na. 35 Awaningke a serbina, massiki sino
lubag onnu meyabonu, metakkummabbelang.
Ikkayuwa maningngag, dandammandonaddino din-
ingngaddaw."

Ino Amparig Mappeafu Sino Naawana Karnero
(Mat. 18:12-14)

15 Odduweno gumattukiyera si buwit andino kor-
wanira a nganannino Judyuwera si minalliwata
ma'angnga maningngag sino itulduwi Jesus. 2 An-
tuweno nadadumulino Fariseowera andino mammes-
turuwerana lintiya nassapit si, "Itandaw yana tolay!
Mayan anggamma a tatabbannino minalliwatira a to-
lay anna makikkan sikwara."
3 Antu gafuna, kunnayawino ampariyi Jesus sikwara.
4 "Gangngariyan, nu wara tata sikwayuwa makangkwa
si tatuta karnero e naawanino tata, sannadeno akwan-
na? Ammenada anawanino asamafulu si asama mag-
garab sino pasto ta umangnga tufukannino naawana
karnero kiyad si sumpalanna? 5 E nanu masumpalan-
na, maanggammingkena e buttunganna a iyamwang
sey balena. 6 Nanu gumamwang sinay, ayannaneno
bafulunnera andino kalubbunannera e sapitanna si,
'Makilanggakkayu sikwak, se sinumpalangkunnino
karneroka naawan!' " 7 E inabambutani Jesus a nass-
apit si, "Sapitangku sikwayu si maanggammirangke
sey langit nu mabboboliyeno tata a minalliwata tolay
amma sino aangganda sino asamafulu e asama aridda
si naggaddangngira e ammera nad mabboboli."

Ino Amparig Mappeafu Sino Natantanga Dipilata

8 Netuluyi Jesus a niyamparig si, "Gangngariyan, nu
wara bafaya aneno tafuluwa dipilatana e natantangino
tata, sanneno akwanna? Ammenada misigi si lampara
e pakakekeranneno balena ta tufukanna kiyad si
sumpalanda? 9 E nanu masumpalanna, ayanneno ba-
fulunnera andino kalubbunannera e sapitanna si,
'Makilanggakkayu sikwak, se sinumpalangkunnino
dipilataka natantang!' 10 Kakunnana kappay inay," kun-
ni Jesus, "makilanggakino anghelira ki Dios nu mab-
boboliyeno massiki tata a minalliwata tolay."

Ino Amparig Mappeafu Sino Abbinga Inang Naantawan

11 Wasinoy, netuluyi Jesus a niyamparig e sinapi'na si,
"Agyanino tata tolaya adweno abbingnga a lallaki.
12 Sinapitino uddi si, 'Ama, appangkunnino ipaillalu-
pa'nu sikwak.' Antuweno ginaradweno amareno illalu-
pattanda a makkolak.
13 "Wasin nalla'wutino pipidya a aw, nelakuweno ud-
diyeno ammina ballena e inang si aroyuwa lubbun.
Wasin agyanin sinay, ginastuna amminino pira'nga si
linoloko. 14 Wasin awaninnino pira'nga, agyanino nafu-
lota bisin sinaya lubbuna agyananna, e awaningkein
sikwana. 15 Antu gafuna, inang nakitandan sino tata a
tolay sinay, e dinundunna sino agyananino bafuynera
ta antuweno gumapakkan sikwara. 16 Gafu sino bisin-
na, anggamma nadda mangngan massiki sino ilan-
gagga ipakkanna sino bafuyira, udde awana nanga'da
sikwana.
17 "Wasin makadandam, kunna sino nakanakamma
si, 'Amminira a tandanani ama, ana amminino angga-
nda a akkanan, gampade ayawak sitawa matay si bisin.
18 Muliyak lullang sey balay ta sapitangku ki ama si:
Ama, nalliwatak ki Dios e kunna kappay sikwam. 19 Am-

mekun meannunga mebilang si abbingngu, udde nu damana, makitandanak sikwam.'

20 "Sin nanandammanna sinay, ginikkata muli sino agyananino amana. Wasin aroyu kepay sino balera, nelasinino amana. Gafu se inalla'nga, nalayawa nanambal sikwana, inawakanna, kasena inumma. 21 E sinapitino abbingnga si, 'Ama, nalliwatak ki Dios e kunna kappay sikwam. Ammekun meannunga mebilang si abbingngu.'

22 "Udde inayanino amaneno aripannera e sinapi'na si, 'Kangkamandaw. Umandaw appannino kalalawarana barawasi ta ibarawasiyu. Sakkalangandokappay anna sapatutandaw. 23 Umandokappay appannino katatafana ubbunna baka ta partindaw takesi isiratam e mallalanggaketam, 24 se iyawa abbingku, kunnangke natay, udde ana sitawa nabiyag, naantawan, udde nuli kappay.' E neyafurana mallanggak.

25 "Udde ino palunguwa abbingnga, ana kepay sino umara. Wasin umapitin e ara'niyen sino balera, diningngangngeno mattokarira andino massasaralera, 26 antuweno inayanneno tata a aripan ta bebutanna nu sanneno akwanda. 27 'Nuliyeno kola'ngu,' kunnino aripan sikwana, 'antuweno nepapartiyi amayuweno katatafana baka se nepagamwangnga a awana naansa sikwana.'

28 "Wasinoy, nabbungutino kola'nga e ammena sinallung. Antu gafuna, nallawanino amana a nangaallakka mayag sikwana. 29 Udde sinombata nassapit si, 'Ammek. Pipidya a runa nattarabafuwak a kunnangke aripannu e kinuruggu ammina sinapi'nu. Udde ammerakungke ina'dan si massiki ubbunna galding pelang ta wara pakiyayangku sino bafulungkuwera. 30 Udde wasin nuliyeno abbingnguwa naggastu sino kukwam si mimbafay, antuweno nepapartimino katatafana bakatam.'

31 "E sinapitino amana si, 'Ikka a abbingku, ammena nad kunninoy. Se kanayuna anaka sikwak, e ammina ana sikwak, akwangkappay. 32 Udde mallanggaketammad, se ino kola'ngu, kunnangke natay, udde ana sitawa nabiyag, naantawan, udde nuli kappay.' "

Ino Nasirifa Nitalakkanino Ba'nangnga Tolay

16 Wasinoy, niyampariggappayi Jesus a nassapit sino adalannera si, "Agyanino tata a ba'nangnga tolaya netala'nga amminino kukwana sino tata a tolaya tandananna. Netattifudda sikwana si gagastumpelangino nitalakkanneno pira'nga. 2 Antu gafuna, nepaayino ba'nang e sinapi'na si, 'Sanna yawa diningngaggu mappeafu sikwam? Iyulimino listaanneno netalakku sikwam, se ariyantaka sino tarabafum.'

3 "Wasinoy, kunnino nitalakkanna sino nakanakamma si, 'Sannadeno akwangkuwa ariyandakunnino amungku sino tarabafuk? Ammek dama a mattarabafu si nadammat e maatallaka mappalimut. 4 Ay, on karug, ammukunnino akwangku takesi nanu maariyak sino tarabafuk, wara kepena bafulungku si manggamma mappadilot sikwak sino bafalerera.'

5 "Wasinoy, inayanneno ammina nakagatutira sino amungnga. Sinapi'na sino tata si, 'Pidyeno gatu'nu sino amungku?' 6 'Tatuta lata a lana,' kunna. 'Appannu yo risibum. Mattuttugga ta itura'nguweno limafulu,' sinapitino nitalakkanino ba'nang. 7 Sinapi'na kappay sino tata si, 'Ikka paye, pidyeno gatu'nu?' 'Tarifu si salofa trigo,' kunna. E sinapitino nitalakkanino ba'nang si, 'O, appannu yo risibum ta itura'nguweno waluwatut.'

8 "Wasin naammuwanino amungngeno inangwana, dinayoneno kinasirifino nitalakkanna se dinandammeno ikatolena so maddagguna aw. Se gakkuruwa nasirifino tolayira a amme mangurug ki Dios amma sino manguruwira, se ammura a dandammannino pallawaranda. 9 Antu gafuna, sapitangku sikwayu si usarandonaddino kinaba'nandaw sito lubagga panuffun sino kasittoleyuwera ta nanu mada'nganeno awa awaninna serbineno pirak, paggamwangandakayuna sey langita pagyanandaw si makkikiyad."

Ino Fustuwa Keusaranino Pirak

10 Netuluyi Jesus a nassapit si, "Ino matalak sino bisangnga neya'da sikwana, matalak kappaya maa'dan si oddu, e ino ammena matalak sino bisangnga neya'da sikwana, ammena kappay matalakka maa'dan si oddu. 11 Nu ammekayu matalakka musar sino kinaba'nandaw sito lubag, ansannana a metalak sikwayuweno gakkuruwa kinaba'nang sey langit? 12 Akwa i Diosino ammina kinaba'nandaw sito lubag, e nu ammekayu matalakka musar sino akwana, ansannana manalakka manga'da sikwayu si kinaba'nang sey langita akwayungkepay?

13 "Ammena dama nu adweno amungngeno tata a aripan, se anggammanneno tata e ka'ganneno tata. Ipatingnga kappayino tata e balawanneno tata. Antu gafuna, nu pirakino napatig sikwayu, ammeyu dama a masserbi ki Dios."

Ino Sinapiti Jesus Sino Fariseowera

(Mat. 11:12-13; 5:31-32; Mar. 10:11-12)

14 Wasin diningngaggino Fariseowera inayira a sinapiti Jesus, nekakkatawara, se aanggandeno pirak. 15 E sinapiti Jesus sikwara si, "Nalawarino akwandaw sino a'langino tolayira ta sapitanda si naggaddangkayu, udde ammuwi Diosino ana sino nakandaw. Udde palanandaw, se ino napatig sino tolayira, narakkat ki Dios.

16 “Ino lintiyi Moises andino neturakkino gumalab-
bunira, natuntul kiyad sino tiyempowi Juan a Gum-
abawtisar. Mangiyafu sinay, nebanyino nalawara dam-
ag mappeafu sino patturayani Dios, e ipatut amminino
tolayira a mesapat. 17 Udde ammena anggamma sapi-
tan inay si ammena matuntulino lintiyi Dios, se nalad-
da a maawan yo lubag anna langit amma sino kaab-
bafawanna sapi'neno lintig. 18 Kakunnaneno sapitanni-
no lintig mappeafu sino angngatawa. Ino lalakiya
mikatway sino atawana e mangatawa si korwan, malli-
wata makibulun. E ino kappay lalakiya mangatawa si
bafaya nekatway, malliwakkappaya makibulun.”

Ino Ba'nangnga Tolay Anni Lazaro

19 E netuluyi Jesus a nanuldu, e sinapi'na si, “Agyani-
no tata a ba'nangnga tolaya aggabarawasi si nalawad
anna kanayuna makilanggak anna mangngan sino
anggamma akkanan. 20 Agyangkappayino pobiriya to-
laya mingngag si Lazaro a nagguruguririno baggina.
Kadda awa magyan sino lamwanganneno balena ba'-
nang. 21 Anggamma nadda mamisin sino madara'nag
sino lamisaana pangngananino ba'nang. E ino atuw-
era, dindilandeno gurinna.
22 “Wasin natay inaya pobiri, neyangngino anghelira
sino agyanani Abraham sey langit. Wasin natekappayi-
no ba'nang, netananda, 23 e inang sey Hades a
agyananino natayira. Nappelalotino kinadya'na sinay.
E wasin sinangaw, nedipa'na i Abraham e ana i Lazaro
sino idangnga. 24 Antuweno nekokwana a nassapit si,
‘Afu Abraham, allakkandak ta dundunannuwi Lazaro ta
isosoneno tamuruna si danum ta pattakkanna yo dilak
takesi malla'bat. Se nappelalotingke ino dyakku sino
patuna yo afuy.’
25 “Udde kunni Abraham si, ‘Ikka a abbingku, dan-
dammannu nadda sin kabiyangngu, ana sikwamino
ammina anggammu, e i Lazaro, passiya dyatino
ilawumma. Udde sitoya, makilanggakin sitaw, e ikkani-
no madyatan. 26 Bakkampelang inay, se nalawengke
ino nallatantam e awana makadammang. Ino
manggammira a umang sitana maggabwat sitaw, am-
mera makaang, e ino anera sitan, ammera dama a
umang sitaw.’
27 “Wasinoy, sinapitino ba'nang si, ‘Nu kunnenoy, Afu,
arangngangku si dundunannuwi Lazaro sey balera
ama, 28 takesi tulduwanneno limera a kakkolakkuwa
ana sinay takesi ammera kappay umang sitawa
agyananna nappelalota dyat.’
29 “Udde sinapiti Abraham si, ‘Massiki ammena
umang, se ana sikwareno neturakki Moises andino gu-
malabbunira, e damara a matulduwan sinay nu pilin-
galingara.’
30 “ ‘On, Afu Abraham,’ kungkappayino ba'nang, ‘ud-
de tantaro nu ammera kuruwan. Udde nu wara mag-
gabwat sino agyananino natayira a umang sikwara,
ibobolireneno liwa'da.’
31 “Udde sinapikkappayi Abraham si, ‘Nu ammera ku-
ruwannino neturakki Moises andino gumalabbunira,
ammera kappay mangurug massiki nu wara mangn-
gangoli si natay.’ ”

Ino Mappeafu Si Liwat

(Mat. 18:6-7; Mat. 18:21-22; Mar. 9:42)

17 Wasinoy, sinapiti Jesus sino adalannera si,
“Gakkuruwa gumamwangino katutunggungan
ta malliwatino tolayira, udde kakalla'ngeno tolaya pag-
gabwatan inaya tutunggung. 2 Tawwareno meyakad
sino bu'loneno dokalla aggilingana batu, kasena
metu'yud sino bebay amma si ituluyneno manutung-
gung e malliwatino massiki tata sitawira a kaab-
bafawana tolaya mangurug sikwak. 3 Antu gafuna,
palanandonaddino akwandaw.
“Nu malliwat sikwamino kola'ngu si angngurug, tul-
duwannu, e nu ibobolina, pakomannu. 4 Massiki nu
mamippituwa malliwat sikwam si tata si aw e mamip-
pitu kappaya umang mappakapakoli sikwam, maawag
si pakomannu kappay.”

Ino Mappeafu Si Angngurug

5 E sinapitino apostolnera sikwana si, “Afu, pattuyag-
gannuweno angngurummi.” 6 E nesomba'na sikwara
si, “Massiki bibissangngino angnguruddaw a kakun-
neno kabibissangngana bukal, damayuwa sapitan
sitawa kayu si ‘Mafi'dukkana e memulaka sino bebay,’
e gakkuruwa makwa.”

Ino Tarabafuna Aripan

7 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Gangngariyan ta wara
tata sikwayuwa aneno aripanna a naggabwatinna
naradu onnu nindag si karnero, sapitangkaddino mak-
wan aripan sikwana si umang mangngan? 8 Bakkanna
kunnenoy, nu ammena lud sapitanna si, ‘Umangka
mamatali, kaseka midadan si akkanangku e indaggan-
dak kiyad si masinduwak, kaseka pena mangngan.’ 9 E
amme mappasalamatino makwan aripan sikwana ga-
fu sino nangwanna sino nepakwana. 10 Kunna kappay
sikwayu. Nu inangwayun amminino nepakwa i Dios
sikwayu, ammeyu nad dandamman si wara midayaw
sikwayu, nu ammeyu lud sapitan si, ‘Aripangkami
pelang. Inangwami pelangino baligasommi.’ ”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Tafuluwera A Nakkutal

11 Wasin umangnganda Jesus sey Jerusalem, nal-
lakarira sino nallatanna Samaria anna Galilea. 12 Wasin
gagagamwangiran sino tata a lubbun, inang dinam-
balino tafuluwera a nakkutal, udde ammera inara'ni

sikwara Jesus. 13 Nakkulawuwera a nassapit si, “Afu Jesus, allakkandakami!”

14 Wasin initera i Jesus, sinapi'na si, “Umangkayu mappaita sino padiyera ta itanda nu naariyennino kutaldaw.” E inangngira, e wasin agyanira kepay sino dalan, naariyennino kutalda.

15 Wasin initeno tata sikwara si nabbattunoyin, nuli ki Jesus e nekokwaneno dami'na a naddayaw ki Dios. 16 Namalitud sino a'langi Jesus a nappasalamat sikwana. Inaya tolay, taga-Samaria a bakkanna Judyu.

17 E sinapiti Jesus si, “Ammena kad tafuluwereno nepabbattunoyku? Sintomatino asamira? 18 Mayan ammera nuliya mappasalamat ki Dios? Iyo pelang tata a bakkanna Judyuweno nuli.” 19 E sinapi'na sinaya tolay si, “Matta'dagga ta umanokan. Nabbattunoykan gafu sino angngurungngu sikwak.”

Ino Pangiyafuwanino Patturayani Dios

(Mat. 24:17-18, 23-28, 37-41)

20 Wasin tata si aw, agyanino Fariseowera a nabbebut ki Jesus nu naanseno pangiyafuwanino patturayani Dios. Sinapiti Jesus sikwara si, “Awanna a senyala mangipaita sino pangiyafuwanino patturayani Dios. 21 Awangkappena makasapit si ‘Itannu, ana sitaw!’ onnu ‘Ana sinay!’ Se ino kakuruwanna, anen sito agyanandawino patturayani Dios.”

22 Wasinoy, sinapiti Jesus sino adalannera si, “Gumamwangngeno tiyempona dyata anggandawingke a itanino puliyangkuwa Abbingnga Tolay, udde ammeyuna maita se bakkangkepaya tiyempona. 23 Ananeno massapitira si ‘Umandaw itan se anen sinay!’ onnu ‘Umangkayu sitaw se ayawin taw!’ Udde ammeyuwera kuruwanna umang mangita. 24 Se ino puliyangkuwa Abbingnga Tolay, kunnangke ino kilat nu mangilat, maita si ammina palulubbun. 25 Udde liyeya makwenay, maawag si odduwa lawumangkuwa dyat e ammayandakino tolayira sito ingkein.

26 “Inona akwanino tolayira liyeneno puliyangku, kunnaneno nakwa sin tiyempowi Noe. 27 Se sinoya tiyempo, itulutuluyda a nangngan, napparinum, anna napparatawa kiyad sino awa sinallunda Noe sino dokalla abanga inangwana. E nallinang sito lubag e nalimattira ammin. 28 Kunna kappayino nakwa sin tiyempowi Lot. Amminino tolayira sey Sodoma a agyananna, itulutuluyda a makakakkan anna makininum, maggatang anna mallaku, mammula anna mamata'dag si balay 29 kiyad sino awa inanawanda Lot sinay lubbun. E nada'nino afuy annino gumigillayafa batuwa mingngan si asufre a naggabwat sey langit, e nasikkulanira ammin. 30 Kunna kappeneno makwa sino awa pappaitangkuwa Abbingnga Tolay.

31 “Sinoyna a tiyempo, ino agyan sino lasinneno balena, ammenan makatallunga mangappa sino kukwana. Kunna kappeneno magyan sino umana, ammenan makauli sino balera. 32 Dandammandonaddino nakwa sino atawa i Lot, a nallangngi sino inanawanna e nabbali si asin.

33 “Ino mikalow sino biyangnga, matekappena. Udde ino matay gafu sino angngurungnga sikwak, maa'danna si biyaya mannayun. 34 Sapitangku sikwayu si nu gafiyeno puliyangku e ananeno adwera a maddurug, maappaneno tata e mata'ngeno tata. 35 E ananeno adwera a bafabbaya mabbayu, maappaneno tata e mata'ngeno tata. 36 E ana kappeneno adwera a lallakiya mattarabafu sino umara, maappaneno tata e mata'ngeno tata.”

37 Wasinoy, nabbebutino adalannera si, “Afu, sintoneno kakwanna yaw?”

Sinabbi Jesus a niyamparig si, “Massiki sintawino agyananino natay, antuweno pakkakarampattanino mammanukira.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Balu Andino Huwes

18 Wasinoy, niyampariyi Jesus a nanuldu sino adalannera ta maammuwanda si kanayunira nadda makkararag e ammera matappag. 2 Sinapi'na si, “Agyanino huwes sino tata a lubbuna awaningke talona ki Dios anna awana atalna sino kasittolena. 3 Agyangkappayino balu sinaya lubbuna ma'ang sikwana a marang si duffuna massapit si, ‘Duffunanda'ngad takesi ammerak affutannino kakontarak.’ 4 Amme nepilingalingeno huwes, udde wasin nabayin, dinandamma si, ‘Gakkuruwa awana talok ki Dios, mampesino kasittolekira, 5 udde gafu se daddisturbundak yawa balu, massiki duffunangkumpelang, tantaro nu matappaggakun sino puluuliyanna.’ ”

6 E inabambutani Jesus a nassapit si, “Dandammandonad inay. Massiki narakkatta tolayino huwes, dinuffunanneno balu, 7 e mannanotinna ki Dios, duffunanneno pinilinera a tolena a kanayuna makiggimallak sikwana si aw anna gafi. Talantananna kadda manuffun sikwara? 8 Ammena, nu ammena lud malana manuffun sikwara. Udde massiki tan nu kunnenoy, bisangngira ke nakuyino mattalaginad si angngurug naso puliyangkuwa Abbingnga Tolay.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Fariseo Andino Gumattuki Si Buwit

9 Wasinoy, agyanino sinatabbira i Jesus a tolaya ngananda si naggaddangngira e balawandeno kasittolerera. Antuweno niyampariyi Jesus si kunnayaw. 10 “Agyanino adwa a tolaya inang sino Templo ta makkararira. Fariseoweno tata e gumattuki si buwitino tata. 11 Wasin sinallungira, aggata'daggino Fariseo a ikararanneno bagginangkepaya nassapit si, ‘Mappasalamatak sikwam Dios, se bakkannaka minalliwat a kakunneno korwanira a tolay, kumaral inaya gumattu-

ki si buwit. Se ammek naingap, ammek massisiri, anna
ammek kappay makibulun. 12 Mamidwaka mallantan-
ga mangngan si kadda linggu e iya'dakino pakkatafu-
luneno ammina ganansiyak.'
13 "Udde ino gumattuki si buwit, aroyuweno nat-
ta'dagganna sino Fariseo andino korwanira a tolay.
Aggaokab se maatalla sumangaw sey langit e pakato-
tottofanneno ta'gangnga gafu sino piboboliyanna sino
liwa'na. Ino nekararangnga, 'Dios, maallakka nad sik-
waka minalliwat.' "
14 E inabambutani Jesus a nassapit si, "Sapitangku
sikwayu, inaya gumattuki si buwitino inanawa naggad-
dang ki Dios se napakomanino liwa'na, a bakkannino
Fariseo. Se ino miyantaw sino baggina, metabbafana,
udde ino mitabbafa sino baggina, meyantona."

Ino Namindisiyonani Jesus Sino Anakira

(Mat. 19:13-15; Mar. 10:13-16)

15 Wasin tata si aw, agyanino tolayira a niyang sino
bawisangngira a abbinda ki Jesus takesi appangan-
nera nad anna bindisiyonannera. Udde wasin initeno
adalannera, inallangngandera. 16 Udde inayani Jesusi-
no abbingira, e sinapi'na sino adalannera si, "Purayan-
dawino anakira ta umangngira sikwak, e ammeyuwera
allangngan. Se ino kakunnara, ireno dama a mesapat
sino patturayani Dios. 17 Gakkurug yo sapitangku sik-
wayu, nu ammeyu talakkanni Dios a kakunneno an-
nalakkino abbing, ammekayu makatallung sino pat-
turayanna."

Ino Ba'nangnga Tolay

(Mat. 19:16-30; Mar. 10:17-31)

18 Agyanino tata a afafuna Judyu a nabbebut ki Jesus
si, "Ikka a nalawara Afu, sanneno akwangku takesi
maa'danak si biyaya mannayun?"
19 Sinapiti Jesus sikwana si, "Mayan nganandak si
nalawad? Se awana nalawad, nu bakkampelangi Dios.
20 Ammumino lintiyi Dios a kunna si, 'Ammeka makibu-
lun, ammeka mamapatay, ammeka mattakaw, amme-
ka manistigu si bakkanna gakkurug, e dayawan-
nuweno mapparana'nguwera.' " †
21 "Afu mesturu," kunnino tolay sikwana, "kiyad sin
kabbingku, kinuruggu ammin yana lintig."
22 Wasin diningngaggi Jesus inay, sinapi'na sikwana
si, "Ana kepayino tata a pakkurangannu. Umangngu
ilaku amminino kukwam ta iyannem sino pobiriyereno
pallakuwannu, ta ananeno kinaba'nangngu sey langit.
Nu inangwamunnenay, kaseka muli sitaw e mebu-
lungka sikwak." 23 Udde wasin diningngangngenaya
sinapiti Jesus, malowingke ino nakamma, se ba'-
nangngingke.

† *Exodo 20:12-16; Deuteronomio 5:16-20*

24 Wasin inita i Jesus si malowino nakamma, sinapi'na
si, "Madyatingke a mesapatino bafa'nangngira sino
patturayani Dios. 25 Mas naladdeno attaffutino kame-
lyu sino abbu'neno bilat amma sino kesapatanino ba'-
nangnga tolay sino patturayani Dios."
26 Ino naningngaggira sinay, sinapi'da si, "Nu kun-
nenoy, inya ma'neno mesalakan?"
27 Sinabbira i Jesus si, "Ino amme dama a akwanna
tolay, damana ki Dios."
28 E sinapiti Pedro si, "Ikkami paye? Se
inanawammiyeno bafalemi e nebulungkami sikwam."
29 "Gakkurug yan," kunni Jesus, "e sapitangku sik-
wayu si ino manganaw sino balena, ino atawana, ino
kakkola'ngera, ino mapparana'ngera, andino
aana'ngera gafu sino patturayani Dios, 30 oodduneno
iya'da i Dios sikwana sitawa biyag, e naso uddina aw,
maa'danna si biyaya mannayun."

Ino Meka'luwa Nilabbunani Jesus Sino Katayanna Annino Pangngangoliyanna

(Mat. 20:17-19; Mar. 10:32-34)

31 Wasinoy, neyaroyuwi Jesusino karadwera a adalan-
na, e sinapi'na sikwara si, "Dingngaggandaw. Sitoya,
umangngetam sey Jerusalem, e meyakkurungngeno
ammina neturakkino gumalabbunira mappeafu sikwa-
ka Abbingnga Tolay. 32 Se meyalawata'nga sino
bakkannira a Judyu, e pappoporayanda'nga, iyatatal-
da'nga, anna luluppandak, 33 kasera'nga siwa'wattan
anna papatayan. Udde sino mekatalluwa aw, mangn-
gangoliya'nga."
34 Udde ammayingke naawatanino adalannerenaya
sinapi'na, se neyimad sikwareno anggamma sapitan e
ammera maattalan.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Lappatta Mappalimut

(Mat. 20:29-34; Mar. 10:46-52)

35 Wasin makkatanda Jesus sey Jerico, agyanino lap-
patta aggatuttud sino dammingngeno dalana
makipalimut. 36 Wasin diningngangngа si odduwereno
tolaya malla'wut, nebebu'na nu sanneno makwa. 37 E
sinapi'da si, "Matta'lifi Jesus a taga-Nazaret."
38 Antuweno nekokwana a nassapit si, "Jesus, gaka i
David, allakkandak!"
39 Inallangnganino nauntera ta sumina'ngad, udde
neyangkakokwana lullanga nassapit si, "Ikka a gaka i
David, allakkandak!"
40 Nitturi Jesus e sinapi'na si iyara'nira sikwaneno
lappat. Wasin neyara'nira, nebebuti Jesus sikwana si,
"Sanneno anggammuwa akwangku sikwam?"
41 "Afu, anggangkuwa makaita," kunnino lappat.
42 "Makaitakan," kunni Jesus. "Nabbattunoykan gafu
sino angngurungngu sikwak." 43 Kaka'meng kelanga

makaiteno lappat e dinandan ki Jesus a maddayaw ki Dios. Amminira a nakaita sinaya nakwa, nedandayora kappayi Dios.

I Jesus Anni Zakeo

19 Wasin ginamwanda Jesus sey Jerico, mangawwatira nad. 2 Udde agyan sinayino tata a ba'nangnga afafuweno gumattukiyera si buwita mingngan si Zakeo. 3 Anggamma itani Jesus, udde ammena dama, se abbafawingke e odduweno tolayira. 4 Antu gafuna, nalayaw e naunta ki Jesus, kasena nunek sino tata a kayuwa sikumoru takesi maitana i Jesus nu malla'wut.

5 Wasin nabbatuwinni Jesus sino agyanani Zakeo, sinangona e sinapi'na si, “Zakeo, umulluggan, se maawag si umangngak sey balem sito aw.”

6 Nakkangkama inulluwi Zakeo, e maanggammingke a nibulun ki Jesus sino balena. 7 Udde amminira a nangita, nadadumulira a nassapit si, “Mayan umang magyan sino balayino minalliwata tolay?”

8 Wasin agyaniran sino balena, natta'daggi Zakeo e sinapi'na ki Jesus si, “Afu, iya'dakino kagadwaneno kukwak sino mekakallakkira. E massiki inyeno dinarogakku, iyulik sikwaneno mamin-appata kaodduneno inappak.”

9 Antuweno sinapiti Jesus si, “Sitawa aw, neyafuwenna mesalakan yawa taabbalay. Se gafu sinaya sinapiti Zakeo, nepaitana si gakkuruwa gaka i Abraham. 10 E ikkanaka Abbingnga Tolay, ino pelang gakkagguwa inang sito lubag ino mintufuk sino narakkattira a tolay ta mesalakanira.”

Ino Amparig Mappeafu Sino Tafuluwera A Aripanna Naa'dan Si Pirak

(Mat. 25:14-30)

11 Odduwa tolaya naningngag sinaya sinapiti Jesus, e netuluyna a nanuldu sikwara. Gafu se ara'niyeran sey Jerusalem, aridda si nu gumamwangira sinay, mangiyafuwennino patturayani Dios. Antu gafuna, kunnayawino neyamparingnga. 12 “Agyanino napatiya tolaya inang si aroyuwa lubbun takesi dotukanda si ari, e nanu muli sino lubbunna, mangiyafuwenna a matturay. 13 Udde liyena a inang, inayanneno tafuluwera a aripanna, e ina'danneno kadda tata si pirak e sinapi'na si, ‘Paoddundaw yawa pirak kiyad sino puliyangku.’

14 “Udde kababannino kalubbunannera, antuweno nanundunira si dumandan sikwana a umang massapit sino manotuk sikwana si amme anggammino tolayira si antuweno arira. 15 Massiki kunnenoyino inangwara, nadotukangkappay si ari, e nuli sino lubbunda.

“Wasin gamwangnga, nepaayangngeno aripannera a na'danna si pirak takesi bebutanna nu pidyeno ganansiyara. 16 Ginamwangino tata, e sinapi'na si, ‘Afu, ino ganansiyak sino pira'ngu, namittafuluweno neya'dam.’ 17 ‘Nalawarino inangwam,’ kunnino ari. ‘Nalawagga a aripan. Gafu se natalakka sino bisangnga neya'dak sikwam, patturayantakana si tafuluwa lubbun.’

18 “Ginamwangkappayino tata a aripanna, e sinapi'na si, ‘Afu, ino ganansiyak sino pira'ngu, namillimeno neya'dam.’ 19 Sinapikkappayino ari si, ‘Patturayantakana si lima a lubbun.’

20 “Ginamwampayino tata a aripanna, e sinapi'na si, ‘Afu, ayawin tawino pira'ngu. Binaba'battangku si panyok e neyimfungku, 21 se nattalawak sikwam se nabungukka a tolay. Se magganansiyaka sino ammem nallingattan a kunnangke buwatannuweno ammem nemula.’ 22 ‘Narakkakka a aripan,’ kunnino ari. ‘Ino sinapi'nungkepayino pangukungku sikwam. Ammungkena a nabungutaka tolaya magganansiya sino ammek nallingattan anna buwatangkuweno ammek nemula. 23 Mayan ammem mantu nebangkuweno pirakku takesi wara nad appangku si ganansiya sito nuliyangku?’

24 “Wasinoy, sinapitino ari sino aggata'daggira sinay si, ‘Appandawino pira'nga ta iya'dayu sino nagganansiya si tafulu.’

25 “ ‘On, afu,’ kunda, ‘udde anennino tafulu sikwana.’

26 “ ‘Gakkurug,’ kunnino ari, ‘udde sapitangku sikwayu, ino matalakka musar sino neya'da sikwana, madadagganannа, udde ino ammena matalak, massiki ino bisangnga ana sikwana, maawanna. 27 E ira a kumontara sikwaka amme nanggamma ikkanakino matturay sikwara, iyandawira sitaw ta papatayandawira sito a'langku.’ ”

Ino Nanayawanda Ki Jesus Sin Ginamwanganna Sey Jerusalem

(Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

28 Wasin nasinduwi Jesus a niyamparig, netuluyda a umang sey Jerusalem, e naunta i Jesus sikwara.

29 Wasin ara'niyeran sey Betfage anna sey Betania sino kulura Olivo, nepauntaneno adwera a adalanna a nassapit si, 30 “Umangkayu sino madompaka lubbun. Addatandaw sinay, maitayuneno neyakadda ubbunna asnowa ammena kepay natakayan. Ubbarandaw ta iyandaw sitaw. 31 Nu wara mabbebut sikwayu si, ‘Sandolang ubbaran yan?’, kundaw sikwana si, ‘Awannino Afutam.’ ”

32 Inangngino dinundunnera, e neyakkurug amminino sinapiti Jesus sikwara. 33 Wasin ubbarandeno lufinneno ubbun, sinapitino makangkwa si, “Mayan ubbarandaw yan?”

34 “Awannino Afutam,” nesomba'da. 35 E neyandeno ubbun ki Jesus. Neyekwareno tafalda sino daruruna, kasera nepattakayi Jesus. 36 Wasin nattakayinni Jesus,

neyafakkino tolayireno tafalda sino dalan. 37 Wasin
ara'niyeran sey Jerusalem a maddawut sino kulura Oli-
vo, maanggammingke ino odduwera a nebulun sik-
wana, e nekokwareno dami'da a maddayaw ki Dios
gafu sino ammina kakka'bawa initara. 38 Sinapi'da si,
"Madandayawino ariya dinunduni Afu Dios si pan-
nakabaggina! Nalawarinnino abbafaruluntam ki Dios
gafu sikwana! Madandayawi Dios sey langit!"
39 Ino korwanira a Fariseo a nedagga sino tolayira a
umang sey Jerusalem, sinapi'da ki Jesus si, "Afu mestu-
ru, pasinakkannuweno bafulunnuwera."
40 Udde sinabbira i Jesus si, "Gakkurug yo sapitangku
sikwayu, nu suminakkira, mepataliyeno batuwera a
maddayaw sikwak."

Ino Nattangitani Jesus Gafu Sino Makwana Sey Jerusalem

41 Wasin makkataminda Jesus sey Jerusalem, inita-
neno lubbun e nattangit gafu sino alla'nga, 42 e sinapi'-
na si, "Kakallakkayuna a ayan sitan Jerusalem! Nu am-
muyu nad sito ingkein nu ansandawa makipakapakoli
ki Dios! Udde nabaya inammeyu, e sitoya, ammeyun
melasin. 43 Mada'nganeno awa balikungkunganneno
sindaluweno kalingayuwereno lubbundaw, e tappan-
nandeno pangannandaw takesi ammekayu
makalawan. 44 Darallandaneno lubbundaw e marap-
pakkayu ammin. Awaningke massiki tata a batuwa
mabattang sino agyananna. Kunnanenayino makwa
sikwayu se ammeyu nelasinino ginamwangani Dios a
misala'ngad sikwayu."

Ino Nappaanawani Jesus Sino Malallakuwera Sino Templo

(Mat. 21:12-17; Mar. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

45 Wasin ginamwangi Jesus sey Jerusalem, inang sino
Templo, e nepaanoneno mallakuwera sinay. 46 Sinapi'-
na sikwara si, "Neturak sino sapiti Dios si, 'Ino balek,
maingnganan si pakkararanna tolay.' Udde ino inang-
wayu, nepabbaliyu si paddarogatandaw sino kasitto-
leyu." †
47 Kadda aw, nanulduwi Jesus sino Templo. E ino pan-
gafuwanirana padi, ino mammesturuwerana lintig,
andino korwanira a afafuweno tolayira, nattatarab-
banda nu ansandeno mamapatay ki Jesus, 48 udde
awana dinandanda si damara akwan, se amminino to-
layira, angganda a dingngaggannino tulduna.

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Kalintiyani Jesus

(Mat. 21:23-27; Mar. 11:27-33)

20 Wasin tata si awa agyani Jesus sino Templo a
manuldu anna mibanyag sino nalawara damag
sino tolayira, inang sikwaneno pangafuwanirana padi,
ino mammesturuwerana lintig, andino korwanira a
pangafuwan. 2 Nebebu'da sikwana si, "Sapitannu nad
sikwami nu sanneno kalintiyannuwa mangwa sino
inangwamira. Inyeno naggabwatanna yana kalintiyan-
nu?"
3 Sinabbira i Jesus si, "Ana payino ibebukku sikwayu.
Sapitandaw sikwak 4 nu inyeno naggabwatanino kalin-
tiyani Juan a mamawtisar? Ki Dios onnu si tolay?"
5 E nakkakibikibebutira a nassapit si, "Sanneno isom-
battam? Nu kuntam si i Diosino naggabwatanino kalin-
tiyanna, tantaro nu sapitanna si 'Nu kunnenoy, mayan
ammekayu nangurug sikwana?' 6 Udde nu kuntam si
tolepelangino naggabwatanna, lapalappaggandetam
amminino tolayira, se kuruwanda si tata a gumalab-
buni Juan." 7 Antuweno sinapi'da si, "Ammemi inammu
nu inyeno naggabwatanna."
8 Sinapikkappayi Jesus si, "Ammeppemantu sapitan
sikwayu nu inyeno naggabwatanino kalintiyangkuwa
mangwa sitawira a akwangku."

Ino Amparig Mappeafu Sino Narakkattira A Makikasamak Sino Kaubasan

(Mat. 21:33-46; Mar. 12:1-12)

9 Wasinoy, nanuldu kappayi Jesus sino tolayira a
niyamparig si, "Agyanino tata a tolaya nammula si
odduwa ubas, kasena nepaimut sino makikasamakki-
ra. Inang nagyan si aroyuwa lubbun e nabayag sinay.
10 Wasin nada'ngeno abbafuwat si ubas, dinundunino
makwan lubaggino tata a aripanna a umang sino
makikasamakkira ta appanneno ballena. Udde wasin
ginamwang, siniwasiwa'wattanino makikasamakkira,
kasera nepaanawa kamakama'na pelang. 11 Antuweno
nandadundungkappayino makwan lubag si tata a ari-
panna. Udde kunna kappayino inangwara, sinawasi-
wa'wattanda e neyatatalda, kasera nepaanawa awana
neya'dara sikwana. 12 Antu gafuna, nandadun-
dungkappay si mekatalluwa aripanna, e binibiyaranda,
kasera netakkub sino lasinneno kaubasan. 13 Wasinoy,
sinapitino makwan lubag si, 'Sannadeno akwangku?
Dundunangkuweno abbingkuwa iiddukangku, se am-
muk si iyataldana.'
14 "Udde wasin initeno makikasamakkira, sinapi'da si,
'Antuwen yawino millalupat sito lubag. Papatayantam
ta akwatamunnino illalupattanna.' 15 E nelawanda sino
kaubasan, kasera pinapatay."
E sinapiti Jesus si, "Sannadeno akwanino makwan
lubag sikwara a makikasamak? 16 Umangngerana pap-
atayan, kasena ipabalattino lubangnga si korwan."
Wasin diningngaggino tolayirenay, sinapi'da si,
"Bakkanna kunnayan!"
17 Udde sinulangngannera e sinapi'na si, "Nu kun-
nenoy, sanna mantuweno anggamma sapitan yawa
nepeturakki Dios?

† *Isaias 56:7; Jeremias 7:11*

‘Ino batuwa inammayino mamata'daggira si balay,
antuweno nepabbaliyi Dios si kapatiyana batuwa mappatuyag sino balay.’ †
18 Ino tolaya mada'nag sitawa batu, makarattu, udde
ino tolaya kada'nanino batu, mama'makka mabbali si
lafuk.”

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Pappaganda Si Buwit

(Mat. 22:15-22; Mar. 12:13-17)

19 Wasin diningngaggino mammesturuwerana lintig
andino pangafuwanirana padi inaya ampariyi Jesus,
anggandana do'man, se ammura si ireno ampariyanna. Udde mattalawira sino tolayira, 20 antu gafuna, aggataronira si wara pappado'manda sikwana. Ino
inangwara, pinirakandeno korwanira a lallaki ta massasan manguruwira a umang ki Jesus. Sinundera a
mabbebut ki Jesus takesi nu wara isomba'na si damara a pidaruman sikwana, kasera do'man e iyalawa'da
sino gubernadora taga-Roma a turay sinaya lubbunda.
21 Inangngira ki Jesus, e nebebu'da si, “Afu mesturu,
ammumi si fustu amminino sapitannu annino ituldum.
Ammumi kappay si awana padumannu si tolay, nu
ammem lud itulduweno kakuruwan mappeafu sino
panggammani Dios a akwanna tolay. 22 Ituldummad
sikwami nu kontara sino lintiddama Judyu nu pagammiyeno buwit sino Emperador sey Roma. Pagammi
onnu awan?”
23 Udde ammuwi Jesus si angganda a balabaliyan,
antuweno sinapi'na sikwara si, 24 “Mipaitakayu abbu si
pirak sikwak. Makwan letratu anna angan sitaw?”
25 “Ino Emperador sey Roma,” kunda sikwana.
“Nu kunnenoy,” kunni Jesus, “ino akweno Emperador,
iya'dayu sikwana, e ino akwa i Dios, iya'dayu pay ki
Dios.”
26 Naaffutira sino sinapiti Jesus e ammeran dama a
balabaliyan, nu ammera lud sininak, se nakka'bawira
sino netabbangnga.

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Nataya Mangngangoli

(Mat. 22:23-33; Mar. 12:18-27)

27 Agyangkappayino Saduceowera a inang ki Jesus.
Ireno tata a buyu'na Judyu a massapit si ammena
mangngangoliyeno natayira. Sinapi'da sikwana si,
28 “Afu mesturu, kunnino lintiddama neturakki Moises,
‘Nu wara matawa a awana abbinda e matayino lalaki,
atawan naddino kola'ngeno balu takesi nu wara abbinda, antuneno guman abbingino natay.’ 29 Agyanino
pituwera a makkakarolaka lallaki. Nangataweno
palungura, udde nataya awana abbinda. 30 Antuweno
inatawa kappayino metufad, udde natekappaya
awana abbinda. 31 Kunna kappay sino mekatalluwa kola'da, kiyad si nappatapataliyeno pituwera a nangatawa sino balu, udde natayira ammina awana abbinda. 32 Wasinoy, natekappayino bafay. 33 Kunnantu,
naso awa pangngangoliyanino natayira, inyana sikwara a pituweno makwan atawa sinaya bafay? Se
inatawara ammin.”
34 Sinombatanira i Jesus si, “Gakkuruwa mapparataweno tolayira sito lubag sito ingkein, 35 udde
bakkanna kunnenoy sey langit, se ino ibilangi Dios si
meannunga mangngangoli anna mesapat sikwana
sinay, ammeranna matatawa sinay, 36 se kakunnaraneno anghelira a ammera matay si makkikiyad. Iraneno abbingi Dios se pangngangolinnerana.
37 “Nu mappeafu kappay sino pangngangoliyanino
natayira, massiki i Moises, ta'dagganna si mangngangolineno matayira. Se ino netura'nga mappeafu sino
gumatagatangnga kayu, sapitanna si i Afu Diosino
Dios da Abraham, Isaac, anni Jacob. †† Antuweno netura'nga massiki nabayirana natay. 38 Ino anggamma
sapitan, mangngangoliyeno natayira, se i Dios,
bakkanna Diosino natayira, nu ammena lurino aggabiyayira, se amminira a mangurug, aggabiyayira sikwana.”
39 Wasinoy, sinapitino korwanira a mammesturuwerana lintig si, “Afu, nalawarino nesomba'nu.” 40 E
mangiyafu sinoy, awaninna naturira mabbebut sikwana.

Ino Nebebu'da Mappeafu Sino Kristo

(Mat. 22:41-46; Mar. 12:35-37)

41 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Mayan sapitanda si gaka i Ari David ino Kristo? 42 Se massiki i David,
netura'nga sino leburuna Salmo si,
‘Sinapiti Afu Dios ki Kristo a Afuk: Mattuttugga sito
padiwanangku 43 kiyad si affutangkuweno kalingam.’ ” ‡
44 E netuluyi Jesus a nassapit si, “Nu ingnganani David
ino Kristo si Afuna a matturay sikwana, ansanda lang
sapitan si gaka i David?”

Ino Sinapiti Jesus Mappeafu Sino Mammesturuwerana Lintig

(Mat. 23:1-36; Mar. 12:38-40)

45 Wasin aggadingngag amminino tolayira, sinapiti
Jesus sino adalannera si, 46 “Palanandawino mammesturuwerana lintig, se angganda a mabbarawasi si ata'nang anna nalawad takesi malasin si napatiyira, anna
angganda kappaya medayawa mapakumusta sino
mangita sikwara kadda mallakarira sino palengki.
Pilinda kappaya pattutturanino attutturanna napatiya
tolay sino sinagoga, e kunna kappay nu umangngira
makipangngan, pilinda a pakitutturanino pangafuwanira. 47 Balabaliyandeno baluwera a bafabbay

† *Salmo 118:22*

†† *Exodo 3:6* ‡ *Salmo 110:1*

takesi appandeno kukwara andino bafalera, e makkararira si asodda kararag se angganda a kallabbanino narakkatta aggangwara. Nadammattingkeneno kastigura.”

Ino Neya'deno Balu Ki Dios
(Mar. 12:41-44)

21 Wasinoy, nallangalanga i Jesus, e initaneno
bafa'nangngira a miittung si pirak sino aggiittungan si pirak sino Templo. 2 Initana kappayino tata a
pobiriya baluwa niittung si adwa a sentabo. 3 E sinapiti
Jesus si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, oodduweno neyittungino pobiriya balu amma sino neyittungino korwanira. 4 Se ino korwanira, neya'dara
pelangino sobraneno kinaba'nanda, udde ino balu,
massiki pobiri, neya'dana amminino kabiyayanna.”

Ino Nilabbunani Jesus Sino Akkadaralneno Templo
(Mat. 24:1-2; Mar. 13:1-2)

5 Ino korwanira a adalanna, nattatarabbandeno ki-
nalawarino Templo, se nadindingan si nalawara batu
anna naartiyan sino korwana kaanggamma newa'la'-
da ki Dios. E sinapiti Jesus si, 6 “Mada'nganeno awa
ammina maitayu sito Templo, madarallirana ammin, e
awaningkena massiki tata a batuwa mabattang sino
agyananna, se maduduwirana.”

Ino Tiyempona Dyat So Maddagguna Aw
(Mat. 24:3-14; Mar. 13:3-13)

7 Wasinoy, nabbebutino adalannera si, “Afu mesturu,
naansaneno kakwannenaya sinapi'nu, anna sanna-
neno senyala pimunuwammi si ara'niyenna makwa?”
8 E sinabbira i Jesus si, “Palanandaw ta ammekayu
mabalabaliyan. Se odduweraneno gumamwanga mas-
sapit si ira kanuweno Kristo anna kundana kappay si
ara'niyennino uddina aw. Udde ammeyuwera ku-
ruwan. 9 Nu dingngaggandaw si ana gubat anna gulu,
ammekayu mattalaw. Maawag si makwerana yaw, ud-
de bakkangkepayino uddina aw.”
10 Netuluyna a nassapit si, “Maggaguba'neno nad-
dadaruma a lulubbun, mampesino patturayandera.
11 Ana kappeneno natuyagga alunig, nafulota bisin,
anna takita mamapatay si odduwa tolay si palulubbun.
Ana kappeneno mepaita sey langita kattalatalawa
senyal anna kakka'baw.
12 “Udde liyeya makwenay, do'mandakayuna e
ilopalope'dakayu, idarundakayuna sino sinagoga e
ibaluddakayu. Gafu sino angnguruddaw sikwak, iya'-
landakayu sino ariyera anda gubernadorira. 13 E an-
tuneno wayayuwa mituldu sino nalawara damag map-
peafu sikwak. 14 Pattuyaggandawino nakandaw, e am-
meyu paddararananino isomba'dona, 15 se
ikkana'ngeno manga'da sikwayu sino fustuwa sapitan-
daw anna kinalainga amme dama a sombatanino
kakontarayuwera. 16 Sinoy kappena a tiyempo, massiki
ino mapparana'dawira, ino kakkola'dawira, ino
wawwayiyuwera, andino bafulundawira, idarun-
dakayuna sino turayira, e mapapateneno korwan sik-
wayu. 17 Ammina tolay, kababannaddakayuna gafu
sino kesapatandaw sikwak. 18 Udde ino kakuruwanna,
awana maawan si massiki tata pelanga abu'daw nu
bakkanna urayi Dios. 19 E nu mattalaginaggayuwa
mangurug sikwak massiki madyatangkayu, maa'dan-
gkayu si biyaya mannayun.”

Ino Akkadarallino Lubbuna Jerusalem
(Mat. 24:15-21; Mar. 13:14-19)

20 Sinapikkappayi Jesus si, “Nu itandona si odduwa
sindaluwa mabbalikungkung sey Jerusalem, antuwen-
neno pangammuwandaw si ara'niyennino kadarallan-
na. 21 Nu maitayunnenay, ino magyanira sey Judea,
mabbukalira nadda umang sino kakuluran. Ino anera
sey Jerusalem, mabbakwetira nad, e ino anera sino ag-
guman, ammera nad umapit sino lubbun. 22 Se an-
tuwenneno tiyempowa pangastiguwana keyakku-
ruwanino ammina nepeturakki Dios si'in. 23 Sinoyna a
tiyempo, kakalla'ngeno mabussitira andino mappa-
susuwera. Se madyataningkeneno tolayira sitawa lub-
bun sinoya tiyempo, se antuweno pangastiguwani
Dios sikwara. 24 Ino korwanira, matayirana si gubat, e
ino korwanira kappay, appanderana e iyandera si
aroyuwa lubbun ta paripandera. E ino lubbuna
Jerusalem, affutanneno bakkannira a Judyu, e iran-
neno matturay kiyad si palammattannira i Dios.”

Ino Puliyanneno Abbingnga Tolay
(Mat. 24:29-31; Mar. 13:24-27)

25 “Ananeno senyala maita sino sinag, dakkag, anda
sino bitunira a kattalatalawingke. E amminneno tolayi-
ra sito lubag, makadaradararanirana e nappelalo'neno
talora sino natuyagga ungungngeno palungira sino
bebay. 26 Maffunawirana sino talora a aggadandam
sino kattalatalawa makwa sito lubag, se makungkul
ammina maita sey langit. 27 E itanda'nga a Abbingnga
Tolaya muliya mebulun si dulam, e maitaneno pan-
nakadamak andino kinadiosku. 28 Antu gafuna, nu
mangiyafunenaya makwa, maanggangkayu nadda
minnanama sino puliyangku. Pattuyaggandonaddino
nakandaw, se ara'niyennino kesalakandaw.”

Ino Maammuwan Sino Kayuwa Igos
(Mat. 24:32-35; Mar. 13:28-31)

29 Wasinoy, niyampariyi Jesus si, “Dandammandon-
addino kayuwa igos andino korwanira a kayu. 30 Nu
mallalimuddutira, ammuyun si ara'niyenna mad-
dawun. 31 Kunna kappay, nu itandawa makwenaya

sinapikku, ammuyun si ara'niyennino patturayani Dios.
32 “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ananeno kor-
wanira a tolaya aggabiyag sito ingkeina † ammera
matay liyeya meyakkurug amminino sinapikku.
33 Maawanneno langit anyo lubag, udde ammenana
maawanino sapikku si makkikiyad, nu ammena lud
meyakkurug ammin.”

Ino Nassapitani Jesus Si Maddadanira Nad

34 Netuluyi Jesus a nassapit si, “Mappalangkayu take-
si ammeyu aggadandammannino pallanggakandaw
andino parinumandaw, anna mappalangkayu kappay
takesi ammeyu paddararananino awandaw sito lubag.
Se nu kunnenoyino akwandaw, mala'gakkayuna sino
puliyangku. 35 Se kaka'mana pelangino puliyangku, e
mala'ga'na ammina tolay si palulubbun sito lubag a
kakunnaraneno mammanuka makanna si silu. 36 Kun-
nantu, kanayungkayu nadda maddadan, e
makkararaggayu takesi pattuyagganni Diosino angn-
guruddaw takesi damayuwa iyattammino ammina
makwa sikwayu, e maanggangkayuna a uma'lang sik-
waka Abbingnga Tolay.”
37 Sinoya tiyempo, kadda awa manulduwi Jesus sino
Templo e kadda gafi, umang magyan sino kulura Oli-
vo. 38 Antu gafuna, maggi'battino tolayira a umang
sino Templo ta dingngaggandeno tulduna.

Ino Nintufukanda Si Pamapatayanda Ki Jesus

(Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Jn. 11:45-53)

22 Ara'niyenna gumamwangino fiyestana Judyu a
mingngan si La'wutana pangngananda si tina-
paya awana lebadurana. 2 E ino pangafuwanirana padi
andino mammesturuwerana lintig, iniintufu'da nu
ansandeno mamapatay ki Jesus a ammena maam-
muwan, se mattalawira sino tolayira.

Ino Nakitulani Judas Sino Pallakuwanna Ki Jesus

(Mat. 26:14-16; Mar. 14:10-11)

3 Wasinoy, nunaggi Satanas ki Judas Iscariote a tata
sino karadwera a adalani Jesus. 4 E inang sino panga-
fuwanirana padi andino afafuweno mindaggira sino
Templo ta makitulag sikwara nu sanneno akwanna ta
meyalawa'na i Jesus sikwara. 5 Maanggammirangke, e
nekarira si a'danda si pirak. 6 Inanggammani Judas, e
neyafunana mintufuk si akwanna a mallaku ki Jesus a
amme maammuwanino tolayira.

Ino Nidadananda Sino Uddiya Nakipangnganani Jesus Sikwara

(Mat. 26:17-19; Mar. 14:12-16)

7 Nada'ngennino awna fiyesta a mingngan si Tina-
paya Awana Lebadurana, a antuweno pamartiyanda si
ubbunna karnero para sino fiyesta a mingngan si
La'wutan. 8 Antuweno dinunduni Jesus da Pedro anni
Juan e sinapi'na si, “Umandaw idadanino akkanantam
sino fiyesta.”
9 “Sintawino anggammu si pidadanammi?” kunda.
10 E sinapi'na si, “Umangkayu sey Jerusalem. Nu gu-
mamwangkayu sinay, ananeno madambaldawa
lalakiya inang nanab. Dandanandona sino balaya
umangnganna, 11 e sapitandaw sino makwan balay si,
‘Kunnino Afumi, sintawino kwartuwa pakipangn-
ganammi andino adalangkuwera sino fiyestana La'wu-
tan?’ 12 Ipaitanana sikwayuweno nangkalekaya dokalla
kwartuwa anen amminino maawaddam. Sinayino pi-
dadanandaw sino pamuwaddam sino fiyesta.”
13 Wasinoy, inangngira a adwa e nesa'balda gakku-
ruwino sinapiti Jesus sikwara. E nedadandeno
akkananda para sino fiyesta.

Ino Uddiya Nakipangnganani Jesus Sino Adalannera

(Mat. 26:20-30; Mar. 14:17-26; Jn. 13:21-30; 1 Cor. 11:23-25)

14 Wasin nada'ngeno fustuwa orat, nakitutturi Jesus
sino apostolnera a mangngan. 15 Sinapi'na sikwara si,
“Maanggammakungke a makia'lang sikwayuwa
mangngan sito fiyestana La'wutan, liyeka madyatan.
16 Se sapitangku sikwayu si ammek kappay mangngan
si kunnayawa fiyesta kiyad si meyakkuruwino keyam-
pariyanna sino patturayani Dios sey langit.”
17 Wasinoy, nangappa i Jesus si kopa a napannu si
diyuna ubas e nappasalamat ki Dios, kasena sinapit si,
“Appandaw yaw ta minungkayu. 18 Se gakkurug yo
sapitangku sikwayu, mangiyafu sito ingkein, am-
mekunna minum si diyuna ubas kiyad si gu-
mamwangino patturayani Dios.”
19 Wasinoy, nappa si tinapay e nappasalamat ki Dios,
kasena ginaradwa e neya'dana sikwara a nassapit si,
“Antuyawino baggika mewa'lat para sikwayu. Kun-
nanayawino akwandaw takesi panandandaw sikwak.”
20 Wasin nasinduwera a nangngan, kunna kappayino
inangwana sino kopa a inappana e sinapi'na si, “Iyawa
inuman, antuweno mangipaita sino bawuwa tulagi
Dios sino tolayira. Ino kebubbuwanneno adak sino
katayangku, antuneno keyakkuruwan inaya bawuwa
tulag.
21 “Udde sapitangku kappay sikwayu si ino mallakuna
sikwak, ana sikwatama nakikkan. 22 Se ikkanak Ab-
bingnga Tolay, gakkuruwa matayak takesi meyakku-
ruwino nepeturakki Dios si'in, udde kakallappeneno

† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego, aggabiyaggepayino Judyuwera.*

mallaku sikwak.” 23 E nakkakibikibebutira nu inya sikwareno mangwa sinay.

Ino Nassasarombatanda Nu Inya Sikwareno Kapatiyan

24 Wasinoy, nassasarombatino adalanira i Jesus nu inya sikwareno kapatiyan. 25 Sinapiti Jesus sikwara si, “Ino ariyera andino korwanira a matturay sito lubag, ipatu'deno panggammanda sino iturayanda, gampade angganda kepaya maingnganan si Minadduffun. 26 Udde bakkan nadda kunnenoy sikwayu, nu ammena lud, ino kapatiyan sikwayu, ibilangnga naddino baggina si kunnangke antuweno kauddiyan, e ino palungu sikwayu, paaripanna naddino baggina sikwayu ammin. 27 Inyeno mas napatig, ino mattuttura mangngan onnu ino masserbi sikwana? Bakkangkaddino passerbiyanneno napatig? Udde sitoya, ayawaka afuyuwa masserbi sikwayuwa kunnangke aripan.

28 “Ikkayuweno nakilawum sino ammina dyakku e ammerak inanawan, 29 e ino neya'da i Ama sikwak, kunna kappeneno iya'dak sikwayu, se neya'dana sikwakino kalintiyangkuwa matturay, e antu kappayino akwangku sikwayu 30 takesi makipangngangkayuna sikwak sino patturayangku anna mattuttuggayu kappay si tronowa makituray sikwak sino gakagakeno karadwera a abbingi Israel.”

Ino Nilabbunani Jesus Sino Piimaddani Pedro Sikwana

(Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

31 Wasinoy, sinapiti Jesus ki Pedro si, “Simon, dingngaggannu yo sapitangku. Inarangngi Satanas si murenadda manalodaw sikwayu ammin takesi itanna nu wara mekatway sikwayu a kunnangke sissika mekatway sino bagga'na nu meittap. 32 Udde nekararantaka, Simon, takesi ammem ibbattanino angngurungngu sikwak, e nanu mabbobolika, maawag si pattuyagganuweno angngurungngeno bafulunnuwera.”

33 E sinapiti Pedro si, “Afu, naddadanakun e massiki nu mabalura'nga onnu matayak, ammetaka anawan.”

34 “Kunnenayino sapitannu,” sinapiti Jesus, “udde ino kakuruwanna, Pedro, liyeya massirallotino lalung nu gigi'bat, nami'luwannakunna neimad.”

Pirak, Pasiking, Anna Saset

35 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Sin dinundun takayuwa awana neyangkalindaw si pirak, pasiking, anna pamataliyan si sapatut, nakurangangkayu sino awandaw?”

“Awan,” kunda.

36 “Udde sitoya, tangananin,” kunni Jesus. “Ino ana pirak anna pasikingnga, iyangkalinna nad. Ino awana sase'na, maggatangngad, massiki nu ilakuneno tafalna ta wara iyatangnga. 37 Se meyakkuruwin sikwakino neturakka sapiti Dios a kunna si,

‘Nebilang si tulisan.’ †

Sitoya, ara'niyenna meyakkurug amminino neturakkino gumalabbunira mappeafu sikwak.”

38 “Afu, ayaw sitawino adwa a saset,” netabbadda.

“Kundenin,” kunna sikwara.

Ino Nakkararani Jesus Sino Kulura Olivo

(Mat. 26:36-46; Mar. 14:32-42)

39 Wasinoy, nanora Jesus andino adalannera sey Jerusalem, e inangngira sino kulura Olivo, se antuweno a'angnganda kadda gafi. 40 Wasin ginamwangira sinay, sinapi'na sikwara si, “Makkararaggayu takesi ammekayu matutunggungan.”

41 E inaroyuwannera si bisang, e namalitura makkararag. 42 “Ama,” kunna, “nu antuweno anggammu, ammem iyakkurug iyawa dyata ara'niyenna makwa sikwak. Udde bakkan naddino panggammangkuweno makwa, nu ammena lurino panggammannu.” 43 E nappadda sikwaneno anghela naggabwat sey langita nappatuyag sikwana. 44 Gafu se malowingke ino nakamma, ginakkurungngangke ino nakkararag, e ino linga'na, mammapattak sino lubag a kunnangke ada.

45 Wasin nasinduwenna nakkararag, nuli sino agyananino adalannera, e dina'nganera a maturug, se naayangngira gafu sino nappelalota loneno nakanda. 46 E sinapi'na si, “Mayan maturuggayu? Mafakkayu ta makkararaggayu takesi ammekayu matutunggungan.”

Ino Nado'mani Jesus

(Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-52; Jn. 18:1-11)

47 Wasin aggedamadamikkepayi Jesus, ginamwangino odduwera a tolaya nefuyuti Judas a tata sino karadwera a adalanna. Inara'ni ki Jesus takesi ummanna, 48 udde sinapiti Jesus si, “Judas, mayan pabbalinnuweno umma a senyalneno agganggam si senyalneno pallakuwannu sikwaka Abbingnga Tolay?”

49 Wasin initeno adalanira i Jesusino nakwa sikwana, sinapi'da si, “Afu, makipatekami?” 50 E binakino tata a adalanneno aripannino afafuna padi e nagingaranino diwanana layangnga.

51 Udde sinapiti Jesus si, “Kundenin!” E inappanganneno layino aripan e nabbattunoy.

52 Wasinoy, sinapi'na sino pangafuwanirana padi, ino afafuweno mindaggira sino Templo, andino korwanira a pangafuwana inang nano'ma sikwana si, “Ma, tulisanak ta nassisasekkayu anna nassibafa'gunga umang sitaw? 53 Mayan ammerak dino'man sino Templo a kadda awkena a nagyanak sinaya manuldu sikwayu? Udde sitawa gafi, nepurerakayuwi Dios a mangwa sino anggandaw e nawayanino matturay sino lammuk.”

† *Isaias 53:12*

Ino Niimaddani Pedro Ki Jesus
(Mat. 26:57-58, 69-75; Mar. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

54 Wasinoy, dino'manda i Jesus e neyanda sino balayino afafuna padi. I Pedro, dumadandan sino gafanda.
55 Udde wasin nafuyino tolayira sino kalawatannenaya
balay ta maggarenuwera, inangngi Pedro a nakigarenu sikwara. 56 Initeno tata a aripanna balatang se
nasirwatan sino afuy, sinulangnganna, e sinapi'na si,
“Iyana tolay, tata a buluni Jesus.”
57 Udde neimaddi Pedro e sinapi'na si, “Ammek inammu inaya tolay.”
58 Ammena nabayag, agyangkappayino tata a
lalakiya nimunu sikwana, e sinapi'na si, “Ikkeno tata sikwara.”
Udde sinapiti Pedro si, “Bakkan.”
59 Wasin taorattin, agyangkappayino tata a lalakiya
nipatuta nassapit si, “Gakkuruwa bulundaka i Jesus, se taga-Galileaka kappay.”
60 “Ammek ammu yan sapitandaw,” netabbi Pedro.
Wasin aggedamadamikkepay, nassirallotinnino lalung.
61 E nallangngiyi Afu Jesus e sinulangnganna i Pedro.
Wasinoy, dinandammi Pedroweno sinapiti Afu Jesus
sikwana a liyeya massirallotino lalung sinaya aw,
nami'luwannanna a neimad. 62 E inanaw e nakatangatangit.

Ino Nangayoyunganda Andino Nanatampalanda Ki Jesus
(Mat. 26:67-68; Mar. 14:65)

63 Ino mindaggira ki Jesus, ina'ayoyunganda anna
sinapatampalanda. 64 Inammu'deno matana, kasera
sinapit si, “Sapitannu nu inyeno nanultuk sikwam.” 65 E
oddu kappayino sinapasapi'da a mangayoyung anna
mikakkatawa sikwana.

Ino Nimbistigaranino Turayirana Judyu Ki Jesus
(Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

66 Wasin sumiltakinni sinag, neyanda i Jesus sino
agyananino nakkakarampattira a pangafuwanna padi,
mammesturuwerana lintig, anna korwana pangafuwanna Judyu. 67 Sinapi'da sikwana si, “Ituldum nu
ikkeno Kristo.”
Sinabbira i Jesus si, “Massiki nu itulduk, ammeyu
kappay kuruwan, 68 e nu wara bebutangku sikwayu,
ammeyu kappay sombatan. 69 Udde mangiyafu sito ingkein, ikkanaka Abbingnga Tolay, mattutturak sino
padiwanani Dios a mannakadama.”
70 E nebebu'da kappay si, “Nu kunnenoy, Abbindaka
mantuwi Dios?”
“Nu antuweno sapitandaw, antu,” kunna.
71 E sinapi'da si, “Sanna kepayino awantama manistigu? Se ikkanetamungkepayino naningngag sino
sinapi'na.”

Ino Niyalawatanda Ki Jesus Ki Pilato
(Mat. 27:1-2, 11-14; Mar. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

23 Wasinoy, natta'daggira ammin e neyanda i Jesus ki Gubernador Pilato. Wasin ginamwangira
sinay, 2 sinapi'deno liwa'na. Kunda si, “Dino'mammi
yawa tolaya maggulu sino kalubbunammiyera a Judyu.
Sapitanna kappay si ammera nad paganino buwit sino
Emperador, e kunna kappay si antuweno Kristo a
nekariyi Dios a matturena sikwami.”
3 Antuweno nebebuti Pilato ki Jesus si, “Ikkeno Arina
Judyu?”
“Nu antuweno sapitannu, antu,” nesombati Jesus.
4 E sinapiti Pilato sino pangafuwanirana padi andino
korwanira a tolay si, “Awana naammuwangku si liwa'na.”
5 Udde nepatu'da a nassapit si, “Gafu sino itulduna,
nagulugulu ammina tolay, mangiyafu sino probinsiya
a Galilea makkiyad sito Judea, e sitoya ginamwangin
sitaw.”

Ino Niyalawatanda Ki Jesus Ki Herodes

6 Wasin diningngaggi Pilato inay, nebebu'na nu taga-Galilea i Jesus. 7 Wasin naammuwanna si naggabwati
Jesus sey Galilea a patturayani Herodes, nepeyangnga
i Jesus sikwana, se agyani Herodes sey Jerusalem
sinoya tiyempo.
8 Maanggammingke i Herodes sin initana i Jesus, se
nabayinna diningngangngeno mappeafu sikwana, e
anggamma mita sino kakka'bawa akwanna. 9 Antu gafuna, odduweno nebebu'na sikwana, udde amme
pelang sinombatani Jesus. 10 Ino pangafuwanirana padi andino mammesturuwerana lintig, nantatuyaggira
a nappaliwat sikwana. 11 E nakipakkatawa anna nakiayoyungi Herodes sino sindalunera ki Jesus. Binarawasiyanda si ata'nanga nalawaringke a kunnangke
barawasina ari, kasena nepeyuli ki Pilato. 12 Nangiyafu
sinoya aw, nalawarinnino abbulunda Herodes anni Pilato, se gagangaya makkontarera si'in.

Ino Nasentensiyani Jesus A Matay
(Mat. 27:15-26; Mar. 15:6-15; Jn. 18:39–19:16)

13 Wasinoy, nepaayi Pilatoweno pangafuwanirana padi andino korwanira a afafuna Judyu andino korwanira
a tolay, 14 e sinapi'na sikwara si, “Nedarundaw yawa tolay sikwaka sapitandaw si gulugulunneno tolayira ta
kumontarera sino gubiyernu. Udde sitoya, inimbistigarku sino nara'langandaw e awana naammuwangku
si pamakurug sino nepaliwa'daw sikwana. 15 Massiki i
Herodes kappay, awana naammuwanna si liwa'na, an-

tuweno nepeyulina sikwak. Awaningke a inangwana
yawa tolaya meannunga ipatena. 16 Antuweno ipasi-
wa'wakku pelang, kasek palawanan." 17 Ino nassapi-
tanna sinay, se maawa mipalawan si tata a balud kad-
da fiyestana La'wutan, se antuweno gagangena.
18 Udde ino tolayira sinay, naggagarindanira a niku-
lawu si, "Papatayannu! I Barrabasino ilawannu!" 19 (In-
aya Barrabas, nebalud se ginuluneno tolayira sey
Jerusalem ta kontarandeno gubiyernu, e ana kappayi-
no pinapatena.)
20 Udde i Pilato, anggamma si i Jesusino ilawanna,
antuweno nakitatabbaggappay sino tolayira, 21 udde
nekulakulawura si, "Ilansam! Ilansam si krus!"
22 Nepi'lu kappayi Pilato a nakitatabbag sikwara, e
sinapi'na si, "Sanna ma'lurino liwa'na? Awana ammuk
si inangwana a paggafuwanneno katayanna. Massiki
ipasiwa'wakku pelang ta pelawangku."
23 Udde nangkakulawuwera a mipatut si melansa i Je-
sus si krus kiyad si inaffu'da i Pilato, 24 e neonnam-
pelangino angganda. 25 Nepelawanneno angganda si
ilawanna a antuweno nabalud gafu sino nagguluwan-
na annino namapatayanna, e neyalawa'na i Jesus sik-
wara takesi akwandeno angganda a akwan sikwana.

Ino Nilansanda Ki Jesus Sino Krus

(Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Wasinoy, neyanawino sindaluwera i Jesus ta uman-
da ilansa si krus. Wasin agyanira kepay sino dalan,
nadambaldeno tata a lalakiya i Simon a taga-Cirene a
umang sey Jerusalem a naggabwat sino agguman. Di-
no'manda e nepatu'da a nepabuttungino krus, kasera
nepadandan ki Jesus.
27 Oddu kappayino tolayira a dinandan ki Jesus, e
agyangkappayino bafabbayira a mattatarangit gafu
sino loneno nakanda. 28 Ilangngiyera i Jesus e sinapi'-
na si, "Ikkayuwa bafabbaya taga-Jerusalem, bakkan
nadda ikkanakino tangitandaw, nu ammena lurino
baggiyungkepay andino ana'dawira. 29 Se nappelalo'-
neno dyat sitawa lubbun kiyad si sapitanneno tolayira
si, 'Nagasatino bafabbayira a ammera nanak anna am-
mera nappasusu.' 30 Gafu sinaya dya'da, arangngan-
neno tolayira si maddabbakino kulurira ta matab-
bunanira. 31 Se nu kunnayawino akwanda sikwaka
awana liwakku, sannadeno makwa sikwayuwa minalli-
wat? Se nu sikkulandeno nabiyaya kayu, mannanotin-
na sino nagabba e naganguwen."
32 Agyangkappayino adwera a tulisana nebulunda ki
Jesus a umanda papatayan. 33 Wasin ginamwangira
sino ingngananda si Takata'nga Ulu, nelansara i Jesus
sino krus. Inayira a adwa a tulisan, nelansarera kappay
si korwana krus, tata sino padiwanani Jesus, e tata
sino padawina. 34 E sinapiti Jesus si, "Ama, pakoman-
nuwera, se ammera ammuweno akwanda."

Ino sindaluwera, nabbabinnunutanda nu ansandeno
maggaradwa sino barawasiyera i Jesus. 35 Ino pay to-
layira, aggata'daggira a mabbuya. Ino afafuwerana
Judyu, nangayoyungira a massapit si, "Nesala'ngeno
korwana tolay. Isala'nga nad antuweno bagginangke-
pay, nu gakkuruwa antuweno Kristo a piniliyi Dios."
36 Inayoyungangkappayino sindaluwera. Inara'niyan-
da ta iduwawanda si kilam, 37 e sinapi'da si, "Nu gakku-
ruwa ikkeno Arina Judyu, isala'ngu mantu yan bag-
gim." 38 Ana ma'lurino neturakka nepikka'da sino
batuwi Jesus a kunna si, "Antuyawino Arina Judyu."
39 Massiki ino tata tulisana nekrusda, inayoyunganna
kappayi Jesus a nassapit si, "Bakkangkadda ikkeno
Kristo? Isala'ngu mantuweno baggim anna ikkami
pay!"
40 Udde ino bulunna a tulisana nekrus, inallangngan-
na a nassapit si, "Ma, ammeka mattalaw ki Dios?
Nakkakarunnetama nasentensiyana matay, 41 udde
ikkaneta, fustuweno kastiguta se antuweno salinunu'-
neno liwatta, udde sikwana, awana liwa'na." 42 E
sinapi'na ki Jesus si, "Afu Jesus, dandammanna'nga nu
mulika a matturay."
43 E sinapiti Jesus sikwana si, "Gakkurug yo sapi-
tangku sikwam. Sitawa aw, mebulungkan sikwak sey
langit."

Ino Natayani Jesus

(Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

44 Wasin ara'niyen si alas dose, kaka'meng kelanga
nadduki'lap, e nallammuk si palulubbun kiyad si alas
tres. 45 E neyindana napissayino kortinaneno Templo e
nagadwa. 46 Nekokwa i Jesus a naddamit e sinapi'na si,
"Ama, italakkuweno kararuwak sikwam." Wasin sinapi'-
nenay, natayin.
47 Wasin initeno kapitanna sindaluwenaya nakwa, di-
nayona i Dios a nassapit si, "Gakkuruwa awana liwa'na
yawa tolay!"
48 Ino kappay tolayira a aggata'dag sinaya mabbuya,
initara kappayino nakwa, e inanawira a totottofande-
no ta'ganda gafu sino loneno nakanda. 49 Udde am-
minino bafulunira i Jesus andino bafabbayira a nebu-
lun sikwana a naggabwat sey Galilea, nagyanira sino
aroyu e initareno nakwa.

Ino Nitanammanda Ki Jesus

(Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

50,51 Agyanino lalakiya mingngan si Jose a taga-Ari-
matea a tata lubbun sino probinsiya a Judea. Nalawad
anna naggaddangnga tolay a aggataron sino gu-
mamwanganino patturayani Dios. Massiki tata a pan-
gafuwanna Judyu, ammena anggammino planowino
bafulunnera andino inangwara ki Jesus. 52 Inangngi
Jose ki Pilato a narang sino baggiyi Jesus, 53 kasena

inang neyulluwino baggina sino krus e bina'battanna si nafurawa sinnun. Neyekwana sino tanamma neyabbut si batuwa kunnangke agwefa ammena kepay neusar. 54 Wasin pangwanna sinay, ara'niyenna mangiyafuweno awna aggimwangan, se fuwamma Biyernes a awa pidadananino Judyuwera sino awanda sino awna aggimwangan.

55 Ino bafabbayira a nebulun ki Jesus a naggabwat sey Galilea, dinandananda i Jose e initareno agyananneno tanam andino niyekwani Jose sino baggiyi Jesus. 56 Wasinoy, nanawira ta umanda idadanino lana anna bambanguwa iyekwarana sino baggina. Udde sino kadarama'na a awna aggimwangan, nagyanira sino balera a mimwang, se antuweno lintiyino Judyuwera.

Ino Nangngangoliyani Jesus

(Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

24 Wasi awna Linggu, naggi'battino bafabbayira a inang sino tanammi Jesus e neyangkalindeno bambanguwa nedadanda. 2 Wasin ginamwangira sinay, initara si naariyennino batuwa aggaku'neno tanam, 3 e sinallungira, udde ammera nada'ngeno baggiyi Afu Jesus. 4 Nakungkulino nakanda a maddandam sinaya nakwa. Kaka'meng kelanga nappaddeno adwera a lallakiya mangngilikilitino barawasira a nakita'dag sikwara. 5 Nokabbino bafabbayira gafu sino nappelalota talora, udde sinapitino lallakiyera sikwara si, “Mayan tufukandawino nabiyag sino agyananino natay? 6 Awaninni Jesus sitaw, se nangngangoliyen. Ma, nakalyawandawino sinapi'na sikwayu sin nagyanandaw sey Galilea 7 a maawag si meyalawatino Abbingnga Tolay sino minalliwatira ta ilansara sino krus, udde mangngangolina sino mekatalluwa aw?” 8 E nadandandeno sinapiti Jesus.

9 Wasin nuliyera, sinapi'da sino karattaddayira a adalani Jesus andino bafulundereno nakwa. 10 Inayira a bafabbay, da Maria Magdalena, i Juana, anni Maria a ina i Santiago, e ana kappay korwanira a bulunda. Ireno inang nituldu sino apostolira sino nakwa, 11 udde amme kinuruwino apostolireno sinapi'da, se aridda si sinena'da pelang. 12 Udde i Pedro, nalayawa inang sino agyananino tanam. Wasin ginamwang sinay, inokabba nisirib sino dolammeno tanam, udde awana initana, ino pelang sinnuna nepama'ba'da. E inanawa aggadandam nu sanneno nakwa sino baggiyi Jesus.

Ino Nappaddani Jesus Sino Adwera A Umang Sey Emaus

(Mar. 16:12-13)

13 Sinoy kappaya aw, agyanino adwera a nebulun ki Jesus si'ina umang sey Emaus a nasuruk si karattaddaya kilometroweno kaaroyuna sey Jerusalem. 14 Wasin aggelakalakarira, pattatabbandeno ammina nakwa. 15 Wasin aggetatabbira kepay, inara'niyi Jesus e nebulun sikwara. 16 Udde massiki initara, ammera naimunuwan, se kunnangke wara nallefang sino matara. 17 Sinapiti Jesus sikwara si, “Sanneno pattatabbandoya?”

Nitturira, e maitengke si malowino nakanda. 18 E sinapitino tata sikwara a i Cleopas si, “Ikka pelang nakuyino magyan sey Jerusalem a ammena kepay nangammu sino nakwa sinay sino nalla'wuta aw.”

19 “Sanneno nakwa?” kunni Jesus.

“Ino nakwa ki Jesus a taga-Nazaret,” nesomba'da. “Tata a gumalabbun, e maita si anggammanni Dios gafu sino pannakadamana a manuldu anna mangwa si kakka'baw, e anggammangkappayino tolayira. 20 Udde ino pangafuwanirana padi andino matturayira sikwatam, neyalawa'da sino gubernador ta masentensiyana matay, e nelansara sino krus. 21 Antuweno ininnanamamiya misala'ngad sikwatama gakagaka i Israel. E sitoya, mekatalluwa awin kiyad sin nakwannenay. 22 Ino kappay tata, nakka'bokami sino sinapitino korwanira a bulummiya bafabbay. Naggi'battira a inang sino tanamma, 23 udde ammera kanu nada'ngeno baggina. E nuliyera a massapit si ana kanuweno nappadda a anghel sikwara a nituldu si nangngangoliyen. 24 Inang kappayino korwanira a bulummi sino tanam e gakkuruwino sinapitino bafabbayira, se ammera kappay inita i Jesus.”

25 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Ikkayuwa kurangino annandamma! Mayan madyata kuruwandawino ammina sinapitino gumalabbunira? 26 Maawatandonad si maawa madyatanino Kristo, kasena medayaw.” 27 E nepakaawati Jesus sikwareno anggamma sapitan amminino neturakka sapiti Dios mappeafu sikwana, mangiyafu sino palunguwera a neturakki Moises kiyad sino ammina neturakkino gumalabbunira.

28 Wasin ara'niyeran sino lubbuna umangnganda, ituluy kepenaddi Jesus a mallakad, 29 udde sinawiranda, e sinapi'da sikwana si, “Middetamun sitaw, se gafenin.” Antuweno inang sikwara.

30 Wasin mangnganiran, nappa i Jesus si tinapay e nappasalamat ki Dios, kasena ginaradwa e neya'dana sikwara. 31 E kunnangke naariyennino nallefang sino matara e naimunuwandan, udde kaka'meng kelanga naawan. 32 E nakkakibikibebutira si, “Antu kappay, se nallawarino nakanta sin agyanantam sey dalan sin pitulduwanna sikwata sino neturakka sapiti Dios.”

33 Ginikkatiran e nuliyera sey Jerusalem. Dina'ngareno karattaddayira a adalanna andino korwanira a nakkakarampat sinay. 34 Sinapitino adalanira si, “Gakkuruwa nangngangoliyi Afu Jesus, se nappadda ki Simon!” 35 E sinapippayino adwereno nakwa sikwara sino dalan annino nimunuwanda ki Jesus sin naggaradwanna sino tinapay.

Ino Nappaddani Jesus Sino Adalannera
(Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Jn. 20:19-23; Inangwa 1:6-8)

36 Wasin aggedamadamikkepayino adwera, kaka'-
meng kelanga nappadda i Jesus sino nara'langanda.
“Nasiyana'ngaddino nakandaw,” kunna sikwara.
37 Udde nala'gatira e nakatalawirangke, se aridda si
baniyino initara. 38 Antuweno nassapitanna sikwara si,
“Mayan nakatalokayu? Mayan maddaladudwakayu si
gakkuruwa nangngangoliyak? 39 Itandaw yo kamakku
anda yo takkik ta kuruwandaw si gakkuruwa ikkanak.
Gafutandak ta manguruggayu. Se ino banig, awana
baggi anna tulangnga, gampade ana sikwak, e
damayuwa itan.”
40 Wasin sinapi'nenay, nepaitana sikwareno kama'na
andino takkina. 41 Udde ammera kepay kinurug gafu
se nappelalotino ka'bora andino aangganda, an-
tuweno sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Wara
maakkan sitan?” 42 Ina'danda si sinunuwa lamis, 43 e
nakkanna sino a'landa.
44 Wasinoy, sinapi'na sikwara si, “Inayira a nakwa,
ireno sinapikku sikwayu sin nagyanangku kepay sik-
wayu si'in, a maawag si meyakkurug amminino netu-
rakki Moises andino gumalabbunira andino ana sino
leburuwa Salmo mappeafu sikwak.”
45 E winaldanneno nakanda takesi maawatandeno
neturakka sapiti Dios, 46 e sinapi'na sikwara si, “Kun-
nayawino neturak mappeafu sikwak. Maawag si mady-
atan anna matayino Kristo, kasena mangngangoli sino
mekatalluwa aw. 47 Maawaggappay si mebanyag si
ammina lubbun sito lubagga mangiyafu sito
Jerusalem si pakomani Diosino liwatino tolayira a mab-
boboli sino liwa'dera gafu sino angngurudda sikwak.
48 Ikkayuneno mana'dag si gakkuruwa nakwa sikwak
ammin inaya neturak. 49 Dundunangkuna sik-
wayuweno Espirituwi Dios a nekariyi Amak. Mat-
tarongkayu sito Jerusalem kiyad si meya'da sik-
wayuweno pannakadama a maggabwat sey langit.”

Ino Netulluwani Jesus Sey Langit
(Mar. 16:19-20; Inangwa 1:9-11)

50 Wasinoy, nefuyu'nera sey Betania. Wasin gi-
namwangira sinay, netayangngeno kama'na a mamin-
disiyon sikwara. 51 Wasin aggebibindisiyonannera ke-
pay, inanawannera se netulluwen sey langit. 52 E nad-
dayawira sikwana, kasera nuli sey Jerusalem a nap-
pelalotino aangganda. 53 E kanayunirana ma'ang sino
Templo a maddayaw ki Dios.

Juan

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Pabloweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

Ino Sapita Nabbali Si Tolay

1 Sin liyeya naparatu yo lubag, anennino naingnganan si Sapita † mangipakaammu ki Dios. Iyawa Sapit, nekanayun ki Dios, se antu, Dios kappepay.
2 Anen inaya Sapit ki Dios sin awangkepaya naparatu.
3 Antuweno nepamaratuwi Dios si ammin, e awaningke a naparatu, nu bakkanna gafu sikwana. 4 E antu kappayino paggabwatanino biyangnga amammina meyamparig si sirwata mawwaldag sino nakammino tolayira. 5 Iyawa sirwat, waldanneno lammuka ana sino tolayira, e ino lammuk, ammena makaaddap sinaya sirwat.
6 Agyanino tolaya dinunduni Dios a mingngan si Juan. ††7 Ino nanundunani Dios sikwana, ipakaammuneno sirwat takesi ammina tolay, dingngagganda e kuruwanda nad. 8 Bakkanni Juanino sirwat, nu ammena lud ginamwang pelanga mipakaammu mappeafu sinaya sirwat. 9 Se aneno ginamwang kappaya antuweno gakkuruwa sirwata mawwaldag sino ammina nakammino tolayira.
10 Inaya naingnganan si Sapit, inang sito lubag, e massiki antuweno nepamaratuwi Dios sino tolayira, ammera kappay naimunuwan. 11 Massiki inang sino gakkuruwa lubbunna, inammera kappay. 12 Udde agyampayino nanggammira sikwana e nanguruwira. Ireno niya'danna si kalintiyana mabbali si abbingi Dios. 13 Ino nabbaliyanda si abbingi Dios, bakkannino gagangena tolaya meyanak sito lubag, se ammena naggabwat sino gakkanna tolaya mabbing, nu ammena lud naggabwat sino pannakadama i Dios a Amara.
14 Inaya Sapit, nabbali si tolay e nakilubbun sikwami. Minangkallakka tolay e passiyingke a gakkuruwino sinapi'na. Initamiyeno kinalawanna a antuweno kinalawarino tatatata ke a Abbingi Dios a naggabwat sino Amana.
15 Nassapiti Juan mappeafu sikwana, nekunna si, “Antuwen yawino sinapikku sin nassapitangku sikwayu si,

† *Ino sapit, ipakaammuneno ana si nakam, antu gafuna, ino sapitanna yaw si i Kristoweno Sapit, anggamma sapitan si antuweno pangammuwanna tolay sino nakammi Dios.* †† *Iyawa Juan, i Juan a Gumabawtisar, bakkannino adalani Jesus a nanurak sitaw.*

‘Ino metufad sikwak, nangatu amma sikwak, se anen massiki sin ammek kepay neyanak.’ ”

16 Gafu sino dokalla angngikalla'nga, kanayuna
madadagganinino nalawara iya'dana sikwatama mangurug. 17 Ino lintiyi Dios ino nepakaammuwi Moises,
udde ino nepaita i Jesu Kristo, antuweno kakuruwan
mappeafu ki Dios annino angngikalla'nga sikwatam.
18 Awaningke a tolaya nakaita ki Dios, udde ino tatata-
ta ke a Abbingnga a kakunnana a agyan sikwana, antuweno nipakaammu mappeafu ki Amana.

Ino Netulduwi Juan A Gumabawtisar

(Mat. 3:1-12; Mar. 1:1-8; Luc. 3:1-18)

19 Wasinoy, aneno papadiyera andino Levitera a
kaduffunanda a inang ki Juan. Dinundunireno pangafuwanirana Judyu sey Jerusalem ki Juan ta ibebu'da nu
sanneno katolena. 20 Amme neyimaddi Juanino kakuruwan, nu ammena lud nepunnuwa nassapit si,
“Bakkannakino Kristo a dinunduni Dios.”

21 “Inyaka mat?” kunda sikwana. “Ikka nalangi Elias a
gumalabbun si'ina kunda si muli kappay?”

“Bakkan,” kunni Juan.

E nekunda kappay si, “Tantaro nu ikkeno gumalabbuna aggataronammi?”

“Bakkampay,” kunna.

22 “Nu kunnenoy, inyaka mat? Ituldum mantu ta
warana a sapitammi sino nanundunira sikwami. Sanneno sapitannu mappeafu sikwam?”

23 “Ikkanakino neyakkuruwanino neturakki Isaias a
gumalabbun si'ina sapitanna si wara magyan sey
kalolowata mikulawu sino tolayira si, ‘Pallawarandawino dalana pangannanino Afutama gumamwang.’ ” †

24 Wara so kunnenoy, inayira a dinundunino Farise-
owera, 25 kunda kappay ki Juan, “Nu bakkangkeno Kristo onnu i Elias onnu ino gumalabbuna gumamwang,
sangka lang mantuwa mamawtisar?”

26 Sinabbi Juan si, “Danum pelangino pamawtisarku
sino tolayira, udde ana sikwayu sito ingkeinino ammeyu naimunuwan nu inya. 27 Antuweno metufad sikwak. Ino kakuruwanna, massiki ino muttad sino
gakanneno sapatu'na, ammena meannunga akwangku se medayawingke amma sikwak.”

28 Amminira yawa nakwa, nakwera ammin sey Beta-
nia sino dammangngeno wawwanga Jordan a nababbawtisarani Juan.

Ino Karnerowa Mewa'lat Ki Dios

29 Waso kadarama'nenoy, inita i Juani Jesus a
umara'ni, e sinapi'na si, “Itandaw lud, antuyanino
karnerowa neya'da i Dios a mewa'lat takesi ariyanneno liwa'na tolayira sito lubag. 30 Antuyanino
sinapikkuwa metufad sikwaka nangatu amma sikwak,
se anen massiki sin ammek kepay neyanak. 31 Massiki
ikkanak si'in, ammek naimunuwan nu inya. Udde ino
gakkagguwa mamawtisar sino tolayira si danum, takesi mepakaammu sikwayuwa gakagaka i Israel si antuweno dinunduni Dios.”

32,33 Nepakaammuwi Juanino nakwa e sinapi'na si,
“Sin pittana, ammek gakkuruwa naimunuwan nu inya,
udde i Dios a nanundun sikwaka mamawtisar sino tolayira si danum, sinapi'na sikwak si, ‘Maitammeno Espirituk a maddassag sino tata tolay ta magyan sikwana, e antuneno mamawtisar sino tolayira sino Espirituk.’ E gakkuruwa initakino Espirituwi Dios a kunnangke kalapatiya naddassag ki Jesus e nagyan sikwana. 34 Gafu sino nitangku sinay, ita'daggu si antuweno Abbingi Dios.”

Ino Palunguwera A Adalani Jesus

35 Waso kadarama'na kappay inoy, agyanda Juan an-
nino adwera a adalanna. 36 Nedipa'na i Jesus a matta'lib, e sinapi'na si, “Antuwenayino karnerowa neya'da i Dios a mewa'lat.”

37 Wasin diningngaggino adwera a adalanino sinapiti
Juan, dinandanira ki Jesus. 38 Nallangiyi Jesus, initanera a dumandan, e nebebu'na si, “Wara sapitandaw?”

E sinabbadda si, “Rabbi, sintawino pagyanannu?”
(Ino anggamma sapitannino Rabbi, Mesturu.)

39 E sinapiti Jesus sikwara si, “Intam ta maitayu.” Antu
gafuna, nebulunira ki Jesus e inanda initeno pagyananna, e nagyanira sinay si alas kwatro kiyad si gafi.

40 Ino tata sikwara a naningngag sino sinapiti Juan
anna dinandan ki Jesus, i Andres a kolaki Simon Pedro.
41 Kinangkamanna a sinufuki Simon e sinapi'na sikwana si, “Sinumpalammiyeno Mesias.” (Ino anggamma sapitan, ino Kristo a dinunduni Dios sito lubagga matturay.) 42 Neiyangnga i Simon ki Jesus. Sinulangngani Jesusi Simon, kasena sinapit sikwana si, “Ikka i Simon a abbingi Juan. Nganandakana si Cefas.” (Iyawa angan, kakunna i Pedro a ino anggamma sapitan, batu.)

Ino Nayani Jesus Sikwara Felipe Anni Natanael

43,44 Waso metufara aw, dinandammi Jesus a umang
sey probinsiya a Galilea. Sinumpalannani Felipe a kalubbunanda Andres anni Pedro a taga-Betsaida, e sinapi'na sikwana si, “Mebulungka sikwak ta mabbalika si adalangku.” ††

45 I Felipe, inangnga inintufuki Natanael, e wasin
sinumpalanna, nekunna sikwana si, “Sinumpalamminnino tolaya neturakki Moises sino leburuwa neturakkanino lintig anna neturak kappayino gumalab-

† *Isaias 40:3*

†† *Ino sapitanna sino dami'na Griego: “Dumandangka sikwak.”*

bunira si'in. Antuwi Jesus a taga-Nazaret a abbingi Jose."

46 Sinabbi Natanael si, "Ma, wara kad nalawad si maggabwat sey Nazaret?"

"Anta lud ta itannu," kunni Felipe.

47 Wasin inita i Jesusi Natanael a umara'ni, sinapi'na si, "Antuwenayino gakkuruwa gaka i Israel a awaningke nassisiriyanna."

48 "Sanneno nangammuwannu sikwak?" kunni Natanael.

E kunni Jesus sikwana si, "Initatakan sin aggatutturannu sino fungalla kayuwa igos sin ammeraka kepay inayani Felipe."

49 "Afu, ikka ma'lurino Abbingi Dios," kunni Natanael, "ikkeno Ariya aggataronammi sito Israel."

50 E nekunni Jesus si, "Ma, kuruwannumpay si ikkanaki Kristo gafu sino nassapitangku si initataka sino fungalla kayu? Oddu kepeneno maitayuwa kakka'baw amma sinoy." 51 E sinapiti Jesus sikwara ammin si, "Gakkurug yo sapitangku sikwayuwa maitayuneno langita mabukkatan andino anghelira i Dios a muluuliya maddassag anna sumullu sikwaka Abbingnga Tolay."

Ino Kasar Sey Cana

2 Wasino mekatalluwa aw, aneno kasar sey Cana a tata a lubbunna Galilea. Ana sinayino ina i Jesus, 2 e naayangkappayi Jesus andino adalannera. 3 Wasin naambutinnino tayug, † sinapitino ina i Jesus sikwana si, "Naambutinnino tayuwa inumanda."

4 E nekunni Jesus si, "Ina, ammemmad sapitannino akwangku. Ammena kepay nada'ngeno tiyempoka mangipaita sino pannakadamak." 5 E sinapitino inana sino kaduffunandera sinay si, "Akwandaw massiki sanneno pakwana sikwayu."

6 Aneno gagangena Judyu mappeafu sino fustuwa akwanda a mamaggu. Antu gafuna, aneno annammira a darokkalla angang sinaya madanuman si lima lateno kadda tata. ††

7 E kunni Jesus sino kaduffunandera si, "Pannundawino angangira si danum." E pinannura amminino angang. 8 Sinapikkappayi Jesus sikwara si, "Maggauggayu takesi iyandaw sino makammu sino kasaran." Antuweno inangwara, 9 e nabbaliyen si tayuwino danum, e sininsimanino makammu. Gafu se ammena ammuweno naggabwatanino nalawara tayug, se ino pelang kaduffunandereno nakaammu, nepaayangngeno lalakiya makkasar, 10 e sinapi'na sikwana si, "Sannera yaw, se gagangayino tolayira a iyuntara a iyannayino nalawara tayug, takesi nanu nakaodduwerana ninum, kasera ilawanino narakkatta tayug. Udde ikka, tangananino inangwam se nangambutannuwa nelawanino kalalawaran."

11 Inaya inangwa i Jesus sey Cana a tata a lubbunna Galilea, antuweno palunguwa kakka'bawa inangwana a mangipaita sino pannakadamana. E nanguruwino adalannera sikwana.

12 Wasin nabalinin inoy, inanda Jesus annino inana, ino kakkola'ngera andino adalannera sey Capernaum. Ammera mabaya magyan sinay.

Ino Nappaanawani Jesus Sino Mallakuwera Sino Templo

(Mat. 21:12-13; Mar. 11:15-19; Luc. 19:45-48)

13 Wasin ara'niyennino fiyestana Judyu a ngananda si La'wutan, inanda Jesus sey Jerusalem. 14 Sinallung sino Templo, e dina'nganeno mallakuwera si baka, karnero, anna kalapatiya mewa'lat ki Dios, andino gumatalyatira si pirak. 15 Nangwa i Jesus si lufira siwa'wa'na, e nepaanoneno mallakuwera, e dinulinneno ammina karnerowera andino bakera sino lawan. Newari'neno pirakino gumatalyatira, e iletwanna kappayino lamisaandera. 16 Sinapi'na sino gumalakuwera si kalapati si, "Ilawandawira yan! Ammeyu pabbalin si allakuwan yo balayi Amak!" 17 Wasin initennino adalanira i Jesusino inangwana, dinandandeno neturak sino sapiti Dios a sapitanna si, "Afu Dios, ino nappelalota angngikalok sino balem, antuneno katayangku." ‡

18 Gafu sino inangwa i Jesus sino Templo, sinapitino pangafuwanirana Judyu sikwana si, "Sanneno kakka'bawa ipaitam sikwami ta ipakurungnguweno kalintiyannuwa mangwa si kunnenoy?"

19 Sinabbi Jesus si, "Darallandaw yo balayi Dios ta patta'daggangku kappay si tallu aw."

20 "Ma?" kunnino Judyuwera. "Mepata'dangngu kappay si tallu aw iyawa Templo? Gampade napata'dag yaw si appatafulu e annamma run."

21 Udde ino balayi Dios a sinapiti Jesus, ino bagginangkepay. 22 Antuweno wasin natayi Jesus e nangngangoli kappay, dinandammino adalannera inoya sinapi'na, e nattalaginarino angngurudda sino neturakka sapiti Dios annino sinapiti Jesus.

23 Odduweno nangurug ki Jesus sinoya nakifiyestanna sey Jerusalem, se initareno kakka'bawa senyala inangwana. 24 Udde amme nattalakki Jesus si gakkuruwino angngurudda sikwana, gafu se ammuna amminino nakamma tolay. 25 Ammena maawag si wara massapit sikwana mappeafu sino tolayira, se ammunanino ana sino nakanda.

Ino Nattatabbanda Jesus Anni Nicodemo

3 Agyanino tata a pangafuwanna Judyu a Fariseo a mingngan si Nicodemo. 2 Wasi tata gafi, inangngi

† *Ino tayungnga Judyu, naangwa si diyuna ubas. Kunnangke bawuwa tayungngeno katuyangnga.* †† *Lima a lata onnu tatuta litro onnu adwafulu onnu tallufuluwa galon.*

‡ *Salmo 69:9*

Nicodemo ki Jesus e sinapi'na si, “Afu, ammumi si i Diosino nanundun sikwama manuldu sikwami. Se awaningke a makaangwa sino kakka'bawa senyala inangwam nu awani Dios sikwana.”

3 E sinabbi Jesus si, “Gakkurug yo sapitangku sikwam, awana tolaya mesapat sino patturayani Dios nu ammena mepidwa a meyanak.”

4 E nebebuti Nicodemo si, “Damana kadda mepidwa a meyanakino tolay nu dokallin? Ma, damana a muli sino kuyungino inana ta meyanak kappay?”

5 E nekungkappayi Jesus si, “Gakkurug yo sapitangku sikwam, ammena mesapatino tolay sino patturayani Dios nu ammena meyanak si danum annino Espirituwi Dios. 6 Se ino iyanakino tolay, antuweno abbing inaya tolay. Udde ino mepidwa a meyanak sino Espirituwi Dios, antuweno abbingi Dios. 7 Ammeka mantu makka'baw sito sapitangkuwa mepidwakayu nadda meyanak. 8 Se massiki madyata maawatanino makwa, makwa kappay. Kakunnaneno bayabbag, ammetam ammuweno naggabwatanna onnu ino ira'bunna, se kiyara anggamma, antuweno pabbayabbagganna, udde madingngaddangkepayino ungungnga. Kakunna kappayino makwa sino amminira a meyanak sino Espirituwi Dios.”

9 E nebebukkappayi Nicodemo si, “Ansanna lang makweno kunnenoy?”

10 E sinapiti Jesus sikwana si, “Ma, ikka keneno tata a madayawa mesturu sito Israel, gampade ammengkepay maawatan yaw? 11 Gakkurug yo sapitangku sikwam. Ino sapitammi sikwayu, antuweno inammumi annino initami. Udde ammeyu kepay kuruwan. 12 Nu ammeyu kinuruwino sinapikku mappeafu sino makwa sito lubag, ansandawino mangurug nu wara sapitangku mappeafu sey langit? 13 Awaningke a sinullu sey langit takesi itulduneno ana sinay, nu bakkannappelanga Abbingnga Tolaya naggabwat sinay. 14 Inona makwa sikwak, kakunneno nakwa sino sinan ulagga nedikkatti Moises si kayu e netayangnga sin nannodoyuwanda sey kalolowat. † Se ikkanak kappaya Abbingnga Tolay, maawag si melansa'nga sino krus anna metayak 15 takesi nu inyeno mangurug sikwak, maa'dan si biyaya mannayun,” kunni Jesus.

16 Gafu se nappelalotino agganggammi Dios sino tolayira sito lubag, dinundunneno tatatata ke a Abbingnga a matay, takesi ammina mangurug sikwana, ammera makastigu, nu ammera lud maa'dan si biyaya mannayun. 17 Se amme dinunduni Diosino Abbingnga sito lubag ta kastigunneno tolayira, nu ammena lud ta isala'ngera. 18 Amminira a mangurug sikwana, ammera makastigu. Udde ino ammera mangurug, naukumiran a makastiguna, se ammera mangurug sino tatatata ke a Abbingi Dios. 19 Antuyawino gafuna a makastiguwerana: inang sito lubaggino sirwata mawwaldag sino nakammino tolayira, udde paanggandeno lammuk amma sino sirwat, se narakkattino aggangwara. 20 Se ino mangwera si narakkat, ka'gandeno sirwat, e ammera anggamma umara'ni sinay, tantaro nu maiteno kinarakka'da. 21 Udde ino tolayira a manuntul sino kakuruwan, angganda a umara'ni sino sirwat takesi mepaita si i Diosino naggabwatanino nalawara akwanda.

Ino Sinapiti Juan A Gumabawtisar Mappeafu Ki Jesus

22 Wasin nasinduwenoy, inanda Jesus andino adalannera sey probinsiya a Judea, e nagyanira sinaya mamawtisar sino tolayira. 23 I Juan kappay, mamawtisar sey Enon a ara'ni sey Salim se odduwa danum sinay. Madadarandanino tolayira a umang sikwana ta mappabawtisarira, 24 se amme kepay nabaluri Juan sinoy.

25 Ino adalanira i Juan, nakitukkiyera sino tata a Judyu mappeafu sino abbawtisarda. 26 Gafu sino kunnenoy, inangngino adalannera sikwana, e sinapi'da si, “Afu, madandammuwenin bulunnu sin nagyanantam sey dammangnga Jordan a antuwenin sinapi'nu sikwami? Sitoya, mamawtisaringkappay, e antuweno angan amminino tolayira.”

27 Sinabbi Juan si, “Ammekayu maddararan sinay, se awana tolaya makaangwa si kunnenay nu amme urayi Dios. 28 Diningngaddawin sinapikkuwa bakkannakino Kristo, nu ammerak lud dinunduni Dios a maunta sikwana ta paddadanangkuweno tolayira a mangurug sikwana. 29 Ino keampariyanna, kakunneno bulunino lalakiya mangatawa a makammuwa midadan sino kasar. Massiki bakkanna antuweno mangatawa sino bafay, maanggangkappaya makikasar, se dingngagganneno sapitannino bulunna. Kunnantu, ikkanaka nidadan sino tolayira sino gamwanganino Kristo, maanggammak kappay sito ingkein. 30 Umoddu naddino maddayaw sikwana e bumibissangngino dumandan sikwak.”

Ino Naggabwat Sey Langit

31 Ino naggabwat sito lubag, akwa yo lubag pelang, e ino pelang ammuna sapitan, ino mappeafu sino ana sito lubag. Udde ino naggabwat sey langit, medayaw amma sino ammina naggabwat sito lubag. 32 Massiki sapitanneno initana annino diningngangnga, kunnangke awana mangurug sino sapitanna. 33 Udde ino manguruwira sikwana, ita'dadda si gakkuruwino sapiti Dios. 34 Se ino dinunduni Dios, awana sapitanna nu bakkampelangino nepasapiti Dios sikwana, se ana sikwaneno ammina pannakadameno Espirituwi Dios. 35 Gafu se nappelalotino agganggammi Dios sino Abbingnga, netala'ngeno ammin sikwana. 36 Ino mangurug sino Abbingnga, mabiyangnga si makkikiyad. Ud-

† *Iyawa istoriya, masumpalan sino Numero 21:4-9.*

de ino ammena mangurug sikwana, ammena maa'-dan si biyaya mannayun, nu amme lud kastiguni Dios si makkikiyad.

Ino Nanguruwanino Bafaya Taga-Samaria

4 Ino Fariseowera, diningngadda si oddu kanuweno dinandan ki Jesus annino binawtis-arannera amma sino binawtisarani Juan. 2 Udde si kakurungnga, bakkanni Jesusino mamawtisar, nu bakkampelangino adalannera.

3 Wasin inammuwanda Jesus si kunnenayino dini-ngngaggino Fariseowera, nanawira sey Judea ta muliyera sey Galilea. 4 Maawag si mallakarira sey probinsiya a Samaria, 5 e ginamwangira sey Sicar a tata a lubbun sinay. Inaya lubbun, ara'ni sino lubagga neya'da i Jacob sino abbingnga a i Jose si'in.
6 Agyangkappay sinayino bufuna kinokkofani Jacob. Naayangnginni Jesus a mallakad se tangnganawin, e nattuttud sino arurungngenaya bufun. 7,8 E ino adalan-nera, inangngira sino lubbun ta maggatangira si akkananda.

Wasino inanawiran, agyanino ginamwanga bafaya taga-sinaya umang manab sino bufun, e sinapiti Jesus sikwana si, “Makiinumak abbuwi.”

9 “Ma, ansangka mangke makiinum sikwak, gam-pade Judyuka anna Samaritanak?” kunnino bafay. (Se ino Judyuwera, ka'ganda usarannino akwana Samari-tanowera.)

10 E netabbi Jesus si, “Nannud inammumino iya'da i Dios anna nu inyaka marang si danum, ikka naddino marang sikwak ta iya'dak sikwamino danuma map-pabiyag.”

11 E sinapitino bafay si, “Afu, ata'nang yo bufun e awana panammu. Sintomantuweno pappannu sino danuma mappabiyag? 12 Lambawannu kaddino gaggi-nafutama i Jacob a nappaillalupat sitawa bufun sikwa-mi? Se iyawa bufun, antuweno panafanda andino ana'ngera, anna pinumanino ayandera.”

13 Sinapikkappayi Jesus si, “Ino uminum sito danum-ma yaw a bufun, mauwokappena. 14 Udde ino uminum sino danuma iya'dak, awaninna a mauwaw sikwana. Se ino danuma iya'dak, mabbali si kunnangke bitufuta ammena mabbat sino dolamma baggina, e manga'da sikwana si biyaya mannayun.”

15 Wasinoy, kunnino bafay si, “Afu, a'danna'mantu sino danummuwi, takesi ammekuna mauwaw anna ammekungkappena mannotonut sitawa manab.”

16 E sinapiti Jesus si, “Angka ayanino atawam ta mu-likayu taw.”

17 “Awana atawak,” kunnino bafay.

E sinapiti Jesus si, “Gakkurug yan sinapi'nuwa awana atawam, 18 se namillimakana nangatawa, e ino lalakim sito ingkein, bakkanna atawam. Antuweno gakku-ruwino sinapi'nu sikwak.”

19 E sinabbino bafay si, “Afu, gumalabbungka ikka. Ana mantuweno ibebukku sikwam. 20 Sintawino fus-tuwa paddayawantam ki Dios? Sitawa kulurino pad-dayawanino gagginafumi ki Dios. Udde ikkayuwa Judyu, sapitandaw si sey Jerusalem pelangino fustuwa paddayawantam ki Dios.”

21 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwana si, “Kuruwannu naddino sapitangku sikwam, madatangngeno awa bakkan sito kulud anna bakkangkappay sey Jerusalemino paddayawanino tolayira ki Dios a Am-atam. 22 Ikkayuwa Samaritano, ammeyu inammuwi Dios a dayawandaw, udde ikkamiya Judyu, ammu-miyeno dayawammi se ino mangisalak si ammina to-lay, neyanaka Judyu. 23 Ino kakuruwanna, na-datangngininno awa ino gakkuruwira a maddayaw ki Dios, maggabwatino addayora so nakanda a bakkam-pelang sino bifidda ta tuntulandeno kakuruwana kina-diosna, se antuweno anggammi Dios a akwanino maddayawira sikwana. 24 Se i Dios, espirituwa amme-na maita. Kunnantu, ino maddayaw sikwana, dayawanna nad sino nakamma a tuntulanneno gakku-ruwa kinadiosna.”

25 Wasinoy, kunnino bafay si, “Ammukun si gu-mamwangngeno Mesias a mingngan si Kristo, e ipakaammuneno ammina ammetam inammu.”

26 Netabbi Jesus si, “Ino sinapi'nuwa gumamwang, ikkanak inaya makitatabbag sikwam.”

27 Wasin aggedamadamikkepayi Jesus, ginamwangi-no adalannera. Nakka'bawira a nita ki Jesus a maki-tatabbag si bafay. Udde awan sikwara a nappakibebut nu sanneno awanna bafay onnu nu sanneno gafuna a makitatabbi Jesus sikwana.

28 Waso kunnenoy, inanawanino bafayino gafana e nuli sino lubbunda. Sinapi'na sino kalubbunannera si, 29 “Antam itanino lalakiya nassapit sikwak sino ammina inangangwak. Adasi antuweno Kristo a dinunduni Dios?” 30 E inangngira ammin sino agyanani Jesus.

31 Wasin a'anawino bafay, sinapitino adalanira i Jesus sikwana si, “Afu, mayan ammeka mangngan?”

32 Udde sinapi'na si, “On, se aneno akkanangkuwa ammeyu ammu.”

33 Antuweno nakkakibikibebutino adalannera si, “Warada niyang si akkananna?”

34 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, “Ino akkanangkuwa mamiyag sikwak, antuweno pang-wangku sino anggammino nanundun sikwak anna balinangkuweno nepakwana sikwak. 35 Aneno assapi-tandawa ‘Appata dakkino taronan, kasena aggarani.’ Udde ino sapitangku sikwayu, aggaraniyen sito in-gkein. Itandonaddino tolayira a umara'ni sikwatam. Ireno ampariyangku si maganiyen nad ingkein. 36 An-tuweno nalawad nu iyafuyunnino maggani. Gakku-

ruwa malabutangkayuna sino akwandawa mappakurug sino tolayira sikwak takesi maa'danira si biyaya mannayun. Kunnantu, ino nabbiniyera sino sapiti Dios, makilanggakira sikwayuwa maggarani. 37 Gakkuruggappayino assapitanda si, ‘Tateno mabbini, tangananino maggani.’ 38 Dinunduntakayuwa maggani sino ammeyu nayangngan, e sitoya, malabutangkayuwa maggani sino nayangnganino korwanira.”

39 Odduwera a Samaritano sinaya lubbuna nangurug ki Jesus gafu sino nassapitanino bafay si, “Sinapi'na sikwakino ammina inangangwak.” 40 Antu gafuna, wasin inangngira ki Jesus, inaranda si magyan nad sikwara. E nagyan sinay si adwa aw. 41 Oddu kappayino nangurug sikwana gafu sino tulduna. 42 E sinapi'da sino bafay si, “Ino angngurummi sito ingkein, bakkampelanga gafu sino sinapi'nu, nu ammena lud gafu se diningngammiyeno tulduna, e ammumin si gakkuruwa antuweno dinunduni Dios a mangisalak si ammina tolay sito lubag.”

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Abbingino Tata Ofisiyal

43 Wasin adwa awinda Jesus sinay, nanawira sey Samaria, e inangngira sey probinsiya a Galilea a antuweno naddokallanna. 44 I Jesusingkepayino nassapit si, “Awana gumalabbun si dayawannino kalubbunannera.” 45 Udde wasin ginamwangira sey Galilea, maanggammino kalubbunannera a nappagamwang sikwana, se initara amminino kakka'bawa inangwana sey Jerusalem sin nakifiyestanda sinay.

46 Waso kunnenoy, nulira Jesus sey Cana a lubbunna Galilea a antu kappayino nappabaliyanna sino danum si tayug. Ana sinayino tata ofisiyalna gubiyernuwa matakitino abbingnga a lalaki sey Capernaum.
47 Wasin diningngaggino ofisiyal si ginamwangi Jesus sey Galilea a naggabwat sey Judea, inang nappekakallak sikwana ta umangngad sey Capernaum ta pabbattunoyanneno abbingnga a gapapatayin. 48 E sinapiti Jesus sikwana si, “Ammeyu ma'lud mangurug nu awana itandaw si kakka'baw.”

49 Udde sinapikkappayino ofisiyal si, “Afu, anta lud, tantaro nu matayino abbingku.”

50 “Umanokan,” kunni Jesus, “nabbattunoyinnino abbingngu.” Kinurungngeno sinapiti Jesus, e nanawin.

51 Wasin agyangkepay sino dalan sino metufara aw, † dinambalneno aripannera a umang mipakaammu sino nabbattunoyanino abbingnga. 52 Nebebu'na nu kanseno nabbattunoyanna. E kunda si, “Madikig singgafiyeno naariyanneno patuna.” 53 Nadandammino ama si antuweno oratta nassapitani Jesus si, “Nabbattunoyinnino abbingngu.” Antu gafuna, amminira a taabbalay, nanguruwira ki Jesus.

54 Antuwenayino mekadwa a kakka'bawa senyala inangwa i Jesus sey Galilea. Inangwanan inay sin nuliyanna a naggabwat sey Judea.

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Matakit Sey Betsata

5 Wasin nabalin inoy, aneno fiyestana Judyu sey Jerusalem e inangngi Jesus a makifiyesta. 2 Sey Jerusalem a ara'ni sino lalamwanganino karnerowera, aneno nabissokunga addiyutana nganannino Judyuwera si Betsata. †† Sino lebanna, aneno limera a kunnangke bawi, 3 a antuweno passiyonganino odduwera a matakita tolay. Agyanino lappat, pilay, andino natayino gadweno baggira. [Nagyanira sinaya mattaron sino pabwalanino danum, 4 se nu korwan kanu, aneno angheli Afu Dios a massibbuwa makkingkibung sino danum e ino mapalunguwa massibbu sinay nu makibung, maariyeno massiki sanna a taki'na.] ‡

5 Agyanino tata a lalaki sinaya tallufulu e walu runinna matakit. 6 Wasin inita i Jesus, inammuwanna si nabayinna natakit, e kunna sikwana si, “Anggammuwa maari yan ikalom ya?”

7 E netabbino matakit si, “Afu, anggangku, udde awana misibbu sikwak nu makibungino danum. Kinakkapangkumpaya inang, udde nauntananak.”

8 Nekunni Jesus sikwana si, “Gumabwakkan, appannu yan afa'ngu, e umanokan.” 9 Kaka'meng kelanga naariyeno taki'na, inappaneno afa'nga, e nanawin.

Inoya awa nabbattunoyanna, Sabadu, a antuweno pimwanganino Judyuwera. 10 Antu gafuna, sinapitino pangafuwanirana Judyu sino lalakiya naariyeno taki'na si, “Sannu lang aggaiggamman yan afa'ngu a kontara sino lintiddam sito awa aggimwangantam?”

11 E sinabbino lalaki si, “On lud, udde ino nari sino takikku, antuweno nassapit sikwak si appangkuweno afakku ta manawakun.”

12 E nebebu'da sikwana si, “Inyeno nituldu sikwam si kunnenoy?” 13 Udde ammena inammuwenaya lalaki nu inyeno nari sino taki'na, se nelallamuri Jesus sino kaodduwanna tolay e inalluweta inanaw.

14 Ammena nabayag, dina'nga i Jesusino lalaki sino Templo, e sinapi'na sikwana si, “Itannu, nabbattunoykan. Ammekampena malliwat takesi awanimpena a kura narakkatta makwa sikwam.”

15 Wasinoy, inanawino lalaki e inangnga sinapit sino pangafuwanirana Judyu si i Jesusino nari sino taki'na.
16 Antuweno nangiyafuwanda a nilopalopetan ki Jesus, se kunnenayino inangwana so awa aggimwanganda.
17 E sinapiti Jesus sikwara si, “I Dios a Amak, ammena

† *Inang si kappatafulu si adwa a kilometroweno kaaroyuweno Capernaum sey Cana.*

†† *Ino neturak sino korwana manuskritu sino dami'na Griego, Betesda. Ino neturak kappay sino korwan, Betsaida.* ‡ *Ino bagga'na yaw [...], awan sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego.*

ibbattanino tarabafuna a mimut si tolay massiki sino awna aggimwangan, e antu naggappayino akwangku.” 18 Wasin sinapi'neno kunnenoy, nambubungutino pangafuwanirana Judyu sikwana e angganda si papatayanda, se ammena pelang kinontareno lintig mappeafu sino awna aggimwangan, nu ammena kappelud nekunnaneno baggina ki Dios sino nassapitanna si Amana i Dios.

Ino Kalintiyani Jesus A Abbingi Dios

19 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu. Ikkanaka Abbingi Dios, awana damaka akwan nu ikkanappelang itata, nu amme'lubbelang akwanino itangkuwa akwani Ama. Se ammina akwani Ama, antu kappayino akwangku. 20 Se i Ama, anggammandaka Abbingnga, antuweno ipaitana sikwak ammina akwanna. E ana kappeneno ipakwana sikwaka kakka'baw amma sinaya inangwak takesi makka'bokayu pena. 21 Se i Ama, pangngangolinneno natay, e kunna kappeneno akwangkuwa Abbingnga, se biyayangkuneno anggangkuwa biyayan. 22 Se bakkanni Ameno mangukum si massiki sanna a tolay, nu ammena lud neya'da sikwaka Abbingngeno kalintiyana mangukum, 23 takesi dayawanda'ngeno ammina tolay a kunna payino addayora ki Ama. Ino ammena maddayaw sikwak, ammera kappay dayawanni Ama a nanundun sikwak.

24 “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ino maddingngag sino sapitangku anna manguruggappay sino nanundun sikwak, mabiyangnga si makkikiyad. Ammenana makastigu se nalli'wen sino kakastiguwan si katayan, e naa'danin si biyaya mannayun. 25 Gakkuruggappay yo sapitangku sikwayu. Ino ammina tolay, kunnangke natayira se nekatwayira ki Dios. Udde nada'ngennino awa massiki ino kunnangke natayira, dingngaggandeno sapitangkuwa Abbingi Dios, e nu manguruwira sino diningngadda, biyayangkuwera si makkikiyad. 26 Se i Ama pelangino manga'da si biyag, e kunna kappay sikwaka Abbingnga, se neya'dana sikwakino kalintiyana manga'da si biyag. 27 E neya'dana kappay sikwaka Abbingngeno kalintiyana mangukum sino tolayira, se ikkanakino Abbingnga Tolay. 28 Ammekayu nad makka'baw sito sinapikku, se mada'ngaaneno awa amminira a natay, dingngaggandaneno damikku, 29 e mangngangoliyerana ammin. Ino nangwera si nalawad, maa'danirana si biyaya mannayun, udde ino nangwera si narakkat, maukumirana anna makastiguwerana si makkikiyad. 30 Awana damaka akwan nu ikkanappelanga itata. Sino pangukumangku sino tolayira, kanayungkuwa tuntulannino sapitanni Ama sikwak. Antu gafuna, fustuweno akwangkuwa mangukum, se bakkannino anggangkuweno tuntulangku, nu bakkannino panggammanino nanundun sikwak.”

Ino Mamakuruwira Mappeafu Ki Jesus

31 “Nu ikkanappelangino mamakurug sino baggikungkepay, ammena nalang makuruwino sapitangku. 32 Udde ana kappayi Ama a mamakurug mappeafu sikwak, e ammuk si gakkuruwino sapitanna.

33 “Aneno dinundundawa inang ki Juan a nappakibebut sikwana, e sinapi'neno kakuruwan mappeafu sikwak. 34 Ammek karug awannino tolaya mamakurug mappeafu sikwak, udde nepadandangku pelang sikwayuweno sinapiti Juan takesi kuruwandonad e mesalakangkayu. 35 I Juan, meamparig si massirwata lampara, se ino tulduna, nawwaldag sino nakammino tolayira. Maanggangkayuwa naningngag sino tulduna si bisangnga tiyempo. 36 Udde sitoya, aneno mamakurug sikwayu si gakkuruwino sapitangku e nadadammat amma sino sinapiti Juan. Ino akwangkuwera a ipakwa i Ama sikwak, ireno mappakurug si i Ameno nanundun sikwak. 37 I Ama a nanundun sikwak, antuwengkepayino mamakurug mappeafu sikwak, udde ammeyungke diningngaggino dami'na anna ammeyu kappay initeno akkakokwana. 38 Ammeyu nepattalaginarino sapi'na sino nakandaw se ammeyu mangurug sikwaka dinundunna. 39 Adaadalandawino sapiti Dios a nepetura'nga si'in se natalanggaggayu si sumpalandaw sinayino kabiyayandaw si makkikiyad. Ikkanakino nasapit sinaya neturak, 40 udde ammeyu kepay anggamma mangurug sikwak takesi a'dantakayu nad si biyaya mannayun.

41 “Ammek tarakannino pidayawanino tolayira sikwak, 42 udde ammuk si ino kedayawandawino tarakandaw se awaningke agganggandaw ki Dios. 43 Ino inangngangku sitaw, dinundundaki Ama si pannakabaggina, udde inammerak. Gampade nu wara korwana gumamwanga urenangkepay, antuweno iyataldaw. 44 Ammeyungke dama a mangurug sikwak, se ino pelang anggandaw, ino pakkadayadayawandawingkepay, e ammeyu tarakannino pidayawan naddino gakkuruwa Dios sikwayu. 45 Ammeyu nad dandamman si ikkanakino midarum sikwayu ki Ama, se ino midarum sikwayu ino neturakki Moises. Innanamandaw si mesalakangkayu nu kuruwandaw inaya netura'nga, udde ammeyu kinurug, 46 se nannud kinuraddaw inay, kuruwandak kappenad, se ikkanakino nasapit sinaya netura'nga. 47 Udde gafu se ammeyu kinurug inaya netura'nga, ansandawino mangurug nu sapitangku pelang?”

Ino Namakkanani Jesus Sino Nasuruk Si Limarifuwera A Tolay

(Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Luc. 9:10-17)

6 Wasin nalla'wutino pipidya aw, naddammanda Jesus andino adalannera sino bebaya Galilea a ngananda kappay si bebaya Tiberias. 2 Odduwera a tolaya dinandan sikwara, se initareno kakka'bawa inangwana sino natakitira. 3 Nanu'dura Jesus sino kulud e nattutturira sinay. 4 Sinoya aw, ara'niyennino fiyestana Judyu a ngananda si La'wutan.

5 Wasin nedipati Jesusino odduwera a tolaya umang sino agyananda, sinapi'na ki Felipe si, “Sintawino pappantam si ipakkantam sino tolayira ya?” 6 Ammuwi Jesusino akwanna, udde nebebu'na pelang inay, ta pangitanna nu sanneno akwani Felipe.

7 E sinabbi Felipe si, “Massiki pipidya a rifuweno † iyatantam si akkananda, ammena makabalin sikwara, massiki aggabisangnganda pelang.”

8 Wasinoy, sinapitino tata adalanna a i Andres a kolaki Simon Pedro si, 9 “Aneno tata abbinga lalakiya nabbalibal si lima bila a tinapay anna adwaggiya tinapa. Udde ma, makabalin yaw sino odduwera a tolay?”

10 “Pattutturandawira abbu,” kunni Jesus sino adalanira. Kakaddattan sinay, e antuweno nattutturanino tolayira. Kalimarifuweno kaodduweno lallakiyera, fera pelangino bafabbayira andino aanakira. 11 Inappa i Jesusino tinapay, nappasalamat ki Dios, kasena nepeyannay sino adalannera sino tolayira a aggatuttud sinay. Kunna kappayino inangwana sino tinapa, e nangngan amminino tolayira kiyad si nassongkalira. 12 Wasin nabattuwiran ammin, sinapiti Jesus sino adalannera si, “Amamungandawino nabuna ta awana madadak.” 13 Inamamundeno binuneno tolayira sino lima a tinapay, e karadwa a basketino napannu sino namama'makka binunara.

14 Wasin initeno tolayira inoya kakka'bawa inangwa i Jesus, sinapi'da si, “Antuwen yawino gumalabbuna aggataronantama umang sito lubag.” 15 Udde i Jesus, nelasinna si patutanda a mabbali si arira, antuweno inanawannera e inang nagyan sino kulura itata.

Ino Nallakarani Jesus Sino Utunna Danum

(Mat. 14:22-33; Mar. 6:45-52)

16 Wasin mallammukin, inangngino adalanira i Jesus sino dappi'na bebay. 17 Nattakayira si abang ta maddammangira sey Capernaum. Lammukin, udde amme kepay ginamwangi Jesus.

18 Kaka'meng kelanga nabbayabbag si natuyag e nappalungino danum. 19 Wasin nabaya nappaluwera a kina'nareno lima onnu annamma kilometro, initara i Jesus a mallakad sino utunna danuma marara'ni sikwara, e nakatalawirangke. 20 Udde sinapiti Jesus si, “Ammekayu mattalaw se ikkanak.” 21 E kasera pay maanggamma nappatakay ki Jesus, e kaka'meng kelanga ginamwangira sino umangnganda.

Ino Pintarakanino Tolayira Ki Jesus

22 Wasi kagigi'ba'na, ino kaodduwana tolaya naanawan sey dammang, aggataronanda i Jesus. Se initara si ammena nakitakay sino adalannera, gampade ammura si awana korwana abang sinay a pattakayanna. 23 Wasinoy, ginamwangino korwanira a abanga naggabwat sey Tiberias a inasip sino ga'dang a ara'ni sino pamakkanani Jesus sino tolayira sin nabalininna nappasalamat ki Dios. 24 Wasin naammuwanino tolayira si awani Jesus andino adalannera, nattakayira sinayira a abang a inang sey Capernaum ta tufukanda i Jesus.

Ino Keyampariyani Jesus Si Maakkana Manga'da Si Biyag

25 Wasin gina'dangino tolayira sey Capernaum, sinumpalanda i Jesus, e sinapi'da sikwana si, “Afu, kanseno ginamwangannu sitaw?”

26 E sinabbi Jesus si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, tufukandak, bakkanna gafu se naawatandawino kakka'bawa inangwak, nu ammena lud gafu se pinakkantakayu e nabattuggayu. 27 Bakkan naddino maakkana madarallino aggadandammandaw, nu ammena lurino maakkana mabbalanayun, a antuweno manga'da si biyaya mannayun. Ino manga'da sinaya maakkan sikwayu, ikkanaka Abbingnga Tolay, se ikkanakino nitalakkani Dios a Ama sinaya kalintiyan.”

28 Wasinoy, nebebutino tolayira sikwana si, “Sanna mantuweno nalawara akwammi takesi tuntulammiyeno panggammani Dios?”

29 E netabbi Jesus sikwara si, “Ino anggammi Dios a akwandaw, manguruggayu nad sikwaka dinundunna.”

30 Wasinoy, kunda kappay sikwana si, “Sanna mantuweno kakka'bawa senyala ipaitam sikwami takesi manguruggami sikwam? Wara nad akwannu, 31 se i Moises, pinakkanneno gagginafutamira si mana sin nagyananda sey kalolowat. Kunna kappayino nepeturakki Dios a kunna si, ‘Pinakkandera si maakkana naggabwat sey langit.’ ” ††

32 Sinabbi Jesus si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, bakkanni Moisesino nanga'da sino maakkana naggabwat sey langit, nu bakkan luri Ama. E ino nakkanda si'in a naggabwat sey langit, bakkan inayino gakkuruwa maakkana iya'da i Dios sikwayu sito ingkein. 33 Se ino gakkuruwa maakkana iya'da i Dios, antuweno

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, adwatuta dinariyu. Ino tata a dinariyu, nabbalor si tandan si tata si aw.*

†† *Exodo 16:4, 15; Salmo 78:24 Ino nepingnganda si mana, kunnangke bibissangngira a bukalla nafuraw anna namit. Naggabwat sey langit si gafiya kunnangke dinnu.*

maggabwat sey langita manga'da si biyaya mannayun sino tolayira."

34 E sinapi'da sikwana si, "Afu, a'a'dandakami si kunnayana maakkan."

35 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, "Ikkanakino anggamma sapitannino maakkana manga'da si biyag. Se ino umang sikwaka mangurug, ammenana mabisinan anna ammenana mauwaw. 36 Udde ikkayu, massiki initarakun, ammekayu kepay mangurug. Antu kappayino sinapikku sikwayu si'in. 37 Amminneno netalakki Ama sikwak, manguruwirana sikwak. E amminira a mangurug sikwak, ammekirana ammayan. 38 Se ammek naddassa naggabwat sey langit takesi akwangkuweno panggammangku, nu ammena lurino panggammanino nanundun sikwak. 39,40 E ino panggammani Ama a nanundun sikwak, imutangkungke ino netala'nga sikwak takesi awaningkena malallag sikwara, nu ammekira lud pangngangolin ammin naso uddina aw. Se anggamma si ammina mangammu anna mangurug sikwaka Abbingnga, mabiyayirana si makkikiyad."

41 Wasinoy, adadumulino Judyuwera gafu sino sinapiti Jesus si antuweno maakkana naggabwat sey langit. 42 E sinapi'da si, "Bakkangkad yawi Jesus, a abbingi Jose? Ammutangkeneno inana anna amana. Sannalang kun si naddassa naggabwat sey langit?"

43 Netabbi Jesus sikwara si, "Ammekayu madadumul. 44 Awana makaumang sikwaka mangurug, nu amme ipadandammi Ama a nanundun sikwakino panguruwanda, e iraneno pangngangolingku so uddina aw. 45 Se aneno neturakkino gumalabbunira si'ina kunna si, 'Ammina tolay, tulduwanirana i Dios.' † Nu inyereno maningngag sino sapitanni Ama takesi matulduwanira sikwana, ira kappeneno umang sikwak. 46 Ammena anggamma sapitan si aneno nangita ki Ama, se awana nakaita sikwana nu bakkannappelanga naggabwat sikwana. 47 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ino tolaya mangurug sikwak, mabiyangnga si makkikiyad, 48 se ikkanakino maakkana manga'da si biyag. 49 Ino gagginafuyuwera si'in, nangnganira si mana sin nagyananda sey kalolowat, udde natayira kappay. 50 Udde ayawino maakkana naggabwat sey langit, e ino mangngan sitaw, ammenanna a matay. 51 Ikkanakino maakkana naggabwat sey langita manga'da si biyag, e ino mangngan sitawa maakkan, mabiyag si makkikiyad. Iyawa maakkan, antuweno baggika iya'dak takesi damana a mabiyag ammina tolay si makkikiyad."

52 Waso diningngaggino Judyuwera inoy, nassasarombatira a nassapit si, "Ansallang iya'denaya tolayino baggina ta akkanantam?"

53 Antuweno sinapiti Jesus sikwara si, "Gakkurug yo sapitangku sikwayu, nu ammeyu akkanan yo baggika Abbingnga Tolay anna nu ammeyu inuman yo adak, ammekayu mabiyag si makkikiyad. 54 Se ino mangngan sino baggik anna uminum sino adak, iraneno mabiyag si makkikiyad e pangngangolingkuwerana so uddina aw. 55 Se ino baggik, antuweno gakkuruwa maakkan, e ino adak, antuweno gakkuruwa mainum. 56 Ino mangngan sino baggik anna uminum sino adak, mattalaginad sikwak e mattalaginarak pay sikwana. 57 I Ama a nanundun sikwak, antuweno fungalla biyag, e mabiyayak gafu sikwana. Kunna kappayino mangngan sikwak, mabiyaggappay gafu sikwak. 58 Ikkanakino kakuruwana maakkana naggabwat sey langit, a bakkanna kakunneno inakkanino gagginafutamira si'in. Se ino nangnganira sinay, natayira kappay. Udde ino mangngan sitawa maakkan, mabiyag si makkikiyad." 59 Antuwenayino sinapiti Jesus sin nanulduwanna sino sinagoga sey Capernaum.

Ino Sapiti Jesusino Manga'da Si Biyag

60 Wasin diningngaggino nebulunira ki Jesusino sinapi'na, oddu sikwara a nassapit si, "Ammenangke masillunino tulduna. Wara manggamma maddingngag si kunnayan?"

61 Massiki awana nituldu ki Jesus, ammuna a adadumulira, antuweno sinapi'na sikwara si, "Ma, kapa'la'daw yaw? 62 Mannanotinna nanu itandaka Abbingnga Tolaya sumulluwa muli sino naggabwatangku. 63 Ino manga'da si biyag ino Espirituwi Dios, e awaningke damadamana tolay. Ino sinapikkuwera sikwayu, naggabwatira ammin sino Espirituwi Dios, antu gafuna, manga'dera si biyaya mannayun, nu kuruwandaw. 64 Udde ana sikwayuweno ammera mangurug sikwak." Kunnenoyino sinapiti Jesus, se gagangaya ammuneno ammenera mangurug sikwana anna nu inyaneno mangilaku sikwana. 65 Sinapikkappayi Jesus si, "Antu gafuna a sinapikku sikwayu si awaningke makaang sikwaka mangurug, nu amme ipadandammi Ama sikwana."

66 Gafu sinaya sinapi'na, odduwera a nebulun ki Jesus a nattalekkud, e ammeran nebumbulun sikwana. 67 Antu gafuna, sinapiti Jesus sino karadwera a adalanna si, "Ikkayu paye, manokayu pay?"

68 Sinabbi Simon Pedro si, "Afu, waremmangke korwan si dumandanammi? Ikka pelangino manuldu sino manga'da si biyaya mannayun. 69 Natalanggaggami si ikkeno nadiosana dinunduni Dios sito lubag a matturay."

70 E kunni Jesus sikwara si, "Bakkangkadda ikkanakino namili sikwayuwa karadwa? Gampade ana kepayino tata sikwayuwa aripanni Satanas." 71 Ino anggamma sapitan, i Judas a abbingi Simon Iscariote, se massiki nu antuweno tata sino karadwera a piniliyi Jesus, antu kappeneno mangilaku sikwana.

† *Isaias 54:13*

Ino Kakkolakira I Jesus, Ammera Kepay Mangurug Sikwana

7 Wasin nabalinin inoy, nannodoyubbelangi Jesus
sey Galilea. Ammena inang sey Judea, se ammuna
a ino pangafuwanirana Judyu sinay, angganda a pap-
atayan.
2 Udde wasin ara'niyennino fiyestana Judyu a
ngananda si fiyestana Bawiyera, †3 sinapitino kakko-
lakira i Jesus a lallaki sikwana si, “Manoka sito Galilea
ta itanino adalannuwera sinay yan kakka'bawa akwan-
nu. 4 Ino tolaya manggamma maddinnamag, ammena
magagyan sino bibissangnga lubbun, se ammena ku-
ra maammuwanino akwanna. Nu wara akwannu si
kakka'baw, ipaitammad si ammina tolay.” 5 Kunnenayi-
no sinapi'da se massiki ireno kakkola'nga, ammera
kappay nangurug sikwana.
6 Wasinoy, kunni Jesus sikwara si, “Ammena kepay
nada'ngeno tiyempoka umang sinay. Udde sikwayu,
massiki sanna a tiyempo, damayuwa umang. 7 Amme-
na dama a kababannaddakayuweno tolayira sito
lubag, udde sikwak, kababannaddak se sapi-
tangkuweno kinarakka'neno akwanda. 8 Umangkayu
mantu makifiyesta. Ammek kepay dama a umang se
ammena kepay nada'ngeno tiyempok.” 9 Antuwenayi-
no sinapiti Jesus, e natak sey Galilea.

Ino Netulduwi Jesus Sino Fiyestana Bawiyera

10 Wasin inanawino kakkolakira i Jesus a inang naki-
fiyesta sey Jerusalem, sumalatannabbi Jesus a duman-
dan. 11 Ino pangafuwanirana Judyu, iniintufu'da i Jesus
sino fiyestaan. “Sintomat inoy?” kunda.
12 Ino tolayira a naamung sinay, nadadumulira map-
peafu sikwana. Aneno nassapitira si, “Nalawara tolayi
Jesus,” udde ino korwanira, sinapi'da si, “Bakkan, se
balabaliyanneno tolayira.” 13 Udde adadumulira pelang
se mattalawira si dingngaggannino pangafuwandera.
14 Wasin mattangngennino fiyesta, inangngi Jesus
sino Templo e nanuldu sinay. 15 E nakka'bawino panga-
fuwanirana Judyu e sinapi'da si, “Sintawino nappanna
sino kinalaingnga, a ammena kena nadal?”
16 Wasin diningngaggi Jesusino sinapi'da, sinab-
bangngera si, “Ino itulduk sikwayu, bakkanna naggab-
wat sikwak, nu ammena lud naggabwat ki Dios a na-
nundun sikwak. 17 Ino manggamma mangwa sino
panggammani Dios, antuneno mangammu nu nag-
gabwat ki Diosino itulduk onnu sino nakangku pelang.
18 Se ino manuldu sino naggabwat sino nakam-
mangkepay, tufukanna pelangino kedayawanna. Udde
ino manggam si madayawino nanundun sikwana, pas-
siya gakkuruwino sapitanna anna awaningke popo-
sunganna. ††19 Bakkangkaddi Moisesino nanga'da sik-
wayu sino lintig? Udde awaningke sikwayuwa manun-
tul sinaya lintig. Se nu tuntulandonad, ammera'ngad
ngangatana papatayan.”
20 Sinabbino tolayira si, “Nansekkan! Inya ma'lurino
mangngangata mamapatay sikwam?”
21 Wasinoy, sinapiti Jesus si, “Namittak ke a nappa-
battunoy si natakit sino awna aggimwangan, e ka-
pa'la'daw, 22 massiki ana kappayino akwandaw sinoya
aw. Se aneno netuni Moises sikwayuwa inillalupa'na
sino gagginafunera a kugitandonaddino abbindawira
sino mekawaluwa awda. Massiki nu medemmu sino
awna aggimwangan, akwandokappay. 23 Nu antuweno
akwandaw sino awna aggimwangan takesi tuntulan-
dawino netuni Moises mappeafu sino kugit, sangkayu
lang nabbungut sikwak gafu sino nariyangku sino tak-
i'neno lalaki sino awna aggimwangan? 24 Ammeyu nad
balawannino naitayuwa inangwak, nu ammeyu lud
dandammannino kinalawanna.”

I Jesus Kaddino Kristo?

25 Waso kunnenoy, ino korwanira a taga-Jerusalem,
sinapi'da si, “Bakkangkad yawino tolaya anggammino
pangafuwantamira a papatayan? 26 Mayan nurepelan-
ga manuldu sino kaodduwanna tolaya awana makkon-
tara sikwana? Adasi ammura si antuweno Kristo a
nekariyi Dios a gumamwang? 27 Bakkan nakuy, se
nanu gumamwangino Kristo, awangkanuwa mangam-
mu sino paggabwatanna, udde iyana tolay, ammutam
amminino naggabwatanna.”
28 Wasinoy, nekokwa i Jesus a naddamit sino nanul-
duwanna sino Templo, e sinapi'na si, “Kundaw si am-
murak anna ammuyu kappayino naggabwatangku.
Udde ino kakuruwanna, bakkanna naggabwat so
nakangkuweno inangngangku sitaw, nu ammena lud
aneno nanundun sikwak. Antuweno gakkuruwa nag-
gabwatangku, udde sikwayu, ammeyu inammu. 29 Ud-
de ikkanak, ammuk, se antuweno naggabwatangku, e
antu kappayino nanundun sikwak sitaw.”
30 Wasin sinapiti Jesus inoy, anggammino panga-
fuwandera si do'manda, udde ammera dama a akwan,
se ammena kepay nada'ngeno tiyempona. 31 Udde
massiki nu kunnenoy, odduwera a nangurug sikwana,
e sinapi'da si, “Antu nakuyino Kristo. Se massiki nu
wara korwana gumamwang, awan nakuy oddu si ak-
wanna a kakka'baw amma sitawa tolay.”

Ino Nano'manda Nad Ki Jesus

32 Wasin diningngaggino Fariseowera inaya sapitan-
nino tolayira mappeafu ki Jesus, ira andino panga-
fuwanirana padi, dinundundeno gwardiyerana Templo

† *Ino fiyesta a mingngan si Bawiyera, talingguwanino kabayangnga. Amminino Judyuwera, nangwera si bawira, e antuweno pagyananda takesi panandanda sino nallakaranino gagginafurera sino kalolowat sin nanawanda sey Egipto.*

†† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw: ...awan liwa'na.*

a umang mano'ma ki Jesus. 33 Gafu sinoy, sinapiti Jesus
si, “Ammena mabayino pagyanangku sikwayu, e
muliyakun sino nanundun sikwak. 34 Iintufukanda'nga,
udde ammera'nga masumpalan, se ammekayuna
makaang sino pagyanangku.” 35 Wasinoy, nakkakibik-
ibebutino pangafuwanirana Judyu a kunda si, “Sinto-
deno anganna a ammetamma masumpalan? Umang
nakuy sino lulubbuna agyananino kasiJudyutamira ta
tulduwanna kappayino bakkannira a Judyu a ana
sinay. 36 Kunna si iintufukantamma, udde ammetam
masumpalan. Kunna kappay si ammetamma makaang
sino pagyananna. Sanna nakuyino anggamma sapi-
tan?” kunda.

Ino Keampariyanino Espirituwi Dios Si Danum

37 Ino kauddiyana awna fiyesta, antuweno kapatiyan.
Sinoya aw, natta'daggi Jesus e nekokwana a nassapit
si, “Nu inyeno mauwaw, umang nad sikwak ta uminum
38 se aneno nepeturakki Dios a kunna si, ‘Massiki in-
yeno mangurug sikwak, magyanna sikwaneno man-
ga'da si biyaya kunnangke danuma kanayuna mabwal
sino bitufut.’ ” 39 Ino anggamma sapitannino danuma
kunni Jesus, antuweno Espirituwi Dios a meya'dana
sino manguruwira sikwana. Udde sinoya tiyempo,
amme kepay neya'deno Espiritu, se ammena kepay
nuliyi Jesus sey langit ta madayaw.

Ammena Nakkakarunneno Nakammino Tolayira Mappeafu Ki Jesus

40 Wasin diningngaggino tolayireno sinapiti Jesus,
sinapitino korwanira si, “Gakkuruwa antuweno gumal-
abbuna aggataronantam.” 41 Ino korwanira, sinapi'da
si, “Antuweno Kristo a dinunduni Dios.” Udde ino pay
korwanira, kunda si, “Bakkan, se naggabwat sey
Galilea, e bakkan sinayino paggabwatanino Kristo.
42 Se kunnino nepeturakki Dios si iyaka i Ari David ino
Kristo e meyanak sey Betlehem a lubbuni David si'in.”
43 Antu gafuna, ammena nakkakarunneno nakammino
tolayira mappeafu ki Jesus. 44 Ino korwanira, angganda
a do'man, udde awaningke makaturira mano'ma sik-
wana.

Ino Amme Panguruwanino Pangafuwanirana Judyu Ki Jesus

45 Wasinoy, nuliyeno gwardiyerana Templo sino
agyananino pangafuwanirana padi andino Fariseow-
era, e nebebutino nanundunira sikwara si, “Mayan am-
meyu dino'man ta neiyandaw sitaw?”

46 E sinabbino gwardiyera si, “Awaningke kakunna-
neno addami'na!”

47 E sinapitino Fariseowera si, “Ma, massiki ikkayu,
nabalabaliyangkayu kappepay? 48 Wara sikwamiya tat-
turay anna Fariseo a mangurug sikwana? 49 Ino odd-
uwera a tolaya nangurug sikwana, awaningke ammu-
ra mappeafu sino lintiddam. Kastigunira naddi Dios.”

50 Agyanino tata sikwara a Fariseo a i Nicodemo a an-
tuweno inang nakitatabbag ki Jesus si'in. Sinapi'na sik-
wara si, 51 “Udde sino lintiddam, ammena dama a pali-
watannino tata tolay, nu ammetambu imbistigaran ta
ammuntamino inangwana.”

52 E netabbino bulunnera sikwana si, “Ma, taga-
Galileaka kappay ta duffunannu? Adalannu kappe-
naddino nepeturakki Dios takesi maammuwannu si
awaningke a gumalabbuna maggabwat sey Galilea.”
53 Wasinoy, inanawiran sey balera.

Ino Napakomanino Bafaya Nalliwat

8 Udde i Jesus, inang sey kulura Olivo. 2 Waso
kadarama'na, naggi'batti Jesus a nuli sino Templo,
e inaribumbungan amminino tolayira sinay. Nattutturi
Jesus, kasena nanuldu sikwara. 3 Wasinoy, gi-
namwangino korwanira a mammesturuwerana lintig
andino Fariseowera a niyang sino tata a bafaya dino'-
manda a nakidurug si bakkanna atawana. Nepata'dad-
da sino nara'langanino tolayira. 4 E sinapi'da ki Jesus
si, “Afu, iyawa bafay, dina'ngamiya nakidurug si
bakkanna atawana. 5 Kunnino lintiyi Moises si mala-
palappa'ngaddino kunnayana bafay kiyad si matay.
Udde sikwam, sanneno masapi'nu?” 6 Kunnenoyino
sinapi'da ki Jesus se angganda si wara paggafuwanda
a midarum sikwana. Udde i Jesus, aggao'mabbelanga
panura'ngeno tamuruna sino lafuk.

7 Wasin patotonutandeno nappakibebut sikwana nu
sanneno masapi'na, ginabwat e sinapi'na sikwara si,
“Nu inya sikwayuweno awana liwa'na, antu naddino
maunta a mallappag sikwana.” 8 Kasena kappay ino'-
madda manurak sino lafuk.

9 Wasin diningngaddenaya sinapiti Jesus, nassittat-
era a inanaw a naunteno kalakayanda kiyad si
inanawira ammin. Da Jesus pelangino natak annino
bafaya aggata'daggepay sino a'langnga. 10 Ginabwati
Jesus e sinapi'na sino bafay si, “Antomatiran? Awana
natak si mangastigu sikwam?”

11 “Awan, Afu,” kunnino bafay.

E nekunni Jesus sikwana si, “Massiki ikkanak, am-
metaka pay kastigun. Manokan lud, udde ammemun
ipidwa a malliwat.”

Ino Keampariyani Jesus Si Sirwat

12 Wasin nanuldu kappayi Jesus sino tolayira, sinapi'-
na si, “Ikkanakino kunnangke sirwata mawwaldag sino
nakammino tolayira sito lubag. Nu inyeno dumandan
sikwak, ammena mallakad so lammuk se mawaldan
sitawa sirwata manga'da si biyaya mannayun.”

13 E sinapitino Fariseowera sikwana si, “Ammena
makurug yana sapitannu se ta'daggannungkepayino
baggim.”
14 E netabbi Jesus si, “Massiki nu ikkanakungkepayino
mana'dag sino baggik, gakkurubbayino sapitangku, se
ammukino naggabwatangku annino ira'bungku. Udde
sikwayu, ammeyu inammuweno naggabwatangku an-
nino ira'bungku. 15 Ino akwandawa mangukum sik-
wak, nabbakabakkan se dandammandopelangino
maitayu. Udde sikwak, awana ukumangku. 16 Udde nu
wara ukumangku, fustuweno angngukungku, se
bakkannappelangino mangukum, nu ammena lud
ikkami anni Ama a nanundun sikwak. 17 Se neturak
sino lintiddaw a kakuruwanino sapitannino adwera a
tolay nu makkunneno ammakurudda. 18 Ino tata a
mana'dag sikwak, ikkanakungkepay, e ino mekadwa, i
Ama a nanundun sikwak.”
19 Wasinoy, binebu'da si, “Sintawino agyanani Ama-
ma kunnu?”
E kunni Jesus si, “Ammerak gakkuruwa ammu anna
ammeyu kappay ammuwi Ama. Se nannud ammurak,
ammuyu naggappayi Amak.”
20 Sinapiti Jesus amminira yaw sin nanulduwanna
sino Templo a ara'ni sino aggiittunganda si pirak. Ud-
de massiki aneno pangafuwanira sinay, awana mano'-
ma sikwana, se ammena kepay nada'ngeno tiyem-
pona.

Ino Sinapiti Jesus Sino Judyuwera A Ammera Nangu-rug

21 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Anawan-
takayuna, e pakaiintufukanda'nga. Udde ammekayuna
makaang sino agyanangku, se matekayuna a ammena
napakomanino liwa'daw.”
22 Antu gafuna, nattatarabbanino pangafuwanirana
Judyu si, “Ansannada sinapit si ammetam makaang
sino agyananna? Papatayannaneno baggina e?”
23 Sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Ikkayu, naggab-
wakkayu sito lubag, e ino pelang mappeafu sito lubag-
gino ammuyu. Udde ikkanak, naggabwatak sey langit,
antuweno tangananino nakangku sikwayu. 24 Antu ga-
funa, sinapikku si matekayuwa ammena napakomani-
no liwa'daw, se antuneno gakkuruwa makwa nu am-
meyu kuruwan si ikkanakino sinapikku.”
25 “Ma, inyaka ma'lud?” kunda sikwana.
E sinabbi Jesus si, “Ino sinapasapikku sikwayu
nangiyafu si'in kiyad sito ingkein. 26 Oddu kappenaddi-
no sapitangkuwa mappaliwat sikwayu. Udde ino
pelang ipakaammuk sino tolayira sito lubag ino din-
ingngaggu sino nanundun sikwak, a gakkurug am-
minino sapitannera.”
27 Udde ammera naawatan si i Dios a Amana ino
sinapiti Jesus. 28 Antu gafuna, sinapikkappayi Jesus sik-
wara si, “Nanu itayaddaka Abbingnga Tolay sino krus,
kaseyuna maammuwan si ikkanakino sinapikku.
Maammuwandona kappay si awana akwangku si mag-
gabwat sino nakangku, nu ammek lud sapitam-
pelangino netulduwi Ama. 29 Ino nanundun sikwak,
kanayuna mebumbulun sikwak. Ammenak pittatan, se
ino kanayuna akwangku ino panggammanna.” 30 Odd-
uwera a nangurug sikwana sin diningngaddenaya
sinapi'na.

Ino Mebilangira Si Gakagaka I Abraham

31 Wasinoy, sinapiti Jesus sino Judyuwera a nangurug
sikwana si, “Nu mattalaginaggayuwa manuntul sino
netulduk sikwayu, gakkuruwa ikkayuweno adalangku.
32 Maammuwandawino kakuruwan mappeafu sikwak,
e inaya kakuruwan, antuweno mappawaya sikwayu
sino kinaaripandaw.”
33 Wasinoy, sinabbino Judyuwera si, “Gakagakaraka-
mi i Abraham, e awangkepay nangaripan sikwami.
Sannu lang sapitan si mapawayangkami?”
34 Sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Gakkurug yo sapi-
tangku sikwayu, massiki sanna a tolaya malliwat, ino
liwatino nangaripan sikwana. 35 Ino aripan, damana a
paanawan sino balayino nangaripan sikwana, udde
ino abbingino makwan balay, ammena paanawan, se
abbingnga si makkikiyad. 36 Antu gafuna, nu ikkanaka
Abbingi Diosino mangipawaya sikwayu sino kinaari-
pandaw, gakkuruwingke a mawayangkayu. 37 Ammuk
si gakagakarakayuwi Abraham, udde massiki kun-
nenoy, anggandak kepaya papatayan, se ammayan-
dawino sapitangku. 38 Ino pelang nepaita i Ama sikwak
ino sapitangku. Kunna kappayino akwandaw, se ino
tuntulandaw ino diningngaddaw sino amayu.”
39 Sinapitino Judyuwera si, “Awana korwan si nagga-
ka sikwami, nu bakkampelangi Abraham.”
Udde netabbi Jesus si, “Nu gakkurungngadda gaka-
gakarakayuwi Abraham, tuntulandonaddino inan-
gangwana. 40 Se itandaw, anggandaka papatayan, nu
sapitangku pelang sikwayuweno kakuruwana dining-
ngaggu ki Dios. Bakkanna kunnenoyino inangwa i Abra-
ham. 41 Inayira a akwandaw, kakunneno aggangweno
gakkuruwa amayu.”
E sinapi'da si, “Bakkangkamiya banayi, se tata ke ino
amamiya i Dios.”
42 Sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Nannud gakku-
ruwa i Diosino amayu, angganda'ngaggappay se an-
tuweno naggabwatangku sin inangngangku sitaw.
Bakkanna urekungkepayino inangngangku sitaw, nu
ammena lud antuweno nanundun sikwak. 43 Mayan
ammeyu maawatanino sapitangku? On se ammeyu
anggamma dingngaggan. 44 Kakunnayuweno
amayuwa i Ofag. Ino anggamma, antuweno angga-
dawa akwan. Gumapapatay nangiyafu si'in kiyad sito

ingkein. Kababannangngeno kakuruwan se passiya siriyeno ana sikwana. Nu massisiri, tuntulanna pelangino gagangena, se sariyon anna antuweno fungalla ammina siri. 45 Udde ikkanak, passiya gakkuruwino sapitangku sikwayu, e antuweno gafuna a ammerak kuruwan. 46 Inya sikwayuweno mangita'dag si wara liwakku? Awan. Nu gakkurug ammina sapitangku, mayan ammerak kuruwan? 47 Ino abbingira i Dios, dingngaggandeno sapitanna sikwara. Ino gafuna a ammeyu dingngaggannino sapitanna sikwayu, bakkangkayuwa abbingnga."

Da Jesus Anni Abraham

48 Wasinoy, sinapitino pangafuwanirana Judyu ki Jesus si, "Gakkuruwingke ino sinapi'miya taga-Samariaka a kalingami, † anna naassaddangka kappay."

49 "Ammek naassaddan," netabbi Jesus, "se dayawangkuwi Ama. Udde ikkayu, ayoyungandak. 50 Ammek mappedayaw, udde aneno makammu sino kedayawangku, e antu kappeneno mana'dag sikwak anna mangukum sikwayu. 51 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, nu inyeno mangurug sito itulduk, ammenana matay si makkikiyad."

52 Wasinoy, sinapikkappayino Judyuwera si, "Awaninna daladudwami si gakkuruwa inassaggan. Massikira Abraham andino gumalabbunira si'in, natayira ammin, gampade sapitannu kepay si nu inyeno mangurug sino tuldum, ammeran matay. 53 Nadayoka kad amma sino gagginafutamira a da Abraham andino gumalabbunira, a natayiran? Inyakangkekun?"

54 E sinabbi Jesus si, "Nu ikkana'ngaddino mipadayaw sino baggikungkepay, awana serbina. Udde i Ama a kundaw si Diosdaw, antuweno midayaw sikwak. 55 Ammeyu inammu, udde ikkanak, ammukungke. Nu kungku nad si ammek inammu, massisiriya'ngad a kunna pay sikwayu. Udde gakkuruwa ammuk, e akwangkuweno sapitanna. 56 Maanggammingke i Abraham a gagginafuyu si'in sin naammuwanna si maitananeno gamwangangku sito lubag, e gakkuruwa naitanan e maanggammingke."

57 Sinapitino Judyuwera si, "Awangkepay limafuluneno runnu, e ansannuweno nita ki Abraham?"

58 E sinabbi Jesus si, "Gakkurug yo sapitangku sikwayu, sin amme kepay neyanaki Abraham, nagyanakun." 59 Antuweno na'namira si batu e lappagganda naddi Jesus, udde inalluweti Jesus †† a inanaw sino Templo.

† *Ino Judyu, nappoporayandeno taga-Samariyera anna inammera a mebulun sikwara. Antu gafuna, ino sapitanda si kunnangke taga-Samaria i Jesus, pappoporera sikwana.* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw: ...nalefangngani Jesus...*

Ino Nappabattunoyani Jesus Sino Lalakiya Neyanaka Lappat

9 Wasin malallakari Jesus, initaneno tata a lalakiya neyanaka lappat. 2 E nappakibebutino adalannera si, "Afu, inyeno makwan liwat sino nalappattannenaya lalaki?"

3 E sinabbi Jesus si, "Bakkanna liwa'neno nalappattanna, anna bakkangkappaya liwatino mapparana'ngera, nu ammena lud nalappat takesi maiteno pannakadama i Dios a mappabattunoy sikwana. 4 Akwantammaddino nepakweno nanundun sikwak se kunnangke aw kepay, a ino anggamma sapitan, aggabiyayetangkepay. Se nanu matayetam, awaninna damatama akwan a kunnangke gafiya ammetam makatarabafu. 5 Udde kawarak kepay sito lubag, kakunnakino sirwata mawwaldag sino nakamma tolay."

6 Wasin sinapiti Jesus inoy, nalluppa sino lubag, e nepalluya'nga, kasena neaffuriyat sino mateno lappat, 7 e sinapi'na sikwana si, "Umangka mimutung sino nabissokunga addiyutan sey Siloe." (Ino anggamma sapitannino Siloe, Dinundun.) Inang nimutungino lalaki, e sino nuliyanna sino balena, nakaiten.

8 Wasin initeno kalubbunannera andino nitera sikwana sin nappalimutanna si'in, sinapi'da si, "Bakkangkad yanino kanayuna aggatuttura mappalimut?" 9 Nekunnino korwanira si, "On, antu," udde kumpayino korwanira si, "Bakkan, udde nakkamutungira pelang."

Wasinoy, sinapitino lalaki si, "On, ikkanakin nappalimut si'in."

10 E nebebu'da si, "Ansangka lang mantu makaita?"

11 E sinabbangnga si, "Agyanino tolaya mingngan si Jesus, nepalluya'ngeno luppana sino lubag, kasena neaffuriyat sino matak, e sinapi'na si, 'Umangka mimutung sey Siloe.' Inangngak sinay, e wasin nimutungak, nakaitakumpay."

12 E sinapi'da sikwana si, "Sintawino agyananna?"

"Inta, ammek ammu," kunnino lalaki.

Ino Nappakibebutanino Fariseowera Sino Lalakiya Lappat Si'in

13 Waso kunnenoy, neyandeno lalakiya nabbattunoyino lappa'na sino Fariseowera. 14 Awna aggimwanganino nangwani Jesus si luyak a nepagasna sino lappattino lalaki. 15 E nebebutino Fariseowera sino lalaki nu sanneno nakwa sikwana a naariyeno lappa'na. E nepidwana a sinapit si, "Inafuriyatanneno matak si luyak, e wasin nimutungak, nakaitakumpay."

16 Antu gafuna, sinapitino korwanira a Fariseo si, "Amme dinunduni Diosino tolaya nangwa si kunnayan, se ammena tuntulannino lintig mappeafu sino awna

aggimwangan.” Udde ino korwanira, sinapi'da si, “Makaangwa kaddino minalliwat si kakka'bawa kunnayan?” E naggaradweran.

17 Gafu so kunnenoy, finu'ngaddangkappayino Fariseowera sino lalaki si, “Nu sikwam, sanneno masapi'nu mappeafu sikwana, se kunnu si nepabbattunoydaka?”

E sinabbangnga si, “Tata lura gumalabbun.”

18 Udde amme kinuruwino pangafuwanirana Judyu si lappat si'in udde nabbattunoyin, antu gafuneno nappaayanda sino mapparana'ngera, 19 e nebebu'da si, “Abbindokad yaw? Gakkurug kadda lappat sin neyanakanna? Sanna mat ta makaita mantu?”

20 E sinabbino mapparana'ngera si, “On, abbimmi pay yan, e gakkuruwa lappat sin neyanakanna. 21 Udde ammemi ammuweno gafuna a makaiten sito ingkein, anna ammemi kappay ammu nu inyeno nappabattunoy sikwana. Futandawingkepay sikwana se dokallingkena e ammunanino itabbangngera.” 22 Antuwenoyino sinapi'da se mattalawira sino pangafuwanirana Judyu. Se natatarabbanda si nu wara massapit si i Jesusino Kristo a nekariyi Dios, ammeran mebilanga Judyu. 23 Antu gafuna a sinapitino mapparana'ngera si antuwengkepayino paffutanda.

24 Wasinoy, inayangkappayino pangafuwanirana Judyuweno lalakiya lappat si'in, e sinapi'da si, “Massapataka ki Dios si gakkuruwino sapitannu, se ino nappabattunoy sikwam, ammumi si minalliwat.”

25 E sinabbino lalaki si, “Ammek ammu nu minalliwat onnu bakkan. Ino pelang ammuk, lappattak si'in, udde sitoya, makaitakun.”

26 E binebu'da kappay sikwana si, “Sanneno inangwana sikwam a makaitakan?”

27 E sinapi'na kappay si, “Sinapikku kenain sikwayu, udde ammeyu kuruwan. Ma, anggandokaggappaya dingngaggan? Anggandokaggappaya mabbali si adalanna?”

28 Wasinoy, nassapasapitanda si, “Ikka keneno adalanna, udde sikwami, adalandakamiyi Moises. 29 Se ammumi si sinatabbi Diosi Moises, udde iyana tolay, ammemi inammuweno naggabwatanna.”

30 Sinapitino lalaki si, “Makka'bawak sitan. Nepabbattunoydak, gampade ammeyummangke inammuweno naggabwatanna. 31 Ammutangkena si amme dingngagganni Diosino minalliwatira, udde dingngagganneno maddayawira sikwana annino mangwera sino panggammanna. 32 Makkiyad sin gafuna yo lubag, awana nadingngag si tolaya mappabattunoy si neyanaka lappat. 33 Nu ammena nad naggabwat ki Dios, ammena nad makaangwa si kunnayaw.”

34 E sinapitino pangafuwanira sikwana si, “Neyanakka a minalliwat, e sandakami lang tulduwan?” Wasin sinapi'denoy, nepaanoran.

Ino Ammera Mangurug, Kunnangke Lappattira

35 Wasin diningngaggi Jesus a nepaanoreno lappatta nepabbattunoyna, inintara'nga, e wasin sinumpalanna, sinapi'na sikwana si, “Mangurugga sino Abbingnga Tolay?”

36 E sinabbino lalaki si, “Afu, ituldum nu inya takesi manguruwak sikwana.”

37 E sinapiti Jesus si, “Naitamun se antuweno makitatabbag sikwam ingkein.”

38 “Afu, manguruwak sikwam,” kunnino lalaki, e namalitura naddayaw sikwana.

39 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus si, “Inangngak sito lubag ta melasinino ammera nangammu ki Dios andino nangammuwera sikwana. Ino ammera nangammu ki Dios a meyampariyira si lappat, pabbattunoyangkuwera ta makaitera. Udde ino makkun si ammura i Dios, kunnangke malappattirana.”

40 Ino Fariseowera a agyan sinay, diningngaddeno sinapi'na, e sinapi'da sikwana si, “Ma, anggammu kadda sapitan si lappakkami kappay?”

41 E sinabbi Jesus si, “Nannud gakkuruwa lappakkayu, awan nadda liwa'daw. Udde gafu se kundaw si makaitakayu, antu gafuna a ana kepayino liwa'daw.”

Ino Neampariyani Jesus Sino Nalawara Gumaimut Si Karnero

10 Wasinoy, niyampariyi Jesus a nassapit si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu. Nu wara kulunganino karnero e amme sumallungino tolay sino fustuwa lamwanganna, nu ammena lud munek sino alasangnga, gumatakaw anna tulisan inaya tolay. 2 Se ino gumaimut sino karnerowera, sumallung sino fustuwa lamwangan. 3 Antuweno patallungannino gwardiya neno lamwangan, e ayanneno karneronera. E nu taiingnganannera, maimunuwandeno dami'na, e umaddanira sikwana, kasenera pallawanan. 4 Nu nelawannera ammin, ifuyu'nera e dumandanira sikwana, se ammureno dami'na. 5 Ammerangkelang kedadandanan si korwana tolay, nu ammera lud mabbukal, se ammera inammuweno dami'na.” 6 Antuweno ampariyi Jesus sino tolayira, udde ammera naawatan nu sanneno anggamma sapitan.

7 Wasinoy, niyampariggappayi Jesus a nassapit si, “Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ikkanakino kunnangke lamwangana sumallunganino karnerowera. 8 Amminira a naunta sikwaka nanuldu si bakkanna gakkurug, kunnangke gumatakawira anna tulisan. Udde ammayira kinuruwino karnerok. 9 Ikkanakino kunnangke lamwangan. Massiki inyeno sumallung sikwak, mesalakanira. Ireno kunnangke karneroka sumallung anna mallawan a kanayuna nalawarino garafanda. 10 Ino gakkanneno gumatakaw, awana korwan nu

bakkampelangino mattakaw, mamapatay, anna manaral. Udde ikkanak, inangngak sitaw takesi maa'dan naddino tolayira si nalawara biyaya awana kakunnana.
11 "Ikkanakino kalalawarana gumaimut si karnero.
Ino nalawara gumaimut, iya'daneno biyangnga takesi
mesalakanira. 12 Udde nu ino mindag sino karnerowera ino matandanampelang a bakkannino makwan
karnero, e nu wara itanna si sumarona atu, mabbukal
e anawanneno indagganna a karnero. E katannino
sumarona atuweno korwanira a karnero, e
mawarawarakino korwanira. 13 Ino gafuneno nabbukalanino matandanan, bakkanna akwaneno
karnerowera e ammenera ikalow. 14,15 Udde ikkanakino
kalalawarana gumaimut si karnero. Se ino nangammuwangku sino karnerokira annino nangammuwanda
sikwak, kakunnana kappayino nangammuwangku ki
Ama annino nangammuwanna sikwak. E iya'dak kappayino biyaggu takesi mabiyayira. 16 Ana kappayino
korwanira a karnerok a ammena kepay nedagga sito
kulungan. † Iyangkuwera nad sitaw ta dingngagganda
kappayino damikku, takesi mittateno kaaramunganda
ammin e tata ke ino mimut sikwara.
17 "Iiddukannaki Ama se iya'dakino biyaggu takesi
mangngangoliyak kappena. 18 Awaningke a makapapatay sikwak nu bakkanna urekungkepay, se aneno
kalintiyangkuwa manga'da sino biyaggu e ana kappayino kalintiyangkuwa mappauli, se antuweno netuni
Ama sikwak."
19 Wasinoy, naggadwa kappayino Judyuwera gafu
sinayira a sinapiti Jesus. 20 Odduwera a nassapit si,
"Inanset se naassaddan. Sanna ma'lura dingngaggandaw sitan sapitanna ya?" 21 Udde ino korwanira,
sinapi'da si, "Ino naassaddan, ammera makasapit si
kunnenoy. Damana kadda mappabattunoy si lappattino dimonyu?"
22 Wasin tiyempona irid, agyanin fiyesta sey
Jerusalem a ngananda si fiestana Kewa'latanino Templo. 23 Agyani Jesus sinoya fiyesta a malallakad sino
Palayari Solomon sino Templo. ††24 Inaribumbunganino
Judyuwera, e sinapi'da si, "Naansa ma'neno pitulduwannu sino kakuruwan? Ituldumun nad sikwami nu
ikkeno Kristo a nekariyi Dios."
25 E sinapiti Jesus si, "Netulduk kena sikwayu, udde
ammeyu kinurug. Ino kakka'bawa inangwak gafu sino
pannakadama i Ama, ireno mita'dag sikwak. 26 Udde
ammekayu mangurug se bakkangkayuwa karnerok.
27 Se ino karnerokira, dingngaggandeno damikku e
ammukira kappay. Antu gafuna, dumandanira sikwak,
28 e a'dangkuwera si biyaya mannayun. Ammerangke
mekatway ki Dios si makkikiyad, e awangkappaya
makafulat sikwara sikwak. 29 Se i Ama a nitalak sikwara
sikwakino kapatiyan si ammin, ‡ e awaningke makafulat sikwara sino aggimuti Ama. 30 Se ikkami anni Ama,
mittatakami."
31 Wasin sinapiti Jesus inoy, na'nangkappayino
Judyuwera si batuwa ilappadda nad sikwana. 32 E
sinapiti Jesus si, "Odduweno nalawara inangwak sikwayuwa nepaangwa i Ama sikwak. Sanna sikwareno
gafuna a lappaggandak?"
33 E sinabbino Judyuwera si, "Bakkannino nalawara
inangwamino pallappaggammi sikwam, nu ammena
lurino pangababilannu ki Dios. Toleka pelang, udde
ikunnamino baggim sikwana."
34 Sinapiti Jesus si, "Udde aneno nepeturakki Dios
sino kundawa lintiddaw mappeafu sino pangafuwandawira si'ina kunna si, 'Ikkanaki Dios, e sapitangku si
dioskayu kappay.' ‡†35 Ammutam si ammenan
maangkakweno nepeturakki Dios. Nu diosino
nepingnganna sino tolayira a nappasapitanna sino
sapi'na, 36 sandolang sapitan si ababilangkuwi Dios gafu se sinapikku si ikkanakino Abbingnga? Se ikkanakino pinilina anna dinundunna sito lubag. 37 Nu amme'ngad akwanino kakka'bawa paangwa i Ama sikwak, massiki nu ammekayu mangurug sikwak. 38 Udde
nu antuweno akwangku, massiki ammeyu kuruwanni-
no sapitangku, kuruwandonad yawa akwangkuwera,
takesi maammuwandawa ana i Ama sikwak anna
anappay sikwana."
39 Wasinoy, kinakkapanda kappaya do'mani Jesus,
udde nalli'wa sikwara. 40 Nuliyi Jesus sino
dammangngeno wawwanga Jordan, inang sino pitta a
nabbawtisarani Juan sino tolayira, e nagyan sinay.
41 Odduwa tolaya inang sikwana. Sinapi'da si, "Awana
inangwa i Juan si kakka'baw, udde gakkurug ammina
sinapi'na mappeafu sitawa tolay." 42 E odduwereno
nangurug sikwana sinay.

Ino Natayani Lazaro

1,2 Agyanino makkakarolakira a nagyan sey Betania a
da Maria, Marta, anni Lazaro. Iyawa Maria, antuweno
nisibug si bambangug sino takkiyi Afu Jesus, kasena finunatan sino abu'nga. Wasinoy, nalowani Lazaro, 3 e
nanundunda Maria anni Marta si umang mangipakaammu ki Jesus, e sinapi'na si, "Afu, malowanino
iiddukannuwa bulunnu."
4 Wasin diningngaggi Jesus inoy, sinapi'na si, "Inaya
kalona, bakkanna katayanino pattupakkanna, nu ammena lud nakwa inay takesi madayawi Dios anna madayawak kappaya Abbingnga."
5 I Jesus, iiddukannangke ino talluwera a makkakarolak. 6 Udde massiki diningngangnga a malowani

† *Ino karnerowera a sapitanni Jesus sitaw, ino tolayira a bakkanna Judyu a mingngangkappay si Gentil.* †† *Ino Palayari Solomon, nalawa anna asodda passiyonganna tolay. Ino arinera, ara'ni si karadwa a metroweno kata'nanda.*

‡ *Ino sapitannino korwana manuskritu sino dami'na Griego: Se ino netalakki Ama sikwak ino kapapatiyan si ammin.* ‡† *Salmo 82:6*

Lazaro, ammena nalana inang se nagyangkepay sinay
si adwa aw, 7 kasena nekun sino adalannera si,
“Muliyetamun sey Judea.”
8 “Afu, ammena kepay nabayino pallappaggan nadd-
no Judyuwera sinay sikwam, gampade anggammu ke-
paya muliyetam sinay?” kunda.
9 Udde sinapiti Jesus si, “Kadde, awana makwa sik-
watam. Karadwa orattino tata si aw, e ammena
meduffuweno tolaya mallakad si aw, se maiteno
lakaranna. 10 Udde ino mallakad si gafi, meduffu, se
awana sirwa'na.” 11 E sinapikkappayi Jesus si, “Matu-
ruwinni Lazaro a buluntam, udde angku gammiyan.”
12 E sinapitino adalannera si, “Afu, nalawad nu matu-
rug, se maariyeno kalona.” 13 Aridda si gakkuruwa
naturuwi Lazaro, udde ino anggammi Jesus a sapitan,
natayin.
14 Antu gafuna, sinapi'nan sikwara si, “Natayinni
Lazaro, 15 udde nalawad se awanak sinay sin natayan-
na, takesi mattuyangngeno angnguruddaw gafu sino
itandaw. Ara, intamun ta antam itan.”
16 I Tomas a ngananda si Siping, sinapi'na sino bafu-
lunnera a adalan si, “Mebulunetam sikwana, takesi nu
papatayanda, matayetam pay ammin.”

I Jesusino Mappaangngangoli Si Natay Annino Manga'da Si Biyag

17 Wasin ginamwanda Jesus sey Betania, naam-
muwanda si kappata awinni Lazaro a netanam. 18 Gafu
se tallu ke a kilometroweno kaaroyuna Betania sey
Jerusalem, 19 odduwera a taga-Jerusalem a inang na-
mambay sikwara Marta anni Maria gafu sino natayani-
no kola'da.
20 Wasin diningngaggi Marta a ara'niyenda Jesus a
gumamwang, inangngira dinambal. Udde i Maria,
natak sino balera. 21 Sinapiti Marta ki Jesus si, “Afu, nu
nagyangka nad sitaw, ammena nad natayino kola'mi.
22 Udde massiki kunnenoy, ammuk si iya'dana i Dios
sikwamino ingkelamanga arangngannu.”
23 E sinapiti Jesus si, “Mangngangolineno kola'ngu.”
24 “On, ammuk si mangngangolina so uddina awa
meyindan sino pangngangoliyanino amminira a
natay,” netabbi Marta.
25 E sinapikkappayi Jesus si, “Ikkanakino mappaangn-
gangoli si natay anna ikkanakino manga'da si biyag.
Ammina mangurug sikwak, massiki nu matayira,
mabiyayira kappay si makkikiyad. 26 E amminira a ag-
gabiyag, nu manguruwira sikwak, ammera matay si
makkikiyad. Kuruwannu yaw?”
27 “On, Afu,” kunni Marta, “kuruwangku si ikkeno
Kristo a Abbingi Dios a nekarina a umang sito lubag.”

Ino Nattangitani Jesus

28 Wasin sinapiti Marta inay, nuli sino balera, kinu-
lafattanna i Maria, kasena nedumidumiya, “Gi-
namwangino Afutam e paayaddaka.” 29 Wasin diningn-
gaggi Maria inay, ginabwat e nakkangkama inang di-
nambal ki Jesus, 30 se ana kepera Jesus sino patabboka
nanambalani Marta sikwana. 31 Ino tolayira a nagyan
sino balaya namambay ki Maria, initareno ginab-
watanna, e dinandananda, se aridda si umang sino
tanam ta mattangit sinay.
32 Wasin ginamwangi Maria sino agyananda Jesus,
namalitud sino a'langnga, e sinapi'na si, “Afu, nu
nagyangka nad sitaw, ammena nad natayino kola'mi.”
33 Wasin inita i Jesus si mattatarangi'da Maria andino
bafulunnera, malowingke ino nakamma, 34 e sinapi'na
si, “Sintawino nitanammandaw sikwana?”
E sinapi'da si, “Afu, antam itan.” 35 E nattangippayi Je-
sus.
36 E sinapitino tolayira si, “Itandaw, dokallingke ino
angngikalona ki Lazaro.” 37 Udde sinapitino korwanira
si, “Nepabbattunoyneno lappatta tolay. Mayan awan-
ingke inangwana takesi ammena nad natayi Lazaro?”

Ino Nangngangoliyani Lazaro

38 Wasin ginamwangira sino tanam, nallalow kap-
payino nakamma. Agwefino nitanammanda a nagaku-
tan si batu. 39 “Ariyandaw yan batu,” kunni Jesus.
“On, Afu, udde nabuyukin, se kappata awinna ne-
tanam,” kunni Marta a kolakino natay.
40 E sinapiti Jesus sikwana si, “Ammek kad sinapit sik-
wam, a nu mangurugga, maitammeno kedayawani
Dios?”
41 Wasinoy, inarireno batu. Sinangawi Jesus, kasena
nekun si, “Ama, mappasalamatak se dingngaggandak.
42 Ammuk si aggadingngaggandak, udde sapitangku
yaw gafu sino tolayira sitaw, takesi kuruwanda si
ikkeno nanundun sikwak.”
43 Wasin sinapi'nenoy, nekulawuna a nassapit si,
“Lazaro, mallawangkan.” 44 E nallawanino nataya
naburiburan si sinnunino kama'na andino takkina, e
nababbaddangkappayino uluna. E sinapiti Jesus sino
tolayira si, “Ubbarandaw takesi makaanawin.”

Ino Nattatarabbanda A Pamapatayan Ki Jesus

(Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Luc. 22:1-2)

45 Ino Judyuwera a inang namambay sikwara Maria,
initara inaya inangwa i Jesus. Antu gafuna, oddu sik-
wareno nangurug sikwana. 46 Udde ino korwanira,
inangngira sino Fariseowera e netuldureno inangwa i
Jesus.
47 Waso kunnenoy, ino Fariseowera andino panga-
fuwanirana padi, nepaayaddeno korwanira a panga-

fuwanirana Judyu, e nattatarabbira. Sinapi'da si, “Sanna matino akwantam? Se inaya tolay, odduweno kakka'bawa akwanna. 48 Nu purayantam pelang, mangurungnga ammina tolay sikwana, e antuneno pabbalinda si afura. Dingngaggannino taga-Romera a matturay sikwatam, umangngirana sitaw, e darallandeno Templotam anna ammina patturayantam.”

49 Udde naddamiti Caifas, a afafuna padi sinoya run, e sinapi'na si, “Awaningke ammuyu. 50 Ammeyu kad ammu si unoyneno tata ke ino matay ta mabiyayino kalubbunannera amma sino matayetam ammin?” 51 Inaya sinapiti Caifas, bakkanna naggabwat sino nakammangkepay, udde gafu se antuweno afafuna padi, nepelabbuni Dios sikwana si matena i Jesus takesi mabiyayino kalubbunanna a Judyu. 52 E bakkampelangino kalubbunanna a Judyu, nu ammena lud ammina abbingi Dios a magyan si palulubbun, takesi mittatera ammin.

53 Nangiyafu sinoya aw, natatarabbanino pangafuwanirana Judyu nu ansanda a mamapatay ki Jesus. 54 Antu gafuna, amme nappaddara Jesus sey Judea, nu ammera lud inang sey Efraim, tata a lubbuna ara'ni sino danak. Antuweno nagyananda Jesus andino adalannera.

55 Ara'niyennino fiyestana Judyuwera a ngananda si La'wutan. Odduwera a inang sey Jerusalem a naggabwat si palulubbun, takesi akwandeno gagangera a mappadalus sino baggira so liyena fiyesta. 56 Pakaintufukanda i Jesus, e wasin naaramamungira sino Templo, nakkakibikibebutira si, “Sanneno madandandaw? Ammenada gumamwang sito fiyesta ya?” 57 Se ino pangafuwanirana padi andino Fariseowera, sinapi'da si nu wara makaammu sino agyanani Jesus, itulduna nad sikwara takesi ipado'mara.

Ino Nisibuwani Maria Si Bambangug Sino Takkiyi Jesus

(Mat. 26:6-13; Mar. 14:3-9)

12 Wasin annamma aw kepay aseneno fiyestana La'wutan, inang kappera Jesus sey Betania a lubbuni Lazaro a nepangngangolina. 2 E nidadanira si pamuwafanda Jesus, e i Marteno malla'gak. I Lazaroweno tata a makikkan sikwara Jesus.

3 Wasinoy, nangappa i Maria si kagadwana litrowa nangina a bambanguwa passiya nardo. E nesibungnga sino takkiyi Jesus, kasena finunatan sino abu'nga, e medadarngiyopino bangungnga sino balay. 4 Udde i Judas Iscariote a adalani Jesus a antuneno milaku sikwana, sinapi'na si, 5 “Sanna mat ta ammena ilaku inaya bambangug ta wara meya'da sino mekakallakkira? Se ino balorna, mekunna sino sweldu si tarun.” †6 Ino nassapitani Judas sinoy, bakkanna gafu se ikaloneno mekakallakkira, nu bakkan lud gafu se aso'dino kama'na. Se antuweno miggam sino pira'da, e gastunna nu anggamma se antuweno gagangena.

7 Udde sinapiti Jesus ki Judas si, “Purayannu pelangi Maria. Se neyimfunnenaya bambangug takesi antuweno naunta a nelana sino baggik para sino ketanammangku. 8 Se ino mekakallakkira, kanayunira a ana sikwayu, udde ikkanak, ammek kanayuna ana sikwayu.”

9 Waso kunnenoy, odduweno Judyu a naningngag si ana i Jesus sey Betania, antuweno inangngira sinay. Udde bakkampelangi Jesusino anda itan, nu ammera luggappay umang itani Lazaro a nepangngangolina. 10 Kunnantu, ino pangafuwanirana padi, nattatarabbandeno akwanda a mamapatekappay ki Lazaro, 11 se gafu sikwana, odduweno Judyuwera a nekatway sikwara e nanguruwira ki Jesus.

Ino Nanayawanda Ki Jesus Sin Inangnganna Sey Jerusalem

(Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Luc. 19:28-40)

12 Wasi kadarama'na, diningngaggino odduwera a tolaya inang nakifiyesta si gumamwanginni Jesus sey Jerusalem. 13 E nappera si adonna ayog †† ta umangngira dumambal sikwana, e nekulawura si, “Madandayawi Dios! Madandayokappenaddino dinunduni Afu Dios si pannakabaggina! Madandayawino Aritam sito Israel.”

14 I Jesus, nattakay si ubbunna asnowa nepaappana. Antuweno neyakkuruwanino nepeturakki Dios si'ina kunna si,

15 “Ikkayuwa talubbuna Jerusalem, ammekayu mattalaw se gumamwanginnino Ariyuwa mattakay si ubbunna asno.” ‡

16 Ino adalanira i Jesus, ammera kepay naawatan si iyawa makweno meyakkuruwanino neturak. Udde wasin nuliyi Jesus sey langit, antuweno nanandammanda sitawa neturak mappeafu sikwana e gakkuruwa nakwa sikwana.

17 Ino tolayira a nita sino nappaangngangoliyani Jesus ki Lazaro sin inayanna e nallawan, netulutuluyda a nipakaammu sino nakwa. 18 Antu gafuna, odduweno inang dinambal ki Jesus, se diningngaddenaya kakka'bawa senyal a inangwana. 19 Antuweno nattatarabbanino Fariseowera si, “Itandaw kadda, awana serbineno inangwatam. Se ammina tolay, dumandanira sikwana.”

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, talluwatuta dinariyu a antuweno balorneno tandan si talluwatut si aw.*

†† *Bakkanna ayog, nu ammena lud tata klasena kayu sino lubbunna Judyu a kunnangke ayowino adonna. Ino adonna, neyafakkino korwanira sino kalasada anna newasiwatino korwanira a paddayora ki Jesus.* ‡ *Zacarias 9:9 Ino gagangena ari si'in, nu umara'niyera sino tata a lubbuna gubattanda, mattakayira si kabayu. Udde nu nalawarino nakanda sino lubbun, mattakayira si asno.*

Ino Nipakaammuwani Jesus Sino Katayanna

20 Agyanino bakkannira a Judyu a naggabwat sey
Grecia a inang nakifiyesta sey Jerusalem ta dayawanda
i Dios. 21 Inangngira ki Felipe a taga-Betsaida a sako'-
ma Galilea, e sinapi'da si, "Afu, anggammi nad tatab-
banni Jesus." 22 Inangngi Felipe ki Andres ta itulduneno
sinapi'da, kasera nabbuluna inang nituldu ki Jesus.
23 E sinapiti Jesus sikwara si, "Nada'ngennino tiyem-
powa ikkanaka Abbingnga Tolay, medayawak sino
katayangku. 24 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ino
katayangku, kunnangke ino kemulanino bukal. Se nu
ammena memula, mittata pelang. Udde nu memula e
madaral, mammunga si oddu. 25 Nu ikalowino tolayino
biyangnga sito lubag, matekappena. Udde nu amme-
na ikalowino biyangnga sito lubag, mabiyangnga si
makkikiyad. 26 Nu inyeno manggamma masserbi sik-
wak, dumandan nad sikwak, takesi massiki sintawino
agyanangku, antu kappayino agyananna. E amminira
a masserbi sikwak, dayawannirana i Ama."
27 Sinapikkappayi Jesus si, "Sitoya, makukungkulino
nakangku, e sannadeno sapitangku? Adasi arangn-
gangku si, 'Ama, ili'wana'ngad sitawa makwana sik-
wak'? Ammena dama, se antuweno gakkagguwa
inangngan sito lubag." 28 Kasena sinapit si, "Ama, ak-
wannu pelang sikwakino anggammu takesi maiteno
kedayawannu."
E agyanino damita naggabwat sey langita kunna si,
"Nepaitakino kedayawangku gafu sino inangwam, e
ipaitak kappena gafuna sino makwa sikwam."
29 Ino tolayira a aggata'dag sinay, nadingngaddeno
damit, e kunnino korwanira si addug. Udde ino kor-
wanira, kunda si anghela makitatabbag sikwana.
30 Wasinoy, sinapiti Jesus sikwara si, "Inaya diningn-
gaddawa damit, bakkampelanga gafu sikwakino nad-
damitanna, nu ammena lud gafu sikwayu, takesi man-
guruggayu. 31 Sito ingkein nada'ngennino kaukumani-
no tolayira sito lubagga ammera mangurug, sito in-
gkein nada'ngengkappayino naaffutani Satanas a
matturay sikwara. 32 Udde nu ikkanak, nu metaya'nga,
awisangkuweno tolayira sino palulubbun ta mangu-
ruwira sikwak." †33 Antuwenayino sinapiti Jesus, a
nangipakaammu sino katayannana a metayag sino
krus.
34 Wasinoy, sinapikkappayino tolayira si, "Ino sapitan-
nino lintiddam, mabiyayino Kristo si makkikiyad.
Ansannu lang kun si metayangngad si krusino Ab-
bingnga Tolay? Inya kappelud yana Abbingnga Tolay?"
35 E sinapiti Jesus sikwara si, "Ikkanakino kunnangke
sirwata mawwaldag sikwayu, e ammena mabayag e
anawantakayu. Dumandangkayu nad sikwak se
kawarak sikwayu takesi ammekayu malammukan. Se
ino mallakad si lammuk, ammena inammuweno
ira'bunna. 36 Sitoya a ayawak kepaya sirwat, mangu-
ruggayu nad sikwak takesi mabbalikayu si tolaya
mawaldanino nakanda." Wasin sinapiti Jesus inoy,
inanawannera e ammenan nappadda sino tolayira.

Ino Amme Nanguruwanino Judyuwera

37 Massiki odduwennino kakka'bawa senyala inang-
wa i Jesus a initeno tolayira, ammera kepay mangurug
sikwana. 38 Antuweno neyakkuruwanino nelabbuni Isa-
ias si'ina kunna si,
"Afu Dios, kunnangke awaningke a mangurug sino
sinapi'mi, e ammera kappay nepilingalingeno nepaita-
ma pannakadamam." ††
39 Neturak kappayi Isaiasino gafuneno ammera nangu-
ruwana sinapi'na si,
40 "Ilappattira i Dios e nepattagga'neno nakanda takesi
ammera makaita anna makaawat onnu muli sikwana
ta pabbattunoyannera nad." ‡
41 Kunnenayino sinapiti Isaias se initaneno kinadiosi Je-
sus si'in, e antuweno nassapitanna sino mappeafu sik-
wana.
42 Udde massiki kunnenoy, odduweno pangafuwani-
rana Judyu a nangurug ki Jesus. Udde ammera
nepakaammuweno nanguruwanda se mattalawira si
kastigunireno Fariseowera ta ammera mebilang si ba-
fulundera a Judyu. 43 Se aanggandeno kedayawanda
sino tolayira amma sino kedayawanda ki Dios.

Ino Kaukumanino Tolayira Gafu Sino Sapiti Jesus

44 Waso kunnenoy, nekokwa i Jesusino nassapit si,
"Ino mangurug sikwak, bakkannappelangino ku-
ruwanna, nu bakkangkappelurino nanundun sikwak.
45 Ino mangita sikwak, maitana kappayino nanundun
sikwak. 46 Inangngak sito lubagga kunnangke sirwat
takesi ino manguruwira sikwak, ammera magyan sino
lammuk.
47 "Ino tolaya maningngag sino sapitangku udde am-
mena kuruwan, bakkannakino mangukum sikwana. Se
ammek inang sito lubagga mangukum si tolay, nu am-
mek lud inang sitawa mangisalak sikwara. 48 Udde
aneno mangukum sino tolaya mammay sikwak anna
amme mangurug sino sapitangkuwera. Inaya sapi-
tangkuwera, iraneno mangukum sikwana so uddina
aw. 49 Se awana sinapikkuwa naggabwat sino
nakangkungkepay, nu ammena luri Ama a nanundun
sikwakino nituldu sino sinapikkuwera andino ass-
apikku. 50 Ammuk si ino tulduna, antuweno paggab-
watanino biyaya mannayun. Antu gafuna, massiki san-
neno itulduna a sapitangku, antu pelangino isapikku."

† *Itannu kappay sino Jn. 3:14-15.*

†† *Isaias 53:1* ‡ *Isaias 6:10*

Ino Nunafani Jesus Sino Takkiyeno Adalannera

13 Wasi tata si gafi liyeya mangiyafuweno
fiyestana La'wutan, ammuwenni Jesus si nada'n-
gennino tiyempowa anawanna sito lubag ta muliyen ki
Amana. Inaanggammangke ino tolenera sito lubag, e
ipaitaneno agganggamma sikwara makkiyad sino
katayanna.
2 Wasinoy, mamuwadda Jesus andino adalannera.
Nepadandamminni Satanas ki Judas a abbingi Simon
Iscariote si antuwenoya gafiyeno pappado'manna ki
Jesus. 3 I Jesus, ammuna si neya'da i Amaneno ammina
pannakadamana sikwana, e ammuna kappay si i Diosi-
no naggabwatanna anna antu kappayino puliyannana.
4 Antu gafuna, natta'daggi Jesus, inarineno lumbonna,
e nabbakwat si tuwalya. 5 Kasena nekwa si danum sino
angngoran e neyafuna a munab sino takkiyeno
adalannera, e finunatannera sino tuwalya a nebakwa'-
na.
6 Wasin dina'ngenni Jesusi Simon Pedro, sinapi'na ki
Jesus si, “Afu, mayan ikkammangke ino munab sito
takkik?”
7 E kunni Jesus si, “Ammengkepema'lud maawatan
yo akwangku, udde maawatannu kappenalang.”
8 E sinapikkappayi Pedro si, “Ammenangke dama si
ikkeno munab sito takkik.”
Udde nekunni Jesus si, “Nu ammek unafan yan
takkim, ammekan mebilang si adalangku.”
9 E sinapiti Pedro si, “Afu, nu kunnenoy, bakkam-
pelang yo takkikino unafannu, nu bakkan lud massiki
yo kamakku anna uluk.”
10 Sinabbi Jesus si, “Ino tolaya nakadiyutin, ammenan
nad mandadiyut, se nadalusin. Ino pelang takkina
naddino maunafan. E ikkayu, nadalusangkayu ammin,
fera pelangino tata.” 11 Ino gafuneno nassapitani Jesus
si aneno tata a ammena nadalusan, se inammunanino
mappado'mana sikwana.
12 Wasin nabalininni Jesus a nunab sino takkirera,
neallungnga kappayino lumbonna e nakituttuggappay
sikwara. Kasena nebebu'na sikwara si, “Maawatan-
dawino inangwak sikwayu? 13 Nganandak si Mesturu
anna Afu, e nalawad yana sapitandaw se gakku-
ruwingke. 14 Nu ikkanaka Afu anna Mesturuyuweno
nunab sino takkiyu, meannung nu kunnenoy kappayi-
no akwandawa makkaunaunab si takki. 15 Inangwak
inay ta wara tuntulandaw takesi akwandopayino kun-
neno inangwak sikwayu. 16 Gakkurug yo sapitangku
sikwayu, awana aripanna napatig amma sino amuna,
e awangkappaya nadundun si napatig amma sino na-
nundun sikwana. 17 Gafu se maawatandawiran inay,
maanggangkayu nu akwandaw.”
18 Sinapikkappayi Jesus si, “Bakkanna ikkayu amminino nassapitangku, se ammukino nakandawa pinilik. Udde pinilitakayu ammin takesi meyakkuruwino nepeturakki Dios a kunna si, ‘Ino nakikkan sikwak, nabbali si kalingak.’ †19 Sapitangku yaw sikwayu liyena a makwa, takesi nanu makwa, kuruwandaw si ikkanakino Kristo a dinunduni Dios. 20 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, ino tolaya maningngag sino dun-dunangku, dingngaggandak kappay. E ino maningn-gag sikwak, dingngagganda kappayino nanundun sik-wak.”

Ino Nassapitani Jesus Nu Inyeno Milaku Sikwana

(Mat. 26:20-25; Mar. 14:17-21; Luc. 22:21-23)

21 Wasin sinapitira i Jesus inoy, malowingke ino
nakamma, e sinapi'na si, “Gakkurug yo sapitangku,
aneno tata sikwayuwa milaku sikwak.” 22 Wasinoy,
makkaititeno adalannera se ammera ammu nu inya
sikwareno sapitanna. 23 Ino nattuttud sino aruruwi Je-
sus, antuweno adalanna a iiddukannangke. 24 E
sinengyattani Simon Pedro ta futanna ki Jesus nu inya
sikwareno sapitanna.
25 Wasinoy, nassandiyinaya adalanna ki Jesus, e
binebu'na si, “Afu, inya sikwamiyeno sinapi'nu?”
26 E sinapiti Jesus sikwana si, “Ino panga'dangku sito
isosoka tinapay, antuwenay.” E nesosoneno tinapay,
asena neya'da ki Judas a abbingi Simon Iscariote.
27 Addiwawa langi Judas sino tinapay, inunagginni
Satanas sikwana. E nekunni Jesus sikwana si, “Kangka-
mannuwa akwanino ana sino nakammu.” 28 Ino kor-
wanira a makikkana adalanna, ammera naawatanino
gafuna a kunnenoyino sinapi'na ki Judas. 29 Gafu se i
Judasino gumaiggam sino pira'da, ariyino korwanira si
dundunanni Jesus a umang maggatang si maawadda
sino fiyesta, onnu umang manga'da si pirak sino
mekakallakkira.
30 Wasin nakkaninni Judasino tinapay, nallawanin. Sin
nallawananna, gafiyenin.

Ino Bawuwa Tuni Jesus Sino Adalannera

31 Wasin inanawinni Judas, sinapiti Jesus si, “Ino mak-
wana sikwak, antuweno mipaita sino ke-
dayawangkuwa Abbingnga Tolay, e gafu sikwak, maita
kappayino kedayawani Dios. 32 E nu ipaitakino ke-
dayawani Dios, ipaitana kappayino kedayawangkuwa
Abbingnga, e malana makwa.
33 “Ikkayuwa abbingku, ammek mabayag sikwayu.
Tufukanda'nga, udde sapitangku kappay sik-
wayuweno sinapikku sino pangafuwanirana Judyu si,
‘Ammekayu makaang sino umangngangku.’ 34 An-
tuyawino bawuwa itungku sikwayu. Makkaaang-
gangkayu nad. Kunna payino inangwaka manggam
sikwayu, antu naddino akwandawa makkaaanggam.

† *Salmo 41:9*

35 Se nu makkaaanggangkayu, antuneno pangammuwanino ammina tolay si adalantakayu."

Ino Nilabbunani Jesus Sino Piimaddani Pedro Sino Nangammuwanna Sikwana

(Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Luc. 22:31-34)

36 Wasinoy, nebebuti Simon Pedro si, "Afu, sintomatino angannu?"

E sinabbi Jesus si, "Ammeka makadandan sikwak ingkein, udde dumandangka kappena."

37 E sinapikkappayi Pedro si, "Afu, mayan ammek makadandan sikwam sito ingkein? Massiki nu matayak gafu sikwam, damana pelang sikwak."

38 E sinapiti Jesus si, "Sapitannungkelang si massiki mateka para sikwak. Udde gakkurug yo sapitangku sikwam, ammena kepay mada'ngeno passirallotanino lalung, nami'luwannakunna a neimad."

I Jesusino Dalana Umang Ki Amana

14 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus sino adalannera si, "Ammekayu maddararan, nu ammeyu lud pattuyaggannino angnguruddaw ki Dios e pattuyaggandokappayino angnguruddaw sikwak. 2 Se odduwa pagyananna tolay sino balayi Ama sey langit, e mauntaka umang sinay ta midadanak si pagyanandaw. Ammek sapitan yaw nu bakkanna gakkurug. 3 E nu nedadaninnino pagyanandaw, muliyak kappena a mappa sikwayu takesi makiigyangkayu pay sikwak. 4 Ammuyunnino dalana umang sino umangngangku."

5 Wasinoy, sinapiti Tomas si, "Afu, ammemi inammuweno umangngannu, e ansanneno angngammumi sino dalana umang sinay?"

6 E sinabbi Jesus si, "Ikkanakino dalan, se ikkanakino paggabwatanino kakuruwan andino manga'da si biyag. Awana makaang ki Ama, nu bakkannakino pangannanna. 7 Nu gakkuruwa ammurak, ammuyu payi Ama. E mangiyafu sito ingkein, gakkuruwa ammuyun anna initayun."

8 Wasinoy, sinapiti Felipe si, "Afu, ipaitammaddi Amam sikwami ta matalanggaggami."

9 E sinabbi Jesus si, "Felipe, nabayak sikwayu, gampade ammenak kepay inammu? Ino nangita sikwak, initanangkappayi Ama. Ansannu kappay sapitan si ipaitaki Ama sikwayu? 10 Ma, ammem kuruwan si anak ki Ama e ana kappayi Ama sikwak? Amminino sinapikku sikwayu, bakkanna naggabwat sino nakangkungkepay, nu ammena lud naggabwat ki Ama. Ammingkappaya akwangku, nepakwa i Ama a ana sikwak. 11 Kuruwandonad si anak ki Ama e ana i Ama sikwak. Nu ammeyu kuruwan gafu sino sapitangku, kuruwandonad gafu sino kakka'bawira a akwangku.

12 "Gakkurug yo sapitangku sikwayu, massiki inyeno mangurug sikwak, akwanna kappayino kakka'bawa akwangku. E ooddu kappayino damana a akwan amma sino inangwak, gafu se muliya'nga ki Ama. 13 E massiki sanneno arangngandaw ki Ama gafu sino nittatandaw sikwak, † akwangku takesi madayawi Ama mappeafu sino akwangkuwa Abbingnga. 14 Massiki sanneno arangngandaw sikwak gafu sino annala'daw sikwak, akwangkuwa akwan."

Ino Nikariyani Jesus Sino Gumamwanganino Espirituwi Dios

15 Wasinoy, sinubburani Jesusino sapitanna si, "Nu gakkuruwa anggandak, akwandawino sapitangku. 16 E arangngangku ki Ama ta manundun si mepatali sikwaka manuffun sikwayu ta antuweno magyan sikwayu si makkikiyad. Ino Espirituneno anggangkuwa sapitan, e antuweno mangipakaammu sikwayu sino kakuruwan. 17 Ino tolayira a ammera mangurug sikwak, ammera dama a maa'dan sino Espirituwi Dios, se ammera maimunuwan anna ammera maammuwan. Udde ikkayu, ammuyun, se ara'niyen sikwayu e magyanna sikwayu.

18 "Massiki anawantakayu, ammetakayu purayan se muliya'nga kappay sikwayu. 19 Ammena mabayag e ammerakunna itanino ammera mangurug sikwak sito lubag, udde ikkayuwa mangurug, itanda'nga kappay. E gafu se mabiyayak kappena, mabiyaggayu kappay si makkikiyad. 20 Nu mada'nganenaya aw, antuneno pangammuwandaw si anak ki Ama, anakayu sikwak, e anak kappay sikwayu. 21 Ino tolaya maningngag sito sapitangku e kuruwanna, antuweno manggam sikwak. E ino manggam sikwak, anggammampayi Ama. E anggammangku kappepay, e ipakaammuk ammin sikwaneno mappeafu sikwak."

22 Wasinoy, sinapiti Judas (bakkanni Judas Iscariote) si, "Afu, mayan ikkami pelangino pappakaammuwannu mappeafu sikwam a bakkan lud sino amminira a tolay sito lubag?"

23 E sinabbi Jesus si, "Ino manggam sikwak, akwanneno sapitangku, e anggammanni Ama. Kunnantu, ikkami anni Ama, umangkami magyan sikwana. 24 Udde ino tolaya amme manggam sikwak, ammena akwanino sapitangku. Ammena naggabwat sikwakino netulduka diningngaddaw, nu ammena lud naggabwat ki Ama a nanundun sikwak.

25 "Sapitangkuwera ammin yaw sito ayawak kepay sikwayu. 26 Udde dundunanna i Ameno Espirituna a manuffun sikwayuwa mangipakaammu mappeafu sikwak. Antuneno manuldu sikwayu si ammina ammeyu

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, massiki sanneno arangngandaw sino angangku. Ino adwa kappaya anggamma sapitanna yaw: massiki sanneno arangngandawa pannakabaggik onnu massiki sanneno arangngandaw gafu sino tala'daw sino kalintiyangku.*

kepay inammu anna ipadandammana sikwayuweno ammina sinapikku.

27 “Ammekayu maddararan anna mattalaw, se passiyanakkangkuweno nakandaw. Ino siyana'nga nakamma iya'dak sikwayu, bakkannino kunnino tolayira sito lubag, nu ammena lud mekunna sino nasiyanakka nakangku. 28 Diningngaddawino sinapikkuwa anawantakayu udde muliya'nga kappay sikwayu. Nu gakkuruwa anggandak, maanggangkayu nad, se umangngak ki Ama a napatig amma sikwak. 29 Dadanangkuwa sapitan yaw sikwayu, takesi nanu makwa, mattuyaggino angnguruddaw sikwak. 30 Ammek bayannino makitatabbag sikwayu, se gumamwanginni Satanas a antuweno matturay sino tolayira sito lubag. Awana kalintiyanna sikwak, 31 udde purayangku sino akwanna sikwak takesi maammuwan amminino tolayira si anggangkuwi Ama e akwangku amminino ipakwana sikwak.

“Ara, intamun ta umanawetamun sitaw.”

Ino Niyampariyani Jesus Sino Baggina Si Fungalla Ubas

15 Wara sinoy, sinapikkappayi Jesus si, “Ikkanakino gakkuruwa fungalla ubas † e i Ameno mimut. 2 Ariyanna ammina tangaka ammena mammunga, udde ino tangakira a mammunga, ariyanneno korwana garangona a kunnangke dalusannera takesi umodduweno bungara. 3 Kakunnayuweno tangakira a mammunga se nadalusangkayu gafu sino sinapikkuwa nattalaginad sino nakandaw. 4 Mattalaginaggayu sikwak ta mattalaginarappay sikwayu. Ino tanganeno ubas, ammena mammunga nu naari sino fungalna. Kakunnayu kappay, ammekayu mammunga nu ammekayu mattalaginad sikwaka fungalla ubas.

5 “Ikkanakino kunnangke fungalla ubas e ikkayuweno kunnangke tangakira. Ino mattalaginarira sikwak, anappay sikwara, e mammungera si oddu. Udde nu awanak sikwayu, ammekayu makaangwa si nalawad. 6 Ino tolaya ammena mattalaginad sikwak, metakkufa kunnangke naariya tanga. Nu maganguwen, amunganda, kasera iramba sino afuy ta masikkulan. 7 Udde nu mattalaginaggayu sikwak anna aggadandammandawino sinapikku e akwandaw, massiki sanneno arangngandaw ki Ama, iya'dana sikwayu. 8 Nu mammungakayu si oddu, antuweno kedayawani Ama e antu kappayino mangipaita si gakkuruwa ikkayuweno adalangku. 9 Anggammantakayu a kunnangke ino agganggammi Ama sikwak. Mattalaginaggayu nad sikwak takesi maammuwandawino agganggangku sikwayu. 10 Nu akwandawino sapitangku sikwayu, maammuwandawino agganggangku sikwayu. Kakunnana kappay sikwak, akwangku ammina sapitanni Ama, e maammuwangkunnino agganggamma sikwak.

11 “Sinapikkuwera yaw sikwayu takesi mallanggakkayungke a kunna pay sikwak. 12 Antuyawino itungku sikwayu, makkaaanggangkayu a kunna payino agganggangku sikwayu. 13 Ino kadodokkallana agganggamma dama a ipaiteno tata tolay, nu matay takesi mabiyayino bafulunnera. 14 E ikkayuweno bafulungku nu akwandawino sapitangku sikwayu. 15 Sitoya, ammetakayu nganan si aripan, nu bakkan lud buluntakayu. Se ino aripan, ammena inammuweno dinandammino amuna, udde ammina diningngaggu ki Ama, sinapikku ammin sikwayu. 16 Bakkanna ikkayuweno namili sikwak, nu ammena lura ikkanakino namili sikwayu e dinotukantakayu takesi mammungakayu si oddu, e mabbalanayun naddino bungayuwa nalawad. Kunnantu, massiki sanneno arangngandaw ki Ama gafu sino nittatandaw sikwak, iya'dana sikwayu. 17 Antu kappay yawino itutungku sikwayu, makkaaanggangkayu nad.”

Ino Pakkababannanino Ammera Mangurug Sino Nanguruwira

18 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus si, “Kababannaddakayuneno tolayira a ammera mangurug sikwak, udde ammekayu nad makka'baw sinay, nu ammeyu lud dandamman si kinababannaddak abbu. 19 Nannud nekunneno nakandaw sikwara a ammena mangurug, anggammandakayu nad se kakunnarakayu. Udde bakkanninna kakunnarakayu se pinilitakayuwa mekatway sikwara, e antuweno gafuna a kababannaddakayu. 20 Dandammandonaddino sinapikku sikwayuwa awana aripanna napatig amma sino amuna. Nu nelopalope'dak, ilopalope'dakayu kappena. Nu ammera kinuruwino sinapikku, ammera kappena kuruwannino sapitandaw. 21 Akwandana ammin yaw sikwayu, gafu sino nittatandaw sikwak, se ammera ammuweno nanundun sikwak. 22 Nannud ammek inang sitawa nanuldu sikwara, bakkan nadda liwa'deno ammera panguruwan sikwak. Udde gafu se ginamwangak, awana parrasonda sino liwa'da. 23 Ino makkababannag sikwak, kababannangnga kappayi Ama. 24 Bakkan nadda liwa'deno ammera panguruwan sikwak, nu awan nadda nepaitak si kakka'bawa awana korwan si makaangwa. Udde massiki initareno inangwak, kababannaddakami anni Ama. 25 Udde nakwa yaw, takesi meyakkuruwino neturak sino lintidda a kunna si, ‘Kababannaddak, massiki awana gafuna.’ ” ††

26 E sinapikkappayi Jesus si, “Dundunangkuneno Espiritu a maggabwat ki Ama a manuffun sikwayu. An-

† *Sino Dadana Tulag, meyampariyino Judyuwera onnu gakagaka i Israel si mula a ubas (Salmo 80:8-18; Isaias 5:1-7), udde narakkattino bungana se sinalekkuranda i Dios, antu gafuna, bakkannireno gakkuruwa mula a ubas.*

†† *Salmo 35:19; 69:4*

tuneno mangipakaammu sino kakuruwan mappeafu ki Dios, e ta'daggandak kappena. 27 Massiki ikkayu kappay, ta'dagganda'nga se kiyad sin nangiya-fuwangkuwa manuldu, nebumbulungkayu sikwak.

16 “Dinadangkuwa sinapit sikwayu yaw takesi ammekayu mapa'latan sino makwana sikwayu e ammeyu ibbattanino angnguruddaw sikwak. 2 Se ammerakayuna ibilang si bafulunda a Judyu. E mada'nganeno awa ino mamapatay sikwayu, nganannana si nalawara passerbina ki Diosino akwanna. 3 Kunnanenayino akwanda gafu se ammerakami ammu anni Ama. 4 Dinadangkuwa sinapit yaw sikwayu takesi nanu akwanda sikwayu, madandandaw si sinapikkun sikwayu.”

Ino A'akwanino Espirituwi Dios

Sinubburangkappayi Jesusino sapitanna si, “Ammek sinapit yaw sikwayu si'in se nagyanak kepay sikwayu. 5 Udde sapitangkun sikwayu sito ingkein se gauuliyakun sino nanundun sikwak. Udde mayan awaningke sikwayuwa mabbebut nu sintawino angangku? 6 On, se malowino nakandaw sino sinapikku. 7 Udde gakkuruwino sapitangku sikwayu, pallawarandokappay nu umanawak. Se nu ammek umanaw, ammena dama a gumamwangino manuffun sikwayu. Udde nu umanawak, dundunangkuna sikwayu. 8 Nanu gumamwang, ipakaammuna sino tolayira si nabbakabakkannino annandanda mappeafu sino liwat. Ipakaammuna kappay si nabbakabakkannino annandanda mappeafu sino kinagaddangku andino pangukumanna i Dios sikwara. 9 Mappeafu sino liwat, ipakaammuna si liwa'deno ammera nanguruwan sikwak. 10 Mappeafu sino kinagaddangku, ipakaammuna si gakkuruwa naggaddangngak. Ino pangammuwanda, umangngak ki Ama e ammerakunna maita. 11 Mappeafu sino pangukumani Dios sino tolayira, ipakaammuna si naukumin e makastiguna i Satanas a turayino ammera mangurug.

12 “Oddu kappenaddino anggangkuwa ituldu sikwayu, udde madyakkepaya dandammandaw. 13 Udde kadde, se nanu gumamwangino Espirituwi Dios a mangipakaammu sino kakuruwan, antuneno mifuyut sino nakandaw ta maammuwandaw amminino kakuruwan. Ino sapitanna, ammena maggabwat sino nakammangkepay, nu ammena lud sapitannino diningngangnga ki Dios. E ituldunana kappay sikwayuweno makwa so maddagguna aw. 14 Madayawak gafu sikwana, se idutungngana sikwayuweno anggangkuwa ipakaammu. 15 Ammina akwi Ama, akwak kappay, antu gafuna a sinapikku si ino anggangkuwa ipakaammu ino idutungnga sikwayu.”

Ino Kapataliyanneno Loneno Nakanda Si Nappelalota Langgak

16 Wasinoy, sinapikkappayi Jesus si, “Ammena mabayag e ammerakunna itan, udde ammena kappay mabayag e itandak kappena.”

17 Ino korwanira a adalanna, nakkakibikibebutira si, “Sanneno anggamma sapitan? Kunna si ammena mabayag e ammetam maita e ammena kappay mabayag e itantamma kappay. E kunna kappay si gafu se umang ki Amana. 18 Sanneno anggamma sapitannino ammena mabayag? Ammetam ma'lud maawatan.”

19 Ammuwi Jesus si angganda a mabbebut sikwana, antu gafuna, sinapi'na sikwara si, “Ma, makkakibikibebukkayu mappeafu sino sinapikkuwa ammena mabayag e ammerakunna itan e ammena kappay mabayag e itandak kappena? 20 Gakkurug yo sapitangku sikwayu, mattangikkayu anna mabbinungakayuna, udde maanggammeno tolayira a ammera mangurug sikwak. Malowingke ino nakandaw, udde mapataliyanna si nappelalota langgak. 21 Ino keampariyanna, ino bafaya gaaanak. Maddararan se nada'ngennino panakanna. Udde nanu mallawanino kalu'bit, kalyawannaneno lona, se maanggammingke gafu sino kalu'bit. 22 Kunna kappay sikwayu, malowino nakandaw sito ingkein. Udde makkaititetamma kappay, e nappelalo'neno langga'daw. E awanna makaari sinaya langga'daw.

23 “Nanu mada'nganenaya tiyempo, awanin nadda ibebu'daw sikwak. Gakkurug yo sapitangku sikwayu, massiki sanneno arangngandona ki Ama, iya'danana sikwayu gafu sino nittatandaw sikwak. 24 Makkiyad sito ingkein, awangkepay inarandaw gafu sino nittatandaw sikwak. Sitoya, marangkayu ta maa'dangkayuna takesi maanggangkayungke.”

Ino Nangaffutani Jesus Sino Matturay Sito Lubag

25 Wasinoy, sinubburani Jesusino sinapi'na si, “Amminino sinapikku sikwayu, passiya ampariyino nepassapikku. Udde mada'nganeno awa ammek iyampariyino sapitangku sikwayu, nu ammek lud sapitanningke a ipakaammu sikwayuweno mappeafu ki Ama. 26 Nanu madatangngenoya aw, antuneno parangngandaw gafu sino nittatandaw sikwak. Bakkanna'ngaddino marang ki Ama para sikwayu, 27 se anggammandakayuwi Ama, gafu se anggandak anna kuruwandokappay si naggabwatak sikwana. 28 Gakkuruwa naggabwatak ki Ama e inangngak sito lubag, e sitoya, anawangku yo lubag ta muliyak ki Ama.”

29 Waso kunnenoy, sinapitino adalannera si, “Itannu, maawatamminnino sinapi'nu se ammemun neyamparig. 30 Sitoya, ammumin si ammum ammin. Massiki ino ana sino nakammiya ibebu'mi nad sikwam, ammu-

mun. Antuweno panguruwammi si naggabwakka ki Dios.”
31 Sinapiti Jesus si, “Manguruggayun? 32 Se ara'niyennino tiyempowa makakaratwekayu. Tatatata sikwayuweno umang sino balenangkepay, e matakak. Udde ammek gakkuruwa matak, se kanayuna ana i Ama sikwak. 33 Sinapikku yaw sikwayu takesi massiyanakkino nakandaw gafu sino nittatandaw sikwak. Padyatandakayuneno tolayira a ammera mangurug sikwak, udde pattuyaggandonaddino nakandaw, se inaffukkunnino matturay sito lubag.”

Ino Nikararani Jesus Sino Bagginangkepay

17 Wasin sinapiti Jesus sinoy, sinangaw sey langita mikararag si, “Ama, nada'ngennino tiyempok. Ipaitamino kedayawangkuwa Abbingngu takesi ipaitak kappeneno kedayawannu. 2 Se neya'dam sikwakino kalintiyana matturay sino ammina tolay, takesi a'dangku si biyaya mannayunino ammina tolaya netala'ngu sikwak. 3 E antuyawino biyaya mannayun, ino pangammuwanda sikwam a tata ke a gakkuruwa Dios annino pangammuwanda kappay sikwak a Jesu Kristo a dinundunnu. 4 Nepaitak sito lubaggino kedayawannu, se inangwak amminino nepakwam sikwak.
5 Sitoya, Ama, pulindak sitan agyanannu takesi medayawak kappay a kunneno nedayawangku sin nagyanangku sikwam sin ammena kepay naparatu yo lubag.”

Ino Nikararani Jesus Sino Adalannera

6 “Ino tolemira a pinilim sito lubagga netala'ngu sikwak, nepakaammuk sikwareno kinadiosnu. Tolemira, e netala'nguwera sikwak. Kinuruddeno sinapi'nu, 7 e sitoya, naammuwandan si ikkeno naggabwatanino ammina inangwak anna sinapikku. 8 Se kinuruddeno netulduk sikwara a sinapi'nu sikwak, e ammuran si ikkeno naggabwatangku anna ikkeno nanundun sikwak.
9 “Ino ikararangku, bakkanna ammina tolay, nu ammena lurino tolayira a netala'ngu sikwak, se akwamira. 10 Ammina akwak, akwamira kappay, e ammina akwam, akwakira kappay, e madayawak gafu sikwara.
11 Sitoya, anawangku yo lubag e muliyak sikwam, udde ino tolayira a netala'ngu sikwak, matakira sito lubag. Ikka a nadiosana Ama, imutannuwera sino pannakadamam takesi mittateno nakanda a kunna payino nakanta. 12 Sin agyanangku sikwara, inimukkuwera gafu sino pannakadamama neya'dam sikwak. Awaningke sikwara a nekatway sikwak, fera pelangino tata a manggamma mekatway, takesi meyakkuruwino neturak sino sapi'nu.
13 “Sitoya, ara'niyennino puliyangku sikwam. Antu gafuna, sapitangku yaw sikwam takesi dingngaggandera liyekira a anawan takesi maanggammirangke a kunna pay sikwak. 14 Netulduk sikwareno ammina sinapi'nu sikwak, antu gafuna a kababannireno tolayira a ammera mangurug sikwak, se nekunnera sikwaka tangananino nakanda sino nakammeno ammera mangurug. 15 Ammek arangngan si iyanomira sito lubag, nu ammek lud arangngan si imutannuwera takesi ammayira affutanni Satanas. 16 Se amme nekunneno nakanda sino nakammino tolayira a ammena mangurug, se nekunnera sikwak. 17 Gafu sino sapi'nuwa kakuruwan, ilasinnuwera sino narakkat takesi akwanda pelangino panggammannu, se passiya gakkuruwino sapi'nu. 18 Dundunangkuwera si umang manulduk sino sapi'nu sino tolayira sito lubag a kunna payino nanundunannu sikwak. 19 Iya'dak sikwamino baggik ta matayak para sikwara takesi melasinira sino narakkat ta akwanda pelangino panggammannu.”

Ino Nikararani Jesus Sino Amminira A Mangurug

20 “Bakkampelang yo adalangkuwereno ikararangku, nu ammena lud amminirana a mangurug sikwak gafu sino ituldura mappeafu sikwak. 21 Ama, ikararaggu si mittata naddino nakanda a kunna payino nakanta, takesi kuruwannino tolayira si ikkeno nanundun sikwak. Mittatera nad sikwata a kunneno anak sikwam anna anaka sikwak. 22 Neya'dak sikwareno pannakadama a neya'dam sikwak, takesi mittateno nakanda a kunna payino nakanta. 23 Anak sikwara e anaka kappay sikwak takesi mittatengke ino nakanda, takesi maammuwanino tolayira sito lubag si ikkeno nanundun sikwak, e maammuwanda kappay si nekunneno agganggammu sikwara sino agganggammu sikwak.
24 “Ama, anggangku si ino tolayira a netala'ngu sikwak, mesapatira sikwak sey langit ta itandeno kinadiosku. Inaya kinadiosku, neya'dam sikwak se inanggammannak sin ammena kepay naparatu yo lubag.
25 “Ama a naggaddang, ino ammera mangurug sikwak, ammeraka inammu. Udde ammutaka, e iyawira a adalangku, ammura si ikkeno nanundun sikwak. 26 Se nepakaammuk sikwareno kinadiosnu, e pakadadagganangkuweno ipakaammuk sikwara takesi makkaaanggammira a kunna payino agganggammu sikwak, e ana'nga sikwara si makkikiyad.”

Ino Nano'manda Ki Jesus

(Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-52; Luc. 22:47-53)

18 Wasin nasinduwenni Jesus a nakkararag, inanawira andino adalannera e naddammangira sino alungunga Kidron. Aneno nafudduka kayuwa olibo sinay, e antuweno inangnganda.

2 I Judas a nilaku ki Jesus, ammuneno agyananda se
dayandana umanda Jesus andino adalannera sinay.
3 Antu gafuna, inangngi Judas sinaya nifuyut sino sin-
daluwera andino gwardiyana Templo a dinundunino
pangafuwanirana padi andino Fariseowera. Nassir-
watira anna narmasira.
4 Gafu se ammuwi Jesus amminino makwa sikwana,
inangngera dinambal e sinapi'na si, “Inyeno tufukan-
daw?”
5 E kunda si, “I Jesus a taga-Nazaret.”
“Ikkanak,” kunni Jesus. I Judas a nilaku sikwana, naki-
ta'dag sino sindaluwera. 6 Assapi'langi Jesus si
“Ikkanak,” ninununira e naletwarira.
7 Wasinoy, nebebukkappayi Jesus si, “Inya ma'lurino
tufukandaw?”
E sinapi'da kappay si, “I Jesus a taga-Nazaret.”
8 “Ikkanak kungkummangke sikwayu,” kunni Jesus.
“Nu ikkanakino tufukandaw, ammeyu nad idagga yo
bafulungkuwera.” 9 Antuweno sinapi'na takesi
meyakkuruwino sinapi'na sino Amana si awaningke
nawawan sino tolayira a netala'nga sikwana.
10 I Simon Pedro, agyanino sase'na, e sinu'nu'na, e
binakangnga i Malco a aripannino afafuna padi, e
nagingaranino diwanana layangnga. 11 Sinapiti Jesus ki
Pedro si, “Iyalangngu yan sase'nu. Aringngu nalang si
ammayangkuweno ipalawumi Ama sikwak?”

Ino Ina'langani Jesus Ki Anas

12 Wasinoy, ino sindaluwera, ino kapitanda, andino
gwardiyerana Judyu, dino'manda i Jesus e binaludde-
no kama'na. 13 Ino palunguwa niyangnganda i Anas a
katuwangani Caifas a afafuna padi sinoya run. 14 I
Caifasino nassapit sino Judyuwera si unoyneno tata ke
ino matay ta mabiyayino kalubbunannera. †

Ino Pittaneno Niimaddani Pedro Ki Jesus

(Mat. 26:69-70; Mar. 14:66-68; Luc. 22:56-57)

15 Da Simon Pedro annino tata kappaya adalani Je-
sus, dinandanira sikwana. Inaya bulunna, ammuneno
afafuna padi, antu gafuna, nebulun ki Jesus a sinal-
lung sino alasangngeno kalawatanna balay. 16 Udde i
Pedro, natak sino lasin. E nuliyeno bulunna, e sinatab-
bangngeno bafaya mindag sino lamwangan nu dama i
Pedro a sumallung, kasena nepatallung. 17 E sinapitino
bafay ki Pedro si, “Bakkangka kaggappayino adalan-
nenaya tolay?”
“Bakkan,” kunni Pedro.
18 Gafu se la'bat sinoy, nafuyino aripannira andino
gwardiyera, e naggarenuwera. E inang kappayi Pedro
a nakigarenu sikwara.

† *Jn. 11:49-50*

Ino Nimbistigaranino Afafuna Padi Ki Jesus

(Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Luc. 22:66-71)

19 Wasinoy, ino dadana afafuna padiya i Anas, inim-
bistigarna i Jesus mappeafu sino adalannera annino
tulduna. 20 E sinabbi Jesus si, “Ammina netulduk,
sinapikku so a'langino tolayira. Kanayunaka manuldu
sino pakkakarampattan amminino Judyu a sinagogara
annino Templo. Awaningke a sinapikku si likilikud.
21 Mayan ikkanakino pabbebutannu a bakkannino to-
layira a naningngag sikwak? Ira naddino pabbebutan-
nu se inammureno sinapikku.”
22 Wasin sinapiti Jesus inoy, sinipangngino tata a
gwardiya, e sinapi'na si, “Ansanna lang kunnayanino
annabbangngu sino afafuna padi?”
23 E sinapikkappayi Jesus sikwana si, “Nu wara
narakkat sino sinapikku, sapitannu. Udde nu gakku-
ruwino sinapikku, mayan sinipangngak?”
24 Waso kunnenoy, nepeiyangi Anasi Jesus a agga-
balud ki Caifas a afafuna padi.

Ino Niimaddangkappayi Pedro Ki Jesus

(Mat. 26:71-75; Mar. 14:69-72; Luc. 22:58-62)

25 I Pedro, agyangkepay sinaya maggarenu, e nabbe-
butino korwanira sikwana si, “Bakkangka kaggappayi-
no tata adalannenaya tolay?”
“Bakkan,” kungkappayi Pedro a neimad.
26 Ino tata a aripannino afafuna padi, a wayi kappayi-
no giningarani Pedro, sinapi'na si, “Bakkangka kaddi-
no tata a initaka mamumbulun sikwana sino fudduk?”
27 Udde neimaggappayi Pedro, e nassirallotinnino
lalung.

Ino Ina'langani Jesus Ki Gubernador Pilato

(Mat. 27:1-2, 11-25; Mar. 15:1-15; Luc. 23:1-25)

28 Waso gigi'battin, neanawino pangafuwanirana
Judyuwi Jesus sino balayi Caifas, e neyanda sino balayi
Gubernador Pilato. Udde ammera sinallung sino bale-
na gubernador, gafu sino gagangera a nu sumallungi-
ra sino balena bakkanna Judyu, ammera dama a
makikkan sino fiyestana La'wutan se mebilangira a
nadakkut. 29 Gafu sinoy, nallawani Gubernador Pilato a
nakitatabbag sikwara, e sinapi'na si, “Sanneno ipali-
wa'daw sitana tolay?”
30 E sinabbino pangafuwanira si, “Nu bakkan nadda
minalliwat, ammemi nad neyang sikwam.”
31 E sinapiti Pilato sikwara si, “Ikkayu pelangino
makammu, ukumandawingkepaya metuntul sino lin-
tiddaw.”
E sinabbadda si, “Udde ikkamiya Judyu, awana kalin-
tiyammiya mamapatay si tolay.” 32 Kunnenoyino nakwa
takesi meyakkuruwino sinapiti Jesus mappeafu sino
ipatena.

33 Waso kunnenoy, sinallung kappayi Pilato sino balena, e nepaayangnga i Jesus. E nebebu'na si, “Ikkeno Arina Judyu?”
34 E sinabbi Jesus si, “Iyana ibebu'nu, naggabwakkad sino nakammu onnu wara korwana nassapit sikwam?”
35 E sinapiti Pilato si, “Ma, aringngu si Judyuwak? Ino kalubbunannu andino pangafuwanirana padiyu, ireno nangidarum sikwam sikwak. Sanna ma'lurino liwa'nu?”
36 E sinabbi Jesus si, “Ino kinaturek, tanganan sino turayira sito lubag. Se nannud ariyak sito lubag, nakiyuba'naddino tolekira takesi ammera'ngad dino'manino Judyuwera. Udde ino kakuruwanna, bakkan sito lubaggino naggabwatanino kinaturek.”
37 “Nu kunnenoy, arika mantu?” kunni Pilato.
E sinapiti Jesus si, “Ikkeno nassapit si ariyak. Ino gafuna a inangngak sito lubagga neyanak, takesi ipakaammukino kakuruwan. Massiki inyeno manggam sino kakuruwan, dingngaggandeno sapitangku.”
38 “Adasi wara kakuruwan?” kunni Pilato.
Wasinoy, nallawangkappayi Pilato, e sinapi'na sino Judyuwera si, “Awaningke a naammuwangku si liwa'na. 39 Udde aneno gagangeyuwa kadda fiyestana La'wutan, wara ilawangku si tata balud. Anggandomantu ta pallawanangkuweno ariyuwa Judyu?”
40 “Bakkan yan! I Barrabasino anggammiya ilawannu,” kunda a nekulawu. I Barrabas, gumattakawa nangontara sino gubiyernu.

Ino Nassapitanda Si Matena I Jesus
(Mat. 27:26-31; Mar. 15:16-20)

19 Waso kunnenoy, nepasiwa'watti Pilatowi Jesus sino sindalunera. 2 E binalikokawandeno nasasit, e nesinga'da ki Jesus a kunnangke koronana, kasera kappay nepabbarawasi si nalibaga a kunnangke barawasina ari. 3 E nappatapataliyera a inara'ni sikwana a nassapit si, “Madayoka nadda Arina Judyu,” e sinipasipanda.
4 Wasinoy, nallawangkappayi Pilato, e sinapi'na sino Judyuwera si, “Itandaw, ipaa'langkuna sikwayu takesi maammuwandaw si awana ammuk si liwa'na.” 5 E nallawani Jesus a nasingatan si asit anna nabbarawasi si nalibaga. E sinapiti Pilato sikwara si, “Itandaw yawa tolay.”
6 Wasin initeno pangafuwanirana padi andino gwardiyera i Jesus, nekulawura si, “Papatayannun! Ilansam si krus!”
Udde sinapiti Pilato sikwara si, “Ikkayungkepemantuweno milansa sikwana si krus, se nu ikkanak, awana ammuk si liwa'na.”
7 E sinapitino Judyuwera si, “Udde aneno lintimmi, e gafu sinaya lintig, matenad, se sinapi'na si antuweno Abbingi Dios.”
8 Wasin diningngaggi Pilatowenaya sinapi'da, nangkakatalaw. 9 E sinallung kappay sino balena e nebebu'na ki Jesus si, “Sintoma'lurino naggabwatannu?” Udde amme sinabbi Jesus. 10 “Mayan ammeka sumabbag?” kunni Pilato. “Ammengkad ammu si aneno kalintiyangkuwa mangipalawan sikwam onnu mangipalansa sikwam si krus?”
11 E sinabbi Jesus si, “Awana kalintiyannu sikwak nu amme nad neya'da i Dios. Antu gafuna, ino nangiyalawat sikwak sikwam, nadammattino liwa'na amma sikwam.”
12 Wasin diningngaggi Pilato inoy, anggammangkein si ipalawanna i Jesus. Udde ino Judyuwera, nekulawuramman a nassapit si, “Nu pallawanannu yan, gakkuruwingke si ammem ta'dagganino Emperador, nu bakkan lurino kalingana. Se massiki inyeno massapit si ariyeno bagginangkepay, mekontara sino Emperador.” †
13 Wasin diningngaggi Pilatowenaya nekulawura, nepalawanna i Jesus sino balena, kasena inang nattuttud sino attutturanna ukum. Inaya attutturanna ukum, agyan sino natuping si batuwa mingngan si Gabata sino dami'na Judyu. 14 Sin nattutturanna sinay, arani'yen si tangnganaw sino awa pidadananino Judyuwera para sino fiyesta. Sinapiti Pilato sino Judyuwera si, “Antuyawino ariyu.”
15 Udde neangkakulawura si, “Papatayannun! Papatayannun! Ilansam si krus!”
E nebebuti Pilato sikwara si, “Anggandaw ta pelansakino ariyu si krus?”
E sinabbino pangafuwanirana padi si, “Awana korwan si arimi nu bakkampelangino Emperador.”
16 Antuweno neyalawatimpelangi Pilatowi Jesus sikwara ta melansara si krus.

Ino Nelansani Jesus Sino Krus
(Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Luc. 23:26-43)

17 Wasinoy, inappennino sindaluwera i Jesus, e nepabuttundeno krusna, e neyanda sino kulura ngananda si Agyananna Takata'nga Ulu, a Golgoteno nganna sino dami'na Judyu. 18 Antuwenayino nilansanda ki Jesus sino krus. E agyangkappayino adwera a lalaki a nelansara sino krusdera, e nepattangara i Jesus sikwara.
19 Aneno neturakki Pilato a nepeekwana sino krusi Jesus a kunna si, “I Jesus a taga-Nazaret, ino Arina Judyu.” 20 Odduwa Judyuweno nakabasa sinoy se ara'niyeno nilansanda ki Jesus sey Jerusalem, e neturak sino dami'na Judyu, Roma, anna Griego. 21 Antu gafuna a inangngino pangafuwanirana Judyu ki Pilato e sinapi'da si, “Pataliyannuweno netura'nguwa ‘Arina Judyu,’ takesi itura'ngu si, ‘Sinapi'na si antuweno Arina Judyu.’ ”

† *I Emperador Tiberio sey Romeno nanotuk ki Pilato si gubernador sey Judea, e agyanino turena a mari ki Pilato nu wara pakkuranganna.*

22 Udde netabbi Pilato si, “Ino neturakkun, ammenan
maangkakwa.”
23 Wasin nelansennino sindaluwera i Jesus, inap-
pareno barawasina e ginaradwara a appat. E inappara
kappayino ata'nanga barawasina a awana natubbu-
ranna. 24 E nattatarabbanda si, “Nalawad nu ammetam
pissayan, ta pabbabinnunutantam ta itantam nu in-
yeno makangkwa.” E antuweno inangwara. Kun-
nenoyino nakwa ta meyakkuruwino nepeturakki Dios
a kunna si,
“Ginaradwareno barawasik, e nabbinnunutandeno
barawasika ata'nang.” †
25 Agyanino aggata'dag sino idangngeno krusi Jesus,
a ino inana, ino kolakino inana, i Maria a atawa i Cleo-
fas, anni Maria Magdalena. 26 Inita i Jesusino adalana
iiddukanna a aggata'dag sino idangngeno inana, e
sinapi'na ki inana si, “Ina, ibilangngu yan si abbingn-
gu.” 27 Kasena nekun sino adalanna si, “Ibilangngu yan
si inam.” E makkiyad sinoy, inayanino adalani Maria a
makiigyan sino balena.

Ino Natayani Jesus

(Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Luc. 23:44-49)

28 Wasinoy, ammuwenni Jesus si inangwanan am-
minino nepakwa i Dios sikwana, e sinapi'na si,
“Mauwawak,” takesi meyakkuruwino nepeturakki Dios.
29 Aneno malukung sinaya napannu si kilam. Nesosaw-
ino sindaluwera si manusup sinaya tayug, kasera
nebabbad si kallakayuwa hisopo, e netayadda ta sus-
supanni Jesus. 30 Wasin sinussupi Jesus inoya tayug,
sinapi'na si, “Neyakkuruwin.” E nalluntay se natayin.

Ino Nanudukanda Ki Jesus

31 Ino pangafuwanirana Judyu, inangngira ki Pilato ta
arangnganda si pabanduna sino sindaluwereno
takkiyeno nelansarera takesi malanira a matay e
maariyennino baggira sino krusda. Antuweno inang-
wara se ino metufara awino awna aggimwangan, e na-
patiyingke se meyindan sino fiyesta, e ammera
anggam si agyangkepayino baggira sino krus. 32 Antu
gafuna, inangngino sindaluwera, e binandureno
takkiyeno adwera a nelansa sino krus so aruruwi Je-
sus. 33 Udde wasin nada'ngara i Jesus, ammera binan-
duweno takkina, se initara si natayin. 34 Udde ino
inangweno tata a sindalu, nedukkalneno sayyangnga
sino kanawiti Jesus, e nallawaninnino ada anna
danum. 35 Ino nakaita sitawa nakwa, ta'dagganneno
kakuruwanna takesi manguruggayu pay. Gakku-
ruwino sapitanna se ammuneno nakwa. 36 Nakwa am-
min inoy takesi meyakkuruwino nepeturakki Dios a
kunna si, “Awana mabandu si massiki tata sino tu-
langnga.” ††37 E ana kappayino nepetura'nga a kunna
si, “Aggitandaneno dinukkalda.” ‡

Ino Netanammani Jesus

(Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Luc. 23:50-56)

38 Wasin nabalinin inoy, agyani Jose a taga-Arimatea
a inang ki Pilato ta arangnganneno baggiyi Jesus. I
Jose, nangurug ki Jesus, udde ammena nepakaam-
muweno nanguruwanna se mattalaw sino panga-
fuwanirana Judyu. Nepurayi Pilato, antuweno inangn-
ga inappeno baggiyi Jesus. 39 Nebulun sikwana i
Nicodemo, a antuweno tolaya inang nakitatabbag ki
Jesus si tata gafi. Wasin inangngira, neyangkalini
Nicodemo si tallufuluwa kilowa bambanguwa mirra
anna aloe. 40 Inappareno baggiyi Jesus, e bina'battan-
da si sinnuna naekwanan si bambangug, se antuweno
gagangena Judyu nu mitanammira si natay. 41 Aneno
nafudduka mula a ara'ni sino nilansanda ki Jesus. E
ana kappayino bawuwa tanamma agweb sinaya
awangkepay netanam. 42 Gafu se ara'niyennino awna
aggimwangan, anna ara'niyenaya tanam, antuweno
netanandani Jesus sinay.

Ino Nangngangoliyani Jesus

(Mat. 28:1-8; Mar. 16:1-8; Luc. 24:1-12)

20 Wasi gigi'ba'na Lingguwa lammuk kepay, inan-
da Maria Magdalena sino tanammi Jesus, e ini-
tana si naariyennino batuwa gagalu'neno tanam. 2 E
nalayawa inang sikwara Simon Pedro annino tata a
adalana iiddukani Jesus, e sinapi'na sikwara si, “Inap-
pareno baggiyeno Afutam sino tanamma, e ammemi
inammuweno niyangnganda sikwana.”
3 Antu gafuna, inanda Pedro annino tata a adalan
sino tanam. 4 Nalayawira a adwa, udde natuyagga
malayawino buluni Pedro amma sikwana, e inun-
tananna a ginamwang sino tanam. 5 E inokabba nisirib
sino tanam, e initaneno sinnuna nepama'ba'da ki Je-
sus, udde ammena sinallung. 6 Wasinoy, ginamwangi
Simon Pedro, e nangawwata sinallung sino tanam, e
initaneno sinnuna nepama'ba'da ki Jesus a newagga
sinay. 7 E initana kappayino sinnuna nepamabbadda
sino uluwi Jesus a nalukuta nepassig sino nepama'ba'-
da sino baggina. 8 Kasena pay sinallungino buluni Pe-
dro, e initana kappay ammin, antuweno nanguruwan-
na si nangngangoliyi Jesus. 9 Udde ammera kepay
naawatanino nepeturakki Dios a sapitanna si maawag
si mangngangoliyi Jesus.

Ino Nappaddani Jesus Ki Maria Magdalena

(Mat. 28:9-10; Mar. 16:9-11)

10 Wasinoy, inanawinnino adwera adalan. 11 Udde i
Maria Magdalena, natak sino tanamma makatan-

† *Salmo 22:18*

†† *Exodo 12:46; Numero 9:12; Salmo 34:20* ‡ *Zacarias 12:10*

gatangit. Wasin aggetangatangit, inokabba nisirib sino tanam, 12 e aneno adwera a anghela initana a nabbarawasiyera si nafuraw. Aggatutturira sino newagganino baggiyi Jesus. Ino tata, nagyan sino nalunananna, e ino tata, nagyan sino kuyatanna. 13 E sinapi'da sikwana si, “Sanneno itangi'nu?”

E sinabbi Maria si, “Inappareno baggiyeno Afumi, e ammek inammuweno niyangnganda sikwana.”

14 Assapi'na lang sinoy, nabbaliwit, e initana i Jesus a aggata'dag sinay, udde ammena naimunuwan. 15 E sinapiti Jesus si, “Sanneno itangi'nu? Inyeno tufukannu?”

Ino dinandammi Maria, aringnga si antuweno gumaimut sino mulera sinay, antu gafuneno nassapitanna si, “Afu, nu ikkeno niyanaw sikwana, sapitannu nu sintawino niyangnganu sikwana ta angku appan.”

16 “Maria,” kunni Jesus.

E ina'langi Maria sikwana a sinapi'na si, “Rabboni.” (Ino anggamma sapitan sino dami'na Judyu, Mesturu.)

17 Sinapiti Jesus si, “Ammerak iggamman, se ammek kepay nuli ki Ama. Umangngu lud ituldu sino kakkolakkuwera si muliyak ki Ama a Amayu kappay anna ki Diosku a Diosdokappay.”

18 Waso kunnenoy, inangngi Maria a netuldu sino adalanira si initana i Afu Jesus, e nepakaammuneno sinapi'na sikwana.

Ino Nappaddani Jesus Sino Adalannera

(Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Luc. 24:36-49)

19 Wasi gafinenoya Linggu, nakkakarampattino adalanira i Jesus, e nealladdoreno balay se mattalawira sino pangafuwanirana Judyu. E kaka'meng kelanga initara i Jesus a nakita'dag sikwara, kasena nekun si, “Nasiyana'ngaddino nakandaw.” 20 Wasin sinapi'nenoy, nepaitaneno kama'na andino kanawi'na sikwara. Maanggammingke ino adalannera se initareno Afura. 21 E sinapikkappayi Jesus sikwara si, “Nasiyana'ngaddino nakandaw. Dundunantakayu a kunna payino nanundunani Ama sikwak.” 22 Kasenera inallafan e sinapi'na si, “Maa'dangkayu si Espirituwi Dios, 23 takesi nu inyeno ituldum si napakomanino liwa'na, pinakomaninni Dios. Udde nu inyeno ituldum si ammena napakomanino liwa'na, amme kappay pinakomani Dios.”

Ino Nappaddani Jesus Ki Tomas

24 Wasin nappadda i Jesus sino adalannera, awan sikwara i Tomas a ngananda si Siping a tata sino karadwera a adalanna. 25 Antuweno sinapitino korwanira a adalan sikwana si initara i Afu Jesus. E sinapiti Tomas sikwara si, “Nu ammek itan anna gi'nanino gafanna lansa sino kama'na, anna nu ammek appanganino kanawi'na, ammekungke mangurug sitan.”

26 Waso metufara Linggu, nakkakarampakkappayino adalanira i Jesus, e agyani Tomas. Nealladdoreno kayatan, udde kaka'meng kelang sinallungi Jesus a nakita'dag sikwara. E sinapi'na si, “Nasiyana'ngaddino nakandaw.” 27 Kasena nekun ki Tomas si, “Itannu yo kamakku anna gi'nannuweno pila'na, appangannu kappay yo kanawikku. Ammeka maddaladudwa ta manguruggan.”

28 E sinapiti Tomas si, “Ikkeno Afuk annino Diosku.”

29 E sinapiti Jesus sikwana si, “Nanguruggan se initarak. Maanggammino manguruwira, massiki ammerak itan.”

Ino Gafuna A Neturak Yawa Leburu

30 Oddu kappayino kakka'bawa senyala nepaita i Jesus sino adalannera a ammena neturak sitawa leburu. 31 Udde iyawira a neturak sitaw, neturakkira takesi kuruwandawa i Jesusino Kristo a Abbingi Dios. E nu manguruggayu sikwana, mabiyaggayu si makkikiyad gafu sino nittatandaw sikwana.

Ino Nappaddangkappayi Jesus Sino Pituwera A Adalanna

21 Wasin nalla'wutino pipidya a aw, nappadda kappayi Jesus sino adalannera sino dappi'neno bebaya Tiberias. Kunnayawino nepappaddana. 2 Nakkakarampa'da Simon Pedro, i Tomas a ngananda si Siping, i Natanael a taga-Cana a lubbunna Galilea, ino adwera a abbingi Zebedeo, annino adwera kappaya adalani Jesus. 3 E sinapiti Simon Pedro sino bulunnera si, “Umangngak manigay.”

E sinapi'da si, “Mangkami pay sikwam.” E nattakayira si abanga inang nanigay, udde awaningke inappara si pafafi.

4 Wasin galalattakinnino sinag, agyani Jesus a aggata'dag sino dappi'na bebay, udde ammera maimunuwan. 5 E sinapi'na sikwara si, “Wara inappayu?”

“Awaningke,” kunda.

6 E sinapi'na sikwara si, “Tanandaw yan sigeyu sitan padiwananneno abang, ta wara maappayu.” E sinandeno sigera, e ammeran mea'dangino sigay gafu so kaodduweno kinannara.

7 Waso kunnenoy, ino adalana iiddukani Jesus, sinapi'na ki Pedro si, “Antuwenayino Afutam.” Wasin diningngaggi Simon Pedro inay, nabbarawasiyen se nallu'bung, e nakkangkama nallattu sino danuma umang ki Jesus. 8 Ino korwanira a adalan, natakira sino abanga mamu'but sino sigaya napannu sino kinannara. Ammena aroyuweno dappit se tatut si metro pelang.

9 Wasin gina'dangira sino dappit, initareno lamisa netunu sino afuya narrarang, e ana kappayino tinapay.

10 E sinapiti Jesus sikwara si, “Miyangkayu sitaw sino
bawuwa kinannayu.” 11 E nuliyi Simon Pedro sino
abang, e neya'dangnganino sigaya napannu si
darokkalla lamis. Kadwatut si limafulu e talluweno
kaodduna, udde massiki kunnenoyino kaodduna, am-
mena napissayino sigay. 12 E sinapiti Jesus sikwara si,
“Akkayun taw ta mindadanetamun.” Awaningke na-
turid sikwara a mappakibebut sikwana nu inya, se am-
mura si i Afu Jesus. 13 Wasinoy, inappa i Jesusino tina-
pay andino lamisira, e neyannena sikwara. 14 An-
tuweno pi'luna a nappaddani Jesus sino adalannera
kiyad sin nangngangoliyanna.

Ino Sinapiti Jesus Ki Pedro

15 Wasin nasinduwerana nindadan, sinapiti Jesus ki
Simon Pedro si, “Ikka Simon a abbingi Juan, dokallino
agganggammu sikwak amma sino agganggandera?”
E sinapiti Pedro si, “On, Afu, ammum si anggantaka.”
E sinapiti Jesus si, “Nu kunnenoy, imutannuweno
tolekira a kunnangke karnero.”
16 E nepidwa i Jesus a sinapit si, “Ikka Simon a abbingi
Juan, anggammak kad?”
E sinapikkappayi Pedro si, “On, Afu, ammum si
anggantaka.”
E sinapiti Jesus si, “Nu kunnenoy, imutannuweno
tolekira a kunnangke karnero.” 17 Nepi'luwi Jesus a
nebebut si, “Ikka Simon a abbingi Juan, gakkurug kad-
da anggammak?”
Malowino nakammi Pedro se namipi'luwenna nebe-
buti Jesus sikwana nu anggammanna, e sinapi'na si,
“Afu, ammum ammin, e ammum si anggantaka.”
E sinapikkappayi Jesus sikwana si, “Imutannu man-
tuweno tolekira a kunnangke karnero.” 18 Sinubburani
Jesusino sinapi'na sikwana si, “Gakkurug yo sapi-
tangku sikwam, sin kabbingngu, ikkangkepayino nab-
barawasi e inangka sino aanggammu, udde nanu
malakekan, iso'yannuweno kama'nu e baluranda take-
si iyandakana sino ammem anggamma angan.”
19 Sinapiti Jesus inoy se nipakaammuneno makwana ki
Pedro so katayanna takesi antuneno kedayawani Dios.
Wasinoy, sinapiti Jesus sikwana si, “Dumandangka sik-
wak.”

Ino Sinapiti Jesus Mappeafu Sino Adalana Iiddukanna

20 Wasinoy, nabbaliwiti Pedro, e initaneno adalana
iiddukani Jesus a dumandan sikwara. Antuwenayino
adalana nassandig ki Jesus sin namuwafanda a nap-
pakibebut sikwana nu inyeno milaku sikwana. 21 Wasin
inita i Pedro inaya adalan, sinapi'na ki Jesus si, “Afu,
sannaneno makwa sikwana?”
22 E sinapiti Jesus sikwana si, “Nu anggangku si
mabiyag kiyad sino puliyangku, awana biyangngu si-
tan. Dumandangka pelang sikwak.” 23 Gafu se sinapiti
Jesus inoy, nadingngag amminino nanguruwira si am-
mena matay inaya adalan. Udde bakkanna kunnenoyi-
no sinapiti Jesus, sinapi'na pelang si, “Nu anggangku
si mabiyag kiyad sino puliyangku, awana biyangngu
sitan.”

Ino Ambu'neno Turak

24 Ikkanakino adalani Jesus a nassapitanna sinoy.
Ta'daggangku si gakkuruwino neturak sitaw, se
ikkanak kappayino nanurak sitaw, e ammumi si gakku-
rug amminino ana sitaw.
25 Odduweno korwanira a inangwa i Jesus a ammek
neturak. Se nu meturakkira nad ammin, ammena nad
dama a meekwa sito lubaggino leburuwa keturakkan-
da.

Inangwa

Ino Mappeafu Sitawa Leburu

Ino Inangweno Apostolira, antuweno mituluy sino neturak sino Nalawara Damaga Neturakki Lucas. Tata a doktori Lucas a nebulun ki Pablo sino korwana biyahena. Ino neturak sitawino kakka'bawa inangweno apostolira annino netuldura nangiyafu sino lubbuna Jerusalem, kasena sey probinsiya a Judea anna Samaria, kiyad sino palulubbun sito lubag. Kunnino korwanira si ino nad anganna yawa leburu, Ino Inangweno Espirituwi Dios, se antuweno nifuyut sino apostolira anna nanga'da sikwara si pannakadama a mibanyag anna mangwa si kakka'baw.
Naladda a maawatantamino tarabafuweno apostolira nu maammuwantamino anggamma sapitannino Mesias onnu Kristo anna ino katotolayino tolayira sino tiyempora. Sitoya, ibilangino korwanira a tolay si ino anggamma sapitannino Mesias ino kalu'bita neyanak sey Betlehem, udde ino gakkuruwa anggamma sapitannino dinotukani Dios a matturay. Antu gafuna, ino sapitanna sitawa leburuwa aggataronanino Judyuwereno gumamwanganino Kristo onnu Mesias, anggamma sapitan si taronandeno panundunani Dios si ariya matturay sikwara, udde ammera ammuweno angan inaya ari.
Sino tiyempowa neyanakani Jesus, nagyanino natuyagga lubbuna Roma a nangaffutin sino palulubbun, mampesino lubbunna Judyuwera sey Israel. Antu gafuna, sin nangiyafuwani Jesus a manuldu anna mangwa si kakka'baw, dinandammino korwanira a tolay si antuneno mangifuyut sikwara a mangaffut sino sindaluwera a Roma. Ammera naawatan si ino gakkaddi Jesus a inang sito lubag, ammena inang ta isalakanneno kalubbunannera a Judyu sino kalingarera a taga-Roma, nu ammena lud ta isalakanneno ammina tolay sino liwa'dera. Antu gafuna, ino kaodduwanna Judyu, wasin naammuwanda si ka'gani Jesus a makiyubat sino Romera, ammera kinurug si antuweno Kristo onnu Mesias a nekariyi Dios, nu ammera lud netuluya taronanino gamwanganino Kristo, se aridda si amme kepay dinunduni Dios.
Kunnantu, ino tarabafuweno apostolira sin nuliyenni Jesus sey langit, inanda nepakaammu sino bafulundera a Judyu si nepangngangoliyi Diosi Jesus, e pangammuwanda si antuweno dinotukani Dios si Mesias onnu Kristo. Amminino Judyuwera, kinurudda si sapiti Diosino neturak sino Dadana Tulag. Antu gafuna, ino inangweno apostolira a nawis sikwara ta manguruwira ki Jesus, nepadandanda sikwareno nelabbun sino Dadana Tulag mappeafu sino Mesias, kasera neta'dag si i Jesusino neyakkuruwanna.
Oodduwera a Judyu a naawisa nangurug ki Jesus. Ooddu kappayino bakkannira a Judyu a mingngangkappay si Gentil a nangurug. Udde ino korwanira a Judyu a nangurug, ayoyungandeno bakkannira a Judyu anna sinapi'da si ammera dama a mesalakan nu ammera tuntulannino aggangweno Judyuwera. Antu gafuna, nepakaammuwi Dios sino apostolira si ammena napatiyino Judyuwera amma sino bakkannira a Judyu, nu ammena lud mesalakanino ammina tolay anna maa'danira sino Espirituwi Dios gafu sino angngurudda ki Afu Jesus, bakkanna gafu sino panuntulanda sino aggangwa onnu lintiyino tolayira (10:1–11:18; 15:1-34).
Aneno neturak sitawa mappeafu sino Emperador sey Roma annino Romera, antuweno adalantammad. Romeno kapitalna Italia, antuweno agyananino afafura a mingngan si Emperador. Gafu se inaffutino sindaluna Italiyeno palulubbun, iturayanira amminino Emperador, e antuweno naddotuk sino ari anna gubernadora natturay sikwara. Ino nagyanira sey Italia, ngananda si Roma. Kunna kappayino nagyanira si korwana lubbuna nassedula sey Roma. Amminira a Roma, aneno kalintiyanda. Gangngariyan, kontara sino lintiya makastiguweno Roma nu ammena kepay maimbistigar. Nu bakkanna Roma, damara a siwa'wattan abbu ta pappunnunda nu wara liwa'na. Ino kappay Roma, nu ammena mabistigar si fustu, damana a sapitan si umangngaddino kasona sino Emperador. Udde nu bakkanna Roma, ammena dama. Antu naddino dandammantam nu basantamino mappeafu ki Pablo, se massiki nu Judyu, nassedula kappay sey Roma.

Ooddu kepayino mabasa sitaw, se oodduweno kakka'bawa inangweno apostolira. Ana kappayino kattalatalawira a dyata ilawunda. Nu basantam yaw anna maammuwantamino inangwa i Afu Jesus a nimut sino apostolira si'in, mattuyangngaddino angnguruddam, se nakkunneno pannakadamana si'in anda sito ingkein.

Ino Bagga'na Yaw

Ino nidadananino apostolira a mita'dag ki Jesus 1:1-26
Ino nita'dagganda ki Jesus sey Jerusalem 2:1–8:3
Ino nita'dagganda ki Jesus sey Judea anna Samaria 8:4–12:25
Ino nita'dagganda ki Jesus si palulubbun 13:1–28:31
a. Ino palunguwa nabiyaheyanda Pablo a umang mibanyag 13:1–14:28
b. Ino naddadarambalanino pangafuwanirana manguruwira 15:1-35
c. Ino mekadwa a nabiyaheyanda Pablo 15:36–18:22
d. Ino mekatalluwa nabiyaheyanda Pablo 18:23–21:6
e. Ino nabalurani Pablo sey Jerusalem, Cesarea, anna sey Roma 21:7–28:31

Ino Gafuneno Turak

1 Sino pittana turakku sikwam Teofilo, sinapikku
ammina inangwa i Jesus annino netulduna
makkiyad sin nangiyafuwanna a nanuldu [2] kiyad sin
netulluwanna sey langit. Wasin ammena kepay netullu
sey langit, aneno netulduna sino pinilinera a apostol-
na, e ino netulduna, naggabwat sino Espirituwi Dios.
[3] Wasin nabalininnino natayanna annino nangngan-
goliyanna, kanayuna mappadda sikwara si appatafu-
luwa aw, e odduweno inangwana a panguruwanda
sino nangngangoliyanna. Sinoy kappaya tiyempo, nan-
uldu sikwara mappeafu sino patturayani Dios.
[4] Wasin tata si aw, nakkakarampattira, e sinapiti Je-
sus sikwara si, "Ammekayu umanaw sito Jerusalem, ta
taronandawino Espirituwi Dios a nekariyi Ama a iya'-
dana sikwayu. Antuweno netulduk sikwayu si'in, si, [5] 'I
Juan, binawtisaranneno tolayira si danum, udde am-
mena mabayag e mabawtisarangkayuna sino Espirit-
uwi Dios.' "

Ino Netulluwani Jesus Sey Langit

(Mat. 28:16-20; Mar. 16:19-20; Luc. 24:50-53)

[6] Wasin nakkakarampa'da Jesus annino apostolnera,
nepakibebu'da sikwana si, "Afu, sito ingkeininnino
pariyannu sino Romera a matturay sikwatam takesi
ikkanetamma a Judyuweno matturekappay sito
agyanantam?"
[7] E sinabbi Jesus si, "I Ama pelangino makammu nu
sanneno makwana so maddagguna aw anna nu
naansa a makwa, e ammena dama a ipakaammuna
sikwayu. [8] Udde nanu gumamwangino Espirituwi Dios
a magyanna sikwayu, ananeno pannakadama i Dios
sikwayu, e ikkayuweno mangita'dag sikwak. E itattul-
duyuneno ammuyu mappeafu sikwak sino tolayira sito
Jerusalem, anna sino ammina korwana lulubbunna
Judea anna Samaria, kiyad si ammina lulubbun sito
lubag."
[9] Wasin sinapiti Jesus inay, netullu sey langit, e sinan-
gora makkiyad si nalefangngan si dulam. [10] Wasin ag-
gatangawanda kepayino netulluwanna sey langit,
kaka'meng kelang nappaddeno adwera a anghela na-
furawino barawasira a natta'dag sino arurudda.
[11] "Ikkayuwa taga-Galilea," kunda, "mayan aggatan-
gokayu sey langit? I Jesus a initayuwa netullu sey lan-
git, muli kappena so maddagguna aw, e ino netul-
luwanna a nebulun si dulam, kunna kappeneno ag-
gulina."

Ino Namiliyanino Apostolira Sino Mepatali Ki Judas

[12] Wasinoy, inanawino apostolira sino kulura Olivo, e
nuliyera sey Jerusalem, takilometroweno kaaroyuna.
[13] Wasin ginamwangira sey Jerusalem, inangngira sino
balaya pagyananda, e inunekira sino kwartu sino
kalekay. Irara Pedro, Juan, Santiago, Andres, Felipe,
Tomas, Bartolome, Mateo, Santiago a abbingi Alfeo, Si-
mon a mingngan si Patriota se ikaloneno lubbunna,
anni Judas a abbingnga korwana Santiago. [14] Am-
minirenay, dayandanira a mittata a makkararag, mas-
siki ino bafabbayira a bulunda, pati i Maria a ina i Je-
sus, annino kakkola'ngera.
[15] Aneno tata si awa nakkakarampattino mangu-
ruwira, e ino kaoddura, umang si kadwatut si adwafu-
lu. Natta'daggi Pedro e sinapi'na si, [16] "Kakkolakku,
ammena dama si ammena meyakkuruwino nepetu-
rakkino Espirituwi Dios ki David si'in mappeafu ki Ju-
das a nifuyut sikwara a nano'ma ki Jesus. [17] Nebilangi
Judas sikwamiya karadwa a apostol, se pinili kappayi
Jesus a manuffun sino tarabafumi."
[18] (Antuyawino nakwa ki Judas. Ino piraka tandanna
sino narakkatta inangwana, neatangnga si lubag, e
antuweno nappatayanna. Nada'nag e nabattakino
kuyungnga e nallawanino sinena. [19] Wasin naam-
muwanino taga-Jerusalemireno nakwa sikwana, ngi-
nandenaya lubag si Aceldama, ino anggamma sapitan,
Lubagga Nebubbuwanna Ada.) †

20 E sinubburani Pedroweno sapitanna a, “Antuweno
neturakki David si'in sino leburuna Salmo,
‘Maanawan naddino balena e awanin nadda magyan
sinay.’ †
Ana kappayino neturakka kunna si,
‘Wara nad mepatali sikwana sino tarabafuna.’ ††
21,22 “Kunna antu, pilintammaddino mepatali ki Judas
a bulummiya mangita'dag sino pangngangoliyani Afu
Jesus. Ino nad pilintam, tata sino nebumbulunira sik-
wami sin kawara i Afu Jesus sikwatam makkiyad sin
namawtisarani Juan kiyad sin netulluwani Jesus sey
langit,” kunni Pedro.
23 Ino nakkakarampattira, nitulduwera si adwa a an-
ganna lallaki ta pamiliyanda, da Matias anni Jose
Barsabas a ngananda kappay si Justo. 24 Kasera
nekararag si, “Afu Dios, gafu se ammumino nakammi-
no ammina tolay, ipakaammum sikwamiyeno pinilim
sikwara a adwa 25 a mepatali ki Judas sino kinaapostol-
na, se inanawani Judasino tarabafuna e inang sino
keannunganna a pagyanan.” 26 E nabbubunutira nu in-
yeno napili sikwara a adwa, e i Matiasino napili, e an-
tuweno nedagga sino kadwafulu si tata a apostolira.

Ino Ginamwanganino Espirituwi Dios

2 Wasin nadatangngino awna Pentecostes,
nakkakarampat amminino nanguruwira ki Jesus si
tata a balay. 2 Kaka'meng kelanga aneno diningngad-
da a unguwa naggabwat sey langita kunnangke un-
gungnga natuyagga bayabbag, e malitangngira am-
min sino balaya nagyananda. 3 E naitareno mallanga
gatangnga afuya nawwarak e naddattu sino kadda
tata sikwara ammin. 4 E naa'danira ammin sino Espir-
ituwi Dios annino pannakadamana, e naddamitira si
naddadaruma a damita ammera inammu, se ino Espir-
ituweno nangwa.
5 Sinoya tiyempo, nagyan sey Jerusalemino Judyuw-
era a nattalaginara manuntul sino lintiyi Dios a nag-
gabwat si ammina lulubbun. ‡6 Wasin diningngaddeno
ungug, odduwera a inang sino agyananino mangu-
ruwira. E nakka'bawira ammin, se sin diningngaddeno
sapitannino manguruwira, kadda tata diningn-
gangngeno dami'neno naggabwatanna a lubbun.
7 Gafu se nakka'bawira, kunda si, “Ma, bakkanna taga-
Galilea irayaw ammina maddamit? 8 Santam lang
dingngaggannino damit sino naggabwatantamira?
9 Anera sikwatamino naggabwat sey Partia, Media, an-
na sey Elam. Anera kappayino naggabwat sey
Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, anna sey Asia.
10 Ino korwan sikwatam, naggabwatira sey Frigia, Pam-
filia, anna sey Egipto, andino korwan, naggabwatira si
lulubbunna Libya a ara'ni sey Cirene. Ino korwangkap-
pay, naggabwatira sey Roma a mappasyar sitaw.
11 Judyuweno korwan, e ino korwan, bakkanna Judyu
udde tuntulandeno gagangena Judyu. Ino korwan sik-
watam, naggabwatira sey Creta anna sey Arabia. Udde
massiki sintawino naggabwatantam, kadda tata
dingngaggannenno gagangaya dami'na a ituldureno
kakka'bawira a inangwa i Dios. 12 Sanneno anggamma
sapitan inoy?” kunda a nakkakibikibebut se nap-
pelalotino kabo'ra anna madyatanira a manandam.
13 Udde ino korwan, pinayappakandera pelanga kunda
si, “Nabokira yana tolay.”

Ino Tulduwi Pedro Mappeafu Ki Jesus

14 Waso kunnenoy, natta'daggi Pedro andino karat-
taddaya bulunnera a apostol, e nekokwana a nad-
damit sino tolayira e sinapi'na si, “Ikkayuwa bu-
lungkuwa Judyu anna ikkayu ammina magyan sito
Jerusalem, dingngaggandak abbu ta ituldukino
anggamma sapitannino diningngaddaw. 15 Ariddaw si
nabukira yawa tolay, gampade bakkan, se awana
mabok nu alas nuwebe si gigi'bat. 16 Udde inoya ini-
tayuwa nakwa sikwami, antuweno neyakkuruwanino
nelabbuni Joel si'in, a kunna si,

17 ‘Antuyawino kunni Dios. Naso mauddiyera a aw,
dundunangkuneno Espirituk a munag si ammina to-
lay. Ino ana'dawira a lallaki anna bafabbay, manulduw-
erana sino petulduk sikwara. Ino bafuwanakira, ana-
neno ipaitak sikwara a kunnangke tenap. Massiki ino
lallakayira, mappatenappa'nga sikwara. 18 Se ammina
aripangkuwa masserbi sikwak, massiki bafay onnu
lalaki, paunaggangkuweno Espirituk sikwara ta itul-
dureno ipakaammuk. 19 E ananeno kakka'bawa ipaitak
sey langit anna sito lubag. Ino senyala ipaitak, ada,
afuy, anna kattalatalawa atok. 20 Mallammu'ngeno
sinag e mallibaganeno dakka mallanga ada, kasena
dumatangngino mappaka'bawa awa awana kakun-
nana a gamwanganino Afuyu sito lubag. 21 E amminira
a nangurug sikwana, mesalakanirana ta ammera
makastigu.’ ‡†

Antuweno nelabbuni Joel.”
22 E sinubburani Pedroweno sinapi'na a kunna si,
“Ikkayuwa bafulungkuwa gakagaka i Israel, dingngag-
gandaw yo sapitangku mappeafu ki Jesus a taga-
Nazaret. Sina'daggani Dios si dinundunna i Jesus gafu
sino odduwa kakka'bawa senyala a amme makwana
tolaya nepakwana sikwana. Ammuyu yaw se nakwa
sito agyanandaw. 23 I Dios, neyakkurungngeno dinan-
damma si'ina iyalawa'na i Jesus sikwayu, e ikkayuweno
namapatay sikwana se neyalawa'daw sino narakkatti-
ra a tolay takesi ilansara sino krus. 24 Udde nepangn-

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, Lubangnga Ada. Ino tata kappaya anggamma sapitan, Lubagga Napagan Si Ada. Itannu kappay sino Mat. 27:6-8.* † *Salmo 69:25* †† *Salmo 109:8* ‡ *Ino anggamma sapitan, ino lulubbuna sakopanna Roma, se sinapi'da si ireno tata ke a lubbun.*

‡† *Joel 2:28-32*

gangoliyi Dios se ammena dama a mefuwad sino katayan. 25 I Jesusino niyakkurug sino nelabbuni David si'ina kunna si,
‘Afu, ammek mattalaw se ammuk si kanayungka a mebumbulun sikwak. 26 Kunnantu, maanggammak e dandayawantaka. E ammek mattalawa matay se aneno innanamangku. 27 Se ammuk si ammerak makalyawan sino agyananino natayira. Ammem purayan si mananawu yo baggik, se ikkanakino mattalaginara masserbi sikwam. 28 Nepakaammum sikwakino aggangwa a tuntulangku takesi mabiyayak, e mallanggakakungke se mebulunak sikwam si makkikiyad.’ †
Antuweno neturakki David,” kunni Pedro.
29 Sinapikkappayi Pedro si, “Ikkayuwa kakkolakku, anggangkuwa ipakaammu sikwayuweno mappeafu sinaya neturakkino gagginafutama i David. Bakkanna baggineno sinapi'na, se natayi David, netananda si'in, e ana kepayino tanamma ingkein. 30 Udde gafu se gumalabbuni Diosi David, ammuneno nekariyi Dios sikwana. Ino nekariyi Dios, ananeno gaka i David a mepatali sikwana a matturay so maddagguna aw. 31 Inammu kappayi Davirino akwanna i Dios so maddagguna awa pangngangolinnaneno Kristo a pinilina a matturay, se neturakki David si, ‘Ammena nepuray sino agyananino natayira, ammena mananawuweno baggina sino tanamma.’ 32 Ino sinapi'na, awana korwan nu bakkanni Jesus, se antuweno nepangngangoliyi Dios. Ikkamiyeno mana'dag si nangngangoli se initami ammin sin nangngangoliyanna. 33 Netulluwi Jesus sey langit e nattuttud sino padiwanani Dios a Amana. †† E inappaneno kalintiyanna a manundun sino Espirituna sikwami, a antuweno nekariyi Dios. Ino nakwa ingkeina initayu anna diningngaddaw, antuweno inangweno Espirituwi Dios a dinunduni Jesus sikwami. 34 E massiki i David ino nanurak mappeafu sino mattuttud sino padiwanani Dios sey langit, bakkannino baggineno sinapi'na, nu bakkanni Jesus, sin nassapitanna si,
‘Kunni Afu Dios ki Afuk, mattuttugga sito padiwanangku, 35 makkiyad si affutangku ammina kalingam.’ ‡
36 Sitoya, ammundonadda gakagaka i Israel si i Jesus a nelansayu sino krus, antuweno Kristo a nekariyi Dios si'ina gumamwang, e antuweno pinilina a matturay si ammin.”
37 Wasin diningngaggino tolayireno sinapiti Pedro, dokallino bobolira e nepakibebu'da ki Pedro andino korwanira a apostol si, “Sanna mantuweno akwammi, kakkolak?” 38 E sinabbi Pedro si, “Iboboliyuweno liwa'daw ta mappabawtisarkayuwa mangipakaammu si manguruggayu ki Jesu Kristo, ‡† takesi pakomani Diosino liwa'daw, e iya'dananeno Espirituna sikwayu. 39 Se antuweno nekariyi Afu Dios a iya'dana sikwatama Judyu andino gakagakatamira, massiki sino tolayira a ana sey aroyu, se iya'dananeno Espirituna sino amminira a tolaya pinilina a mangurug.”
40 Oddu kappayino sinapiti Pedro a panulduna sikwara a kunna si, “Malli'wakayu nad sino amma'gangnga i Dios sino narakkattira a tolay sito ingkein.” 41 Odduweno nangurug sino sinapi'na e nappabawtisarira. Sinoya aw, inang si tallurifuweno nedagga sino manguruwira ki Jesus. 42 Netupa'da a madal anna manuntul sino tulduweno apostolira. Nakkakarampattira anna nakikkanira sino tinapaya panandanda sino natayani Jesus. Kunna kappaya mittatera a makkararag.

Ino Aggangweno Manguruwira Ki Jesus

43 Odduweno kakka'bawa nepaangwa i Dios sino apostolira, e nakka'baw amminino tolayira. 44 E netupak amminino manguruwira ki Jesus a makkakarampat, e ammina kukwara, akwara ammin. 45 Nelakureno lubadda onnu kukwara e neannera sino bafulundera a meannung sino awannino kadda tata sikwara. 46 Kadda awa nakkakarampattira sino Templo sey Jerusalem. Makkakikikkanira sino bafalera, e nappelalotino langga'da sino nangwanda sinay. 47 Naddandayawira ki Dios, e iyatallira amminino tolayira gafu sino nalawara aggangwara. Kadda aw aneno isalakani Dios a medagga sikwara.

Ino Nappabattunoyani Pedro Sino Pilaya Tolay

3 Wasin tata si aw, inanda Pedro anni Juan sino Templo si alas tres si fuwab, se antuweno akkararanna Judyu. 2 Agyanino lalakiya neyanaka pilay sino Templo. Kadda awa boliyandenaya pilaya iyang sino lamwangana mingngan si Kalalawaran takesi makilimut sino tolayira a sumallung sinay. 3 Wasin initanara Pedro anni Juan a sinallung, inarangnga si a'danda nad si limu'na. 4 Sinulangnganda Pedro anni Juanino pilay, e sinapiti Pedro si, “Itandakami.” 5 E initanera gakkurug se innanamanna si wara iya'dara sikwana. 6 Udde sinapiti Pedro, “Awaningke a pirakku, udde ino ana sikwak, antuweno iduffungku sikwam. Gafu sino pannakadama i Jesu Kristo a taga-Nazaret, gumabwakka ta mallakagga.” 7 Kasena iniggammanino diwanana kamattino pilay e dinuffunanna a natta'dag. Kaka'meng kelanga nattuyaggino takkina, 8 nappa'lata natta'dag e malallakarin. Kasena nebulun sikwara a sinallung sino Templo, e malallakara malallattuwa maddandayaw ki Dios. 9 Amminino tolayira sinay, initara a malallakad anna maddayaw ki Dios. 10 Wasin

† *Salmo 16:8-11* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw: Netulluwi Jesus sey langit sino pannakadama i Dios.* ‡ *Salmo 110:1*

‡† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, ...mappabawtisarkayu sino angani Jesu Kristo... Itannu kappay sino 10:48.*

naimunuwanda a antuwenin pilaya aggatuttud sino lamwangana Kalalawaran a makilimut, nakka'bawira ammin sino nakwa sikwana.

Ino Nanulduwani Pedro Sino Templo

11 Wasin gumafafutino pilay sikwara Pedro anni Juan,
nitturira sino naatappana palayanneno Templo a
ngananda si Palayari Solomon. E odduweno tolayira a
nalayawa inang sikwara, se nakka'bawira. 12 Wasin ini-
ta i Pedroweno tolayira, nekunna sikwara si, “Ikkayuwa
bafulungkuwa gakagaka i Israel, sangkayu lang
makka'baw anna aggatulang sikwami? Nganandon-
akuy si nepabbattunoymi yawa lalaki gafu sino pan-
nakadamami anna kinalawammi. 13 Gampade bakkan-
na ikkami, nu ammena luri Dios a dayawannino gagg-
inafutamira a da Abraham, Isaac, anni Jacob ino napp-
abattunoy sikwana, takesi medayawi Jesus a Aripanna.
Udde ikkayu, neyalawa'dawi Jesus sino matturayira, e
wasin dinandammi Gubernador Pilato si pallawananna
naddi Jesus, inammeyu. 14 Nadiosan anna naggaddan-
gngi Jesus, gampade inammeyu, anna inarandaw ki Pi-
lato ta pallawananneno tata a gumapapatay. 15 Nepa-
papateyuweno mangifuyut sino tolayira si kabiyayan,
udde nepangngangoliyi Dios, e ikkamiyeno mangi-
pakurug se initamiya nangngangoliyen. 16 Iyawa pilaya
itandaw anna naimunuwandaw, naariyennino pilena e
nattuyag gafu sino pannakadama i Jesus. E ammina
initayuwa nakwa sino a'landaw, nakwa pelang gafu
sino angngurummi ki Jesus annino annala'mi sino
pannakadamana.
17 “Kakkolakku, ammuk si ammeyu inammuwa i Je-
susino dinunduni Dios sin nepapapateyu. Massiki ino
turetamira, ammera inammu. 18 Udde ino inangwayu,
antuweno neyakkuruwanino nepeturakki Dios si'in, se
amminino gumalabbunira i Dios, sinapi'da si mady-
atanneno Kristo a dundunanna, kasena matay. 19 Mab-
bobolikayu antu e mulikayu ki Dios takesi pakoman-
neno liwa'dawira. 20 Se nu antuweno akwandaw, ipa-
datangnga i Diosino tiyempowa passiyanakkan anna
pattuyagganneno nakandaw, e dundunanna kappayi
Jesus a ino Kristo a pinilina a matturay sikwatam.
21 Udde sito ingkein, magyan naddi Jesus sey langit
makkiyad si madatangngino awa pappabawuwani
Dios si ammin, se antuweno nepasapiti Dios sino na-
diosana gumalabbunnera si'in. 22 I Moises a gumalab-
bunna si'in, sinapi'na si,
‘Manundunna i Afu Dios sikwayu si tata gumalabbun-
na a kakunnak. Buluntangkappaya gaka i Israel. Ku-
ruwandonad amminino sapitannana sikwayu. 23 Se
massiki inyaneno ammena mangurug sikwana,
mekatwena sino tolayira i Dios ta makastigu si
makkikiyad.’ †
24 I Samuel kappay andino amminira a gumalabbuna
netufad sikwana, ana kappayino nelabbunda mappea-
fu sino makweran sito aw. 25 Neakkuruwin sikwata-
mino nepekariyi Dios sino gumalabbunira. Nesapate-
tangkappay sino tulagi Dios sino gagginafutam, se
sinapi'na ki Abraham si'ina, ‘Gafu sino gakagakam,
maduffunanna amminino tolayira sito lubag.’ 26 Antu
gafuna, ikkanetama Judyuweno palunguwa nanun-
dunani Dios sino Aripanna a i Kristo takesi duffunan-
detama mappaboboli ta talekkurantamino narakkatta
aggangwatam.”

Ino Nabistigaranda Pedro Anni Juan

4 Wasin aggesapasapi'da Pedro anni Juan sino to-
layira, agyanino ginamwangira sinaya papadi, Sa-
duceo, annino afafuweno gumaindaggira sino Templo.
2 Nabbungutira se netuldura Pedro a nangngangoliyi
Jesus a antuweno pammakurug si mangngangoli kap-
pena amminino natayira. 3 Antu gafuna, dino'mandera
e nebaluddera kiyad sino kadarama'na, kaserera bisti-
garan, se gafenin. 4 Udde massiki kunnenoy, odd-
uweno nangurug sikwara a nakadingngag sino sinapi'-
da Pedro. E ino kaodduweno lallakiyera pelanga nan-
guruwin ki Jesus, mallimarifuwera ammin.
5 Waso kadarama'na, nakkakarampat sey Jerusalemi-
no turayirana Judyu, ino pangafuwandera, andino
mammesturuwerana lintig. 6 Nammamitingira anda
Anas a afafuna padi, anda Caifas, Juan, Alejandro,
andino korwanira a wawwayira Anas. 7 E nepaayad-
dara Pedro anni Juan e nepaa'landera, e binebu'da si,
“Sintawino naggabwatanino pannakadamayuwa nap-
pabattunoy sinaya pilay? Inyeno nanga'da si kalin-
tiyandawa nangwa sinay?”
8 Naturiri Pedro gafu sino pannakadameno Espiri-
tuwi Dios e sinabbangnga si, “Ikkayuwa tatturay anda
pangafuwan, 9 nu ino pimbistigarandaw sikwami e
mappeafu sino nalawara nakwa sito pilay anna nu
ansanna a nabbattunoy, 10 dingngaggandaw ta itulduk
sikwayuweno gafuna, mampesino ammina kakkolatta-
ma gakagaka i Israel. Iyawa lalakiya aggata'dag sino
a'landawa pilay si'in, awaninna gigi'nanna gafu sino
pannakadama i Jesu Kristo a taga-Nazaret. Antuweno
nelansayu sino krus, udde nepangngangoliyi Dios.
11 Antu kappayino neamparig sino nepeturakki Dios a
kunna si,
‘Ino batuwa inammeyu, ikkayuwa mama'dak si balay,
antuweno kapapatiyana batuwa mappatuyag si balay.’
††
12 I Jesus pelangino dama a misalak sikwatam. Se
awana korwan si dinunduni Dios sito lubagga
mangisalak sikwatam, nu bakkampelang.”

† *Deuteronomio 18:15, 18, 19*

†† *Salmo 118:22*

13 Wasin initeno tatturayirana Judyuweno kinaturidda
Pedro anni Juan a nanabbag, nakka'bawira, kumaral
se ammura si awana adalda. Udde dinandanda a neb-
umbulunira ki Jesus si'in. 14 E awaninna masapi'da sik-
wara Pedro, se agyanino lalakiya naariyeno pilena a
aggata'dag sino arurudda. 15 Antu gafuna,
nepaanorara Pedro sino a'landa, takesi mittatera a
mattatarabbag. 16 Kasera sinapit si, “Sanneno akwan-
tam sinayira a tolay? Se ino kakka'bawa inangwara,
naammuwan amminino tolayira sito Jerusalem, e am-
metam dama a iyimad. 17 Ino nad akwantam, tipad-
dantamira takesi umibbattira a manuldu mappeafu ki
Jesus takesi ammena umoodduweno makadingngag.”
18 Waso kunnenoy, inayanda kappera Pedro anni
Juan, e netutundangke sikwara si ammeran massapit
onnu manuldu mappeafu ki Jesus. 19 Udde sinabbadda
Pedro anni Juan si, “Dandammandopay nu sanneno
mepangngatta akwammi sino a'langi Dios. Ku-
ruwammiyeno sinapiti Dios onnu kuruwammikayu?
20 Nu ikkami, ammemi dama a iyibbattino ituldu sino
initami anna diningngammi ki Jesus.”
21 Waso kunnenoy, dinaggakkappayino tatturayira a
manantalaw anna manipad sikwara, kaserera
nepaanaw, gafu se awana pangiyafuwanda a mangas-
tigu sikwara, se odduweno tolayira a maddandayaw ki
Dios gafu sino kakka'bawa inangwara. 22 Se ino
lalakiya naariyennino pilena, nalla'wut si appatafu-
luweno dawunna.

Ino Kararino Nanguruwira Ki Jesus

23 Wasin nepallawandara Pedro anni Juan, inangngira
sino bafulundera a nangurug ki Jesus, e nepakaam-
mureno sinapitino pangafuwanirana padi andino kor-
wanira a pangafuwan. 24 Wasin diningngaggino nan-
guruwireno sinapi'da Pedro, nittatera a nakkararag ki
Dios, e sinapi'da si, “Afu Dios a namaratu sino langit,
yo lubag, ino bebay, annino ammina igyanda, 25 ino Es-
pirituminо naggabwatanino neturakkino gagginafu-
miya i David a nasserbi sikwam si'in, a kunna si,
‘Sandalang mabbungutino bakkannira a Judyu ki
Dios? Sandalang dinandamma mangwa si awana ketu-
pakkanna? 26 Ino ariyera andino tatturayira sito lubag,
nattatarabbira ta maddadanira a makiyubat ki Dios
anna sino Kristo a pinilina a matturay.’ †
27 E sitoya, Afu Dios, neyakkuruwinnino nelabbuni
David, se i Herodes anni Poncio Pilato, mampesino
bakkannira a Judyu andino kasittolemiya gakagaka i
Israel, nakkakarampattira sito Jerusalem, e nattatarab-
banda a papatayani Jesus a nadiosana Aripannu a
pinilima matturay. 28 E pinapatera gakkurug, udde ga-
fu se ikkeno turay, ino inangwara, neakkurubbelangi-
no dinandammu si'in. 29 Sitoya, Afu Dios, dingngag-
gannu naddino panantalora sikwamiya masserbi sik-
wam, e patturirandakamiya mituldu sino sapi'nu.
30 Paitammaddino pannakadamam takesi pabbat-
tunoyammiyeno malowanira anna oddu naggappayi-
no kakka'bawa akwammi gafu sino pannakadama i Je-
sus a nadiosana Aripannu,” kunda.
31 Wasin nasinduwera a nakkararag, nagguyaddino
balaya nagyananda, napatuyaggino nakanda ammin
gafu sino pannakadameno Espirituwi Dios, e natturiri-
ran gakkuruwa nangibanyag sino sapi'na.

Ino Annuffunino Nanguruwira Sino Bafulundera

32 Ino nanguruwira ki Jesus, nittata pelangino nakan-
da. Awana mattanatanig sikwara, nu ammera lud ak-
wa ammin. 33 Ino apostolira kappay, natuyaggino pan-
nakadamara a mangipakaammu mappeafu sino
nangngangoliyani Jesus. E odduweno duffuni Dios sik-
wara ammina nangurug. 34 Awana nakkurang sikwara,
se ino nallubaggira annino nabbalayira, nelakura, 35 e
neya'dareno nallakuwanda sino apostolira takesi iyan-
nera sino nanguruwira a mawag si duffun.
36 Kunnenoyino inangwa i Jose a taga-Chipre a gaka i
Levi. Ino nepingnganino apostolira sikwana, i Bernabe,
anggamma sapitan, mappalampaw sino nakammino
bafulunnera. 37 Ino inangwana, nallaku si lubag e nea'-
daneno nallakuwanna sino apostolira.

Ino Inangwara Ananias Anni Safira

5 Udde agyangkappayino tafalayira a da Ananias
anni Safira a nallaku si lubag. 2 Nattatabbanda a
tafalaya iyimfunino dagganeno nallakuwanda, kase
inangngi Ananias a niya'da sino daggana sino apos-
tolira, e kunna si, “Antu ammin yawino nallakuwam-
mi.”
3 E kunni Pedro sikwana si, “Ananias, mayan nepure-
mi Satanas a matturay sikwama sinsiriyannuweno Es-
pirituwi Dios anna nesussu'nguweno dagganeno nal-
lakuwandaw? 4 Sin ammeyu kepay nelakuweno lubag,
akwayu, e sin nelakuyun, akwayu kappayino pagana.
Ansannu ma'lud dinandamma inangwa inay a kunnu
si neya'dam amminino pagana, gampade awan?
Bakkanna tolayino nasisiriyannu, nu bakkan luri Dios.”
5 Anningngallangi Ananias sinoy, naletwad e natay. E
ammina naddingngag, nakatalawira. 6 Sinallungino
bafuwanakira e bina'battandeno baggina, kasera
nelawan e netananda.
7 Waso nalla'wutino tallu orat, ginamwangino
atawana. Ammena pelang ammu nu sanneno nakwa.
8 E kunni Pedro sikwana si, “Ituldum nu gakkuruwa an-
tu ammin yawino nallakuwandaw?”
E kunna si, “On, antu ammin yan.”
9 E kunni Pedro si, “Mayan nattatabbandawa dalo-
dawannino Espirituwi Afu Dios? Aneran sino kayatani-

† *Salmo 2:1-2*

no nattanammira sino atawam, e andaka kappay
ilawan.” 10 E kaka'meng kelanga naletwad e natay sino
a'langi Pedro. Sinallungino bafuwanakira e initara a
natayin, e nelawanda a umang itanam sino aruruwino
atawana. 11 E amminino nanguruwira andino
naddingngaggira sinoy, nappelalotino talora.

Ino Kakka'bawa Inangweno Apostolira

12-14 Ino pakkakarampattanino nanguruwira, ino Pala-
yari Solomon sino Templo. Ino ammera nangurug,
massiki iyataldeno manguruwira, mattalawira a mea-
mung sikwara. Udde umoodduweno lallakiyera andino
bafabbayira a manguruwa medagga sikwara. Odd-
uweno kakka'bawa inangweno apostolira a initeno to-
layira. 15 Antu gafuna, neyandeno matakitira sino
dammingnga dalan e nepaiddarera sino dayod anna
sino afa'da, se iyindadda nu matta'lifi Pedro, takesi
massiki nu masiyongannera sino alinona, maariyeno
kalora. 16 Odduwera a inang sey Jerusalem a naggab-
wat sino wewe'nginna a lulubbuna niyang sino bafu-
lundera a malowan andino naunagganira si narakkat-
ta espiritu, e nabbattunoyira ammin.

Ino Nappadyatanda Sino Apostolira

17 Wasin kunnenoy, ino afafuna padi andino bulun-
nera a Saduceo, nafulotingke ino illira sino apostolira.
E nattatarabbanda nu sanneno akwanda. 18 Antu gafu-
na, nepado'mareno apostolira e nepebaluddera. 19 Ud-
de sinoya gafi, agyanino tata a angheli Afu Dios a
inang sino abbaluran e binukkatanneno aggaku'neno
kayatan. Nepalawannera, e nekunna si, 20 “Umangkayu
sino Templo e manuldukayu sino tolayira mappeafu
sito bawuwa biyaya iya'da i Dios.” 21 Wasi gigi'bat, kin-
uruddeno sinapitino anghel, sinallungira sino Templo,
e nanulduwera sinay.

Inowira afafuna padi andino bafulunnera, inayanda
amminino pangafuwanira a Judyu ta mammamitingi-
ra. Kasera naddundun si pulis sino abbaluran ta ap-
pandeno apostolira takesi bistigarandera. 22 Udde
wasin sinallungira sinay, awanino apostolira, e nuliy-
era ta ituldura sino pangafuwanira. 23 Sinapi'da si,
“Awanira. Wasin ginamwangkami sino abbaluran, ini-
tamiya nakandaduwan e agyanino gwardiyera. Udde
wasin binukkatammiyeno kayatan, awanira sino
dolam.”

24 Wasin diningngaggino kapitanna pulisna Templo
andino pangafuwanira a padi inoy, naburuburungira
nu sanneno metufara makwa. †25 Udde agyanino gi-
namwanga nituldu si, “Ino nebaluddawira, aneran sino
Templo a manuldu sino tolayira.” 26 Antu gafuna a
inangngino pulisira annino kapitanda sino Templo e
inappareno apostolira. Udde inalalerera a inappa, se
mattalawira sino tolayira a mangita, tantaro nu mab-
bungutira e lapalappaggandera.

27 Wasin neyandeno apostolira sino nakkakarampat-
tanino pangafuwanira, nepata'daddera sino nara'lan-
ganda. E inallangnganireno afafuna padi, a kunna si,
28 “Inangangwamingke sikwayuwa ibbattandawinnino
manuldu mappeafu sinaya tolay. Udde aggeakakwan-
dokepay makkiyad si diningngag amminino ayawira to
Jerusalem. Bakkan si antu ke yan, ipaliwa'dokappay
sikwamiyeno natayanna.”

29 Udde sinabbadda Pedro andino korwanira a apos-
tol, e sinapi'da si, “On, se i Dios naddino kuruwammi, a
bakkanna tolay. 30 Se ikkayu, gakkuruwa pinapateyuwi
Jesus e nelansayu sino krus. Udde i Dios a dinayawino
gagginafutamira, nepangngangolina. 31 E nepatuttun-
na sino padiwananna sey langit takesi antuweno mat-
turay anna misalak sikwatam. Inangwanenay tantaro
nu ibobolitama gakagaka i Israelino liwattamira takesi
pakomanna. 32 Ikkamiya apostolino mituldu si gakku-
rug ammin yaw, mampesino Espirituwi Dios a neya'-
dana sino manguruwira sikwana.”

33 Wasin diningngaggino pangafuwanireno sinapiti
Pedro, nappelalotino bungu'da sino apostolira e
anggandera a papatayan. 34 Udde agyanino tata sik-
wara a Fariseo a i Gamalielino anganna. Mesturuna
lintiya iyatal amminino tolayira. Natta'dagga nassapit
si, “Pallawanantamira abbu si bisang.” 35 Nepallawan-
dera, kasena kun si, “Ikkayuwa kakkolakkuwa gakaga-
ka i Israel, dandammantammad si nalawarino akwan-
tam sikwara. 36 Se bakkanna antu ke yawino nakwa. Se
si'in, ana kappay tata a lalakiya i Teudas a nassangka-
tolay, e inang si appatatutino lallakiyera a dinandan
sikwana. Udde wasin pinapatera, nakkakaratwayira a
dinandan sikwana, e awaninna tupa'ngeno neyafuna.
37 Ginamwang kappayi Judas a taga-Galilea sin nallis-
tanino gubiyernu sino tolayira. Oddu kappaya dinan-
dan sikwana, udde wasin pinapatera kappay,
nakkakaratwekappayino dinandanira sikwana. 38 Kun-
nantu, antuyawino kungku sikwayu, pallawanantamira
pelang. Purayantamira, se nu naggabwappelang si to-
lay iyawa ituldura, awangkappena pattupakkanna.
39 Udde nu nakammi Dios, ammetamira maaffut, se
tantaro nu i Diosino kontarantam.”

40 Kinuruwino pangafuwanireno sinapiti Gamaliel.
Nepatallundereno apostolira, e nepasiwa'wa'dera, e
sinapi'da kappay sikwara si, “Ammekayunna manuldu
mappeafu ki Jesus,” kaserera nepaanaw.

41 Maanggammingke ino apostolira sino anawanda,
se nebilangira i Dios a mepangngatta melopalopet ga-
fu sino angngurudda ki Jesus. 42 Kadda aw itupa'deno
manuldu anna mangibanyag sino Templo anda sino
bafalayira si i Jesusino Kristo a dinunduni Dios.

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...nu sanneno nakwa sik-
wara.*

Ino Pituwera A Napiliya Manuffun Sino Apostolira

6 Wasinoy, umoodduweno manguruwira ki Jesus. Udde ino Judyuwera a maddamit si Griego, umilliyera sino Judyuwera a maddamit si Hebreo. Ino ririra, nala'wutanino bafaluwera a bulunda sino niyannayanda si pirak † kadda aw. 2 Antu gafuna, ino karadwera a apostol, inayandeno ammina manguruwira, e sinapi'-da sikwara si, “Pittatammi naddino mangibanyag sino sapiti Dios, bakkanna antu a'langammiyeno miyannay si pirak. 3 Kunna antu, kakkolak, mamilikayu sikwayu si pituwa lallakiya matala'dawa ammuyu si aneno pannakadameno Espirituwi Dios sikwara anna nalaingira, ta ireno talakkantama miyannay si pirak, 4 takesi ikkami, ipatatamiyeno makkararag anna mangibanyag sino sapiti Dios.”

5 Amminira a nakkakarampat, anggandeno sinapitino apostolira, e irayawino pinilira. Ino pitta a pinilira, i Esteban. Natuyaggino angngurungnga e maita si aneno pannakadameno Espirituwi Dios sikwana. Ino korwanira, da Felipe, Procoro, Nicanor, Timon, Parmenas, anni Nicolas a taga-Antiokia. Bakkanna Judyu i Nicolas udde tuntulanneno gagangena Judyu. 6 Ira a pitu, nepaa'landera sino apostolira, e ino apostolira, nepotundeno kama'da sino ulura e nekararaddera.

7 Waso kunnenoy, naddidingngaggandeno sapiti Dios e inodduwereno nangurug ki Jesus sey Jerusalem. Massiki ino papadiyerana Judyu, oddu sikwareno nangurug.

Ino Nano'manda Ki Esteban

8 I Esteban, odduweno kakka'bawa senyala inangwana a initeno tolayira, se dinuffunani Dios e naa'dan sino pannakadameno Espirituna. 9 Udde agyanino Judyuwera sey Jerusalem a taga-Cirene anda taga-Alejandria a nesapat sino sinagoga a nepingnganda si Sinagogana Mibbattin Si Kinaaripan. Ira andino korwanira a Judyu a taga-Cilicia anda taga-Asia, nakisombatira ki Esteban. 10 Udde ammera a maaffut, se dinuffunanino Espirituwi Dios e nalainga nanombat.

11 Antu gafuna, pinasussukandeno korwanira a tolay ta massisiriyera a mappaliwat sikwana a kunda si, “Diningngammiyi Esteban a mangilopalopet ki Moises anni Dios.” 12 Passila'bundeno tolayira, ino pangafuwanira, andino mammesturuwerana lintig takesi mabbungutira ki Esteban. Antuweno nano'manda ki Esteban, kasera neyang sino pakkakarampattanino tatturena Judyu. 13 E nagyanino inayandera a nanistigu si siriya nekunda si, “Iyawa lalaki, kanayuna mangilopalopet sito nadiosana Templotam andino lintiyi Moises. 14 Se diningngammiyeno sinapi'na a darallanna i Jesus a taga-Nazaret yawa Templo e angkakwanneno gagangetama netulduwi Moises.” 15 Amminira a nakkakarampat sinay, pakatulatulangnganda i Esteban, e initareno mutungnga e kunnangke mutungnga anghel.

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...niyannayanda si makkan...*

Ino Sinapiti Esteban

7 Wasin kunnenoy, binebutino afafuna padi ki Esteban si, “Gakkurug kad yawa pappaliwatanda sikwam?”

2 Sinombati Esteban a kunna si, “A'amak anda kakkolakku, dingngaggandawino sapitangku. Si'in, i Dios a madandayaw, nappadda ki Abraham a gagginafutam sin nagyangkepay sey Mesopotamia sin ammena kepay inang sey Haran. 3 E kunna sikwana si, ‘Anawannuweno lubbunnu andino wawwayimira ta umangka sino lubagga itulduk sikwam.’ 4 E inanawannanino lubbunna Caldeo e inang nagyan sey Haran. Wasin natayino amana, nefuyuti Dios sito lubbuna agyanantam ingkein. 5 Sin inangnganna sitaw, awana neya'da i Dios si lubag sikwana, massiki taefampelang. Udde nekariyi Dios sikwana si iya'dananeno lubag sikwana takesi paillalupa'na sino gakagakanera, massiki awangkepay abbingnga sinoy.

6 “Sinapikkappayi Dios ki Abraham si, ‘Inona gakagakamira, umangngirana a magyan sey korwana lubbun. E paripandera e madyatanirana si unangnga appatatuta run. 7 Udde kastigungkuneno mangaripannira sikwara, takesi anawanda inaya lubbun ta muliyerana sitawa lubag takesi antuneno paddayawanda sikwak.’ 8 E netuldu kappayi Dios ki Abraham si kugitanneno aana'ngera a lallaki takesi antuweno panandanda sino tulagi Dios sikwara. Wasin neyanakino abbingi Abraham a i Isaac, nepakugi'na sin mekawaluwa aw. Kinugippayi Isaacino abbingnga a i Jacob. Kunna kappayino inangwa i Jacob sino karadwa a abbingnga a lallakiya ireno gagginafutamira si'in.

9 “Udde ino abbingira i Jacob, inilliyereno kola'da a i Jose, e nelakura sino taga-Egiptowera e neparipanda sinay. Udde ana i Dios sikwana 10 e dinuffunanna sino ammina pakadyatanna. E ina'danna si laing anna kinalawad takesi talakkanni Faraon a arina Egipto. E dinotukani Faraoni Jose si gubernadorna palulubbun sey Egipto anna mangituray sino ammina kukwana.

11 “Wasin nalla'wutino pipidya a run, dokalla bisinino nakwa sino lulubbunna Egipto, kunna kappay sey Canaan, e madyadyatanino tolayira sinay. Ino gagginafutamira, awana pappanda si akkananda. 12 Wasin naammuwani Jacob a aneno makkan sey Egipto, dinundunneno ana'ngera a ireno gagginafutama umang maggatang si akkananda. Antuweno pittana a inangnganda sinay. 13 Wasin pidwara a inang sinay,

nepakaammuwi Jose sikwara si antuweno kola'da. E naammuwampayi Faraon a ireno kakkolaki Jose.
14 “Wasinoy, nepaayi Jose ino amana a i Jacob, ino kakkola'ngera, andino kataabbalayannera ta umangngira mabbafalay sey Egipto. Kawalufuluwera si lima ammin. 15 Inangngira antu sey Egipto e natayi Jacob sinay, mampesino aana'ngera. 16 Udde ino tulanda, neyulira sino lubbunda a Sikam e sinananda sino lubagga ginatangi Abraham si'in sino anakira i Hamor.
17 “Wasin ara'niyennino awa meyakkuruwino nekariyi Dios ki Abraham, umoodduwennino gagginafutamira sey Egipto. 18 E nappatapataliyeno ariyera kiyad si mepataliyeno ariya amme nangammu sino mappeafu ki Jose. 19 Inaya ari, binalabaliyanneno gagginafutamira e nepatu'na a nepelawanino kalu'bi'dera kesi matayira. 20 Antuwenoyino tiyempowa neyanakani Moises a nalawaringke a kalu'bit. Tallu dakkino nimutanino inana. 21 E wasin napatutira a nilawan e inanawanda, dina'ngeno bafaya abbingi Faraon, e nepadokalna a kunnangke abbingnga. 22 Natulduwan sino ammina adalino Egiptowera, e nabbali si gumasassapit anna madayawino aggangwana.
23 “Wasin appatafuluwa runi Moises, nadandamma a dorawanino kakunnanera a gakagaka i Israel. 24 Initaneno tata sikwara a paidamannino tata a Egipto. Inangnga dinuffunan e nebala'na anna pinapateneno Egipto. 25 Se ariyi Moises si maawatanino kasiJudyunera si antuweno piniliyi Dios a mappawaya sikwara sino kinaaripanda, udde ammera naawatan.
26 Waso kadarama'na, initaneno adwera a kasiJudyunera a maggunut, e kinakkapannera a iwaranna kunna si, ‘Sangkayu maggunuta makkolak?’
27 “Udde ino tata a nalliwat, netu'yunna i Moises a kunna si, ‘Inyeno naddundun sikwama umang mangituray anna mangukum sikwami? 28 Ma, papatayannak a kunna kappayino inangwam sino tata a Egipto singgafi?’ 29 Nakatalawi Moises sin naningngagganna sinay, e nabbukala inang sey lubbuna Midian. Nangatawa sinay e antuweno neyanakanino adwera a abbingnga a lallaki.
30 “Wasin nalla'wutino appatafuluwa run, nagyani Moises sino kabatuwana ara'ni sey kulura Sinai. E nappaddeno angheli Dios sikwana sino aggagatangnga kallakayu. 31 Nakka'bawi Moises sino initana, e inara'niyanna takesi imu'nakkannangke. Udde kaka'meng kelanga diningngangngeno damiti Afu Dios a kunna si, 32 ‘Ikkanaki Dios a dinayawino gagginafumira a da Abraham, Isaac, anni Jacob.’ Nayya'yakki Moises sino talona e ammenan sinulangngan. 33 E sinapikkappayi Dios sikwana si, ‘Ariyannu yan sapatu'nu se nadiosana lubaggino patta'daggannu. 34 Initakino kadidyatino tolekira sey Egipto. Diningngagguweno ikimawidda e nanabbafaka manuffun sikwara. Akkanin, ta dundunantaka a muli sey Egipto.’ ”
35 E sinubburani Estebanino sapitanna si, “Iyana Moises, antuweno inammayino kasiJudyunera sin nassapitanda si, ‘Inyeno naddundun sikwama umang mangituray anna mangukum sikwami?’ Gampade antu keneno dinunduni Dios a matturay anna mappawaya sikwara sino kinaaripanda, e inangwana gafu sino duffunino anghela nappadda sikwana sino aggagatangnga kallakayu. 36 I Moises kappayino nifuyut sikwara sino panawanda sey Egipto. Odduweno inangwana a kakka'baw sinay, anna sin naddammanganda sino Nalibaga a Bebay, kunna kappay sin appatafuluwa runa nifuyutanna sikwara sey kalolowat. 37 I Moises kappayino nituldu sino gagginafutamira a gakagaka i Israel si, ‘Manundunna i Dios si tata a gumalabbunna a kakunnak. Buluntangkappaya gaka i Israel.’ 38 Sin nakkakarampattino gagginafutamira sey kalolowata ara'ni sey Sinai, i Moises kappayino sinatabbangnga anghel. Inappaneno neturakka sapiti Dios a manga'da si biyag, takesi ikkanetam payino millalupat.
39 “Udde ino gagginafutamira, inammera i Moises, e ammera kinuruwino sinapi'na, se aggadandammandeno gagangera sey Egipto. 40 Antu gafuna, wasin nabayinni Moises sino kulud, sinapi'da ki Aaron † si, ‘Ipangwandakami si sinandiosa mifuyut sikwatam, se ammemi inammu nu sanneno nakwa sitana Moises †† a nangilawan sikwatam sey Egipto.’ 41 E nangwera si sinan ubbunna baka, e newa'la'deno pinartira sino sinan ubbunda, kasera nakkakarayama aggangganda sino inangwarangkepay. 42 Antu gafuna, sinalekkuranira i Afu Dios takesi murayira a maddayaw sino sinag, dakkag, andino bitunira. Kunna kappayino nepeturakki Dios sino tata a gumalabbunna si'ina kunna si,
‘Ikkayuwa gakagaka i Israel, bakkanna ikkanakino niwa'latandaw sino pinartiyu sin appatafuluwa runa nagyanandaw sino kalolowat. 43 Se neyangkalindawino bawineno sinandiosdawa i Moloc annino sinan bituna diosdawa i Refam. Antuweno inangwayuwa sinandiosa dayawandaw. Antu gafuna, paanawantakayu ta umangkayu sey lubbuna mas aroyu sey Babilonia.’ ” ‡
44 Netupakki Esteban a sinapit si, “Wasin nagyanino gagginafutamira sino kalolowat, nagyan sikwareno balaya tolda a mangipakurug si ana i Dios sikwara. Inaya tolda, inangwara a panuntul sino nepaita i Dios ki Moises si tuntulanda nad. 45 Wasin natayi Moises, nepataliyi Josue a mifuyut sikwara a umang sitawa lubag. E ino tolda a inillalupa'da, neyangkalinda sin nappanda sitawa lubag sino dadanira a tolay sitawa nepaanawi Dios. E inaya tolda, antuweno paddayawanda ki Dios kiyad sino tiyempowi Ari David.
46 Inanggammani Diosino aggangwa i David. E inilyawi

† *I Aaronino kolaki Moises a nanuffun sikwana a nifuyut sino Judyuwera sin inanawanda sey Egipto. Antu kappayino palunguwa afafuna padiyeno Judyuwera.* †† *Ino sapitanda si sitana Moises*
‡ *Amos 5:25-27*

David ki Dios nu annutanna a mangwa si nalawara balayi Dios takesi antuweno paddayawanino gakagakera i Jacob sikwana. 47 Udde bakkanni David ino namata'dag, nu ammena luri Solomon a abbingnga.
48 "Massiki nu kunnenoy, i Dios a Madandayaw,
bakkanna balaya inangwana tolayino pagyananna, se
neturakkin tata a gumalabbunna si'in si,
49 'Ino langitino pattutturangkuwa matturay, e ino
lubag, antuweno piwaggangku sito takkik. Massiki
sanna a balaya akwandaw, ammena meannunga
pagyanangku. 50 Se ikkanakino nangwa si ammin, kun-
ni Afu Dios.' " †
51 Sinapikkappayi Esteban si, "Nataggatingke ino uluyu. Kakunnayuweno tolayira a amme nangammu ki Dios se ammekayu maningngag sino sapi'na. Tuntulandokappayino gagginafutamira si'ina kinontarareno Espirituwi Dios. 52 Se awana gumalabbuni Dios si'in si ammena nelopalopetino gagginafutamira. Massiki ino nangipakaammuwera sino gamwangani Kristo a awana liwa'na, pinapaterera kappay. E wasin ginamwangi Kristo, ikkayu kappayino nitittik sikwana e nepapapateyu. 53 Bakkan nadda kunnenoy, se ikkayuweno nillalupat sino lintiyi Dios a nepeya'dana sino anghelira si'in, udde ammeyu kinurug."

Ino Nallappagganda Ki Esteban

54 Wasin diningngaggino pangafuwanirana Judyuweno sinapiti Esteban, nabbungubungutira anna nangngarangaritammira. 55 Udde i Esteban, gafu sino pannakadameno Espirituwi Dios a ana sikwana, sinangaw sey langit e initaneno kinalawari Dios, mampay ki Jesus a aggata'dag sino padiwananna. 56 "Itandaw inay," kunna. "Maitakino langita aggabukkat, annino Abbingnga Tolay a i Jesus a aggata'dag so padiwanani Dios."
57 Wasin diningngaddenoy, inammu'deno layadda e nakakkulawuwera. Naggagarindanira a nano'ma ki Esteban. 58 Neyanda sino lasinneno lubbunda takesi lapalappagganda. Ino tistiguwera a nappaliwat sikwana, neta'deno tafalda sino tata a lalakiya i Saulo takesi damara makilappag. 59 Wasin aggelalappagganda i Esteban, nakkarara kunna si, "Afu Jesus, appannu yo kararuwak." 60 Kasena namalitud e nekokwana a nassapit si, "Afu Jesus, ammem ipaliwat sikwara yo akwanda," e natayin.

Ino Nappadyatani Saulo Sino Manguruwira Ki Jesus

8 1-3 Sinoya awa natayani Esteban, antu gafuneno nappadyatandangke sino manguruwira ki Jesus sey Jerusalem. Agyanino lallakiyera a kanayuna maddayaw ki Dios a inang nitanam ki Esteban, e nattatarangitira. Udde i Saulo, aanggammeno natayani Esteban, e odduweno inangwana a nappadyat sino manguruwira. Sinallungngeno gibbafalayan, dino'manneno nanguruwira, massiki lalaki onnu bafay, e nepeyangngera sino abbaluran. Antu gafuna, amminino manguruwira, fereno apostolira, nakkakaratwayira a nabbukala inang sino lulubbunna Judea anna Samaria.

Ino Nibanyani Felipe Sey Samaria

4 Ino nanguruwira a nakkakaratway, massiki sintawino inangnganda, nebanyaddeno sapiti Dios mappeafu ki Jesus. 5 I Felipe ino tata sikwara. Inang sino tata lubbunna Samaria, e nebanyangnga sino tolayira sinay si i Jesusino Kristo a dinunduni Dios. 6 Wasin diningngaggino tolayireno sinapiti Felipe anna initareno kakka'bawa inangwana, kinurudda amminino sinapi'na. 7 Se odduwera a narakkatta espirituwa nunag sino tolayira a nepaanona, e nakkulawuwera a nanaw. Odduwera kappayino paralitiku andino pilaya nepabbattunoyna. 8 Antu gafuna, maanggammingke ino tolayira sinay.
9 Udde agyangkappay sinayino tata a lalakiya gumasalamangka a i Simon, e nakka'baw ammina tolay sey Samaria gafu sino a'akwanna. Itattulduna si antuweno madayaw. 10 Massiki sanna a tolay sinay, nanguruwira sino sinapi'na, e dinandanda si antuweno nadiosana ngananda si Natuyaggino Pannakadamana. 11 Dinandanira sikwana se nabayinna masassalamangka, e nakka'bawira sino a'akwanna. 12 Udde wasin nanguruwira sino nalawara damaga netulduwi Felipe mappeafu sino patturayani Dios anna mappeafu ki Jesu Kristo, nappabawtisarira ammin, bafabbay anna lallaki. 13 Massiki i Simon, nangurubbay e nappabawtisar, kasena nebumbulun ki Felipe, e nakka'baw sino initana a kakka'bawa dama i Felipe a akwan.
14 Wasin nadingngaggino apostolira sey Jerusalem si kinuruwino taga-Samaria ino sapiti Dios, dinundundara Pedro anni Juan sinay. 15 Wasin ginamwangira sinay, nekararaddeno nanguruwira takesi maa'danira sino Espirituwi Dios. 16 Se awangkepayino Espirituwi Dios sikwara, se nabawtisaranira pelang sino angani Jesus ta ipaitareno nanguruwanda sikwana. 17 Kasera nepotunino kama'da sino tolayira, e naa'danira sino Espirituwi Dios.
18 Wasin inita i Simon si naa'danira sino Espirituwi Dios sin nipotunanino apostolira sino kama'da sikwara, nipadda si pirak sikwara, 19 e nekunna si, "Iya'dayu pay sikwak inaya pannakadama takesi massiki sanneno pipotunangku sito kamakku, maa'danira pay sino Espirituwi Dios."
20 Udde sinapiti Pedro sikwana si, "Masikkulan naddino pira'ngu sey infiyernu, pati sikwam, se anggammuwa gatangannino iya'da i Dios a ammena papaga.

† *Isaias 66:1-2*

21 Ammena dama a mesapakka sito tarabafumi, se ammuwi Dios si ammena nalawarino nakammu.
22 Ibobolim mantuweno narakkatta nakammu, e makkararagga ki Afu Dios takesi pakomandaka sino kunnayana nakammu. 23 Se maitak si nappelalotino illim anna ammeka makali'wa sino liwa'nu."
24 E sinabbi Simon si, "Kallakkandappay ta ikararaddak ki Afu Dios takesi ammena pay makwa sikwak yana sinapi'daw."
25 Wasin nasinduwenda Pedro anni Juan a nanuldu sino sapiti Dios anna nassapit sino initara annino diningngadda sino nebumbulunanda ki Afu Jesus, nuliyera sey Jerusalem. E nitturira sino lulubbunna Samaria a lakaranda takesi mangibanyera sino nalawara damag mappeafu ki Jesus.

Ino Nanambalani Felipe Sino Ofisiyala Taga-Etiopia

26 Wasin kunnenoy, agyanino tata a angheli Afu Dios a inang ki Felipe a nassapit sikwana si, "Gumikkakka ta umangka sino kalasada a ira'bunna sey Gaza a maggabwat sey Jerusalem." Antuweno dalana mangan sino kalolowat. †27,28 Ginikkati Felipe a inang. Wasin agyangkepay sey dalan, aneno nedipa'na a lalakiya nattakay si kalesa. Inoya lalaki, taga-Etiopia a oddduweno kalintiyanna se antuweno gumaiggam sino pirakino bafaya ari a ngananda si Candace. †† Naggabwat sey Jerusalem, se inang sinaya naddayaw ki Dios. Mababbasa sino leburuwa neturakki Isaias, a tata a gumalabbuni Dios si'in. 29 Sinapitino Espirituwi Dios ki Felipe si, "Mara'nika sikwana."
30 E nalayawa inara'ni sikwana, e diningngangngeno basanino lalakiya neturakki Isaias. E nekunni Felipe sikwana si, "Maawatannu yan babbasannu ya?"
31 Sinabbino ofisiyal si, "Ansanneno akkaammuk nu awana mituldu sikwak?" E inayanna i Felipe a makitakay sikwana. 32 Ino babbasanna ino neturakka sapiti Dios a kunna si,
"Kunnangke karnerowa iyanda sey pamartiyan. Kunna kappayino ubbunna karnerowa massiyanak nu usipanda, se nannakanakam pelang. 33 Neyatatalda, e passibbelang siriyeno ipaliwa'da sikwana. Awanna a makasapit mappeafu sino gakagakana, se nakkiyarinnino biyangnga sito lubag." ‡
34 E nepakibebutino ofisiyal ki Felipe, "Inyeno sapitannino gumalabbun sitaw? Ino bagginangkepay onnu korwana tolay?" 35 E neyafuwenni Felipe a nanuldu sikwana. Sinapi'na si i Jesusino sapitannino binasana, kasena netuluy makkiyad si nepakaammuna amminino nalawara damag mappeafu ki Jesus. 36 Wasinoy, aneno dina'ngara a danum. "Ayawa danum," kunnino ofisiyal ki Felipe. "Damana nu bawtisarannak?"
37 "Nu gakkuruwingke a kuruwannuweno netulduk, damana," kunni Felipe.
"On, manguruwak," kunnino ofisiyal. "Kuruwangku si i Jesu Kristoweno Abbingi Dios." ‡†38 Nepitturino ofisiyalino kalesa, e nulluwira a adwa. E naddassira sino danum, e binawtisarani Felipe. 39 Wasin gina'dangira, neanawino Espirituwi Diosi Felipe, e ammayin initeno ofisiyal. E netuluyna a inang sino lubbunna, e maanggammingke. 40 I Felipe, kaka'meng kelanga ginamwang sey Azoto, kasena inang si lulubbuna mibanyag sino nalawara damag mappeafu ki Jesus kiyad si ginamwang sey Cesarea.

Ino Nanguruwani Saulo

(Inangwa 22:6-16; 26:12-18)

9 Udde i Saulo, tantalawannera kepayino manguruwira ki Jesus e anggamma si papatayannera. Antu gafuna, inang sino afafuna padi 2 e narang si turakka ipaitanana sino Judyuwera sino sinagogera sey Damasco, takesi nu wara da'nganna si dumandan ki Jesus, lallaki onnu bafabbay, aneno turena a mano'ma sikwara ta iyangngera sey Jerusalem.
3 Wasin makkatami Saulo sey lubbuna Damasco, kaka'meng kelanga nalebaddan si mangngilikilita baggawa naggabwat sey langit. 4 Naletwad, kasena diningngaggino damita kunna si, "Saulo, Saulo, mayan padyatannak?"
5 "Inyaka, Afu?" kunni Saulo.
"Ikkanaki Jesus a padyatannu. 6 Matta'dagga antu ta umangka sinaya lubbun, e ananeno mituldu sikwam sino akwannuna."
7 Ino lallakiyera a bafuluni Saulo, nassiyanakkira, se nadingngaddeno damit, udde awana initara si tolay.
8 Kasena natta'daggi Saulo e nallangalanga, udde ammena makaita. E kinewidda a neyang sey Damasco.
9 Tallu awa ammena makaita e ammena kappay nangngan anna ininum.
10 Waso kunnenoy, agyanino tata a mangurug ki Jesus sey Damasco a mingngan si Ananias. Nappaita i Jesus sikwana si kunnangke tenap, e kunna si, "Ananias."
"Ma, sanneno sapitannu, Afu?" kunni Ananias.
11 E kunni Afu Jesus sikwana si, "Gumikkakka ta umangka sino kalasada a mingngan si Naggaddang, e pakibebu'nu sey balera Judasino lalakiya taga-Tarso a mingngan si Saulo. Ana sinaya aggekarakararag. 12 Se aneno nepaitak sikwana si kunnangke tenappa sinallungino tata a lalakiya mingngan si Ananias, a nipotun sino kama'na sikwana takesi makaitengkappay."
13 Udde sinabbi Ananias si, "On, Afu, udde odduwa tolaya naddingngaggangku mappeafu sinaya lalaki

† *Adwa kappayino anggamma sapitanna yaw: 1) Antuweno dalana ammenan mausar; 2) Antuweno lubbuna awaninna magyan.* †† *Candace, bakkanna angan, nu ammena lud titulu. Ino anggamma sapitan, reyna onnu bafaya matturay.* ‡ *Isaias 53:7-8*

‡† *Iyawa bersikulu, awan sino korwana manuskritu sino dami'na Griego.*

andino kattalatalawa inangwana sino tolemira sey Jerusalem. 14 E sitoya, anen sito Damasco a ana kanuweno kalintiyanna a neya'deno afafuna padiya mano'ma sikwami ammina maddayaw sikwam."
15 Udde kungkappayi Jesus sikwana si, "Umangka lud, se antu keneno pinilika umang mangipakaammu mappeafu sikwak sino bakkannira a Judyu anda sino arirera, andino kasittolemira kappaya gakagaka i Israel. 16 E ipakaammuk kappena sikwaneno kaoddueno attammannana a dyat gafu sikwak."
17 Waso kunnenoy, inangngi Ananias e sinallung sino balaya nagyanani Saulo e nepotunneno kama'na sikwana, e kunna si, "Kolaka Saulo, i Afutama Jesus a nappadda sikwam sey dalan sin inangngannu sitaw, dinundunnak sikwam ta makaitaka kappay anna maa'dangka sino Espirituwi Dios annino pannakadamana."
18 Kaka'meng kelang naariyeno kunnangke sissib sino mata i Saulo, e nakaitemmanin. Ginabwat e nabawtisaran. 19 Wasin nabawtisaranin, nangngan e nappoliyennino baggina.

Ino Nangibanyani Saulo Sey Damasco

Waso kunnenoy, nakikofungi Saulo sino manguruwira ki Jesus sey Damasco si pipidya aw. 20 E inang sino sinagogeno Judyuwera sinaya nanuldu mappeafu ki Jesus, a i Jesus, antuweno Abbingi Dios.
21 Nakka'bawira ammina naddingngag sikwana, e nekunda si, "Ma, bakkangkad yawino nangilopalopet sikwara a naddayaw ki Jesus sey Jerusalem? Bakkangkadda inang sitaw takesi do'manneno nanguruwira ta iyangngera sino pangafuwanirana padi?" kunda. 22 Udde nadadaggananino kinalaingi Saulo a manuldu mappeafu ki Jesus. Ino Judyuwera sey Damasco, ammera makatabbag sino nappakuruwanna a i Jesusino Kristo a dinunduni Dios.
23 Wasin nalla'wutinnino pipidya aw, nattatarabbanino Judyuwereno pamapatayanda ki Saulo. 24 Kadda gafi anna aw, lakkappandeno lamwanganneno lubbunda takesi papatayanda i Saulo nu mallawan. Udde naammuwani Sauloweno angganda a akwan. 25 Antu gafuna, wasin tata si gafi, inayanino sinulduwannera, nepittunda si lu'dug, kasera sinuwewaya netabbafa sino lasinneno ata'nanga tupingngeno lubbunda kesi makabukal.

Ino Nuliyani Saulo Sey Jerusalem

26 Wasin nuliyenni Saulo sey Jerusalem, anggamma a medagga sino manguruwira ki Jesus. Udde mattalawira sikwana, se ammera kuruwan si gakkuruwa mangurug ki Jesus. 27 Udde dinuffunani Bernabe. Netulunna sino apostolira, e netulduna sikwareno nepangita i Saulo ki Afu Jesus sino dalan annino sinapiti Afu Jesus sikwana. Nepadamangnga kappay sikwareno turiri Saulo a nanuldu mappeafu ki Jesus sey Damasco.
28 Antuweno nebumbulunani Saulo sikwara sey Jerusalem, e naturiringke a manuldu mappeafu ki Jesus. 29 Inang kappaya nakitatabbag sino Judyuwera a Griegoweno dami'da, udde wasin nasassarombatira, angganda a papatayan. 30 Udde wasin naammuwanino bafulunnera a mangurug inaya angganda a akwan, binulunda i Saulo a inang sey Cesarea, kasera nepabon sey Tarso.
31 Wasinoy, awaninna kadyatanino manguruwira sino lulubbunna Judea, Galilea, anna Samaria. Nantatuyaggino angngurudda e inoodduwera, gafu se ammerangke sinulyatino anggammi Afu Dios, e dinuffunanireno Espirituna.

Ino Dinuffunani Pedro Sey Lidda Anna Joppe

32 I Pedro, inang si lulubbuna maddoraw sino manguruwira ki Jesus. Wasin tata si aw, inangnga kappay dinorawanino tolayira i Dios sey Lidda, 33 e nesa'balna sinayino tata a lalakiya i Eneas, a aggaidda si walurun se paralitiku. 34 Sinapiti Pedro sikwana si, "Eneas, pabbattunoyandaka i Jesu Kristo. Gumabwakka ta iyimfunnu yan afa'ngu." E ginabwatinni Eneas. 35 Odduwa tolay sey Lidda anna Saron a nita ki Eneas, e nanguruwira ki Jesus.
36 Agyanino tata bafaya mangurug ki Jesus sey Joppe a mingngan si Tabita. (Ino anganna si Griego, Dorcas, anggamma sapitan, Utta.) Odduweno nalawara inangwana, anna minangkallak sino pobiriyera. 37 Wasin agyani Pedro sey Lidda, nalowani Dorcas e natay. Diniyu'da, kasera neekwa sino nangkalekaya kwartu.
38 Ara'ni sey Joppe ino Lidda. Antuweno wasin diningngaggino manguruwira ki Jesus sey Joppe a nagyani Pedro sey Lidda, nanundunira si adwa a lallakiya mayag sikwana. Wasin ginamwangira, sinapi'da si, "Kangkamannu abbu ta umangngetam sey lubbummi."
39 Ginikkati Pedro e nebulun sikwara. Wasin ginamwangi Pedro sino balayino natay, nefuyu'da sino nangkalekaya kwartu. E inaribumbunganino bafaluwera i Pedro a mattatarangit, e nepaitareno barawasiya dineti Dorcas a duffunna sikwara sin liyena a matay.
40 Nepaulluwira ammini Pedro, kasena namalitura nakkararag. Wasin nasinduwen, ina'langngeno natay e kunna si, "Tabita, gumabwakka." Nalladdangi Dorcas e wasin initana i Pedro, ginabwat. 41 Iniggammani Pedroweno kama'na e nepata'dangnga, kasena inayanino bafaluwera andino korwanira a mangurug ki Jesus, e nepaitana i Dorcas a nabiyayin. 42 Iyawa nakwa, naddinnamag si ammina lubbuna Joppe, e odduweno nangurug ki Afu Jesus. 43 Nabayi Pedro sey Joppe sino balera Simon a midadan si ilakuna a gaddang.

Ino Inangngani Pedro Sey Balera Cornelio

10 Agyanin sey Cesarea ino tata a lalakiya mingngan si Cornelio. Antuweno kapitanino tatutira a
sindaluwerana taga-Italia. 2 Massiki bakkanna Judyu i
Cornelio, nanguruwira ammina taabbalay ki Dios anna
naddayawira sikwana. Odduwa duffunna sino pobiriyera a Judyu, e kanayuna makkararag ki Dios. 3 Wasi
tata si fuwab si alas tres, aneno nepaita i Dios sikwana,
e initaneno tata a angheli Dios a inang sikwana, a kunna si, “Cornelio.”
4 Nakatulangngi Cornelio sino anghel gafu sino
talona e kunna si, “Ma, Afu?”
Sinabbino anghel si, “Aggadandammandaka i Dios se
diningngangngeno kararangngu e anggammeno
nepanuffunnu sino pobiriyera. 5 Manundungka mantu
si umang sey Joppe ta paayangnguwi Simon a mingngangkappay si Pedro. 6 Magyan sey balera Simon a midadan si ilakuna a gaddang, a ana sino dappi'na bebay.”
7 Wasin inanawinnino anghel, nayi Cornelio si adwa a
aripanna, anna tata a sindaluna a manuffun sikwana a
maddayokappay ki Dios. 8 Netulduna sikwara amminino nakwa sikwana, kasenera nepabon sey Joppe.
9 Waso kadarama'na si tangnganawa agyaninnino dinundunira i Cornelio sino dalana makkatam sey Joppe,
inuneki Pedro sino ata'meno balera ta umang
makkararag. 10 Nabisinan e gakakkanin, udde wasin
kalutunda kepayino akkananna, aneno nepaita i Dios
sikwana a kunnangke tenap. 11 Initana a nabbukkatino
langit, e aneno kunnangke dokalla ulatta sumatabbafa
a nebassinino appata suyuna. 12 Ino nagyan sino ulat,
ammina makkarekay sito lubag, ino makkurekure'gawangngira anda makakkayafira, a kammaralla
akkanannino Judyuwera. 13 E aneno diningngangngga a
damita massapit si, “Pedro, gumabwakka ta mamartika si isiram.”
14 Udde sinabbi Pedro si, “Ammek, Afu. Se ammek kepay nalliwata massira si kunnayawa kammaral sikwamiya Judyu.”
15 E diningngangngga kappayino damita kunna si,
“Ino sinapiti Dios si nalawara akkanan, ammemmad
kammarallan.” 16 Nami'luwa naangwenoy, kase netulluweno ulat sey langit.
17 Waso pakadadandammanni Pedro nu sanneno
keanganino initana, sinumpalanino dinundunira i Cornelioweno balera Simon, e aggata'daggiran sino
lamwangan. 18 Nepakibebu'da nu antuweno balaya
nagyanani Simon Pedro.
19 Udde i Pedro, aggadandammanna kepayino keanganino nepaita i Dios sikwana, e sinapitino Espirituwi
Dios sikwana si, “Aneno talluwera a lallakiya mintufuk
sikwam. 20 Umulluggan, e ammeka maddaladudwa a
mebulun sikwara, se ikkanakino nanundun sikwara.”
21 Inulluwi Pedro e nekunna sino lallakiyera si,
“Ikkanakino tufukandaw. Sangkayu lang inang taw?”
22 “Dinundundakamiyi Kapitan Cornelio, se kunnino
tata a angheli Dios sikwana si ayammika kanu sey
balemi takesi dingngagganna amminino sapitannu. I
Cornelio, nalawaringke a tolaya maddayaw ki Dios, e
ammina kasittolemira a Judyu, iyatalda,” kunda.
23 Nepatallungira i Pedro takesi middera sinay.
Wasi kadarama'na, ginikkati Pedro e nebulun sikwara, e nebulungkappayino korwanira a manguruwa
taga-Joppe. 24 Wasin ginamwangira sey Cesarea sino
mekadwa aw, aneno nakkakarampattira sey balera
Cornelio se inayanneno wawwayinera andino
kakkawamannera. 25 Tattallung kepayi Pedro, dinambali Cornelio e namalitud sino a'langnga a maddayaw
sikwana. 26 Udde nepata'daggi Pedro e nekunna si,
“Matta'dagga se tolayak paya kakunnam.” 27 E sinallungira sino balaya mattatabbag. Wasin inita i Pedroweno
odduwa tolaya nakkakarampat, 28 sinapi'na sikwara si,
“Inammuyunnino gagangemiya Judyu a kammarallammiyeno mebumbulun onnu maddoraw si bakkanna
Judyu. Udde nepakaammuwi Dios sikwak si ammena
dama a kammarallangkuweno massiki sanna a tolay.
29 Antu gafuna, wasin inayandak, inangngaka tagatulutuluk. Dingngaggangku mantu nu sanneno gafuna a
nepaayaddak.”
30 Wasinoy, sinapiti Cornelio si, “Wasin mekappata aw
si kunnayawa alas tres, aggekarakararak sito balemi.
Kaka'meng kelanga aneno natta'dag sino a'langkuwa
nabbarawasi si mangngilikilit. 31 Sinapi'na si, ‘Cornelio,
diningngaggi Diosino kararangngu e aggadandammanneno nepanuffunnu sino pobiriyera. 32 Manundungka si umang sey Joppe a mayag ki Simon Pedro. Magyan sey balera Simon a midadan si ilakuna a
gaddang, a ana sino dappi'na bebay.’ 33 Antu gafuna,
nepaayaddaka e nalawarimmangke se inangka pay.
Sitoya, ayokami ammin sitawa aggitani Dios, ta dingngaggammi amminino sinapi'na si ipakaammummad.”

Ino Netulduwi Pedro Sikwara Cornelio

34 Waso kunnenoy, sinapiti Pedro si, “Maitakun si
awana padumani Dios si tolay. 35 Se massiki sanna a
tolay si ingkelamanga lubbun, nu maddayawira ki Dios
anna mangwera si naggaddang, damanera a pabbalin
si tolena. 36 Ammuyunnino nalawara damaga
nepakaammuwi Dios sikwamiya gakagaka i Israel a
damana a mebumbulunino tolayira sikwana gafu sino
inangwa i Jesu Kristo a Afu ammina tolay. 37 Ammuyungkappayino nalawara nakwa sino lulubbunna
Israel a neyafu sey Galilea sin nasinduwennino nanulduwani Juan annino namawtisaranna. 38 Neya'da i

Diosino Espirituna annino pannakadamana ki Jesus a taga-Nazaret, takesi massiki sanneno inangnganna, passiya nalawarino inangwana, e nepabbattunoyna amminino pinadyatanira i Ofag, se ana i Dios sikwana. 39 Ikkamiya apostol, initami amminino inangwana sey Jerusalem anna sino korwana lulubbunna Judyu. Ireno namapatay sikwana se nelansara sino krus. 40 Udde wasin mekatalluwa aw, nepangngangoliyi Dios. Nepaitana 41 sikwami, e nakikkangkami sikwana sin nangngangoliyanna. Ammina tolay, ammera inita, nu bakkangkami pelanga piniliyi Dios a mana'dag sino nangngangoliyanna. 42 Dinundundakamiya umang mangibanyag sino nalawara damag mappeafu sikwana anna mangipakaammu si antuweno piniliyi Dios a mangukum si ammina tolay, massiki ino natayin annino nabiyayira kepay. 43 Antu kappayino sinapitino amminira a gumalabbun si'in sin sinapi'da si, 'Amminira a mangurug sikwana, mapakomanino liwa'da gafu sino inangwana.' "

Ino Neya'danino Espirituwi Dios Sino Bakkannira A Judyu

44 Wasin aggedamadamikkepayi Pedro, inangnginnino Espirituwi Dios sikwara ammina naningngag. 45 Ino Judyuwera a mangurug ki Jesus a nebumbulun ki Pedro, nakka'bawira se neya'da i Diosino Espirituna sino bakkannira a Judyu. 46 Ammura si nakwa se diningngaddera a maddamit si naddadaruma a damita ammera inammu anna maddayaw ki Dios. Antuweno sinapiti Pedro sino bulunnera si, 47 "Iyawira a tolay, naa'danira sino Espirituwi Dios a kunna payino ikkanetam. Waremmangke miyallang si mabawtisaranira?" 48 Waso kunnenoy, sinapiti Pedro sikwara si mappabawtisarira nadda mangipaita si manguruwiran ki Jesus. Wasin nabawtisaraniran, inaranda ki Pedro si magyan nad sikwara si pipidya aw.

Ino Netulduwi Pedro Sino Nallangngira Sikwana

11 Waso kunnenoy, ino apostolira andino korwanira a mangurug ki Jesus sey Judea, nadingngadda si ana kappayino bakkannira a Judyu a nangurug sino sapiti Dios. 2 Wasin nuliyenni Pedro sey Jerusalem, binalawino manguruwira a manggamma manuntul kepay sino gagangena Judyu. 3 E kunda si, "Sangka lang inang sino balayino bakkannira a Judyu e nakikkangka kappay sikwara?"

4 Wasin diningngaggi Pedroweno sapitanda, sinapi'na amminino nakwa sikwana makkiyad sino gafuna, a nekunna si, 5 "Wasin agyanak sey Joppe a nakkararag, aneno nepaita i Dios sikwak si kunnangke tenap, e initakino sumatabbafa a kunnangke ulatta nebassinino appata suyuna a naggabwat sey langit, e naddattu sino aruruggu. 6 Wasin inimu'nakkangkungke, ana amminino nganganna makkarekayira, aggayam anna sumaron, mammanukira, anna makkurekure'-gawangngira. 7 Nadingngagguweno damita massapit si, 'Pedro, gumabwakka ta mamartika si isiram.' 8 Udde sinabbaggu si, 'Ammek, Afu, se awangkepay inakkangku si kammaral sikwamiya Judyu.' 9 Nass-apikkappayino maddamit sey langita kunna si, 'Ammem kammarallannino sinapiti Dios a nalawara akkanan.' 10 Nami'luwa nakwa yaw, kasena netullu ammin sey langit.

11 "Sinoya netulluwanna, ginamwangino talluwera a lallakiya taga-Cesarea sino balaya nagyanangku. Inandak inayan ta umangngak sinay. 12 E sinapitino Espirituwi Dios sikwak si amme'ngad maddaladudwa a mebulun sikwara. Iyawira a annamma kakkolattam a taga-Joppe, nebulunira pay sikwak, e inangkami ammin sey balera Cornelio sey Cesarea. 13 Wasin ginamwangkami, sinapiti Cornelio sikwamiyeno anghela nappadda sikwana sino balena annino sinapi'na anghel a, 'Manundungka si umang sey Joppe a mayag ki Simon Pedro. 14 Ituldunana sikwayu nu sanneno kesalakandawa taabbalay.' 15 Wasin neyafuka manuldu, inangngino Espirituwi Dios sikwara a kunna payino ikkanetam sin gafuna. 16 E dinandangkuweno sinapiti Afu Jesus a, 'Nabbawtisari Juan si danum, udde mabawtisarangkayuna sino Espirituwi Dios.' 17 Nu kunnenoy a neya'da i Diosino Espirituna sikwara a bakkanna Judyu a kunna payino ikkanetam sin nanguruwantam ki Afu Jesu Kristo, inyak kadda miyallang sino akwani Dios?"

18 Wasin nadingngaddenoy, neibba'da a mabbalaw sikwana, e naddayawira ki Dios a kunda si, "Nu kunna mantu, massiki ino bakkannira a Judyu, inallakkira i Dios, ta damara a mabboboli takesi mabiyayira si makkikiyad."

Ino Nanguruwanino Tolayira Sey Antiokia

19 Kiyad sin pinapatayino Judyuwera i Esteban, nadyatanino manguruwira e nakkakaratwayira. Anereno inang sey Fenicia, Chipre, anna sey Antiokia, e nanulduwera mappeafu ki Jesus, udde ino kasiJudyurera pelangino sinulduwanda. 20 Udde ana kappayino korwanira a taga-Chipre anna taga-Cirene a inang sey Antiokia, e netuldura kappayino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesus sino bakkannira a Judyu. 21 Gafu se aneno pannakadama i Dios sikwara a manuldu, oddduwereno nangurug ki Afu Jesus anna manuntul sino anggamma.

22 Wasin nadingngaggino manguruwira sey Jerusalem si aneno manguruwira sey Antiokia, dinundunda i Bernabe sinay. 23 Wasin ginamwang sinay, maanggam se initana a nikallakki Dios sikwara, e sinunnera si mattalaginarira nadda mangurug ki Afu Je-

sus. 24 Nalawaringke a tolayi Bernabe, natuyaggino
pannakadameno Espirituwi Dios sikwana, anna
natuyag kappayino angngurungnga. Antuweno odd-
uwera a nesapat sino nanguruwira ki Afu Jesus sinay.
25 Waso kunnenoy, inangngi Bernabe sey Tarso a
mintufuk ki Saulo. 26 Wasin dina'ngana, netulunna sey
Antiokia. Taruningke ino nebumbulunanda sino nan-
guruwira sinay, e odduwa tolayino sinulduwanda. Ino
nanguruwira ki Jesu Kristo sey Antiokia, ireno palun-
guwa naingnganan si Kristiyano.
27 Sin nagyananda Bernabe anni Saulo sinay, agyani-
no gumalabbunira i Dios a inang sey Antiokia a nag-
gabwat sey Jerusalem. 28 Ino tata sikwara a mingngan
si Agabo, natta'dag sino pakkakarampattanda, e
nepalabbunino Espirituwi Dios sikwana si ananeno
dokalla bisin sito lubag. (Inaya nelabbunna, neyakku-
ruwin sin tiyempowi Emperador Claudio.) 29 Antu gafu-
na, nattatarabbanino manguruwira si duffunandeno
kakkola'dera sey Judea. Tatatata sikwara, neya'daneno
damana a neya'da, 30 kasera neya'da ammin sikwara
Bernabe anni Saulo ta iyanda sino pangafuwanirana
manguruwira sey Jerusalem.

Ino Nafulota Dyatino Manguruwira

12 Sinoya tiyempo, neyafuwi Ari Herodes † a map-
padyat sino korwanira a mangurug ki Jesus.
2 Nepafutulna i Santiago a kolaki Juan. 3 Wasin initana
a maanggammino Judyuwera sino inangwana,
nepado'mana kappayi Pedro. Nakwa yaw sin tiyem-
pona fiyesta a ngananda si La'wutan a pangngananda
si tinapaya awana lebadurana. 4 Wasin dino'manda i
Pedro, nepabaluri Herodes, e nepaindangnga si kad-
wafulu si annamma sindalu, e mepatapataliyeno ag-
gappatira. Se dinandamma si nanu mabalininnino in-
aya fiyesta, ukumannana i Pedro takesi papapatena
sino a'langino Judyuwera. 5 Kunna antu, nabaluri Pe-
dro, udde ino manguruwira ki Jesus, ginakkuruddan-
gke a nangikararag sikwana.

Ino Nallawanani Pedro Sino Abbaluran

6 Nada'ngeno tata a gafiya ino kagigi'ba'na, an-
tuweno pappapapatayan naddi Herodes ki Pedro.
Naturuwi Pedro sino nallatanino adwera a sindalu, a
nakadenan si adwa a kawad, e ana kappayino mindag
sino lamwanganino abbaluran. 7 Kaka'meng kelanga
nagyanino tata a angheli Afu Dios a inang sino aggid-
dani Pedro e nabbaggawingke ino kwartuna. Ginung-
gunino angheli Pedro ta gammiyanna, e kunna si,
“Gumabwa'kan.” E naariyennino kawarira sino kama'-
na. 8 Sinapikkappayino anghel sikwana si, “Inggurannu
yan barawasim anna massapatukka.” E ginakkuruwi
Pedro, e sinapikkappayino anghel sikwana si,
“Mattafalka ta dumandangka sikwak.” 9 Dinandan sino
anghel e nallawanira sino abbaluran. Udde ammena
inammu si gakkuruwino akwanino anghel sikwana, ar-
ingnga si tena'ma pelang. 10 Ila'wutandeno pitta a
gwardiya annino mekadwa a gwardiya, kasera gi-
namwang sino baliyanga aggaku'na kayatana
mallawan sino abbaluran. Nabukkataningkelang e
nallawanira. Wasin aggelakalakarira sino kalasada,
naawaningkelangino anghel.
11 Waso kunnenoy, naammuwani Pedroweno nakwa
sikwana, e nekunna si, “Ammuk si gakkurug yaw. Din-
unduni Diosino anghelna a misalak sikwak ta ammer-
ak mapapatayi Herodes anna ammena makweno in-
nanamanino Judyuwera a makwa sikwak.”
12 Wasin binalonenaya nakwa sikwana, inang sey
balera Maria a ina i Juan Marcos. Odduweno tolayira a
makkararag sinay. 13 Sinottoki Pedroweno lamwangan,
e inang initeno aripanna bafaya i Roda nu inyeno nan-
ottok. 14 Udde wasin inimunuwanneno damiti Pedro,
nakalyawanna a nebukkatino lamwangan gafu sino
aanggamma, e nalayawa nuliya nangipakaammu si
ana i Pedro sino lamwangan. 15 “Inansekka,” kunda sik-
wana. Udde nepagekwana si gakkurug. “Anghelna
yan,” kunda.
16 Amme pelang ibbattani Pedroweno manottok.
Wasin binukkatandanino lamwangan, nakka'bawira
sin naitara i Pedro. 17 Sinengyattannera ta suminakki-
ra, kasena sinapit sikwareno nilawanani Dios sikwana
sino abbaluran. “Itulduyu yaw sikwara Santiago anni-
no korwanira a kakkolattam,” kunna. Kasena inanawa
inang si korwana lubbun.
18 Wasin kadarama'na, nakungkulingke ino nakam-
mino gwardiyera. “Sanna lang naawani Pedro?” kunda.
19 Nepataraki Herodes i Pedro, udde ammera na-
sumpalan. Antuweno binistigarneno gwardiyera e
sinapi'na si mapapatayira. Kase inanawi Herodes sey
Judea e inang nagyan sey Cesarea.

Ino Natayani Herodes

20 Wasin nagyani Herodes sey Cesarea, nabbun-
gubungut sino tolayira sey Tiro anna sey Sidon. Antu
gafuna, mintufukira si pappaangganda sikwana, se
ino patturayanneno pappanda si akkananda. Pinalun-
gura a sinatabbi Blasto a mimut sino balayi Herodes
takesi duffunannera, kasera inang ki Herodes a
mappekakallak.
21 Wasin nadatangnginnino awa piniliyi Herodes,
nabbarawasi si barawasina ari, nattuttud sino tronona,
e naddiskursu sino tolayira. 22 Wasin nasinduwen,
nekokweno tolayira a nassapit si, “Tata a diosino nad-
damit, bakkanna tolepelang.” 23 Gafu se ammena

† *Iyawa ari, i Herodes Agripa I a afuwi Herodes a Napatig anna panganakanni Herodes Antipas a nappafutul ki Juan a Gumabawtisar.*

sinapit si dayawanda nabbelangi Dios, pinapatayino angheli Diosi Herodes, inu'gitino baggina, kasena natay.
24 Sinoya tiyempo, inooddu kappayino tolayira a naddingngag anna nangurug sino sapiti Dios.
25 Da Bernabe anni Saulo, wasin nabalininnino nanundunanda sikwara sey Jerusalem, nuliyera sey Antiokia, e nebuluni Juan Marcos sikwara.

Ino Nadundunanda Bernabe Anni Saulo A Umang Manuldu

13 Ino manguruwira sey Antiokia, ana sikwareno mangipakaammu sino ipakaammuwi i Dios andino manulduwera sino sapiti Dios. Irara Bernabe, Simeon a ngananda si Ngisit, Lucio a taga-Cirene, Saulo, anni Manaen a pinadokallino ama i Gubernador Herodes.
2 Wasin tata si aw, nallantanga mangnganino manguruwira takesi makkararira anna maddayawira ki Dios. E kunnino Espirituwi Dios sikwara, “Dotukandora Bernabe anni Saulo a masserbi sikwak se aneno pakwak sikwara.” 3 Nakkararira kappay anna nallantangira kappaya mangngan, kasera nepotunino kama'da sikwara Bernabe anni Saulo, e nepagikka'dera.

Ino Inangnganda Bernabe Anni Saulo Sey Chipre

4 Waso kunnenoy, nepabonino Espirituwi Dios da Bernabe anni Saulo, e inangngira sey Seleucia, kasera nattakay si bafora umang sey Chipre a naffu si danum.
5 E nebulunda i Juan Marcos a manuffun sikwara. Wasin ginamwangira sey Salamina a lubbunna Chipre, nepakaammureno sapiti Dios sino sinagogereno Judyuwera.
6 Wasinoy, dinodoyudda ammina lubbunna Chipre makkiyad si ginamwangira sey Pafo. E dinatanda sinayino tata a Judyu a gumasalamangka a massapit si gumalabbuni Dios, gampade bakkan. Ino anganna, i Bar-Jesus. 7 Iyawa tolay, buluni Sergio Paulo a gubernadorna Chipre. Ino gubernador, mautakka tolay, e nepaayangngara Bernabe anni Saulo se anggamma a dingngaggannino sapiti Dios. 8 Udde ino gumasalamangka (a i Elimasino anganna si dami'na Griego), kinontaranara Bernabe anni Saulo takesi ammena manguruwino gubernador ki Jesus. 9 Udde i Saulo, a mingngangkappay si Pablo, natuyaggino pannakadameno Espirituwi Dios sikwana e pakatulatulangnganna i Elimas, 10 e sinapi'na si, “Ikka a abbingnga Diablo, kontarannu ammina nalawad. Nalaingkangke a mamalabali si tolay e pabbalinnu si siriyeno gakkuruwa sapiti Dios. 11 Sitoya, kastigundaka i Afu Dios e malappakka takesi awaningke a itannu si pipidya aw.” Assapi'na lang sinoy, awaninna itani Elimas e kumarakarabakafa mintufuk si mangewid sikwana. 12 Wasin initeno gubernadorino nakwa sikwana, nangurug ki Afu Jesus, se nakka'baw gafu sino pannakadamana a netuldura.

Ino Nanulduwanda Pablo Sey Antiokia A Sakopanna Pisidia

13 Waso kunnenoy, nanora Pablo sey Pafo, e nattakayira si bafora umang sey Perge, tata a lubbun sino probinsiya a Pamfilia. Wasin ginamwangira sinay, inanawanirani Juan Marcos e nuli kappay sey Jerusalem. 14 E netuluyda Pablo a umang sey Antiokia a sakopanna probinsiya a Pisidia. Wasin Sabadu a awna aggimwangan, inangngira sino sinagogeno Judyuwera e nakitutturira. 15 Wasin nabasennino lintiyi Moises andino turakkino korwanira a gumalabbuni Dios, aneno nepasapitino pangafuwanirana sinagoga sikwara Pablo a kunda si, “Kakkolak, nu wara sapitandaw sino tolayira sitawa mappatuyag sino nakanda, itulduyun.”
16 Waso kunnenoy, natta'daggi Pablo e sinengyattannera ta suminakkira, e sinapi'na si, “Ikkayuwa kakunnaka gakagaka i Israel anna ikkayu kappaya bakkanna Judyu a maddayaw ki Dios, dingngaggandawino itulduk. 17 Ino Dios a dayawantama gakagaka i Israel, pinilineno gagginafutamira. Wasin nagyanira sey Egipto a bakkanna lubbunda, dinuffunannera e inoodduwera, kasena nepaiteno dokalla pannakadamana a nepawaya sikwara sino kinaaripanda sinay. 18 Wasin appatafuluwa runa malallakarira sino kalolowat, neyattammeno a'akwandera e inimu'nera. 19 Wasin ginamwangira sey Canaan, nepangaffu'nera sino pituwa a lubbun sinay takesi ino tolenereno makangkwa sino lubadda. 20 Mangiyafu sin inangnganda sey Egipto kiyad si akwaranino lubag, kalimatut si limafuluwa run.
“Wasinoy, dinotukani Diosino ukumira a mepatapataliya matturay sikwara makkiyad sino tiyempowi Samuel a gumalabbunna. 21 Sinoya tiyempo, narangngira si arira, e dinotukanna i Saulo a abbingi Kis a gakagaka i Benjamin ta antuweno arira si appatafuluwa run. 22 Kasena inariyi Saulo, e nepatalina i David ta antuweno arira. Kunnayawino sinapiti Dios mappeafu ki David, ‘I David a abbingi Jesse, antuweno anggangku se akwanna amminino sapitangku.’ 23 I David kappayino gagginafuwi Jesus a dinunduni Dios a mangisalak sikwatama gakagaka i Israel, a antuweno nekarina si'in. 24 Sin liyeyi Jesus a umang manuldu, nagyaninni Juan a manuldu sikwatam ammina gakagaka i Israel ta ibobolitammaddino liwattamira anna mappabawtisaretammad. 25 Wasin ara'niyenna mabalini Juan sino nadundunanna, sinapi'na sino tolayira si, ‘Ariddonakuy si ikkanakino dinunduni Dios a mangisalak sikwayu, gampade bakkan. Ino mepatali sikwakino taronandaw,

e mearipanna'ngad sikwana, udde ammek meannunga mangwa se madayawingke.'
26 "Ikkayuwa kakkolakkuwa gakagaka i Abraham, anna ikkayu kappaya bakkanna Judyu a maddayaw ki Dios, ikkanetamino nappakaammuwani Dios nu ansanneno akkesalakantam. 27 Udde ino tolayira sey Jerusalem andino tatturayira, ammera inammu si i Jesusino dinunduni Dios a mangisalak sikwara, se ammera naawatanino babbasanda kadda Sabadu a neturakkino gumalabbunira i Dios si'in. Udde neyakkurudda payino neturakkino gumalabbunira se nepapapatera i Jesus. 28 Massiki awana gafuneno pamapatayanda sikwana, inaranda ki Pilato si papatayanna. 29 Wasin inangwarenoy e neyakkuruwin amminino neturak mappeafu sikwana, nepaarira sino krus e sinannanda. 30 Udde nepangngangoliyi Dios. 31 E odduwa awa napappadda i Jesus sikwara a nebumbulun sikwana a naggabwat sey Galilea a inang sey Jerusalem. E sitoya, ireno mangipakaammu mappeafu ki Jesus sikwatama Judyu. 32 Antuweno inangngammi sitawa mituldu sino nalawara damag sikwayu. Ino nekariyi Dios sino gagginafutamira si'in, 33 antuweno neakkurug sikwatama gakagakara, se sitoya, nepangngangolina i Jesus. Antu kappayino sapitannino neturak sino mekadwa a Salmo a kunna si,
'Ikkeno abbingku. Sitoya, ipakaammuk si ikkanakino amam.' †
34 Ana kappayino neturak sino sapiti Dios mappeafu sino nangngangoliyani Jesus ta ammena mananawuweno baggina si makkikiyad, e sinapi'na si,
'Iya'da'nga sikwayuweno nalawara nekarik ki David a gakkuruwingke a makwa.' ††
35 E ana kappay neturak sino korwana Salmo a kunna si,
'Ikkeno nappili sikwaka masserbi sikwam, e ammem purayan si mananawuweno baggik.' ‡
36 Bakkanni David ino sapitannenay, se wasin binalinnanino nepakwa i Dios sikwana sino katolena, natay. Sinananda sino tanammino gagginafunera, kasena nananawu. 37 Udde i Jesus, ammena nananawu, se nepangngangoliyi Dios. 38 Kakkolak, anggangku si maammuwandaw yaw, gafu sino inangwa i Jesus, dama i Dios a pakomanino liwattam. 39 Se gafu sikwana, ibilangi Dios si naggaddangngino massiki sanna a tolaya mangurug, udde awan sikwatama mebilang si naggaddang sino angngitana gafu sino panguruwantam sino lintiyi Moises. 40 Kunna mantu, mappalangkayu takesi ammena makwa sikwayuweno sinapitino gumalabbunira i Dios si'in a kunna si,
41 *'Itandaw, ikkayuwa mangilopalopet sikwak, aneno akwangku sino katoleyuwa kakka'baw, udde matekayu pelang, se ammeyu kuruwan, massiki wara mituldu sikwayu.'* "‡†
42 Wasin nabalininnino sinapiti Pablo, nallawanira anni Bernabe sinaya sinagoga, e inayanireno tolayira si manuldu kappay sino metufara Sabadu ta tubburandeno netuldura. 43 Wasin nallawaninnino tolayira, odduweno nebumbulun sikwara Pablo a Judyu anna bakkanna Judyu a manuntul sino aggangwana Judyu. Nakitatabbadda Pablo sikwara, e netuldura si mattalaginarira nadda manalak sino allakki Dios.
44 Waso metufara Sabadu, maggi ammina tolay sinaya lubbun, nakkakarampattira a nakidingngag sino sapiti Dios. 45 Udde waso initeno Judyuwereno odduwa tolay, inilliyerangke, neyatatalda i Pablo, e kinontarareno sinapi'na. 46 Udde naturibbelanda Pablo anni Bernabe a nassapit si, "Maawag si ikkayuwa Judyuweno palunguwa passapitammi sino sapiti Dios. Udde gafu se inammeyu, kunnangke ukumandawino baggiyungkepaya ammekayu meannunga maa'dan si biyaya mannayun. Antuweno anawammikayu e umangkamiya manuldu sino bakkannira a Judyu. 47 Se kunnayawino sinapiti Afu Dios sikwami,
'Pinilitakayu si kunnangke sirwat sino bakkannira a Judyu ta tulduwandaw ammina tolay sito lubag takesi mesalakanira.' " ‡‡
48 Wasin diningngaggino bakkannira a Judyuweno sinapiti Pablo, maanggammira e dinayora i Dios gafu sino diningngadda a sapi'na. E ino piniliyera i Dios ta mabiyayira si makkikiyad, nanguruwira.
49 Waso kunnenoy, naddidingngaggandeno sapiti Dios mappeafu ki Afu Jesus si palulubbun sinay. 50 Udde ino Judyuwera a amme mangurug, sinussuwandeno tatturayira a lallaki sinaya lubbun andino bafa'nangngira a bafabbaya maddayaw ki Dios takesi padyatandara Pablo anni Bernabe. E nepaanorera sinaya lubbun. 51 Sinatta'da Pabloweno lafuk sino takkira ta pangammuwanino tolayira si ireno makammu sino kastigura, kasera inang sey Iconio. 52 Udde ino nanguruwira ki Jesus sey Antiokia, nafulotino aangganda se natuyaggino pannakadameno Espirituwi Dios sikwara.

Ino Nakwa Sikwara Pablo Sey Iconio

14 Wasin inanda Pablo anni Bernabe sey Iconio, inangwara kappayino inangwara sey Antiokia, se inangngira sino sinagogeno Judyuwera, e gafu sino nanulduwanda, odduweno nanguruwa Judyu anna bakkanna Judyu. 2 Udde ino Judyuwera a mammaya mangurug, sinussuwandeno bakkannira a Judyu takesi kababannaddeno manguruwira ki Jesus. 3 Udde massi-

† *Salmo 2:7* †† *Isaias 55:3 Ino nekariyi Dios ki Ari David, ananeno gakana so maddagguna awa matturay sino Judyuwera si makkikiyad.* ‡ *Salmo 16:10*

‡† *Habakuk 1:5 Ino keyakkuruwannenaya nelabbun, inangngino taga-Babiloniyera a nakiyubat sino Judyuwera e dinaraldeno Templo sey Jerusalem anna odduweno pinapatera. Antuweno kapa'latino Judyuwera, se aridda si awana manaral sino nalawara Templora.*
‡‡ *Isaias 49:6*

ki kunnenoy, nabayadda Pablo anni Bernabe sinay e naturirirangke a manuldu mappeafu ki Jesus. E nepaita i Jesus si gakkuruwino ituldura mappeafu sino alla'nga, se ina'dannera si pannakadamara a mangwa si kakka'baw. 4 Naggadweno tolayira sinaya lubbun, se aneno dinandan sino Judyuwera a ammera mangurug, e ino korwanira, dinandanira sino apostolira.

5 Waso kunnenoy, ino Judyuwera andino bakkannira a Judyu andino tatturerera, nattatarabbanda si padyatandara Pablo anna lapalappaggandera takesi matayira. 6 Udde wasin naammuwanda Pabloweno pamapatayanda nad sikwara, nabbukalira a inang sey Listra anna sey Derbe andino korwana lulubbuna sakopanna Licaonia. 7 E nanulduwera kappay sino nalawara damag mappeafu ki Jesus.

Ino Nakwa Sikwara Pablo Anni Bernabe Sey Listra Anna Sey Derbe

8 Wasin agyanira sey Listra, agyanino lalakiya pilaya ammena nakakkapana nallakad kiyad sin neyanakanna. 9 Wasin aggatuttura maddingngag sino sapitanni Pablo, sinulangngani Pablo, e naimunuwanna si kuruwanna si damana a maariyeno pilena. 10 E nekokwana a nassapit si, “Matta'dagga.” Gabwat kunnino lalaki e nallakarin.

11 Wasin initeno tolayireno inangwa i Pablo, nekulawura sino dami'da a Licaonia, a kunda si, “Irayawino diostama nabbali si tolaya naddassag sikwatam.” 12 E nginandera si anganino diosdera. I Bernabe, nginanda si Zeus, e i Pablo, nginanda si Hermes se antuweno kanayuna maddamit. †13 Ino templowa paddayawanda ki Zeus, ana sey lasinneno lubbunda. Waso kunnenoy, ino padira, neyangngeno bakera a torowa nagunggunan si sabung sino lamwanganino lubbun, se angganda ammina miwa'lat sikwara Pablo se ira kanuweno diosda.

14 Wasin naammuwanda Bernabe anni Pabloweno angganda a akwan, pinipissereno barawasirangkepaya pitanda si malowino nakanda. Nekangkanda sino tolayira, e nekokwara a nassapit si, 15 “Sannemmangke yan akwandoya? Tolekami pelanga kakunnayu. Ino gakkammiya inang sitaw, ipakaammumi sikwayuweno nalawara damag mappeafu ki Jesus, takesi talekkurandawino aggangwayuwa awana pattupakkanna e kuruwandawino aggabiyaya Dios a namaratu sino langit, yo lubag, ino bebay, andino ammina igyanda. 16 Si'in, nepureneno kakunnayuwa bakkanna Judyu a mangwa sino angganda a akwan. 17 Udde ammena inibbatta mangipaita sino kinalawanna sikwara sino odduwa duffunna, se antuweno manga'da si uran andino pattufuwanino mula ta wara ikabiyaddaw takesi maanggangkayu.” 18 Udde massiki sinapiti Pablo inay, nadyataningke a mallang sino tolayira takesi ammera miwa'lat sikwara.

19 Waso kunnenoya agyanira kepay sey Listra, ginamwangino Judyuwera a naggabwat sey Antiokia anna sey Iconio. Sinussuwandeno tolayira e ilapalappadda i Pablo, kasera binu'buta nelawan sino lubbunda, se aridda si natayin. 20 Udde wasin inaribumbunganino manguruwira, ginabwakkappay e nuli sino lubbunda. Wasi kadarama'na, inanda Pablo anni Bernabe sey Derbe.

Ino Nuliyanda Pablo Sey Antiokia A Sakopanna Siria

21 Wasin ginamwanda Pablo anni Bernabe sey Derbe, nepakaammureno nalawara damag, e odduweno nanguruwira ki Jesus. Kasera nuli sey Listra anna sey Iconio, e nangawwatira sey Antiokia a sakopanna Pisidia, 22 ta pattuyaggandeno angnguruwino nanguruwira. Sinapi'da sikwara si, “Massiki sanneno makwa sikwayu, mattalaginaggayu nadda mangurug, se maawag si mallawumetam ammin si odduwa dyat liyetama medagga sino patturayani Dios sey langit.” 23 Kadda lubbuna inangnganda, nanotu'da Pablo si pangafuwanirana mangurug. Nakkararira anna nallantangira a mangngan, e netala'dera ki Afu Jesus a kinurudda takesi antuweno mimut sikwara.

24 Wasin nalla'wu'da Pablo anni Bernabe sey probinsiya a Pisidia, ginamwangira sey probinsiya a Pamfilia. 25 Nanulduwera mappeafu ki Jesus sey Perge, kasera inang sey Atalia. 26 E nattakayira si bafora nuli sey Antiokia a sakopanna Siria. Se ino manguruwira sinay, ireno namaikkata nikararag sikwara Pablo takesi duffunanira i Afu Dios a mangwa sino pakwana. E binalindanino nepakwana sikwara.

27 Wasin ginamwangira sinay, nepakakarampa'deno manguruwira, e netuldura amminino nepakwa i Dios sikwara. Netuldura kappayino nepakaammuwi Dios a massiki ino bakkannira a Judyu, damara a mangurug. 28 Nabayira sey Antiokia a nakiigyan sino manguruwira sinay.

Ino Nattatarabbanda Mappeafu Sino Nanguruwanino Bakkannira A Judyu

15 Waso kunnenoy, agyanireno naggabwat sey Judea a inang sey Antiokia, e nanulduwera sino manguruwira ki Jesus a kunda si, “Ammekayu mesalakan nu ammekayu mappakugita metuntul sino lintiyi Moises.” 2 Udde da Pablo anni Bernabe, ammera anggammino sinapi'da e nakisosombatira sikwara. Antu gafuna, nattatarabbanino nanguruwira a pabonanda Pablo anni Bernabe andino korwanira a manguruwa umang sey Jerusalem takesi bebutanda sino apostolira andino pangafuwanirana manguruwira

† *Ino angnguruwino tolayira sinay, i Zeusino kapatiyana diosda. I Hermesino dinundunino korwanira a diosda nu wara ipakaammura sino tolayira, se nalainga maddamit.*

mappeafu sino nassasarombatanda. 3 E
nepagikka'dera. Wasin nekwera sey probinsiya a Fenicia anna Samaria, nesisippalda a nepadamag sino manguruwira a nanguruwinnino bakkannira a Judyu ki Jesus. E maanggammingke ino manguruwira a naddingngag sinay.

4 Wasin ginamwangira sey Jerusalem, maanggammino manguruwira andino pangafuwandera andino apostolira a nappaamwang sikwara. E sinapi'da Pablo amminino inangwara a duffuni Dios sikwara a manuldu sino lulubbuna inangnganda. 5 Udde natta'daggino korwanira a Fariseowera a manguruggappay ki Jesus, e nekunda si, "Tulduwantammaddino bakkannira a Judyu ta mappakugitira anna tuntulanda kappayino korwana lintiyi Moises."

6 Antuweno nammamitingino apostolira andino pangafuwanirana manguruwira takesi pattatarabbanda. 7 Wasin nabayirana mattatarabbag, natta'daggi Pedro, e kunna si, "Kakkolakku, aggaammundaw si ikkanakino piniliyi Dios sikwatam si'ina umang mibanyag sino nalawara damag sino bakkannira a Judyu takesi dingngagganda anna kuruwanda. 8 I Dios a nakaammu sino ana sino nakammino tolayira, nepaitana si anggammeno nanguruwanino bakkannira a Judyu, se neya'daneno Espirituna sikwara a kunna kappayino nepanga'dana sikwatam. 9 Awana naddadarumanneno inangwana sikwatam, se inarina kappepayino narakkat sino nakanda gafu sino nanguruwanda. 10 Nu kunna mantu, mayan subukandawi Dios a patutandawino bakkannira a Judyu a manuntul sino lintiyi Moises? Se massiki ikkanetama Judyu andino gagginafutamira si'in, ammetam nakatuntul. Santam lang paidammanino bakkannira a Judyu a sapitantam si tuntulanda ammin inay? 11 Ammena nad kunninoy, se kuruwantam si mesalakanetam gafu pelang sino allakki Afu Jesus, e kunna kappay sikwara."

12 Wasin nasinduwenni Pedro, sininakkino tolayira a maddingngag sikwara Bernabe anni Pablo sino pitulduwanda sino kakka'bawa nepaangwa i Dios sikwara sin inangnganda sino bakkannira a Judyu.

13 Wasin nasinduwennino sinapi'da, nepataliyi Santiago a kunna si, "Kakkolak, dingngagganda'ngad. 14 Assapikkepayi Simon Pedro sino palunguwa nipaitani Dios sino alla'nga sino bakkannira a Judyu a namili sikwara si mesapat sino tolenera. 15 Iyawa inangwa i Dios, nekunna sino neturakkino gumalabbunnera si'ina kunda si,

16 'Kunni Afu Dios si, Naso maddagguna aw, muliyak
kappay sikwayuwa Judyu ta gabwatangku kappayino
nadaralla balayi Ari David e pabbawungkuneno pat-
turayanna. 17 Antuneno akwangku takesi anggandaka
ammunino korwanira a tolay, amminino bakkannira a
Judyu a pinilika mabbali si tolek. 18 Kunnenoyino
sinapiti Afu Dios a nepakaammuna si'in.' " †

19 Nekungkappayi Santiago si, "Ino ana sino nakangku, ammetammad paidammanino bakkannira a Judyu a mangurug ki Dios. 20 Turakkantamira lud ta ituldutam pelang sikwara a ammera nad mangngan si newa'lat si sinandiosira anna ammera massira si ada onnu napattalla animala ammena naariyeno adana, anna ammera makidurug si bakkanna atawara. 21 Se ammu amminino Judyu inayira a lintig, se kiyad si'in, babbasanda kadda Sabaduweno lintiyi Moises sino ammina sinagoga sino palulubbun. Antuweno nalawad nu tuntulandenay, takesi ammena malowino nakammino kakkola'dera a nanguruwa Judyu."

Ino Tura'da Sino Bakkannira A Judyu A Nangurug

22 Wasinoy, ino apostolira andino pangafuwanira andino amminira a manguruwa nakkakarampat sinay, nattatarabbanda si mamiliyera sikwara si lallakiya mebulun sikwara Pablo anni Bernabe a umang sey Antiokia. Ino pinilira, da Judas a ngananda kappay si Barsabas anni Silas, a ireno iyatal amminino manguruwira. 23 Antuyawino nepaappara a turak sikwara:

"Ikkamiya kakkola'dawa apostol anna pangafuwan sito Jerusalem, antuyawino tura'mi sikwayuwa bakkanna Judyu a mangurug sitan Antiokia, Siria, anna Cilicia. 24 Nadingngammiya agyanino inang sitana naggabwat sitawa bafulummiya nangungkul sikwayu gafu sino netuldura sikwayu. Udde bakkanna ikkamiyeno naggabwatanino netuldura. 25 Antu gafuneno nattatarabbammi e nappilikami si umang sitana miyang sito tura'mi e mebulunira sikwara Bernabe anni Pablo. 26 Da Bernabe anni Pablo, ireno nadikkatta bulummiya nangipusta sino anga'da a masserbi ki Afutama i Jesu Kristo. 27 Pinilimi kappera Judas anni Silas a mebulun sikwara a mana'dag sino sapitanna yawa tura'mi. 28 Ino anggammiya sapitan sikwayu, antu kappayino anggammino Espiritu Dios, se nepadandamma sikwami si ammemikayu paidammana manuntul sino ammina lintiyi Moises. Ira nabbelang yawino tuntulandaw. 29 Ammekayu nad mangngan sino newa'la'da si sinandiosira, ammekayu massira si ada, ammekayu massira si napattalla animala ammena naariyeno adana, anna ammekayu makidurug si bakkanna atawayu. Nalawad nu anusandawa tuntulan yawa sinapi'mi. Antuwen inoyino anggammiya sapitan sikwayu."

30 Wasin netura'denoya turak, nepabondeno umangngira sey Antiokia. Wasin ginamwangira sinay, nepakakarampa'deno manguruwira, kasera neduwaweno turak. 31 Wasin binasarenoya turak, maanggammirangke gafu sino nalawara sapitanna. 32 Oddu kappayino netuldura Judas anni Silas sikwara a mapattuyag sino angngurudda, se mangipakaammuwera kappay sino ipakaammuwi Dios. 33 Wasin

---

† *Amos 9:11-12*

nabayiran sinay, angganda a muli sino naggabwatanda. E nalawarino nepamaikkatino manguruwira sikwara sino nuliyanda sino nanundunira sikwara. 34 Udde i Silas, anggamma a mabattang sinay. †

35 Da Pablo anni Bernabe, nagyanira sey Antiokia a manuldu anna mangibanyag mappeafu ki Afu Jesus. Oddu kappayino bafulundera a manuffun sikwara a nanuldu sinay.

Ino Nakkatwayanda Pablo Anni Bernabe

36 Wasin nalla'wutino pipidya aw, sinapiti Pablo ki Bernabe si, “Anta dorawanino kakkolattera sino lulubbuna nitulduwanta sino sapiti Afu Dios ta itanta nu manantawiran.” 37 I Bernabe, anggamma a ibumbuluni Juan Marcos. 38 Udde i Pablo, ammena anggam, se wasin nagyananda sey Pamfilia, inanawanira i Juan Marcos e ammena netupakka nanuffun sikwara sino tarabafura. 39 Gafu sinoy, nappelalotino nepattutukkira, kasera nakkatway. Inayani Bernabe i Marcos, e nattakayira si bafora inang sey Chipre. 40 I Pablo, inayanna payi Silas a bulunna. Nekararanino manguruwira ta duffunanira i Dios sino ammina anganda, kasera inanaw. 41 Inanannereno lulubbun sey Siria anna sey Cilicia a mappatuyag sino angnguruwino manguruwira.

Ino Nebulunani Timoteo Sikwara Pablo Anni Silas

16 Waso kunnenoy, inanda Pablo anni Silas sey Derbe anna sey Listra, e antuweno nana'nganda ki Timoteo a tata a mangurug ki Jesus. Judyuweno inana a manguruggappay ki Jesus, udde Griegoweno amana. 2 Dinayaw amminino manguruwira i Timoteo sey Listra anna Iconio. 3 Anggammi Pablo a ibumbuluni Timoteo sikwara. Udde gafu se ammu amminino tolayira sinay si ammena nakugiti Timoteo se bakkanna Judyuweno amana, nepakugiti Pablo, takesi ammena malowino nakammino kasiJudyura sino lulubbuna umangngandana.

4 Sino ammina inangnganda Pablo, nepakaammura sino manguruwireno neturakkino apostolira andino pangafuwanira sey Jerusalem, e sinapi'da si nalawad yawa tuntulan. 5 Antu gafuna, nattuyaggino angnguruwino manguruwira sino lulubbun, e kadda aw, madadagganani ra.

Ino Nifuyutanino Espirituwi Dios Sikwara Pablo Sey Macedonia

6 Waso kunnenoy, inang kappera Pablo sey Frigia anna sey Galacia, se inallangnganireno Espirituwi Dios sino umangnganda nadda manuldu sey Asia. 7 Wasin ginamwangira sino pampangnga probinsiya a Misia, dinandanda a umang sino probinsiya a Bitinia, udde inallangnganira kappayino Espirituwi Jesus. 8 Antu gafuna, ila'wutanda pelangino Misia e nangawwatira sey Troas.

9 Wasi gafi, agyanino nepaita i Dios ki Pablo si kunnangke tenap, e naitaneno tata a lalakiya taga-Macedonia a aggata'dagga mappekakallak sikwana a kunna si, “Umangkayu sito Macedonia ta duffunandakami.” 10 Gafu se nepaita i Afu Diosino kunnenoy, ginikkakkamiya inang sey Macedonia, se inammumi si antuweno anggammi Afu Dios a angammiya panulduwan sino nalawara damag. ††

Ino Nanguruwani Lydia Sey Filipos

11 Wasin ginikkakkami sey Troas, nattakekami si bafora nangawwat sey Samotracia. Wasin kadarama'na, inangkamin sey Neapolis. 12 Naddassaggami sinay e nallakaggamiya inang sey Filipos a kadodokkallana lubbunna Macedonia. Ino kaodduwanna tolay sinaya lubbun, taga-Romera. Nagyangkami sinay si pipidya aw.

13 Wasin awna aggimwangan, nallawangkami sino lubbun e inangkami sino dappi'na wawwang, se dinandammi si wara pakkararanna Judyu sinay. Nattuttuggami e nakitatabbaggami sino bafabbayira a nakkakarampat sinay. 14 Ino tata a naddingngag sikwami e i Lydia a taga-Tiatira a gumalaku si nangina a sinnun. Massiki bakkanna Judyu, maddayaw ki Dios, e dinuffunani Dios takesi naawatanneno sinapiti Pablo e kinurungnga. 15 Nappabawtisarda Lydia annino kataabbalayanna, kaserakami inayana kunna si, “Nu innanamandaw si gakkuruwa manguruwak ki Afu Jesus, umangkayu magyan sey balemi.” E pinatu'dakamiya inayan e inangkami.

Ino Nebaluranda Pablo Sey Filipos

16 Wasin tata si awa inangngammi anda Pablo sino akkararan, dinambaldakamiyeno aripanna balatanga naunaggan si narakkatta espirituwa mappalabbun sikwana sino makwana so maddagguna aw. Gafu sinaya a'akwanna, odduweno piraka inappeno nangaripannira sikwana. 17 Dinandanandakami anda Pablo e nekulakulawuna si, “Iyawira a tolay, aripannira i Dios a Kaso'dan! Ipakaammura sikwayuweno kesalakandaw!” 18 Odduwenna awa kunna pelang inoyino a'akwanna makkiyad si natappaggi Pablo. E ina'langngeno balatang, kasena sinapit sino inunag sikwana si, “Gafu sino pannakadama i Jesu Kristo, anawannun.” E kaka'meng kelanga inanawino inunag sino balatang.

19 Wasin naammuwanino nangaripannira sikwana a awaninna pangappanda si pirak, dino'mandara Pablo

† *Iyawa bersikulu, awan sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego.*

†† *Ino kami sitaw, anggamma sapitan si i Lucas a nanurak sitawa leburu, nebulun sikwara Pablo.*

anni Silas e binalabu'bu'dera a neiyang sino agyananino tatturayireno lubbunda. 20 Nepaa'landera sino turayira e sinapi'da si, “Judyuwera yaw, e gulunda yo lubbuntam, 21 se ituldureno ammena mepangngat sino lintiddam. Rometam e ammetam dama a tuntulannino gagangena korwan.” 22 E amminino tolayira, nakkulawuwera se nabbungubungutira sikwara Pablo. Nepabboyangino turayirara Pablo anni Silas, e nepasiwa'wa'dera. 23 Wasin siniwasiwa'wattandera, nebaluddera. E sinapi'da sino afafuneno abbaluran si aggaindaggannerangke. 24 Gafu se antuweno sinapi'da sikwana, neangngera sino tangngana abbaluran e sinalpi'neno takkira si kayu.

25 Wasin tangngenna gafi, makkararadda Pablo anni Silas e makakkantera a maddayaw ki Dios, e aggadingngaggino korwanira a balud. 26 Kaka'meng kelanga nalunig si natuyag e naguyaguyaddino abbaluran e nabukkatanino kayatanira. Naari amminino kawarino balurira. 27 Nafatino afafuneno abbaluran, initana a nabukkatanino kayatanira, e ngananna si nabbukal amminino balurira. Sinu'nu'neno sase'na e papatayanna naddino baggina. 28 Udde nekokwa i Pablo a nassapit si, “Ammem papatayan yan baggim. Ayokami ammin sitaw.”

29 Nappaappeno afafuneno abbaluran si sirwat sino bulunna. Nakkangkama sinallung sino agyananda Pablo anni Silas, e namalitud sino a'landa a mayya'yak gafu sino talona. 30 Kasenera nepallawan, e sinapi'na sikwara si, “Afu, sanneno akwangku takesi mesalakanak?”

31 “Mangurugga ki Afu Jesus ta mesalakangka, massiki ino kataabbalayannu,” nekunda sikwana. 32 Kasera netulduweno sapiti Dios sikwara ammina taabbalay. 33 Massiki tangnga kepena gafi, neyangngino afafuneno abbaluran da Pablo sino agyananino danum takesi unafanneno biyaddera. Wasin nasinduwenoy, nappabawtisarira a taabbalay. 34 Kasera inayanda Pablo anni Silas sino balera, e pinakkandera. Maanggammirangke a taabbalay gafu sino nanguruwanda ki Dios.

35 Waso kadarama'na, nanundunino tatturayira si pulisa umang sino afafuneno abbaluran ta sapitanda si, “Palawanandora Pablo anni Silas.”

36 Antu gafuna, sinapitino afafuneno abbaluran sikwara Pablo si, “Sinapitino tatturayira a damayuna mallawan. Manokayun, a ikkayu pelangino nakaammu.” †

37 Udde sinapiti Pablo sino pulisira, “Siniwa'watandakami sino nara'langanino tolayira, gampade awana liwa'mi, e nebaluddakami kappay. Ammena dama a mangwa si kunnayan sino tolaya Roma. Sitoya, pallawanandakamiya awana nangammu. Ammena dama, umangngaddino tatturayira a milawan sikwami ta ammunino tolayira si awana liwa'mi.”

38 Inang netulduweno pulisireno sinapi'da Pablo sino tatturayira. Nakatalawira sin diningngadda si Roma kappera Pablo anni Silas. 39 Inangngira sey kwara Pablo a nappekakallak, kaserera nelawan e inaranda si manawira sinaya lubbun. 40 Wasin nallawanda Pablo anni Silas sino abbaluran, inangngira sey balera Lydia. Sinatabbaddeno manguruwira a nakkakarampat sinaya nappatuyag sino angngurudda, kasera inanaw sinaya lubbun.

† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw: Manokayun e nasiyana'ngaddino nakandaw.*

Ino Gulu Sey Tesalonica

17 Waso kunnenoy, nassisippalda Pablo anni Silas sey Amfipolis anna Apolonia, kasera ginamwang sey Tesalonica a agyananino tata a sinagoga. 2 Inangngi Pablo sinaya sinagoga a manuldu mappeafu sino sapiti Dios, se antuweno gagangena, e antuweno inangwana si talluwa Sabadu. 3 Ino netulduna, ino neturak sino sapiti Dios a kunna si madyatan naddi Kristo e matay, kasena mangngangoli. “I Jesus a ipakaammuk sikwayu, antuwi Kristo a dinunduni Dios a matturay,” kunna. 4 Aneno korwanira a Judyu a kinuruddeno sinapiti Pablo, e nedaggera sikwara Pablo anni Silas. Oddu kappayino nangurug sino Griegowera a bakkanna Judyu a maddayaw ki Dios, anda sino bafabbayira a bafa'nang.

5 Udde ino Judyuwera a ammera mangurug, inimallira, e inamamundeno narakkattira a tolaya matarut, takesi gulundeno lubbun. Ginamwandeno balera Jason se tufukandara Pablo anni Silas takesi iyandera nad sino pammamitinganino tolayira. 6 Udde wasin ammerera masumpalan, binu'bu'dara Jason andino korwanira a mangurug e neiyandera sino tatturayirana lubbun. E nekokwara a nassapit si, “Inayira a tolaya nakkungkul sino tolayira si korwana lulubbun, inangngira kappay sitaw. 7 E iyawa Jason, nepadilo'nera sino balera. E amminira, ammera tuntulannino lintiyino Emperador, se sapitanda si aneno korwana ariya i Jesus kanuweno anganna.” 8 Naburuburungino tatturayira andino tolayira sin diningngaddenoy. 9 Nepappagarara Jason si odduwa pirak a iyulira nu awaninna narakkat si akwanda Pablo, kaserera nepaanaw.

Ino Inangnganda Pablo Sey Berea

10 Wasin massi'lappin, nepaanawino manguruwirara Pablo anni Silas a umang sey Berea. Wasin ginamwangiran sinay, inangngira sino sinagogana Judyu. 11 Ino Judyuwera sinay, nannakammira amma sino taga-Tesalonicera, se angganda a dingngaggannino damag mappeafu ki Jesus, e kadda aw adalandeno neturakka sapiti Dios takesi ammunda nu gakkuruwino tulduwi Pablo. 12 Odduwera a Judyu a mangurug, e oddu kap-

paya bafa'nangnga bafabbay anda lallakiya Griegowa mangurug.

13 Udde wasin diningngaggino Judyuwera sey Tesalonica si manuldu kappayi Pablo sino sapiti Dios sey Berea, inangngira sinay e sinussuwandeno tolayira takesi kababannadda kappera Pablo. 14 Ino manguruwira, kinangkamanda a nepagikka'da Pablo a umang sino dappi'na bebay. Udde da Silas anni Timoteo, nabattangira sey Berea. 15 Ino nitulurira ki Pablo, nakkiyarira sey Atenas, kasera nuli sey Berea a umang mituldu sino sinapiti Pablo sikwara Silas anni Timoteo a makkangkamira nadda dumandan sikwana sey Atenas.

Ino Netulduwi Pablo Sey Atenas

16 Wasin pattaronani Pablo sikwara Silas anni Timoteo sey Atenas, malowingke ino nakamma gafu sino odduwengke a initana a sinandiosdera. 17 Antuweno inangnganna sino sinagogana Judyu a manuldu sikwara andino bakkannira a Judyu a maddayaw ki Dios. Kadda aw kappaya umang sino pakkakarampattanino tolayira ta tatabbannera. 18 Nagyangkappayino mammesturuwerana Epicureo anda Estoico † a nakisombat sikwana. Sinapitino korwan sikwara si, “Sannera kanu payino sapitanna yaw?” Udde kumpayino korwanira si, “Kunnangke itulduneno diosdera sey agyananda.” Sinapi'denay gafu sino nibanyani Pablo mappeafu ki Jesus annino pangngangoliyan. ††19 Antu gafuna, neyanda i Pablo sino pakkakarampattanino konsisaldera a ngananda si Areopago, e kunda sikwana si, “Anggammiya ammuwan iyawa bawuwa tuldum. 20 Se ino korwana sinapi'nu, bawuwa dingngammi yan, e anggammi nadda maammuwan nu sanneno anggamma a sapitan.” 21 (Antuwenoyino sinapi'da ki Pablo se ira ammina taga-Atenas annino ginamwangira sey Atenas, paangganda a mituldu anna maddingngag si bawuwa tuldu.)

22 Wasinoy, natta'daggi Pablo sino a'landa, e nekunna si, “Ikkayuwa taga-Atenas, ammuka gakkuruwandawa dayawannino diosdawira. 23 Se wasin nannodoyuwak sito lubbundaw, odduweno initaka paddayawandaw sino diosdawira. E initak kappayino tata a awwa'latandawa aneno neturakka kunnayaw: ‘Antuyawino awwa'latan sino dios a ammemi kepay inammu.’ Ino dayawandawa ammeyu inammu, antuweno ipakaammuk sikwayu. 24 Antuweno Dios a namaratu sito lubag anna si amammina ana sitaw, e ammena magyan si balaya inangwana tolay, se antuweno matturay sey langit anna sito lubag. 25 E ammena awannino iya'dana tolay sikwana, se antuweno naggabwatanna ammina maawangnga tolay, massiki ino anga'da anna ingkelamang. 26 Antuweno namaratu sino palunguwa tolaya naggabwatan ammina nganganna tolay sito lubag. Dinandamma kappay si'in nu ansanna kabayino patturayanino kadda tata a lubbun annino fustuwa pakkiyaranino lubbunda. 27 Inangwana yaw takesi dandammanda a mintufuk sikwana, tantaro nu sumpalanda sino pakkarabakafanda a mintufuk sikwana, se ammena aroyu sikwatam ammin. 28 Kakunneno neturakkino tata sikwayuwa kunna si,

‘Gafu pelang sikwaneno natolayantam annino
panikkarantam annino katotoletam.’

Kunna kappayino neturakkino bulundawa gumaturak si'ina sinapi'na si,

‘Inangwaretami Dios a abbingnga.’

29 Nu gakkuruwa abbindetami Dios, ammetammad nganan si kunnangke sinandiosa bulawan onnu gumbang onnu batuwa inangwana tolay gafu sino kinalainda. 30 Si'in, nepurayi Diosino narakkatta akwanino tolayira, se ammera kepay inammuwi Dios. Udde sitoya, sinapi'na sino ammina tolaya mabboboliyera nad sino narakkatta inangwara. 31 Se dinandammeno awa pangukumannana si ammina tolay sito lubag. Agyangkappayino tolaya pinilina a mangukum, e naggaddangngeno angngukumma. Nepakurungnga sino ammina tolay si antuweno pinilina gafu sino nangngangoliyanna.”

32 Wasin diningngaddeno sinapiti Pablo mappeafu sino nangngangoliyanino natay, nekakkataweno korwanira, udde sinapikkappayino korwanira si, “Anggammi kappaya dingngaggan yan sapitannu.” 33 Wasinoy, inanawanira i Pablo. 34 Udde agyanino dinandanira sikwana, e nanguruwira ki Jesus. Tata sikwara i Dionisio a turena Areopago, e agyangkappayino tata a bafaya mingngan si Damaris, e agyangkappayino korwanira.

Ino Nakwa Ki Pablo Sey Corinto

18 Wasin inanawi Pablo sey Atenas, inang sey Corinto. 2 E dinambalna sinayino Judyu a neyanak sey Ponto a mingngan si Akila annino atawana a i Priscila. Gaggamwanda a naggabwat sey Italia, gafu se sinapiti Emperador Claudio a manonad amminino Judyu sey Roma a kapitalna Italia. Dinorawanira i Pablo. 3 Gafu se nakakarunnera si tarabafuwa mangwa si tolda, nakikofung sikwara a makitarabafu. 4 Kadda awna aggimwangan, inangngi Pablo sino sinagogana Judyu a manuldu sino Judyuwera andino bakkannira a Judyu takesi manguruwira ki Jesus.

† *Ino Epicureo, sinapi'da si gagangaya ana yo lubag, awana namaratu. Sinapi'da kappay si nu matayino tolay, maawangkappayino kararuwana. Antu gafuna, ino nad gakkaddino tolay sino biyangnga, kanayunna a panggammanino baggina a mangwa sino ammina anggamma a akwan. Ino pay Estoico, sinapi'da kappay si maawanino kararuwana tolay nu matay. Udde sinapi'da si tuntulan naddino tolayino ana sino nakamma a ammena pilingalingeno kalona onnu ino panggammanna, se ino nad nakammeno matturay sino baggina.* †† *Anastasis, antuweno dami'na Griego sino pangngangoliyan, antu gafuna, natama nakuyino Atenasira a ningngan si i Jesus anni Anastasis ino anganino adwera a dios.*

5 Wasin ginamwanda Silas anni Timoteo a naggabwat sey Macedonia, nepatatenni Pabloweno manulduwa mipakurug sino Judyuwera a i Jesusino Kristo a dinunduni Dios. 6 Udde wasin kinontareno Judyuwera anna nassapasapitanda i Pablo, newawangngeno lafuk sino barawasina a mipaita si mibbattinna manuldu sikwara, e kunna si, “Kunna mantu, nu ammekayu mesalakan, bakkanna liwakku yan, liwa'dawingkepay. Mangiyafu sitaw, umangngak manuldu sino bakkannira a Judyu.”

7 Waso kunnenoy, inanawanira i Pablo e inang nanuldu sino balayi Ticio Justo a bakkanna Judyu a maddayaw ki Dios. Ino balena, ana sino aruruwino sinagoga. 8 Udde i Crispo a afafunenaya sinagoga andino kataabbalayannera, nanguruwira ki Jesus. Oddu kappay sikwara a taga-Corinto a nangurug sin diningngaddeno tulduwi Pablo, e nappabawtisarira ammin.

9 Wasin tata si gafi, nappatenappi Afu Jesus ki Pablo e sinapi'na si, “Ammeka mattalaw. Manulduka lud, e ammem ibbattan, 10 se mebumbulunak sikwam. Imutantaka takesi awana mangansa sikwam, se oddu kepaya tolay sitawa lubbuna pabbalingku si tolek.” 11 Antu gafuna, nagyani Pablo sinay si manikadwarun si gadwa a manuldu sino sapiti Dios.

12 Wasin nepataliyi Galion a naggubernador sey Acaya, nittateno Judyuwera a amme manguruwa inang nano'ma ki Pablo, dino'manda e neyanda sino pangukuman ta idarunda sino gubernador. 13 E kunda si, “Iyawa tolay, manuldu si tanakwana paddayaw ki Dios a mekontara sino lintimmi.”

14 Wasin maddami'naddi Pablo, sinapiti Galion sino Judyuwera si, “Nannud wara liwa'na yan onnu inangwana si narakkat, dingngaggangku naddino sapi'dawa Judyu. 15 Udde gafu se ino nattatarukkiyandaw mappeafu pelang nu inyeno sapitannino lintiddaw, onnu ino anggamma sapitan inoy, ikkayuneno makammu, se ammek anggam yan.” 16 E nepaanonera sino pangukuman. 17 Si kunna, nelasse'da i Sostenes a afafuneno sinagoga, e sinusultu'da sino a'langino pangukuman, udde amme nepilingalinga i Galion.

Ino Nuliyani Pablo Sey Antiokia

18 Nabayi Pablo sey Corinto, kasena inanawanino manguruwira sinay, e inang sey Cencrea. E nebulunda Priscila anni Akila sikwana. Wasin ginamwangira sinay, nappausipi Pablo ta paitana si binalinnanino nekarina ki Dios. Kasera nattakay si bafora inang sey Siria.
19-21 Wasin nitturira sey Efeso, inangngi Pablo sino sinagoga a nanuldu sino Judyuwera. Nappekakallakkira sikwara si mabayangngadda magyan sinay, udde ammena anggam. “Nu panggammani Dios, muliya'nga sitaw,” kunna. Inanawannera, e nattakekappay si bafora inang sey Siria, udde da Priscila anni Akila, nabattangira sinay.

22 Wasin ginamwangi Pablo sey Cesarea, nallakara inang sey Jerusalem ta itanneno manguruwira sinay, kasena inang sey Antiokia. 23 Udde ammena nabayag, ginikkakkappaya umang maddoraw sino lulubbunna Galacia anna Frigia a manuldu sino manguruwira ta mattuyaggino angngurudda.

Ino Nanulduwani Apolos Sey Efeso Anna Sey Corinto

24 Agyanino tata a Judyu a ginamwang sey Efeso a taga-Alejandria a i Apolosino anganna. Nalainga manuldu e odduweno ammuna mappeafu sino nepeturakki Dios. 25 Nalappatta manuldu mappeafu ki Afu Jesus, e gakkuruwino netulduna, se sinulduwanda si'in. Udde ino pelang inammuneno netulduwi Juan annino namawtisaranna sino tolayira. 26 Wasin ginamwang sey Efeso, naturiringke a nanuldu sino sinagoga. Diningngadda Priscila anni Akileno tulduna, e inayanda sey balera takesi lawaranda a ituldu sikwaneno ammena kepay nadingngag mappeafu ki Jesus andino planowi Dios para sikwara a mangurug.

27 Wasin anggammi Apolos a umang sey Acaya, dinuffunanino manguruwira sey Efeso e nanurakkira sino manguruwira sey Acaya ta paamwanganda i Apolos. Wasin ginamwangi Apolos sinay, dokallino neduffunna sikwara a nangurug gafu sino allakki Dios sikwara.
28 Se inaffu'neno Judyuwera sino nattatarukkiyanda sino a'langino tolayira. Inaffu'nera se nalainga misapit sino sapiti Dios a mamakurug si i Jesusino Kristo a dinunduni Dios.

Ino Neya'danino Espirituwi Dios Sino Manguruwira Sey Efeso

19 Wasin nagyani Apolos sey Corinto, nallakari Pablo sino kakulurana inang sey Efeso. Wasin ginamwang sinay, dina'nganeno korwanira a mangurug, 2 e kunna sikwara si, “Naa'dangkayu sino Espirituwi Dios sin nanguruwandaw?”

“Awan, ammemi kepay nadingngag nu sanneno kunnuwa Espirituwi Dios,” kunda.

3 Sinapikkappayi Pablo, “Sanna mat mantuweno inammuwandaw sin nappabawtisarkayu?”

“Ino inammuwammi ino bawtisara netulduwi Juan,” kunda.

4 Sinapikkappayi Pablo sikwara, “Ino netulduwi Juan, sinapi'na si iboboli naddino tolayireno liwa'da, kasera mappabawtisar. Udde sinapi'na kappay si kuruwanda naddino metufad sikwana a antuwi Jesus.”

5 Wasin diningngaddenoy, nappabawtisarira kappaya mangipakaammu si i Jesusino Afura. 6 Nepotuni Pabloweno kama'na sikwara, e inangngino Espirituwi Dios sikwara, kasera naddamit si naddadaruma a

damita bakkanna dami'da e netuldureno nepasapiti Dios sikwara. 7 Ino bilangino lallakiyera, inang si kadwafulu si adwa.

8 Tallu dakkino nanulduwani Pablo sino sinagoga sinay. Naturira nakisosombat sikwara mappeafu sino patturayani Dios takesi kuruwanda nad. 9 Udde ino korwanira, natu'nattira a mangurug, e nekakkatawareno tuldu mappeafu ki Jesus sino nara'langanda. Antu gafuna, inanawanirara Pablo andino nanguruwira ki Jesus e inangngira sino giskwelani Tirano. Antuweno nanulduwani Pablo si kadda aw 10 kiyad si adwarun. Gafu sinoy, amminira a tolay sey probinsiya a Asia, Judyuwera andino bakkannira a Judyu, nadingngadda amminino sapiti Dios mappeafu ki Jesus.

Ino Nakwa Sino Anakira I Sceva

11 Kakka'bawingke ino inangwa i Pablo gafu sino pannakadama a neya'da i Dios. 12 Se massiki panyok onnu gamita inusarna, nu iyanda sino malowanira, mabbattunoyira, e nu iyanda sino naunagganira, manawino inunag sikwara.

13 Wasinoy, nagyangkappayino Judyuwera a nannodoyuwa mappaanaw si inunag. Dinalodora a nusar sino angani Afu Jesus. Ino inangwara, sinapi'da sino inunag si, “Ikka a narakkatta espiritu, gafu sino pannakadama i Jesus a itulduwi Pablo, manokan.” 14 Ino nangwa si kunnenoy, ino pituwera a lallakiya abbingi Sceva a tata a pangafuwanna padi. 15 Udde sinabbino narakkatta espiritu si, “Ammuki Jesus, e massiki i Pablo, ammuk kappay. Udde ikkayu, sannakayu pay?” 16 Dino'manireno lalakiya naunaggan, sinusultu'ngera e naaffutira ammin. Nabibiyaranira anna naboyanganira a nabbukal sino balay.

17 Amminino tolayira sey Efeso, Judyu anna bakkanna Judyu, diningngaddeno nakwa sino pituwera a makkakarolak, e nakatalawira ammin e dinayorangke ino pannakadama i Jesus. 18 Odduweno manguruwira a nipunnu sino narakkatta aggangwara sino nara'langanino bulundera. 19 Ino korwanira a manguruwa gumasalamangka si'in, inampa'deno lebururera, e sinikkulanda sino nara'langanda. Ino balorino sinikkulanda, inang si limafulu rifu sino pira'da. †20 Gafu sino kunnenoy, inoodduweno tolayira a naddingngag sino sapiti Dios mappeafu ki Jesus, e inodduwennino nangurug.

Ino Gulu Sey Efeso

21 Wasin nabalinin inoy, ngangatanni Ploweno umangnganna sey Jerusalem a mallakad sey Macedonia anna Acaya. E sinapi'na kappaya nu masindu sinay, umangngaggappay sey Roma. 22 Nepauntaneno adwera a kaduffunanna a da Timoteo anni Erasto sey Macedonia, e nabattang sey Efeso a lubbunna Asia.

23 Sinoya tiyempoweno nangiyafuwanino dokalla gulu sey Efeso gafu sino nanguruwanino tolayira ki Jesus. 24 Ino nakwa, agyanino lalakiya i Demetrio a nalainga mamimpil si sinan bulawan. Oddu kappayino makilabbuwera sikwana a mangwa si sinan baleneno diosda a i Artemis, e odduweno ganansiyara gafu sinaya tarabafura. 25 Inamamungngeno makilabbuwera sikwana andino korwanira a gumapimpil si sinan bulawan, e sinapi'na sikwara si, “Ikkayuwa bafulungku, inammuyuwa ino tarabafutam, antuweno paggabwatanino kinaba'nantam. 26 Initayu i Pablo, e diningngaddawino sapitanna sino tolayira. Kunnangkelang si bakkanna diosino akwanna tolay. Odduwennino tolayira sito Efeso a nangurug sino sinapi'na, udde bakkampelang sitaw, nu ammena lud sino palulubbunna Asia. 27 Nu purayantam, ammena mabayag e kababannadda yo tarabafutam. Udde bakkampelang inay, massiki ino temploneno diostama i Artemis, kababannaddana kappay. Massiki i Artemis a dayawan ammina tolay, bakkampelang sito Asia, nu ammena lud si palulubbun, maarineno dayona.”

28 Wasin diningngaddeno sinapiti Demetrio, nabbungubungutira e nekulakulawura si, “Madandayawi Artemis a diostam sito Efeso!” 29 Odduweno naddingngag sino sinapiti Demetrio makkiyad si nakungkulira ammina talubbun. Dino'mandara Gayo anni Aristarco a bulunira i Pablo a taga-Macedonia. Binu'bu'dera, e nalayawira ammina niyang sikwara sino pakkakarampattanda. 30 I Pablo, anggamma a umang sinaya makitatabbag sino tolayira, udde inallangnganino manguruwira. 31 Massiki ino korwanira a tatturena probinsiya a manggam ki Pablo, nanundunira si umang massapit ki Pablo ta ammena nad mappadda sino pakkakarampattanda.

32 Ino nakkakarampattira a tolay, aggekanakanawakawira pelang, e naddadarumeno ikulawura, se ino kaodduwan sikwara, ammera inammu nu sanneno gafuna a anera sinay. 33 Ino Judyuwera, nepata'daddeno tata bulunda a i Alejandro sino nara'langanino tolayira takesi itulduna si bakkannino Judyuwereno naggafuwanino gulu. Wasin natta'dag, sinengyattannera ta suminakkira ta dingngaggandeno sapitanna. 34 Udde wasin naimunuwanda si Judyu i Alejandro, nittatera a nikakkulawu si adwa oratta sapitanda si, “Madandayawi Artemis a diostam sito Efeso!”

35 Wasin ginamwangino mayor, nepasina'ngera kappelang, kasena sinapit si, “Bulungkuwa Efeso, awana tolay sito lubagga amme nangammu si ikkanetamino mimut sino templowi Artemis a medandayaw andino batuwa kakunnana a nadda'na naggabwat sey langit. 36 Awana tolaya dama a massapit si siri inay. Kunna mantu, suminakketam ta ammena dumaggattino gulu

† *Ino tata a pira'da, nabbalor si tandan si tata si aw.*

sitaw. 37 Neiyandawino adwera lalaki sitaw, gampade
awana liwa'da se awana sinakora sino templotam an-
na awana sinapi'da si narakkat mappeafu ki Artemis.
38 Nu wara angganda Demetrio annino bulunnera a
idarum, anennino ukumira andino tatturayira sino
ofisinara. Antuweno umangnganda nadda pidaruman.
39 Nu wara kappay pakaburungandaw, itarondaw sino
awneno pakkakarampattantam takesi pattatarabban-
tam. 40 Maddararanak, se nu idarundetam sino ture-
tamira sey Roma gafu sino gulu sitaw, sanneno sapi-
tantam, a awana fustu si gafuneno inangwatam."
41 Wasin nasinduwennino sinapi'na, nepaanonanino
tolayira.

Ino Nuliyanda Pablo Sey Macedonia Anna Sey Grecia

20 Wasin inibbattinnino akkakungkulino tolayira,
nepakkakarampatti Pabloweno manguruwira e
sinulduwannera takesi mattuyaggino angngurudda,
kasena inanawanira e inang sey probinsiya a Macedo-
nia. 2 Dinorawanneno manguruwira sino lulubbun
sinay, e sinulduwannera takesi mattuyaggino angngu-
rudda, kasena inang sey Acaya a mingngangkappay si
Grecia. 3 Tallu dakkangnga sinay, kasena dinandamma
mattakay si bafora umang sey Siria. Udde wasin gu-
mikka'nad, naammuwanna a nattatarabbanino
Judyuwera si papatayanda. Antuweno nallipatanna e
nallakara inang sey Macedonia. 4 Ino bulunira i Pablo, i
Sopatro a taga-Berea a abbingi Pirro, da Aristarco anni
Segundo a taga-Tesalonica, i Gayo a taga-Derbe, da Ti-
kico anni Trofimo a taga-Asia, anni Timoteo. 5 Naun-
tera e sinaronandakami sey Troas. 6 Se nagyangkami
sey Filipos makkiyad si nasinduwennino fiyestana
Tinapaya Awana Lebadurana. Wasin nasinduwen, lima
aw kamiya nattakay si bafora inang sey Troas. Dinam-
balmiyeno bulummiyera sinay, e nagyangkami ammin
sinay si talingguwan.

Ino Nada'nani Eutico Sey Troas

7 Wasin fuwamma Sabadu, nakkakarampakkamiya
mangurug takesi kanammiyeno tinapaya panandam-
mi sino natayani Jesus, kasena nanulduwi Pablo kiyad
si tangngana gafi, se sinapi'na a manaw si kagigi'ba'-
na. 8 Odduweno sirwat sino kwartuwa nakkakarampat-
tammi sey kalekay. 9 Nagyanino tata a buwanaka
mingngan si Eutico a aggatuttud sino sawang. Wasino
aggesapasapiti Pablo, nauyappani Eutico e naturug e
nada'nag sino taggadda naggabwat sino mekatal-
luwattuneno balay. Wasin inanda inita, natayin. 10 Ud-
de inulluwi Pablo, inawakanneno natay, e kunna si,
"Ammekayu maddararan, se nabiyag." 11 Sinallungkami
kappay sino balay e nangngangkami. Wasin nasin-
dukamiya nangngan, netuluyi Pablo a makitatabbag
sikwami kiyad si marrifarifad, kasekami inanaw. 12 Ino
buwanak, neanora sey balera, e maanggammirangke
se natolay.

Ino Inangnganda Pablo Sey Mileto

13 Waso kunnenoy, sinapiti Pablo si mauntakamiya
korwana mattakay si bafora umang sey Asson, se an-
tu, mallakagganu kiyad sey Asson e kasena makitakay
sikwami. †14 Wasin naddadarambalkami sey Asson, nat-
takekami ammin si bafor, e inangkami sey Mitilene.
15 Waso kadarama'na, nanokami sinay e inangkami sey
dammangnga Chio. E so mekadwa aw, nassippalkami
sey Samos, e so mekatallu aw, ginamwangkamin sey
Mileto. 16 Sinapiti Pablo si ammekami massippal sey
Efeso takesi ammekami matalantan sey probinsiya a
Asia, se makkangkama umang sey Jerusalem. Nu
damana, gumamwangkami nad sinay liyeneno
fiyestana Pentecostes.

Ino Sinapiti Pablo Sino Pangafuwanirana Manguruwira Sey Efeso

17 Wasin nagyangkami sey Mileto, nepaayi
Pabloweno pangafuwanirana manguruwira sey Efeso.
18 Wasin ginamwangira, sinapi'na sikwara si, "Kakko-
lak, ammuyunnino akkakokwak sin nagyanangku
sitaw mangiyafu sin pitta a inangngangku sito probin-
siya a Asia. 19 Inangwak amminino netalakki Dios sik-
waka akwan, e tagatulutulukappelanga kunnangke
aripanna. Massiki nattangitak sino loloneno nakangku
gafu se nadyatanak sino inangweno kasiJudyukira a
ngangatandaka papatayan, ammek nelammatta ak-
wanino anggammi Dios. 20 Ammuyu kappay si awana
neimaggu si sapita makaduffun sikwayu sino panul-
duwangku sikwayu sin nammamitingantam, massiki
sino bafaleyu. 21 Ginakkurugguweno nanuldu sino
Judyuwera andino bakkannira a Judyu ta ibobolira
naddino liwa'da e uma'langira ki Dios anna mangu-
ruwira ki Jesu Kristo a Afutam.
22 "Sitoya, umangngak sey Jerusalem, se antuweno
sinapitino Espirituwi Dios sikwak, udde ammek inam-
mu nu sannaneno makwa sikwak sinay. 23 Aggaam-
mungku pelang si mabalura'nga e madyatanak, se an-
tuweno nepakaammuweno Espirituwi Dios sikwak
sino ammina lulubbuna inangngangku. 24 Udde massi-
ki nu matayak, ammek ikalow yo angakku, se
anggangkuwa balinannino nepakwa i Afu Jesus sikwa-
ka manuldu sino nalawara damag mappeafu sino al-
lakki Dios.
25 "Ikkayuwa sinulduwangku mappeafu sino pat-
turayani Dios, ammuk si ammerakunna maita. 26 Antu
gafuna, sapitangku sikwayu sitoya, nu wara sik-
wayuwa ammena mesalakan, bakkanna liwakku pay
yan. 27 Se awana ammek netuldu sikwayu sino ammina

† *Ino anggamma sapitanna kami, da Lucas.*

anggammi Dios a maammuwandaw. 28 Antu gafuna,
imutandonaddino angnguruddaw, mampesino angn-
guruwino bafulundawira a mangurug, se ikkayuweno
piniliyeno Espirituwi Dios a mimut sikwara. Lawaran-
dawira a imutan, se ireno tolayi Dios a sinubbu'na sino
adeno Abbingnga sin natayanna. 29 Se ammuk si nanu
manawakun, aneraneno gumamwanga manuldu si
bakabakkan. Meampariyera si sumarona atuwa
mamapatay si karnero, se angganda a darallannino
angnguruwino tolayira a imutandaw. 30 E bakkampe-
nalang yan, anennino bulundawira a nangurug, ira-
neno manuldu si siri, tantaro nu wara gammiranda
sikwayu. 31 Kunnantu, kakkolak, mappalangkayu. Am-
meyu kalyawana sinutulduwantakayu si unangnga tal-
lurun, massiki aw anna gafi, e natattangitak gafu sino
allakku sikwayu.

32 "Sitoya, italattakayu ki Dios ta antuweno mimut
sikwayu, se sinapi'na si allakkandetam. Damana a pat-
tuyaggannino angnguruddaw gafu sino sapi'na, e iya'-
danana amminino nalawara nekarina sino ammina
tolenera.

33 "Ammek nilyaw si pira'daw onnu barawasiyu, mas-
siki inya sikwayu. 34 Ammuyu si ino nallingat-
tangkungkepayino naggabwatanino ammina
maawaggu andino maawino bulungkuwera. 35 Kun-
nenoyino kanayuna inangwak takesi antuweno tuntu-
landaw, se maawag si mallappattetam, takesi wara
iduffuntam sino mawira si duffun. Dandammantam-
maddino sinapiti Afu Jesus a kunna si, 'Maanggammi-
no manga'da amma sino maa'dan.' "

36 Wasin nasinduwennino sinapiti Pablo, namaliturira
ammina nakkararag. 37 Inawakanda i Pablo, e nat-
tatarangitira a mappagikkat sikwana. 38 Malowingke
nakanda se sinapi'na si ammeran maita. Wasinoy, ne-
tuludda sino agyananino bafor.

Ino Inangngani Pablo Sey Jerusalem

21 Wasin inanawammiyeno Efesowera sey Mileto,
nattakekami si bafor e naddammangkamiya
inang sey Coos. Wasin metufara aw, ginamwangkami
sey Rodas, kasekami kappay inang sey Patara. 2 Wasin
ginamwangkami sey Patara, nagyanino bafora umang
sey Fenicia, e antuweno nattakayammi. 3 Waso
aggedadammangkami, nedipa'miyeno Chipre sino
padawi, e nangawwakkami sey Tiro a tata lubbunna
probinsiya a Siria. Gina'dangkami sinay se antuweno
pidassanda sino kargeno bafor. 4 Dina'ngaminnino
manguruwira sinay, e nagyangkami sikwara si taling-
guwan. Gafu se nepakaammuweno Espirituwi Dios sik-
wara si madyatanna i Pablo sey Jerusalem, nepipid-
wara a sinapit sikwana si ammena nad umang sinay.
5 Udde wasin nadatangnginnino anomi, ginikkakkami
kappelud. E amminino manguruwira annino taabbal-
ayanira, netuluddakami makkiyad sino dappi'na be-
bay. Namalituggami ammin, kasekami nakkararag.
6 Nepatakerakami sino bafor, e nuliyeran sey balera.

7 Wasin ginamwangkamin sey Tolemaida a naggab-
wat sey Tiro, gina'dangkami, e inammi initeno mangu-
ruwira sinay. 8 Waso kadarama'na, nanokami, e
inangkami kappay sey Cesarea. Wasin ginamwangka-
mi sinay, nassippalkami sey balera Felipe a guma-
banyag sino nalawara damag. Antuweno tata sino
pituwera a napili si'ina dumuduffun sey Jerusalem.
9 Aneno appatira a bafalatanga abbingnga a mangiba-
banyag sino sapiti Dios.

10 Wasin mattalingguwaninnino nagyanammi sinay,
ginamwangino tata a gumalabbuni Dios a naggabwat
sey Judea a i Agaboweno anganna. 11 Inappaneno sin-
taroni Pablo e ginakanneno kama'na annino takki-
nangkepay, e nekunna si, "Antuyawino kunnino Espiri-
tuwi Dios, a 'Kunna kappayino aggakaddino Judyuwera
sey Jerusalem sino makwan sintaron, kasera iyalawat
sino bakkannira a Judyu.' "

12 Anningngammi lang sinoy, nappekakallakkami
andino korwanira sinay ki Pablo si ammena umang
sey Jerusalem. 13 Udde sinabbi Pablo si, "Ammekayu
mattangit, se pallowandopelang yo nakangku. Massiki
nu magakaddak sey Jerusalem, onnu matayak map-
peafu ki Afu Jesus, ammek ammayan."

14 Wasin ammekami makafuwad sikwana, inibbat-
tammimpelang, e sinapi'mi si, "Ino panggammani
Dios, antuweno makwa nad."

15 Wasin nada'ngennino gikkatammi, naddadangka-
mi e inangkami sey Jerusalem. 16 Nebulun sik-
wamiyeno korwanira a manguruwa taga-Cesarea. Ne-
tuluddakami sey balera Mnason a antuneno
pagyanammi. I Mnason, taga-Chipre a tata paya
nabayinna mangurug.

Ino Naddorawani Pablo Sino Pangafuwanirana Manguruwira

17 Wasin ginamwangkami sey Jerusalem, maanggam-
mingke ino manguruwira a dinambal sikwami. 18 Waso
kadarama'na, inangkami anni Pablo a naddoraw ki
Santiago. Nagyangkappay amminino pangafuwani-
rana manguruwira sey Jerusalem. 19 Nepakimustera i
Pablo, kasena sinapit amminino inangwa i Dios sino
bakkannira a Judyu gafu sino nanulduwanna.

20 Waso diningngaddeno amminino sinapi'na, nad-
dayawira ammin ki Dios. Udde sinapi'da ki Pablo si,
"Kolak, dandammannu nad si rinifurifuweno Judyuw-
era a mangurug ki Jesus, e nattalaginarira ammina
manuntul sino lintiyi Moises. 21 Nadingngadda si man-
ulduka sino Judyuwera a magyan sino lulubbunino
bakkannira a Judyu ta talekkurandeno lintiyi Moises.
Sinapi'nu kanu si ammera nad pakugitino aana'dera

anna ammera nad tuntulannino gagangetama Judyu.
22 Maammuwanda a maammuwanino gamwangannu
sitaw. Sanna mantuweno akwantam ta maammuwan-
da si tuntulannu kepayino gagangetam? 23 Kunnayaw-
ino anggammiya akwannu. Aneno appatira a lallaki
sitawa gababalininnino nesapatara ki Dios. 24 Bulunan-
nuwera a umang sino Templo ta mesapakka sino ak-
wanda a mappabaggaw sino baggira, kasem paganino
partinda takesi damara a mappausip sino padiyera a
pimunuwan si nabalininnino sinapatanda. Nu kun-
nenoyino akwannu, maammuwan amminino tolayira
si ammena gakkuruwino diningngadda mappeafu sik-
wam, se aggitanda si nattalaginagga a manuntul sino
lintiyi Moises. 25 Udde mappeafu sino bakkannira a
Judyu a mangurug, antu pelang yawino netura'mi sik-
wara a tuntulanda nad. Ammera nad kanannino
newa'lat sino sinandiosira onnu ino ada onnu ino
lamana ammena naariyeno adana. E ammera nad
makidurug si bakkanna atawara."
26 Antuweno si kadarama'na, nebuluni Pablo sino ap-
patira a lallaki, e nesapat sikwara sino inangwara a
mappabaggaw sino baggira, kasera inang sino Tem-
plo. Netulduwi Pablo sino padiyeno kabalinanneno ne-
sapatara, takesi antuneno pamartiyanda anna pap-
pausipanda.

Ino Nano'manda Ki Pablo Sino Templo

27 Wasin mappitu awin, nagyanino korwanira a Judyu
a naggabwat sey Asia a nakaita ki Pablo sino Templo, e
sinussuwandeno tolayira ta do'manda i Pablo, 28 e
nekokwara a nassapit si, "Ikkayu bufulummiya gaka-
gaka i Israel, umangkayu taw ta duffunandakami. Se
iyawa tolayino manuldu si ammina tolay si palulubbun
si narakkattetama Judyu, anna narakkakkappayino lin-
tiyi Moises anyo Templotam. Sitoya, nedagga'na a di-
nakkutan yo Templotam, se nepatallungngeno
bakkanna Judyu." †29 (Sinapi'denay, se naitara a nebu-
luni Pablo sino taga-Efeso a i Trofimo, e aridda si
nepatallungnga sino Templo.)
30 Ammena mabayag e nakungkul amminino tolayira
sey Jerusalem. Nalayawira a inang sino Templo, e di-
no'manda i Pablo. Binu'bu'da a nelawan sino Templo.
E neaku'danino Templo. 31 Papatayandan naddi Pablo,
udde aneno nangipakaammu sino komanderna sin-
daluwera a taga-Roma a maguluweno tolayira.
32 Nalana nayino komander si sindalunera annino kapi-
tanda e nalayawira a inang sino katolayan. Waso
initeno tolayireno sindaluwera, nibbattandeno
manusultuk ki Pablo. 33 Dino'manino komanderi Pablo
e nepagakanneno kama'na si adwa a kawad, kasena
nebebut sino tolayira si, "Inya yawa tolay? Sanneno
inangwana?" 34 Naddadarumeno ikulawura, e
ganawawira, antuweno amme maalimutaranino ko-
manderino kakuruwanna. Gafu sinoy, sinapi'na sino
sindalunera si iyanda sino kampora. 35 Wasin aneran
sino addan, ina'lidda i Pablo se ilalassetino tolayira ga-
fu sino bungu'da. 36 Dumadandanira a mikakkulawu si,
"Papatayantam!"

Ino Nana'daggani Pablo Sino Baggina

37 Wasin itallundan naddi Pablo sino kampora,
sinapiti Pablo sino komander si, "Ayaw abbu yo sapi-
tangku sikwam."
Sinabbino komander si, "Inammum ikka a maddamit
si Griego? 38 Ariggu si ikkeno taga-Egipto a nakiyubat
sino gubiyernu si'in, a inang sey kalolowata nifuyut
sino appatarifuwera a lallakiya gumapapatay si tolay."
39 "Bakkannak," kunni Pablo, "se Judyuwak e
neyanakak sey Tarso a lubbunna probinsiya a Cilicia, e
awana ammena nangammu sino lubbungku. Ammena
kad dama ta aneno sapitangku sino tolayira?"
40 "Damana," kunnino komander. Natta'daggi Pablo
sino addan, e sinengyattanneno tolayira ta suminakki-
ra. Wasin sininakkiran, naddamit sino a'landa si He-
breo a dami'na Judyu, e nekunna si,

22 "Ikkayuwa a'ama anna kakkolakku, dingngag-
gandaw yo sapitangku ta itandaw nu wara
narakkat si inangwak." 2 Wasin diningngadda si Hebre-
oweno dami'na, nansasinakkira. E netupakki Pablo a
nassapit si, 3 "Ikkanak, tatappaya Judyu a neyanak sey
Tarso a lubbunna Cilicia, udde sito Jerusalemino
nadalangku. I Gamalielino nanuldu sikwak, e inillalap-
pattanna a nituldu sikwak sino lintiyino gagginafu-
tamira. Nattalaginarappaya masserbi ki Dios a kakun-
nayu. 4 Antu gafuna, pinadyatangkuweno mangu-
ruwira ki Jesus, kiyad si nepapapatekino korwanira.
Massiki bafabbayira onnu lallaki, dino'mangku e nepa-
balugguwera. 5 Dameno afafuna padi andino panga-
fuwantamira a ta'daggan si gakkurug yo sapitangku,
se ireno nanga'da sikwak si turak ta iyangku sino kasi-
Judyutamira sey Damasco, takesi damaka mano'ma
sino manguruwira ki Jesus sinay. Inangngak sinay ta
appangkuwera e iyangkuwera sito Jerusalem a ag-
gakawad, takesi makastiguwera."

Ino Nassapitani Pablo Sino Nanguruwanna

(Inangwa 9:1-19; 26:12-18)

6 Sinubburani Pabloweno sinapi'na si, "Wasin
agyanak sey dalan si tangnganawa makkatam sey
Damasco, kaka'meng kelang nalebaddanak si
mangngilikilita baggawa naggabwat sey langit.
7 Naletwarak e diningngagguweno damita nekunna
sikwak si, 'Saulo, Saulo, mayan padyatandak?' 8 'Inyaka,
Afu?' kungku. 'Ikkanaki Jesus a taga-Nazaret a pady-

† *Kammarallanna Judyu nu sumallungino bakkanna Judyu onnu Gentil sino Templora. Sino lintidda, nu wara bakkanna Judyu a sinallung sinay, damara a papatayan.*

atannu,' kunna. 9 Ino bulungkuwera, initareno baggawa mangngilikilit, udde ammera naawatanino sinapitino naddamit sikwak. 10 Sinapikku kappay sikwana si, 'Sanneno anggammuwa akwangku, Afu?' E nesomba'na sikwak si, 'Matta'dagga ta umangka sey Damasco, e ananeno mituldu sikwam sino ammina dinandammi Dios a akwannu.' 11 Nalappattak sino nangitangku sino mangngilikilita baggaw, e kinewiddakino bulungkuwera a neyang sey Damasco.

12 "Nagyanino tata lalaki sinaya mingngan si Ananias a nattalaginara manuntul si ammina lintiddam, e dayawan amminino kasiJudyutamira sey Damasco. 13 Inang sikwak e natta'dag sino aruruggu, e sinapi'na si, 'Kolaka Saulo, makaitakammanin!' Assapi'langi Ananias sinoy, nabbaggawino angngitak, e initaki Ananias. 14 E sinapi'na sikwak si, 'Ino Dios a dinayawino gagginafutamira, piniliraka takesi ammunnuweno anggamma anna itannuweno nadiosana Abbingnga a masserbi sikwana anna dingngaggannu kappayino dami'na. 15 Se ikkaneno mangipakaammu si ammina tolay sino nadingngangngu anna naitam. 16 Ma, annamata taronannu? Gumabwakka ta umangka mappabawtisar, e marangka si duffun ki Jesus takesi mapakomanino liwa'nu.' "

Ino Nadundunani Pablo A Manuldu Sino Bakkannira A Judyu

17 Wasinoy, sinapikkappayi Pablo si, "Wasin nuliyak sey Jerusalem, inangngak nakkararag sino Templo, e agyanino nepaita i Dios sikwak si kunnangke tenap. 18 Nappadda i Afu Jesus sikwak, e sinapi'na si, 'Kangkamannu! Manokan sito Jerusalem, se ino tolayira sitaw, ammerana kuruwannino sapitannu mappeafu sikwak.' 19 Udde sinabbaggu si, 'Afu, tantaro nu kuruwanda'nga, se inammura si ikkanakino sinallung sino sinagogarera, e dino'mangkuweno manguruwira sikwam, e nepabaluggu anna nepasiwa'wakkuwera. 20 E ammura kappay si inanggangkuweno inangwara a namapatay ki Esteban a tistigum, se agyanak sinaya nimut sino barawasiyeno namapatayira sikwana.' 21 Udde sinombati Jesus sikwak si, 'Manoka lud, se dundunantaka si aroyu ta angka tulduwanino bakkannira a Judyu.' "

22 Ino tolayira a nakkakarampat sinay, naddingngaggira ki Pablo makkiyad si sinapi'neno mappeafu sino bakkannira a Judyu. Udde wasin diningngadda, nekulawura a nassapit si, "Papatayantam! Ammena mepangngat si mabiyag yana tolay!"

23 Nakakulakulawuwera e newayawayawaddeno barawasirera anna niburayitira si lafuk sey kalekay gafu sino bungu'da. 24 Nepetallungino komander sino sindalunera i Pablo sino kampora, e sinapi'na si siwa'wattanda nad takesi ipunnuneno gafuneno nabbungubungutanino Judyuwera sikwana. 25 Udde wasin nerappa'da i Pablo e siwa'wattanda nad, nassapiti Pablo sino kapitanna sindaluwa aggata'dag sinay si, "Wara kalintiyandawa mabbe'bek si tolaya Roma a ammena kepay naimbistigar?"

26 Wasin diningngaggino kapitanino sinapiti Pablo, inang sino komander, e sinapi'na si, "Dandammannu naddino akwannu sinaya tolay, se tolaya Roma kanu."

27 Inangngino komander ki Pablo e nebebu'na si, "Sapitannu sikwak nu gakkuruwa toleka a Roma."

"On," kunni Pablo.

28 E nekunnino komander si, "Odduweno nagastuk kasek nebilang si tolaya Roma."

"Udde ikkanak, gagangayaka Roma se neyanakaka tolaya Roma," kunni Pablo.

29 Wasinoy, ino sindaluwera a massiwa'wa'nad ki Pablo, nappa'niyera. Massiki ino komander, nakatalopay se nepagakanneno tata tolaya Roma.

Ino Ina'langani Pablo Sino Pangafuwanirana Judyu

30 Waso kunnenoy, anggangkepayino komandera maammuwanino kakuruwanino nidarumanino Judyuwera ki Pablo. Antu gafuna, waso metufara aw, nepakakarampa'neno pangafuwanirana padi andino korwanira a afafuna Judyu. Wasin nakkakarampattiran, nepaarineno kawari Pablo e nepeyangnga sino nara'langanda.

23 Sinulangngani Ploweno pangafuwanira, kasena nekun si, "Kakkolakku, kiyarino nabiyayangku, amminino inangwak, dinandangkuwa nalawad sino a'langi Dios." 2 Wasinoy, i Ananias a afafuna padi, sinapi'na sino tolayira a ara'ni ki Pablo ta tappapandeno wangi'na. 3 E sinapiti Pablo sikwana, "Ikka a sinan ukum, tappapandaka pena i Dios. Se aggatuttugga sitana mangukum sikwak mappeafu sino lintiddam, gampade kinontaramino lintig se sinapi'nu si matappapak."

4 Sinapitino tolayira a ara'ni ki Pablo si, "Iyatatalnuweno afafuna padiyi Dios."

5 E nekunni Pablo si, "Kakkolak, ammek ma'lud inammu si antuweno afafuna padi. Nu inammu'ngad, amme'ngad sinapitino kunnenoy, se aneno neturak sino sapiti Dios a 'Ammekayu massapit si narakkat mappeafu sino pangafuwanino lubbundaw.' " †

6 Waso kunnenoy, gafu se inammuwi Pablo si Saduceoweno korwanira a pangafuwan anna Fariseoweno korwan, nekokwana a nassapit si, "Kakkolakku, Fariseowappay, e kunna kappayino gagginafukira. Antu gafuna a ayawak sitawa maimbistigar, gafu se innanamangku si mangngangoliyeno natayira."

7 Assapi'langi Pablo sinoy, masasarombatinnino Fariseowera andino Saduceowera, se nassasarulyatino nakanda. 8 (Se ino Saduceowera, ammera kuruwan si

† *Exodo 22:28*

mangngangoliyeno natayira, ammera kuruwan si wara anghel, anna ammera kappay kuruwan si wara kararuwana tolay. Udde ino Fariseowera, kuruwanda ammin yaw.) 9 Nekokwara lullangino nakkulawu. Ino korwanira a Fariseo a mammesturuna lintig, natta'daggira a nipatut sino ana sino nakanda, e sinapi'da si, “Awana dingngammi si narakkatta inangwana yan. Se nu wara naddamit sikwana si anghel onnu korwana ammena maita, awana rakka'nenay.”

10 Waso kunnenoy, nedagga'da lullanga massasarombat makkiyad si naddararaninо komander tantaro nu pappipi'ngetanda i Pablo. Antu gafuna, dinundunneno sindaluwera a miyanaw ki Pablo takesi iyanda sino kampora.

11 Sinoya gafi, nappadda i Afu Jesus ki Pablo e sinapi'na si, “Ammeka mattalaw, Pablo, se ta'dagganna'ngad sey Roma, a kunna kappayino inangwam sito Jerusalem.”

Ino Pattatarabbanino Judyuwera A Mamapatay Ki Pablo

12,13 Waso kadarama'na, agyanino nasuruk si appatafuluwera a Judyu a nattatarabba mamapatay ki Pablo. Nesapatara si ammera mangngan anna uminum kiyad si ammera mapapatayi Pablo. 14 E inangngira sino pangafuwanirana padi andino korwanira a pangafuwanna Judyu, e sinapi'da si, “Gakkuruwingke a ammekami mangngan anna uminum kiyad si ammemi mapapatayi Pablo. 15 Kunna mantu, ikkayu andino korwanira a pangafuwan, manundungkayu si umang massapit sino komander ta peyangnga i Pablo sitaw takesi bistigarandaw si nalawad. Lakkappammina sey dalan ta papatayammi liyena gumamwang sitaw.”

16 Udde ino panganakanni Pablo, a abbingino kola'nga a bafay, naammuwanneno nattatarabbanino Judyuwera, e inang sino kampoweno sindaluwera a nattattifug ki Pablo. 17 Inayani Pabloweno tata kapitan, e sinapi'na sikwana, “Itulunnu abbu yo buwanak sino komander se ana kanuweno itulduna sikwana.”

18 Netulurino kapitanino buwanak sino komander, e sinapi'na sikwana si, “Ino balura i Pablo, inayannak e nepeyangnga sikwak yaw buwanak sikwam, se ana kanuweno sapitanna.”

19 Wasinoy, kinewirino komanderino buwanak, e neyangnga sino bakkang, kasena binebut si, “Sanneno sapitannu sikwak?”

20 E sinapitino buwanak si, “Agyanino Judyuwera a nattatarabba marang sikwam si peyangngu kanuna i Pablo sino pammamitinganda nu daramat. Ino rasonda, bistigaranda kanu si nalawad. 21 Udde ammemira nad kuruwan, se aneno nasuruk si appatafuluwera a mallakkap sikwana, a nesapatarangke si ammera mangngan anna uminum kiyad si ammera mapapatay. Naddadaniran, taronanda pelang si onannu.”

22 E sinapitino komander si, “Ammem sapitan si korwan si wara sinapi'nu sikwak.” E nepaanoneno buwanak.

Ino Niyangnganda Ki Pablo Ki Gubernador Felix

23 Wasin inanawinnino buwanak, inayanino komanderino adwera a kapitanna e nekunna si, “Itulduyu sino adwatutira a sindalu andino adwatutira a sissasayyang andino pitufuluwera a sikkakabayu ta maddadanirana a umang mitulud ki Pablo sey Cesarea. Gumikkakkayuna nu alas nuwebe nu gafi. 24 Idadanandopayi Pablo si kabayuwa pattakayanna. Itandopay takesi awana narakkat si makwa sikwana kiyad si iyamwandaw ki Gubernador Felix.” 25 Nanurak kappayino komander ki Gubernador Felix, e netura'nga si, 26 “Afu Gubernador Felix, ikkanaki Claudio Lisias a nanurak sikwam. 27 Manantokayu pay sitan? Iyana tolaya nepetuluggu sikwam, dino'manino Judyuwera e papatayanda nad. Udde wasin naammuwangku si tolaya Roma, inangkami andino sindalukira a nisalak sikwana. 28 Gafu se anggangkuwa maammuwan nu sanneno nidarumanda sikwana, neyangku sino pangafuwanira. 29 Udde wasin binistigarda, naammuwangku si awana liwa'na a pamapatayanda sikwana onnu kebaluranna, se mappeafu pelang sino lintidda a Judyuweno nidarumanda sikwana. 30 Wasin naammuwangku si nattatarabbaninnino Judyuwera a papatayan, kinangkamangkuwa nepeyang sikwam. Netulduk sino naddarumira sikwana si ikkeno pidarumanda. Antuwen inoy.”

31 Wasin gafenin, kinuruwino sindaluwereno sinapitino komander, e inappara i Pablo e neyanda sey Antipatrisa. 32 Wasi kadarama'na, nuliyennino nallakarira a sindaluwera sino kampora sey Jerusalem, e ino nakkabayuweranino nitulud ki Pablo. 33 Wasin ginamwangiran sey Cesarea, neya'dareno turak sino gubernador, e nealawa'da i Pablo sikwana. 34 Binaseno gubernadorino turak, kasena nabbebut ki Pablo nu sanneno probinsiya a neyanakanna. E sinapiti Pablo si taga-Cilicia. 35 E kunnino gubernador sikwana, “Kasetakana mantu bistigaran nu gumamwangino nidarumira sikwam.” E sinapi'na si magwardiyani Pablo sino balaya nepaangwa i Ari Herodes.

Ino Nidarumanino Judyuwera Ki Pablo

24 Wasin nalla'wutino lima aw, inangngira sey Cesarea ino afafuna padiya i Ananias andino korwanira a pangafuwanna Judyu. Agyanino tata a abugaduwa mingngan si Tertulo a nebulun sikwara. Inangngira ammin ki Gubernador Felix a midarum ki Pablo. 2 Wasin nepaayadda i Pablo, sinapiti Tertulo ino

pamaliwa'da sikwana. Sinapi'na si, “Afu Gubernador,
gafu so kinalaingnguwa matturay sikwami, nabayinna
nassiyanakkami, se odduwa inangwama pallawaram-
miya talubbun. 3 Maanggangkamingke ammin gafu
sino nalawara inangwam, e kanayungkamiya map-
pasalamat sikwam. 4 Ammemi anggam si matalan-
tangka, udde dingngaggannu abbu si bisangngino
sapitammi.
5 “Iyawa tolay, antu pelangino manga'da si narakkat,
se kinungkulneno Judyuwera si palulubbun. Antu kap-
payino tata a afafuweno sumuntulira sino tulduweno
tolaya taga-Nazaret. 6 Dakkutanna naggappayino Tem-
plomi sey Jerusalem, udde dino'mammi, [se anggam-
miya tuntulannino lintimmiya mimbistigar sikwana.
7 Udde ginamwangi Komander Lisias e nelasse'na i
Pablo sikwami. 8 E sinapi'na si umangkami sitaw ta
idarummi sikwam.] † Nu bistigarannu yawa tolay,
maammuwannu pena si gakkuruwino sapitammi sik-
wam.” 9 Ino bulunnera kappaya Judyu, sina'dagganda
si gakkurug amminino sinapi'na a nappaliwat ki Pablo.

Ino Nanombatani Pablo Sino Nidarumanda Sikwana

10 Wasin nabaliniran, sinengyattanino gubernadori
Pablo ta mepataliya maddamit, e nekunni Pablo si,
“Afu Gubernador, ammuk si nabayaggana matturay
anna mangukum sikwamiya Judyu. Antu gafuna a
maanggammaka manombat sino nidarumanda sik-
wak sikwam. 11 Naladda a maammuwannu sino tolayi-
ra nu gakkuruwino sapitangku se awangkepay kadwa-
fulu si adwa a awa nalla'wut kiyad sin inangngangku
sey Jerusalem a maddayaw ki Dios. 12 E awaningke a
nita sikwaka makisosombat sino Templo, onnu map-
pagagarunut sino tolayira sino sinagogera onnu mas-
siki sino korwanira a nagyanangku sey Jerusalem.
13 Bakkanna gakkuruwino nidarumanda sikwak se
awana pamakurudda. 14 Udde gakkuruwino tata a
sinapi'da, a tuntulangkuweno annuldu mappeafu ki Je-
sus a kunda si tanganan anna bakkanna gakkurug.
Gampade antuweno addayok sino Dios a dinayokap-
payino gagginafumiyera si'in. E kuruwangku kappay
amminino lintiyi Moises anna amminino neturakkino
gumalabbunira i Dios si'in. 15 Innanamangku si pangn-
gangolinna i Dios amminino natayira, massiki ino
narakkattira andino nalawarira, a kunna kappayino ku-
ruwanda. 16 E gafu se antuweno innanamangku,
gakkuruwangkungke a mangwa si nalawad, takesi
awana palliwatangku ki Dios anda sino tolayira.
17 “Wasin pipidya runa ammek inang sey Jerusalem, ††
inangngak sinaya nanga'da si piraka duffummi sino
bulummiyera a mawag si duffun, anna ana kappayino
iya'dak ki Dios. 18 E antuwennino a'akwangku sino
Templo sin dina'ngarakino Judyuwera a taga-Asia. Na-
balingkunnino gagangemiya mamaggaw. Awana oddu
si tolay sinay e awana nakkanawakaw. 19 Udde ira a
taga-Asia, ira naddino umang sitawa mangidarum sik-
wak nu gakkuruwa wara ipaliwa'da sikwak. 20 Udde nu
awan, massiki ino tolayira sitaw, sapitanda nad nu
wara inammuwanda si liwakku sin ina'langak sikwara
sey Jerusalem. 21 Ino pelang sinapikku sino nara'lan-
ganda, nekokwaka nassapit si, ‘Ayawak sitawa maim-
bistigar, gafu se innanamangku si mangngangolineno
natayira.’ ”
22 Wasinoy, gafu se odduweno inammuwi Guber-
nador Felix mappeafu sino tulduwi Jesus, nepaibba'-
neno pimbistigaranda ki Pablo, e nekunna si, “Am-
meyu abbu, ta gumamwangi Komander Lisias, kaseta-
ka usiyan.” 23 E sinapi'na sino kapitanna sindalu ta pag-
wardiyara i Pablo, udde wayawayanda si bisang, e am-
mera iyallangngino umangnganino bulunnera a
manuffun sikwana nu wara maawangnga.

Ino Pidwa I Pablo A Ina'lang Ki Gubernador Felix

24 Wasin nalla'wutino pipidya aw, nuliyi Gubernador
Felix annino atawana a Judyu a i Drusila. Nepaayangn-
ga i Pablo takesi dingngagganda payino sapitanna
mappeafu si angngurug ki Kristo Jesus. 25 Udde wasin
nanulduwani Pablo sikwana mappeafu sino nalawara
aggangwa, ino paffuwaddan naddino tolayira sino
baggira, andino gumamwanganneno awa pangukumani Dios si tolay, nakatalawi Felix e sinapi'na si, “Kun-
den abbu. Ayantakammanna nu tata si aw.” 26 Dayan-
dananni Felix a paayi Pablo ta tatabbanna, udde ino
ana sino nakamma, anggamma si pasussukan naddi
Pablo si pirak.
27 Waso nalla'wutino adwarun, nepataliyi Porcio Fes-
to ki Felix a naggubernador. Udde wasin inanawinni
Felix, ammena nepalawani Pablo sey abbaluran, takesi
aanggammannino Judyuwera.

Ino Ina'langani Pablo Ki Festo

25 Waso kunnenoy, ginamwangi Festo sey Cesarea
a naggubernador sinaya probinsiya. Wasin
paka'lunan, naggikkata inang sey Jerusalem. 2 E wasin
ginamwang sinay, ino pangafuwanirana papadi andi-
no afafuweno Judyuwera, inangngira sikwana a
nidarum ki Pablo. E nappekakallakkira ki Festo 3 si
peyangnga i Pablo sey Jerusalem, se gakkadda a
lakkappan sey dalan ta papatayanda. 4 Udde sinabbi
Festo si, “Aggabaluri Pablo sey Cesarea, e malanaka
muli sinay. 5 Massiki mabbafulungkami andino kor-
wanira a tattureyu ta idarunda sinay nu wara liwa'na.”

† *Ino bagga'na yaw [...], awan sino korwanira a manuskritu sino dami'na Griego.* †† *Annamma runino natta'lib kiyad sin inangngani Pablo sey Jerusalem a niyakkurug sino nekarina (18:22). Asama runi-no natta'lib kiyad sin nammitinganna sino apostolira annino panga-fuwanirana mangurug (15:1-29).*

6 Nagyani Festo sey Jerusalem si walu onnu tafulu
aw, kasena nuli sey Cesarea. Wasin kadarama'na,
inang sino kwartuwa attatarabbanda si asonto, e
nepaayangnga i Pablo sinay. 7 Wasin ginamwanginni
Pablo, ilebaddino Judyuwera a naggabwat sey
Jerusalem, e nadammattingke ino nepaliwa'da sik-
wana. Udde awana pamakurudda sino ipaliwa'da sik-
wana.
8 Sina'dagganingkepayi Pabloweno baggina, e
nekunna si, “Awaningke a nalliwatangku sino lintim-
miya Judyu onnu sino Templomi. Awangkappay nalli-
watangku sino lintiyino Emperador sey Roma.”
9 Udde gafu se anggammi Festo a aanggammannino
Judyuwera, sinapi'na ki Pablo si, “Anggammuwa
umang sey Jerusalem ta sinayino pangusiyangku sino
nidarumanda sikwam?”
10 Udde sinabbi Pablo si, “Ammek anggam, se
ayawakun sitaw, e sitawino pangukumannu nad sik-
wak, se ikkeno piniliyeno Emperador a mangukum.
Aggaammunnu kena si awana liwakku sino Judyuw-
era. 11 Nu wara nalliwatangku si pamapatayanda sik-
wak, ammek mappekakallak si meli'wak. Udde nu
awana kakuruwanneno nidarumanda sikwak, awana
kalintiyanino massiki inya a tolaya mangiyalawat sik-
wak sikwara. Arangngangku si uma'langak sino Em-
perador sey Roma ta antuweno musig sikwak.”
12 Waso kunnenoy, sinatabbi Festoweno tatturayira a
nanuffun sikwana, kasena sinapit ki Pablo si,
“Inarangnguwa uma'lang sino Emperador sey Roma, e
peyantakan sikwana.”

Ino Ina'langani Pablo Ki Ari Agripa

13 Ammena nabayag, ino ariyeno Judyu a i Agripa an-
nino kola'nga a bafaya i Bernice, ginamwangira sey
Cesarea se angganda a itanino bawuwa gubernador a
i Festo. 14 Wasin pipidya awiran sinay, sinapiti Festo ki
Ari Agripeno mappeafu ki Pablo. Sinapi'na si, “Ayawino
tata a balud sitawa inanawani Gubernador Felix.
15 Wasin nagyanak sey Jerusalem, inang sikwakino
pangafuwanirana padi andino korwanira a panga-
fuwanna Judyu a nidarum sikwana. Inaranda si
onangkuweno katayanna. 16 Udde sinabbaggu si
bakkanna gagangemiya Roma a mangiyalawat sino
nedaruma tolay sino korwanira ta makastigu nu am-
mena kepay nausig. Maawag si uma'lang abbu sino
nidarumira sikwana takesi damana a ta'dagganingke-
payino baggina. 17 Wasin ginamwangira sitaw, ammek
nattalantan, nu ammek lud inang sino attatarabban si
kadarama'na, e nepaayagguwi Pablo. 18 Naddamitino
nangidarum sikwana. Ariggu si wara nadammat si
ipaliwa'da sikwana, gampade awan. 19 Ino pelang nas-
sasarombatanda, mappeafu sino angngurudda a
Judyu anna mappeafu sino natay a i Jesus a kunni
Pablo si nangngangoli. 20 Gafu se ammek ammuwa
mimbistigar si kunnayan, binebukku ki Pablo nu
anggamma a umang sey Jerusalem ta antuweno kaim-
bistigaranna. 21 Udde ammena anggam, se ino
anggamma, mebalud sitaw kiyad si ino Emperador sey
Romeno musig sikwana. Antu gafuna, nepaindaggu
makkiyad si wara wayaka mappetulud sikwana sino
Emperador.”
22 Wasinoy, sinapiti Agripa ki Festo si, “Anggangku
nadda dingngaggan inaya tolay.”
“Nu daramatinna mantu,” kunni Festo.
23 Waso kadarama'na, inanda Agripa anni Bernice
sino attatarabbanda, e nangipaitera si kedayawanda.
Nebulunino komanderirana sindalu andino bafa'-
nangngira a tolay sinaya lubbun. Wasino sinallungira,
inayani Festowi Pablo. 24 Sinapiti Festo si, “Ikka Ari
Agripa anna ikkayu ammina ana sitaw, iyawa tolaya
aggitandaw, antuweno nedarumino Judyuwera sitaw
andino Judyuwera sey Jerusalem, a ikakkulawura am-
min si ammena naddinna matolay. 25 Awana naam-
muwangku si liwa'na a mepangngat si ipatena, udde
gafu se inarangnga si uma'lang sino Emperador sey
Roma, nadandangku si petulud sinay. 26 Udde awana
ammuk si fustuwa iturakku sino Emperador mappeafu
sikwana. Antu gafuna, nepaa'langku sikwayu ammin,
kumarallingke sikwam Ari Agripa, takesi nu warana
mafu'ngaddantam sikwana, warana iturakku. 27 Se am-
mena mepangngat si iyalawakku sino Emperadorino
tata balud nu awana kedarumanna.”

Ino Nana'daggani Pablo Sino Bagginangkepay Ki Ari Agripa

26 Wasin kunnenoy, kunni Agripa ki Pablo si,
“Damama massapit sino anggammu.” Nesengy-
atti Pabloweno kama'na sino tolayira, kasena neya-
fuwa maddamit, e nekunna si, 2 “Ikka Ari Agripa,
nalawad se ayoka sitaw ta dingngaggannu payino
itabbaggu sino ammina pidarumanino kasiJudyutami-
ra sikwak. 3 Se ammuk si ammum amminino gagange-
tama Judyu annino passasarombatantam. Arangn-
gangku sikwam ta dingngaggandak abbu.
4 “Ammu amminino kasiJudyutamireno katotolek
kiyad sin neyanakangku, sino lubbuna dinokallangku
anna sey Jerusalem a nadalangku. 5 Nu angganda, am-
mura a sapitan, se ammura si kiyad si'in nesapatak
sino Fariseowera, a ireno katalanggaddan sino ag-
gangwatama Judyu. 6 Sitoya, ayawak sitawa mausig
gafu se minnanamak si gakkuruwanni Diosino nekari-
na sino gagginafutamira si'ina pangngangolinnaneno
natayira. 7 Amminino kasiJudyutamira, maddan-
dayawira ki Dios si aw anna gafi, se innanamanda si
mesapatira sino nekariyi Dios si'in. Udde Afu Ari, gafu
se kuruwangku si neyakkuruwinnino nekariyi Dios, an-

tuweno pidarumanda sikwak. 8 Ikkayu ammin sitaw,
mayan natu'nakkayungke a mangurug si pangngan-
golini Diosino natayira?
9 "Massiki ikkanak, ino dinandangku si'in, nalawad
nu gakkuruwangkungke a makkontara sino mangu-
ruwira ki Jesus a taga-Nazaret. 10 Kunnenoyino inang-
wak sey Jerusalem. Odduweno tolayira i Dios a nepa-
baluggu, se nea'deno pangafuwanirana padiyeno
turek. E sin sinapi'da si mapapatayira, inanggam-
mangku kappay. 11 Namipidyaka inang sino sina-
gogera ta kastigungkuweno manguruwira ta patu-
tangkuwera a mattalekkud sino angngurudda. Gafu se
nao'ganino bungukku sino manguruwira, inangngak
si korwana lulubbuna mappadyat sikwara."

Ino Nassapitani Pablo Sino Nanguruwanna

(Inangwa 9:1-19; 22:6-16)

12 Sinapikkappayi Pablo si, "Antu gafuneno inangn-
gangku sey Damasco a mano'ma sino manguruwira ki
Jesus sinay, se aneno neya'deno pangafuwanirana
padiya tureka mano'ma. 13 E wasin agyangkami kepay
sino dalan si tangnganaw, Afu Ari, initakino baggawa
mangngilikilita naggabwat sey langita nabaggawingke
amma sino sinag. Linebannakami andino bulungkuw-
era, 14 e naletwaggami ammin. E agyanino diningn-
gagguwa damita naddamit si dami'na Hebreo, a
sinapi'na si, 'Saulo, Saulo, mayan padyatannak? Ino
baggimungkepayino padyatannuwa mangontara sik-
wak.' 15 E sinapikku si, 'Inyaka, Afu?' E sinapi'na si,
'Ikkanaki Jesus a padyatannu. 16 Gumabwakka, se ino
gafuneno nappaddangku sikwam, pinilitaka a ari-
pangkuwa umang mangipakaammu sino tolayira sito
nappaitangku sikwam sito aw annino ipaita'nga sik-
wam naso maddagguna aw. 17 Dundunantaka a man-
uldu sino kasiJudyumira annino bakkannira a Judyu, e
nu sanneno akwanda sikwam, imutantaka. 18 Tul-
duwannuwerana takesi maammuwandeno mappeafu
sikwak ta talekkurandeno narakkat e mabaggawanino
nakanda. Nu talekkuranda i Satanas a matturay sik-
wara e a'langanda i Dios e manguruwira sikwak, ma-
pakomanneno liwa'dera e mebilangira sino piniliyera i
Dios si tolena.' Antuweno netulduwi Afu Jesus sikwak."

Ino Nassapitani Pablo Sino Inangwana

19 Wasinoy, sinubburani Ploweno sinapi'na si,
"Kunna mantu, Ari Agripa, kinuruggungke ino sinapiti
Jesus sin nappaitanna sikwak. 20 Neyafuka nanuldu sey
Damasco, kasena sey Jerusalem anna sino palulub-
bunna probinsiya a Judea, kasek kappay nanuldu sino
bakkannira a Judyu. Ino netulduk sikwara, ibobolira
naddino liwa'da ta uma'langira ki Dios, e mangwera
nad si nalawara pamakurudda si gakkuruwingke a
nabboboliyeran. 21 Gafu se kunnenoya netulduk, dino'-
mandakino kasiJudyutamira sino Templo, e papatayan-
da'ngad. 22 Udde makkiyad sitaw, dinuffunandaki Dios,
e antu gafuna, matta'daggak sito a'landaw sito in-
gkein. Mangipakaammuwak sino mappeafu ki Dios
sino ammina tolay, ba'nang onnu pobiri, e ino
ipakaammuk, kunna kappayino sinapiti Moises andino
korwanira a gumalabbuni Dios si'ina makwana. 23 Se
nelabbunda si maawag si madyatanino Kristo a dun-
dunanni Dios, kasena matay. E nelabbunda kappay si
antuweno mapalunguwa mangngangoli ta waldan-
neno nakammino tolayira, Judyuwera annino bakkan-
nira a Judyu, mappeafu sino kesalakanda."
24 Wasin sinapiti Ploweno kunnenoy, nekokwa i
Gubernador Festo a nassapit si, "Nansekkan, Pablo!
Nepanse'daka yan odduwa adalnu!"
25 Udde sinabbi Pablo si, "Ammek inanset, Afu Gube-
nador, se gakkurug ammin yo sapitangku. 26 Ammuk si
aggaammuni Ari Agripa amminino mappeafu sitaw, se
ammera neimadda inangwa. Antuweno sapi-
tangkungke sikwana si kunnayaw. 27 Ari Agripa, ku-
ruwannuweno sinapitino gumalabbunira i Dios si'in?
Ammuk si kuruwannu."
28 Udde sinabbi Agripa si, "Ma, ino anggammu e pab-
balinnak si Kristiyano ingkein?"
29 "Massiki ingkein onnu mabayaggepay," kunni
Pablo, "ikkayu ammina maddingngag sikwak sito aw,
ikararaggu ki Dios ta manguruggayu ammin ki Jesus a
kunna pay sikwak, ta mekunnakayu sikwak, fera sito
gakaggu."
30 Wasinoy, natta'daggino ari annino gubernador an-
ni Bernice andino korwanira, 31 e nanawiran. E mat-
tatarabbira a massapit si, "Awana inangwa inaya tolay
si kebaluranna onnu katayanna."
32 E sinapippayi Agripa ki Festo si, "Melawanin nad in-
aya tolay nu ammena inarang si uma'lang sino Emper-
ador."

Ino Umangnganda Pablo Sey Roma

27 Wasin nada'ngennino awa umangngammi anni
Pablo sey Italia, neyalawa'da i Pablo annino kor-
wanira a balud ki Julio, tata a kapitanino sindaluwera a
mingngan si Kompanyana Emperador. 2 E inangkami
nattakay si bafora naggabwat sey Adrumeto a mas-
sisippal sino lulubbunna probinsiya a Asia. Nebulun
sikwamiyi Aristarco a taga-Tesalonica a lubbunna
Macedonia.
3 Wasin kadarama'na, nassippalkami sey Sidon. E in-
allakki Juliowi Pablo, e inannu'na si inang naddoraw
sino bafulunnera sinay ta iya'dareno maawangnga.
4 Wasin ginikkakkami sinay, ila'wutammiyeno Chipre a
umang sino tafi'nga a awana bayabbangnga, se
nada'ngangkami si bayabbag. 5 Dinammammiyeno
bebaya ara'ni sey Cilicia anna Pamfilia, e gina'dangka-

mi sey Mira a lubbunna probinsiya a Licia. 6 Sinayino
nakasumpalani Kapitan Julio si bafora naggabwat sey
Alejandria a umang sey Italia, e antuweno nat-
takayammi. 7 Naganayino nattakayammi se nadyatan
sino bayabbag, e nabayino ginamwangammi sey Nido.
Gafu se natuyaggino bayabbag, ammekami makagad-
dangnga umang sino angammi, e nallikukamiya inang
sey tafikino funa Creta, e nalla'wukkami sey Salmone.
8 E massiki nanadappikkami, nadyatangkami kappay
kiyad si ginamwangkami sino lubbuna ngananda si
Nalawara Pitturanna Bafora ara'ni sino lubbuna Lasea.
9 Gafu se nabayaggami sinay, kattalatalawino mat-
takay si bafor. Ammumi si aggeangaangin, se nabalin-
innino pallantanganino Judyuwera. Antuweno sinapiti
Pablo sikwara si, 10 "Bulungkuwera, ammuk si kattata-
lawinnino umangngantam. Se nu ikararuttam, gakku-
ruwa odduweno kargatama madaral, anna madaral
kappay yo nattakayantam, e ana kappeneno matay
sikwatam." 11 Udde ino kapitan, ammena kinuruwino
sinapiti Pablo, se antu kinurungngeno sinapitino gu-
mattakkan sino bafor annino makwan bafor. 12 Ino
kaodduwan sino bulummiyera a nattakay, angganda
kappaya ikararut, se narakkat kanuweno pitturanneno
baformi nu mabbayabbag. Angganda a ituluymi ta gu-
mamwangkami sey Fenix a lubbunna Creta, se antu
kanuweno nalawara pitturammi sino aggeangaangi-
nanna, se malingufan.

Ino Angin Sino Bebay

13 Wasin kunnenoy, nibbattino angin e agyanino lel-
era naggabwat sino abbag, e nekunda si damanan
nakuya ikararu'mi sey Fenix. Wasinoy, nelabbeddeno
baliyanga pappaittud sino bafor ta sumullu, e
ginikkakkamin. Nanadappikkami pelang sey Creta.
14 Udde ammena nabayag, ginamwangino natuyagga
angina naggabwat sey Creta. 15 Nedangga'neno bafor-
mi e ammena makatuttut sino bayabbag, e nepurera
pelang ta dandanammiyeno bayabbag. 16 Wasin
ara'nikamin sino bibissangnga fuwa Cauda, neyuddu-
miyeno abanga binu'butino baformi, se nalingu-
fangkami si bisang, udde nadyatangkami kepaya
miyuddu. 17 Wasino neyudduranino abang, ginakadde-
no bafor si napaddatta lufid kenasi ammena
maokayak. E gafu se mattalawira si medompakino
bafor sino karatana ara'ni sey Sirte, inarireno dokalla
bandera a mappaanikkad sino bafor, † takesi maggi-
nayino bafor. 18 Waso kadarama'na, natuyaggepayino
bayabbag, e neyafura a mitakkub sino kargarera sino
bebay takesi mallampawino bafor. 19 Waso kadarama'-
na kappay, netakkudda kappayino nadammatta aru-
mentana bafor. 20 Pipidya awa ammemi maiteno sinag
anda bitun se ammena umibbattino bayabbag, an-
tuwenoyin awana innanamammi si mabiyaggami.
21 Nabayingkappaya ammekami nangapangngan.
Wasinoy, natta'daggi Pablo e nekunna si, "Bafu-
lungkuwera, nu kinuruddonaddino sinapikku ta am-
metam ginikkat sey Creta, ammetammadda nadyatan
anna nadarallan. 22 Udde kadde, ammekayu mad-
dararan, se awana matay sikwatam, ino pelang bafori-
no madaral. 23 Ammuk yaw, se waso gafi, i Dios a
dayawangkuwa makangkwa sikwak, nanundun si
anghela mituldu sikwak, 24 e sinapi'na si, 'Ammeka
mattalaw, Pablo, se maawag si uma'langka sino Em-
perador. E gafu sikwam, allakkanni Diosino katakayan-
nuwera ta awana matay sikwara.' 25 Kunna antu, bafu-
lungkuwera, pattuyaggandawino nakandaw, se ku-
ruwangku si makweno sinapiti Dios sikwak. 26 Udde
maawag si medompakino bafortam si tata a fu sino
tangngana bebay."
27 Wasin kadwaannattin si appata gafi kiyad sin
nangiyafuwanino angin, mepapalleggami kepay sino
bebaya Adriatico. E waso nattangngennino gafi, gini'-
neno mattarabafuwera sino bafora umara'nikamin
sino lubag. 28 E kinamandeno kaso'dangngeno danum,
e adwafuluwappeno kaso'dangnga. E wasin ki-
na'riyakkami kappay si bisang, kinamanda kappayino
kaso'dangngeno danum, e kadwafulu si lima a dappa.
29 E mattalawira si medompakino bafor si patul. Antu
gafuna, sinuwewera sino uninna baforino appata
baliyanga pappaittud, kasera nekararag si gigi'battin
nad.
30 Ino mattarabafuwera sino bafor, angganda si man-
awira. Antuweno nanuwewayanda sino abang ta pat-
takayanda a umanaw, se ino rasonda, iyekwara kanu
kappenaddino baliyanga pappaittud sino uluna bafor.
31 Udde nekunni Pablo sino kapitan andino sin-
dalunera si, "Nu umanawino mattarabafuwera sito
bafor, matayetam ammin." 32 Kunna antu, ginattatino
sindaluwereno gakanneno abang takesi maanawanin.
33 Wasi marrifarifad, patutanni Ploweno tolayira a
mangngan, a kunna si, "Adwa lingguwaninna am-
mekayu nangapangngan. 34 Mangngangkayu lud,
takesi mattuyaggayu, se awana maansa sikwatam."
35 Wasin sinapiti Pablo inoy, nappa si tinapay,
nakkararag ki Dios sino nara'langanda ammin, kasena
ginaradweno tinapay e nangnganin. 36 Nattuyaggino
nakanda ammin, e nangnganira pay. 37 Ino kaoddu-
miya nattakay sino bafor, ka'luwatut si pitufulu e an-
nam. 38 Wasin nabattuggamin, netakkudda amminino
korwana kargarera a trigo takenasi mallampawino
bafor.

† *Ino bandera sitaw, nakannag anna nalawa a sinnuna manellad sino bayabbag ta manikkarino bafor.*

Ino Nadarallanino Bafor

39 Wasin gigi'battin, agyanino nedipa'miya lubag, udde amme naimunuwanino mattarabafuwera sino
bafor nu sintawino agyanammi. Udde initareno nedalluwa adat so dappi'na bebay, e dinandanda a nu
damana, iyasi'deno bafor sinay. 40 Antuweno ginatta'deno gakanneno baliyangira ta maanawanira sinay, inubbarandeno lufinna paluwa a mangifuyut sino bafor,
kasera netulluweno bandera a ana so uluneno bafor takesi metu'yud sino dappit. 41 Udde neru'ngatino
bafor sino karatan sino kaabbafawana danum, e nefutakkino uluna e ammena makaanikkad. Udde ino uninna, idadanggatino palungira, e naokayakin.
42 Wasinoy, dinandammino sindaluwera si papatayanda amminino balurira takesi awana umalluweta
manalug sino dappit, 43 udde inallangnganireno kapitan, se ikalona i Pablo. Sinapi'na sikwara si amminira a
makatalug, mallattuwera nad sino danum ta manaluwira e umasipira sino dappit. 44 E dumandan naddino korwanira a gumafut si tabla onnu sino nadaralla
naggabwat sino bafor. Kunna pelang inoyino inangwami, e inasikkami ammin sino dappit.

Ino Agyananda Pablo Sey Malta

28 Wasin gina'dangkami, naammuwammi si Malteno anganino fuwa gina'dangammi. 2 Kinalla'dakamiyeno tolayira sinay e nafuyira si nag-
garenuwammi, se muran anna nala'bat sinay. 3 I
Pablo, nampat si itungura. Udde wasin itungunan sino afuy, ilatwapino nagita a ulag se napatuwanin,
sinukawanna i Pablo, e binuriburanneno kama'na.
4 Wasin naiteno Maltera a aggabassinino ulag sino kama'na, nassapitino taggitata sikwara si, “Antu gakkuruwino gumapapatay si tolay, se massiki nalasatanneno bebay, gumammiringkappayino palanna.” 5 Udde newassaki Pabloweno ulag sino afuy, e awana
naansa sikwana. 6 E aggataronanda si lumattaggino baggina onnu matayin, udde awana naansa sikwana.
E nangkakweno nakanda, e kundan si, “Tata ikka a dios yan.”
7 I Publio a turay sinaya lubbun, aneno lubangnga a ara'ni sino gina'dangammi. Kinalla'dakami e inayandakami sey balera e nagyangkami sinay si tallu aw.
8 Nedemmuwammiyeno natakitanino ama i Publio se
mababannag anna mabburet. Inangngi Pablo sino agyananna, nepotunneno kama'na sikwana e
nakkararag, e naariyennino gi'nanna. 9 Wasin naammuwanda inoy, inang amminino matakitira ki Pablo, e
nepabbattunoynera. 10 Odduwa nalawara nea'dara sikwami. E wasin umanokamin, ina'dandakami kappay si
ammina maawammi sino biyahemi.

Ino Ginamwanganda Pablo Sey Roma

11 Wasin tallu dakkammin sey Malta, ginikkakkamiya
nattakay si bafora nagyan sinay kiyad si nassi'lutino ungung. Inaya bafor, naggabwat sey Alejandria e
ngananda si Sipingira a Dios. †12 E inangkami sey Siracusa e tallu aw kami sinay. 13 Ginikkakkami kappaya
inang sey Regio. Waso kadarama'na, nalangkami se
nalawarino naggabwatanino bayabbag, e waso metufara aw, ginamwangkami sey Puteoli. 14 E dina'ngami
sinayino korwanira a kakkola'mi si angngurug, e inayandakamiya nagyan sikwara si talingguwan, kasekami nallakara inang sey Roma. 15 Wasin diningngaggino
kakkola'mi si angngurug sey Roma a umangkami
sinay, inandakami dinambal. Ino korwanira, dinambaldakami sey palengki sey Appio, e ino korwanira, dinambaldakami sey lubbunna Talluwa Affunduwan. ††
Wasin initera i Pablo, nappasalamat ki Dios e nattuyaggino nakamma.
16 Wasin ginamwangkami sey Roma, inannutino tatturayira si mabangi Pablo si balaya pagyananna, e tata
a sindaluweno mindag sikwana.

Ino Nakitatabbani Pablo Sino Judyuwera Sey Roma

17 Wasin mekatalluwa awnan sinay, nepaayangngeno
pangafuwanirana Judyu. Wasin nakkakarampattiran, sinapi'na si, “Ikkayuwa kakkolak, awana liwakku sino
kasiJudyutamira. Awana inangwaka mekontara sino
gagangetama netulduweno gagginafutamira si'in. Udde massiki nu kunnenoy, nebaluddak kappay sey
Jerusalem, e neyalawa'dak sino Romera sinay. 18 Ino
Romera, wasin inimbistigardak, anggandaka
pallawanan, se ammura si awana liwakku si kepangngattana pamapatayanda sikwak. 19 Udde inammayino
kasiJudyutamira si mallawanak, e napatutaka narang
si uma'langak sino Emperador ta antuweno musig sikwak. Massiki antuweno inangwara sikwak, ammekira
paliwatan. 20 Antu gafuna a nepaayaddakayu ta tatabbantakayu, e ipakaammuk sikwayuweno gafuneno nabalurangku. Se ino kakuruwanna, nebalurak gafu sino
angnguruggu sino innanamantama gakagaka i Israel.”
21 Wasinoy, sinapi'da ki Pablo, “Awana inappami si turakka naggabwat sey Judea mappeafu sikwam. E
awangkappay sinapitino kasiJudyutamira a naggabwat
sinay si narakkatta inangwam. 22 Udde anggammiya
dingngaggannino sapitannu, se ammumi si ammina
tolay si palulubbun, narakkattino sapitanda mappeafu
sikwayuwa sumuntul ki Jesus.”
23 Wasinoy, nattataronandeno awa pakkakarampattanda. Wasin nada'ngen inaya aw, odduwera a

† *Ino sipingira a dios a da Castor anni Pollux, ireno sinan dios a dinayawino mattarabafuwera si bafor si'in.* †† *Ino palengki sey Appio, pitufuluwa kilometroweno kaaroyuna sey Roma. Ino Talluwa Affunduwan, kannammafulu si talluwa kilometroweno kaaroyuna.*

nakkakarampat sino agyanani Pablo. E nappafufuwafino nanulduwanna sikwara mappeafu sino patturayani Dios, e nepakaammuneno anggamma sapitannino netura'da Moises annino korwanira a gumalabbuni Dios mappeafu ki Kristo, se anggamma si kuruwanda i Jesus. 24 Nanguruwino korwanira sino sinapi'na, udde ino korwanira, ammera mangurug. 25 Waso gafenin a gagagikkatiran, mattatarukkiyera mappeafu sino diningngadda. Udde sino liyera umanaw, kunni Pablo si, “Gakkuruwingke ino nepeturakkino Espirituwi Dios ki Isaias mappeafu sino gagginafutamira 26 a kunna si,

‘Umangka mituldu sitawira a tolay, e kunnayawino ituldum sikwara si, Massiki aggadingngaggandaw, ammeyu maawatan, e massiki nu aggitandaw, ammeyu maimunuwan. 27 Se iyawira a tolay, nataggatingke ino ulura, inammu'deno layadda, e makki'dammira, se nu ammera kunninoy, makaitera anna makadingngaggira e maammuwandeno sapikku e muliyera sikwak takesi pannakammangkuwera. Antuweno nekunni Dios.’ ” †
28 E sinapikkappayi Pablo sikwara si, “Kunna antu, anggangku si ammundawa Judyu si aneno dinundunira i Dios a manuldu sino bakkannira a Judyu sino angngisala'nga, e kuruwandana.” 29 Wasin sinapiti Pablo inoy, inanawaninnino Judyuwera a mattatarukkiyera kepay. ††

30 Adwaruningke i Pablo a nagyan sino inabanganna a balay, e amminira a inang naddoraw sikwana sinay, nepadilo'nera. 31 Gakkuruwannangke a nanuldu mappeafu sino patturayani Dios anni Afu Jesu Kristo, e awana nallang sikwana.

---

† *Isaias 6:9-10* †† *Iyawa bersikulu, awan sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego.*

Roma

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino manguruwira sey Roma. Kunnino korwanira a madal sino sapiti Dios si netura'nga si unangnga talluwa dakkag sin nagyananna sey probinsiya a Acaya (Inangwa 20:2-3), tantaro sey Corinto, mangiyafu sino ambu'na A.D. 55 onnu 56.
Ino tata a gafuna a netura'nga yaw, takesi ipakaammuna sino Romereno planona a mabbisita sikwara (1:8-15; 15:22-33). Nepalawangnga kappay sikwareno nalawara damag mappeafu sino planowi Dios a mangisalak si tolay gafu sino angngurudda ki Jesu Kristo. Ino kaamamungannenaya planowi Dios, ana sino 1:17: “Se inaya nalawara damag, ipakaammuneno planowi Dios a mibilang sino tolayira si naggaddang sikwana. Awana korwana kebilanganda si naggaddang sikwana, nu bakkampelang gafu sino angngurudda.”
Mangiyafu sinaya bersikulu, iyafuwi Pablo a mangipakaammu sino anggamma sapitan inaya kinagaddang. Ino palunguwa ipakaammuna, minalliwat ammina tolay, massiki Judyu onnu bakkannira a Judyu, e antuweno gakkuruwingke a kastigunira i Dios, nu ammera mabboboli. Ipalawangnga kappay si awana tolaya mapagaddang gafu sino panuntulanna sino lintiyi Dios, se awana makatuntul. Ibilangi Dios si naggaddangngino massiki inya a tolay gafu pelang sino angngurungnga ki Jesu Kristo.
Sino kapitulu 5 kiyad si 8, itulduwi Pabloweno kekunnanneno bawuwa biyaya appannino mangurug gafu sino nesapatanna ki Kristo. Ino mangurug, nalawarino kebulunna ki Dios e ana kappayino Espirituwi Dios sikwana a mangipawaya sikwana sino pannakadameno kinarakka'na. Sinayira a kapitulu, itulduna kappayino fustuwa keusaranino lintiyi Dios, ino makkontarera sino nakamma tolay, andino pannakadameno Espirituwi Dios a manuffun sino mangurug.
Sino kapitulu 9 kiyad si 11, itulduwi Pabloweno planowi Dios para sino Judyuwera andino bakkannira a Judyu. Sapitanna si ino nammayanino kaodduwanna Judyu a mangurug ki Jesu Kristo, meyakkurubbelang sino planowi Dios takesi mesapakkappayino bakkannira a Judyu sino alla'nga gafu sino inangwa i Kristo. Udde sapitanna kappay si ammena mabbalanayuna mammayino Judyuwera ki Kristo, nu ammera lud mangurug sikwana so maddagguna aw.
Sino uddiyera a kapitulu, aneno tunnera mappeafu sino biyangnga mangurug, kumarallino akwanda nadda makkaaanggam anna mappalawad sino abbafarulunda. Ana kappayino tunna mappeafu sino baligasonino manguruwira a mappeturay sino gubiyernu andino akwanda nad nu ammena nakkakarunneno dandammanda sino nalawara akwanda.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak andino napatiya sapitanna 1:1-17
Ino gafuna a maawag si mesalakanino tolayira 1:18–3:20
Ino planowi Dios takesi mesalakanino tolayira 3:21–4:25
Ino bawuwa biyayino tolayira a nesapat ki Kristo 5:1–8:39
Ino planowi Dios mappeafu sino Judyuwera 9:1–11:36
Ino biyayino manguruwira 12:1–15:13
Ino ambu'neno turak 15:14–16:27

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a nanurak sitaw. Tataka aripanni
Kristo Jesus. Pinilinaki Dios a tata apostolna anna
dinotukannaka umang mangibanyag sino nalawara
damaga naggabwat sikwana. 2 Iyawa nalawara dam-
ag, ino nekarina si'ina nepetura'nga sino gumalab-
bunnera. 3 Ino sapitanna yawa nalawara damag, e ino
Abbingnga a i Jesu Kristo a Afutam. Mappeafu sino ka-
tolena, neyanak sito lubagga gaka i Ari David. 4 E map-
peafu kappay sino akkadiosna, nepaiteno Espirituwi
Dios si antuweno mannakadama a Abbingi Dios gafu
sino nangngangoliyanna sino natayanna. 5 Gafu sik-
wana, inalla'daki Dios e nepabbalirak si apostolna
takesi umangngak mangibanyag mappeafu ki Kristo
sino bakkannira a Judyu si palulubbun takesi mangu-

ruwira e dayawanda. 6 Massiki ikkayu kappay sitan Roma, nesapakkayu sino inayanira i Dios a mabbali si tolayi Jesu Kristo.

7 Antuyawino turakku sikwayu ammin sitan Roma a iiddukani Dios anna inayanna a mabbali si tolena. Allakkandakayu naddi Dios a Amatam anni Afu Jesu Kristo e passiyanakkanda naddino nakandaw.

Ino Nakkabbatani Pablo A Umang Maddoraw Sikwara Sey Roma

8 Ino palunguwa anggangku sapitan, mappasalamatak ki Dios gafu sikwayu ammin, se naddinnamino angnguruddaw si palulubbun. E gafu ki Jesu Kristo, dingngagganni Diosino pasalamakku. 9 Ino Dios a passerbiyangku sino ammina damaka mangibanyag sino nalawara damag mappeafu sino Abbingnga, antuweno mamakurug sito sapitangkuwa ammetakayu lallan 10 kadda makkararak. E iyaraarangku sikwana si madorawantakayu nad, nu antuweno urena, se nabayinna anggangkuwa umang sitan. 11 Se anggantakayungke itan takesi itulduk sikwayuweno nepakaammuweno Espirituwi Dios sikwaka mappatuyag sino angnguruddaw. 12 Ino anggangku sapitan, makkaduduffunetama mappatuyag sino angnguruddam. Maduffunangkayu sino angnguruggu e massiki ikkanak, maduffunanappay nu itangkuweno angnguruddaw.

13 Kakkolakku, anggangku si maaammuwandawa kanayungkuwa dandammanna umang sitan, udde odduweno katalantanangku. Anggangkuwa umang manuldu sitan, takesi mangurubbayino korwanira sitan gafu sino itulduk a kakunneno bakkannira a Judyu a nangurug si korwana lulubbun. 14 Se piniliraki Dios a manuldu sinaya nalawara damag e sombatangku nu ammek akwan. Antuweno tulduwangku naddino ammina tolay si palulubbun, massiki sanneno katolera, nu diyadalira onnu awan. 15 Antu gafuna, anggangkungke a manuldu kappay sino nalawara damag sikwayu sitan Roma.

Ino Pannakadameno Nalawara Damag

16 Ammek maatalla mangibanyag sino nalawara damag, se antuweno mituldu sino pannakadama i Dios a misalak si massiki sanna a mangurug sinay. Ino Judyuwereno palunguwa nipakaammuwanna sino kesalakan, kasena kappay sino bakkannira a Judyu. 17 Se inaya nalawara damag, ipakaammuneno planowi Dios a mibilang sino tolayira si naggaddang sikwana. Awana korwana kebilanganda si naggaddang sikwana, nu bakkampelang gafu sino angngurudda. Se kunna kappayino sapitannino nepeturakki Dios si'ina kunna si,

"Ino tolaya ibilangi Dios si naggaddang gafu sino angngurungnga, mabiyag si makkikiyad." †

Ino Kinarakkattino Tolayira

18 I Dios sey langit, ipakaammuna si kastigunna ammina tolaya ammena mangurug sikwana anna mangwa si narakkat. Gafu sino kinarakka'da, tipaddandeno pangammuwanda sino kakuruwan mappeafu sikwana. Kastigunirana i Dios, 19 se naladda nadda maammuwandeno damana tolaya maammuwan mappeafu sikwana, nu ammera tipaddan, se nepakaammunangke sikwara. 20 Se makkiyad sin namaratuwanna sito lubag, maammuwanino akkadiosna annino pannakadamana a awana pakkiyaranna, massiki ammera maita, se maitara sino pinaratuna. Antu gafuna, awaningke parrasonda sino ammera panguruwan sikwana. 21 Massiki ammura si ana i Dios a meannunga madayaw, ammera kepay dinayaw anna nappasalamat sikwana. E gafu sino kunnenoy, nabbali si awana ketupakkanino annandanda, e kunnangke nallammukino nakanda ta awaningke maammuwanda mappeafu ki Dios. 22 Kunda si nalaingira, gampade pangababulannira. 23 Se ammera dayawanni Dios a aggabiyag si makkikiyad, nu ammera lud dayawannino sinan diosdera a inangwara a kunnangke tolaya matay andino makkayafira, ino mallakarira, onnu ino makkarekayira.

24 Antu gafuna, nepurayira i Dios takesi akwanda pelangino massiki sanna a narakkatta panggammanino nakanda, e ka'atatallingkeno akwanda sino kadda tata sikwara. 25 Ino gafunenay, se sinalekkurandeno kakuruwana inammura mappeafu ki Dios takesi kuruwanda pelangino siri. Se iyatalda anna dayawandeno pinaratuwera i Dios a bakkanni Dios a namaratu. Antu naddino madandayaw si makkikiyad. Gakkuruwingke yaw.

26 Gafu se kunnenoyino akwanda, nepurayira i Dios a mangwa sino ka'atatalla panggammanda. Massiki ino bafabbayira, inibbattandeno fustuwa gagangaya angngatawa takesi ino kasibbafabbereno duruwanda a bakkanna lalaki. 27 Mampesino lallakiyera, inibbattanda kappayino fustuwa gagangaya angngatawa, e kabbatandangke a duruwannino kasillalakira. Ka'atatallingke ino akwanda, e antu gafuna, gi'nandeno kastiguwa meannung sino narakkatta aggangwara.

28 Gafu se ammera anggamma pilingalinga i Dios, nepurenera takesi ino pelang narakkattino aggadandammanda, e antuweno gafuna a narakkattingkeno aggangwara. 29 Ana ammin sikwareno gannunna kinarakkat anda liwat. Minga'runira, mimallira, mamapatayira, makipakwera, mamalabaliyera, anna

† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw: Ino naggaddangnga tolay, mabiyag si makkikiyad gafu sino angngurungnga (Habakuk 2:4). Itannu kappay sino Gal. 3:11.*

manggammira a mangwa si narakkat sino kasittolera. Mallu'lutira, 30 anna mamaraparallira. Kalussora i Dios anna natansitira si ammina tolay. Massangkatolayira anna massangeletira. Nalaingira a maddandam si narakkat. Ammera mangurug sino mapparana'dera. 31 Awana atalda ki Dios. Awaningke matalak sikwara. Awana aggangganda anna aggikalla'da sino kasittolera. 32 Massiki ammureno lintiyi Dios a sapitanna si meannunga makastigu si makkikiyarino tolaya mangwa si kunnenoy, aggeakakwanda kepay, e bakkampelang inoy, nu ammera kappelud maanggam nu wara korwana mangwa.

Ino Naggaddangnga Angngukumi Dios Sino Tolayira

2 Tantaro nu sapitandaw si makastigu nad inayira a narakkatta tolay. Udde ikkayuwa mabbalaw sino bafulundawira, palanandonad, se nekunneno akwandaw sino akwanda. Antu gafuna, nu paliwatandawira, paliwatandokappayino baggiyu, antuweno awana isomba'daw ki Dios. 2 Ammutam si meannungino pangastiguwi Dios sino tolayira a mangwa si kunnenoya narakkat. 3 Antu gafuna, nu paliwatandawira a mangwa si narakkat, gampade nekunneno akwandaw sikwara, ammeyu nad dandamman si meli'wakayu sino angngastiguwi Dios. 4 Ariddonakuy si ammerakayu kastiguni Dios se naallak anna nannakam e attammanna pelangino liwa'daw. Gampade bakkannino dinandandaw, se ino gafuna a inalla'dakayuwi Dios, takesi wara wayayuwa mabboboli sino inangwayuwa narakkat. 5 Udde ikkayu, ammekayu mabboboli se nataggatingkeno uluyu. Antu gafuna, madadagananino kastiguwa lawumandaw naso awa pangastiguwani Dios sino tolayira a malliwat. Antuneno awa pappaitanna sino naggaddangnga angngukumma, 6 se labutannana ammina tolaya meannung sino inangwara. 7 Ino tolayira a mattalaginara mangwa si nalawad se angganda si dayawannirana i Dios anna mesapatirana sino kedayawanna anna mabiyayirana sikwana si makkikiyad, iraneno a'danna si biyaya mannayun. 8 Udde ino tolayira a ino baggira pelangino dandammanda anna ammera anggamma mangurug sino kakuruwan takesi ino pelang narakkattino akwanda, mabbungubunguti Dios sikwara e nadammattingkeneno kastiguna sikwara. 9 Nappelalo'neno dyat anna loneno nakamma lawumannino massiki sanna a mangwa si narakkat, ino Judyu onnu ino bakkanna Judyu. 10 Udde ino massiki sanna a mangwa si nalawad, dayawanna i Dios, isapa'na sino kedayawanna, anna passiyanakkannaneno nakamma, massiki Judyu onnu bakkanna Judyu. 11 Se awana padumani Dios sino pangukumanna.

12 Antu gafuna, amminira a nalliwat, makastiguwerana si makkikiyad. Ino bakkannira a Judyu, ammera inammuweno lintiya nepeturakki Dios ki Moises, antuweno bakkannenaya lintiyino usaranna a mangukum sikwara, udde makastiguwera kepay gafu sino liwa'da. Ino Judyuwera, ammurenaya lintig, antuweno usaranni Dios inaya lintiya mangukum, e makastiguwera kappena se ammera kinuruwinaya lintig. 13 Se ino tolaya ibilangi Dios si naggaddang sikwana, bakkannino nangammu sino lintig, nu ammena lurino mangurug. 14 Massiki amme inammuweno bakkannira a Judyuweno neturakka lintiyi Moises, tuntulanda kepayino korwana sapitan inaya lintig, se ino nakandeno kunnangke lintiya mifuyut sikwara. 15 Maita sino aggangwara si ammureno sapitannino lintiyi Dios, se ino nakandangkepayino mituldu sikwara nu narakkattino akwanda onnu nalawad. 16 Kunna kappeneno makwa sino awa pappaukumani Dios ki Jesu Kristo sino ammina inangwa anna dinandamma tolay, massiki ino ammena naammuwan. Antuweno itulduweno nalawara damaga ibanyaggu.

Ino Judyuwera Andino Lintig

17 Ikkayuwa kasiJudyuk, passangele'dawino akka-Judyuyu, e talakkandaw si naggaddangkayu ki Dios se ana sikwayuweno lintingnga. Passangele'daw kappayino nangammuwandaw sino gakkuruwa Dios. 18 Ammuyuweno anggamma si akwandaw, e gafu sino nadalandaw sino lintingnga, ammuyuwa pilinino nalawara akwandaw. 19 Dandammandaw si ikkayu naddino manuldu sino tolayira a ammera kepay nangammu ki Dios a kunnangke ireno lappatta ifuyu'daw. Dandammandaw si ikkayuweno sirwata mawwaldag sino anera kepay sino lammuk. 20 Dandammandokappay si ikkayuweno nangammuwa mattun anna manuldu sikwara a kunnangke abbingira kepay se ammera natulduwan e ammera ammuweno nalawad. Antuwenayino dandammandaw se ammuyuweno lintiyi Dios a antuweno kakuruwan anna nalawara tuntulan. 21 Tulduwandawino korwanira, udde mayan ammeyu tulduwanino baggiyungkepay? Se itulduyu sikwara si ammetammad mattakaw, gampade mattakokayu kena. 22 Ino kundokappay, ammetammad makibulun, gampade makibulungkayu kappelud. Ka'gandawingkeno sinan diosira, gampade sumallungkayu kepay sino paddayawanda ta mattakokayu sino ana sinay. 23 Passangele'dawino nangammuwandaw sino lintiyi Dios, gampade iyatataldokena i Dios se ammeyu kuruwan inaya lintingnga. 24 Kakunnaneno nepeturakki Dios si'ina kunna si,

"Massapitino bakkannira a Judyu si narakkat mappeafu ki Dios gafu sikwayuwa Judyu." †

† *Ezekiel 36:22*

25 Ana serbineno nappakugitantama mangipaita sino kinaJudyutam, nu kuruwantamino lintiyi Dios. Udde nu ammetam kuruwan, awana serbina, e nekunnetam sino bakkannira a Judyu a bakkanna tolayi Dios. 26 Kunna kappayino bakkannira a Judyu a ammera nakugit, nu kuruwandeno lintiyi Dios, ibilangngera si kunnangke Judyu a tolena. 27 Mangipaiteno bakkannira a Judyu si makastigukayuna a Judyu. Se massiki ammera nakugit, kuruwandeno lintiyi Dios, udde ikkayu, massiki nakugikkayu anna ana sikwayuweno neturakka lintiyi Dios, ammeyu kepay kuruwan. 28,29 Se ino gakkuruwa Judyu a gakkuruwa tolayi Dios, bakkannino tolaya namarkanino baggina sino akkakugit, nu ammena lurino tolaya nalawarino nakamma. Ino akkakugit, dalusanna pelangino baggina tolay e ammena angkakwanino nakamma. Ino Espirituwi Diosino mangkakwa sino nakamma tolay a bakkannino neturakka lintig. Ino tolaya naangkakweno nakamma, antuweno gakkuruwa tolayi Dios, e massiki amme dayawannino tolayira, dayawanni Dios.

Ino Kedumanino Judyu

(Rom. 9:4-5)

3 Tantaro nu dandammandaw si, “Nu kunnenoy, sanneno nedumantama Judyu sino bakkannira a Judyu? Wara pallawaranneno gagangetama mappakugit?” 2 Odduweno nedumantama Judyu. Ino palungu, netalakki Dios sikwatama Judyuweno nepetura'nga a sapi'na. 3 Gakkuruwa aneno korwanira a Judyu a ammera matalak. Udde massiki ammera kinuruwino sapi'na, ammetam dama a sapitan si ammena matalakki Dios e ammena iyakkuruwino nekarina si'in. 4 Se massiki masisiri ammina tolay, ammena dama a masisiriyi Dios. Kakunnaneno neturakka sapi'na si'ina kunna si,

“Ikka Dios, nu maddamikka, maammuwan si naggaddangngino sapitannu. E nu wara mappaliwat sikwam, ammena dama si maaffukka.” †

5 Tantaro nu wara marrarasona massapit si, “Bakkanna naggaddangngino akwani Dios nu kastigundetam, se ino nalliwatantam, aneno pallawaranna sikwana, se antuweno mipaita sino kinagaddangnga.” 6 Udde nabbakababakkannino sapitanda a kunnenoy, se nu ammena nad naggaddangngi Dios, ammena nad dama a mangukum si ammina tolay.

7 Udde tantaro nu wara kepaya makitutukkiya massapit si, “Amme'ngad maukuma makastigu gafu sino sirik, se gafu sino pasisiriyangku, maiteno kakuruwanneno sapiti Dios, e antuweno kedayawanna.” 8 Ino massapit si kunnenoy, kunnangke sapitanna si, “Massiki aggeliwaliwatetam, se nalawarino salinunu'na.” Aneno mamaraparallira sikwaka massapit si antu kanuwenayino itutulduk. Udde bakkanna gakkuruwinay, e ino tolayira a massapit si kunnenoy, meannungira a makastigu.

Awana Tolay Si Awana Liwa'na

9 Sanna mantuweno sapitantam? Nalawaretamungkepaya Judyu ki Dios amma sino bakkannira a Judyu? Udde bakkan. Se sinapikkun sikwayu si ammina tolay, Judyu anna bakkannira a Judyu, minalliwatira ammin. 10 Se antu kappayino sapitannino neturakka sapiti Dios a kunna si,

“Awaningke a tolaya naggaddang ki Dios, massiki tata. 11 Awaningke a makaammu sino panggammani Dios e awana manggamma mangwa sino panggammanna. 12 Sinalekkuranda ammini Dios, e nabbaliyera si tolaya awana serbina. Awaningke a mangwa si nalawad, massiki tata. ††13 Narakkat anna nadakkutino sapitanda a kunnangke nabuyuka nabukkatana tanam. Masisiriyera anna mamalabaliyera sino kasittolera. ‡ Makadarallino sapi'da sino kakunnara a tolay a kunnangke gitana ulag. ‡†14 Makagegerira gafu sino bungu'da e malowingke a dingngaggan. 15 Naladdera pelanga mamiyad anna mamapatay. 16 Massiki sintawino umangnganda, kungkulandeno tolayira anna pallowandeno nakanda. 17 Ammera ammuwa makikanunung sino bafulundera. ‡‡18 E ammera kappay ammuwa mattalaw ki Dios.” ‡‡†

19 Antuwenayino neturakka sapiti Dios, e ammutam si ino sapitanna, bakkampelangino bakkannira a Judyu, nu ammena kappelud ikkanetama Judyu, se ikkanetamino palunguwa nanga'danna. Gafu sino kunnenoy, awaningke a tolaya damana a marrason si ammena nad makastigu, se ammina tolay, nalliwatira ki Dios e ukumannera ammin. 20 Se awaningke tolaya ibilangi Dios si naggaddang gafu sino nanuntulanna sino lintig, se ino pelang keusaranino lintig, ipakaammuna si tolay si aneno liwa'na.

Ino Nibilangani Dios Sino Tolayira Si Naggaddang Sikwana

21 Udde sito ingkein, nepakaammuwi Diosino planona a mibilang sino tolayira si naggaddang sikwana. Bakkannino panuntulanda sino lintingngeno kebilanganda si naggaddang, nu ammena lurino planona a antuweno nepetura'nga ki Moises andino korwanira a gumalabbunna si'in. 22 Ino pibilangani Dios sino tolayira si naggaddang sikwana, gafu sino angngurudda ki Jesu Kristo. Massiki inyeno mangurug ki Kristo, ibilangira i Dios si naggaddang, se awana padumanna. 23 Se awana tolay si ammena nalliwat, e aroyuwengkeno kinalawari Dios sino kinalawadda.

† *Salmo 51:4*

†† *Salmo 14:1-3; 53:1-3* ‡ *Salmo 5:9* ‡† *Salmo 140:3* ‡‡ *Isaias 59:7-8* ‡‡† *Salmo 36:1*

24 Udde gafu sino aggikalla'nga a awana pagana, ibilandetam si naggaddang sikwana, gafu sino inangwa i Kristo Jesus a nanubbut sikwatam. 25 Dinundunna i Kristo Jesus a mataya makastigu gafu sino liwattam. E gafu sino natayanna a nebubbuwanino adana, mapakomanino liwattam nu manguruwetam sikwana. Inangwa i Dios inay takesi ipaitaneno kinagaddangngeno inangwana si'in. Se si'in, inattammanna pelangino liwatino tolayira gafu sino alla'nga, e ammenera kinastigu. 26 Udde sito ingkein, ipaitana si ammena nakalyawanino liwa'da, nu ammera lud nesapat sino liwata nekaruwi Jesus sino krus. Gafu sino kunnenoy, maita si naggaddangngi Dios e damana a ibilang si naggaddangngino massiki sanna a tolaya mangurug ki Jesus.

27 Kunna mantu, ammetam dama a passangeletino kinagaddantam. Se ino nebilangantam si naggaddang, bakkanna gafu sino nalawara inangwatama nanuntul sino lintig, nu ammena lud gafu sino nanguruwantam ki Kristo. 28 Se kuruwantam si ino nanguruwanino tolayira ki Kristo ino pibilangani Dios sikwara si naggaddang, a bakkanna gafu sino panuntulanda sino lintiyi Moises. 29 Nannud mebilangino tolayira si naggaddang gafu sino panuntulanda sino lintiyi Moises, kunnangke ino nabbelang Judyuwereno makwan Dios. Udde bakkanna kunnenoy, se i Dios, Dios ammina tolay. 30 Se tata ke i Dios, e massiki ino Judyuwera andino bakkannira a Judyu, awana korwan si pibilanganna sikwara si naggaddang, nu bakkampelangino angngurudda ki Kristo. 31 Inaya sinapikku mappeafu sino angngurug, anggamma kad sapitan si ammayantamun inaya lintig? Awan, se gafu sino angnguruddam ki Kristo, damatama lawarannino annuntultam sino lintig.

Ino Nebilangani Abraham Si Naggaddang Ki Dios
(Gal. 3:6-9)

4 Dandammantammaddi Abraham a gagginafutama Judyu. Sanneno gafuna a nebilang si naggaddang? 2 Nannud ino nalawara inangwaneno nibilangani Dios sikwana si naggaddang, wara nad passangele'na. Udde ino kakuruwanna, ammena dama a isangeletino inangwana, se bakkan inayino nibilangani Dios sikwana si naggaddang, 3 nu ammena lud kunnino neturakka sapiti Dios si, “Kinuruwi Abrahamino sinapiti Dios sikwana, e antuweno nibilangani Dios sikwana si naggaddangnga tolay.” †

4 Ino tolaya mattarabafu, matandanan, e nu appanneno tandanna, ammetam nganan si rigalu, nu ammena lud talya'neno ayangnga. 5 Udde bakkanna tandanino pibilangani Dios sikwatam si naggaddang, nu ammena lud alla'nga pelang. Ino gafuna a ibilandetam si naggaddang, bakkanna gafu se inangwatamino nepakwana, nu ammena lud gafu sino nanguruwantam sikwana a damana a mappakoma sino malliwatira. 6 Antuwenayino anggammi David a sapitan si'in sin netulduneno langga'nga tolaya nebilangi Dios si naggaddang, a bakkanna gafu sino nalawara inangwana, nu ammena lud gafu sino angngurungnga. 7 Ino neturakki David, kunna si,

“Maanggammingkeno tolaya pinakomani Diosino liwa'na e ammenan dandammannino narakkatta inangwana. 8 Maanggammingkeno tolaya ibilangi Dios si awaninna liwa'na.” ††

9 Inaya langgaka sapitanni David, ino kabbelang Judyuwera a nakugitino mallawum? Bakkan, se mesapakkappayino bakkannira a Judyu, massiki ammera nakugit. Se kakunnaneno sinapikkun, ino nibilangani Dios ki Abraham si naggaddangnga tolay, gafu pelang sino nanguruwanna. 10 Nakugitingkaddi Abraham liyeya nebilangi Dios si naggaddang? Awan, se sin liyena a nakugit, nebilanginni Dios si naggaddang. ‡11 Ino gafuneno nappakugitanna, takesi antuweno markana a mamakurug si nebilanginni Dios si naggaddangnga tolay gafu sino nanguruwanna liyena a nappakugit. Antu gafuna, i Abrahamino pannakaameno ammina tolaya ibilangi Dios si naggaddang gafu sino nanguruwanda, massiki ammera nakugit. 12 Antu kappayino pannakaameno Judyuwera a ammera pelang nakugit, nu ammera kappelud tuntulannino angngurungnga sin ammena kepay nappakugit.

Ino Nekariyi Dios Ki Abraham

13 Si'in, nekariyi Dios ki Abraham anda sino gakagakanera si ireno millalupat sito lubag. Udde ino gafuneno nikariyani Dios sinoy, bakkannino nanuntulani Abraham sino lintig, nu ammena lurino nibilangani Dios sikwana si naggaddang gafu sino nanguruwanna. 14 Se nannud ino pelang tolayira a manuntul sino lintig ino makaappa sino nekariyi Dios, awaningke nad serbiyeno angngurudda, e awangkappenad ketupakkanneno nekariyi Dios, se awaningke a makaappa. 15 Se ino lintig, bakkannino pangappantam sino nekariyi Dios, nu ammena lurino kakastiguwantam, se ammetam matuntul. Udde nu awan nadda lintig, awan nadda palliwatantam.

16 Ino gafuneno pappanino tolayira sino nekariyi Dios, ino nanguruwanda sikwana, takesi maita si naggabwat sino alla'nga sikwara. Se nu ino allakki Dios ino naggabwatanna, natalanggadda appantam amminino nekarina sikwatama nebilang si gakagaka i Abraham, a bakkampelangino Judyuwera a manuntul sino lintig, nu ammena lud amminetama mangurug ki Dios a

† *Genesis 15:6; Gal. 3:6*

†† *Salmo 32:1-2* ‡ *Mangiyafu sin nanguruwani Abraham sino nekariyi Dios sikwana kiyad sino nappakugitanna, inang si kadwafulu si appata run.*

kakunneno angnguruwi Abraham. Se i Abrahamino pannakaamatam ammina mangurug. 17 Kunna kappayino neturakka sinapiti Dios ki Abraham si'ina kunna si, “Pabbalintaka si ameno odduwera a tolay si palulubbun.” † Nakweno sinapiti Dios ki Abraham se i Abrahamino pannakaamatam ammina mangurug. Se i Dios a kinurungnga, antuweno mannakadama a mappaangngangoli sino natayira anna mappakawara si awan.

18 I Abraham, massiki mallanga ammena dama a makweno nekariyi Dios sikwana, kinurungnga kepayino sinapiti Dios. Antuweno neyakkuruwino nekariyi Dios sikwana a mabbali si ameno oodduwa tolay si palulubbun, a kakunneno sinapiti Dios sikwana si, “Ino gakagakamira, kunnangke kaodduweno bitunira.” ††19 Sin nikariyani Dios sinay, ammuwi Abraham si ammenan dama a mabbing, se maggi tatutinnino runna e ammena makaanaki Sara a atawana, se lupat. Udde massiki nu kunnenoy, ammena nakkafuyino angngurungnga sino sinapiti Dios sikwana. 20 Ammena nangkakweno angngurungnga ki Dios e awaningke daladudwana sino nekariyi Dios sikwana, nu ammena lud nattuyaggino angngurungnga e dinayona i Dios. 21 Se natalanggaddingke si dama i Dios a akwanino nekarina. 22 E inaya angngurungnga, antuweno nibilangani Dios sikwana si naggaddangnga tolay. 23 Inaya neturakka sapiti Dios a kunna si nebilangi Dios si naggaddang sikwana, bakkampelangi Abrahamino sapitanna, 24 nu ammetangkappelud nesapat. Se massiki ikkanetam, ibilandetami Dios si naggaddang sikwana, nu manguruwetam sikwana a nappaangngangoli ki Jesus a Afutam sino natayanna. 25 I Jesusino dinundunna a matay gafu sino liwattam e nepangngangolina sino natayanna takesi mebilangetam si naggaddang sikwana.

Ino Ketupakkanino Nibilangani Dios Sikwatam Si Naggaddang

5 Kunna antu, gafu se ibilandetami Dios si naggaddang sikwana gafu sino angnguruddam, nalawarinnino akkebumbuluntam sikwana gafu sino inangwa i Jesu Kristo a Afutam. 2 Gafu sikwana, nesapatetam sino allakki Dios a lawumantam sito ingkein, e maanggammetamungke gafu se natalanggaddino innanamantama mesapat sino kedayawani Dios. 3 Bakkampelangino nalawara makwana sikwatamino mappaanggam sikwatam, udde maanggammetangkappay gafu sino kadyatantam, se ammutam si gafu sinay, matulduwanetama mangiyattam. 4 E nu ammutama miyattam, antuweno maanggammi Dios sikwatam. E nu ammutam si maanggammi Dios sikwatam, ammutam pay si natalanggaddino innanamantama nalawad. 5 E ammena dama si ammetam appannino innanamantam, se nappelalotino agganggammi Dios sikwatam. Ammutam si anggandetam gafu sino Espirituna a neya'dana a magyan sikwatam.

6 Maiteno nappelalota agganggammi Dios sikwatam sino inangwa i Kristo. Se sin awangkepay damatama mangwa sino panggammani Dios, antuweno tiyempowa piniliyi Dios a katayani Kristo a manubbut sikwatama minalliwat. 7 Nu sikwatama tolay, awana manggamma matay para si korwan, massiki sanneno kinalawanna, udde nu nannakammingke a tolay, ana nakuyino miturira matay gafu sikwana. 8 Udde i Dios, awana kakunnaneno agganggamma a nepaitana sikwatam, se dinundunna i Kristo a mataya manubbut sikwatam sin minalliwatetangkepay.

9 Kunna mantu, gafu se ibilandetami Dios si naggaddang sikwana gafu sino natayani Kristo, natalanggaddetamungke si isala'detamma i Kristo sino pangastiguwani Dios si tolay so maddagguna aw. 10 Se si'ina kababannaddangkepayi Dios, nepabbaliretam si bulunna gafu sino natayanino Abbingnga. Nu kunnenoyino alla'nga sin nakkababannantam sikwana, natalanggaddetamungke a mesalak gafu se aggabiyaggappayi Kristo a Abbingnga, se nepabbaliretamun si bulunna. 11 Udde bakkampelang inoy, nu ammetam lud maanggam sito ingkein sino nalawara abbafaruluntam ki Dios gafu ki Jesu Kristo a Afutama nappabali sikwatam si buluni Dios.

Ino Tupa'ngeno Inangwa I Adam Andino Inangwa I Kristo

12 Dandammantammaddino tupa'ngeno inangwa i Adam andino inangwa i Kristo. Nalliwati Adam si'in, e antu gafuneno nalliwatan ammina tolay. Gafu sino liwa'na, naukuma matay, e antu gafuna, matay ammina tolay, se ammina tolay, malliwatira. 13 Si'in, liyeyi Dios a nanga'da sino lintingnga ki Moises, nalliwatinnino tolayira, udde awana massapit si liwat inoy, se awangkepay lintig si mamakurug si aneno kontaranda. 14 Udde massiki ammena nekunneno liwa'da sino liwati Adam, se ammera kinontareno tata a tuni Dios a kunneno inangwana, maammuwan si nalliwatira kappay, se nangiyafu sin tiyempowi Adam makkiyad sino tiyempowi Moises, natayira ammin.

I Adam, aneno nakkunnanda anni Kristo a nekariyi Dios a gumamwang, se ira a adwa, aneno inangwara a aneno salinunu'na sino ammina tolay. 15 Udde ammena nakkunneno salinunu'neno inangwara, nu ammena lud nattangananino neya'da i Dios andino nakwa gafu sino liwati Adam. Se gafu sino liwatino tata a i Adam, matay ammina tolay, udde nantatuyaggino salinunu'neno allakki Dios annino iya'dana si ammina to-

† *Genesis 17:5* †† *Genesis 15:5*

lay gafu sino allakkino tata a i Jesu Kristo. 16 Tata kappaya naddumanino iya'da i Dios andino salinunu'neno liwati Adam, e kunnayaw. Gafu sino tata ke a liwati Adam, naukum ammina tolaya makastigu. Udde gafu sino allakki Dios, dama a mapakomanino odduwa liwatino ammina tolay e damara a mebilang si naggaddang sikwana. 17 Natuyaggingkeno allakki Dios amma sino liwati Adam. Gakkuruwa matay ammina tolay gafu sino liwati Adam. Udde gafu sino inangwa i Jesu Kristo, ammina tolaya mangawat sino nappelalota allakki Dios annino iya'dana a kebilanganda si naggaddang sikwana, mabiyayira si makkikiyad e mesapatira a makituray ki Kristo.

18 Kunna mantu, naukum ammina tolaya matay gafu sino tata ke a liwati Adam, udde gafu sino tata a kalalawarana inangwa i Kristo, damana kappaya mebilang ammina tolay si naggaddang ki Dios ta mabiyayira si makkikiyad. 19 Gafu sino amme nanguruwanino tata a tolay sino sinapiti Dios, antuweno minalliwat ammina tolay. Kunna kappay, gafu sino nanguruwanino tata a tolay ki Dios, damana kappaya mebilang ammina tolay si naggaddang.

20 Ino nanga'dani Dios sino lintingnga, takesi pimunuwanino tolayira si madadagganino liwa'da. Udde massiki umoodduweno liwatino tolayira, dodokkal kappayino allakki Dios a manuffun sikwara. 21 Gakkuruwa iturayanna liwat ammina tolay, e ino salinunu'nenoy, ino katayan. Udde sito ingkein, gafu se ibilandetami Dios si naggaddang sikwana, ino ala'ngeno mangaffut anna matturay sikwatam, e ino salinunu'nenoy, maa'danetam si biyaya mannayun gafu sino inangwa i Jesu Kristo a Afutam.

Ammetammad Malliwat Se Nesapatetam Ki Kristo Sino Natayanna Anna Sino Nangngangoliyanna

6 Gafu se dodokkallino allakki Dios amma sino liwattam, sanneno akwantam? Ituluytangkadda malliwat takesi madadagganino alla'nga sikwatam? 2 Ammenangke nad dama. Ammetamun nad malliwat, se naaffutino pannakadamana liwat sikwatam. Kunnangke natayetam, e ammetamun dama a ituluyino dadana aggangwatam. 3 Ammuyu si sin nabawtisaranetama antuweno nesapatantam ki Kristo Jesus, kunnangke nesapatetangkappaya natay sino natayanna. †4 Ino nabawtisarantam ino nesapatantam ki Kristo sino natayanna anna sino netanammanna. Ino nakwa a kunnenoy, takesi mapabawuweno biyaddam a kakunneno nangngangoliyani Kristo sino natayanna gafu sino kakka'bawa pannakadama i Dios a Ama.

5 Se ammetam pelang nesapat ki Kristo sino natayanna, nu ammetangkappelud nesapat sino nangngangoliyanna, e napabawuweno biyaddam. 6 Se ammutamun si ino dadana gagangetam, kunnangke nesapat ki Kristo sino nelansanna sino krus, takesi maariyeno pannakadamaneno liwat sikwatam e ammetamun mearipan si liwat. 7 Se nu matayino tolay, nawayanin sino pannakadameno liwat. 8 Gafu se nesapatetam ki Kristo sino natayanna, kuruwantam si mesapatetangkappay sino bawuwa biyangnga. 9 Se ammutam si nangngangoliyenni Kristo sino natayanna e ammenan dama a matekappay. Awaninna pannakadamaneno katayan sikwana. 10 Namitta ke a nataya mangaffut si liwat, e ammenan mepidwa. E sitoya a nangngangoliyen, mabiyag si makkikiyad si kedayawani Dios. 11 Kunna kappepay sikwayu, ibilandonad si natekayuwa awaninna pannakadamana liwat sikwayu, e damayu kappaya mabiyag si kedayawani Dios gafu sino nittatandaw ki Kristo Jesus.

12 Kunna mantu, ammetammad purayan si matturayino liwat sikwatam takesi ammetam akwanino narakkatta panggammanino baggitam. 13 Ammetammaggappay itulukino massiki tata sino partineno baggitam sino liwat ta mausara mangwa si narakkat, nu ammetam lud iya'deno baggitam ki Dios anna itulut-tam amminino partina sikwana a mausara mangwa si nalawad, se antuweno meannung sikwatama nesalak sino katayan anna naa'dan si bawuwa biyag. 14 Se ammenan dama a matturayino liwat sikwatam, se sitoya, awaninna kalintiyanino lintiya massapit si makastiguwetam, nu ammeretam lud duffunani Dios gafu sino alla'nga sikwatam.

Ino Pitulukantam Sino Baggitam, Antuweno Mangaripan Sikwatam

15 Sanna mantuweno akwantam? Gafu se natalanggaddetam si allakkandetami Dios anna awaninna kalintiyanino lintig sikwatam, damatangkepekadda malliwat? Ammena dama! 16 Ammuyu kena si ino pitulukantam sino baggitam, antuweno mangaripan sikwatam. E kakunnana kappay, nu ituluttamino baggitam sino liwat, antuweno mangaripan sikwatam, e ino salinunu'nenoy, ino katayana awana pakkiyaranna. Udde nu ino pitulukantam sino baggitam e ino urayi Dios, ino salinunu'na, ibilandetam si naggaddang sikwana. 17 Mappasalamatak ki Dios, se massiki nappaaripangkayu sino liwat si'in, sitoya, awanin, e lawarandawinna tuntulannino gakkuruwa tulduwa netuldu sikwayu. 18 Nawayangkayu sino naaripannandaw sino liwat e nabbalikayu si aripannino kinagaddang. 19 Ino nusarangku sino amparig mappeafu sino aripan andino mangaripan sikwara, takesi naladda nadda maawatandawino anggangkuwa sapitan. Si'in, netulu'dawino baggiyu sino liwat ta mangwakayu si kaddadakkut anna narakkatta kanayuna madadagganan. Sitoya, kakunnana kappenaddino akwandawa mituluk

† *Itannu kappay sino 1 Cor. 12:13; Gal. 3:27.*

sino ammina baggiyuwa mappaaripan sino kinagaddang takesi passibbelang naggaddangngino akwandaw.
20 Sin aripandakayu kepayino liwat, awaningke ammuyuwa mangwa si naggaddang. 21 Sanneno naappayu sino inangwayu si'in, a sitoya, nu dandammandaw, maatallangkayu? Awaningke, se katayampelangino ketupakkanda. 22 Udde sito ingkein,
nawayangkayun sino liwat, e i Diosino mangaripan sikwayu. Dokallino labu'daw sinay, se nepabbalirakayu si tolaya mangwa sino panggammanna, e ino ketupakkannenoy, mabiyaggayu sikwana si makkikiyad.
23 Se ino liwat, tandananneno aripannera, e ino tandanda, ino katayana awana pakkiyaranna. Udde i Dios, rigalu pelangino iya'dana, e antuweno biyaya mannayun gafu sino kesapatantam ki Kristo Jesus a Afutam.

Ino Nawayantam Sino Lintig

7 Ikkayuwa kakkolakku, ammuk si maawatandaw yo sapitangku se ammuyuweno mappeafu sino lintig. Nu aggabiyaggepayino tolay, tuntulanna naddino lintig. Udde nu natayin, awaninna kalintiyanino lintig sikwana. 2 Ino keyampariyanna, ino tata bafaya nangatawa. Kunnino lintig si ammena dama a ikatwayino atawana e mangatawa kappay si korwan nu aggabiyaggepayino atawana. Udde nu matayino atawana, nawayan sinaya lintig e damana a manatawa kappay. 3 Antuweno nu aggabiyaggepayino atawana e tangananino umangnganna, kuntam si makibulun. Udde nu matayino atawana, bakkanna makibulun nu mangatawa kappay se awaninna kalintiyanino lintingnga angngatawa sikwana.
4 Kunna kappay sikwatam, kakkolakku. Nawayanetam sino kalintiyanino lintig gafu sino nesapatantama natay sino natayani Kristo. Sitoya, damatama medagga sikwana a nangngangoli ta mangwetam sino panggammani Dios. 5 Se sin tuntulantangkepayino narakkatta gagangetam, inoodduweno panggammantama narakkat gafu sino nangammuwantam sino lintig, se massiki sanneno iyallangngino lintig, antuweno anggantama akwan. Antuweno odduweno inangwatama narakkat, e ino salinunu'nenoy, ino katayan. 6 Udde sito ingkein, gafu se nesapatetam sino natayani Kristo, nawayanetam sino lintiya nangaripan sikwatam. Antu gafuna, damatama masserbi ki Dios, udde ammena mekunna si'ina napatutetama nanuntul sino dadana neturakka lintig, nu ammetam lud maanggamma masserbi sikwana gafu sino bawuwa biyaddama naggabwat sino Espirituna.

Ino Keusaranino Lintig, Ipakaammuneno Liwat

7 Sanneno anggamma sapitan inay? Tantaro nu dandammandaw si narakkattino lintiya kunnangke antuweno naggabwatanino liwat. Udde bakkanna kunnenoy, nu ammena lud nalawarino lintig. Se nu awanino lintig, ammek inammu nu sanneno liwakku. Se nu awana lintiya massapit si, “Ammem imallanino bakkanna akwam,” ammek maammuwan si liwatino umimal. 8 Udde wasin naammuwangkuweno lintiya massapit si narakkattino umimal, nadadaggananino imalku gafu se minalliwatak. Udde nu awan nadda lintig, awan nadda pannakadameno liwat si kunnenoy.
9 Sin ammek kepay kwara inammuweno lintig, ariggu si nalawaraka tolaya awana liwakku. Udde wasin naawatangkuweno sapitannino lintig, naammuwangku si minalliwatak, 10 e naammuwangku kappay si kunnangke natayak sino angngita i Dios. Inaya lintig, neya'da i Dios takesi maammuwanino tolayireno akwanda nad ta mabiyayira si makkikiyad, udde inay kappaya lintiyino massapit si naukumaka makastigu si katayan se ammek matuntul. 11 Kunnangke binalabaliyandakino liwat gafu sino lintig. Se ariggu si mabiyayak gafu sino nanuntulangku sino lintig, gampade nalliwatak, e antuweno naukumaka matay si makkikiyad. 12 Kunna mantu, awana kinarakka'neno lintig, se naggabwat ki Dios, e nalawad anna naggaddangngino itulduna.
13 Anggamma kad inaya sapitan si ino nalawara lintiyi Diosino paggabwatanino katayanna tolay si makkikiyad? Bakkan, nu ammena lud naggabwat sino liwattam. Udde ino planowi Dios mappeafu sino lintingnga, takesi maiteno kinarakka'neno liwattam. Se gafu sino liwattam, mausar naddino nalawara lintingnga sino pangukumanna sikwatama makastigu. Antuweno gafu sino lintingnga, maitengkeno nappelalota kinarakka'neno liwattam.

Ino Adwera A Makkontara Sino Biyayino Mangurug Ki Kristo

14 Ammutam si nalawarino lintig se naggabwat sino Espirituwi Dios. Udde ikkanak, tolayappelanga minalliwat. Kunnangke nappaaripannak sino liwat.
15 Makka'bawak sito akwangku, se ino nalawara anggangkuwa akwan, ammek akwan. Udde ino narakkatta ka'gangkuwa akwan, antuweno akwangku.
16 Gafu se ka'gangkuwa akwanino narakkatta akwangku kepay, antuweno mangipaita si kuruwangku si nalawarino lintig. 17 Antu gafuna, bakkanna ikkanakino mangwa, nu ammena lurino liwata ana sikwak ino mamatut sikwak.
18 Ammuk si awana nalawad si maggabwat sino gagangeka tolay, se massiki nu anggangkuwa mang-

wa si nalawad, ammek dama a akwan. 19 Se ammek
akwanino nalawara anggangku akwan, nu ammena
lurino narakkatta ammek anggamma akwan, antu
kappelurino akwangku. 20 Nu akwangkuweno ammek
anggamma akwan, gakkuruwingke si bakkanna
ikkanakino mangwa, nu ammerak lud pinatutino liwa-
ta ana sikwak.
21 Antu mantuweno kanayuna makwa sikwak. Nu
anggangkuwa mangwa si nalawad, ino pelang
narakkat ino damaka akwan. 22 Sino nakangku,
anggangkuwa kuruwan amminino lintiyi Dios, 23 udde
kunnangke aneno tanganana matturay sito baggik.
Ino matturay sino baggik ino liwata ana sikwak, e kon-
taranneno lintiyi Dios a panggammanino nakangku
takesi malliwatak, e antuweno nabbaliyak si aripanni-
no liwata ana sikwak. 24 Nadammattingke yo
nakangku. Inya ma'neno misalak sikwak sito biyag-
guwa nabalud si liwat? Se nu awana misalak sikwak,
makkawatak sino katayan si makkikiyad. 25 Udde map-
pasalamatak ki Dios, se anenni Jesu Kristo a Afutama a
misalak sikwak.
Kunna mantu yawino akkakokwak. Sino nakangku,
anggangkuwa kuruwannino lintiyi Dios, udde gafu
sino liwata ana sikwak, malliwatak kepay.

Ino Biyangnga Tolaya Iturayanino Espirituwi Dios

8 Kunna mantu, ikkanetama nesapat ki Kristo Je-
sus, gakkuruwingke a ammetam makastigu. 2 Se
gafu sino nesapatantam ki Kristo Jesus,
nepabawuweno Espirituwi Diosino biyaddam, e ino
natturayanna sikwatamino niwayanna sikwatam sino
pannakadameno liwat takesi ammetamma matay si
makkikiyad. 3 Bakkannino nanuntulantam sino lintiyi-
no nappawaya sikwatam, se gafu sino kinakafuytama
tolay, awana makatuntul sinay. Udde i Dios, inangwa-
neno amme dama a akwanino lintig. Dinundunneno
Abbingnga a nabbali si tolaya kakunnatam takesi an-
tuweno makastigu gafu sino liwattam. Gafu sino
nakkastiguwani Dios sino baggiyi Kristo, inarineno
pannakadamaneno liwata matturay sikwatama tolay.
4 Inangwanenay takesi damatama tuntulannino lint-
ingnga a naggaddangngino sapitanna. Damana
pelang sikwatama manuntul sino Espirituna a bakkan-
nino panggammanino baggitam.
5 Ino tolaya manuntul sino panggammanino baggi-
na, ino pelang panggammanino baggineno mangi-
fuyut sikwana. Udde ino tolaya manuntul sino
panggammanino Espirituwi Dios, ino pay Espirituweno
mangifuyut sikwana. 6 Nu ino panggammanino bagg-
ineno mangifuyut sikwana, makastiguna a matay si
makkikiyad. Udde nu ino Espirituwi Diosino mangi-
fuyut sikwana, massiyana'ngeno nakamma e mabiyag
ki Dios si makkikiyad. 7 Se ino tolaya ifuyutino
panggammanino baggina, kontaranna i Dios. Amme-
na tuntulannino lintiyi Dios, se gakkuruwa ammena
makatuntul. 8 Kunna antu, ino tolaya manuntul sino
panggammanino baggina, ammena dama a map-
paanggam ki Dios.
9 Udde sikwayu, gafu se anennino Espirituwi Dios sik-
wayu, bakkannino panggammanino baggiyuweno
mangifuyut sikwayu, nu ammena lurino Espiritu. Dan-
dammandaw si ino tolaya awanino Espirituwi Kristo
sikwana, bakkanna akwa i Kristo. 10 Udde nu ana
gakkuruwi Kristo sikwayu, massiki nu matayino bag-
giyu gafu si liwat, mabiyaggayu kappay si makkikiyad
gafu sino Espirituwi Dios a ana sikwayu, † se ibilan-
dakayuwi Dios si naggaddang sikwana. 11 Gafu se
gakkuruwa aneno Espirituwi Dios sikwayu, i Dios a
nappaangngangoli ki Kristo Jesus sino natayanna,
pangngangolinna kappeneno baggiyu gafu sino Espir-
ituna a ana sikwayu.
12 Antu gafuna, kakkolakku, maawag si tuntulanta-
mino panggammani Dios a bakkannino panggam-
manino baggitam. 13 Se nu tuntulantamino panggam-
manino baggitam, makastiguwetam sino katayan si
makkikiyad. Udde nu ibbattantamino narakkatta
panggammanino baggitam gafu sino duffunino Espir-
ituwi Dios, mabiyayetam ki Dios si makkikiyad. 14 Se ino
tolaya ifuyutino Espirituwi Dios, ireno gakkuruwa ab-
bingi Dios. 15 Se ino Espiritu a neya'da i Dios sikwatam,
ammeretam nepabbalin si aripan ta mattalawetangke-
pay ki Dios, nu ammeretam lud nepabbalin si abbingn-
ga. E antuweno pingnganantam ki Dios si Ama. 16 Ino
kappay Espirituwi Dios ino mipakaammu sino nakan-
tam si gakkuruwa abbindetami Dios. 17 E gafu se ab-
bindetami Dios, illalupattantam payino nalawara neka-
rina sino abbingngera se mesapatetama millalupat
sino ammina iya'dana ki Kristo. Udde gafu se mesap-
atetamma sino kedayawani Kristo, †† attammantam-
maddino kadyatantam a kunnangke melotetam sino
kadidiya'na.

Ino Taronantama Pallawaranna Amammin

18 Nu dandammangkuweno kadidyata lawumantam
sito lubag sito ingkein, kunnangke maawanira nu dan-
dammangku kappayino kinalawanneno iya'dana i Dios
sikwatam so maddagguna aw. 19 Massiki ino ammina
pinaratuwi Dios, tutandeno gamwanganneno awa
pappaitani Dios sino kedayawanino abbingngera. 20 Se
ammina pinaratuna, naangkakwennino palunguwa
akkakokwara gafu sino nalliwatanna tolay, e amme-
nan matumpalino fustuwa keusaranda. Bakkanna
panggammanda yan, udde antuweno dinandammi

† *Ino tata kappay anggamma sapitan: Udde nu ana gakkuruwi Kristo sikwayu, massiki nu matayino baggiyu gafu si liwat, mabiyayi-no espirituyu sino agyanani Dios...* †† *Itannu kappay sino 2 Cor. 1:5; 1 Ped. 4:13.*

Dios si makwa. Udde inayira pinaratuwi Dios, ana kepay innanamanda [21] si mada'ngeno awa wayani Diosino ammina pinaratuna sino pannakadameno kadarallan anna katayan takesi mesapatira sino kalalawarana biyaya iya'da i Dios sino abbingngera. [22] Se ammutam si mangiyafu si'in makkiyad sito ingkein, kunnangke maddaying amminino pinaratuwera i Dios a kakunneno bafaya madyatana manak. [23] Bakkanna ira pelangino madyatan, nu ammena lud ikkanetangkappaya mangurug. Se massiki naa'danetam sino Espirituwi Dios si pamakurug si ana kepeneno iya'dana sikwatam, tutantangkepayino gumamwanganino awa pappaitanna si nepabbaliretam si abbingnga e pataliyanneno baggitam si bawuwa ammenan matay. [24] Se antuwenayino innanamantam kiyad sin nanguruwantam ki Kristo. Udde nu nakwen ammina innanamantam, wara kepekad innanamantam? Se ammetam taronanino nakwen. [25] Udde gafu se ammena kepay nakweno innanamantam, ammetam matappagga mattaron.

[26] Bakkampelangino innanamantam ino manuffun sikwatam, nu ammena luggappay manuffunino Espirituwi Dios sikwatam sino kinakafuytam. Se massiki ino kararaddam, ammetam ammuweno nalawara arangngantam, udde ino Espirituwi Dios ino mikararag sino nadammatta dandammantam a mappekakallak ki Dios, massiki ammetam sapitan. [27] I Dios a nangammu sino ana sino nakantam, ammuna kappayino nakammino Espirituna andino anggamma sapitannino kararangnga. Se nu ino Espirituwi Dios ino mikararag sikwatama tolayi Dios, ammina arangnganna, antu kappayino anggammi Dios a makwa.

[28] Ikkanetama manggam ki Dios a pinilina a mangurug gafu sino urena, ammutam si massiki sanneno makwa sikwatam, pabbalinna si pallawarantam. [29] Se mangiyafu sino gafuna ammin, inammuwenni Dios nu inyeno manguruwirana sikwana, e ira kappayino pinilina si mekunna sino Abbingnga takesi odduwera a makkakarolak e i Jesusino palungura. [30] E amminira a pinilina, nepangurungngera sikwana. E bakkampelang inoy, se amminira a nangurug, nebilangngera si naggaddang sikwana, e iraneno isapa'na sino kedayawanino Abbingnga.

Ino Agganggammi Dios Sikwatam Gafu Ki Kristo Jesus

[31] Nu dandammantam ammin inaya sinapikku, sanneno maammuwantam? Ipakaammura si awaningke a mangansa sikwatam se i Diosino manuffun sikwatam. [32] Se massiki ino Abbingnga, ammena nekalowa makastigu, nu ammena lud dinunduna mataya manubbut sikwatam ammin. Nu kunnenoyino inangwana, ammena kad mantu iya'da sikwatam amminino awantam? [33] Gafu sino kunnenoy, awaningke a makadama a mappaliwat sikwatama piniliyi Dios. Se i Diosino nibilang sikwatam si naggaddang sikwana. [34] Awangkappay makadama a mangukum sikwatam a makastigu. Se natayi Kristo Jesus gafu sino liwattam e nangngangoliyen. E anen sino padiwanani Dios a mangita'dag sikwatam. [35] Kunna mantu, awaningke makatappan sikwatam sino agganggammi Kristo. Massiki odduweno kadyatantam anna kaburungantam anna kelopetantam, ammeretam dama a tappannan sino agganggamma sikwatam. Massiki makkurangetam si maakkan anda barawasi, e massiki wara maddandamma mangwa si narakkat sikwatam anna mamapatay sikwatam, ammena dama a matappannino agganggammi Kristo sikwatam. [36] Ino kunnenoya kadyatantam, nekunna sino neturakka sapiti Dios a kunna si,

"Gafu sino nanguruwammi sikwam, inoratta aggataronammiyeno ipatemi. Ikunnarakami si karnerowa gapapartinda." †

[37] Udde massiki kunnenoyino kadidyattam, ammeretam dama a affutan, nu ammetam lud mangaffut gafu ki Kristo a midduk sikwatam. [38] Natalanggaddakungke si awana makatappan sikwatam sino agganggamma. Massiki nu matayetam onnu aggabiyayetam, anggandetangkepay. Massiki ino anghelira onnu ino dimonyuwera andino korwanira a ammera maita a aneno pannakadamara, ammera kappay dama a tappannannino agganggamma sikwatam. Massiki sanneno makwa sikwatam sito ingkein, mampeso maddagguna aw, kunna kappayino agganggamma sikwatam. [39] Massiki sanna a mannakadama sey kalekay anna sito difafa, ammeretam dama a tappannan sino agganggamma. Awaningke sino ammina pinaratuwera a makadama a manappan sikwatam sino agganggammi Dios a nepaitana gafu ki Kristo Jesus a Afutam.

Ino Nakwa Sino Judyuwera A Piniliyi Dios Si Tolena

9 Aneno sapitangku sikwayu e gakkurug, se gafu sino angnguruggu ki Kristo, ammek masisiri. Ammukungke si gakkurug se ta'dagganino nakangkuwa ifuyutino Espirituwi Dios. [2] E antuyawino sapitangku, malowingkeno nakangku anna nadammattingkeno annandangku [3] gafu sino kasiJudyukira. Nannud damana, ikkana'ngaddino mepataliya mefera ki Kristo anna makastigu ta ira naddino mesalakan. [4] Odduweno duffuni Dios sikwara se ireno gakagaka i Israel a piniliyi Dios si tolena, e ireno nepabbalina si abbingngera. Ira kappayino nappaitanna sino kinadiosna. Ira kappayino nassapitanna sino netulangnga sikwara. Ireno nanga'danna sino lintingnga e netulduna sikwara nu ansanda a maddayaw sikwana. E oddu

† *Salmo 44:22*

kappayino nalawara nekarina sikwara. 5 Ino gagginafurereno napatiya tolayi Dios si'in. E i Kristo, neyanaka Judyu sin inangnganna sito lubag. Antuwi Dios a matturay si ammin e madandayonad si makkikiyad. Amen.

6 Inaya sinapikku mappeafu sino kasiJudyukira a ammera nangurug ki Kristo, anggamma kad sapitan si amme neyakkuruwi Diosino nekarina sino tolenera? Awan, se ino gakagakera i Israel, bakkannira ammina gakkuruwa tolayi Dios. 7 Kunna kappay ki Abraham, amme nebilangi Diosino ammina gakagakanera si gakkuruwa gakana. Se ino sinapiti Dios sikwana, kunna si, “Ino pelang gakagakaneno abbingnguwa i Isaac ino ibilangku si gakam.” 8 Ino anggamma sapitan inay, bakkanna amminino gakagakera i Abrahamino ibilangi Dios si abbingnga. Se ino pelang naggabwatira ki Isaac a abbinga nekariyi Dios ki Abraham ino ibilangi Dios si abbingngera. 9 Se kunnayawino nekariyi Dios ki Abraham mappeafu ki Isaac, “Nanu tata tarun, muliya'nga sikwayu e manakinna i Sara a atawam si lalaki.” †

10 Bakkampelang inayino pitantam sino pappiliyani Dios sino anggamma, se ino gagginafutama i Isaac, aneno sipingira a abbingnga a lallakiya da Esau anni Jacob a neyanaki Rebecca a atawana. 11,12 Wasin liyekepayi Rebecca a nanak, sinapiti Dios sikwana si, “Ino palungu, antuweno masserbi sino uddi.” †† Ammena kepay neyanakino abbingngera sin nassapitani Dios sinaya namiliyanna sino anggamma, e awangkepay inangwara si nalawad onnu narakkat. Ino gafuneno nangwanna sinay, takesi paitana si ino pappiliyanna si tolay, bakkanna gafu sino nalawara aggangwara, nu ammena lud gafu se antuweno anggamma. 13 Kakunnana kappayino neturakka sapiti Dios a kunna si, “Iiddukangkuwi Jacob, udde i Esau, inammek.” ‡

14 Anggamma kadda sapitan inay si ammena naggaddangngino appiliyi Dios sino anggamma? Bakkan, ammetammad sapitannino kunnenoy. 15 Aneno kalintiyani Dios a mamili sino anggamma, se sinapiti Dios ki Moises si'in si, “Ikkanakino mamili sino allakkangku, e allakkangkuweno massiki sanna a anggangkuwa allakkan.” ‡‡16 Kunna mantu, maita si ino pappiliyani Dios si tolay, bakkanna gafu sino angganda onnu ino akwanda, nu ammena lubbelang gafu sino alla'nga sikwara. 17 Kunna kappay, ammena allakkannino korwana tolay, nu antuweno anggamma. Se kunnayawino neturakka sinapi'na ki Faraon a ari sey Egipto si'in, kunna si, “Nepabbalitaka si ari takesi ipaitakino pannakadamak gafu sikwam takesi maammuwanino ngangku si palulubbun sito lubag.” ‡‡18 Antuweno pangammuwantam si pilini Diosino tolaya anggamma a allakkan anna pattaggatanneno uluweno tolaya ammena anggam.

Ino Bunguti Dios Andino Aggikalla'nga

19 Tantaro nu wara sikwayuwa massapit si, “Nu kunnenoy, mayan paliwatangkepayi Diosino tolayira a nataggatino ulura? Se nu ureneno pattaggatannino ulura, wara kad makakontara sikwana?” 20 Ammeka massapit si kunnenoy. Se toleka pelang, e awana kalintiyannuwa makisombat ki Dios. Kunnangke nassapitino banga sino naddweng sikwana si, “Sanda'lang inangwa a kunnayaw?” 21 Ino maddweng si banga, aneno kalintiyanna a mangwa si massiki sanna a anggamma a akwan. Nu anggamma, damana a mangwa si adwa a banga sino tafukkalla luta, tata a banga a nalawaringkeno nepangwana a meusar sino inamamung anna tata kappaya lalliwappelangino nepangwana a meusar si kadda aw.

22 Kunna kappay ki Dios, aneno kalintiyanna a mangwa si massiki sanna a anggamma. Nu anggamma ipaiteno bungu'na andino pannakadamana a mangastigu sikwara a meannunga makastigu gafu sino liwa'da, damana a akwan. Udde dinandamma si attammanna kepayino bungu'na. 23 Inattammannenay takesi ipaitaneno kakka'bawa kinadiosna sino tolayira a inalla'nga a nedadanna a mabiyag sikwana si makkikiyad. 24 E inayira a pinilina, ikkanetama mangurug, bakkangkami pelanga Judyu, nu ammena lud ikkayu kappaya bakkanna Judyu. 25 Kakunnaneno nepeturakki Dios ki Oseas si'in mappeafu sino bakkannira a Judyu a kunna si,

“Ino bakkanna tolek si'in, ireno nganangku si tolek sito ingkein, e ino tolayira a ammek inidduk si'in, ireno iddukkangku sito ingkein. 26 Ino lubbuna nassapitangku si bakkannira a tolek, nganangkuwera si abbingku sito ingkein, ikkanaka Dios a aggabiyag si makkikiyad.” ‡‡†

27 Ana kappayino nepeturakki Dios ki Isaias mappeafu sino Judyuwera a gakagakera i Israel a kunna si,

“Massiki odduweno gakagakera i Israel a kunnangke kaodduna adat sino dappi'neno bebay, bisangngira ke a mesalak. 28 Se gakkuruwingke a kastiguni Diosino tolayira sito lubag e ammenan mabayag.” ‡‡

29 Kakunnana kappayino korwana nepetura'nga ki Isaias a kunna si,

“I Dios a Mannakadama, nu ammeretam binuna a korwana Judyu, narappaketammad a kunnangkeno nakwa sino tolayira sey Sodoma anna Gomorra.” §

Ino Amme Nanguruwanino Judyuwera Sino Nalawara Damag

30 Antu ammin yawino naamamunganneno anggangku sapitan. Ino bakkannira a Judyu a ammera kwara dandamman si ibilangira i Dios si naggaddang,

† *Genesis 18:10* †† *Genesis 25:23* ‡ *Malakias 1:2-3* ‡† *Exodo 33:19* ‡‡ *Exodo 9:16*

‡‡† *Oseas 2:23; 1:10* ‡‡‡ *Isaias 10:22-23* § *Isaias 1:9*

ireno nebilangnga si naggaddang sikwana gafu sino angngurudda ki Kristo. 31 Udde ino Judyuwera a neekwarangkeno damara a manuntul sino lintig takesi mebilangira si naggaddang sikwana, ammera inappenaya kinagaddangnga kabbatanda. 32 Ma, sanda lang amme inappa? Se aridda si mebilangira a naggaddang gafu sino nalawara aggangwara andino annuntulda sino lintig, e ammera dinandam si maappa pelang gafu si angngurug ki Kristo. Kunnangke batuwi Kristo a kedompakanda e antuweno katappannanda a mappa sino kabbatanda. 33 Se antuweno anggamma sapitannino nepeturakki Dios a iyamparingnga i Kristo si batuwa kunna si,

"Itandaw lud, se aneno neyekwaka batu sey lubbundawa Sion. †
E antuweno kedompakanino tolayira takesi muluuliyera. Udde massiki inyeno mangurug sikwana, ammera maatallan." ††

10 Kakkolakku, kabbatangkungke si mesalakan naddino kasiJudyukira, e antuweno kanayuna ikararaggu ki Dios. 2 Ammuk si aggadandammanda i Dios, udde ammera ammuweno gakkuruwa mappaanggam sikwana. 3 Se ammera pilingalingeno planowi Dios a mibilang sino tolayira si naggaddang sikwana, nu ammera lud talakkannino ana sino nakanda a damara a mapagaddang gafu sino annuntulda sino lintig, e antuweno ammera itulukino baggira a manuntul sino planowi Dios. 4 Se ammera inammu si i Kristoweno nakkiyaranino lintig, e ammina mangurug sikwana, mebilangira si naggaddang ki Dios.

Damana A Mesalakan Ammina Tolay

5 Aneno neturakki Moises mappeafu sino kebilanganino tolayira si naggaddang ki Dios gafu sino annuntulda sino lintig, a kunna si, "Ino tolaya makatuntul sino ammina lintig, antuweno mabiyag si makkikiyad." ‡6 Udde ana kappayino nepeturakki Dios mappeafu sino kebilanganino tolayira si naggaddang gafu sino angngurudda ki Kristo, a ipakaammuna si ammena malowa akwan. Kunna si ammetammad dandamman si wara nad umang sey langita umang mappa ki Kristo, se ginamwangin. 7 E ammetangkappenad dandamman si wara nad umang sino agyananino natayira ta pangngangolinda i Kristo, se nangngangoliyen.
8 Ammena madyatino kesalakantam, se diningngaddamunnino neturak sino sapiti Dios e inammutam e damatangkappaya sapitan. Inaya sapiti Dios, antuweno ibanyammi mappeafu sino angngurug ki Kristo. 9 Se nu sapitannu si i Jesusino gakkuruwa Afu anna nu kuruwannungke si nepangngangoliyi Dios sino natayanna, antuweno kesalakannu. 10 Se nu manguruwetam ki Kristo e ipakaammutamino kinuruddam si korwana tolay, ibilandetami Dios si naggaddang e mesalakanetam. 11 Se gakkuruwingkeno nepeturakki Dios a kunna si, "Massiki inyeno mangurug sikwana, awaningke pabboboliyanda." ‡‡12 Inaya neturak, ino ammina tolay ino anggamma sapitan, se awana padumani Dios sino Judyuwera andino bakkannira a Judyu. Se tata ke ino Afutam ammin, e minangkallakka manuffun si massiki inya a marang si duffun sikwana. 13 Se kunnino nepeturakki Dios si, "Ammina marang si duffun ki Afu Jesus, mesalakanirana." ‡‡

14 Udde damara kadda marang si duffun ki Kristo nu ammera kepay nangurug sikwana? Ammena dama. E damara kadda mangurug nu awana diningngadda mappeafu sikwana? Ammena kappay dama. E damara kaggappaya dingngaggan nu awana umang manuldu sikwara? Ammena kappay. 15 E damara kaggappay umang manuldu nu awana manundun sikwara? Udde ino kakuruwanna, aneno dinundunira i Dios, se neturak sino sapi'na si, "Nalawaringkeno gamwanganino miyamwang si nalawara damag." ‡‡‡16 Udde massiki diningngaddeno nalawara damag, odduweno ammena nangurug. Kakunnaneno neturakki Isaias si'ina kunna si, "Afu Dios, kunnangke awana nangurug sino netuldumi." ‡‡‡17 Udde massiki tan nu kunnenoy, dama pelanga manguruwino tolayira nu dingngaggandeno nalawara damag. E inaya nalawara damag, antuweno tuldu mappeafu ki Kristo.

18 Udde aneno ibebukku. Mayan amme nanguruwino Judyuwera? Ammera kepekad diningngaggino nalawara damag? Diningngadda kena, se aneno neturakka sapiti Dios a kunna si,

"Nadingngaggino sapi'da si palulubbun e awana ammena kina'na." §

19 Ana kappayino ibebukku. Ammera kad naawatanino diningngadda? Naawatanda, se massiki ino bakkannira a Judyu, naawatanda pay. Se antuweno sinapiti Dios sino Judyuwera a nepetura'nga ki Moises a kunna si,

"Duffunangkuweno bakkannira a Judyu a ibilandaw si bakkannira a tolek takesi umimalkayu. E massiki ammerak inammu, allakkangkuwera takesi mabbungukkayu." §†

20 Kunna kappay ki Isaias, naturira niturak sino sinapiti Dios mappeafu sino bakkannira a Judyu a kunna si,

"Sinumpalandakino tolayira a amme mintufuk sikwak. E massiki ammerak nebebut, ireno nappaddangku." §††

21 Udde ino sinapiti Dios mappeafu sino Judyuwera a gakagakera i Israel, kunna si,

"Nabayinna ayayangkuwera, udde nataggatino ulura anna ka'apotira." §‡

† *Lubbunna Judyu a mingngangkappay si Jerusalem.* †† *Isaias 8:14; 28:16. Itannu kappay sino 1 Ped. 2:6-8.* ‡ *Levitico 18:5. Itannu kappay sino Gal. 3:12.*

‡† *Isaias 28:16* ‡‡ *Joel 2:32* ‡‡† *Isaias 52:7* ‡‡‡ *Isaias 53:1* § *Salmo 19:4* §† *Deuteronomio 32:21* §†† *Isaias 65:1* §‡ *Isaias 65:2*

Ino Aggikallakki Dios Sino Judyuwera

11 Ana kappayino tata a ibebukku. Gafu se amme
anggamma manguruwino Judyuwera,
sinalekkurangkaddi Diosino dadana tolenera? Awan,
se massiki ikkanak, tatappaya Judyu a gaka i Israel.
Gakaraki Benjamin a gaka kappayi Abraham. 2 Amme
sinalekkurani Diosino tolenera a pinilina si'in. Dan-
dammandonaddino neturak sino sapiti Dios mappeafu
ki Elias. † Narriri ki Dios mappeafu sino kasiJudyunera e
kunna si, 3 "Afu Dios, pinapatera amminino korwanira
a gumalabbunnu anna dinaralda kappayino ammina
assikkulan si mewa'lat sikwam. Ikkanappelangino
nabuna, e massiki ikkanak, tufukandak ta papatayan-
dak kappay." 4 Udde sanneno netabbi Dios sikwana?
Sinapi'na si, "Bakkanna ikka pelangino nabuna, se ana
kepayino piturifuwera a toleka ammera maddayaw
sino sinan dios a mingngan si Baal." 5 Kunna kappay
sito ingkein, se aneno bisangngira a Judyu a mangu-
rug gafu se piniliyera i Dios gafu sino alla'nga sikwara.
6 Ino namiliyani Dios sikwara, bakkanna gafu sino
nalawara aggangwara, nu ammena lud gafu pelang
sino alla'nga sikwara. Se nannud ino nalawara inang-
wareno gafuna a pinilinera, ammetammad nganan si
alla'nga sikwara.

7 Kunnayawino anggamma sapitan ammin inay. Ino
Judyuwera a gakagakera i Israel, sinufu'deno pibilan-
gani Dios sikwara si naggaddang, udde ammera na-
sumpalan. Ino pelang bisangngira a piniliyi Dios ino
nakasumpal. Udde ino korwanira, nepantataggati
Diosino ulura. 8 Antuweno sapitannino neturak si'ina
kunna si,

"Nepakaturuwi Diosino nakanda. Makkiyad sito in-
gkein, nepallappa'nera ta ammera makaimunu sino
nalawad anna nepabbangngangngera ta ammera
makadingngag sino sapi'na." ††

9 E ana kappayino neturakki David a kunna si,

"Ino pallanggakanda, antu naddino mamalapal sik-
wara takesi ammera makabukal. Kunnangke malag-
gungira e ammera makaanaw sino kakastiguwanda.
10 Malappa'naddino matara takesi ammera makaita e
makannera. Kanayunira nadda madyatan a kun-
nangke aggata'batira si nadammat." ‡

11 Sanneno madandandaw? Sapitandonakuy si ino
amme nanguruwanino Judyuwera ki Kristo, antuweno
pattalekkurani Dios sikwara si makkikiyad, e ammeran
mesalakan. Udde bakkanna kunnenoy, se gafu sino li-
wa'da a ammera nanguruwan, antuweno kesapatan-
dawa bakkanna Judyu a mesalakan takesi umimallira a
Judyu e anggandampena a mangurug sino kesalakan-
da. 12 Dokallino pallawaranino bakkannira a Judyu gafu
sino amme nanguruwanino Judyu, se ino duffuni Dios
a inammayino Judyuwera, neya'dana sino bakkannira
a Judyu. Nu kunnenoyino pallawaranino tolayira sito
lubag gafu sino liwatino Judyuwera, kumarallingke
naddino pallawaranda nu mangurug amminino
Judyuwera.

Ino Kesalakanino Bakkannira A Judyu

13 Ikkayuwa bakkanna Judyu, ana kappayino sapi-
tangku sikwayu. Pinilinaki Dios si apostolna ta manul-
duwak sikwayu. Ipatiggu yawa tarabafuk e
lawarangkungke a akwan, 14 takesi tantaro nu umi-
mallino korwanira a kasiJudyuk takesi manguruwira
penad sino kesalakanda. 15 Se gafu sino nammayani
Dios sino Judyuwera si bissang, dama a nabbaliyanino
korwanira a tolay si bulunna. Kumaralneno
pallawaranino tolayira nanu pulini Diosino Judyuwera
sikwana. Mallangga'nga ammina tolay a kakunneno
langga'da nu wara mangngangoli si natay.

16 Gafu se tolayira i Dios da Abraham, Isaac, anni Ja-
cob, tolenera kappayino gakagakarera. Ino ampar-
ingnga, ino tinapaya mewa'lat ki Dios. Nu mewa'lat ki
Diosino palunguwa nalutu, mebilang si akwana am-
min. Ino tata kappaya amparingnga, ino kayu. Nu ak-
wa i Diosino gamu'na, akwana kappayino tangatan-
gana. 17 Tubburangku kappayino ampariggu. Ino
Judyuwera, meyampariyira si tangana kayuwa olibowa
nemula i Dios anna inimu'na. Udde sinappanneno kor-
wana tanganeno kayu. Ikkayu paya bakkanna Judyu,
meyampariggayu sino tanganeno lawanna kayuwa oli-
bo. Ino inangwa i Dios, inang nappa sikwayu e netub-
buddakayu sino kayuwa nemulana takesi
mesapakkayu sino dadana tangana a ammena natap-
pad. Antu gafuna, mesapakkayu kappay sino aggimuti
Dios sino kayuwa olibo, anggamma sapitan, appan-
dokappayino nalawara nekarina sino tolenera. 18 Udde
itandaw ta ammeyu pallalliwatanino tanga a sinappan-
na. Se tangakayu kappekena, e ammeyu nad
makalyawan si bakkanna ikkayuweno mappatufu sino
gamu'na, nu bakkan lurino gamutino mappatufu sik-
wayu.

19 Tantaro nu wara sikwayuwa massombat si, "On,
udde sinapparira i Dios e ikkamiya bakkanna
Judyuweno netubbunna a mepatali sikwara." 20 Gakku-
ruwa netubbuddakayu, udde dandammandonad yaw.
Ino nanapparani Dios sikwara, gafu sino ammera nan-
guruwan. E ino nitubburanna sikwayu, gafu pelang
sino nanguruwandaw. Antu gafuna, ammekayu nad
massangelet, nu ammekayu lud mappalan. 21 Se nu
sinappari Diosino dadana tanga a neyampariyanino
Judyuwera a palunguwa pinilina, mannanotinna sik-
wayuwa netubbunna pelang. 22 Antuyawino pakaitan
si minangkallakki Dios udde ammuna kappaya man-

† *Iyawa istoriya, ana sino 1 Ar-ari 19.* †† *Deuteronomio 29:4; Isaias 29:10* ‡ *Salmo 69:22-23*

gastigu. Kinastigunereno ammera nangurug, udde inalla'dakayuwa mangurug. Udde ituluydonaddino angnguruddaw sikwana a ammeyu mainaman sino alla'nga. Se nu mainamangkayu sino alla'nga, tapparandakayu kappay. 23 E ino Judyuwera a sinappari Dios, nu manguruwirana, itubbunnerana kappay sino dadana natapparanda, se aneno pannakadamana a mangwa sinay. 24 Se ikkayuwa kakunneno tangeno lawanna kayu, nu damarakayuwi Dios a netubbud sino mulana a kayu, massiki ammena nad dama a makwa, mannanotinna sino dadana tangana.

Ino Allakki Dios Sino Amminira A Tolay

25 Ikkayuwa kakkolak, aneno ipakaammuk sikwayuwa amme nepakaammuwi Dios sino tolayira si'in. Ino gafuneno pangipakaammuwangku sitaw sikwayu, takesi ammekayu massangelet gafu sino nesalakandaw a awangkepay sino Judyuwera. Massiki amme anggamma manguruwino kaodduwana Judyu sito ingkein, ammera mabbalanayuna amme mangurug, nu ammena lubbelang matuluy makkiyad si mannabbinna manguruwino bakkannira a Judyu a piniliyi Dios.
26 Antuwenneno panguruwanino amminira a Judyu a piniliyi Dios sino kesalakanda, se antuweno anggamma sapitannino nepeturakki Dios a kunna si,
"Gumamwangngeno mangisalaka maggabwat sey Sion, e ariyannana amminino kinarakka'neno Judyuwera a gakagakera i Jacob. 27 Antunenayino keyakkuruwanneno nekarik sikwara si'ina ariyangkuweno liwa'dera." †
28 Gafu se amme manguruwino Judyuwera sino nalawara damag, kunnangke kalingera i Dios. E ino salinunu'na, naduffunangkayuwa bakkanna Judyu. Udde gafu se aneno nekariyi Dios sino gagginafurera, ikalonera kepay, se pinilinera si tolena. 29 Se i Dios, nu wara pinilina anna nikariyanna si a'danna si nalawad, ammena angkakwan. 30 Ikkayuwa bakkanna Judyu, ammekayu nangurug ki Dios si'in, udde sito ingkein, ikkayuweno inalla'nga gafu sino amme nanguruwanino Judyuwera. 31 Kunna kappayino makwana sino Judyuwera. Massiki ammera mangurug ki Dios sito ingkein, mada'nganeno awa allakkannira i Dios a kunna kappayino nepalla'nga sikwayu. 32 Antuweno inangwa i Dios se anggamma a ipakaammu si ammina tolay si minalliwatira a ammera mangurug sikwana e ammera mali'wanino kastigura, takesi ipaitaneno aggikalla'nga sikwara ammin.

Madayawi Dios

33 Awaningke kakunnaneno allakki Dios sikwatam ammin. Nedumengkeno kinalaingnga se awana ammena ammu. Awana tolay si makaammu sino dinandamma annino piyakkuruwanna sinaya dinandamma.
34 Kakunnana kappayino nepetura'nga si'ina kunna si,
"Awana tolay si makaammu sino nakammi Dios, anna awana makatuldu sikwana. 35 Awana damana tolaya iya'da sikwana takesi wara gatu'na." ††
36 Se antuweno namaratu si ammin, e antu kappayino mimut si ammin, e pinaratuna ammin takesi antuweno madayaw. Madandayonad mantu si makkikiyad. Amen.

Ino Akwantammadda Mappaanggam Ki Dios

12 Kakkolakku, gafu sino dokalla aggikallakki Dios sikwatam, ikiggimallakku sikwayu ta iya'dayuweno baggiyu ki Dios a kunnangke iwa'la'daw sikwana takesi pabbawunna ammina akwandaw. Awanin nadda akwandaw si narakkat, nu ammeyu lud mangwa si mappaanggam sikwana, se antuweno gakkuruwa addayotama meannung sino alla'nga sikwatam. 2 Ammeyu nad tuntulannino aggangweno tolayira a ammera mangurug ki Dios, nu ammeyu lud ituluya mangipabawu sino nakandaw ki Dios takesi pataliyanneno aggangwayu si nalawad. Se nu kunnenoy, gakkuruwa maammuwandawino urayi Dios a akwandaw, e ino urena, akwandonaddino nalawara mappaanggam sikwana a awaningke kabalawandaw.
3 Gafu sino kalintiyangkuwa apostola neya'da i Dios sikwak, sapitangku sikwayu ammin si ammeyu nad iyantawino baggiyungkepay sino bafulundawira, nu ammeyu lud dandamman si nalawarino meannunga akwandaw gafu sino pannakadama a neya'da i Dios sino kadda tata sikwayu gafu sino nanguruwandaw.
4 Ino baggitama tolay, odduweno partina, e naddadarumeno keusaranda ammin. 5 Kunna kappay sikwatam. Massiki odduwetama mangurug ki Kristo, kunnangke tatetangke a baggina gafu sino nesapatantam sikwana. Kunnangke nattatarubburetam ammina partina, e aneno keusaranino kadda tata sikwatam si pallawarantam ammin. 6 Antu gafuna, usarantammaddino naddadaruma a pannakadama a neya'da i Dios sikwatam gafu sino alla'nga. Nu ino pannakadamama neya'dana e misapit sino nepakaammuna sikwam, akwannu lura mekunna sino angnguruddam. 7 Nu ino pannakadamam e masserbi sino korwanira, gakkuruwannu nadda masserbi sikwara. Nu ino pannakadamam e manuldu sino sapiti Dios, lawarannu nadda manuldu. 8 Nu ino pannakadamam e mappatuyag sino angnguruwino bafulunnuwera, antu naddino akwannu. Nu ino neya'da i Dios a pannakadamam e mikallakka manuffun sino kakallakkira, manga'daka nadda awana itukannu. Nu ino neya'da i Dios sikwama pannakadamam e mangifuyut sino manguruwira, pangaggannu nadda akwan. Nu ino

† *Isaias 59:20-21; Jeremias 31:31,34*

†† *Isaias 40:13*

neya'da i Dios a pannakadamam e manuffun sino madyatanira a tolay, maanggangka nadda manuffun sikwara.

9 Ino ipaitayuwa agganggandaw sino bafulundawira,
maggabwa'nad sino nakandaw. Talekkurandonad am-
minino narakkatta aggangwa takesi ino nalawarino
aggeakakwandaw. 10 Makkaaanggangkayu nadda
manguruwa kunnangke makkakarolakkayu. Maang-
gangkayu nadda miyantaw sino bafulundawira. 11 Am-
mekayu nad mataruta masserbi ki Afu Jesus, nu am-
meyu lud akwan sino ammina tuyaddaw.
12 Kanayungkayu nadda maanggam gafu sino
nalawara innanamandaw. Attammandonaddino ka-
didyatandaw e mattalaginaggayu nadda makkararag.
13 Duffunandonaddino kakkolattamira a manguruwa
mawag si duffun, e maanggangkayu nadda map-
padilot sino mawira si paddilotanda.
14 Ino milopalopet sikwayu, ammeyu nad arangngan
ki Dios si kastigunnera, nu ammeyu lud arangngan si
allakkannera. 15 Nu maanggammino bulundaw,
maanggangkayu penad. Nu malowino nakamma, ma-
lokappenaddino nakandaw. 16 Mittatakayu nad si
nakam andino bafulundawira takesi ammekayu mat-
tatarukki. Ammekayu nad massangkatolay, nu am-
meyu lud ikunneno baggiyu sino bafulundawira. † Am-
meyu nad sapitan si ikkayu pelangino nalaing.
17 Nu wara mangwa si narakkat sikwayu, ammekayu
nad mabbalat, nu ammeyu lud kakkapana mabiyaya
awana kabalawandaw si ammina tolay. 18 Akwandon-
addino ammina damayuwa akwan takesi nalawarino
abbafarulundaw si ammina tolay. 19 Kakkolak, massiki
sanneno makwa sikwayu, ammekayu nad mabbalat,
nu ammeyu lud purayan ta i Diosino mangastigu, se
aneno nepetura'nga a kunna si,
"Ikkanakino mibalat, ikkana'ngeno mangastigu sino
mangwa si narakkat, kunni Afu Dios." ††
20 Antu gafuna, ammekayu nad mabbalat, nu ammeyu
lud tuntulannino nepeturakki Dios a kunna si,
"Nu mabisinino kalingam, pakkanannu nad, e nu
mauwaw, painumannu nad. Se nu kunnenayino ak-
wannu, maatallanna sino inangwana sikwam e mab-
boboli." ‡
21 Ammekayu nad paaffut sino narakkatta akwanda
sikwayu, nu ammeyu lud mangwa si nalawad takesi
affutandawino narakkat.

Kuruwantammaddino Tolayira A Matturay Sikwatam

(Tito 3:1; 1 Ped. 2:13-17)

13 Amminetam, mappeturayetammad sino gubiy-
ernu, se awana kalintiyanda a matturay, nu am-
mena naggabwat ki Dios. Ammina turayira sito lubag, i
Diosino namata'dag sikwara. 2 Ino tolaya makkontara
sino matturayira, kontaranna kappayi Dios, se i Diosi-
no namata'dag sikwara. E antu gafuneno kakas-
tiguwannana. 3 Ino tolaya mangwa si nalawad, amme-
na mattalaw sino matturayira, udde ino mangwa si
narakkat, ira naddino mattalaw. Antu gafuna, nu
anggandawa amme mattalaw sino turayira, nalawan-
naddino akwandaw ta dayawandakayu. 4 Se ino turayi-
ra, kunnangke ireno aripanni Dios a mangwa si
pallawarantam. Udde nu narakkattino akwandaw,
mattalokayu gakkurug, se aneno kalintiyanda a man-
gastigu, se ireno nepata'daggi Dios a pangastigunna
sino mangwera si narakkat. 5 Kunna mantu, mappetu-
rayetammad sino gubiyernu, bakkanna gafu pelang se
anggantama meli'wa sinaya kastiguwi Dios, nu amme-
na lud gafu se ammutam si antuweno nalawara ak-
wantam.
6 Antu kappayino gafuna a pagantamino buwit, se
ino turayirana gubiyernu, masserbiyera ki Dios sino
pimutanda sikwatam. 7 Gafu sinay, pagantammad am-
minino buwittam annino korwana arangngannino gu-
biyernu. E iyataltamira naddino matturayira se kalin-
tiyanda a meyatal.

Ino Akwantammad Sino Bafuluntamira

8 Nu wara gatuttam, ammetammad bayanna pagan.
Udde ino agganggantam sino kasittoletamira, antu
nabbelangino kunnangke gatuttama ammena mapa-
gan si makkikiyad. Se nu anggammandawino kasitto-
leyu, akwandawin amminino lintiyi Dios. 9 Dan-
dammandawino lintiyira a massapit si, "Ammeka mak-
ibulun, ammeka mamapatay, ammeka mattakaw, am-
meka umimal sino akwana korwan." ‡‡ Inayira a lintig
andino korwanira, akwantamira ammin nu tuntulanta-
mino sapitannino tata a lintiya kunna si, "Anggamman-
nu naddino kasittolem a kakunneno agganggammu
sino baggimungkepay." ‡‡10 Se nu anggammantamino
kasittoletam, awaningke narakkat si akwantam sik-
wara. Antu gafuna, nu anggammantamino kasittole-
tam, akwantamun amminino lintiyi Dios.
11 Kaangwakayu nad si nalawad se ammuyu si
ara'niyennino puliyani Kristo. Sin gafunenin nangu-
ruwantam, kunnangke mabayaggepay, udde sitoya,
ara'niyengkein. Antu gafuna, ammeyu nad mekunna
sino aggakaturuwira, nu ammeyu lud mafat ta mad-
dadangkayu. 12 Kunnangke lammuk kepay, udde
malana matta'luwatino gafi, se ara'niyen si aw, ino
anggamma sapitan, ara'niyennino puliyani Kristo. Ga-
fu sinay, ibbattantammaddino narakkatta aggangwa a
meannung pelang sino anera si lammuk takesi passiya
nalawarino akwantam a antuweno kunnangke armas-

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: Ammekayu nad massangkatolay, nu ammeyu lud nadadana mangwa sino tarabafuna aripan.* †† *Deuteronomio 32:35* ‡ *Proverbio 25:21-22*

‡‡ *Exodo 20:13-15,17; Deuteronomio 5:17-19,21* ‡‡ *Levitico 19:18*

tama makiyubat si narakkat. 13 Nalawannaddino aggangwatama meannung sikwatama ana si aw. Ammetammad mabbobok anna melamud sino mangwera si ka'atatal. Ammetammad makibulun anna mangwa si korwana kaddadakkut anna ka'atatal. Ammetammad umimal anna makitutukki. 14 Ino akwantammad, tuntulantamino aggangwa i Afu Jesu Kristo takesi antuweno kunnangke armasa iyalluntam, † e palanantam takesi ammetam purayannino baggitama mangwa sino narakkatta panggammanino nakantama tolay.

Ammetammad Paliwatannino Bafuluntamira A Tangananino Dinandanda

(1 Cor. 8:1-13; 10:23-33)

14 Kunnayawino sapitangku sikwayu mappeafu sino kakkolattamira a nakafuyino angngurudda. Ayandawira a mebulun sikwayu, udde ammekayu makitukki sikwara nu tangananino annandanda sino annandandaw mappeafu sino meannunga akwantam. 2 Ino korwanira sikwayu, ammuran si damatama akkanannino massiki sanna a makkan. Udde ino korwanira a nakafuy kepayino angngurudda, natampelangino isirara se dandammanda si ammera nad akkanannino korwana makkan. 3 Ino tolaya massira si ammin, ammena nad dandamman si nalawad amma sino massira pelang si natang. E kunna kappay, ino tolaya massira pelang si natang, ammena nad paliwatannino tolaya massira si ammin, se i Dios, anggammannera ammin. 4 Antu gafuna, ikka a mappaliwat sino bulunnu, awana kalintiyannuwa mangwa si kunnenoy sino aripanna korwan. Ino pelang Afuneno makaammuwa massapit nu nalawad onnu narakkattino akwanna. E gafu se i Kristoweno Afuna, gakkuruwa mangwa si nalawad, se aneno pannakadamana a manuffun sikwatam.

5 Ana kappayino kakkolattamira a dandammanda si napatiyino korwanira a aw amma sino korwan. Udde kunnino korwanira si nakkakarunna ammina awa awana napatig. Kadda tata, natalanggannad sino dandammanna a nalawara akwan mappeafu sitaw. 6 Ino tolaya patiyanneno korwana aw, akwanna se antuweno dandammanna si mappaanggam ki Afu Jesus. E kunna kappay, ino tolaya massira si ammin, akkananna se dandammanna si antuweno anggammi Afu Jesus e mappasalamat ki Dios sinaya akkananna. Massiki kappayino tolaya ammena massira si laman, ammayanna se dandammanna si antuweno mappaanggam ki Afu Jesus e passalamatanna kappayino damana a akkanan. 7 Se amminetama mangurug, bakkannetamino makangkwa sino biyaddam, e kunna kappay nu matayetam. 8 Se sito kabiyaddam, paanggammantammaddi Afu Jesus, e nu matayetam, umangngetamma sikwana. Antu gafuna, aggabiyayetam onnu natayetam, Afutangkepayi Jesus. 9 Se natayi Kristo e nangngangoli takesi antuweno Afutam ammina mangurug, massiki aggabiyayetangkepay onnu natayetamun. 10 Antu gafuna, ammetammad paliwatannino kakkolattamira anna balawannira gafu sino dandammanda. Se uma'langetamma ammin ki Dios e antuneno mangukum sikwatam ammin. 11 Se kunnino sapiti Dios si,

"Ikkanakino aggabiyaya Dios a Afuyu, e gakkuruwingke yo sapitangku sikwayu. Mamalitunneno ammina tolay sikwak, e sapitandana ammin si ikkanakino gakkuruwingke a Dios." ††

12 Kunna mantu, kadda tata sikwatam, uma'langnga ki Dios ta sombatanneno inangwanangkepay.

Ammetammad Mangwa Si Palliwatanino Bafuluntamira

(1 Cor. 8:1-13)

13 Gafu se kunnenoyino makwana sikwatam, ammetamun nad makkapaliwaliwat, nu ammetam lud dandammannino akwantam takesi ammetam mangwa si massiki sanna a katappannan onnu katutunggunganino bafuluntamira a mangurug. 14 Gafu sino nittatangku ki Afu Jesus, ammukungke si awana makkana madakkut sino angngita i Dios. Udde ino tolaya dandammanna si madakkutino korwanira a makkan, ammena nad akkanan se gakkuruwa madakkut sikwana. 15 Ikkanetama nangammu si awana ammena dama a akkanan, nu malowino nakammino buluntam gafu sino akkanantam, awana agganggamma ipaitatam sikwana. Palanantam takesi ammetam darallannino angnguruwino buluntam gafu pelang sino makkan, se natayi Kristo gafu sikwana. 16 Nu narakkattino akwantam sino angngiteno buluntamira, massiki ammutam si nalawad, ibbattantammad takesi awana kabalawanino nalawara angnguruddam. 17 Se ino napatig sino patturayani Dios, bakkannino akkanantam annino inumantam, nu ammena lurino naggaddangnga aggangwatam annino nasiyanakka nakantam andino aanggamma iya'deno Espirituwi Dios sikwatam. 18 Nu kunnenoyino akwantam sino passerbiyantam ki Kristo, maanggammi Dios sikwatam anna dayawannino kasittoletamino aggangwatam.

19 Antu gafuna, iyekwatammaddino damatama mangwa si massiki sanna a mappalawad sino abbafaruluntam anna makkaduduffunetam takesi mattuyaggino angnguruwino kadda tata. 20 Ammetammad darallannino inangwa i Dios sino nakammino bafuluntamira gafu pelang sino makkan. Gakkuruwino sinapikkuwa awana maakkan si madakkut sino angn-

† *Itannu kappay sino Gal. 3:27.*

†† *Isaias 45:23 Itannu kappay sino Fil. 2:10-11.*

gita i Dios, udde liwattam nu ino akkanantam ino palliwatanino buluntam. 21 Antu gafuna, nalawad nu ammetam massira si laman onnu minum si tayug onnu mangwa si massiki sanna, nu antuweno paggabwatanino liwatino buluntama mangurug. 22 Ino kuruwannino kadda tata mappeafu sino damana a akkanan onnu inuman, ammena nad passangelet sino bafulunnera, nu ammena lud nalawad nu ira pelang anni Diosino mangammu. Maanggammingkeno tolaya ammena paliwatannino nakamma gafu sino akwanna, se natalanggad si nalawarinay. 23 Udde ino tolaya maddaladudwa mappeafu sino makkan, liwa'na nu akkananna, se ino inangwana, ammena naggabwat sino kinurungnga a nalawad. Se nu wara daladudwatam si nalawarino gaaakwantam, liwattam nu akwantangkepay.

Paanggammantammaddino Bafuluntamira A Bakkampelangino Baggitam

(Gal. 6:1-5)

15 Ikkanetama natuyaggino angngurungnga, attammantammaddino pakkuranganino bafuluntamira a nakafuy kepayino angngurudda. Ammetammabbelang dandammannino mappaanggam sikwatam, 2 nu ammena lurino mappaanggam sino bafuluntamira ta akwantamino mappalawad sikwara andino mappatuyag sino angngurudda. 3 Se kunnenoyino inangwa i Kristo. Bakkampelangino baggineno dinandamma, nu ammena lud inattammanino narakkatta inangweno tolayira sikwana. Se kunnino sapiti Dios si, “Ino bungutino tolayira sikwam, Dios, itatallira sikwak.” †4 Ammina neturak si'in sino sapiti Dios, nepetura'nga takesi matulduwanetam. Se gafu sino sapi'na, mattuyaggino nakantam anna damatama attammanino kadidyattam takesi matalanggaddetam sino innanamantama nalawara iya'dana i Dios sikwatam. 5 I Diosino naggabwatannenaya kinatuyangnga nakam anna kinaattam si dyat. Antu naggappayino manuffun sikwayu takesi mittatakayu si nakamma manuntul sino inangwa i Kristo Jesus. 6 E nu kunnenoy, mittatakayuwa maddayaw ki Dios a antuweno Dios anna Ama i Jesu Kristo a Afutam.

Dameno Bakkannira A Judyu A Mesapata Maddayaw Ki Dios

7 Kunna mantu, ibilandonaddino korwanira a mangurug ki Kristo si kakkola'dawira a kakunneno inangwa i Kristo sikwayu. Se nu antuweno akwandaw, madayawi Dios. 8 Ammeyu kalyawan si inangngi Kristo sito lubagga manuffun sino Judyuwera takesi ipaitana si natalakki Dios, se neyakkurungngeno nekariyi Dios sino gagginafurera. 9 Bakkampelang inoy, nu ammena lud inang takesi dama kappayino bakkannira a Judyu a maddayaw ki Dios gafu sino alla'nga sikwara. Antuweno anggamma sapitannino neturakka sapiti Dios a kunna si,

“Ikkami andino bakkannira a Judyu, maddayokami sikwam. Ikantamiyeno addayomi sikwam.” ††

10 Ana kappayino neturakka kunna si,

“Ikkayuwa bakkanna Judyu, makilanggakkayu sino tolayira i Dios.” ‡

11 Ino tata kappay, kunna si,

“Ikkayuwa bakkanna Judyu, maddayokayu nad ammin ki Afu Dios. Ammingkayuwa tolay, maddayokayu sikwana.” ‡‡

12 Ana kappayino neturakki Isaias a kunna si,

“Ananeno meyanaka gaka i Jesse. Antuneno matturay sino bakkannira a Judyu, e antu kappayino innanamanda a mangisalak sikwara.” ‡‡

13 I Dios a naggabwatanino innanamantam, a'dandakayu naggappay si nappelalota langgak anna nasiyanakka nakam gafu sino angnguruddaw sikwana takesi matalanggaddingkeno innanamandaw gafu sino pannakadameno Espirituna a manuffun sikwayu.

Ino Tarabafuwa Netalakki Dios Ki Pablo

14 Kakkolakku, ammukun si nalawarino aggangwayu. Ammuk kappay si odduwennino ammuyu mappeafu sino angnguruddam, e damayunna makkatutuldu. 15 Udde massiki kunnenoy, naturiraka niturak sino korwana sinapikku sikwayu sito turakku takesi ammeyu kalyawan. Naturiraka nassapit si kunnenoy gafu sino kalintiyangkuwa apostola neya'da i Dios gafu sino alla'nga. 16 Pinilinaka masserbi ki Kristo Jesus a manuffun sino bakkannira a Judyu sino pibanyangku sikwara sino nalawara damag. Kunnangke padiyaka mangiwa'lat sikwara ki Dios. E maanggammi Dios a mappa sikwara se nadiosanira gafu sino Espirituna a ana sikwara. 17 Gafu sino nittatangku ki Kristo Jesus, damaka isangelet inaya nasserbiyangku ki Dios. 18 Udde awana korwan si sapitangku nu bakkampelangino inangwa i Kristo Jesus a nusar sikwaka nanuldu sino bakkannira a Judyu takesi manguruwira ki Dios. Ino nanguruwanda, gafu sino netulduk sikwara annino inangwaka initara. 19 Gafu sino pannakadameno Espirituwi Dios, odduweno kakka'bawa inangwaka nangipaita sino kakuruwanneno netulduk. Nangiyafu sey Jerusalem makkiyad sey Ilirico, awana sina'lifangku si ammek sinulduwan sino nalawara damag mappeafu ki Kristo. 20 Se ino ana sikwak, anggangkuwa umang manuldu sino nalawara damag sino lulubbuna ammera kepay diningngaggino mappeafu ki Kristo. Ammek anggamma umang sino lubbuna nanulduwanino korwanira ta

† *Salmo 69:9*

†† *2 Samuel 22:50; Salmo 18:49* ‡ *Deuteronomio 32:43* ‡‡ *Salmo 117:1* ‡‡ *Isaias 11:10*

itupakkuweno netuldura. 21 Ino anggangkuwa akwan,
tuntulangkuweno nepeturakki Dios a kunna si,
"Ino tolayira a ammera kepay naningngag mappeafu
sikwana, dingngaggandana. Massiki ammera kepay
natulduwan, maawatandana." †

Ino Gakkaddi Pablo A Umang Sey Roma

(1 Cor. 16:1-7; 2 Cor. 8:16–9:5)

22 Gafu sino nanulduwangku si palulubbun,
namipidyaka natalantana umang sikwayu. 23 Udde
sitoya, nabalininnino tarabafuk sino korwana lulub-
bun, e gafu se nabayinna aggadandammaka umang
sitan, 24 innanamangku si damakunna umang sitan.
Anggangkuwa umang sey Espanya e massippala'nga
sitan. Nanu masinduwaka makianap sikwayu,
damayuwa manuffun sikwaka umang sey Espanya.
25 Udde sito ingkein, umangngak abbu sey Jerusalem a
miyang si duffun sino tolayira i Dios sinay. 26 Se dinan-
dammino manguruwira sito probinsiya a Macedonia
anna Acaya a mampat si iduffunda sino manguruwira
sey Jerusalem a mawag si duffun. 27 Maanggammira a
manuffun se meannung si antuweno akwanda, se
kunnangke aneno gatu'da sino Judyuwera a mangu-
rug ki Kristo. Se gafu sikwara, diningngaggino bakkan-
na Judyuweno sapiti Dios mappeafu sino kesalakan. E
antu gafuna, nalawad nu manga'dera sino awannino
Judyuwera. 28 Nanu meya'dakun sino Judyuwera sey
Jerusalemino duffuna iyangku, kase'nga maggikkata
umang sey Espanya e massippala'nga sikwayu. 29 E
ammuk si nanu umangngak sitan, dokallingkeneno
duffuni Kristo sikwatam ammin gafu sino pakkaititan-
tam.

30 Kakkolakku, aneno arangngangku sikwayu. Gafu
sino nittatantam si nakam ki Afu Jesu Kristo anna gafu
sino agganggantam si kadda tata a neya'deno Espiri-
tuwi Dios sikwatam, ikiggimallakku si duffunandak si
kararag ki Dios. 31 Ikararaddaw si ammerak ansanino
ammera mangurug sino lubbunna Judyu. Arangngan-
dokappay si maanggammeno tolayira i Dios sey
Jerusalem a mappa sino duffuna inampattino bakkan-
nira a Judyu a iyangku sikwara. 32 Se nu kunnenoy, e
antuweno urayi Dios, maanggammakungke a umang
sitan, e mallawarino nakangku gafu sino pakkaititan-
tam. 33 Mebumbulun nad sikwatami Dios a antuweno
manga'da si nasiyanakka nakantam. Amen.

Ino Nabbebutani Pablo Mappeafu Sikwara Sey Roma

16 Aneno bafaya kolattama manguruwa umangn-
ga sitan. I Febe ino anganna, e antuweno
manuffun sino manguruwira sey Cencrea. 2 Nanu gu-
mamwang sitan, lawarandopena a pagamwangan, se
nanguruggappay ki Afu Jesus, e antuweno meannun-
ga akwanino tolayira i Dios. Nu wara awanna, duffu-
nandonad se odduweno dinuffunanna. Massiki
ikkanak, dinuffunannak kappay.

3 Ibebu'daw sikwara Priscila anni Akila nu man-
antawira. Ireno bulungkuwa masserbi ki Kristo Jesus.
4 Gafu sino nanuffunanda sikwak, nepustareno biyad-
da. Antu gafuna, dokallingkeno pasalamakku sikwara.
E bakkannappelang, nu ammena lud amminino man-
guruwira a bakkanna Judyu, mappasalamatira kappay
sikwara. 5 Sapitandokappay sino manguruwira a
makkakarampat sino balera si aggadandammangkuw-
era.

Ibebu'dokappay ki Epeneto a nadikkatta bulungku
nu manantopay. Antuweno palunguwa nangurug ki
Kristo sey probinsiya a Asia. 6 Ibebu'dokappay nu man-
antawi Maria a nappelalotino nepanuffunna sikwayu.
7 Bebutandokappay sikwara Andronico anni Junia nu
manantawira. Ireno kasiJudyuka bulungkuwa nabalud
gafu sino angngurummi. Naddinnamira a apostol e
nauntera a nangurug ki Kristo amma sikwak.

8 Bebutandokappay ki Ampliato nu manantaw. An-
tuweno iddukangkuwa bulungku gafu sino angngu-
rummi ki Kristo. 9 Massiki payi Urbano a bulungkuwa
masserbi ki Kristo, anni Estakis a iiddukangku kappay,
ibebu'daw nu manantawira. 10 Bebutandokappay ki
Apeles nu manantaw. Inammuyu ammin si natalakka
masserbi ki Kristo. Massiki ino kataabbalayani Aristob-
ulo, ibebu'daw nu manantawira pay. 11 I Herodion kap-
paya kasiJudyuk andino korwanira a mangurug sino
kataabbalayani Narciso, bebutandawira kappay nu
manantawira.

12 Bebutandokappay nu manantora Trifena anni Tri-
fosa. Masserbiyera kappay ki Afu Jesus. I Persida kap-
paya iddukan amminino manguruwira sitan, ibebu'-
daw nu manantaw. Oddu kappepayino tarabafuna a
masserbi ki Afu Jesus. 13 Bebutandokappay nu manan-
tora Rufo annino inana. Natuyaggino angnguruwi Ru-
fo ki Afu Jesus e ino inana, nannakammingke sikwaka
kunnangke inak kappay. 14 Da Asincrito, Flegonte, Her-
mes, Patrobas, Hermas andino ammina bafulundera a
mangurug ki Kristo, bebutandokappay nu man-
antawira. 15 Massiki pera Filologo anni Julia, i Nereo an-
nino kola'nga a bafay, i Olimpas andino ammina bafu-
lundera a tolayi Dios, bebutandaw nu manantawira.

16 Ikkayu ammin sitan, kadda maddadarambalkayu,
ipaitayu si makkaaanggangkayu. Ino manguruwira
sino lulubbun sitaw, bebutanda pay nu manantokayu.

Ino Uddiya Tuni Pablo Sito Tura'nga

17 Kakkolakku, makiggimallakkak sikwayu ta
palanandawino tolayira a manggamma map-
pakakaratway sikwayu. Angganda a darallannino
angnguruddaw gafu sino tanganana ituldura sikwayu.

† *Isaias 52:15*

Aroyuwandawira. 18 Se ino tolayira a kunnenoy,
bakkanni Kristo a Afutamino passerbiyanda, nu
bakkampelangino baggira. Gafu sino sapitanda a
nalawara dingngaggan annino passandayawanda sino
tolayira, mabalabaliyanino tolayira a abbafawino
nakanda. 19 Ammuk si naddinnamino angnguruddaw
ki Kristo si palulubbun, antuweno maanggam-
makungke sikwayu. Udde anggangku si madadag-
gananino laindawa mangwa si nalawad takesi am-
meyun ammuwa mangwa si narakkat. 20 I Dios a man-
ga'da si nasiyanakka nakam, ammena mabayag e pan-
gaffutandakayu ki Satanas a kunnangke pappi'-
nakkandaw. Allakkandakayu nad ammini Jesus a Afu-
tam.

21 I Timoteo a bulungkuwa masserbi ki Kristo, bebu-
tanna nu manantokayu sitan. Massiki ino kasiJudyuki-
ra a da Lucio, Jason, anni Sosipatro, bebutandakayu
kappay.

22 Ikkanak kappayi Tercio a nepanurakki Pablo sitaw,
ibebukku pay nu manantokayu se buluntakayuwa
mangurug ki Afu Jesus.

23 Bebutannakayu kappayi Gayo. Antuweno makwan
balay sino pagyanangku e ino baleneno pakkakaram-
pattanino manguruwira ki Kristo sitaw. I Erasto a ti-
sorero sitawa lubbun, bebutannakayu, e i Cuarto kap-
paya kolattam, bebutannakayu kappay.

24 Allakkandakayu nad ammini Jesu Kristo a Afutam.
Amen. †

Dayawantammaddi Dios

25 Dandayawantammaddi Dios. Antu pelangino
makadama a mappatuyag sino angnguruddaw takesi
meannungino akwandaw sino nalawara damaga
ibanyaggu mappeafu ki Jesu Kristo. Inaya nalawara
damag, amme nepakaammuwi Dios sino tolayira si'in,
udde sito ingkein, nepakaammuna si ammina tolay.
26 Ino nepetura'nga sino gumalabbunnera si'in,
nepakaammurenaya nalawara damag. E i Dios a ag-
gabiyag si makkikiyad, sinapi'na si mebanyangngad si
ammina lulubbun takesi dingngaggan ammina tolay e
kuruwanda.

27 I Dios pelangino nalaing si ammin. Dandayawan-
tammad si makkikiyad gafu ki Jesu Kristo. Amen.

† *Iyawa bersikulu, awan sino kaodduwana manuskritu sino dami'na Griego.*

1 Corinto

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a piniliyi Kristo Jesus si apostolna
gafu se antuweno urayi Dios. Ino bulungku sitaw i
Sostenes a kolattama nangurug. 2 Antuyawino tura'mi
sikwayuwa makkakarampat sitan Corinto a maddayaw
ki Dios. Pinilirakayuwa nabbali si nadiosana tolena ga-
fu sino nittatandaw ki Kristo Jesus. E bakkanna ikkayu
pelangino pinilina a nabbali si tolena, nu ammena lud
ammina tolay si palulubbuna maddayaw ki Afu Jesu
Kristo, se antuweno Afutam ammin. 3 Allakkandakayu
naddi Dios a Amatam anni Afu Jesu Kristo, e pas-
siyanakkanda naddino nakandaw.

Ino Nappasalamatani Pablo Gafu Sino Nalawara Neya'da I Dios Sino Corintowera

4 Kanayunaka mappasalamat ki Dios gafu sino
dokalla duffunna sikwayu gafu sino nittatandaw ki
Kristo Jesus. 5 Se gafu sino nittatandaw sikwana, odd-
uweno neduffuni Dios sikwayu. Gafu sinaya duffunna,
naawatandawingke ino kakuruwana tuldu anna
nalaingkayunna mituldu sinay. 6 Antuweno mangipaita
si gakkuruwa kinuruddawino netuldumi sikwayu map-
peafu ki Kristo. 7 Gafu sinay, awaningke pakkuranган-
daw sino naddadaruma a pannakadama a iya'da i Dios
kiyad sino pattaronandaw sino puliyani Jesu Kristo a
Afutam. 8 Imutandakayu takesi mattuyaggino angngu-
ruddaw makkiyad sino uddina aw, takesi awaningke
kabalawandaw onnu pakkurangandaw naso puliyani
Afu Jesu Kristo a mangukum. 9 Se matalakki Dios a
namili sikwayu takesi mesapakkayu sino Abbingnga a i
Jesu Kristo a Afutam.

Ino Netuni Pablo Mappeafu Sino Nattatarukkiyanda Sey Corinto

10 Ikkayuwa kakkolak, gafu ki Jesu Kristo a Afutam,
mappekakallakkak sikwayu ta pittatandawino nakan-
daw, e ammekayu maggagaradwa. Mittatakayu nad si
nakam anna gakkad. 11 Kunnenoyino sinapikku sik-
wayuwa kakkolakku, se aneno kataabbalayanira i Cloe
a nipadamag sikwak si mattatarukkikayu sitan. 12 Ino
diningngaggu, naddadarumeno ita'daddaw, se
kungkanuweno korwanira si, “I Pabloweno tuntulam-
mi.” E ino korwanira pay, kunda si, “I Apolosino tuntu-
lammi.” E ino korwanira kappay, kunda si, “I
Pedroweno tuntulammi,” e kungkappayino korwanira
si, “I Kristoweno tuntulammi.” 13 Ma, naggagaradwa
kaddi Kristo ta naddadarumeno tuntulandaw? Ma,
ikkanak kaddino natay sino krusa nappaga sino liwa'-
daw? Nabawtisarangkayu kad takesi mesapakkayu sik-
wak a bakkan ki Kristo? 14 Maanggammak, se da
Crispo anni Gayo pelangino binawtisarangku sitan.
15 Awana korwan si binawtisarangku sikwayu, an-
tuweno awana massiki tata sikwayuwa makasapit si
binawtisarantakayu ta mesapakkayu sikwak. 16 Ay, on
karud, binawtisarangku kappera Estefanas a taabbal-
ay. Awaninna korwan si madandangkuwa binawtis-
arangku sikwayu. 17 Se ammerak dinunduni Kristo a
mamawtisar, nu ammerak lud dinunduna umang
mangipakaammu sino nalawara damag mappeafu sik-
wana. Sino nangwangku sinay, ammek nusar si naar-
tiya sapita mangipaita sino kinalaingku, tantaro nu
maariyeno pannakadameno tuldu mappeafu sino
natayani Kristo sino krus.

I Kristoweno Kaitanino Pannakadama I Dios Annino Kinalaingnga

18 Ino tolaya ammera mangurug e makastiguwerana,
aridda si awana serbineno tuldu mappeafu sino
natayani Kristo sino krus. Udde ikkanetama mesalak
gafu sino nanguruwantam, ammutam si inaya tul-
duweno kaitanneno pannakadama i Dios. 19 Antuweno
anggamma sapitannino nepeturakki Dios a kunna si,
“Affutangkuweno kinalaingino nalaingira a tolay andi-
no naadalira, e ipaitak si awana serbineno kinalainda.”
†

20 Nu kunnenoy, wara kad serbineno kinalaingino
nalaingira a tolay andino mammesturuwerana lintig
andino gumasassapitira sito lubag? Se nepaita i Dios si
awana serbineno kinalainda a naggabwat sito lubag.
21 Se gafu sino kinalaingi Dios, dinandamma si amme
dama a ammuwanino tolayira gafu sino kinalainda, se
ino anggamma, mesalakanira gafu sino panguruwan-
da sino ibanyammi mappeafu ki Kristo a nganannino
ammera mangurug si awana serbina. 22 Ino Judyuw-
era, sapitanda si awana serbina, se ammera mangu-
rug nu awana itanda si kakka'bawa panguruwanda. E
ino Griegowera, ammera kuruwannino massiki sanna

† *Isaias 29:14*

a ammena mekunna sino kunda a kinalaing. 23 Udde massiki nu kunnenoy, ibanyammi kepayi Kristo a nelansa sino krus. Kababanningkeno Judyuwera a dingngaggan, e dandammannino bakkannira a Judyu si awana serbina. 24 Udde ammina piniliyi Dios a mangurug, Judyu onnu bakkanna Judyu, ammura si ino natayani Jesu Kristo sino krus ino kaitanino pannakadama i Dios annino kinalaingnga. 25 Se ino inangwa i Dios a kunnino tolayira si awana serbina, ipaitana si dokallino kinalaingnga amma sino ammina kinalaingnga tolay. E inaya dinandanda a kinakafuyna, natuyag amma sino ammina pannakadamara.

26 Kakkolak, ammeyu nad kalyawanino akkakokwayu sin namiliyani Dios sikwayuwa mangurug. Bisangkayu ke a naadal sino angngitana tolay. Bisangkayuke kappaya nasaaran onnu abbingnga ba'nang. 27 Se piniliyi Diosino awana serbina sino angngitana tolay takesi atallanneno massapit si nalaingira. Pinilina kappayino nakafuyira sino angngitana tolay takesi atallanneno massapit si aneno pannakadamara. 28 Pinilina kappayino kakallakkira a babbalawannino tolayira, takesi ipaitana si ino patiyanda sito lubag, awana serbina sikwana. 29 Kunnenayino inangwana takesi awaningke a tolaya makadama a maddayaw sino bagginangkepay sino a'langi Dios.

30 Udde i Diosino nisapat sikwatam ki Kristo Jesus, e nepabbalina si antuweno paggabwatanino kinalaintam. Gafu ki Kristo, mebilangetam si naggaddang ki Dios, nabbaliyetam si nadiosana tolena, e nawayanetam sino kinaaripantam si liwat. 31 Antu gafuna, tuntulantammaddino nepeturakki Dios a kunna si,

"Nu wara manggamma massangelet, isangele'na naddino inangwa i Afu Jesus." †

Ino Damag Mappeafu Ki Kristo, Antuweno Kapatiyan

2 Ikkayuwa kakkolak, wasin inangngangku sitana mibanyag sino ipakaammuwi Dios mappeafu ki Kristo, ammek nusar si naunagga sapit onnu kinalaingnga tolay. 2 Se dinandangku si pittatangkuweno tulduk sikwayu mappeafu ki Jesu Kristo, kumaral sino natayanna sino krus. 3 Sin nagyanangku sitan, nakafuyak anna mayya'yakkak gafu sino talok, tantaro nu ammek dama a akwanino nepakwa i Dios sikwak. 4 Sin sinulduwantakayu, ammek kappay nusar si makaawisa sapita mangipaita sino kinalaingku, nu ammena lurino pannakadameno Espirituwi Dios ino nipakurug si gakkuruwino netulduk. 5 Kunnenayino inangwak takesi ammeyu talakkannino kinalaingnga tolay, nu ammena lurino pannakadama i Dios.

Ino Gakkuruwa Kinalainga Maggabwat Ki Dios

6 Massiki nu kunnenoy, aneno naunagga ituldumi sino tolayira a natuyaggino angngurudda, udde ammena mekunna sino kinalaingnga tolay sito lubag. Ammena kappay mekunna sino kinalaingino matturayira, se maawanneno kinalaing anna turera. 7 Inaya kinalainga ituldumi, antuweno naunagga dinandammi Dios mappeafu sino kesapatantam sino kedayawanna. Massiki ammena nepakaammu makkiyad sito ingkein, dinandamma sin ammena kepay nakwa yo lubag. 8 Amminino turayira sito lubag, ammerangke naawatan inoya kinalaingi Dios, se nu naawatanda nad, ammera nad nepakrusino madandayawa Afutam. 9 Ino sapitammiyeno keyakkuruwanino nepeturakki Dios si'ina kunna si,

"Ino ammena kepay naita onnu nadingngangngа tolaya ammera madandam, antuweno nedadani Dios a iya'da sino manggammira sikwana." ††

10 Inoyira a amme nepakaammuwi Dios si'in, nepakaammuna sikwatam sito ingkein gafu sino Espirituna. Se awana ammena inammu, massiki ino naunaggira a dinandammi Dios. 11 Ino kakunnana, awana nakaammu sino nakamma tolay nu ammena ituldu, se antu pelangino nakaammu sino nakamma. Kakunnana kappay ki Dios, awana nakaammu sino nakamma nu bakkampelangino Espirituna. 12 Udde ikkanetama mangurug, dinunduni Diosino Espirituna a magyan sikwatam. Ammena nekunneno annandantam sino tolayira sito lubag, se maggabwat sino Espirituna a dinundunna, e damatama maammuwanino nalawara iya'da i Dios sikwatam.

13 Gafu sinay, amminino ituldumi, ammena naggabwat sino kinalaingnga tolay anna nakanda, nu ammena lurino Espirituwi Diosino naggabwatanna. E lawarammi kappaya mituldu sino mappeafu ki Dios sino tolayira a naa'dan sino Espirituna. ‡14 Udde ino tolayira a awanino Espirituwi Dios sikwara, ammera kuruwannino maggabwat sino Espiritu, se awana serbina sikwara, e ammera kappay dama a maawatan, se maawatampelang gafu sino duffunino Espirituwi Dios. 15 Udde ino tolaya naa'dan sino Espirituwi Dios, melasinneno kinalawad anna kinarakkat si amammin. Udde ino tolaya awanino Espirituwi Dios sikwana, ammenangke maawatanino ana sino nakammino tolaya mangurug. 16 Se kakunnaneno nepeturakki Dios a kunna si,

"Wara kad makaammu sino nakammi Dios onnu makatuldu sikwana?" ‡†

† *Jeremias 9:24*

†† *Isaias 64:4* ‡ *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw: Gafu sinay, sino panulduwammi mappeafu ki Dios, ammemi usarannino sapita naggabwat sino kinalaingnga tolay, nu ammena lurino sapita itulduweno Espirituwi Dios sikwami.* ‡† *Isaias 40:13 Itannu kappay sino Rom. 11:34.*

Awan, udde ikkanetama mangurug, ammutamino nakammi Kristo, se aneno Espirituna sikwatam.

Ino Nangammuwani Pablo Si Ammena Kepay Natuyaggino Angngurudda

3 Udde ikkayuwa kakkolak, sin nagyanangku sikwayu, ammetakayu dama a sinulduwan a kakunneno annulduk sino tolayira a natuyagginnino angngurudda, nu ammetakayu lud nebilang si kunnangke kalu'bit sino angnguruddaw, se inangwayu kepayino panggammanino baggiyungkepay. 2 Antu gafuna a awana naunag si netulduk sikwayu, se kundawingke kalu'bita massusu kepay e ammena makattamma mangngan. Massiki sito ingkein, ammekayu kepay makaawat sino naunagga tuldu, 3 se tuntulandokepayino panggammanino baggiyungkepay. Sapitangku yaw se mattatarukki anna makkaimaimalkayu kepay. Inaya akwandaw, ipaitara si nekunna kepayino nakam anna aggangwayu sino ammera mangurug. 4 Nu sapitannino korwanira sikwayu si ikkanakino tuntulanda, e sapitangkappayino korwanira si i Apolosino nalawara tuntulan, ammena kad nekunneno aggangwayu sino akwanino ammera mangurug?

Ino Maawatanda Nad Mappeafu Sino Asserbiyeno Apostolira

5 Inyakamingke ma'lud anni Apolos a pattatarukkiyandaw? Aripandakami pelangi Dios a inusarna a nanuldu sikwayu takesi manguruggayu. Inangwami pelangino netala'nga sikwami. 6 Kunnangke ikkanakino nammula si bukal e i Apolosino nabbangufung, udde i Diosino nappatufu. Se ikkanakino palunguwa nanuldu sino sapiti Dios sikwayu e dinadagganani Apolos, udde i Diosino namadokal sino angnguruddaw. 7 Bakkanna napatiyino nammula annino nabbangufung, nu bakkan luri Dios, se antuweno nappatufu. 8 Nakkunneno gakkaddino nammula annino nabbangufung, udde malabutanirana a meannung sino inangweno kadda tata. 9 Ikkamiya manuldu, mabbafarulungkamiya masserbi ki Dios. E ikkayuwa tulduwammi, kunnangke ikkayuweno uma i Dios.

Ino tata kappaya amparingnga, kunnangke ikkayuweno balayi Dios a pepata'dangnga sikwami. 10 Gafu sino pannakadama a neya'da i Dios sikwak, kunnangke nalaingaka mamata'dag si balay. Ikkanakino niyekwa sino fundasiyonneno balay, e ino korwanireno nitupak sino neyafuk. Udde kadda tata, annaranna nad takesi nalawarino panupa'nga. 11 Se ammenan mapataliyanino fundasiyona nepata'daggi Dios a i Jesu Kristo. 12 Udde ino manulduwera a kunnangke mitupakkira sino balay, naddadarumeno usaranda. Ino korwanira, nalawarino usaranda a kunnangke bulawan anna gumbang anna nangina a batu. Udde ino korwanira, ammena napaddattino usaranda a kunnangke kayu anna akun anna dami. 13 Udde nanu mada'ngeno awa pangukumani Kristo si ammin, maitaneno kinapatingngeno inangwana kadda tata a nanuldu. Se inona makwa, kunnangke masikkulan amminino nepata'dadda takesi maita nu sanneno mabattang. 14 Ino tolaya ammena masikkulanino nepata'dangnga sino fundasiyon, ananeno labu'na ki Dios. 15 Udde ino tolaya masikkulanneno inangwana, awana labu'na ki Dios. Mesalak kappay, udde kunnangke ino tolaya nakali'wa sino nasikkulana balay a ino pelang baggineno neyanona.

16 Ma, ammeyu kad ammu si ikkayuweno kunnangke balayi Dios e magyanino Espirituna sikwayu? 17 Antu gafuna, nu wara manaral sinaya balayi Dios a manuldu si siri, darallannira kappayi Dios, se nadiosanino balena. E awana korwan si balena, nu bakkangkayuwa mangurug.

18 Ammeyu nad balabaliyanino baggiyungkepay. Nu wara sikwayuwa mibilang sino baggina si nalainga mekunna pelang sino kinalaingino ammera mangurug, antuweno nabaliyan. Maawangngad si talekkurannenaya kinalaingnga takesi mabbali si nalaing sino gakkuruwa kinalainga maggabwat ki Dios, massiki balawannino tolayira. 19 Se ino kinalainga patiyannino ammera mangurug, awana serbina ki Dios. Se aneno nepeturakki Dios a kunna si, “Ino innanamanino tolayira a kinalainda, antuweno pangaffuti Dios sikwara.” †20 E ana kappayino neturakka kunna si, “Ammuwi Dios si awana serbineno dandammannino nalaingira a tolay sito lubag.” ††21 Kunnantu, awan nadda massangelet mappeafu sino kinalaingngeno tolaya tuntulanna, se akwayuwera ammin. ‡22 Awana amme neya'da i Dios si manuffun sikwayu, se neya'darakami anni Apolos anni Pedro. Massiki ammina ayaw sito lubag, kunna payino biyaddaw, ino katayandaw, ino makwa sito ingkein, annino makwa so maddagguna aw, neya'dera ammini Dios si pallawarandaw. 23 Akwayuwera ammin se akwarakayuwi Kristo, e i Kristo, akwa i Dios.

Ino Nalawara Aggangweno Apostolira I Kristo

4 Antu gafuna, ibilandakami nadda apostol si aripanni Kristo a nitalakkani Dios sino tarabafuwa mituldu sino kakuruwana ammena nepakaammu si'in. 2 Ammuyu si ino tolaya aneno tarabafuwa netalak sikwana, maawag si akwanneno nepakweno afuna. 3 Ammek pabburuburungino sapitandaw onnu ino sapitannino korwanira mappeafu sino tarabafuk, se i Kristoweno Afuk. E massiki ikkanak, ammek dama a sapitan nu nalawad onnu narakkattino akwangku. 4 Awana ammuk si inangwaka narakkat sito tarabafuk, udde bakkan inayino mamakurug si awana liwakku. I Afu Je-

† *Job 5:13* †† *Salmo 94:11* ‡ *Itannu kappay sino Rom. 8:17, 32.*

sus pelangino nakaammu, se antuweno mangukum sikwak. 5 Kunnantu, ammeyu nad untanana ukumannino kasittoleyu, nu ammeyu lud taronanino atto'na awa puliyani Afu Jesus takesi antuweno mangukum. Ipakaammunaneno ammina neimad sino nakammino tolayira, massiki ino gakkuruwa gakkadda a ammena kepay maimunuwan. † Antuneno panayawani Dios sino kadda tolaya meannung sino inangwana.

6 Kakkolak, sinapikku ammin inay sikwayu mappeafu sikwami anni Apolos takesi matulduwangkayu. Se anggangku si sumuntulkayu sikwami takesi ammeyu kontaranino neturakka sapiti Dios a kunna si ammekayu nad mamaduma si tolay. Ammeyu nad passangeletino tata a manuldu sikwayu a balawandawino tata. 7 Ariddaw nakuy si nedumakayungke sino korwanira a mangurug. E ino kinalaindaw, ariddaw si naggabwat sikwayu a amme neya'da i Dios. Se nu ammuyu si i Diosino nanga'da sikwayu, ammeyu nad passangelet a kunnangke ikkayuweno naggabwatanna.

8 Dandammandonakuy si awaninna kurangngeno ammuyu mappeafu ki Dios, e anen sikwayuweno ammina pannakadama a iya'dana. Ariddaw si nabbalikayun si ari sino patturayani Dios, udde sikwamiya apostol, awangkepay. Nalawad nu gakkuruwa arikayu, takesi makiturekami penad sikwayu. 9 Se ino annandangku, kunnangke ikkamiya apostolino nepabbaliyi Dios si kaabbafawana tolay a kakunneno balurira a nasentensiyana matay sino a'langino tolayira, e buyan ammina tolay andino ammina anghel. 10 Gafu sino nasserbiyammi ki Kristo, kunda si abulkami, udde ikkayu, kundaw si nalaingkayu gafu sino nesapatandaw sikwana. Ikkami, nakafuykami, udde ikkayu, talakkandawino pannakadamayu. Dayawandakayuweno tolayira, udde balawandakami. 11 Makkiyad sito ingkein, mabisingkami, mauwokami, anna makkurangkami si barawasi. Awana fustu si pagyanammi, e odduweno mappadyat sikwami. 12 Lappattammiya mattarabafu takesi wara ikatolemi. Nu wara narakkat si sapitannino tolayira sikwami, ammemi pelang tabban, nu ammemi lud ikarararanira ki Dios takesi duffunannera. Nu ilopalope'dakami, attammammi pelang. 13 Nu pakarakkattandakami, makitatabbaggami si nalawad. Udde kiyad sito ingkein, ibilandakami kepayino tolayira si kararakkattan a kunnangke amaka metakkubbelang.

14 Ammek neturak inay ta kaatallandaw, nu ammek lud neturak ta matulduwangkayu, se iiddukantakayuwa kunnangke abbingku. 15 Se massiki parifurifuwera a mimut sino angnguruddaw ki Kristo, ikkanappelangino pannakaamayu. Se sin nanulduwangku sikwayu sino nalawara damag, nabbaliyak si amayu gafu sino nanguruwandaw ki Kristo Jesus.

† *Itannu kappay sino Rom. 2:16.*

16 E gafu se ikkanakino amayu, mappekakallakkak si ikkanakino tuntulandaw. 17 Gafu se anggangku si tuntulandak, dinundungkuwi Timoteo a umang sitan. Antuweno ibilangku si iiddukangkuwa abbing gafu sino angngurungnga ki Afu Jesus, e matalak kappaya masserbi sikwana. Ipadandamma sikwayuweno aggangwak gafu sino angnguruggu ki Kristo Jesus a kunna kappayino itulduk sino amminira a mangurug si palulubbuna umangngangku.

18 Aneno korwanira sikwayuwa iyantoreno baggirangkepay se aridda si ammekun muli sitan. 19 Udde ammena mabayag e umangngak sitan, nu antuweno panggammani Dios, kase'nga itan nu wara pannakadameno tolayira a miyantaw sino baggira, onnu bifidda pelangino makasapasapit. 20 Se nu gakkuruwa matturayi Dios sikwatam, bakkanna bifiddam pelangino massapit, nu ammena lud maiteno pannakadamana sikwatam. 21 Sanneno anggandaw? Nu ammeyu talekkuranino narakkatta akwandaw, umangngak sitana maniwa'wat sikwayu. Udde nu nalawarino akwandaw, ipaita'ngeno agganggangku anna kinanakangku sikwayu.

Ino Kalintiyanda A Mappaanaw Sino Bulunda A Nalliwat

5 Aneno diningngagguwa nakwa sitana kaddadakkutingke. Ino diningngaggu, ana kanuweno tata sikwayuwa inatawaneno ataweno amana a nanoman sikwana. Massiki ino ammera mangurug ki Dios, ammera mangwa si kunnayan. 2 Udde massiki kunnenoyino nakwa, passangele'dokepayino kinalawaddaw. Maatallangkayu nad gafu sino inangweno bulundaw e paanawandonad takesi ammenan mebulun sikwayu. 3 Se massiki awanak sitan, aggadandammantakayu kepay, e gafu sino kalintiyangkuwa neya'da i Afu Jesus, dinandangkuweno akwandonadda mangastigu sitana tolay, se kunnangke anak sikwayu. 4 Kunnayawino akwandonad. Makkakarampakkayuwa kunnangke anak sitan, e gafu sino pannakadama i Afu Jesus a magyangkappena sikwayu, 5 iya'dayuna yana lalaki ki Satanas †† takesi padyatanneno baggina e bobolinnaneno inangwana takesi mesalakan naso awa puliyani Afu Jesus.

6 Narakkattingke ino piyantawandaw sino baggiyu. Inammuyu keneno sapita kunna si, “Nu medaggeno bisangnga lebadura sino maakkan, malana malamitan ammin.” Antu kappayino makwana sikwayu, nu ammeyu paanawan inaya narakkatta tolay. 7 Ibbattandonaddino dadana aggangwayuwa narakkat a meyamparig si lebadura, takesi awaningke narakkat sikwayu. Nu antuweno akwandaw, mekunnakayu sino bawuwa

†† *Ino anggamma sapitannino keya'danino tolay ki Satanas, ariyanda sino grupura. Itannu kappay sino 1 Tim. 1:19-20 mappeafu sikwara Himeneo anni Alejandro a neyalawakkappay ki Satanas.*

tinapaya awana lebadurana. Ammuk si kakunnayun inay gafu sino nanguruwandaw ki Kristo. Se i Kristo, meyamparig si ubbunna karnerowa mewa'lat sino fiyestana La'wutan, e natayin takesi mawayanetam sino liwattam. †8 Kanayuntammadda dandammannino natayani Kristo. Talekkurantammaddino ammina narakkatta aggangwa a meyamparig si dadana tinapaya aneno lebadurana. Pataliyantammad sino bawuwa tinapaya awana lebadurana a ino anggamma sapitan, kuruwantamino gakkuruwa tuldu anna akwantamino fustuwa awan tanakwan sino nakantam.

9 Ino sinapikku sikwayu sino turakku si'in, †† ammekayu nad mebumbulun sino tolayira a millalaki anna mimbafay. 10 Udde ammek anggamma sapitan si ammekayu mebulun sino ammera manguruwa mangwa si kunnayan onnu ino naingapira onnu ino mattakawira onnu ino maddayawira si sinandios. Se nu anggandawa aroyuwanira ammin, anawandonad yo lubag. 11 Ino anggangku sapitan, nu wara tolaya massapit si kola'daw si angngurug, gampade mangwa si narakkat a kunnangke makidurug si bakkanna atawana onnu naingap, maddayaw si sinandios, minabbobok, minapparatu si sapit, onnu gumatakaw, ammekayu nad mebumbulun sikwana. Nu wara massapit si mangurug e kunnenoyino akwanna, massiki makikkan sikwana, ammayandaw.

12,13 Awana kalintiyantama mangukum sino tolayira a ammera kepay mangurug, se i Diosino makaammu sikwara. Udde ikkanetama mangurug, aneno kalintiyantama mangukum anna mama'gang sino bafuluntamira a mangurug, se aneno neturak sino sapiti Dios a kunna si, “Paanawandonad sikwayuweno mangwa si narakkat takesi ammenan mebumbulun sikwayu.” ‡

Ammera Nad Idarumino Kakunnara A Mangurug

6 Nu wara pattatarukkiyandaw, sandolang idaruminо bulundawa mangurug sino ukuma ammena nangurug? Ino nad paddisisiyonandawino tolayira i Dios. 2 Ma, ammeyu ammu si ikkanetama tolayi Diosino mangukum sino ammina tolayira sito lubag naso maddagguna aw? ‡† Nu antuneno akwantam, sandolang amme madisisiyonanino bisampelanga ammeyu pakkinawatan? 3 Ammeyu kappay ammu si ikkanetammeno mangukum sino anghelira? Nu damatama mangwa si kunnenoy, mannanotinnadda disisiyonandawino bisangnga problemayu sito lubag. 4 Nu wara kunnenoya ammeyu pakkinawatan, sandolang ipaukum sino ammera manguruwa awana kalintiyanda sikwayu? ‡‡5 Maatalkayu nad sinaya akwandaw. Ma, awaningke massiki tata sikwayuwa nangammuwa maddisisiyon sino kasuyuwa mangurug? 6 Udde ino akwandaw, idarundawino kakunnayuwa mangurug, e ipaukundaw sino ammera mangurug.

7 Ino pakkadarudarumandaw, antuweno mangipaita si kurangino angnguruddaw ki Dios. Unoyneno purayandopelangino mangwa si narakkat sikwayu. Unoyneno maawanangkayu sino kukwayu amma sino maddarungkayu. 8 Udde bakkan inayino akwandaw, nu ammena lud ikkayungkepayino mangwa si narakkat anna maddarogat sino kukweno korwanira, massiki sino kakkola'dawira a mangurug.

9 Ma, ammeyu kad inammu si ino mangwa si narakkat, ammena mesapat sino patturayani Dios? Itandaw takesi ammeyu balabaliyanino baggiyungkepay, se ino mangwa si kaddadakkut, ino maddayaw sino sinandios, ino makibulun, annino manggamma makidurug sino kakunnana a lalaki, ammena dama a mesapat sino patturayani Dios. 10 Ammena kappay mesapatino gumatakaw, ino naingap, ino minabbobok, ino mamaraparal, annino tulisan. 11 Kunnenoyino aggangweno korwanira sikwayu si'in. Udde sitoya, nadalusangkayun sino ammina liwa'daw, nabbalikayun si tolayi Dios, e ibilandakayun si naggaddang sikwana. Nakwa ammin inay gafu sino inangwa i Afu Jesu Kristo annino pannakadameno Espirituwi Dios.

Akwa I Diosino Baggitama Mangurug

12 Ana sikwayuweno massapit si, “Damatama akwanino ingkelamanga anggantam.” Gakkurug, udde ammena anggamma sapitan si makaduffun sikwatamino ammina damatama akwan. Massiki nu damaka akwanino ingkelamanga anggangku, ammek akwan tantaro nu mawamanak e ammekun maibbattan. 13 Ana kappayino massapit si, “Ino maakkan, inangwa i Dios a meyekwa sino kuyung, e ino kuyung, inangwana kappay si pagyananino maakkan.” Gakkuruwinay, udde gumamwangngeno awa pappakiyarani Dios sino maakkan andino kuyuntam. Udde ammena anggamma sapitan inay si inangwaneno baggitam ta akwantamino panggammantama narakkat. Se ino baggitam, inangwana a mearipan ki Afu Jesus, e i Afu Jesus, imutanneno baggitam. 14 Se massiki matayino baggitam, pangngangolindetamma kappayi Dios gafu sino pannakadamana a kakunnaneno nappaangngangoliyanna ki Afu Jesus.

15 Ma, ammeyu kad ammu si ino baggitama mangurug, partineno baggiyi Kristo? Nu kunnenoy,

† *Ino gagangena Judyu sino fiyesta a mingngan si La'wutan, maawag si itakkudda ammina lebadura a ana sino balera, kasera mamarti si karnero sino kadarama'na. Antu gafuna, nu napartiyennino karnero, narakkat nu wara nabuna si lebadura.* †† *Agyanino neturakki Pablo sino manguruwira sey Corinto a naunta sito turak, udde ammena mebilang si palunguwa tura'nga sikwara, se ammetam ammuweno bagga'na.* ‡ *Deuteronomio 17:7* ‡† *Itannu kappay sino Luc. 22:28-30.*

‡‡ *Ino tata kappaya anggamma sapitan: Nu wara kunnenoya ammeyu pakkinawatan, ipaukundonad sino massiki kaabbafawan sino grupuyu.*

damatangkadda mappa sino partineno baggiyi Kristo takesi idaggatam sino baggineno maayota bafay?
16 Ammeyu kad ammu si ino lalakiya makidurug si kunnenaya bafay, mittateno baggira? Se antuweno sapitannino nepeturakki Dios a kunna si, “Mittateno baggira a adwa.” †17 Udde ino tolaya mesapat ki Afu Jesus, mittatera si nakam.

18 Kunna antu, ammeyu nad duruwannino bakkanna atawayu. Aroyuwandawino liwata kunnenoy. Se inaya liwat, tanganan sino ammina korwana liwat sino annaralna sino baggi, se nu duruwandawino bakkanna atawayu, darallandawino baggiyungkepay. 19 Ammeyu kad inammu si ino baggiyu ino balayino Espirituwi Dios a neya'dana sikwayu? Bakkanna ikkayuweno makangkwa sino baggiyu, nu ammena luri Dios, 20 se napatiyino nepaggatangnga sikwayu. Antu gafuna, imutandonaddino baggiyu takesi medayawi Dios sino ammina akwandaw.

Ino Mappeafu Sino Angngatawa

7 Sitoya, tabbangkuweno nebebu'dawira sikwak sin nanurakkandaw. Nalawad nu ammena mangataweno tolay. 2 Udde gafu se odduwera a tolaya mangayoyung sino bakkanna atawara, unoyneno ammina lallaki, mangatawera, anna ammina bafay. 3 Ino lalakiya aneno atawana, iya'dana naddino baggina sino atawana a ammena ammayan. Massiki ino atawana a bafay, iya'dana kappenaddino baggina sino atawana a ammena ammayan, se antuweno meannung sino akkatafalera. 4 Se ino bafay, bakkanna antuweno makangkwa sino baggina, nu ammena lurino atawana. Kunna kappayino lalaki, bakkanna antuweno makangkwa sino baggina, nu ammena lurino atawana. 5 Ikkayuwa matawa, ammeyu nad ammayannino panggammanino atawayu, nu ammeyu abbu pattatabban ta ammekayu maddurug si pipidya aw takesi mawayangkayuwa makkararag. Udde nanu masinduweno awa nattatabbandaw, madduruggayu kappena takesi ammerakayu tutunggungani Satanas nu ammeyu mafuwaddanino panggammanino baggiyu.

6 Sinapikku inay takesi maammuwandawa damayuwa mangatawa, udde ammek sapitan si maawag si mangatawakayu. 7 Se ino kakuruwanna, anggangku si mekunnakayu nad ammin sikwaka ammena mangatawa. Udde ammuk si ammena dama se nangangananinо neya'da i Dios a pannakadamatam, se neya'dana sino korwanireno pannakadamara a miyattamma amme mangatawa, e tangananino neya'dana sino korwanira.

8 Ikkayuwa ammena kepay nangatawa anna ikkayuwa bafalu, ino sapitangku sikwayu, nalawad nu ammekayu mangatawa a kakunnak. 9 Udde nu ammeyu mafuwaddanino panggammanino baggiyu, tawwareno mangatawakayu. Se unoyneno mangataweta amma sino pakeaattanteno panggammanino baggita.

10 Ikkayuwa aneno atawara, antuyawino itungku sikwayuwa bakkanna naggabwat sino nakangku, nu ammena luri Afu Jesusino nassapit. †† Ino bafay, ammena nad ikatwayino atawana. 11 Udde nu ikatwena, ammena nad mangatawa si korwan, udde damana a muli sino atawana. Kunna kappay sikwayuwa lallaki, ammeyu nad ikatwayino atawayu.

12 Antuyawino itungku sikwayuwa korwana tattafalaya ammena kepay nanguruwino tata. Udde iyawa tun, bakkanna sinapiti Afu Jesus, nu ammena lud naggabwappelang sikwak. Nu wara tata si lalaki sikwayuwa nangurug e ammena kepay nanguruwino atawana, ammena nad ikatwayino nangurug nu anggammino atawana a makiigyan sikwana. 13 Kakunnana kappayino bafaya nangurug. Nu ammena nanguruwino atawana, udde anggamma kepay makiigyan sikwana, ammena nad ikatway. 14 Se ikkayuwa nanguruwa ammena nanguruwino atawana, ibilangi Diosino atawayu si akwana gafu sikwayu. Se nu ammena kunninoy, mekunneno abbindaw sino abbingino ammera nangurug. Udde ino kakuruwanna, ibilangngera kappay si akwana. 15 Udde nu anggammino ammena nanguruwa ikatwayino atawana a nangurug, purayanna nabbelang. Ammena nad fuwaddan, se anggammi Dios si nasiyanakkino biyaddam. 16 Se massiki nu ammem paanawan, ammem ammu nu maawisnuweno atawama mesalakan onnu awan.

17 Ino nalawara akwantam ammin, itupa'ngaddino kadda tateno gagangaya biyaya neya'da i Dios sikwana, a antuweno gagangaya biyangnga sin namiliyani Dios sikwana a nangurug. Kunnenayino itulduk sino manguruwira si palulubbun. 18 Gangngariyan, nu wara tolaya nakugitin sin liyena a nangurug, ammena nad tufukannino kaariyanino kugi'na. E kunna pay, nu wara tolaya ammena nakugit sin nanguruwanna, ammena nad mappakugit. 19 Se awana patingnga ki Dios nu nakugitino tolay onnu awan. Ino napatig sikwana, antuweno panguruwantam sino sapi'na. 20 Massiki sanneno gagangaya biyangnga sin nanguruwanna, ammena nad angkakwan nu awana rakka'na ki Dios. 21 Nu aripangka sin nanguruwannu, kadde. Udde nu wara wayama anawanino kinaaripannu, akwannu lud. 22 Se massiki nu aripangka sin nanguruwannu ki Afu Jesus, winayandaka sino liwat ta masserbika sikwana. E kunna pay, massiki nu bakkangka a aripan sino angngitana tolay, nabbalika si aripanni Kristo sin nanguruwannu sikwana. 23 Napatiyingke ino nepaggatangi Dios sikwayu. Antu gafu-

† *Genesis 2:24 Itannu kappay sino Efeso 5:31.*

†† *Ino sinapiti Jesus, ana sino Mat. 5:31-32; 19:3-9; Mar. 10:2-12; Luc. 16:18.*

na, ammeyu nad mappaaripan sino nakammino korwana tolay, nu ammeyu lubbelang akwanino panggammani Dios. 24 Ipidwakino sinapikku sikwayu, kakkolak, massiki sanneno gagangaya biyaddaw sin nanguruwandaw, ammena maawag si angkakwandaw, se ana i Dios sikwayuwa manuffun.

Ino Tun Sino Awangkepay Atawara Annino Bafaluwera

25 Nu mappeafu sino awangkepay atawana, awana itungku sikwayuwa naggabwat ki Afu Jesus, udde gafu se natalakkaka tolayi Dios gafu sino alla'nga sikwak, itulduk sikwayuweno dinandangku. 26 Gafu sino kinadyattama mangurug sito ingkein, nalawad nu ammeyu angkakwanino gagangaya biyaddaw. 27 Ikka a lalaki, nu waren atawam, ammemmad ikatway, udde nu awangkepay, ammemmad mintarak si atawannu. 28 Udde nu mangatawaka, bakkanna liwa'nu. Kunna kappay sikwama balatang, bakkanna liwa'nu nu mangatawaka. Udde sapitangku si unoyna nu ammekayu mangatawa, se anggangku si ammeyu lawumannino kadidya'na mangatawa.

29 Kakkolak, ino anggangku sapitan, ammenan mabayino passerbiyantam ki Afu Jesus. Antu gafuna, mangiyafu sito ingkein, ino waren atawana, mattalaginannadda mangwa sino panggammani Dios a kakunneno awangkepay atawana. 30 Kakunna kappayino tolaya malowa nakamma annino tolaya maanggam, akwanda kepenaddino panggammani Dios. Massiki ino gumaggatangira, ammera nad dandammannino gatanganda a kunnangke bakkanna akwara, takesi panggammanda i Dios. 31 Ammina usarantam sito lubag, aneno pallawaranda sikwatam, udde ammetamira nad aggadandamman, se ammena mabayag e maawan yo lubag anna ammina ana sitaw.

32 Ino anggangku, awan nad oddu si kaburungandaw. Ino lalakiya awana atawana, awana makatappan sino passerbiyanna ki Afu Jesus, se antu pelangino aggadandammanna. 33 Udde ino lalakiya ana atawana, aggadandammanneno katolayanna sito lubag takesi pappaanggamma sino atawana, 34 se kunnangke nagagaradweno dandammanna. Kakunnana kappayino balatang onnu ino bafaya awaninna atawana, awana korwan si dandammanna nu bakkannino mappaanggam ki Dios, se anggamma si i Diosino makangkwa sino ammina baggina anna nakamma. Udde ino bafaya aneno atawana, odduweno dandammanna mappeafu sino katolayanna sito lubag takesi pappaanggamma sino atawana. 35 Sinapikkuwenay takesi maduffunangkayu, ammek iyallangngino mangatawa. Ino pelang anggangku, akwandawino meannung sino panggammani Dios anna awana makatappan sino passerbiyandaw sikwana.

36 Nu wara mattatabbag si matawa, udde ammera ituluy gafu sino dyat sito lubag, nalawarinay. Udde nu amme makattammino lalakiya aggadandam sino patawanda, awana rakka'na nu matawera. 37 Udde nu dandammannino lalaki si attammanneno ammena mangatawa a awana mamatut sikwana a mangwa, se antuwengkepayino makwan uray si ammena mangatawa, nalawaggappay inay. 38 Nalawad nu mangatawa, udde unoyna nu ammena.

39 Ino bafaya manguruwa aneno atawana, ammena dama a mangatawa kappay nu nabiyaggepayino atawana. Udde nu matayino atawana, damana kappaya ipidwa, udde maawa mangurubbay ki Afu Jesusino atawanna. 40 Udde unoyna nu ammenan ipidwa a mangatawa. Antuweno dinandangku, e kuruwangku si antuweno nepadandammino Espirituwi Dios sikwak.

Ino Mappeafu Sino Maakkana Newa'lat Sino Sinandiosira

(Rom. 14:13-23)

8 Antuyawino itabbaggu sino nebebu'daw mappeafu sino maakkana newa'lat sino sinandiosira. Gakkuruwino sinapi'dawa aneno ammutam ammin mappeafu sinay, udde dandammandonad yaw. Nu kuntam si aneno ammutam, naladdetama tumansit, udde nu wara agganggantam, dandammantamino pallawaranino bafuluntamira. 2 Ino tolaya isangele'neno ammuna, ammena kepay ammuweno anggammi Dios si maammuwanna. 3 Udde ino tolaya manggam ki Dios, antuweno ibilangi Dios si tolena.

4 Udde mappeafu sinaya nebebu'daw mappeafu sino maakkana newa'lat sino sinandiosira, kunnayawino sapitangku. Ammutam si bakkanna gakkuruwa diosino sinandiosira, anna ammutangkappay si tata ke ino gakkuruwa Dios. 5 Se massiki nu odduweno nganannino tolayira si diosda anna afafura a agyanira kanu sey langit anna sito lubaggappay, 6 ammetam kuruwan, se ammutam si tata ke ino gakkuruwa Dios. Antuweno Amatama nangwa si ammin e mabiyayetam pelanga maddayaw anna masserbi sikwana. Tata ke kappayino Afutama i Jesu Kristo. Antuweno nappaparatuwani Dios si ammin, e antu kappayino naggabwatanino bawuwa biyaddam.

7 Udde aneno bafuluntamira a manguruwa ammera kepay kura maawatanino kakuruwannenay. Aridda kepay si gakkuruwa diosino sinandiosira, se antuweno nawamanda. Antu gafuna, nu akkanandeno newa'lat sino sinandiosira, ino ana sino nakanda, maddayawira kappay sikwara. Gafu se kunnenoyino dandammanda, malowino nakanda se aridda si makaliwatira. 8 Udde ino kakuruwanna, bakkannino akkanantam onnu ino ammetam akkanannino panggammani Dios sikwatam. Awana maawan sikwatam nu ammetam akkanan e awangkappay nalawad si maappatam nu akkanantam.

9 Udde palanandonad, tantaro nu ino wayayuwa
mangwa si kunnenoy, antuweno palliwatanino bafu-
lundawira a nakafuy kepayino angngurudda. 10 Gangn-
gariyan, nu wara bulunnuwa kurang kepayino ammu-
na, e itandaka a oodduweno ammuma makikkan sino
balaya paddayawanda sino sinandios, tuntulanna
nakuyino akwannu e makikkangkappay, massiki ku-
ruwanna kepay si narakkat. 11 Kunnantu, gafu sino
kaodduweno ammum, madarallino angnguruwino bu-
lunnuwa nakafuyino angngurungnga, ino kola'nguwa
nesalak gafu sino natayani Kristo. 12 Nu kunnenoyino
inangwama nalliwat sino kola'nguwa nakafuyino
angngurungnga se nepaangwamino kuruwanna ke-
pay si narakkat, nalliwakka kappay ki Kristo. 13 Antu ga-
funa, nu malliwatino kolakkuwa mangurug gafu sino
pangnganangku si lamana newa'lat sino sinandiosira,
ammekun akkanan si makkikiyad takesi ammenan
malliwat gafu sikwak.

Massiki Wara Turayi Pablo, Inangwana Pelangino Pallawaranna Korwan

(2 Cor. 11:7-12; 1 Tes. 2:6-9)

9 Dandammandak. Nawayaka manandam sino ak-
wangku. Gakkuruwaka apostol, se initakungke i
Jesus a Afutam, e ino nanguruwandaw sikwana, an-
tuweno tupa'ngeno tarabafuwa nepakwana sikwak.
2 Massiki nu amme kuruwannino korwanira si apostо-
lak, ammuyu si gakkuruwaka apostol, se ino nangu-
ruwandaw ki Afu Jesus, antuweno mamakurug sino ki-
naapostolku.
3 Kunnayawino itabbaggu sino tolayira a amme man-
gurug sino kinaapostolku. 4 Awangkad kalin-
tiyangkuwa marang sino akkanangku anna inu-
mangku sino sinulduwangkuwera? 5 Awangkappekad
kalintiyangkuwa mangatawa anna miyangkalin sik-
wana sino pannodoyuwangkuwa manuldu, a kakun-
neno akwanda Pedro annino korwanira a apostol,
andino kakkolakira i Afu Jesus? 6 Ikkami kabbelang an-
ni Bernabe ino awana kalintiyanna a marang sino pab-
biyammi? 7 Ana, se dandammandaw yaw. Wara kad
sindalu si makaammuwengkepay sino gastunna?
Wara kad mammula si awana kalintiyanna a mangn-
gan sino bunganeno nemulana? Wara kad mimut si
karnero si awana kalintiyanna a uminum sino gatas-
da? Awan.
8 Ino sapitangku sitaw, ammena pelang naggabwat
sino nakamma tolay, se antu kappayino sapitannino
lintiyi Dios. 9 Se ino lintiya nepetura'nga ki Moises,
kunna si, “Ammeyu nad gosalanino bifiyino baka a
mangaggik ta wara wayana a mangngan.” † Ino kabbe-
lang bakeno dinandammi Dios sin sinapi'nenay?
10 Bakkan, nu ammena lud ikkanetama tolay. Se ino
maradu annino maggani, innanamanda si ananeno
labu'da sino tarabafura. 11 Kakunnana kappay sikwa-
mi, se kunnangke ikkamiyeno nammula sikwayu sino
sapiti Dios a antuweno mammiyag sikwayu si
makkikiyad. E narakkakkad nu minnanamakami sino
iya'dayuwa pabbiyammi sito lubag? 12 Nu wara kalin-
tiyanino korwanira a manuldu sikwayuwa marang sino
pabbiyadda, mannanotinna sikwami.
Udde massiki nu kunnenoy, ammekami narang sik-
wayu, tantaro nu wara massapit si pappammi pelang
si pabbiyammiyeno panulduwammi. Attammammi
pelangino mintufuk si pabbiyammi, takesi awana kat-
appannandawa maddingngag sino nalawara damag
mappeafu ki Kristo. 13 Ammeyu kad ammu si ino
masserbiyera sino Templowi Dios, appandeno
akkananda sino iyangngino bafulundera sino Templo
a meya'da ki Dios, e nu sikkulandeno mewa'lat sik-
wana, mannayira sino dagganeno iwa'la'da? 14 Kakun-
nana kappayino gumabanyira sino nalawara damag,
se sinapiti Afu Jesus si awana korwan si pappanda sino
pabbiyadda nu bakkannino panulduwanda.
15 Udde massiki aneno kalintiyangkuwa marang si
pabbiyaggu sino sinulduwangkuwera, ammek inang-
wa. E ammek neturak yaw takesi manga'dakayu si duf-
fundaw sikwak. Unoyneno matayak si bisin amma sino
akwangkuweno kunnenoy. Se anggangkungke si am-
mek mibbatta massapit si awana appangku sino pan-
ulduwangku. 16 Udde ammek dama a dayawanningke-
payino baggik gafu sino panulduwangku sino
nalawara damag, se antuweno nepakwa i Dios sikwak.
E nu ibbattangkuwa manuldu, nadammattingke neno
makwa sikwak. 17 Nannud naggabwappelang sino
nakangkuweno panulduwangku, massiki matan-
dananak. Udde gafu se i Diosino nitalak sikwak sito
tarabafuk, akwangku nadda ammek dandammannino
tandangku. 18 Nu kunnenoy, sannamatino labukku
sino tarabafuk? Ino labukku, maanggammak se
makatulduwak sino nalawara damag sino tolayira a
awana pagana, e awana arangngangku sikwara, mas-
siki wara kalintiyangku.
19 Awana tolaya makatangngal sikwak se awana
makwan aripan sikwak. Udde massiki nu kunnenoy,
pabbalingkuweno baggik si aripanna ammina tolay,
takesi umodduweno maawiskuwa mangurug ki Kristo.
20 Se nu manulduwak sino Judyuwera andino korwani-
ra a manuntul sino lintidda, tuntulangku kappayino
gagangera andino lintidda, takesi awisangkuwera a
mangurug ki Kristo, massiki ammuk si ammena
maawa tuntulangku inaya lintidda. 21 Kakunnana kap-
pay, nu manulduwak sino bakkannira a Judyu a am-
mera tuntulannino lintiyi Moises, ammek kappay tun-
tulan inaya lintig, takesi maawiskuwera kappaya man-
gurug. Udde ammek anggamma sapitan si ammek

† *Deuteronomio 25:4 Itannu kappay sino 1 Tim. 5:18 mappeafu sino kalintiyanino pangafuwanirana manguruwa matandanan si fustu.*

tuntulannino lintiyi Dios, se tuntulangku ammina sinapiti Kristo. 22 Nu manulduwak sino tolayira a nakafuy kepayino angngurudda a oddu kepayino kammarallanda, tuntulangkuweno aggangwara takesi kuruwandeno itulduka mappatuyag sino angngurudda. Massiki sanneno katoleneno tulduwangku, akwangkuweno damaka akwana mekunna sikwara, takesi maawiskuweno korwan sikwara a mangurug ki Kristo ta mesalakanira. 23 Akwangku ammin inay takesi umodduweno manguruwira sino nalawara damag, takesi mesapatak kappay sino nalawara iya'da i Dios gafu sinaya nalawara damag.

24 Nu ampariyantamino annuntultam ki Kristo sino aggangweno mapparesera, ammutam si odduwera a mapparesa, udde tata ke ino mangaffuta maa'dan si labu'na. Mekunnetammad sinaya tata a iyekwatamungke naddino damatama mangaffut takesi malabutanetam. 25 Amminira a makiyaffut, ibbattandeno massiki sanna a mappakafuy sino baggira takesi akwanda pelangino mappatuyag. Akwandenay takesi appandeno labu'da a malana madaral. † Udde ino labuta innanamantam, ammena maawan si makkikiyad. 26 Antu gafuna, iyekwakungke ino damaka masserbi ki Kristo. Kakunnakino makiparesa a maddiretsu sino pakkiyaranna. Kakunnak kappayino gumattampala mesiddang amminino sultu'nga. 27 Paddyatangkuweno baggik takesi mafuwaddan sino panggammanna, se narakkat nu sinulduwangkuweno korwanira sino nalawara akwanda e ikkana'ngalangino awana labu'na.

Talekkuranda Naddino Sinandiosira

10 Kakkolakku, anggangkuwa padandam sikwayuweno nakwa sin gagginafutamira si'ina dinandan ki Moises sin inanawanda sey Egipto. Amminira, nasiyonganira sino dulamma nappefuyutani Dios sikwara, e naddammangira ammin sino tangnganeno bebaya ngananda si Nalibaga. ††2 Inayira a inangwara, kunnangke nabawtisaranira ammin sino dulam anna sino bebay a mangipaita si adalanira i Moises.
3 Nangnganira ammin sino maakkana neya'da i Dios.
4 E ininumira ammin sino danuma naggabwat ki Dios a nepallawanna sino batu. Ino keampariyannenaya batu, i Kristo, se antuweno nebumbulun anna nimut sikwara sino ammina inangnganda. 5 Udde massiki dokallino duffuni Dios sikwara ammin, inammayi Diosino kaodduwan sikwara, e antuweno gafuna a natayira sey kalolowat e newawannakira sinay.

6 Amminirenaya nakwa sino gagginafutamira si'in, nakwa takesi padalantam e ammetammad panggammana akwanino narakkatta kunneno inangwara, 7 e ammetangkappenad dayawannino sinandiosira a kakunneno inangweno korwan sikwara. Ammutam si antuweno inangwara se neturak sino sapiti Dios a kunna si, “Nattutturira a makakakkan anna makininum sino newa'la'dera sino sinandios, kasera natta'dagga makasalasala.” ‡8 Ammetammad duruwannino bakkanna atawatam a kakunneno inangweno korwan sikwara, se gafu sinaya inangwara, natayino ka'lufuluwera si tallurifu si tata si aw. 9 Ammetangkappenad dalodawannino kinanakammi Afu Dios a kakunneno inangweno korwan sikwara, e natayira se sinukkawanirana ulag. 10 Narakkakkappayino madadumul mappeafu sino piniliyera i Dios a mifuyut, se antuweno inangweno korwan sikwara, e nanunduni Dios si anghela namapatay sikwara. ‡†

11 Amminirenaya inangwa i Dios a kastigu sikwara, nakwa takesi wara padalantam, e nepetura'nga kappay takesi mappalanetam e ammetam makastiguwa kakunnara, se ara'niyennino kauddiyana aw.

12 Kunna antu, ino tolaya massapit si natuyaggino angngurungnga, mappalan nad, tantaro nu makaliwat. 13 Ammina itutunggungi Satanas sikwayu, awana nedumanna sino itutunggungnga si ammina tolay. E natalakki Dios a manuffun sikwayu, se ammerakayu purayana matutunggungan sino ammeyu dama a affutan, nu ammena lud iya'daneno pannakadamayuwa miyattam, takesi ammekayu malliwat.

14 Antu gafuna, ikkayuwa iiddukangku, talekkurandawino maddayaw sino sinandiosira. 15 Ammuk si nadandangkayuwa tolay. Antu gafuna, dandammandonad yawa sapitangku sikwayu, nu gakkurug onnu bakkan. 16 Nu makkakarampattetama manguruwa maddandam sino natayani Kristo, aneno inumantama mappasalamatantam ki Dios, e antuweno mangipaita si nesapatetama nadalusan gafu sino ada i Kristo. E ino tinapaya garadwantama pakakkanantam, antuweno kesapatantam sino baggiyi Kristo. 17 Gafu se tata ke ino tinapay, massiki nu odduwetam, kunnangke tatetam se tata ke ino tinapaya pakakkanantam.

18 Dandammandokappayino aggangwana Judyu. Nu makikkanira sino newa'lat ki Dios, ipaitara si nesapatira a maddayaw sikwana.

19 Ammuyuweno anggangkuwa sapitan? Dandammandonakuy si sapitangku si aneno pannakadameno sinandiosira anna aneno serbineno newa'lat sikwara? 20 Bakkan. Ino anggangku sapitan, ino iwa'latino ammera mangurug sino sinandiosira, bakkanni Diosino piwa'latanda, nu ammena lurino dimonyuwera, e ammek anggam si mebumbulungkayu

† *Ino labuta inappeno makiyaffutira sin tiyempowi Pablo, singata nabalikokawan si sabung onnu simi'na talang onnu olibo.* †† *Ino istoriya mappeafu sino dulam annino bebay, ana sino Exodo 14.*

‡ *Exodo 32:6* ‡† *Ino istoriya mappeafu sino nanukkawanna ulag sikwara, ana sino Numero 21:4-6. Ino mappeafu sino nadadumulanda sikwara Moises anni Aaron a piniliyi Dios, ana sino Numero 16:41-50.*

si dimonyu. 21 Se ammena dama a mesapakkayuwa
mangngan anna uminum sino mangipadandam sino
natayani Afu Jesus, e mesapakkayu kappaya mangn-
gan anna uminum sino newa'lat si dimonyu. 22 Se nu
kunnenoyino akwandaw, pabbungutandawi Afu Dios.
Ma, natuyaggayu amma sikwana?
23 Aneno korwanira sikwayuwa massapit si, “Damata-
ma akwanino ingkelamanga anggantam.” On, gakku-
rug yan, udde bakkan ammina damatama akwan e
makaduffun sikwatam onnu mappatuyag sino angn-
guruwino bafuluntamira. 24 Ino akwan naddino kadda
tata sikwatam, dandammanna naddino pallawaranino
bafulunnera a bakkannino pallawarannangkepay. †
25 Antu gafuna, damayuwa isireno massiki sanna a
lamana gatangandaw sino palengki, e ammeyu nad
bebutan nu newa'lat onnu awan. 26 Se kunnino sapiti
Dios si, “Iyo lubag anna ammina ana sitaw, akwa i
Dios.” ††27 Nu wara ammena manguruwa mayag sik-
wam si mangngan, umangka nu anggammu, e massi-
ki sanneno ipaa'langnga, akkanannuwa ammem
bebutan nu sintawino nappanna, takesi nalawarino
aggakkannu. 28,29 Udde nu wara massapit sikwam si
newa'latino akkanandaw, ammemmad akkanan gafu
sikwana, se ino ana sino nakamma, liwat. Massiki
bakkanna liwat sikwam, ammemmad akwan ta amme-
na malowino nakamma.
Udde wara nakuy sikwayuwa massapit si, “Sangku
lang amme akkanan nu ammuk si bakkanna liwat?
Mayan ino dandammannino bulungku ino makatipad
sikwak? 30 Nu mappasalamatak ki Dios sino
akkanangku, mayan balawandak?” 31 Udde ino itab-
baggu sitan, ammina akwandaw, massiki ino pangn-
ganandaw anna pinumandaw, akwandonad ta ma-
dayawi Dios. 32 Ammeyu nad mangwa si massiki sanna
a paggafuwanna palliwatanino tolayira, massiki Judyu
onnu bakkanna Judyu, onnu ino bafuluntamira a tolayi
Dios. 33 Tuntulandonaddino akwangkuwa mangakkapa
mikunna sino kabibiyaggu sino ammina tolay. Se ino
dandammangku, bakkannino pallawarangku, nu am-
mena lurino pallawaranda takesi manguruwira e
mesalakanira.

11 Tuntulandonad inaya aggangwak a kakunneno
annuntulku ki Kristo.

Ino Nalawara Akwanna Bafay Nu Makidayaw Ki Dios

2 Nalawad se aggadandammandak sino ammina ak-
wandaw anna kuruwandokepayino tulduwa
nepakaammuk sikwayu si'in. 3 Udde aneno tata a
anggangkuwa maammuwandaw. I Kristoweno pan-
nakaulu ammina lalaki, ino pannakauluna bafay ino
atawana a lalaki, e i Diosino pannakauluwi Kristo. 4 An-
tu gafuna, nu makkakarampakkayu, e wara lalaki si
makkararag onnu mangipakaammu sino sapiti Dios e
mattarabbung, iyatatalna i Kristo, se kunnangke
bakkannino pannakauluna. ‡5 Udde nu wara bafaya
makkararag onnu mangipakaammu sino sapiti Dios a
awana tarabbungnga, iyatatalneno atawana a pan-
nakauluna, se nu ammena mattarabbung, kunnangke
nakalbuwan. 6 Nu amme anggammino bafaya mat-
tarabbung, mappausi'mad si kunnangke usi'ma lalaki.
Udde gafu se ka'atatal nu mappausip onnu map-
pakalbuweno bafay, mattarabbungngad mantu. ‡†
7 Ino gafuna a amme nad mattarabbungino lalaki
sino pakkakarampattandaw, antuweno kaitanino
nekunnanna ki Dios andino kinaturayi Dios. Udde ino
bafay, ipaitaneno kinaturayino lalaki. 8 Se sin nama-
ratuwani Dios si tolay, bakkanna bafayino naggab-
watanino lalaki, nu ammena lurino lalaki ino naggab-
watanino bafay. 9 E amme pinaratuwi Diosino lalaki ga-
fu sino bafay, nu ammena lud pinaratuweno bafay ta
wara bulunneno lalaki. 10 Antu gafuna, mattarab-
bungngaddino bafay nu makkakarampakkayu takesi
paitana si mappeturay sino atawana, se massiki ino
anghelira, buyandeno aggangwayu.
11 Udde massiki nu kunnenoy, sino nesapatantam ki
Afu Jesus, amme dama a sapitannino bafay si ammena
awannino lalaki, e amme kappay dama a sapitannino
lalaki si ammena awannino bafay, se makkaawaawira
a adwa. 12 Se massiki naggabwatino palunguwa bafay
sino lalaki, kiyad sinoy awana lalaki si amme neyana'n-
ga bafay. Udde i Diosino naggabwatanna amammin,
massiki ino lalaki annino bafay.
13 Ikkayu naddino maddandam nu fustuweno ak-
wanino bafaya makkararag ki Dios sino pakkakaram-
pattandawa ammena mattarabbung. 14 Aggaam-
muntangkena a tolay si meannunga mattarabbungino
bafay. Se ka'atatal nu ata'nangino abu'nga lalaki,
15 udde nu ata'nangino abu'nga bafay, antuweno map-
palawad sikwana, se antuweno neya'da i Dios sikwana
si abbungngeno uluna. 16 Nu wara manggamma man-
gontara sinaya sinapikku, sapitangku pelang sikwana
si kunna ammin inayino ituldumiya apostol, e antu
kappayino aggangweno ammina korwana mangurug
si palulubbun.

† *Itannu kappay sino Fil. 2:4.* †† *Salmo 24:1*

‡ *Adweno anggamma sapitannino dadana dami'na Griego a nausar sitaw: ulu onnu pangafuwan. Antu gafuna, kunnino korwanira si ino fustuwa anggamma sapitannino bersikulu 4, iyatatalneno uluna, bakkanna iyatatalna i Kristo a pannakauluna onnu pangafuwanna.* ‡† *Sin tiyempowi Pablo, ino mattarabbung, senyalino mappeturayanino tolay sino tata a naturay amma sikwana. Antu gafuna, ammena meannung sino lalaki nu mattarabbung sino pakkakarampattan, se anggamma sapitan si mappeturay sino bafay. E nu antuweno akwanna, kunnangke bakkanni Kristoweno mappeturayanna, nu ammena lurino bafay. Bakkangkappaya fustu nu ammena mattarabbungino bafay, se anggamma sapitan si lambawanneno kalintiyanino lalaki. Si'in kappay, nu ammena mattarabbungino bafay nu mallawan sino balena onnu nu nakalbuwan, anggamma sapitan si bafaya narakkattino kaistoriyanna.*

Ino Nalawara Makwa A Panandanda Sino Natayani Afu Jesus

(Mat. 26:26-29; Mar. 14:22-25; Luc. 22:14-20)

17 Ana kappayino korwana sapitangku sikwayu mappeafu sino fustuwa akwandaw. Udde ammek dama a massapit si nalawarino akwandaw. Se nu makkakarampakkayuwa maddayaw ki Dios, ammena mappalawad sikwayu, nu ammena lud mapparakkat. 18 Se ino palunguwa diningngaggu, maggagaradwakayu kanu kadda makkakarampakkayu, e kunnangke kuruwangku inay. 19 Maawag si kunnenoyino makwa takesi maita nu inya sikwayuweno natalanggadda mangwa sino panggammani Dios. 20 Udde ino ketupakkannenaya aggangwayu, nu makkakarampakkayuwa mangngan sino panandandonad sino natayani Afu Jesus, bakkanni Jesusino dandammandaw. 21 Se ammekayu kanu mattaron ta maggagarindangkayuwa mangngan, nu amme lud kangkamannino kadda tata sikwayuwa akkanannino neyamwangnga a ammena iyadwanino bafulunnera. Antu gafuna, massiki nabisingkepayino korwan, nabokinnino korwan. †22 Ma, awangkad baleyu si pangnganandaw? Mayan pappoporayandawino tolayira i Dios anna iyatataldawino pobiriyera? Ariddonakuy si dayawantakayu? Awan, se narakkattingke.

23 Ipidwak kappayino netulduk sikwayuwa naggabwat ki Afu Jesus. Si gafiya nelakuwani Afu Jesus, nappa si tinapay, 24 nepasalama'na ki Dios, e ginaradwana a neannay. E sinapi'na si, “Antuyawino baggika mewa'lat para sikwayu. Kunnanayawino akwandaw takesi panandandaw sikwak.” 25 Wasin nasinduwera a nangngan, kunna kappayino inangwana sino kopa a inappana, e sinapi'na si, “Iyawa inuman, antuweno mangipaita sino bawuwa tulagi Dios sino tolayira. Ino kebubbuwanneno adak sino katayangku, antuneno keyakkuruwan inaya bawuwa tulag. Kadda inumandaw yaw, akwandona a panandam sikwak.” †† Antuweno sinapiti Jesus. 26 Antu gafuna, kadda akkanantam yawa tinapay anna inumantam yawa kopa, ipakaammutamino natayani Afu Jesus kiyad sino puliyannana.

27 Gafu se antuweno mangipadandam sino natayani Afu Jesus, nu wara tolaya makipangngan anna makiinuma ammena dandammannino fustuwa keusaranna, liwa'na ki Afu Jesus se ammena patiyannino baggina annino adana. 28 Antu gafuna, kadda tata a tolay, palungunna nadda usiyannino baggina nu fustuweno dandammanna, kasena makipangngan anna makiinum. 29 Se nu wara makipangngan anna makiinuma ammena dandammannino bafulunnera a gumambaggiyi Kristo, mangwa pelang si pangastiguwani Dios sikwana. 30 Kunnangke neyafuwen inaya kastigu sikwayu, se odduwennino malowan anna nakafuy, e anengkappayino natayira. 31 Nu inusiddammaddino baggitam, ammetammad makastigu. 32 Udde nu kastigundetami Afu Dios, akwanna ta matulduwanetam takesi ammetamma mesapat sino ammera manguruwa makastigu si makkikiyad.

33 Kunna antu, kakkolakku, nu makkakarampakkayuwa mangngan sino panandandaw ki Afu Jesus, makkataratarongkayu takesi mangngangkayu ammin. 34 Nu wara mabisin, mangngan nad abbu sey balera, takesi nu makipangngan sino pakkakarampattandaw, awana makwa si kakastiguwandaw.

Nu mappeafu sino korwana anggangkuwa sapitan sikwayu, kase'nga sapitan nu umangngak sitan.

Naddadarumeno Pannakadama A Iya'deno Espirituwi Dios, Udde Tata Ke Ino Naggabwatanda

(Efeso 4:1-16)

12 Sitoya, kakkolak, aneno anggangkuwa ipakaammu sikwayu mappeafu sino naddadaruma a pannakadama a iya'deno Espirituwi Dios takesi maawatandawingke si nalawad. 2 Se ammuyuweno nakwa si'in, sin ammekayu kepay nangurug, kanayungkayuwa nabalabaliyan, se aneno nifuyut sikwayuwa maddayaw sino sinandiosira a ammena makadamit. 3 Udde sitoya a nanguruggayun, anggangku si maammuwandawa mimunu sino tolaya ifuyutino Espirituwi Dios. Ino tolaya ifuyu'na, ammena dama a massapit si narakkat mappeafu ki Jesus, e kunna kappay, nu amme ifuyutino Espirituwi Diosino tolay, ammena dama a massapit si i Jesusino afafuna ammin.

4 Naddadarumeno pannakadama a meya'da sikwatama mangurug, udde tata ke ino naggabwatanda a antuweno Espirituwi Dios. ‡5 Naddadaruma kappayino asserbitam, udde tata ke ino passerbiyantam ammin a antuwi Afu Jesus. 6 Naddadaruma kappayino ketupakkanino pannakadama i Dios sino biyaddam, udde tata ke kappayi Dios a manga'da sino tuyangnga kadda tata sikwatam. 7 Aneno pannakadama a neya'da sino kadda tata sikwatam a mangipaita si aneno Espirituwi Dios sikwatam, udde neya'denay para sino pallawarantam ammin. 8 Ino korwanira, a'danino Espirituwi Dios si kinalainga mangipakaammu sino gakkuruwa tuldu mappeafu ki Dios. E ino korwanira pay, a'dannera si pannakadamara a mangammu sino naunagga tuldu takesi ipakaammura pay si korwan. 9 Ino Espiritu kappayino manga'da sino korwanira si

† *Ino gagangaya a'akwanino manguruwira si'in nu nakkakarampattira, nakakkananda amminino balibalino kadda tata sikwara, kasera kappay nangngan si tinapay anna ninum si diyuna ubasa panandanda sino natayani Afu Jesus.* †† *Ino neturak mappeafu sino uddiya nakipangnganani Jesus sino adalannera, ana sino Mat. 26:26-29, Mar. 14:22-25, anna Luc. 22:14-20. Ino kappay mappeafu sino bawuwa netulagi Dios, ana sino Heb. 8:6-12.*

‡ *Aneno korwana allistan sino pannakadama a iya'da i Dios sino manguruwira sino bersikulu 28, Rom. 12:6-8, anna sino Efeso 4:11.*

natuyagga angngurudda, e antu kappayino manga'da sino korwanira si pannakadamara a mappabattunoy sino malowanira. 10 Ino korwanira, a'danino Espirituwi Dios si pannakadamara a mangwa si kakka'baw. E ino korwanira, a'dannera si pannakadamara a mangipakaammu sino anggammi Dios a maammuwan. E aneno korwanira a naa'dan si pannakadamara a mimunu nu inyeno naggabwatanino pannakadamana tata tolay, nu ki Dios onnu ki Satanas. † Iya'da kappayino Espirituwi Diosino pannakadama sino korwanira a maddamit si naddadaruma a damita ammera inammu. E a'danna kappayino korwanira si pannakadamara a mituldu sino anggamma sapitan inayira a damit. 11 Udde ino pelang Espirituwi Dios ino naggabwatan ammin inaya pannakadama, e antuweno mamili sino iya'dana si kadda tata a tolay.

Tata Ke Ino Baggitam, Massiki Odduweno Partina

12 Ino baggitama tolay, odduweno partina, udde tata ke a baggi. Kakunnana kappay ki Kristo andino manguruwira sikwana. 13 Se ikkanetama mangurug, Judyu onnu bakkanna Judyu, aripan onnu bakkanna aripan, tata ke ino Espirituwi Dios a nabawtisarantam takesi nesapatetam sino tata ke a baggiyi Kristo, e tata ke inaya Espiritu a neya'da sikwatam ammin.

14 Kakunnaneno sinapikku mappeafu sino baggi. Tata ke ino baggina tolay, udde odduweno partina. 15 Nu sapitannino takki si, “Bakkannaka partina baggi gafu se bakkannakino kama'na,” bakkanna gakkurug. Partina baggi kepay, massiki antuweno kunna. 16 Kunna kappayino layag, nu sapitanna si, “Bakkannaka partina baggi se bakkannakino matana,” bakkanna gakkuruwinay, se partina baggi kepay. 17 Nu passiya mateno baggi, ansanna makadingngag? Nu passibbelanga layag, ansanna makada'lu? 18 Udde nalawad se amme pinassiyi Diosino baggi, nu ammena lud neekweno partina sino kiyara anggamma pagyananino kadda tata. 19 Se ammena maingnganan si baggi nu tata ke ino partina. 20 Udde ino kakuruwanna, odduweno partina, udde tata ke a baggi.

21 Antuweno ammena dama a massapitino mata sino kamat si, “Ammetaka awan.” E kunna kappayino ulu, ammena dama a sapitan sino takki si, “Ammetaka awan.” 22 Se massiki ino partina baggiya nganantam si nakafuy, ira lullangino awantam amma sino korwanira. 23 E ino kappay partina baggiya nganantam si awana kaawanda, ireno imutantam si nalawad. Kumarallino partina baggiya ka'atatalla paita, ireno lawarantama abbungan. 24 Udde ino korwana partina baggiya nalawara itan, ammetammad imutan si kunnenoy. Se inangwa i Diosino baggitam takesi imutantam si nalawarino partina a nganantam si awan kura kaawanda. 25 Kunnenoyino inangwana takesi amme makkakontareno partina baggi, nu ammera lud makkaduduffun. 26 Nu malowino tata partina baggi, gi'nan amminino korwana partina. Nu madayawino tata sikwara, maanggammira ammin.

27 Kunnayawino anggamma sapitannino ampariggu. Ikkanetama manguruwino baggiyi Kristo, e kadda tata sikwatamino partina. 28 Inaya baggiyi Kristo, nangangananino tarabafuwa nebatuwi Dios si kadda tata. Ino palunguwa dinotukanna, ino mabbaliyera si apostolna. Ino mekadwa, ino mangipakaammuwera sino anggamma a maammuwan. Ino mekatallu, ino manulduwera sino sapi'na. Nanotuk kappay sino mangwera si kakka'baw, ino mappabattunoyira si malowan, ino manuffunira sino bafulundera, ino mangifuyutira sino manguruwira, andino maddamitira si naddadaruma a damita ammera inammu. 29 Bakkannira ammina apostol, mangipakaammu, onnu manuldu. Ammera kappay dama a mangwa ammin si kakka'baw 30 onnu mappabattunoy si malowan onnu makadamit si naddadaruma a damita ammera inammu onnu makatuldu nu sanneno anggamma sapitan inayira a damit. 31 Nalawarira ammin inaya iya'da i Dios a pannakadama, udde ino kalawarana arangngandaw ki Dios ino kapatiyanira a makaduffun si ammin.

Udde sitoya, aneno ipakaammuk sikwayuwa nalawlawad amma sino tuntulandaw ingkein, e antuweno agganggantam sino bafuluntamira.

Ino Agganggam

13 Massiki ammuka maddamit si ingkelamanga dami'na tolay anna massiki ino dami'na anghelira, nu awana agganggangku si kasittolek, awana serbineno sapitangku, se kakunnanangke ino gansa onnu lata a kallalitang nu tontakkanda. 2 Massiki nalaingaka mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios e ammuk kappayino ammina maammuwan sito lubag, massiki ino ammena nepakaammu si korwana tolay, anna massiki natuyaggino angnguruggu e damaka iyalitino kulud, nu awana agganggangku si kasittolek, awaningke seserbik. 3 Massiki iya'dak amminino kukwak sino pobiriyera, anna massiki itulukkuweno baggika mewa'lat, nu awana agganggangku si kasittolek, kengana pelangino akwangku.

4 Nu anggammantamino kasittoletam, attammantam pelangino akwanda sikwatam. Naallakketam sikwara. Ammetam mimal sikwara. Ammetam massangelet anna ammetam iyantawino baggitam. 5 Nu wara agganggantam, ammetam mangwa si balyat. Ammetam ipatutino uretamungkepay, e ammetam naladda a mabbungut. Ammetam itatad sino nakantamino narakkatta akwanna tolay sikwatam. 6 Nu wara ag-

† *Ino mappeafu sitawa pannakadama, ana kappay sino 1 Tes. 5:20-21 anna sino 1 Jn. 4:1.*

ganggantam si kasittoletam, ammetam maanggam nu wara narakkatta makwa, nu ammetam lud maanggam nu nalawarino akwanda gafu sino kakuruwan. 7 Nu wara agganggantam, ammetam matappagga miyattam sino massiki sanna a akwanino kasittoletam sikwatam. Talakkantamira, e innanamantam si mallawarirana. Massiki narakkakkepayino akwanda sikwatam, iyattantam pelang.

8 Awana pakkiyaranino agganggam. Udde bakkanna kunnenoyino pannakadamera a iya'deno Espirituwi Dios, se gumamwangngeno awa matta'luwatino pannakadama a mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios. Kunna kappayino pannakadama a maddamit si naddadaruma a damita awana nakaammu andino pannakadama a mangammu sino naunagga tuldu, matta'luwatirana kappay. 9 Se ino inammutam sito ingkein, kurang kepay, e kurang kappayino ipakaammutama naggabwat ki Dios. 10 Udde nanu gumamwangino awana pakkuranganna, maawanna ammin inaya pannakadama.

11 Kunnayawino amparingnga. Sin kabbingku, inaabbing kepayino addamikku, ino nakangku, andino annandangku. Udde sitoya, gafu se dokallakun, inibbattangkunnino nakam annino aggangwana abbing. 12 Mekunnetam si abbing, se kurang kepayino ammutam mappeafu ki Dios. Ammetangkepay kura inammu, a kunnangke itantam pelangino alinona sino nakkulapata aggasopekawan. Udde naso maddagguna aw, awaninna kulapat si itantam, se makkaititetamma. Nanu duma'nganenoya aw, awaninna kurangngeno ammutam mappeafu sikwana se mekunnana sino nangammuwanna sikwatam.

13 Kunna antu, ino angnguruddam ki Dios, ino innanamantam gafu ki Jesu Kristo, annino agganggantam si kasittoletam, iyawira a talluweno awana pakkiyaranna. Udde ino kapapatiyan sikwara a tallu ino agganggam.

Ino Mappeafu Sino Pannakadama A Maddamit Si Naddadaruma A Damit

14 Kunna antu, iyekwayungke naddino damayuwa makkaaanggam, udde arangngandonaggappayino pannakadamera a iya'deno Espirituwi Dios, kumarallino pannakadama a mangipakaammu sino ipakaammuna. 2 Se ino tolaya maddamit si damita ammena inammu, i Dios pelangino tatabbanna, a bakkannino bafulunnera, se ammera maawatanino sapitanna. Ino Espirituwi Dios ino mappadamit sikwana, udde awana tolay si makaammu sino sapitanna. 3 Udde ino tolaya mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios, maawatanino bafulunnereno sapitanna, e pattuyagganneno angngurudda, passiyanakkanneno nakanda, e duffunannera a miyattam nu wara dya'da.

4 Ino tolaya maddamit si damita ammena inammu, ino angngurungngangkepayino pattuyagganna. Udde ino tolaya mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios, pattuyagganneno angnguruwino ammina bafulunnera a mangurug. 5 Anggangku si makadamikkayu ammin si damita ammeyu inammu, udde kumarallingke a aanggangku nu wara pannakadamayu ammina mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios. Se odduweno serbineno mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios amma sino maddamit si damita ammena inammu. Udde ana kappay serbinenaya damit nu wara makatuldu sino anggamma sapitan takesi maduffunanino bafulunnera a mangurug.

6 Kakkolak, dandammandaw yaw. Nu umangngak sitan e maddamitak si damita ammeyu inammu, sanneno meduffunna sikwayu? Awan, udde nu ipakaammuk sikwayuweno nepakaammuwi Dios sikwak onnu itulduk sikwayuweno inammuk mappeafu sikwana, antuweno kaduffunandaw. 7 Massiki ino bardyong onnu ino galating, nu ammena nalawarino dami'na, ansanna melasinino ayungnga? 8 Kunna kappayino tangguyufa idyofanino sindalu nu mayag sino bafulunnera, nu ammena nalawarino dami'na, amme ammuweno sindaluwera nu maddadanira nadda umang makiyubat. 9 Kunna kappay sikwayu, nu maddamikkayu si damita ammena maawatan, inya kaddino makaammu sino anggandawa sapitan? Tatabbandopelangino bayabbag. 10 Gakkuruwa nanganganano damit sito lubag, e amminira, aneno anggamma sapitan. 11 Udde nu ammek ammuweno dami'neno katatabbaggu, e ammena kappay ammuweno damikku, awana serbineno sapitanna sikwak, e kunna pay sikwana. 12 Anggandawingke a maa'dan sino pannakadamera a iya'deno Espirituwi Dios, antu gafuna, ino nad arangngandaw, inowira pannakadama a mappatuyag sino angnguruddaw ammin.

13 Antu gafuna, ino tolaya makadamit si damita ammena inammu, makkararangngad ki Dios takesi iya'dana kappayino pannakadamana a mituldu sino anggamma sapitannino sinapi'na. 14 Se nu makkararak si damita ammek inammu, ino espiritukino maddamit, udde ammek maawatanino sapitangku. 15 Sanna mantuweno nalawara akwangku? Makkararak sino damita ammek inammuwa nepasapippelangino espirituk, udde makkararak kappay sino damita maawatangku. Makkantaka maddayaw ki Dios sino damita ammek inammuwa nepakanteno espirituk, udde makkantak kappay sino damita maawatangku. 16 Kunna kappay sikwayu, se nu makkararaggayuwa maddayaw anna mappasalamat ki Dios, udde usarandopelangino damita ammeyu inammuwa nepasapippelangino espirituyu, ansanino bafulundawira a massapit si “On” sino kararaddaw? Se ammera lud maawatanino sapitandaw. 17 Massiki nalawaringke ino kararaddawa

mappasalamat ki Dios, awana iduffunna sino bafulundawira.

18 Mappasalamatak ki Dios se oodduweno pannakadamaka maddamit sino damita ammek inammu amma sikwayu ammin. 19 Udde nu makiamungak sino manguruwira, unoyneno lima ke a sapitino usarangku sino damita maawatanino bafulungkuwera takesi matulduwanira amma sino parifurifuwa sapit sino damita ammera inammu.

20 Kakkolak, ammena nad inaabbingino annandandaw mappeafu sitawira. Nu mappeafu sino narakkat, nalawad nu mekunnakayu si kalu'bita awana ammuna si kunnenoy, udde nu mappeafu sino akwandonad, nadandangkayu nadda kunnangke dokalla tolay.
21 Dandammandonaddino nepeturakki Dios si'ina kunna si,

“Ananeno dundunangkuwera a maggabwat si aroyuwa lubbuna maddamitira si damita ammeyu inammu, takesi ituldura sikwayuweno anggangkuwa maammuwandaw. Udde massiki nu kunnenoy, ammerak kepay kuruwan.” †

22 Inaya nepeturakki Dios, antuweno pangammuwantam si ino pannakadama a iya'da i Dios a maddamit si damita ammena maawatan, bakkanna senyal para sino manguruwira, nu ammena lud senyala pilasinan sino ammera mangurug si makastiguwerana. Udde ino pannakadama a iya'dana a mangipakaammu sino ipakaammuna, antuweno pilasinan sino manguruwira si gakkuruwino angngurudda, a bakkanna senyal para sino ammera mangurug. 23 Kunna antu, nu makkakarampakkayu ammina mangurug e maddamikkayu ammin si naddadaruma a damita ammeyu inammu, sanneno dandammannino bisitayuwera a ammera kepay nangurug? Gakkuruwingke a sapitanda si inansekkayun. 24 Udde nu itulduyu amminino anggammi Dios a mepakaammu e usarandawino damita maawatan, dingngagganneno bisitayuwereno sapitandaw e maammuwanda si nalliwatira e makastiguwerana. 25 Ilasinda pay si ammuwi Dios ammina neimad sino nakanda e mabboboliyera anna maddayawira ki Dios a sapitanda si, “Gakkuruwa ana i Dios sikwayu.”

Naurnus Naddino Akwanda Nu Makkakarampattira

26 Kakkolak, ino anggangkuwa sapitan, kunnayawino nalawara akwandaw nu makkakarampakkayu. Wara nad makkanta si paddayaw ki Dios e wara kappenad manuldu sino sapi'na. Wara nad mangipakaammu sino nepakaammuwi Dios sikwara. Ino nad korwanira, maddamitira si damita ammera inammu, e ino nad korwanira kappay, ituldureno anggamma sapitan inay. Udde ammina akwandaw, makaduffun nadda mappatuyag sino ammina angngurungnga korwan. 27 Nu wara maddamit si damita ammena inammu, adwa onnu tallu nabbelangino maddamit. Ammera nad magagarindan, nu ammera lud mappatapatali. Wara nad tolay sinay si nangammuwa mituldu sino angganda a sapitan. 28 Udde nu awana nangammu sinay, ammeran nabbelang maddamit, nu amme lud taronanino kadda tata sikwareno pittatanda, kasera tatabbanni Dios si kunnenoy. 29 Kunna kappayino mangipakaammu sino nepakaammuwi Dios, adwa onnu talluwera nabbelangino maddamit. Ino korwanira, dingngagganda nad takesi ammunda nu gakkuruwa naggabwat ki Diosino sapitanda. 30 Nu wara tata si aggedamadamit e aneno aggatuttura pangipakaammuwani Dios sino anggamma sapitan sikwara ammin, mibba'nadda maddamit takesi mepataliyeno bulunna. 31 Se nu kunnenoyino akwandaw, damana a maddamikkayu ammina mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios, udde mappatapatalikayu nad, takesi matulduwangkayu ammin e mattuyaggino angngurudduw. 32 Ino tolaya mangipakaammu sino anggammi Dios a ipakaammu, damana a fuwaddanino sapitanna. 33 Se ino anggammi Dios, bakkannino nakungkul, nu ammena lurino naurnus, a kunnangke ino aggangweno korwanira a manguruwa makkakarampat si palulubbun.

34 Amme nad maddamitino bafabbayira nu makkakarampakkayu. Ammera nad mangwa si kunnenoy, nu ammera lud tagatulutuluk, se antuweno kunnino lintig. 35 Nu wara angganda a futan, itaronda nad sino puliyanda sey balera takesi ibebu'da sino atawara. Ammena meannung nu maddamitira sino pakkakarampattandawa mangurug.

36 Sandolang amme kuruwannino sinapikku mappeafu sino kinaurnusneno akwandaw? Ma, ikkayuweno naggabwatanino sapiti Dios? Ariddonakuy si ikkayu pelangino nangammu sinay? 37 Nu wara sikwayuwa massapit si aneno pannakadamana a mangipakaammu sino ipakaammuwi Dios onnu aneno korwana pannakadamana a neya'deno Espirituwi Dios, ammunna nad si ammin inaya neturakku sikwayu, gakkuruwa naggabwat ki Afu Jesus. 38 Udde nu ammena ibilang inay si naggabwat ki Dios, amme pay ibilangi Dios si tolena.

39 Kunna antu, kakkolakku, ino nad kabbatandaw ino mangipakaammu sino anggammi Dios a ipakaammu, udde ammeyu nad iyallangngino maddamit sino damita ammeyu inammu. 40 Udde ammina akwandaw sino pakkakarampattandaw, fustu nad anna naurnus.

† *Isaias 28:11-12 Sin tiyempowi Isaias, sinapiti Dios sino gakagakera i Israel si dundunannaneno taga-Asiria a mangastigu sikwara, se ammera kinuruwino sinapitino gumalabbunira.*

Gakkuruwingke A Nangngangoliyi Kristo

15 Kakkolakku, anggangkuwa ipadandam sikwayuweno netulduk sikwayu si'in a ino nalawara damag. Antuweno kinuruddaw e natalanggaggepayino angnguruddaw sinay. 2 Gafu sinaya nalawara damag, mesalakangkayu, nu natalanggaggayuwa mangurug, fera pelang nu awana kakuruwanneno kinuruddaw.

3 Antuyawino kapatiyana nepakaammu sikwak † si'ina netulduk kappay sikwayu. Iyawa tuldu, natayi Kristo ta mapakomanino liwattam, a antuweno neyakkuruwanino nepeturakki Dios. 4 Wasin natay, netanam, kase nepangngangoliyi Dios sino mekatalluwa aw, a antu kappayino neyakkuruwanino nepeturakki Dios. 5 Wasin nangngangoli, nappadda ki Pedro, kasena sino ammina apostolna. 6 E nappadda si namitta sino nasurukira si limatuta bafuluntama mangurug. Ino kaodduwan sikwara, aggabiyayira kepay, udde natayinnino korwanira. 7 E nappadda kappay ki Santiago, kasena sino ammina apostolira.

8 Ino kauddiyana nappaddanna, ikkanak, massiki kakunnakino abbinga neyanak sino bakkangkepaya tiyempona a ammera innanaman si mabiyag. 9 Se gafu sino inangwaka nappadyat sino manguruwira a tolayi Dios, awana mainnanama a mabbaliyak si apostol. Ikkanakino kababbafawan sikwara ammina apostol. Ammek meannunga maingnganan si apostol gafu sino inangwak si'in. 10 Udde gafu sino allakki Dios sikwak, nabbaliyak si kunnayaw. Maita si aneno salinunu'neno alla'nga sikwak, se oodduweno inangwaka masserbi sikwana amma sino amminira a korwana apostol. Udde ammekira inangwenay gafu sino pannakadamak, nu ammena lud gafu sino duffun anna allakki Dios sikwak. 11 Awana nedumanna nu ikkanakino nibanyag onnu ira, se nakkunneno ibanyammi ammin mappeafu sino natayani Kristo annino nangngangoliyanna, e antu kappayino kinuruddaw.

Gakkuruggappaya Pangngangolini Diosino Natayira

12 Gafu se netuldumi sikwayu si nepangngangoliyi Dios i Kristo sino natayanna, ansanimmangke kunnino korwanira sikwayu a ammena pangngangolinino natayira? 13 Nannud gakkuruwa ammena mangngangoliyeno natayira, ammena kappenad nangngangoliyi Kristo. 14 Nu ammena nad nangngangoliyi Kristo, awan nad mantu serbineno nebanyammi e awangkappenad serbineno nanguruwandaw. 15,16 Bakkampelang inay, nu ammena lud maammuwandonaggappay si siriyeno netuldumi mappeafu ki Dios, se sinapi'mi si nepangngangolina i Kristo. Udde nu gakkurungngadda ammena mangngangoliyeno natayira, ammena kappenad gakkuruwa nangngangoliyi Kristo. 17 Nannud ammena nangngangoliyi Kristo, awan nad serbineno nanguruwandaw, e ammena kepenad napakomanino liwa'daw. 18 Kunna kappay sino natayirana nangurug ki Kristo, makastiguwera kappenad. 19 Nu gakkurungngad inay e ino innanamantam gafu ki Kristo, makkiyabbelang sino biyaddam sito lubag, ikkanetama manguruwino kakallakkingke amma sino ammina tolay.

20 Udde ino kakuruwanna, nangngangoliyi Kristo, e antuweno pamakuruwan si pangngangolinna i Diosino ammina natay. 21 Ino gafuna a matay ammina tolay, gafu sino inangweno tata a tolaya i Adam. Kakunnana kappayino pangngangoliyanino natayira, gafu kappay sino inangweno tata a tolaya i Kristo. 22 Se matay ammina tolay gafu sino nesapatanda ki Adam, kunna kappay, mangngangolina amminira a nesapat ki Kristo. ††23 Ino palunguwa nangngangoliyi Kristo, se antuweno meannung. E ikkanetama tolena, metufaretamma a mangngangoli sino awa puliyanna. 24 E nu makwanenay, nada'ngennino kauddiyana aw a antuneno pangaffutani Kristo sino ammina kalinganera, massiki sanneno pannakadamara onnu kalintiyanda a matturay, kasena iya'deno patturayanna ki Dios a Amana. 25 Se dinandammi Dios si matturayi Kristo makkiyad si affutanna amminino kalinganera. 26 Nanu affutannera ammin, awaninna matay si tolay, se ino kauddiyana ariyani Kristo ino katayan. 27 Ammutam si massiki ino katayanna tolay, affutanna, se aneno neturakka sapiti Dios a kunna si, “Ipaaffuti Dios ki Kristo ino amammin takesi iturayannera.” ‡ Udde ammutangkappay si amme nesapati Diosino baggina sino amammina iturayani Kristo se antuweno nappaturay sikwana. 28 Nanu iturayaninni Kristo a Abbingi Diosino amammin, kasena mappeturay ki Dios a naggabwatanino ammina turena, takesi antuwennino matturay si amammin.

29 Dandammantangkappayino pangngangoliyanino natayira. Ino bafulundawira a mappabawtisar para sino natayira, natalanggaddira nad si mangngangoliyera. Se nu bakkanna kunnenoyino dandammanda, mayan akwanda kepay? 30 E ikkami kappay, sammilang ipusteno biyammiya manuldu nu ammemi innanaman si mangngangoliyeno natayira? 31 Kakkolak, kadda awa aggataronangkuweno ipatek gafu sino kadyatangku. Ino kakuruwannenay, kakunnaneno kakuruwanneno aanggangku gafu sino nesapatandaw ki Kristo Jesus a Afutam. 32 Nappelalotino dyata lawumangku sito Efeso gafu sino mangontarera sikwaka mekunnera si sumarona animal. Sanneno labukku sitawa kadyatangku nu ammek mangngangoli? Awaningke. Antu gafuna, nu gakkurungngad si ammena mangngan-

† *Itannu kappay sino 1 Cor. 11:23 anna sino Gal. 1:12.*

†† *Ana kappayino mappeafu sikwara Adam anni Kristo sino Rom. 5:12-21.* ‡ *Salmo 8:6 Itannu kappay sino Heb. 2:8-9.*

goliyeno natayira, tawwareno tuntulantamino sapitannino tolayira si, “Makakakkanetam anna makininumetam, se malanetangkena a matay e awanin.” †

33 Mappalangkayu nad ta ammekayu mabalabaliyan,
se bakkanna gakkuruwinay. Udde gakkuruwino sapitannino tolayira si, “Nu mebumbulungkayu si
narakkatta tolaya nabbakabakkannino annandanda,
mesapakkayu sino narakkatta aggangwara.”
34 Lawarandonaddino nakandaw ta talekkurandawino
narakkatta aggangwayu, se ino korwanira sikwayu,
ammerangke inammuwi Dios, e maatalkayu nad gafu
sinay.

Nu Mangngangoliyeno Baggi, Maangkakwen

(2 Cor. 5:1-5)

35 Ana nakuyino mabbebuta massapit si, “Ansanna
mangngangolineno natayira? Sannaneno akkakokweno baggira?” 36 Ino mabbebut si kunnenoy,
pangababulan. Dandammanna naddino makwa sino
bukal. Nu mammulaka si bukal, ammena mattufu nu
ammena abbu marabbuk. 37 E nu wara imulam, massiki trigo onnu korwan, ammem imuleno dokallin, nu
ammena lurino bukalna pelang. 38 Udde dinandamminni Diosino akkakokwaneno mula a mattufu
sino bukal, e pattufunneno nanganganana bukal takesi wara meannunga fungal anna adonneno kadda
tata. 39 Massiki kappayino makkarekayira sito lubag,
ammera nakkakarunna, se tangananino ba'langnga
tolay anna animal anna mammanuk anna lamis.
40 Kunna kappayino pinaratuwera i Dios a ana sey langit annino anera sito lubag, ammera nakkakarunna.
Antu gafuna, tangananino kinalawanneno anera sey
langit sino kinalawanneno anera sito lubag. 41 Massiki
ino anera sey langit, ammera kappay nakkakarunna,
se ino kinalawanneno sinag, tanganan sino kinalawanneno dakkag, e tanganangkappayino kinalawanneno
bitunira, e massiki ino bitunira, ammena nakkakarunneno kinalawadda.

42 Antuwenayino mangipaita si tangananino baggitam sito ingkein sino baggina tolaya pangngangolinna
i Dios. Ino baggitam sito ingkein, matay anna marabbuk, udde ino baggina tolaya pangngangolinna i Dios,
ammenanna a matay si makkikiyad. 43 Ino baggina
natay, narakkatta itan anna awaninna damana, udde
nanu mangngangoli, kaanggammingkena anna
natuyaggingke. 44 Ino baggiya matay, meannumpelang sito lubag, udde nanu mangngangoli, baggiyenna a meannung sey langit. Gafu se aneno baggiya meannung sito lubag, gakkuruwingke a ana kappayino baggiya meannung sey langit. 45 Kunnino
nepeturakki Dios si, “Ino palunguwa tolaya i Adam,
binyayi Dios.” †† Udde i Kristo a maingnganan si
mekadwa a Adam, antuweno manga'da si biyaya
awana pakkiyaranna. 46 Udde ammena maunteno baggiya meannung sey langit, nu ammena lurino baggiya
meannung sito lubag, kaseneno baggiya meannung
sey langit. 47 Ino palunguwa tolaya i Adam, pinaratuwi
Dios si lubag. Udde i Kristo a mekadwa a Adam, naggabwat sey langit. 48 Gafu se gakagakaretam ammini
Adam, nekunneno baggitam sino baggina a matay.
Udde amminetama nesapat ki Kristo a naggabwat sey
langit, mekunnaneno baggitam sikwana a mabiyag si
makkikiyad. 49 Nekunneno baggitam sino naggabwat
sito lubag se gakagakaretam, e kunna kappay, gakkuruwingke a mekunneno baggitam sino naggabwat sey
langit gafu se nesapatetam sikwana.

50 Kakkolak, ino anggangkuwa sapitan, mapataliyan
naddino baggitam, se ammena dama a mesapatino
baggitama matay sino patturayani Dios a pagyananino ammera matay si makkikiyad.

51 Dingngaggandaw yaw, se kunnayawino planowi
Dios a makwana sikwatama manguruwa ammena
nepakaammu kiyad sitaw. Ammetam matay ammin,
udde amminetam, maangkakwaneno baggitam.
52 Nanu makwa, malampelang, a kunnangke takimmatan. Makwana so kauddiyana awa kadingngagganino tangguyufi Dios. Nu maddamitino tangguyub,
mangngangolineno ammina nataya nangurug e ammeranna matay si makkikiyad. E ikkanetama aggabiyaggepay, maangkakwana kappayino baggitam.
53 Se inaya baggitama naladda a matay anna marabbuk, mapataliyan nad si baggiya ammenan matay si
makkikiyad. 54 Nanu makwa inaya mapataliyanino baggitama matay si baggiya ammenan matay, antuneno
keyakkuruwanino nepeturakki Dios a kunna si,

“Awaninna matay se inaffuti Diosino katayan.”
‡55 “Awaninna pangaffutanino katayan si tolay. Awaninna pattalawanna tolay si matay.” ‡†
56 Ino gafuneno pattalawanna tolay si matay, se ammura si makastiguwerana gafu sino liwa'da. E ammura si nalliwatira, se ammura si ammera kinuruwino lintiyi Dios. ‡‡57 Udde mappasalamatetam ki Dios se
neya'dana sikwatamino pannakadamatama mangaffut sino liwat annino katayan gafu sino inangwa i
Jesu Kristo a Afutam. ‡††

58 Kunna antu, kakkolaka iiddukangku, mattalaginaggayu nadda mangurug takesi ammekayu matutunggungan sino bakkanna fustuwa aggangwa anna tuldu.
Kanayundonadda pangaggana masserbi ki Afu Jesu
Kristo, se ammuyu si ammina akwandaw para sikwana, aneno serbina.

† *Isaias 22:13* †† *Genesis 2:7*

‡ *Isaias 25:8* ‡† *Oseas 13:14* ‡‡ *Itannu kappay sino Rom. 5:12 anna sino 7:7-13.* ‡‡† *Itannu kappay sino Rom. 8:1-4.*

Ino Ampattanda A Iduffun Sino Manguruwira Sey Jerusalem

(Rom. 15:22-29; 2 Cor. 8:16–9:5)

16 Antuyawino sapitangku sikwayu mappeafu sino ampattandawa meduffun sino tolayira i Dios sey Jerusalem. Nalawad nu tuntulandawino sinapikku sino manguruwira sino lulubbunna Galacia. 2 Kadda Linggu, miimfun naddino kadda tata sikwayu si iduffunna, kiyarino damana a meya'da sinaya linggu takesi maampattinnino iduffundaw nu gumamwangak sitan e ammekunna mappaampat sikwayu. 3 Nanu gumamwangak sitan, manunduna'nga sino tolayira a pilindaw takesi iyandeno inampa'dawa duffundaw sey Jerusalem. Ana kappayino turakkuwa ibulungku sikwara a mangipakaammu si ireno napiliya miyang sino duffun. 4 Nu dandammangku si ikkana'ngaddino umang, mebulunirana sikwak.

Ino Planowi Pablo

(2 Cor. 1:15-24)

5 Ino dandammangku sito ingkein, umangnga'nga a manuldu sey probinsiya a Macedonia, kasek umang sitan. 6 Tantaro nu mabayak sikwayu. Ammek nakuy manaw makkiyad si masinduweno irid, e nu gumikkatak, damayuwa manuffun sikwak sino pabbiyaheyangkuwa umang sino metufara angangku. 7 Ammek anggamma umang sitan nu malanappelang. Anggangkuwa mabbayag sitan, nu damana ki Afu Dios. 8 Ammek umanaw sito Efeso makkiyad sino fiyestana Pentecostes. 9 Se nalawad nu magyanak sitawa manuldu se odduweno manggamma maningngag, massiki oddu kappayino makkontara sikwak.

10 Nanu gumamwangi Timoteo sikwayu, pagamwangandonad si nalawad, se masserbi ki Afu Jesus a kakunnak. 11 Ammeyu atatallan, nu ammeyu lud duffunan sino panawanna a muli sitaw, se aggataronangkuwera andino bafulunnera a kakkolattam.

12 Nu mappeafu sino kolattama i Apolos, namipidyaka nappekakallak sikwana a mebulun sino korwanira a kakkolattama umang sitan, udde ammena kepay anggam, kasenana umang sitan nu wara wayana.

Ino Ambu'neno Turak

13 Mappalangkayu nad ta mattalaginaggayuwa mangurug. Naturiggayu nad e natuyangngaddino angnguruddaw. 14 Sino ammina akwandaw, paitayu nad si wara agganggandaw si kasittoleyu.

15 Kakkolakku, ammuyu si da Estefanas andino kataabbalayannereno palunguwa nangurug sitan probinsiya a Acaya. Kanayunira a manuffun sino tolayira i Dios. 16 Mappekakallakkak sikwayu ta mappeturekayu sikwara andino korwanira a kakunnara a nalappatta masserbi ki Afu Jesus.

17 Maanggammakungke sino ginamwanganda Estefanas anni Fortunato anni Acaico sitaw, se naarananinnino anakku sikwayu gafu sikwara a tallu. 18 Nepallamporeno nakangku a kunna kappayino nappallampawanda sino nakandaw. Meannunga meyatallino kunnenoya tolay.

19 Amminino manguruwira sino lulubbunna probinsiya a Asia, bebutanda nu manantokayu sitan. Da Akila anni Priscila a matawa andino ammina manguruwira a makkakarampat sino balera, sapitanda si aggadandammandakayu gafu ki Kristo. 20 Ammina kakkolattama mangurug sitaw, bebutanda kappay nu manantokayu. Massiki ikkayu, nu makkaititakayu, ipaitayu nad si makkaaanggangkayu pay.

21 Ikkanaki Pablo a nanurak sito ambu'neno turakka nepeturakku. Dandammantakayu ammin.

22 Nu wara ammena manggam ki Afu Jesus sitan, kastigunna i Dios. Maranata, anggamma sapitan, malangka a muli, Afu Jesus.

23 Allakkandakayu naddi Afu Jesus.

24 Anggantakayu ammin gafu sino nesapatantam ki Kristo Jesus.

2 Corinto

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Sino Palunguwa Turakki Pablo Sino Corintowera, sinulduwannera mappeafu sino passasarombatanda andino korwana problemara. Dinorawannera kappay (2:1; 12:14; 13:1-2), udde ammera kappay diningngaggino netunna sikwara, antu gafuna, malowino nakamma sin nuliyanna sey Efeso. Wasinoy, inang nanuldu sey Troas anna sey Macedonia. Wasin ginamwang sey Macedonia, dina'ngana i Tito a naggabwat sey Corinto, e nappelalotino aanggamma sin naningngagganna a nammoboliyera anna nalawarinnino nakanda sikwana (7:5-7). Sin nagyananna kepay sey Macedonia, netura'nga yawa turak.
Talluweno napatiya bagga'na yawa turak. Ino palungu ino nitulduwani Pablo sino nakamma sino Corintowera annino aanggamma gafu sino nammoboliyanda. Nepalawangnga kappayino kabibiyag andino itulduna apostol sino passerbiyanda ki Kristo. Ino mekadwa, sinapi'na si ampattanda naddino iduffunda sino manguruwira sey Jerusalem. Ino mekatallu, sina'dagganneno kalintiyanna a tata a apostol, se anera kepayino nidagga sino manguruwira sey Corinto a mabbalaw sino kinaapostolna a sapitanda si ira kanuweno gakkuruwa apostol.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-11
Ino nakammi Pablo sino manguruwira sey Corinto annino kabibiyangnga andino itulduna a tata a apostol 1:12–7:16
Ino iduffunda nad sino manguruwira sey Jerusalem 8:1–9:15
Ino nita'daggani Pablo sino kalintiyanna a tata a apostol 10:1–13:10
Ino ambu'neno turak 13:11-13

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a apostoli Kristo Jesus gafu se antuweno urayi Dios. Antuyawino tura'mi anni Timoteo a kolattam sikwayuwa tolayi Dios sitan Corinto, mampesino ammina tolena sitan probinsiya a Acaya.
2 Allakkandakayu naddi Dios a Amatam anni Afu Jesu Kristo, e passiyanakkanda naddino nakandaw.

I Diosino Manuffun Sikwatam Sino Dyattam

3 Dayawantami Dios a antuweno Dios anna Ama i Jesu Kristo a Afutam, se antuweno minangkallakka Amatam anna minadduffuna Diostam. 4 Bambayandetam sino ammina dyattam, takesi damatangkappaya akwan sino bafuluntamira nu madyatanira. Se ino duffuni Dios sikwatam, antu payino iduffuntam sikwara. 5 Se ino kaodduweno kadidyattam a kunneno kadidyati Kristo, kunna kappayino duffuni Dios sikwatam gafu sikwana. 6 Antu gafuna, massiki nu madyatangkami, se ammumi si maduffunangkayu anna mesalakangkayu. E gafu se duffunandakamiyi Dios, damami paya manuffun sikwayu, takesi damayuwa attammanino dyat a kunneno attammammi. 7 Antuweno minnanamakami sikwayu, se ammumi si massiki madyatangkayu a kunneno kadyatammi, duffunandakayu kappayi Dios a kunneno duffunna sikwami.
8 Kakkolak, anggammiya maammuwandawino nakwa sikwami sey probinsiya a Asia. Nappelalotino kadidya'mi sinay, a maggi ammemi naattamman, e ammemi innanaman si mabiyaggami kepay. 9 E ino dinandammi, arimmi si antuwennino katayammi. Udde nakwenay takesi bakkannino baggimingkepayino talakkammi, nu ammena luri Dios a makapangngangoli si natay. 10 Nesala'dakami sino katayammi nad, e ammumi si isala'dakami kepena. Antuweno innanamammi si ituluyna a mangisalak sikwami sino kattalatalaw a makwa sikwami. 11 Udde duffunandakami naggappay sino kararaddaw. Nu antuweno akwandaw, tabbanni Diosino odduwa kararaddaw, e odduwa tolaya maddayaw anna mappasalamat sikwana gafu sino duffunna sikwami.

Ino Gafuneno Natalantananda Pablo a Umang Sey Corinto
(1 Cor. 16:5-9)

12 Maanggangkamiya massapit si awaningke ammumi si inangwamiya narakkat si ammina tolay, kumaral sikwayu. Nalawad amminino inangwamiya awaningke sirina se i Diosino naggabwatanna. Ammina inangwami, ammena naggabwat sino kinalaingnga tolay, nu amme lurino allakki Diosino nifuyut sikwami. 13,14 Ino ammina netura'mi sikwayu, awana neimad si anggamma sapitan, se naladda a basan anna maawatan. Ammuk si ammeyu kepay kura inammuweno ana sino nakammi, udde innanamammi si maammuwandokappena, takesi nanu madatangngino awa puliyani Afu Jesus, damayuna a maanggam sikwami a kunnaneno aanggammi pay sikwayu.

15 Gafu se awana daladudwak si maanggangkayu nanu maitarakami, dinandangku si mamidwa'ngadda umang sitan takesi mamidwakayuwa maduffunan. 16 Ino planok si'in, mittura'ngad abbu sitan, kasek umang sey Macedonia, e nanu muliyak, mitturak kappay sitan takesi duffunandak sino umangngangku sey Judea. 17 Gafu se ammena natuluyino planoka umang sitan, ariddonakuy si naladda a maangkakweno nakangku, a kakunneno tolayira a dandammanda pelangino panggammanda, a massapit si “On,” udde naladda a pataliyanda si “Bakkan.” 18 Udde bakkanna kunna sikwak inoy. Se matalakki Dios, e kunna pay sikwak, gakkurug amminino sinapikku sikwayu. 19 Se i Jesu Kristo a abbingi Dios a nebanyammi anda Silas anni Timoteo sikwayu, ammena inangkakweno nakamma, nu ammena lud neyakkurug ammina sinapi'na. 20 Se amminino nekariyi Dios, neyakkurug gafu ki Jesus. Antu gafuna, sapitantam si gakkurug amminino nekariyi Dios, e antuweno kedayawanna. 21 I Diosino mappatuyag sino angnguruddam ki Kristo, e antu kappayino namili sikwatama masserbi sikwana. 22 Neya'dana kappayino Espirituna a pappaimunuwanna sikwatam si ikkanetamino tolenera. Gafu sinaya Espirituna a ana sikwatam, ipaitana si iya'dananeno ammina nekarina sikwatam.

23 Ammuwi Dios si gakkurug yo sapitangku sikwayu. Ammek inang sitan Corinto takesi wara wayayuwa miboboli sino liwa'daw, se ammek anggamma pallowanino nakandaw nu allangngantakayu. 24 Ammek anggamma sapitan si ikkamiyeno makammu sino angnguruddaw, se natuyagginnino angnguruddaw. Anggammi pelanga manuffun sikwayu takesi maanggangkayungke.

2 Antu gafuna, dinandangku si ammek kepay ipidwa a umang sitan se ammek anggamma pallowangkappayino nakandaw. 2 Se nu pallowangku kappayino nakandaw, inya ma'neno mappaanggam sikwak? Ikkayuweno mappaanggam sikwak, e damayu kadda akwan nu pallowangkuweno nakandaw? 3 Antu gafuneno nanurakkangku sikwayu sinoy, takesi lawarandaw abbuweno akwandaw ta nanu umangngak sitan, ammena malowino nakangku sikwayuwa mappaanggammad sikwak. Se ammuk si nu maanggammak, maanggangkayu kappepay. 4 Sino nanurakkangku sikwayu, nakalaluwak gafu sino loloneno nakangkuwa maddandam sino inangwayu. Udde ino gafuneno nanurakkangku, bakkanna mappalow sino nakandaw, nu ammek lud ipakaammuweno dokalla agganggangku sikwayu.

Mapakoman Naddino Nalliwat

5 Ino tolaya nalliwat sitana nappalow sino nakangku, bakkanna ikkanappelangino nalliwatanna, nu ammena lud ikkayu kappay. Udde bakkanna ikkayu ammin, ino pelang korwan sikwayuwa nepaloneno nakamma. Sapitangku si bakkangkayu ammin, se ammek anggamma padammattanino liwa'na. 6 Se kundennino kastiguweno kaodduwan sikwayu sikwana. 7 Sitoya, pakomandonad anna pattuyaggandonaddino nakamma, takesi ammena mao'gananino loneno nakamma, tantaro nu antuweno pibbattanna sino angngurungnga. 8 Antuweno allakkandaw ta ipaitayu kappayino agganggandaw sikwana. 9 Ino tata kappay gafuneno nanurakkangku sikwayu sinoy, takesi itangku nu kuruwandaw amminino sapitangku sikwayu. 10 Udde sitoya, ammuk si kinuruddawinnino sinapikku. Antuweno nu pakomandaw, pakomangku kappay. Ino kakuruwanna, pinakomangkun sino a'langi Kristo para sino pallawarandaw, nu wara gakkuruwa pakomangku nad. 11 Pakomantammad takesi ammeretam affutanni Ofag, se ammutamunnino narakkatta gakkanna sikwatam.

Ino Naddararananani Pablo Sey Troas

12 Wasin inangngangku sey Troas a mangibanyag sino nalawara damag mappeafu ki Kristo, nedadaninni Afu Diosino tolayira sinaya maddingngag sino tulduk. 13 Udde naddararanak se awani Tito a manambal nad sikwak sinay. Antu gafuna, inanawangkuweno kakkolattamira sinay, e inangngak sey Macedonia.

Ino Salinunu'neno Tarabafura Pablo

14 Wasin initaki Tito, nalawarino sinapi'na mappeafu sikwayu, e nappelalotino pasalamakku ki Dios. Mappasalamatak sikwana se gafu sino nesapatammi ki Kristo, kanayuna ifuyu'dakami sino pangaffutantam sino kalinganera. Usarandakamiya mangipakaammu sino nalawara damag mappeafu ki Kristo si palulubbun, a meyamparig si bambanguwa maddaranggat. 15 Se ino pangibanyammi mappeafu ki Kristo, kun-

nangke bambanguwa aanggammi Dios, a da'lungkappay amminira a maningngag, ino mesalakanira andino ammera mesalakan. 16 Ino ammera mesalakan, kunnangke nabuyuka kappatayino da'lunda nu dingngaggandeno tuldutam, se antuweno pangammuwanda sino kakastiguwanda si makkikiyad. Udde ino mesalakanira, kunnangke bambanguwino da'lunda, se antuweno mifuyut sikwara sino biyaya mannayuna iya'da i Kristo. Nu kunnenoy, inya kaddino makadama a mangwa sitawa tarabafuwa manuldu sino nalawara damag? 17 Udde damamiya akwan, se dinundundakamiyi Dios e ammuna si nalawarino gakkammiya manuldu gafu sino nesapatammi ki Kristo. Ammekami nekunna sino korwanira a manuldu sino sapiti Dios se pimpirakanda.

Naggabwat Ki Diosino Pannakadamara Pablo

3 Gafu sinaya sinapi'mi, ariddonakuy si idayomiyeno baggimi. Udde bakkanna mekunnakami sino korwanira a manuldu, se ammekami nadda miyangkalin si turakka pamakurummi sikwayu si nalawarino aggangwami. E kunna kappay, ammekami nad marang si turak sikwayuwa ipaitami si korwana tolay. 2 Ammekami mawag si kunnenoy, se ikkayunnino kunnangke turakka mita'dag sikwami, se nu itanino korwanira a tolay si nalawarino aggangwayu, ammuran si nalawaggami kappepaya nanuldu sikwayu. 3 Maita si kunnangke tura'dakayuwi Kristo a nepetura'nga sikwami. Bakkanna tinteno nepanura'nga, nu ammena lurino Espirituweno aggabiyaya Dios. E bakkangkappaya sino nadampeta batuweno neturakkanna a kunna payino lintiyi Moises, nu ammena lud sino nakandaw.

4 Damami pelanga massapit si kunnenoy, se i Diosino talakkammiya manuffun sikwami gafu se nesapakkami ki Kristo. 5 Ammumi si awana pannakadamamiya mangwa si kunnenoy, nu ikkami pelang, se ammina pannakadamami, naggabwat ki Dios. 6 Antuweno nanga'da sino pannakadamamiya manuldu mappeafu sino bawuwa tulangnga. Inaya bawuwa tulag, bakkanna kakunneno lintiya nepetura'nga ki Moises, nu ammena lurino Espirituneno mangipakaammu. Gafu sino neturakka dadana lintig, makastiguweno tolayira si makkikiyad se ammera dama a tuntulan. Udde ino iya'deno Espirituwi Dios, biyaya awana pakkiyaranna.

Ino Kalawanneno Bawuwa Tulaga Ituldura Pablo
(Heb. 8:1-13)

7 Dandammantamino nipaitani Dios sino kinalawanna sino nanga'danna sino lintingnga ki Moises. Nappelalotino kilikili'neno mutungi Moises sin niyangnganna sinaya lintiya neturak si batu sino gakagakera i Israel. Massiki naarananino kilikili'neno mutungnga, amme dama a aggatulangnganino Judyuwera gafu se maririyera. Nu kunnenoyino kinalawara nepaita i Dios sino nanga'danna sinaya lintiya kelotanino tolayira a makastigu si makkikiyad, 8 kumarallingke a maiteno kinalawanna sino panga'danna sino Espirituna gafu sino nalawara damaga ibanyammi. 9 Se nu naiteno kinalawari Dios sino nanga'danna sino lintiya nassapit si makastiguweno tolayira, kumarallingke a maita sino bawuwa tulangnga a mappabali sikwatam si naggaddang sikwana. 10 Massiki nalawarino lintingnga si'in, kunnangke awaninnino kinalawanna sito ingkein, se mas nalawaringke pay ino bawuwa tulangnga. 11 Se nu maiteno kinalawari Dios sino lintiya napataliyan, kumarallingkepaya maiteno kinalawanna sino nepataliya tulangnga a awana pakkiyaranna.

12 Gafu se antuwenayino innanamammi, naturiggamiya mituldu sinaya awaningke iyimammi. 13 Bakkanna kakunnami i Moises a inabbunganneno mutungnga takesi amme itanino kasiJudyunereno kaarananino kilikili'neno mutungnga. 14 Udde nataggatino ulura, e ammera naawatanino anggamma sapitannino nakwa ki Moises. Massiki sito ingkein, nu basanino Judyuwereno neturakki Moises sino dadana tulag, kunnangke naabbunganino nakanda, se ammera maawatanino anggamma sapitan. Nu manguruwira ki Kristo, ariyani Diosino abbungngeno nakanda, kasera maawatan. 15 Gakkurug yan, se massiki ingkein, ammera kepay maawatan, e kadda basandeno lintiyi Moises, kunnangke aneno mabbung sino nakanda. 16 Udde nu wara mangurug sino Afutam, maariyeno abbungngeno nakamma. 17 Ino Afutama sinapikkun sinay ino Espirituwi Jesus. Ino tolaya aneno Espirituwi Jesus sikwana, nawayan sino kinaaripanna sino liwat. 18 Amminetama mangurug, gafu se naariyeno nabbung sino nakantam, aggitantamino kinalawari Afu Jesus, e maita kappay sikwatam a kunnangke sarmingetam. Gafu se aggitantam, masesenutetama mallawad makkiyad si mekunnetam sikwana. Makwa ammin inay gafu sino pannakadameno Afutama antuweno Espirituwi Jesus.

Ino Tuldu Mappeafu Ki Kristoweno Mawwaldag Sino Anera Si Lammuk

4 Gafu sino allakki Dios sikwami, netala'nga sikwamiyeno tarabafuwa manuldu sinaya tuldu. Antu gafuna, naturiggami pelanga mangwa. 2 Awana akwammi si neimad anna ka'atatalla maammuwan. Ammekami mamalabali si tolay. Ammemi lamuran si siriyeno sapiti Dios, nu ammemi lud itulduweno gakkurug. Antuweno mangipaita sino tolayira si awaningke a narakkat sino nakammi. Ammu payi Dios si awana narakkat si akwammi se aggitandakami.

3 Gakkuruwa aneno tolayira a naabbungangkepayino
nakanda ta ammera maawatanino nalawara damaga
ituldumi, udde ireno tolaya makastigu si makkikiyad
4 se ammera mangurug. Se i Satanas a diosino
narakkattira a tolay sito lubag, sinelladdanneno
nakanda takesi ammera mawaldan sino nalawara
damaga mituldu sino kinalawari Kristo. I Kristoweno
kakunna i Dios, 5 e antuweno ibanyammi a bakkannino
baggimingkepay. Ino ibanyammi, i Jesu Kristoweno
gakkuruwa Afutam. E ikkamiyeno masserbi sikwayu
gafu sikwana. 6 Se sin naparatuwanna yo lubag, i
Diosino nassapit si "Wara nad sirwat" † ta mawaldani-
no lammuk. Antu kappayino nassirwat sino nakammi
takesi maitamiyeno kinalawanna a maitengke ki Kris-
to.

Massiki Nadyatanda Pablo, Netuldura Kepayino Kinurudda

7 Iyawa nalawara damaga netalakki Dios sikwami ta
ituldumi, nabaloringke. Udde netala'nga sikwamiya
tolepelang. Kakunnamingke ino banga a bisakke ino
balorna, massiki nabalorino ana sino unangnga.
Inangwanenay takesi maita si ammena naggabwat
sikwamiyeno pannakadameno ituldumi, nu ammena
luri Diosino naggabwatannenaya pannakadama a
awana kakunnana. 8 Kanayungkamiya madyatan, ud-
de ana kepayino innanamammi. Namipidyakamiya
maddararan, udde ammena maaffutino nakammi.
9 Kanayundakamiya padyatanino tolayira, udde am-
merakami purayani Dios. Gapapatayandakami udde
ammerakami mapapatay. 10 Kanayuna aggataronam-
miyeno katayammi a kakunna payi Jesus si'in. Udde
aggabiyaggami kepay gafu sino duffunna sikwami e
antuweno mangipaita si aggabiyaggepayi Jesus. 11 Sito
katolemi, aggatarongkami sino ipatemi gafu sino
passerbiyammi ki Jesus. Makwa yaw takesi maiteno
pannakadamaneno biyayi Jesus sito baggimiya nalad-
da a matay. 12 Kunnantu, massiki aggataronammiyeno
katayammi gafu sino panulduwammi sino nalawara
damag, nalawallud, se antuweno kabiyayandaw si
makkikiyad.

13 Aneno neturak sino sapiti Dios a kunna si, "Nangu-
ruwak ki Dios e antu gafuna, naddamitak." †† Kakunna-
mi kappayino tolaya nassapit sinay, se kinurummi payi
Dios, e massiki madyatangkami, sapitammiyeno kinu-
rummi. 14 Se ammumi si i Dios a nappaangngangoli ki
Afu Jesus, pangngangolindakami kappena gafu sino
nittatammi sikwana. Kunna kappay sikwayu, takesi ap-
pandetam ammin e mesapatetam sikwana sino
pagyananna. 15 Attammammi ammin yawa kadyatam-
mi takesi maduffunangkayu. Se nu umodduweno to-
layira a mangammu sino duffuni Dios annino alla'nga,
umoddu kappeneno mappasalamatira sikwana e an-
tuweno kedayawanna.

16 Kunna mantu, ammekami matappagga manuldu.
Se massiki makkafuyino baggitam, kadda awa man-
tatuyaggino biyaya ana sikwatama ammena matay si
makkikiyad. 17 Se ino dyattam sito ingkein, ammera
mabbalanayun e kunnangke bisampelang nu mekun-
na sino labuta appantamma so maddagguna aw. Se
ino ketupakkannenaya dyattamino kalalawarana biyag
sey langita awana kakunnana anna awana pakkiyaran-
na. 18 Antu gafuna, ino aggadandammammi, bakkan-
nino maitera sito lubag, nu ammena lurino ammena
maita a ana sey langit. Se ino maitera sito lubag,
maawanira ammin. Udde ino ammena maita a ana sey
langit, ammena maawan si makkikiyad.

Ino Bawuwa Baggiya Innanamanino Manguruwira

(1 Cor. 15:35-58; Flp. 1:19-26)

5 Ammutam si nanu matayino baggitam a kakun-
neno bawiya magabba, ananeno bawuwa bag-
giya iya'da i Dios si pabbalayantam sey langit. Amme-
na matay si makkikiyad se i Diosino nangwa. 2 Gafu se
madyatanetam sito lubag, kabbatantamungke a ap-
pannino bawuwa baggitam sey langit, 3 takesi wara
malan si pagyananino kararuwatam nu anawantamino
dadana baggitam. 4 Sito ingkeina ayawetangkepay sito
lubag, maburuburungetam sito kadidyata lawuman-
tam. Udde ammek sapitan si anggantama matay ta
anawantamino dadana baggitam, nu ammetam lud
anggam si mapataliyan yo baggitam si bawuwa am-
menan matay si makkikiyad. 5 I Diosino nidadan sik-
watama mappa sinaya bawuwa baggitam. E neya'da-
neno Espirituna sikwatama pamakuruwan si appan-
tam inay.

6 Gafu se aneno Espirituwi Dios sikwami, ammemi
maddararan. Ammumi si kiyad si ayokami kepay sito
baggimi sito lubag, aroyukami kepay sino agyanani
Afu Jesus. 7 Udde kuruwammi kepayi Jesus, massiki
ammemi itan. 8 Gafu sino kunnenoy, ammemi
dararanannino matay. Se nalawad nu anawammiyeno
baggimi sito lubag takesi makiagyangkami ki Afu Je-
sus. 9 Udde massiki sintawino agyanammi, nu sito
lubaggepay onnu sey langitin, ino pelang kabbatammi
ino mappaanggam sikwana. 10 Se amminetam,
uma'langetamma ammin ki Kristo ta ukumandetam
takesi appannino kadda tata sikwatamino meannung
sino inangwana sito lubag, massiki nalawad onnu
narakkat.

† *Genesis 1:3* †† *Salmo 116:10*

Gafu Sino Inangwa I Kristo, Dama A Mebulunino Tolayira Ki Dios

(Rom. 5:9-11; Col. 1:17-22)

11 Gafu se ammumi si kattalataloneno angngukumi
Afu Jesus sino tolayira, pangaggammiya manuldu sikwara takesi kuruwandakami. Ammuwi Dios si awana
narakkat si gakkammiya manuldu, e nalawad nu am-
mundopay. 12 Bakkanna gakkammiya passangeletino
baggimi sinaya sinapi'mi, nu ammemi lud sinapip-
pelang takesi awan nadda ataldawa mangita'dag sik-
wami anna takesi wara itabbaddaw sino tolayira sitana
passangele'deno baggira se itanda pelangino baggina
tolaya bakkannino nakamma. 13 Nu wara massapit si
mansekkami, kadde, se madayawi Dios gafu sino ak-
wammi. Nu sapitanda si nannakangkami, nalawag-
gappay, se pallawarandawino akwammi. 14 Ammina
akwammi, gafu pelang sino nappelalota agganggam-
mi Kristo sikwami. Se ammumi si natayi Kristo a
manubbut si ammina tolay, antu gafuna, ammina to-
lay, kunnangke nesapatira sino natayanino tata.
15 Natayi Kristo para sikwatam ammin, takesi ammine-
tama aggabiyag, bakkan naddino panggammanino
baggitamino tuntulantam, nu ammena lurino
panggammani Kristo a natay anna nangngangoli kap-
pay para sikwatam.
16 Si'in, nekunneno nakammi sino nakammino am-
mera nanguruwa dandammanda pelangino kinaba'-
nangnga tolay onnu ino kinalawarino baggina. Kunna
kappay inayino annandammi ki Kristo si'in, udde sito
ingkein, naangkakwennino annandammi mappeafu
sikwana. 17 Se ino tolaya nesapat ki Kristo, kunnangke
bawuwa pinaratu. Ino dadana annandamma, nap-
ataliyan si bawu. 18 I Dios pelang ino nangwa sinay. Se
massiki kababannaddam si'in, nepabbaliretam si bafu-
lunnera gafu sino inangwa i Kristo. E pinilirakamiya
manuldu sino tolayira ta mabbaliyera kappay si bafu-
lunna. 19 Ino ituldumi, dama i Dios a pakomanino li-
watino ammina tolay gafu sino inangwa i Kristo e
damarana a mebumbulun sikwana. Netala'nga sik-
wamiyeno manuldu sinaya damag si ammina tolay.
20 Antu gafuna, ikkamiyeno pannakabifiyi Kristo a
mangipakaammu sino anggammi Dios a sapitan. Gafu
ki Kristo, makiggimallakkami mantuwa massapit si,
“Ibbattandawa makkababannag ki Dios ta pabbalin-
dakayu si bulunna.” 21 Se kunnayawino inangwa i Dios
para sikwatam. Massiki awaningke liwati Kristo, nebi-
langi Dios si antuweno makwan liwat sino ammina li-
wattam, takesi mebilangetam si naggaddang sikwana
gafu sino nesapatantam ki Kristo.

6 Gafu se makitarabafukami ki Dios, makiggimal-
lakkami sikwayu ta mangwakayu si mangipaita si
wara serbineno angngikalla'nga sikwayu. 2 Se aneno
nepetura'nga a kunna si,

“Diningngagguweno kararaddaw sin awa nanan-
dammangku si allakkantakayu, e dinuffunantakayu sin
nada'ngeno atto'na awa pangisalakangku sikwayu.” †
Dingngaggandonad inaya sinapiti Dios. Iyawinna aw-
ino pappaduffunandaw sikwana se nada'ngennino
awa pisalakanna si tolay.

Ino Inattammanda Pablo Sino Nanulduwanda Sino Nalawara Damag

3 Sino pangwammi sino tarabafuwa netalakki Dios
sikwami, palanammi takesi awaningke kabalawammi,
ta awana rasonino tolayira si ammera panguruwan
sino ituldumi. 4 Sino ammina akwammi, ipaitamingke
si i Diosino gakkuruwingke a passerbiyammi gafu sino
piyattammammi sino ammina dya'mi anna kabu-
rungammi andino kattalatalawa makwa sikwami.
5 Namipidyakamiya nasiwasiwa'wattan anna nabalud
anna binakkundakamiyeno tolayira a manggamma
mamapatay sikwami. Kanayungkamiya madyatan sino
tarabafumi, mabbiraggami ke anna mabisibisinangka-
mi. 6 Maita kappay si i Diosino passerbiyammi gafu se
awaningke narakkatta akwammi, e gakkuruwa ammu-
miyi Dios. Attammammi amminino akwanino tolayira
sikwami e nannakangkami sikwara ammin. Duffunan-
dakamiyeno Espirituwi Dios e gakkuruwingke ino ag-
ganggammi sino kasittolemi. 7 Ipaitami kappay si i
Diosino passerbiyammi se ituldumiyeno sapi'na a
kakuruwan, e aneno pannakadamana sikwami. Inaya
kinagaddangnga neya'da i Dios sikwami, kunnangke
armasmiya pangaffut si narakkat anna panellad sino
baggimi. 8 Sino passerbiyammi ki Dios, aneno miyatal
sikwami e anakeno mangilopalopet, aneno mad-
dayawira e ana kappayino massapitira si narakkat
mappeafu sikwami. Sapitanda si massisirikami, gam-
pade ituldumiyeno kakuruwan. 9 Kunnino korwanira si
awana serbimi, udde naddinnamaggami kepay. Sapi-
tanda si gapapatekami, udde itandaw, aggabiyaggami
kepay. Massiki nepasiwa'wa'dakamiyi Dios, ammena
ino'ganan. 10 Massiki odduweno kalowanino nakammi,
kanayungkami kepaya maanggam. Massiki pobirika-
mi, odduweno tolaya pabba'nangngammi si
makkikiyad. Awaningke kukwami sito lubag, udde ak-
wamiyeno ammina ana ki Dios.
11 Ikkayuwa kakkola'mi sitan Corinto, sinapi'mi sik-
wayuweno ammina ana sino nakammi, se dokallingke
ino agganggammi sikwayu ammin sitan. 12 Bakkanna
kurangino agganggammi sikwayu, udde ikkayuweno
nakkurang si agganggam sikwami. 13 Tatabban-
takayuwa kunnangke gakkuruwa abbintakayu.
Anggammandakami nadda kunnangke ino ag-
ganggammi sikwayu.

---

† *Isaias 49:8*

Ammena Dama A Mannumangino Manguruwira Andino Ammena Mangurug

14 Kakkolak, ammena meannunga makiatawa onnu
makisosyukayu sino ammenera mangurug, se ammena menumangino naggaddang sino narakkat.
Damana kadda mamungino nabaggaw anna lammuk?
15 Ammena kappay dama a mittateno nakanda Kristo
anni Ofag, antuweno awangkappay pakkunnanino
nangurug annino ammena nangurug. 16 Meannung
kadda medaggeno sinandiosira sino templowi Dios?
Ammena, e kunna kappay sikwatam, se ikkanetamino
templowa pagyananino aggabiyaya Dios. Se aneno
sinapiti Dios si,
"Magyana'nga sikwara e bumbulunangkuwera.
Ikkana'ngeno Diosda e iraneno tolek." †
17 Antu gafuna, sinapikkappayi Dios si,
"Mekatwekayu sino ammera mangurug ta ammekayu mekunna sikwara. Ibbattandawino narakkatta
aggangwara ta pagamwangantakayu.
††18 Ikkana'ngeno Amayu e ikkayuneno abbingku. Antuweno sinapiti Afu Dios a mannakadama." ‡

7 Ikkayuwa iiddukangkuwa bafulungku, gafu se
kunnenoyino nekariyi Dios sikwatam, ibbattantammad amminino mapparakkat sino baggitam annino
nakantam. Lawarantamungke naddino akwantam
takesi maggaddangngetam se iyataltami Dios.

Maanggammingke I Pablo Gafu Sino Nammoboliyanino Corintowera

2 Dagganandonaddino agganggandaw sikwami. Se
awaningke nalliwatammi sikwayu, awaningke tata sikwayuwa sinutunggungammiya mangwa si narakkat,
anna awangkappay binalabaliyammi sikwayu. 3 Ammek sinapit inay ta ipaliwakku sikwayu. Se kakunnaneno sinapikku sikwayu, anggammammikayu. Antu
gafuna, massiki sanneno makwa sikwatam sito katoletam e massiki matayetam, ammena marananino agganggammi sikwayu. 4 Dokallino annalakku sikwayu e
idayotakayu sino korwanira. Antu gafuna, massiki
odduweno kadidya'mi, maanggammak kepay, se nattuyaggino nakangku gafu sino diningngaggu mappeafu sikwayu.
5 Massiki sin ginamwangkamin sey Macedonia, malokepayino nakammi gafu sino kadidya'mi. Se kadda
umangngammi, aneno kumontarera sikwami e
kanayungkamiya naddararan tantaro nu ibbattandawino angnguruddaw. 6 Udde i Dios a mamambay sino
tolayira a malowino nakanda, nepattuyangngeno
nakammi gafu sino ginamwangani Tito. 7 Bakkampelangino nangitammi sikwaneno nappaanggam sikwami, nu ammena lurino nepadamangnga mappeafu
sino nappatuyaggandaw sino nakamma. Se sinapi'na
si anggandaka itan. Sinapi'na kappay si nabbobolikayu
sino narakkatta inangwayu sikwak e sitoya, anggandawa mita'dag sikwak sino mabbalawira sikwak. Antu
gafuna, maanggammakungke.
8 Massiki malowino nakandaw gafu sinaya turakku,
ammek mabboboli sino neturakku. Ino kakuruwanna,
nabboboliyak sin diningngaggu si malowino nakandaw, massiki nalampelang e naariyen. 9 Sitoya,
maanggammak, udde bakkanna gafu sino loneno
nakandaw, nu ammena lud gafu se nabbobolikayu gafu sinay. Inaya loneno nakandaw, inusari Dios si
pallawarandaw gafu se nangkakwakayu, e antu gafuna, nakaduffunino turakku sikwayu. 10 Se ino malowa
nakamma usaranni Dios, metupak sino pabboboliyanino tolayira sino liwa'da takesi mesalakanira. Awana
mabboboli gafu sinaya nakwa. Udde ino loneno
nakammino ammera mangurug, awana duffunna sikwara se ammera mabboboli, e metupak sino kastigu si
makkikiyad. 11 Dandammandawino nalawara inangwa
i Dios sikwayu gafu sinaya loneno nakandaw. Se sito
ingkein, aanggandawinna mangwa si nalawad.
Anggandawa ipaita si ammekayu nesapat sino
narakkatta inangweno bulundaw. Ka'gandawino
inangwana a ka'atatal, e mattalokayuwa makastigu
kappay. Anggandaw si makkaititetamumman ta
mallawarino abbafaruluntam. Kinastiguyuweno nalliwat. Gafu sinoya inangwayu, nepaitayu si ammekayu
nesapat sino liwa'na.
12 Ino nanurakkangku sikwayu, bakkampelanga gafu
sino tolaya nalliwat annino tolaya nalliwatanna, nu
ammek lud nanurak takesi mepakaammuwi Dios sikwayu si dokallino agganggandaw sikwami. 13 Gafu sino
inangwayu, nattuyaggino nakammi.
Bakkampelanga kunnenoy, nu ammena lud
nadadagganano aanggammi sin initamiyi Tito a
maanggam. Maanggammi Tito se gafu se nalawarino
aggangwayu, awaninna dararanna sikwayu. 14 Sin
liyeyi Tito a inang sitan, nedayotakayu sikwana. Ammek naatallan sino sinapikku mappeafu sikwayu, se
initana si gakkurug ammin inay. Gakkurug amminino
sinapikku sikwayu, e kunna kappayino sinapikku ki
Tito a nalawaggayu. 15 Sitoya, madadagganano agganggamma sikwayu se aggadandammanneno nanguruwandaw sino nepakwana sikwayu annino nipatiyandaw sikwana sin inangnganna sitan. 16 Antu gafuna, maanggammakungke, se ammukun si
damatakayuwa talakkan.

† *Levitico 26:11-12; Ezekiel 37:27 Itannu kappay sino Nepakaammu 21:3.* †† *Isaias 52:11* ‡ *Jeremias 31:9*

Ino Nad Akwanino Manguruwira A Manuffun Sino Mekakallakkira

8 Kakkolak, anggammiya ipakaammu sikwayuweno inangweno manguruwira a
makkakarampat sino lulubbunna Macedonia gafu sino
duffuni Dios sikwara. 2 Se ino kakkolattamira sinay,
massiki madyatanira anna odduweno attammanda,
maanggammira kepay. E gafu sino aangganda, massiki pobiriyerangke, kunnangke ba'nangngira a manga'-
da si duffunda sino korwanira a mekakallakka kakkolattam. 3 Damaka ta'daggan si ino neya'dara, bakkampelangino damara a meya'da, nu ammera luggappay
neya'deno maawadda kepay. Awana namatut sikwara
a manga'da sinay, nu ammerangkepay uraya manga'-
da. 4 Nappekakallakkira sikwami si medaggera a manga'da si duffunda sino tolayira i Dios sey probinsiya a
Judea. 5 Nakka'bokami sino neya'dara a nasobra sino
innanamammi. Se netala'da abbuweno baggira ki
Dios, kasena kappay sikwami ta duffunandakami, se
ammura si antuweno panggammani Dios si akwanda.
6 Gafu se i Titoweno nipadandam sikwayu si'in si
mampakkayu si iya'dayu, pulimmi sitan ta duffunandakayuwa mamalin sinaya neyafuyuwa pappaitandaw
sino agganggandaw. 7 Sino ammina kinalawad, lambawandawino korwanira, se natuyaggino angngurud-
daw anna nalaingkayuwa manuldu se odduweno ammuyu mappeafu ki Dios. Nalappakkayuwa masserbi
sikwana anna dokallino agganggandaw sikwami. Antu
gafuna, anggammi si ammekayu malambawan sino
iya'dayuwa duffun sino mekakallakkira.
8 Ammek sapitan yaw ta patutantakayuwa manuffun.
Ipakaammuppelang sikwayuweno aanggammino korwanira a manga'da si duffun, takesi nu akwandokappay, antuweno pangammuwangku si gakkuruwino agganggandaw. 9 Se ammuyu si nappelalotino duffuni Jesu Kristo a Afutam. Massiki ba'nangngingke sey langit
se akwana ammin, inanawanna ammin sin inangnganna sito lubag e nabbali si tolay gafu sino agganggamma sikwatam. Ino nabbaliyanna si kakallakka tolay,
takesi damatama mesapat sino kinaba'nangnga.
10 Ino itungku sikwayu mappeafu sino iduffundaw,
nalawad nu balinandawino neyafuyu sin tata tarun. Se
ikkayuweno palunguwa nanandamma manga'da si
duffun e ikkayu kappayino palunguwa nangiyafuwa
nampat. 11 Balinandonadda manga'da sino iduffundaw, massiki kiyabbelangino damayuwa iya'da sito ingkein. Ino aanggandawa nangiyafu sinay, kunna kappenaddino aanggandawa mamalin. 12 Se nu maanggangkayuwa manga'da sino kiyara damayuwa iya'da,
maanggangkappayi Dios sinay. Ammena arangngannino ammeyu dama a iya'da.
13 Ammek anggamma sapitan si aggeaa'dakayu si
duffun sino korwanira makkiyad si ikkayuweno
maawanan. 14 Udde ino anggangku, iya'dayuweno sobra sikwayu sito ingkein ta maduffunanira, takesi nu
duma'ngeno awa makkurangkayu pay, duffunandakayuna pay sino sobrara. Se nu kunnenoyino akwantam, makkakarunnetama manguruwa awana
makkurang. 15 Kakunnaneno nepeturakki Dios mappeafu sino nampattanino Judyuwera sino makkana
naggabwat sey langita kunna si,
"Ino nakaampat si oddu, ammena nassobra. E ino
nakaampat si bissang, ammena nakkurang." †

Da Tito Andino Bafulunnera A Dundunanda Pablo Sey Corinto

16 Mappasalamakkamingke ki Dios se nekunnaneno
agganggammi Tito sino agganggammiya manuffun
sikwayu. 17 Sin inarammi si umang sitan, inanggammanna, se gagangaya dinandamma a umang kappay
sikwayu gafu sino agganggamma a manuffun sikwayu. 18 Dundunammiyi Tito annino tata a kolattama
iyatallino ammina manguruwira si palulubbun gafu
sino pangibanyanna sino nalawara damag. 19 Inaya kolattamino dinotukanino manguruwira a mamulun sikwami a miyang sino iduffuntam sino mekakallakkira a
kakkolattam sey Judea. Akwammi yaw takesi madayawi Afu Jesus anna takesi ipaitami si anggammiya
manuffun. 20 Ino gafuna a anggammi si mebulunira
sikwami, se mannaggami takesi awana kabalawammi
sino piggammammi sito dokalla iduffuntam. 21 Se
anggammi si nalawarino akwammi, bakkampelang
sino angngita i Dios, nu ammena luggappay sino
angngiteno tolayira.
22 Aneno tata kappaya kolattama pebulummi sikwara
Tito a umang sitan. Namipidya a dinalodomi yawa tolay e naammuwammi si anggamma a manuffun sino
manguruwira. Sitoya, anggammangke a manuffun sikwayu se dokallino annala'nga sikwayu. 23 Nu mappeafu ki Tito, antuweno bulungku sino tarabafuka manuffun sikwayu. E ino kakkolattamira a mamulun sikwana
a umang sitan, ireno pannakabaggineno manguruwira sino lulubbun sitaw, e madayawi Kristo gafu
sikwara. 24 Kunnantu, ipaitayu naddino agganggandaw
sikwara takesi antuweno panguruwanino manguruwira si lulubbun si gakkuruwino sinapikku sikwara a
nalawaggayu.

Inona Nalawara Salinunu'neno Duffunda Sino Mekakallakkira

9 Ammuk si ammena maawa manurakkak kepay
sikwayu mappeafu sino iduffundaw sino tolayira i
Dios sey Judea, 2 se ammuk si anggandawingke a

† *Exodo 16:18*

manuffun. Antuweno nedayotakayu sino manguruwira sey Macedonia. Sinapikku si nadadangkayu sitan Acaya a manuffun mangiyafu sin tata tarun. Gafu sinaya sinapikku, ino kaodduwan sikwara, anggandampaya manuffun. 3 Udde dundunangkura Tito sitan sito ingkein ta duffunandakayuwa mampat sino iduffundaw, takesi maammuwanino tolayira si gakkuruwino nalawara sinapikku mappeafu sikwayu, anna takesi idadandawino iduffundaw a kunna kappayino sinapikku. 4 Se nu umangngak sitana mebulunino kakkolattamira a taga-Macedonia e maammuwanda si ammena kepay nadadanino iduffundaw, maatallana'nga se sinapikkun si nadadanin, e kunna kappay sikwayu. 5 Antu gafuna, dinandangku si nalawad nu pauntangku iyawira a talluwa kakkolattam takesi duffunandakayuwa midadan sino nekariyuwa iduffun takesi maampattinna nu gumamwangkami sitan. Se nu kunnenoy, mepaita si awana namatut sikwayuwa manga'da, nu ammena lud naggabwat sino nakandawingkepay.

6 Dandammandonad yaw. Ino tolaya mammula si bissang, bissang kappayino buwatanna. Udde ino tolaya odduweno imulana, oddu kappepayino buwatanna. 7 Kadda tata sikwayu, dandammanna naddino anggamma iya'da takesi antuweno iya'dana. Narakkat nu manga'deta nu malowino nakanta onnu bakkanna uretangkepay. Se i Dios, anggammanneno maanggamma manga'da. 8 Dama i Dios a manga'da sikwayu si ooddu amma sino awandaw takesi awana pakkurangandaw e oddu payino meduffundaw sino mawira si duffun. 9 Kakunnaneno neturak sino sapiti Dios mappeafu sino naggaddangnga tolaya kunna si,

“Odduweno iduffunna sino tolayira a mekakallak. Antuweno ammena makalyawanino nalawara aggangwana si makkikiyad.” †

10 Se i Dios a manga'da si bukal sino mammula anna mappatufu sinay takesi wara akkanannino tolayira, antu kappeneno manga'da anna mappaoddu sino ana sikwayu takesi umodduweno damayuwa iduffun sino korwanira, e paoddunna kappayino nalawara salinunu'neno duffundaw. 11 Paoddunna kappayino iya'dana sikwayu takesi ooddu payino damayuwa iya'da si korwan. E umodduweno mappasalamatira ki Dios nanu maappareno iduffundawa iyammina sikwara. 12 Gafu sinaya duffundaw, ammeyu pelang iya'deno awannino mekakallakkira a tolayi Dios, nu ammena lud umoddu kappayino mappasalamatira sikwana. 13 Antu kappayino pitanino tolayira si gakkuruwino angnguruddaw a bakkanna sapippelang. E odduneno maddayaw ki Dios gafu sino nalawarino annuntuldaw sino nalawara damag mappeafu ki Kristo. Dayawanda kappay gafu sino dokalla duffundaw sikwara anda sino korwana tolay. 14 E ikararandakayuna gafu sino angngikalora sikwayu se ammura si naggabwat ki Diosino dokalla duffundaw sikwara. 15 Mappasalamatetam antu ki Dios se neya'dana sikwatamino Abbingnga a awana kakunnaneno kinapatingnga.

† *Salmo 112:9*

Ino Netabbi Pablo Sino Nabbalawira Sikwana

10 Ikkanaki Pablo, aneno ipekakallakku sikwayu. Anera kanuweno massapit si mattalawaka mallang sikwayu nu mara'langetam, udde naturirappelang nu manurakkak sikwayu. Udde sitoya, mappekakallakkak sikwayu se tuntulangkuweno kinanakam anna kinaallakki Kristo. 2 Ino sapitangku sikwayu, mikallakkayu nad takesi amme'ngad ipaiteno kinaturiggu sikwayu. Se nu umangngak sitan, ipaita'ngeno kinaturigguwa mallang sino tolayira a mabbalaw sikwamiya massapit si maggabwappelang sino nakammiya tolayino akwammi. 3 Gakkuruwa tolekami pelang, udde ino talakkammiya pakiyubat sino narakkat, ammena naggabwat sino nakamma tolay. 4 Se ino kunnangke armasa usarammiya makiyubat sino narakkat, ammena naggabwat si tolay, nu ammena lud naggabwat ki Dios, e aneno pannakadamara a mangaffut si massiki sanna a kumontara sikwana. 5 Antuweno pangaffu'mi sino ammina rasonna tolaya mammay ki Dios, annino tansi'da a makatappan sikwara sino pangammuwanda sikwana, takesi mapataliyanino annandanda a mangontara sikwana, e sumulukira ki Kristo. 6 Ipaitayu nad si gakkuruwa kuruwandawi Kristo, se ino ammera mangurug sino sapitammi, nadadangkamiya mangastigu sikwara.

7 Ino pakkurangandaw, naladdakayuwa maawis sino maitayu, a ammeyu dandammannino kakuruwan. Se aneno korwanira sikwayuwa massapit si ira pelangino pannakabaggiyi Kristo, udde nu kunnenoyino sapitanda, dandammanda nad si massiki ikkami, pannakabaggirakami kappayi Kristo. 8 Massiki kunnangke nao'gananino sinapikku mappeafu sino kalintiyammiya matturay sikwayu, ammek maatal, se i Afu Jesusino nanga'da sikwami. Neya'dana takesi pattuyaggammiyeno angnguruddaw, bakkanna panaralmi. 9 Ammeyu nad nganan si tantalawantakayu pelang sino turakkuwera sikwayu. 10 Kunnino korwanira sitan si, “Nu manurakki Pablo, naturira mallang anna ammuneno sapitanna, udde nu uma'lang sikwatam, kunnangke mattalaw anna awana serbineno sapitanna.” 11 Ino massapitira si kunnenoy, dandammanda nad si massiki sanneno sapitammi sino tura'mi nu awangkami sitan, antu kappeneno akwammi nu umangkami sitan.

12 Ammemi anggamma ikunneno baggimi sino tolayira sitana passangele'dangkepayino baggira. Kunnangke kurangino ammura. Ngananda si ino nad

gagangereno matuntul, antuweno aridda si nalawarino massiki sanna a akwanda. 13 Udde sikwami, nu wara isangele'mi, ammemi isangeletino amme nepangwa i Dios sikwami, se ino pelang passangele'miyeno tarabafuwa nepangwana sikwami, e nesapat sinaya tarabafuweno nanulduwammi sikwayu. 14 Antuweno aneno kalintiyammiya misangelet sino inangwami sitan, se ikkamiyeno palunguwa nanuldu sikwayu sino nalawara damag mappeafu ki Kristo. 15 Ammemi ibilang si inangwamiyeno nepakwa i Dios si korwana tolay ta isangele'mi. Udde innanamammi si mattuyaggino angnguruddaw takesi damarakaminna duffunan nu umangkami pay si korwana lubbun. 16 Ino nad anggammi, ibanyammiyeno nalawara damag si lulubbuna aroyu amma sikwayuwa awangkepay nanuldu sikwara. Se ammemi anggamma passangeletino inangwana korwan a kunnangke inangwami. 17 Tuntulamtammaddino neturakka sapiti Dios a kunna si, “Nu wara manggamma massangelet, passangele'na naddino inangwa i Afu Dios.” †18 Se bakkannino tolaya passangele'neno baggineno mebilang si nalawad, nu ammena lurino tolaya dayawanni Dios.

I Pablo Andino Sinan Apostolira
(1 Cor. 9:1-18)

11 Attammandonad abbu pelang yo sapitangku sikwayu, massiki kunnangke abulaka mita'dag sino baggikungkepay. Attammandopelang ingkein. 2 Se gakkuruwa iddukantakayu a kakunneno aggidduki Dios, e maddararanak tantaro nu anawandawino fustuwa angnguruddaw. Meyampariggayu si tata a balatanga nekarika mangatawa si tata a lalakiya i Kristo, e ammek anggam si wara korwana mani'dun sikwayu kiyad sino pakkasarandaw. 3 Maddararanak sikwayu tantaro nu malamuranino angnguruddaw ki Kristo si korwana tuldu e kalyawandawino agganggandaw sikwana, a kunneno nakwa ki Eva si'ina binalabaliyanino massisiriya ulag. 4 Se mayan naladdakayungkelanga mangurug sino massiki inya a gumamwanga manuldu sitan si tanganana tuldu mappeafu ki Jesus a bakkanna kakunneno netuldumi? E anggandokappaya dingngaggannino tanganana tuldura mappeafu sino Espirituwi Dios a ammena kakunneno netuldumi, e massiki ino tuldura a bakkannino nalawara damaga netuldumi, dingngaggandokappelud. 5 Massiki kunnino manulduwera sikwayu si ireno kalalaingana apostol, ammek kuruwan si nalaingira amma sikwak. 6 Massiki ammek nalainga mangartiya manuldu, awana kurangngeno ammuk mappeafu ki Dios. Ammuyu si gakkuruwinay, se kanayuna nepaitak sikwayu sino ammina nanulduwangku.

7 Wasin sinulduwantakayu sino nalawara damaga naggabwat ki Dios, ammek narang si tandangku sikwayu. †† Ariddonakuy si awana balorneno netulduk se awana pagana? Nepabbafokino baggika mattarabafu si katolayangku takesi maduffunangkayu gafu sino tulduk. Wara kad liwakku sinay? 8 Sin nanulduwangku sikwayu, ino nanguruwira si korwana lulubbun ino nanuffun sikwak sino awangku. Kunnangke sinakawangkuwera, se ireno nappangku, massiki ikkayuweno dinuffunangku. 9 Sin nagyanangku sikwayuwa kurangino awangku, ammek narang sikwayu, se agyanino kakkolattamira a naggabwat sey Macedonia a niyang sino ammina awangku, takesi ammekayu madyatan sikwak. ‡ Antuweno inangwak si'in e kunna kappeneno akwangku so maddagguna aw. 10 Awana mappaibbat sikwaka misangelet sinay, se ammekungke marang si duffun sikwayu onnu si korwana tolay sino lulubbunna Acaya. Gakkurug yaw se kakunneno kakuruwana sinapiti Kristo a ana sikwak. 11 Ariddaw nakuy si ammetakayu anggam se awana arangngangku sikwayu. Udde ammuwi Dios si iddukantakayu.

12 Ammek angkakwanino aggangwaka amme marang sikwayu, takesi amme dama a massangeletino sinan apostolira sitana massapit si nekunneno aggangwara sino aggangwami. 13 Inayira a tolay, bakkannira a gakkuruwa apostoli Kristo, massiki antuweno sapitanda. Balabaliyandakayu sino tuldura se massan apostolira pelang, gampade narakkattino ana sino nakanda. 14 Bakkanna kakka'baw inaya akwanda, se massiki i Satanas, ammuna kappaya pabbalinino baggina si kunnangke mangngilikilita angheli Dios. 15 Kunna mantu, ammetammad makka'baw nu ino aripannera, ammura a pabbalinino baggira si kunnangke naggaddangnga aripanni Dios. Udde mattagarollina sikwareno inangwara a narakkat.

Ino Ilawumi Pablo Gafu Sino Kinaapostolna

16 Sapitangku kappay sikwayu si ammeyu nganan si abulak gafu sino pita'daggangku sino baggikungkepay. Udde massiki nu antuweno dandammandaw, attammandokepaya dingngaggannino sapitangku a kunnangke ino addingngaddaw sino korwanira. 17 Iyawa sapitangku sikwayu, ammena mekunna sino aggangwa i Afu Jesus, nu ammek lud kunnangke abula massangelet. 18 Udde gafu se odduwera sitana massangelet mappeafu sino ana sikwara sito lubag, akwangku pay takesi dingngaggandopayino tulduk. 19 Nalaingkayu ma'lura tolaya anggandawingke a dingngaggannino sapitanna abul. 20 Se massiki nu paripandakayu, iyambu'deno kukwayu, balabaliyan-

† *Jeremias 9:24 Itannu kappay sino 1 Cor. 1:31.*

†† *Itannu kappay sino 1 Cor. 9:3-18.* ‡ *Itannu kappay sino Fil. 4:14-15.*

dakayu, patutandakayuwa sumuluk sikwara, anna iyatataldakayu, damana pelang sikwayu. 21 Maatallanak se ammek nangwa si kunnenoy sikwayu. Kakallakkayu se awana turigguwa mangwa si kunnenoy.

Udde massiki sanneno patturiranda a isangelet, patturirangku kappaya akwan. Kungku payino abul, udde massiki, se affutangkuwera. 22 Kunda si Hebreowera a Judyu. Udde Hebreowak kappepaya Judyu. Kunda si gakagakera i Israel, udde gakarak kappayi Israel. Kunda kappay si i Abrahamino gagginafura. Massiki ikkanappay, gagginafuk inay. 23 Sapitanda si masserbiyera ki Kristo, udde massiki ikkanak, masserbiyappay sikwana, e nalawarino asserbik amma sikwara. Ammuk si kunnangke sapi'na pangababulan yo sapitangku, udde kadde. Se ammuyu kena si nalappattaka mattarabafu para ki Kristo amma sikwara. Namipidyaka nabalud gafu sino tarabafuk para sikwana, e ammena mabilangino nasiwa'wattangku. Kanayungkappaya maggi papatayandak gafu sikwana. 24 Namillimandaka siniwa'wattanino kasiJudyukira si kappatafulu si asama siwa'wat. 25 Nami'luwandaka sinisi'batanino Romera. Namittaka nalapalappag, e nami'lu kappaya nadattino bafora nattakayangku. Agyangkappayino tata si awa aggapatakkak sino bebay si patataw anna tata si gafi. 26 Awana ammena nakwa sikwak sino pannodoyuwangkuwa umang manuldu. Namipidyaka naddammang si dokalla danum e namipidyaka nallakad sey dalana agyanino mattakawira. Odduweno kasiJudyukira a manggamma mamapatay sikwak, e massiki payino bakkannira a Judyu. Kattalatalokappayino nakwa sikwak sin nagyanangku sino darokalla lulubbun, sin inangngangku sino danak, anna sin nattakayangku sino bafor sey bebay. Kumaral kappayino inangweno tolayira a massangkurug ki Kristo sikwak. 27 Nattarabafuwak kiyad si naayangngakungke. Kanayuna ammek maturug. Kanayuna mabisinan anna mauwawak. Dayandanaka makkurang si akkanan anna barawasi, e neyattangku pelangino la'bat se awana fustu si pagyanangku. 28 Bakkampelang inayino nadyatangku, se kadda awa aggadammattino nakangku gafu se aggadandammangkuweno manguruwira si palulubbun. 29 Se nu wara nakafuy sino angngurungnga, malopayino nakangku. Nu wara kappay matutunggungan e malliwat, mabbungutak sino nanutunggung sikwana.

30 Ammek anggamma massangelet, udde gafu se maawag si akwangku, passangelekku pelangino mangipaita sino kinakafuyku. 31 I Dios a antuweno Dios anna Ama i Afu Jesus, ammuna si awana siri nenoya sinapikku. Madandayonad si makkikiyad. 32 Antuyawino tata kappaya nakwa sikwaka mangipaita sino kinakafuyku. Sin nagyanangku sey Damasco si'in, ino gubernadora dinotukani Ari Aretas, nepaindangnga amminino lamwanganna lubbun takesi pado'marak. 33 Udde agyanino nanuffunira sikwak. Neittundak si dokalla lu'dug, e nelawandak sino sawangngeno balay, kaserak sinuwewaya netabbafa sino lasinneno tupingnga lubbun, e antuweno nakabukalak.

Ino Nepaita I Dios Ki Pablo

12 Ammek anggamma passengeletino inangwak, se awana serbina, udde napatutappelang. Antu gafuna, sapitangku sikwayuweno nepaita i Afu Jesus sikwaka kunnangke tenap, andino nepakaammuna. 2 Sin karappatin si run, agyanino ammuka tata nangurug ki Kristo † a naappen sey langit sino agyanani Dios. †† Ammek ammu nu ino pelang kararuwaneno inang onnu ammin sino baggina, i Dios pelangino nangammu. 3 Ammuk si neiyang sino agyanani Dios a kalalawaran. Udde ammek gakkurug ammu nu inangngino baggina onnu ino pelang kararuwana, se i Dios pelangino nakaammu. 4 Wasin anen sinay, agyanino diningngangngna a awana kesapi'na si dami'na tolay e ammena kappay dama a passapi'na tolay. 5 Damaka passangelet inaya tolaya naappa sey langit. Udde gafu se ikkanak inay, ammek dama a passangelet, se ino pelang passangelekkuweno mangipaita si awana pannakadamak. 6 Nannud anggangkuwa isangeletino baggik, bakkannaka abula massisiri, se passingngadda gakkuruwino sapitangku. Udde ammek akwan, tantaro nu antuweno panayawanino tolayira sikwak. Ino anggangku, nu nalawarino angngitara sikwak, maggabwa'nad sino inangwaka initarangkepay andino sinapikkuwa diningngadda.

7 Gafu se amme anggammi Dios si dayawangkungkepayino baggik gafu sino nalawaringke a nepaitana sikwak, ina'dannak si nappelalota malow. Iyawa malow, kunnangke aripanni Satanas a nepurayi Dios a mama'gang sikwak takesi ammek massangelet. 8 Nami'luwangkuwa inarang ki Afu Jesus ta ariyanna nad. 9 Udde netabbangnga si, “Gafu sino duffungku sikwam, damama attamman ammin. Se nu nakafuyka, gakkuruwa maiteno pannakadamak sikwam.” Gafu sinaya sinapi'na sikwak, ammek netuluya nepaari, nu ammek lud naanggam gafu sino kinakafuyku, se kadda nakafuyak, gi'nangkuweno pannakadama i Kristo a manuffun sikwak. 10 Antu gafuna, maanggammak massiki sanneno makwa sikwak. Nu nakafuyino baggik onnu paatallandak, nu madyatanak onnu ilopalope'dak, onnu massiki sanneno proble-

† *Ka'gani Pablo a isangeletino bagginangkepay, antu gafuna, ino istoriyanna sito tena'ma, kunnangke tanganana tolayino sapitanna. Udde maawatan sino bersikulu 1 anna 7 si ino bagginangkepayino istoriyanna.* †† *Ino sapitanna dami'na Griego, ...netullu sino mekatalluwa langit.*

mak, attammangku pelang ammin. Se nu nakafuyak, dokallino duffuni Kristo a mappatuyag sikwak.

Ino Aggadandammanni Pablo Sino Corintowera

11 Kungkungke abul gafu sinaya nisangeletangku
sino baggik, udde ikkayuweno namatut sikwaka
mangwa si kunnenay, se aggasasinakkayu pelang.
Ikkayu naddino mangita'dag sikwak sino sinan apos-
tolira sitan. Se massiki awana patiggu, ammerak kepay
malambawan inayira a massapit si ireno kapatiyan.
12 Sin nagyanangku sikwayu, nepaitak si gakkuruwa
apostolnaki Kristo gafu sino senyalira andino korwana
kakka'bawa nepaitanino pannakadama i Dios a
nepangwana sikwak. E massiki nadyatanak, neyat-
tangku pelang. 13 Sanna kaddino liwakku sikwayu? Se
ino duffungku sikwayu, nekunna sino duffungku sino
manguruwira si korwana lulubbun. Ino pelang tan-
ganan, ammek inarang sikwayuweno awangku. Nu li-
wakkuwenay, pakomanda'ngad.
14 Nadadanakunna umang maddoraw sikwayu, e an-
tuyawino mekatalluwa umangngangku sitan. Ammek
umangnga marang sikwayu sino awangku. Se ino kab-
batangku, bakkannino kukwayu, nu ammena lud
ikkayungkepay. Se ikkayuweno kunnangke abbingku,
e bakkannino abbingireno mintarak sino awannino
mapparana'da, nu bakkan lurino mapparanakino
manga'da sino awannino abbindera. 15 Maanggam-
mak nu maambutino ammina kukwak annino tuyaggu
sino panuffunangku sikwayu takesi mattuyaggino
angnguruddaw. Maaranangkaddino agganggandaw
sikwak gafu sinaya nappelalota agganggangku sik-
wayu?
16 Massiki onandaw ammin si ammek narang sino
awangku sikwayu, ana kepayino korwanira sitana
massapit si nasirifak e binalabaliyantakayu. 17 Udde
ansangku nangwa sinay? Wara kad inappeno dinun-
dungku sikwayu? Awangkena pay. 18 I Tito a dinun-
dungkuwa umang sitan annino tata a kolattama nepe-
bulungku sikwana, binabaliyandakayu kad? Awangke-
na, se nakkunneno aggangwami anni Tito e nakkunna
kappayino gakkammiya naggaddang.
19 Ariddonakuy si sinapi'mi ammin inay takesi
ta'daggammiyeno baggimi sikwayu. Udde
bakkangkayuweno mangukum sikwami, se ne-
sapakkami ki Kristo, e i Dios pelangino tabbammi. Ino
kakuruwanna, awana korwana gakkammi, nu bakkam-
pelangino mappatuyag sino angnguruddawa bulum-
miya iiddukammi. 20 Maddararanak, tantaro nu
umangngak sitan, e da'ngantakayuwa mangwa sino
ammek anggamma itan, e nu kunnenoy, ammeyu kap-
pena anggammino akwangku sikwayu. Tantaro nu
da'ngantakayuwa mattatarukki, makkaimaimal,
makkabungubungut, makkaiindu, anna wara mam-
mammal anna mabbalaw sino bulunna, e wara kappe-
nalang natansit e awaninna kaiinggurandaw. 21 Mad-
dararanak kappay tantaro nu umangngak sitan, e ipid-
waraka atallani Dios gafu sino inangwayuwera a
narakkat. E maloneno nakangku gafu sino odduwera a
nalliwat si'ina ammera kepay nabboboli anna inibbat-
tanino narakkatta akwanda a kunneno makibulun an-
na mangwa sino massiki sanna a panggammanino
baggira.

Makastigu Naddino Corintowera Nu Ammera Mab-boboli

13 Ipi'lu'nga a umang sitan. Dandammandawino
neturakka sapiti Dios a kunna si, “Nu wara mi-
darum sino bulunna, wara nad adwa onnu talluwa
mana'dag sino kakuruwanna.” †2 Sin pidwaka inang si-
tan, sinapikku sino nalliwatira si nu ammera ibbattan,
kastigungkuwerana nu muliyak sitan. E sapitangku
kappay sikwayu ammin sito ingkein a nanu muliyak
kappay, amme'nga allakkannino massiki sanna a
malliwat. 3 Anggandaw si ipakurugguwa i Kristoweno
naggabwatanino sinapikku, e maitayuna nu kastigun-
takayu. Se bakkanna nakafuyna i Kristo a mangastigu
sikwayu, nu ammena lud ipaiteno pannakadamana
sino ammina akwanna sikwayu. 4 Se massiki kun-
nangke nakafuyi Kristo sin natayanna sino krus,
nangngangoli, e antuweno nangipaita si aneno pan-
nakadama i Dios sikwana. E kunna kappay sikwami,
kunnangke nakafuykami se odduweno inattammam-
mi gafu sino nesapatammi sikwana. Udde nesapakka-
mi kappay sino nangngangoliyanna, e anen sik-
wamiyeno pannakadama i Dios a itandona nu kas-
tigummikayu.
5 Itandonaddino aggangwayungkepay takesi maam-
muwandaw nu gakkuruwino angnguruddaw. Nata-
langgaggayu nad si ana i Kristo Jesus sikwayu. Se nu
awan, ammekayu kepay gakkuruwa nangurug sik-
wana. 6 E nu natalanggaggayu si nanguruggayu, in-
nanamangku si maimunuwandokappay si gakkuruwa
apostoldakamiyi Kristo. 7 Ikararammikayu ki Dios ta
awan nad akwandaw si narakkat. Bakkanna ikararam-
mi inay takesi maimunuwanino kinaapostolmi. Se
anggammi si nalawannad amminino akwandaw, mas-
siki awana wayamiya mipaita si gakkuruwa apostolka-
mi sino pangastigumwammi nad sikwayu. 8 Se amme-
mi dama a ipaiteno pannakadamami sikwayu nu ak-
wandawino nalawad, se ipaitami pelang sino ku-
montarera sino kakuruwana tuldu. 9 Maanggangkami
nu awana pangipaitammi sino pannakadamami se
natuyagginnino angnguruddaw. Antuweno
arangngammi ki Dios ta mallalawarino aggangwayu
kiyad si nalawarin ammin. 10 Antu gafuneno nanu-

† *Deuteronomio 19:15*

rakkangku sikwayu liyeka umang sitan, takesi nanu gumamwangak, ammena nad maawag si ipaitakino tureka mangastigu sikwayu. Neya'da i Afu Jesus iyawa turek, bakkanna panaralku sino angnguruddaw, nu ammek lud panuffun sikwayu.

Ino Ambu'neno Turak

11 Kakkolakku, antuyawino ambu'neno sapitangku sikwayu. Lawarandonaddino aggangwayu takesi nalawaggayu ammin. Kuruwandonad amminino netungku sikwayu. Mittatakayu nad si nakam takesi massiyanakkino biyaddaw. Nu antuweno akwandaw, kanayuna magyan sikwayuwi Dios a naggabwatanino agganggam anna siyana'nga nakam.
12 Nu maddarambalkayu, ipaitayu naddino aggang-
gandaw si kadda tata. Amminino tolayira i Dios sitaw, bebutanda nu manantokayu.
13 Imutandakayu naddi Afu Jesu Kristo gafu sino alla'nga, ipaita naddi Diosino agganggamma sikwayu, e mittatakayu nad ammin sino Espirituna.

Galacia

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Pabloweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a nadotukan si apostoli Jesu Kristo. Bakkanna tolayino naddotuk onnu namili sikwaka nabbali si apostol, nu bakkan luri Jesu Kristo anni Dios Ama a nappaangngangoli sikwana. 2 Antuyawino turakku sikwayuwa manguruwa makkakarampat sitan lulubbunna Galacia. Ino kakkolattamira a manguruwa bafulungku sitaw, aggadandammandakayu pay. 3 Allakkandakayu naddi Dios a Amatam anni Afu Jesu Kristo e passiyanakkanda naddino nakandaw.
4 I Jesu Kristo a Afutam, neya'daneno biyangnga takesi mapakomanino liwattam. Inangwanenay gafu se antuweno anggammi Dios a Amatam takesi mesalakanetam anna meli'wetam sino narakkatta ana sito lubag sito ingkein. 5 Madayonaddi Dios si makkikiyad. Amen.

Ino Kakuruwana Nalawara Damag

6 Nakka'bawakungke sikwayu, se naladdengke a sinalekkurandawi Dios a nayag sikwayu gafu sino angngikallakki Kristo, e sinuntuldawino tanganana tulduwa nganandaw si nalawara damag. 7 Ino kakuruwanna, awaningke a korwana nalawara damag, nu bakkampelangino mappeafu ki Kristo. Udde ana kanuweno mangungkul sikwayu a kakkapanda a pataliyanino nalawara damag. 8 Sapitangku sikwayu, nu wara manuldu sikwayu si tanganan sino nalawara damaga netuldumi sikwayu si'in, makastigu nad sey infiyernu si makkikiyad, massiki ikkamiya apostol onnu anghela maggabwat sey langit. 9 Antuwenayino sinapi'mi sikwayu si'in, udde ipidwak kappaya sapitan: massiki inyeno manuldu sikwayu si tanganan sino nalawara damaga netuldumiya kinuruddaw, makastigu nad sey infiyernu si makkikiyad.
10 Nu dandammandaw inaya sinapikku, maammuwandonad si bakkannino panggammanino tolayira sikwakino tufukangku, nu ammena lurino panggammani Dios. Se nu ino pidayawan ino tolayira sikwak ino tufukangku, ammek dama a mebilang si masserbi ki Kristo.

I Diosino Namili Ki Pablo A Nabbali Si Apostol

11 Kakkolakku, anggangku si maawatandaw si
bakkanna nakamma tolayino naggabwatanino
nalawara damaga netulduk sikwayu. 12 Se bakkanna
tolayino nangammuwangku sinaya nalawara damag.
Awangkappaya nituldu sikwak sinay, nu ammena luri
Jesu Kristowengkepayino nangipakaammu sikwak.
13 Nadingngaddawinnino dadana katolek sin nanun-
tulangku sino gagangena Judyu. Ammuyu si
nelopalopekkuwenin tolayira i Dios a nangurug ki Jesu
Kristo, e neyekwakungke ino damak takesi maawan
naddino mangurug sikwana. 14 Nu mappeafu kappay
sino angngurummiya Judyu, ikkanakino kalambawan
sino kadawunangkuwera a bulungku, se nalappat-
takungke a nanuntul anna nangita'dag sino gagan-
gaya nillalupa'mi sino gagginafumiyera. 15 Udde tan-
gananino gakkaddi Dios para sikwak, se gafu sino al-
la'nga, pinilinak sin liyek kepaya neyanak, e inayanna-
ka masserbi sikwana. 16 Wasin nadatangngino awa
anggamma a ipaita sikwakino Abbingnga takesi an-
tuweno itulduk sino bakkannira a Judyu, awaningke a
tolaya nabbebutangku. 17 Ammek kappay inang sey
Jerusalem a nappakibebut sino apostolira a palungu
sikwak, nu ammek lud nangawwata inang sey Arabia,
kasek nuli sey Damasco. 18 Wasin nalla'wutino tallurun
kiyad sin nanguruwangku, inangngak sey Jerusalem a
nangita ki Pablo e nakiigyanak sikwana si kadwafulu si
lima aw. 19 Ira pelang anni Santiago a kolaki Afu Jesusi-
no apostola initak sinay, awana korwan. 20 Ammuwi
Dios si gakkuruwira yawa neturakku sikwayu, bakkan-
na siri.
21 Wasinoy, inangngak sino lulubbunna Siria anna
Cilicia. 22 Sinoya tiyempo, ino manguruwira ki Kristo
sino lulubbunna Judea, ammerak kepay inita. 23 Nad-
ingngadda pelang si ino nangilopalopet sikwara si'in
takesi maawanira naddino mangurug ki Kristo, antu
kappayinnino manuldu sinaya angngurug. 24 An-
tuweno dinayora i Dios gafu sikwak.

I Pablo Annino Korwanira A Apostol

2 Wasin nalla'wutino kadwafulu si appata run,
inangngak kappay sey Jerusalem a bulungkuwi
Bernabe. Nebulummi kappayi Tito. 2 Inangngak sinay
se antuweno nepadandammi Dios a akwangku. Sin gi-
namwangkami sinay, nakitatabbak sikwara a mebilang
si pangafuwanino manguruwira a ikkami pelang, e
nepakaammuk sikwareno tulduwa ibanyaggu sino
bakkannira a Judyu. Inangwak inay takesi maam-
muwanda si nalawarino itulduk, se nu kontarandenay,
kengana pelangino nanulduwangku si'in, e kunna kap-
pay ingkein. 3 Kunnangke inanggammandeno
sinapikku, se i Tito a bulungku, massiki nu Griego, am-
mera pinatuta makugit. 4 Udde agyanino mas-
salasangkunira a mangurug ki Kristo a nedagga sikwa-
mi. Kunnangke lakkappandeno akwantama nawaya
gafu sino nesapatantam ki Kristo Jesus. Angganda si
mappakugit naddi Tito, se ino gakkadda, paripande-
tangkappaya manuntul sino lintiyi Moises. 5 Udde am-
memingke netulukino angganda, takesi mattalaginari-
no kakuruwana nalawara damaga kinuruddaw.
6 Kakunnaneno sinapikku, inayira a mebilang si pan-
gafuwan, awana nedaggara sino tulduk. (Massiki ireno
iyatallino tolayira, awana patingnga sikwak, se ammuk
si awana ta'wiyanni Dios gafu sino saadda.) 7-9 Awana
nedaggara, nu ammera lud sinapit si fustuweno itul-
duk. Se nelasinda si piniliraki Dios a apostola man-
gibanyag sino nalawara damag sino bakkannira a
Judyu a kunna kappayino namiliyanna ki Pedro a apos-
tola mangibanyag sino Judyuwera. Ino nilasinanda
sinay, gafu se initara si odduweno duffuni Dios sikwak
sino nanulduwangku sino bakkannira a Judyu a kunna
kappayino duffunna ki Pedro sino nanulduwanna sino
Judyuwera. Antu gafuna, inayira a makammu sino
manguruwira a da Santiago, Pedro, anni Juan, inala-
manurakami anni Bernabe a mipaita si nekunnakami
sikwara. Ino natatarulammi, ituluymi anni Bernabe a
manuldu sino bakkannira a Judyu, e ituluyda paya
manuldu sino Judyuwera. 10 Ino pelang netunda sikwa-
mi, ituluymiya manuffun sino mekakallakkira a Judyu,
e antuwennino a'akwangku.

Ino Nibuyani Pablo Ki Pedro

11 Udde wasin ginamwangi Pedro sey Antiokia, neb-
uyak sino nara'langanino tolayira, se maitengke ino
nakkamaliyanna. 12 Se wasin gaggamwangnga,
kanayuna nakikkan sino kakkolattama bakkanna
Judyu. Udde wasin ginamwangino Judyuwera a dinun-
duni Santiago, sinesenu'na a inibbattanino makikkan
sino bakkannira a Judyu, se mattalaw sino korwanira a
ginamwanga mipatut si matuntul naddino lintiyi Moi-
ses. †13 Antu gafuna, ino korwanira a nanguruwa
Judyu, sinuntulda i Pedro, massiki ammura ammin an-
da Pedro si ammena fustuweno akwanda. Mampay ki
Bernabe, nelimbuwatimpay a manuntul sikwara.
14 Wasin inammuwangkuweno inangwara a mekon-
tara sino kakuruwana tulduneno nalawara damag,
sinapikku ki Pedro sino nara'langanda ammin, “Massi-
ki nu Judyuka, inibbattannuweno korwana gagangeta-
ma Judyu a kunnangke bakkangka a Judyu. Nu kun-
nenayino inangwam, sannu lang patutannino bakkan-
nira Judyu a manuntul sino gagangetama Judyu?”
15 Wasinoy, sinapikku kappay sikwara ammin,
“Neyanaketama Judyu, e ammetam mekunna sino

† *Sino lintiyi Moises, meyallang sino Judyuwera a makikkan sino bakkannira a Judyu, tantaro nu wara akkananda a kammaral e madakkutanira.*

bakkannira a Judyu a ammera nangammu sino lintiyi Dios. 16 Udde massiki nu kunnenoy, ammutam si ammena maggaddangngino tolay sino angngita i Dios gafu sino panuntulanna sino lintingnga, nu ammena lud gafu pelang sino angngurungnga ki Jesu Kristo. Antu gafuna, massiki ikkanetangkappaya Judyu, nanguruwetam ki Kristo Jesus takesi ibilandetami Dios si naggaddang gafu sino angnguruddam ki Kristo, a bakkanna gafu sino panuntulantam sino lintig. Se awaningke a tolaya maggaddang sino angngita i Dios gafu sino annuntulna sino lintig.

17 "Innanamantam si maggaddangngetam so angngita i Dios gafu sino nesapatantam ki Kristo. Udde nu ibilandetamino kasiJudyutam si minalliwata tolay a kakunneno bakkannira a Judyu gafu se talakkantami Kristo a bakkannino annuntultam sino lintig, anggamma kad sapitan si i Kristoweno naggabwatanino liwat? Bakkanna kunnenoy. 18 Se ino kakuruwanna, ipaitak si nalliwatak nu muliyaka manuntul sino lintiya sinalekkurangku si'in. 19 Se sin nanuntulangku sino lintiddam, naammuwangku si ammek dama a maggaddang sino angngita i Dios gafu sinay, e antuweno sinalekkurangkuweno lintig, takesi akwangku pelangino panggammani Dios. 20 Kunnangke nesapatak ki Kristo a natay sino krus, e sitoya, kunnangke bakkanna ikkanakino nabiyag, nu ammena luri Kristoweno namiyag sito baggik a mangifuyut sino ammina akwangku. Antuweno massiki sanneno akwangku sito ingkein, akwangku pelang gafu sino annalakku sino Abbingi Dios a nanggam sikwak anna nanga'da sino biyangnga gafu sikwak. 21 Ammek ammayannino allakki Dios a kunneno manalakkira sino lintig, se nannud dama a maggaddangngino tolay sino angngita i Dios gafu sino annuntulna sino lintig, kengana pelangino natayani Kristo." Antuweno sinapikku sikwara sey Antiokia.

Ino Neya'danino Espirituwi Dios Sino Galaciyera, Gafu Pelang Sino Angngurudda

3 Ikkayu sitan Galacia, sanneno inakkandawa nappaabul sikwayu? Sandolanga nepakungkulino nakandaw sino tangatanganana tuldu a ammuyu keneno anggamma sapitannino natayani Jesu Kristo sino krus? 2 Dandammandaw yo ibebukku sikwayu: naa'dangkayu kad sino Espirituwi Dios gafu sino nanuntulandaw sino lintiyi Moises onnu gafu sino nanguruwandaw sino nalawara damaga diningngaddaw? 3 Pangababulangkayu! Nu neyafuyunnino biyaddawa Kristiyano gafu pelang sino pannakadameno Espirituwi Dios, sandolang dandamman si damayuwa pabbalinino baggiyu si tolaya awana pakkuranganna gafu sino pannakadamayungkepay? 4 Pabbalindokad si awana serbineno odduwa nalawumandaw kiyad sin nanguruwandaw? Bakkan nadda kunnenoy. 5 Dandammandonad nu sanneno gafuna a neya'da i Dios sikwayuweno Espirituna anna inangwana si kakka'baw sikwayu. Gafu kad sino nanuntulandaw sino lintiyi Moises onnu gafu sino nanguruwandaw sino nalawara damaga diningngaddaw?

Ino Angnguruwi Abrahamino Gafuneno Nibilangani Dios Sikwana Si Naggaddang

(Rom. 4:1-3)

6 Dandammandokappayino nepeturakki Dios mappeafu ki Abraham a kunna si, "Kinuruwi Abrahamino sinapiti Dios, e antuweno nibilangani Dios sikwana si naggaddang." †7 Maawatandokappenad si ino tolaya aneno angngurungnga, antuweno mebilang si abbingi Abraham. 8 Nelabbungkappay sino sapiti Dios si maggaddangngeno bakkannira a Judyu sino angngita i Dios gafu si angngurug, se antuweno anggamma sapitannino nalawara damaga sinapiti Dios ki Abraham a neturak kappay sino sapi'na. Kunna si, "Gafu sikwam, mabindisiyonanna ammina tolay si ammina lulubbun." ††9 Antu gafuna, bindisiyonani Diosino amminira a mangurug a kakunneno namindisiyonanna ki Abraham gafu sino angngurungnga.

10 Udde amminira a manalak sino annuntulda sino lintig, makastiguwerana si makkikiyad, se aneno nepeturakki Dios a kunna si, "Makastigu si makkikiyarino massiki inya a tolaya amme manuntul sino amminira a lintiya neturak sitaw." ‡11 Maitengke si awaningke a tolaya maggaddang sino angngita i Dios gafu sino annuntulna sino lintig, se aneno nepeturakki Dios a kunna si, "Ino tolaya ibilangi Dios si naggaddang gafu sino angngurungnga, mabiyag si makkikiyad." ‡‡12 Nattangananino annuntulna tolay sino lintig annino angngurug ki Dios, se ana kappayino nepeturakki Dios a kunna si, "Ino tolaya manuntul sino ammina sapitannino lintig, mabiyag si makkikiyad." ‡‡13 Udde awaningke makatuntul sino ammina sapitannino lintig, antu gafuna, makastiguwetammad ammin. Udde sitoya, sinubbu'detami Kristo a antuweno nallanid sikwatam gafu sino nakastiguwanna sino krus. Ammutam si kinastiguwi Dios, se aneno nepeturakki Dios a kunna si, "Nu wara tolaya nebassin si kayuwa napapatay, antuweno pangitan si kinastiguwi Dios." ‡‡‡14 Nakwa ki Kristo inay takesi mesapatino bakkannira a Judyu sino nalawara nekariyi Dios ki Abraham, anna takesi, gafu sino angnguruddam sikwana, maa'danetam ammin sino Espirituwi Dios a nekarina.

---

† *Genesis 15:6* †† *Genesis 12:3* ‡ *Deuteronomio 27:26* ‡† *Habakuk 2:4 Itannu kappay sino Rom. 1:17.* ‡‡ *Levitico 18:5 Itannu kappay sino Rom. 10:5.* ‡‡† *Ino gagangena Judyu si'in, nu wara tolaya nasentensiyana matay e pinapatera, kasera inappeno baggina e nebassinda si kayu onnu poste a mangipaita si kinastiguwi Dios.*

Ino Lintig, Ammena Inariyeno Nekariyi Dios

15 Kakkolak, dandammandaw yo amparigguwa ampariyanneno nekariyi Dios ki Abraham. Ino gagangetam, nu wara pattulanino adwera tolay e finirmandan, ammenan dama a maranan onnu madadagganan.
16 Kunna kappayino nekariyi Dios ki Abraham annino tata a gakana. Kungku si tata ke, se ino sapita gaka a nepeturakki Dios, bakkannino odduwa Judyu a gakagaka i Abrahamino anggamma sapitan, nu ammena lurino tata ke a gakana a i Kristo. 17 Antuyawino anggangku si maawatandaw mappeafu sino netulagi Dios a karina. Nangiyafu sin nitulanna ki Abraham kiyad sin nanga'danna sino lintingnga ki Moises, nalla'wutino kalimatut si tallufuluwarun. Antu gafuna, amme dama a ariyan onnu angkakwani Diosino netulangnga a karina gafu sino lintiya netufad, se nesapatana a meyakkurug. 18 E nu ino annuntulino tolay sino lintig ino gafuna a appanneno iya'da i Dios, anggamma sapitan si awana serbineno nakkariyani Dios, se inappana pelang gafu sino inangwana. Udde ino kakuruwanna, ino neya'da i Dios ki Abraham, neya'dana pelang gafu se antuweno nekarina.

Ino Serbineno Lintiyi Moises

19 Sanna mantuweno serbineno lintig? Mayan netufari Dios sino nekarina? Neya'da i Diosino lintingnga takesi maammuwanino tolayira si minalliwatira gafu sino ammera panuntulan sinaya lintig. Ino gakkanna, mattuluyino lintig kiyad sino gamwanganino gaka i Abraham a i Kristo a sapitannino nekarina. Maita si napatiyino nekarina amma sino lintig, se sin niya'danna sino lintig, anghelireno dinundunna a nituldu ki Moises, kase sinapiti Moises sino tolayira, 20 udde sin nikariyanna ki Abraham, awana dinundunna, nu bakkanningkepayino nakitatabbag.
21 Anggamma kad sapitan inay si mekontareno lintig sino nekariyi Dios? Bakkan, ammena kunninoy. Ammera mekontara, nu ammena lud naddumeno keserbiyanda. Se nannud wara neya'da i Dios si lintiya dama a manga'da si biyag, maggaddangngaddino tolaya manuntul sinaya lintig. 22 Udde bakkanna kunnenoy, se ino nepeturakki Dios, kunna si ammina tolay, kunnangke nabalurira sino pannakadameno liwat. Antuwenayino planowi Dios takesi ino nekarina a meya'da gafu sino angngurungnga tolay ki Jesu Kristo, meya'da pelang sikwara a mangurug.
23 Sin ammena kepay nadatangngino tiyempowa panguruwanna tolay ki Kristo, kakunnatamino balura nagwardiyan sino lintig kiyad sino ginamwangani Kristo a kuruwantam. 24 Meyampariggappayino lintig si mimut si abbing, † se kunnangke inimu'detam kiyad sino ginamwangani Kristo takesi maggaddangngetam sino angngita i Dios gafu sino angngurug. 25 Udde sitoya, gafu se ginamwanginni Kristo, nabalininnino pimutanino lintig sikwatam.
26 Sitoya, massiki ikkayuwa bakkanna Judyu, abbindakayu ammini Dios gafu se nesapakkayu ki Kristo Jesus gafu sino nanguruwandaw sikwana. 27 Se nabawtisarangkayu ammina nesapat sikwana, e kunnangke nebarawasiyun, se maita sino panuntulandaw sino aggangwana. 28 Kunnamantu, sino angngita i Dios, awaninna naddadarumanna Judyu anna bakkanna Judyu, aripan anna bakkanna aripan, lalaki anna bafay, se nittatakayu gafu sino nesapatandaw ki Kristo Jesus. 29 E nu akwarakayunni Kristo, mebilangkayu si gakagaka i Abraham, e makiillalupakkayuna sino nekariyi Dios sikwana.

4 Antuyawino tata kappaya keampariyanino sapitangku. Nu wara abbing si millalupa'na sino kukweno amana, udde abbing kepay, kunnangke nekunna sino aripannera, massiki nu antuweno gakkuruwa makangkwa sino ammina kinaba'nangngeno amana.
2 Se ammena nawayana mangwa sino anggamma, nu ammena lud aneno makammu sikwana e ana kappayino nanangngal sino kinaba'nangngino amana makkiyad si mada'ngeno tiyempowa sinapitino amana si appannanino illalupattanna. 3 Kakunnatangkappay sin ammetangkepay naawatanino kakuruwana tuldu, naaripannetam sino gagangaya tuldu sito lubagga sinuntultam si'in. ††4 Udde wasin nada'ngeno tiyempowa pinili Dios, dinundunneno Abbingnga sito lubag ta iyanakino tata a bafay. Neyanaka Judyu a nanuntul sino lintiyi Moises 5 takesi subbutanneno naaripannira sino lintig takesi ikkanetama mangurug, pabbalindetam si abbingi Dios. 6 Ino pangipaitani Dios si abbindetam, dinundunneno Espirituweno Abbingnga ta magyan sikwatam. Gafu sikwana, Ameno pingngantam ki Dios. 7 Antu gafuna, tatatata sikwayu, bakkangkayuna aripan, nu ammekayu lud nabbalin si abbingi Dios. E gafu se nepabbalirakayuwi Dios si abbingnga, aneno paillalupa'na sikwayu.

Ino Naddararanani Pablo Sino Galaciyera

8 Si'in, sin ammeyu kepay inammuwani Dios, naaripangkayu sino sinan diosira. 9 Udde sitoya a inammuwandawinni Dios, gafu pelang se nebilandakayu si abbingnga, sangkayu lang muli kappay sino gagangaya tulduwa sinuntuldaw si'in? ‡ Ma, anggandokaggappaya mappaaripan sikwara? 10 Sinapikkuwenay se

† *Ino gagangayino bafa'nangngira a taga-Roma anna Griego si'in, agyanino aripanna nimut sino abbinda mangiyafu si annammino dawunna kiyad si kadwafulu si annam. Ino tarabafuwenaya aripan, binulunneno abbinga umang miskwela anna inimu'na takesi ammena malamitan si narakkatta aggangwa. Wasin dinokallinnino abbing e nebilangin si dokalla tolay, nasinduwennino tarabafuweno gumaimut sikwana.* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: ...nearipannetam sino narakkattira a espiri-*

tuntulandoma'lurino gagangena Judyu mappeafu sino ngilinanda a aw, dakkag, fiyesta, anna run. 11 Maddararanakungke sikwayu, se kunnangke awana serbineno nayangngangkuwa nanuldu sikwayu.

12 Kakkolak, arangngangku sikwayu ta tuntulandak, se nabbaliyak si kakunnayuwa bakkanna Judyu a ammeyu sinuntulino lintiyi Moises. Gakkuruwa awana narakkatta inangwayu sikwak si'in. 13 Madandandaw si ino palunguwa nanulduwangku sikwayu sino nalawara damag ino nagyanangku sino lubbundaw gafu sino natakitangku. 14 Massiki nadyatangkayu sinaya gi'nangku, ammerak kinadakkut onnu sinalekkuran, † nu ammera'lud nepadilot a kunnangke anghelnaki Dios, e nalawaringke ino inangwayu sikwak a kunnangke i Kristo Jesusingkepayino nangwandaw. 15 Sinoya tiyempo, nepaitayu si naanggangkayungke sikwak se nannud damana, sinuke'dawino matayu ta iya'dayu sikwak. Sintawino nappara'bunandaw sinoya nakandaw? ††16 Ma, ibilandak kadda kalingayu ingkein gafu sino nassapitangku sikwayu sino kakuruwan?

17 Inayira a tolaya manuldu si tanganana tuldu, paitereno angngikalora sikwayu, gampade narakkattino gakkadda. Anggandakayu pelanga paroyun sikwak takesi ira pelangino ikaloyu anna tuntulandaw. 18 Nalawarino angngikalona tolay sino bafulunnera, ma'langngu nalawarino gakkanna, a kakunneno inangwayu sikwak, udde mabbalanayun nad inaya angngikaloyu, bakkampelang nu warak sikwayu. 19 Ikkayuwa abbingkuwa iiddukangku, maidamanakummanin gafu sikwayu a kunnangke ipidwaka miyanak sikwayu, e ituluykuwa maidaman makkiyad si mekunnakayu ki Kristo. 20 Anggangku si ana'ngad sitan ta mattatarabbetamungkepay, se ammek inammuweno gakkuruwa akwangku sikwayu.

Ino Keampariyanda Agar Anni Sara

21 Ikkayuwa manggamma manuntul sino lintiyi Moises, dandammandonaddino sapitannenaya lintig. 22 Se neturak sino sapiti Dios si adweno abbingi Abraham a lalaki. Ino tata, abbingnga ki Agar a aripanna, e ino tata, abbingnga ki Sara a gakkuruwa atawana a bakkanna aripan. ‡23 Ino abbingnga sino aripanna, ammena kakka'bawino neyanakanna, udde ino abbingnga sino gakkuruwa atawana, ammena nad neyanak nu bakkanna gafu sino nekariyi Dios sikwara. 24 Inaya nakwa, aneno naunagga anggamma sapitan, se meyampariyino adwera a bafabbay sino adwa a netulagi Dios sino tolayira. Ino tata a tulag, antuweno lintiya neya'da i Dios ki Moises sino kulura Sinai. Ino meyamparig sinaya tulagi Agar, se aripanni Agar annino abbingnga, e aripangkappay ammina gakagakana, ino anggamma sapitan, ino manalakkira sino lintiyi Moises a tuntulanda si kesalakanda. 25 I Agar, meyampariggappay sino kulura Sinai sey Arabia a naggabwatanino lintig, annino lubbuna Jerusalem sito ingkein, se ino magyanira sey Jerusalem andino ammina korwana Judyu a manalak sino lintiyi Moises, mappaaripannira sinaya lintig. 26 Udde ino keampariyanino bafaya bakkanna aripannino Jerusalem sey langit ‡† a meamparig si inatam ammina mangurug. 27 Se aneno nepeturakki Dios a kunna si,

“Ikka a lupatta bafaya ammenangke nakkakkapanino loneno manak, maanggangkangke nad. Ikokwama massapit sino aanggammu. Se ikka a inanawanino atawana, oodduneno ana'nguwera amma sino bafaya amme nekatwayino atawana.” ‡‡

28 Kakkolak, ikkanetama mangurug, aneno pikunnantam ki Isaac, se neyanak gafu sino nekariyi Dios, e ikkanetangkappay, mebilangetam si abbingi Abraham gafu sinaya nekariyi Dios. 29 Si'in kappay, ino abbinga ammena kakka'bawino neyanakanna, nelopalope'na i Isaac a neyanak gafu sino pannakadameno Espirituwi Dios. Kunna kappay sito ingkein, se ino mappaaripannira sino lintig, ilopalope'detam. 30 Udde dandammantammaddino nepeturakki Dios a kunna si, “Paanawannuweno masinera a aripan, se ammena dama a makiillalupattino abbingnga aripan sino illalupattannino abbingnga bakkanna aripan.” ‡‡31 Kunnantu, kakkolak, ino anggamma sapitan amminira yaw, ammetam mebilang si abbingnga aripan, nu ammetanlud mebilang si abbingnga bakkanna aripan.

tuwa matturay sito lubag. ‡ *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...mayan uma'langkayu kappay sinayira a narakkatta espiritu...* † *Ino tata kappaya anggamma sapitan: Massiki natutunggungangkayuwa mappoporay onnu manalekkud sikwak gafu sinaya gi'nangku, ammeyu inangwenay.* †† *Kunnino korwanira si ino takiti Pablo, taki'na mata, e antuweno gafuna a sinapi'nenay. Ino korwanira kappay, kunda si gagangaya sapippelang. Ino anggamma sapitan, nu damana nad, neya'dara ki Pabloweno kapapatiyana ana sikwara.* ‡ *Ino mappeafu sino neyanakani Ismael a abbingi Agar, ana sino Genesis 16:1-16. Ino kappay mappeafu ki Isaac a abbing i Sara, ana sino Genesis 21:1-7.*

‡† *Ino anggamma sapitannino lubbuna Jerusalem sito ingkein Jerusalem sey langit*

‡‡ *Isaias 54:1 Ino nelabbuni Isaias sitaw, ino nuliyanino Judyuwera sey Jerusalem a naggabwat sey Babilonia (itannu sino 2 Cronicas 36:15-23), antu gafuna, ino anggamma sapitannino bafaya lupat, ino lubbuna Jerusalem a naawanino magyanira sinay. Ino anggammi Isaias a sapitan, madayoneno Jerusalem nu muliyeno tolayira amma sino dadana dayona. Udde i Pablo, tangananino pusaranna sitawa amparig. Adweno anggamma sapitan. Ino tata, mappeafu sikwara Agar anni Sara, se i Sara, gagangaya lupat, udde odduweno gakagakeno abbingnga amma ki Agar. Ino tata kappaya anggamma sapitan, mappeafu sino Judyuwera a nangurug ki Kristo a mingngan si iglesiya. Anggamma sapitan si naso maddagguna aw, oodduweno mangurug ki Kristo anna oodduweno bindisiyoni Dios sikwara amma sino Judyuwera.* ‡‡† *Genesis 21:10*

Ino Manguruwira, Ammera Nad Mappaaripan Sino Lintiyi Moises

5 Gafu ki Kristo, bakkannetamunna aripan, se nesala'detam sino kinaaripantam. Ta'daggandonad
mantuweno nawayaandaw, a ammeyu purayan si
mappaaripangkayu kappay sino lintig.
2 Dingngaggandaw yaw. Ikkanaki Pablo a massapit
sikwayu si nu mappakugikkayu gafu se kundaw si an-
tuweno mappagaddang sikwayu so a'langi Dios,
awana serbineno inangwa i Kristo para sikwayu. 3 Sap-
itangku kappay sikwayu si nu wara mappakugit,
maawag kappemantu si tuntulanneno ammina lintiyi
Moises. 4 Antu gafuna, ino bafulundawa manandam si
maggaddangngira sino a'langi Dios gafu sino annun-
tulda sino lintiyi Moises, nekatwayiran ki Kristo e
sinalekkurandeno allakki Dios. 5 Udde ikkanetam, in-
nanamantamino pibilangani Dios si naggaddangnge-
tam, e ino Espirituwi Diosino manuffun sikwatam sino
pattaronantam sino keakkuruwanna gafu sino angn-
gurug. 6 Se nu nasapatetam ki Kristo, awana dumana
nu nakugitetam onnu awan. Ino pelang napatig ki
Dios, ino angnguruddama mepaita sino
pakkaaanggammantam.
7 Si'in, nalawarino annuntuldaw ki Kristo. Inyeno
nappaibbat sikwayuwa manuntul sino kakuruwan?
8 Bakkanni Diosino naggabwatannenay, se antuweno
nayag sikwayu ta kuruwandawino kakuruwan. 9 Nu
dingngaggandawino tulduwa bakkanna gakkurug,
madarallino angnguruddaw, se gakkuruwino sapitan-
da si, “Massiki nu bissangke a lebadureno melamud,
lumattaggino ammina nelamuranna.” 10 Udde massiki
nu gakkuruwinay, talakkantakayu kepay gafu sino nit-
tatantam ki Kristo, antuweno awana daladudwak si
ammeyu tuntulannino bakkanna nalawara tuldu. Am-
muk kappay si kastiguni Dios ino mangungkul sik-
wayu, massiki sanneno katolena.
11 Kakkolak, ammeyu nad kuruwannino kunnino kor-
wanira a massiki ikkanak e itulduk si mappakugi'-
naddino bakkannira a Judyu takesi mesalakanira. Se
nu gakkurungngad inay, sanda'lang padyatangkepay?
Nannud itulduk si mappakugi'naddino tolayira, amme
nad mabbungutino Judyuwera sino pitulduwangku
mappeafu sino natayani Kristo sino krus. 12 Nu ino
mangungkulira sikwayu, nu anggandangke ino
makkugit, mappalassitiran nabbelang.
13 Kakkolak, inayandakayuwi Dios ta ammeyu nad
mappaaripan sino lintiyi Moises. Udde massiki
nawayangkayun, ammeyu nad usaranna pangwa sino
narakkatta panggammanino baggiyu, nu ammeyu lud
makkaduduffun gafu sino pakkaaanggammandaw.
14 Se ammina lintiya naggabwat ki Dios, tata ke ino
keangandera ammin: “Anggammannu naddino kakun-
nama tolay a kakunneno agganggammu sino bag-
gimungkepay.” †15 Udde nu ipagekwayuwa massas-
arombata kundopayino atuwa magagarangal, itan-
daw, se tantaro nu madarallino abbafarulundaw.

Mappeturenaddino Manguruwira Sino Espirituwi Dios

16 Antuyawino sapitangku sikwayu: kanayungkayu
nadda mappeturay sino Espirituwi Dios, se nu kun-
nenoy, ammeyu tuntulannino narakkatta panggam-
manino baggiyu. 17 Se ino narakkatta panggammanino
baggitam, mekontara sino panggammanino Espirituwi
Dios. Ino panggammanino Espirituwi Dios, mekontara
sino narakkatta panggammanino baggitam.
Makkakokontarera, antu gafuna, ammetam maang-
weno anggantama akwan. 18 Udde nu ino Espirituwi
Dios ino mangifuyufuyut sikwayu, ammeyu nad tuntu-
lannino lintiyi Moises.
19 Naladda a maimunuwanino aggangweno tolayira
a naggabwat sino narakkatta panggammanda, e
irayaw: makiduruwira sino bakkanna atawara, mangw-
era si korwana ka'atatal, e ammera mafuwaddan;
20 maddayawira si sinan dios, makkammangngira anna
mattannera; makkalingera, makkakwera, mafuwera,
anna naladdera a mabbungut; angganda si ira
pelangino medayaw, ammera makkaawatan, e
makkakaratwayira; 21 mimallira, mabbobokira, medag-
gera sino nafulota akkakarayam, e akwanda kappayi-
no korwana narakkatta kunnenay. Dinadangkuwa
sinapit sikwayu si'in e ipidwaka sapitan sikwayu sito
ingkein: ino mangwera si kunnenay, ammerana
mesapat sino patturayani Dios.
22 Udde nu mappeturayino tolay sino Espirituwi Dios,
kunnayawino pattupakkanna: manggam sino kasit-
tolena, maanggam, nasiyanakkino nakamma, naanus,
minadduffun, nannakam, natalak, 23 tagatulutuluk, an-
na fuwaddanneno baggina. Nu tuntulantamira yaw,
awana akwantam si mekontara sino lintig. 24 Se ino to-
layira i Kristo Jesus, kunnangke nelansareno dadana
aggangwara sino krus, mampesino ammina
panggammanino baggira. 25 Gafu se ino bawuwa
biyaddam e naggabwat sino Espirituwi Dios, mappetu-
rayetangkappenad sikwana. 26 Ammetammad mas-
sangkatolay, makkaasasing, anna makkaimimal.

Makkaduduffunetammad

6 Kakkolak, nu maammuwandaw si wara kola'dawa
nakaliwat, ikkayuwa ifuyufuyutino Espirituwi Dios,
tulduwandonad takesi ibbattanneno narakkatta ak-
wanna, udde innanakammandonabbelanga tulduwan.
Mappalangkayu naggappay, tantaro nu matutunggun-
gangkayu pay. 2 Makkaduduffungkayu nu wara kady-
atandaw, se nu antuweno akwandaw, matuntuldawino

† *Levitico 19:18*

tuni Kristo. †3 Se nu wara tolaya manandam si ammena
nad manuffun sino bafulunnera, sinsiriyanneno bagginangkepay, se aringnga si nedumen sikwara, gampade bakkangkena. ††4 Kadda tata sikwatam, dandammanna naddino aggangwana ta maammuwanna
nu nalawarino inangwana. Se nu naammuwannangke
si nalawarino inangwana, antuweno mappaanggam
sikwana, e ammenan nad ikunneno aggangwana sino
korwanira ta sapitanna si nalawarino aggangwana.
5 Se kadda tata, antuweno makaammu sino aggangwanangkepay.
6 Ino kappay sapitangku sikwayu, ino matulduwanira
sino sapiti Dios, iyadwanda naddino manuldu sikwara
sino ammina nalawara ana sikwara. ‡
7 Ammeyu nad sinsiriyanino baggiyungkepay, se ammena mabalabaliyani Dios. Nu sanneno imuleno tolay,
antu kappayino buwatanna. 8 Ino mammula si
narakkat a tuntulanneno narakkatta panggammanino
baggina, buwatannaneno kakastiguwanna si
makkikiyad, udde ino mammula si nalawad a tuntulanneno panggammanino Espirituwi Dios, buwatannaneno iya'deno Espirituwi Dios a biyaya mannayun.
9 Antu gafuna, ammetammad madismaya a mangwa
si nalawad, se nanu mada'ngeno fustuwa tiyempo,
ananeno buwatantam nu ammetam matappag.
10 Kunnantu, kiyad si siggabiyayetangkepay, mangwetammad si nalawad sino ammina tolay, kumaral sino
kakkolattamira a mangurug.

† *Ino netuni Kristo, ana sino Jn. 13:34; 15:12.* †† *Itannu kappay sino Rom. 12:3 anna sino 1 Cor. 3:18.* ‡ *Itannu kappay sino Luc. 10:7; Rom. 15:27; 1 Cor. 9:11, 14; 1 Tim. 5:17-18.*

Ino Ambu'neno Turak

11 Ikkanakungke ino nanurak sito ambu'neno turakku. Itandawino darokkalla letrana! 12 Ino mipatutira
si makugikkayu nad, ireno manggamma mipaita sino
kinalawadda sino angngiteno tolayira. Ino gafuna a
ipatu'denay, mattalawira si ilopalopetino kasiJudyurera nu ituldura si ino pelang natayani Kristoweno kesalakan, bakkannino annuntul sino lintiyi Moises.
13 Massiki ino nakugitira, ammera tuntulan amminino
lintiyi Moises, udde angganda si mappakugikkayu nad
takesi damara a passangelet sino tolayira si nappakugikkayu gafu sikwara. 14 Udde nu ikkanak, awana
isangelekku, nu bakkannino natayani Jesu Kristo a Afutam sino krus, se gafu sino natayanna, awaninna patingnga sikwakino ikaloweno tolayira sito lubag, e
awaningkappaya patiggu sikwara. 15 Awana dumana
nu nakugitino tolay onnu awan, se ino pelang napatig
ino nappabaliyani Dios sikwatam si bawuwa tolay.
16 Allakkan naddi Dios amminira a manuntul sinaya
sinapikku, e a'dannerana si siyana'nga nakam, se
ireno gakkuruwa tolayi Dios.
17 Mangiyafu sitaw, awan nadda mappadyat sikwak a
makkontara sitawa itulduk, se napilapilatanino
bagabaggik gafu sino nita'daggangku sino kakuruwana netalakki Jesus sikwak.
18 Kakkolak, allakkandakayu naddi Jesu Kristo a Afutam. Amen.

Efeso

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Pabloweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a apostoli Kristo Jesus gafu se antuweno urayi Dios. Antuyawino turakku sikwayuwa tolayi Dios sitan Efeso a mattalaginara mangurug ki Kristo Jesus. 2 Allakkandakayu naddi Dios a
Amatam anni Afu Jesu Kristo, e passiyanakkanda
naddino nakandaw.

Ino Kakka'bawa Planowi Dios Sikwatam

3 Dayawantammaddi Dios, a antuweno Dios anna
Ama i Jesu Kristo a Afutam, se gafu sino nesapatantam
ki Kristo, nepeya'dana sino Espirituna sikwatamino
ammina nalawara maggabwat sey langit. 4 Sin amme-
na kepay naparatu yo lubag, piniliretamunni Dios a
mesapat ki Kristo takesi pabbalindetam si nadiosana
tolaya awana pakabalawantam so a'langnga. 5 Gafu
sino agganggamma sikwatam, dinandamma si'in si
pabbalindetam si abbingnga gafu sino katayani Kristo,
se antuweno panggammanna. 6 Kunnantu, dayawan-
tammaddi Dios gafu sino kakka'bawa alla'nga sikwata-
ma nesapat sino iiddukanna a Abbingnga. 7 Gafu sino
nebubbuwa ada i Kristo sin natayanna, nawayanetam,
ino anggamma sapitan, napakomanino liwattam.
Nakwenay gafu sino dokalla allakki Dios 8 sikwatama
awana kakunnana. Oddu kappayino kinalainga neya'-
dana sikwatam takesi maawatantamino mappeafu sik-
wana andino nalawara aggangwa a tuntulantammad.
9 Se nepakaammuna sikwatamino planona a ammena
nepakaammu si'ina dinandamma a meyakkurug gafu
ki Kristo. 10 E kunnayawino planona: nu masinduweno
ammina makwa nad anna madatangngino fustuwa
tiyempo, pittatannaneno ammina ana sito lubag anna
sey langit ta i Kristo pelangino afafura.
11 Ammina makwa, makwa gafu sino planowi Dios
si'in, e antu kappayino namiliyanna sikwami ta mabba-
likami si tolena gafu sino nesapatammi ki Kristo. An-
tuwenin dinandamma si'in, 12 takesi madayawino kina-
diosna gafu sikwamiya palunguwa minnanama ki Kris-
to a nekarina a gumamwang.
13 Ikkayu pay, sin nadingngaddawino kakuruwana
tulduwa antuweno nalawara damag mappeafu sino

kesalakandaw, nanguruggayu ki Kristo e nesapakkayu sikwana. Antu gafuna, minarkandakayuwi Dios si tolena sin nanga'danna sikwayu sino nadiosana Espirituna a nekarina. 14 Ino Espirituwi Dios a ana sikwatam, antuweno pangammuwantam sino piyakkuruwani Dios si mawayawayaanetam anna appantamino ammina nekarina sino tolenera takesi madayawino kakka'bawa kinadiosna.

Ino Karari Pablo

15 Antu gafuna, nangiyafu sin naningngaggangku sino angnguruddaw ki Afu Jesus andino agganggandaw sino ammina bulundawira a tolayi Dios, 16 ammek inibbattana mappasalamat ki Dios gafu sikwayu anna ikararantakayu kappay. 17 Ilyawangku sikwana a madandayawa Amatama dayawangkappayi Jesu Kristo a Afutam si iya'deno Espirituna sikwayuweno kinalaing anna ipakaammuna sikwayuweno mappeafu sino kinadiosna takesi maammuwandawingke. 18 Ilyawangku kappay si sirwatanneno nakandaw takesi maawatandawingke ino innanamantam gafu sino namiliyanna sikwatam anna takesi maammuwandawino kaoddu andino kinalawanneno iya'danana sino tolenera. 19 Ikararantakayu kappay takesi maammuwandawino katuyangngeno pannakadamana a manuffun sikwatama mangurug. Iyawa pannakadama, nekunna sino kakka'bawa pannakadamana a awana kakunnana 20 a nepaitana sino nappaangngangoliyanna ki Kristo, kasena nepatuttud sino padiwananna sey langit. 21 Antuweno patturayanna sito ingkein, e nangatuweno turena amma sino ammina pangafuwan anna turay sito lubag annino ammina ammena maita sey langita aneno turena. Awaningke a aneno turena a nangatu sikwana sito ingkein e kunna kappay so maddagguna aw. 22 Nepangatuwi Diosino turayi Kristo takesi antuweno mangituray si ammin, e antu kappayino piniliyi Dios si afafuweno amminira a mangurug. 23 Antu gafuna, amminetama mangurug, meyampariyetam si baggiyi Kristo, e antuweno kunnangke ulutam. Kunnantu, ikkanetama manguruwino kunnangke mangumpletu ki Kristo a antuweno mangumpletu si amammin.

Ino Allakki Dios

2 Si'ina ammekayu kepay nangurug, kunnangke natekayu so angngita i Dios gafu sino liwa'dawira. 2 Se sinuntuldawino narakkatta aggangweno ammera nangurug e kinuraddawino afafuweno narakkattira a espiritu sey kalekay a mangituray kappay sino tolayira a makkontara ki Dios. 3 Massiki ikkanetam ammin si'in, inangwatangkappayino panggammantama narakkat. Massiki sanneno panggammanino baggitam annino ana sino nakantam, antuweno sinuntultam. Kunnantu, gafu sinaya gagangetam, nesapatetam sino tolayira a kastigunna i Dios, se kakunnatamira a minalliwat.

4 Udde massiki tan nu kunnenoy, nappelalokkepayino allakki Dios gafu sino dokalla agganggamma sikwatam. 5 Massiki kunnangke natayetam gafu sino liwattam, na'dandetam si bawuwa biyag gafu sino nesapatantam ki Kristo. Ino allakki Diosino gafuneno nesalakantam. 6 Nesapa'detami Dios sino nangngangoliyani Kristo Jesus, e gafu sinay, makiturayetangkappay sikwana sey langit. 7 Inangwa i Dios inay takesi maita si makkikiyarino kadokkallino agganggamma annino alla'nga a nepaitana sikwatam gafu ki Kristo Jesus. 8 Se ino allakki Dios ino gafuna a nesalakanetam gafu sino nanguruwantam ki Kristo. Bakkanna gafu sino inangwatam, nu ammena lud naggabwat ki Dios. 9 Kunnantu, ammetam dama a massangeleta massapit si ino kesalakantam, gafu sino nalawara aggangwatam. 10 Se i Dios pelang ino nappabawu sino biyaddam gafu sino nesapatantam ki Kristo Jesus, e inangwana takesi akwantammaddino nalawad a dinandamma si'ina ipangwana sikwatam.

Ino Napatatantam Gafu Ki Kristo

11 Ikkayuwa neyanaka bakkanna Judyu, ammeyu nad kalyawanino akkakokwayu si'in. Se nelopalope'dakayuweno Judyuwera a nassapit si ammekayuwa nakugit, se aridda si ireno mebilang si tolayi Dios gafu sino nakugitanda, (gampade ino nakugitanda, inangwa pelangnga tolay sino baggira). 12 Dandammandonad si si'in, ammeyu kepay inammuwi Kristo. Neferakayu sino gagginafuwera i Israel a piniliyera i Dios si tolena. Ammekayu kappay nesapat sino nekariyi Dios sino tolayira a gumamwangngeno misalak sikwara. Antuweno awana nalawad si innanamandaw sin nanuntulandaw sino dadana aggangwayu e aroyukayu kepay ki Dios. 13 Udde sitoya, gafu se nesapakkayu ki Kristo Jesus, ikkayuwa aroyu si'in, nara'nikayun ki Dios anna sikwamiya tolena gafu sino ada i Kristo a nebubbu sino natayanna. 14 Se i Kristoweno nanga'da si nalawara abbafaruluntama Judyu anna bakkanna Judyu. Nepittataneno nakantam se inarineno gafuneno pakkababannantam si kadda tata. 15,16 Se sin natayanna sino krus, nepeibba'neno lintingnga Judyu a odduweno tunna mappeafu sino gagangemiya Judyu takesi antu pelangino tuntulammiya Judyu anna ikkayuwa bakkanna Judyu. Sitoya, antu gafuneno nalawara abbafaruluntam, se nepabawuretama nabbali si kunnangke tata baggi gafu sino nesapatantam sikwana. Antuweno inangwana takesi para'nindetam ammin ki Dios. 17 Ginamwangi Kristo sito lubag ta itulduneno nalawara damaga damana a mesapatetam ammin ki Dios, ikkayuwa bakkanna Judyu a aroyu ki Dios anna ikkamiya Judyu a ara'ni ki Dios. 18 Kunnantu,

gafu ki Kristo, makaara'niyetam ammin ki Dios a Amatam, se tata ke ino Espirituwi Dios a ana sikwatam.
19 Antu gafuna, ikkayuwa bakkanna Judyu a ammena
nebilang si tolayi Dios si'in, nesapakkayun sikwamiya
tolayi Dios a turayanna. Nesapakkayu kappay sino ab-
bingngera a kabbalenera. 20 Antuweno meyampar-
iyetama mangurug si templowa pata'dagganni Dios. I
Kristo Jesusino meyamparig si fundasiyonneno tem-
plowa mappatuyag sino ammina partina. Ino apostoli-
ra andino mangipakaammu sino sapi'na, ireno
meyamparig si postena, e ikkayuweno meyamparig
sino korwana partina. 21,22 I Kristoweno manangngal
sino ammina partineno templo takesi natuyaggino
akkapa'da'nga. Gafu sino nesapatandaw sikwana,
mebilangkayu sino ammina manguruwira a usaranni
Dios a pangwa sino nadiosana templona ta antuneno
pagyananino Espiritu.

I Pabloweno Piniliyi Dios A Manuldu Sino Bakkannira A Judyu

3 Antu ammin inayino dandammangku nu
makkararak ki Dios. Ikkanaki Pablo a nabalud ga-
fu sino nasserbiyangku ki Kristo Jesus para sino
pallawarandawa bakkanna Judyu. 2 Naammuwandaw
si netalakki Dios sikwak iyawa tarabafuka mangi-
pakaammu sikwayu sino alla'nga. 3 Se nepakaammuwi
Dios sikwakino planona a ammena nepakaammu si'in,
e antu kappayino abbafawa sinapikku sitawa turakku.
4 Nu basandaw si nalawad, maammuwandawino
nepangammuk mappeafu sinaya planona a meyakku-
rug gafu ki Kristo. 5 Awana nangammu sinay si'in, ud-
de sitoya, gafu sino Espirituna, nepakaammuwi Dios
sikwamiya pinilina a masserbi sikwana a apostolna an-
na mangipakaammu sino sapi'na. 6 Antuyawino
nepakaammuna. Gafu sino nanguruwandaw sino
nalawara damag, mesapakkayuwa bakkanna Judyu
sino nalawara iya'da i Dios sikwamiya Judyu, e mebi-
langkayu sino amminira a mangurug ki Kristo a
meamparig si baggina. Makiyadwakayu kappay sino
nekariyi Dios a iya'dana sino ammina nesapat ki Kristo
Jesus.
7 Inalla'ngaki Dios, se gafu sino pannakadamana, ne-
tala'nga sikwak iyawa tarabafuka mangibanyag sino
nalawara damag. 8 Massiki ikkanakino kaabbafawan
sino ammina tolena, pinilinak kepaya mangipakaam-
mu sikwayuwa bakkanna Judyuweno kinalawanneno
duffuni Kristo † a awana kakunnana. 9 Dinundundak
kappayi Dios a mipalawag si ammina tolayino akwan-
na takesi meyakkuruwino planona a neimanna kiyad
sin awangkepay yo lubag. Se i Dios a namaratu si am-
min, ammena nepakaammuweno planona kiyad to in-
gkein 10 takesi maammuwan gafu sikwatam ammina
mangurug. Se nu itanino pangafuwanirana anghel
andino korwanira a ammena maita a turay sey
kalekayino keyakkuruwanino planona mappeafu sik-
watama mangurug, kasera maammuwanino ki-
nalaingnga andino kinalawanneno dinandamma.
11 Iyawira a inangwa i Dios, dinandamma sin awangke-
pay yo lubag, e sitoya, neyakkurungngan gafu ki Kristo
Jesus a Afutam. 12 Gafu se nesapatetam sikwana, am-
metammad maatalla makkararag ki Dios, se ammu-
tam si dingngaggandetam gafu sino angnguruddam
ki Kristo Jesus. 13 Kunnantu, ammekayu nad madis-
maya gafu se madyatanak para sikwayu, se antu ke-
neno kadayawandaw.

Ino Agganggammi Kristo

14 Nu madandangkuwerenay, mamalituraka
makkararag ki Dios a Amatam. 15 Antuweno mingngan
si Ama se antuweno naggabwatanino ammina ana
sito lubag anna sey langit. 16 Arangngangku sikwana ta
pattuyagganninо Espirituneno nakandaw gafu sino
pannakadamana andino kedayawanna a awana
kakunnana, 17 takesi mattalaginari Kristo sikwayu gafu
sino angnguruddaw sikwana. Arangngangku kappay
ta mantatuyaggino agganggandaw ki Dios andino ba-
fulundawira 18 takesi maawatandonad andino amminі-
ra a tolayi Diosino kadokkallino agganggammi Kristo
sikwatam. 19 Massiki ammenangke maawatan amminі-
no agganggamma, madadagganan naddino pan-
nakaammuyu sino agganggamma takesi mallalawari-
no aggangwayu makkiyad si mekunnakayu ki Dios a
awana pakkuranganna. 20 Madayonaddi Dios a man-
nakadama si ammin, se oodduweno damana a akwan
amma sino ammina arangngantam andino ammina
dandammantam, gafu sino pannakadamaneno Espiri-
tuna a ana sikwatam. 21 Amminetama mangurug,
dayawantammaddi Dios si makkikiyad gafu ki Kristo
Jesus annino nesapatantam sikwana.

Ino Pittatanino Manguruwira A Gumambaggiyi Kristo

4 Ikkanaka nabalud gafu sino passerbiyangku ki
Afu Jesus, sapitangku sikwayu si tuntulandonaddi-
no ammina mepangngatta akwandawa inayani Dios.
2 Kunnayawino akwandonad, tagatulutulukkayu anna
nannakangkayu nad. Attammandonaddino pakkuran-
ganino bafulundawira gafu se makkaaanggangkayun.
3 Akwandonaddino ammina damayuwa akwan takesi
metulutuluyino pittatanino nakandawa naggabwat
sino Espirituwi Dios. 4 Amminetama nittata ki Kristo,
kunnangke tatetama baggi anna tateno Espirituwi
Dios a ana sikwatam. Tata kappayino innanamantam
gafu sino nayani Dios sikwatam. 5 Tateno Afutam,
tateno angnguruddam, anna tata kappayino nab-

† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: ...kinalawari Kristo...*

bawtisarantam. 6 Tata kappayi Dios a Amatam ammin.
Antuweno matturay sikwatam ammina mangurug,
pangwandetam ammin sino panggammanna, e ana
sikwatam ammin.
7 Udde tatatata sikwatamino ina'dani Kristo si nad-
dadaruma a pannakadama a metuntul sino anggam-
ma a iya'da. 8 Antu kappayino nepeturakki Dios map-
peafu ki Kristo a sapitanna si,
"Sin nuli sey langit, nebulunneno odduwera a inaffu'-
na, e ana kappayino neya'dana sino tolenera." †
9 Sanneno anggamma sapitannino nuli sey langit?
Anggamma sapitan si inang abbu sito lubag. 10 Ino
naddassa inang sito lubag, antu kappayino sinulluwa
nuli sey langit, takesi antuweno matturay si ammin
massiki sintawino agyananda. 11 Antu kappayino nan-
ga'da si naddadaruma a pannakadama sino tolenera.
Dinotukanneno korwanira a mabbali si apostol andino
korwanira a mangipakaammu sino sapi'na. Ino kor-
wanira, dinotukannera a mangibanyag sino nalawara
damag si palulubbun, e ino korwanira kappay, nepab-
balinnera si pastora mimut anna manuldu sino man-
guruwira. 12 Neya'danerenaya pannakadama sino kor-
wanira a tolena takesi matulduwanino amminira a to-
layi Dios ta medadanira a masserbi sikwana. E nu
nalawarino asserbiyeno kadda tata, mantatuyaggetam
ammina manguruwa gumambaggiyi Kristo
13 makkiyad si mittatengke ino nakantam sino angngu-
ruddam annino pannakaammutam mappeafu ki Kristo
a Abbingi Dios. Nu kunnenoy, meyampariyetam si
dokalla tolaya nanakammin, e mekunneno aggang-
watam sino nalawara aggangwa i Kristo a awana ku-
rangnga. 14 Nu antuweno akwantam, ammetamun
mekunna si abbinga abbafawino nakanda, se am-
metam tagakurukurug sino tangatanganana tuldu, e
ammetangkappay mabalabaliyan sino massisiriyera a
manuldu si bakkanna gakkurug. 15 Ammetammad tun-
tulannino aggangwara, nu ammetam lud tuntulannino
kakuruwana tuldu anna sapitantam sino bafuluntami-
ra gafu sino agganggantam sikwara, takesi mekun-
netamungke ki Kristo sino ammina akwantam se kun-
nangke antuweno ulutam. 16 Gafu se antuweno kun-
nangke ulutam, antuweno makammu sikwatama kun-
nangke baggina, e lawaranneno patatarubburantama
partina takesi pittatandetama makkaduduffun. E nu
akwantama partina baggineno meannunga tarabafu-
tam, dumokallino baggi anna mantatuyag gafu sino
pakkaaanggammantam.

Ino Bawuwa Biyag Ki Kristo

17 Antuyawino anggammi Afu Jesus a sapitangku sik-
wayu gafu sino pittatantam sikwana. Talekkurandon-
addino aggangweno ammera mangurug, se ino tuntu-
landa, ino maggabwat sino nakanda a awana ketu-
pakkanna. 18 Gafu se nataggatino ulura, ammera
anggamma maammuwanino mappeafu ki Dios, an-
tuweno lammuk kepayino nakanda, e awan sikwareno
biyaya iya'da i Dios. 19 Antu gafuna, awanin gi'atallan-
da, se massiki sanneno panggammanino baggira a
narakkat onnu ka'atatal, akwanda pelanga awana
makatipad sikwara.
20 Udde ikkayu, bakkanna kunnenayino naam-
muwandaw mappeafu ki Kristo, 21 se sino annuntul-
daw sikwana, natulduwangkayu sino kakuruwana tul-
duwa naita kappay sino biyangnga. 22 Antu gafuna, ib-
battandonaddino dadana annandandaw anna ag-
gangwayu, se ireno paggabwatanino narakkatta
panggammanino baggiyuwa mamalabali sikwayu, e
antuneno manaral sikwayu. 23 Kunnantu, maawag si
mapabawuweno nakandaw. 24 Pabbawundonaddino
nakandaw ki Dios takesi mekunneno nakandaw sik-
wana, se nu antuweno akwandaw, maita sino biyad-
dawa gakkuruwa naggaddang anna nadiosan.
25 Ammekayu nad massisiri, nu ammena lud gakku-
rug pelangino sapitandaw sino bafulundawira, se ne-
sapatetam ammin sino baggiyi Kristo. 26 Nu mabbun-
gukkayu, ammeyu nad ituluk si makaliwakkayu. Pab-
babawandawino nakandaw ta ammekayu mappafu-
fuwabba mabbungut 27 takesi awana waya i Satanas a
manutunggung sikwayu. 28 Nu wara gumatakaw sik-
wayu, ibbattanna nad kesi mallappatta mattarabafu ta
wara pappanna si pabbiyangnga anna wara meduf-
funna sino kakallakkira a tolay. 29 Awaningke nadda
sapitandaw si narakkat, nu ammeyu lud sapitannino
makaduffun anna mappatuyag sino nakammino man-
ingngaggira sikwayu ta antuweno pallawaranda.
30 Ammeyu nad pallowanino nakammino nadiosana
Espirituwi Dios, se antuweno neya'da i Dios sikwayu a
kunnangke senyal si tolenakayuwi Dios, e ino pattalag-
inaranna sikwayu, antuweno pangammuwandaw si
gakkuruwa mesalakkayu nanu muliyi Kristo. 31 Ariyan-
donaddino ammina kunnayaw sino nakandaw: ino lo-
neno nakandaw, ino pakkalussawandaw sino bulun-
daw, annino bungubungu'daw sikwara. Ammekayu
nad massasarombat anna ammekayu nad mamara-
paral sino bafulundawira. Ammekayu nad maanggam
nu wara narakkatta makwa sikwara. 32 Ammekayu nad
mangwa si kunnenay, nu ammekayu lud makkaduduf-
fun anna makkaaallak, e makkapakomakayu naggap-
pay a kunna payino inangwa i Dios a namakoma sik-
wayu gafu ki Kristo.

Ino Akwan Naddino Tolayira A Mattalaginad Sino Nabaggaw

5 Kunnantu, gafu se abbindakayuwi Dios a iid-
dukanna, antu naddino tuntulandaw 2 takesi

† *Salmo 68:18*

makkaaanggangkayu a kunna payin nepanggammi Kristo sikwatam. Se neya'daneno baggina a matay para sikwatam a kunnangke nabanguwa newa'la'na ki Dios a mappaanggam sikwana.
3 Antu gafuna, ammekayu nad makibulun onnu mangwa si korwana kaddadakkut. Ammeyu kappenad a'runannino bakkanna akwayu. Massiki ino passapitandaw si kunnenay, ammena meannung sikwayuwa tolayi Dios. 4 Ammena kappay meannung sikwayuweno massapit si narakkatta awana ketupakkanna onnu miyaammu sino kaddadakkuta sapit, se ino nad akwandaw, mappasalamappelang ki Dios. 5 Se ammuyu si ammenangke mesapat sino patturayani Dios anni Kristoweno tolaya makibulun onnu mangwa si korwana kaddadakkut. Kakunnana kappayino minga'run sino bakkanna akwana, se ino kabbatanna, kunnangke antuweno diosna. 6 Ammekayu nad mabalabaliyan sino massisiriyera a massapit si ammena narakkattino mangwa si kunnenay, se ino kunnenaya aggangwa, antuneno gafuna a kastigunira i Diosino ammena mangurug sikwana. 7 Kunnantu, ammekayu nad mebumbulun sino tolayira a kunnenay. 8 Se si'in, nagyangkayu kepay sino lammuk, udde sitoya, nawaldanino nakandaw gafu sino nesapatandaw ki Afu Jesus. Antuweno akwandonaddino meannung sino tolayira a mattalaginad sino nabaggaw, 9 se ino tupa'ngenay, nalawad, naggaddang, anna kakuruwanino ammina akwandaw. 10 Adalandonaddino panggammani Afu Jesus ta antuweno akwandaw. 11 Ammekayu nad mebumbulun sino anera kepay si lammuk nu mangwera si narakkatta awana ketupakkanna. Ino akwandonad, nalawannaddino aggangwayu takesi antuweno pangitanda si narakkattino aggangwara. 12 Se ino akwanda a ammera ipakaammu si korwan, ka'atatallingke, massiki masapippelang. 13 Se nu masirwatanino ana sino lammuk, maiteno gakkuruwa gagangena. 14 E amminira a masirwataningke, mattalaginarira sino nabaggaw. Antu kappayino sapitannino kanta a kunna si,

“Ikka a aggakaturug, mafakkan. Mangngangolika a
natay, ta waldani Kristoweno nakammu.”

15 Aggadandammandonaddino akwandaw takesi ammeyu tuntulannino aggangweno kurang kepayino angngammura ki Dios, nu ammekayu lud mekunna sino nalaingira a maddandam ki Dios.
16 Kanayungkayu nadda maddadana mangwa si nalawad, se sitawa tiyempo, odduweranino mangwa si narakkat. 17 Ammena nad kurangino angngammuyu ki Afu Jesus, nu ammeyu lud aggadandammannino anggamma a akwandaw. 18 Ammekayu nad mabbobok, se antuweno manaral sikwayu. Awan nadda korwana mangifuyut sikwayu, nu bakkampelangino Espirituwi Dios. 19 Se nu antuweno mangifuyut sikwayu, kunnayawino akwandaw: nu makkakarampakkayu, makkapadapadandangkayu sino sapi'na Salmo, ino korwanira a kanta a paddayaw ki Afu Jesus, andino kanta a mappatuyag sino angnguruddaw, e kakkantandawira a paddayaw sikwana. Bakkampelangino bifiddawino makkanta, nu ammena lud maggabwat sino nakandaw. 20 Kanayungkayu nadda mappasalamat ki Dios a Ama sino ammina makwa gafu sino annala'daw ki Jesu Kristo a Afutam. 21 E makkatulutulukkayu nad gafu sino angngiyataldaw ki Kristo.

Ino Nalawara Akwanino Matawera

(Col. 3:18-19; 1 Ped. 3:1-7)

22 Ikkayuwa bafabbay, natulukkayu nad sino a'atawayuwera se antuweno anggammi Afu Jesus a akwandaw. 23 Se ino lalakiyeno guman ulu sikwayuwa matawa, a kunna payi Kristo a guman ulu sikwatam ammina mangurug sikwana a meyamparig si baggina. I Kristo kappayino mangisalak sikwatam ammina gumambaggina. 24 Kunnantu, natulukkayungke nadda bafabbay sino a'atawayuwera a kunneno akwantama manguruwa natuluk ki Kristo.
25 Ikkayu kappaya lallaki, anggammandonaddino a'atawayuwera a kunneno agganggammi Kristo sikwatam ammina mangurug. Se ino inangwana, neya'daneno baggina a natay para sikwatam 26 takesi pabbalindetam si tolayi Dios a awaningke liwat gafu se inunafandetam si danum andino sapi'na. 27 Ino gafunenaya inangwana, takesi nadiosanetam anna awaningke liwattam, e nanu muliya mayag sikwatam, nalawaretamungkena sino angngitana se awaningke pakkurangantam. 28 Kunnantu, ikkayuwa lallaki, anggammandonaddino a'atawayuwera a kunneno agganggandaw sino baggiyungkepay. Nu antuweno akwandaw, ino baggiyungkepayino aanggammandaw, se nittatakayuna matawa. 29 Awaningke a tolaya makkalussaw sino bagginangkepay, nu ammena lud imutan anna iddukan. Kunnenayino inangwa i Kristo sikwatama mangurug 30 se nebilandetam si gumambaggina. 31 Aneno neturak sino sapiti Dios a kunna si, “Antuweno gafuna a anawanino lalakiyeno mapparana'ngera ta medagga sino atawana e mittatera.” †32 Odduweno maammuwan sitawa naunagga tuldu, se ikkanak, iyampariggu ki Kristo andino manguruwira sikwana. 33 Udde ana kappepayino anggamma sapitan mappeafu sikwayuwa matawa, e kunnayaw. Ino lalaki, anggammanna naddino atawana a kunna payino agganggamma sino bagginangkepay. Ino pay bafay, iyatalna penaddino atawana.

† *Genesis 2:24*

Ino Nalawara Akwanino Aanakira Annino Mapparanakira

6 Ikkayuwa aanak, kuruwandonaddino mapparana'dawira gafu sino nittatandaw ki Afu Jesus, se
antuweno meannunga akwandaw. 2 Se aneno lintiyi
Dios a kunna si, “Dayawannu nad da amam anni in-
am.” Antu kappayino palunguwa lintiyi Dios a aneno
labuta ikarina sino manguruwa 3 kunna si, “Nu ku-
ruwannu, nalawanneno akkakokwam e mabayino ka-
tolayannu sito lubag.” †
4 Ikkayu paya mapparanak, ammeyu nad pabbung-
utanino aana'dawira, nu ammeyuwera lud tunan anna
tulduwan si nalawad a tuntulandawino akwan naddi
Afu Jesus nu antuweno mana'da.

Ino Nalawara Akwanino Aripannira Annino Mangaripannira

(Col. 3:22–4:1; Tito 2:9-10; 1 Ped. 2:18-20)

5 Ikkayuwa aripan, kuruwandonaddino mangaripan-
nira sikwayu sito lubag. Iyataldawira anna iyek-
wayungke ino damayuwa mangwa sino pangwara sik-
wayu a kunnangke ino akwandaw nu i Kristoweno
passerbiyandaw. 6 Bakkampelanga gafu se aggitan-
dakayuweno mangaripannira sikwayuweno pallappat-
tandaw sino tarabafuyu ta anggammandakayu, nu
ammeyu lud ibilang si i Kristoweno passerbiyandaw ta
kanayungkayuwa mallappatta mangwa sino
panggammani Dios. 7 Maanggangkayu nadda mang-
wa si massiki sanna a paangwara sikwayu a kun-
nangke i Kristoweno passerbiyandawa bakkampelan-
ga tolay. 8 Se ammuyu si labutani Afu Jesusino amminis-
ra a tolay sino nalawara akwanda, massiki nu aripanni-
ra onnu bakkan.
9 Ikkayu paya mangaripan, nalawad kappenaddino
akwandaw sino aripandawira. Ammeyuwera nad tan-
talawan, se ammuyu si nakkakarunnakayu andino ari-
pandawira sino angngita i Afu Jesus sey langita afutam
ammin, e awana tolaya ta'wiyanna.

Ino Palanira Iya'da I Dios

10 Antuyawino ambu'neno sapitangku sikwayu. Pat-
tuyaggandonaddino angnguruddaw gafu sino pan-
nakadama a ana sikwatam gafu sino nesapatantam ki
Afu Jesus. 11 Usarandokappenaddino ammina iya'da i
Dios a palaniddaw takesi ammekayu maaffut sino pa-
malabaliyi Satanas. 12 Se ino kagubattam, bakkannino
kasittoletam, nu ammena lurino pangafuwanira andi-
no tatturayireno dimonyu sey kalekay, ino anituwera,
andino korwanira a mannakadama a ammena maita a
matturay sino tolayira sito lubagga anera kepay si lam-
muk. 13 Antu gafuna, usarandonad amminino palanira
neya'da i Dios sikwayu takesi madadangkayu nu wara
narakkatta makwa. Nu antuweno akwandaw, mat-
tuyaggayuwa makiyubat ki Satanas kiyad si masin-
duweno gubat, e ammerakayu maaffut.
14 Kunnayawino kunnangke armas anna barawasina
sindaluwa awandaw takesi madadangkayuwa makiyu-
bat. Ino kunnangke sintarondaw, antuweno sapitan-
daw sino kakuruwan. Ino iyabbundawa palanid sino
ta'gandaw, antuweno naggaddangnga aggangwayu.
15 Ino kunnangke sapatu'daw ta ammekayu mekulap-
piyat, antuweno nasiyanakka nakamma naggabwat
sino nalawara damaga kinuruddaw. 16 Ino kunnangke
kalataddaw, antuweno angnguruddaw ki Kristo. An-
tuweno meusar takesi mesoltat anna maaddappino
gumigillayafa albiya ipana i Satanas. 17 Ino kunnangke
helmetdaw, antuweno innanamandaw si
mesalakangkayu. Ino kunnangke sase'daw, antuweno
sapiti Dios a padandammino Espirituwi Dios sikwayu.
18 Sino pusarandaw ammin sinaya armas,
kanayungkayu nadda marang si duffuni Dios. Ino Es-
pirituwi Dios naddino mifuyut sikwayu sino kararad-
daw, e ammeyu nad kalyawana marang si duffuni Dios
para sino amminira a tolena, nu ammekayu lud mal-
lappatta mikararag sikwara. 19 Ikararandappay takesi
itulduwi Diosino sapitangku nu manulduwak anna
takesi matturirak a mangipakaammu sino nalawara
damaga ammena nepakaammu si'in. 20 Se dinundun-
naki Kristo si pannakabaggina takesi ipakaammukino
nalawara damag, e antu gafuneno nabalurangku sito
ingkein. Kunnantu, ikararandak takesi matturirak a
manuldu, se antuweno nalawara akwangku.

Ino Ambu'neno Turak

21 I Tikicoweno dundunangku sikwayu ta ipakaam-
muneno ammina nakwa sikwak. Antuweno kolattama
iiddukangku e matalakka masserbi ki Afu Jesus. 22 Din-
undungku sikwayu ta ipadamangnga nu manantoka-
mi sitaw anna ta pattuyagganneno nakandaw.
23 Ikkayuwa kakkolak, passiyanakkan naddi Dios Ama
anni Afu Jesu Kristoweno nakandaw, e pattuyagganda
naddino angnguruddaw ta madadaggananino
pakkaaanggammandaw. 24 Allakkandakayu naddi Dios,
ammingkayuwa mabbalanayuna manggam ki Afu Jesu
Kristo.

† *Exodo 20:12; Deuteronomio 5:16*

Filipos

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino palunguwa pakkakarampattanino manguruwira a neyafuna sino probinsiya a Macedonia sey Europa (Inangwa 16:6-40). Sin neturakkanna yaw, nabalud gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Ino tata a gafuneno niturakkanna taw, ta passalamatanneno manguruwira sey Filipos sino duffuna nepaappara sikwana. Ana kappayino sinapi'na a mappaanggam sikwara anna mappattuyag sino angngurudda, tantaro nu malowino nakanda gafu sino nabaluranna andino kadidyata idamanda kappay.
Sinapasapi'na kappay sikwara si tuntulanda naddino aggangwa i Kristo sin nagyananna sito lubag ta dandammanda naddino pallawaranino bafulundera a bakkampelangino pallawaranda. Nepadandamma sikwara si mesalakanira gafu sino allakki Dios andino angngurudda ki Kristo, antuweno ammera nad talakkannino lintiyi Moises onnu ino aggangwa a kunnino tolayira a matuntul nad. Ana kappay sinapi'na sikwara mappeafu sino siyana'nga nakamma iya'da i Dios sino mikararira sino problemara sikwana, andino labuta iya'dana sino amminira a mangurug ki Kristo nanu mebulunira sikwana sey langit.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-11
Ino akkakokwa i Pablo 1:12-26
Ino tuntulan naddino manguruwira 1:27–2:18
Ino mappeafu sikwara Timoteo anda Epafrodito 2:19-30
Ino naggabwatanino kinagaddangngi Pablo 3:1-11
Ino panuntulantam sino panggammani Dios 3:12-21
Ino tuldu mappeafu sino siyana'nga nakam 4:1-9
Ino nappasalamatani Pablo sino duffunino Filiposira 4:10-20
Ino ambu'neno turak 4:21-23

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkamira Pablo anni Timoteo a masserbi ki Kristo
Jesus. Antuyawino tura'mi sikwayu ammin sitan
Filipos a tolayi Dios gafu sino nesapatandaw ki Kristo
Jesus, mampesino pangafuwandawira andino kaduffu-
nandera. 2 Allakkandakayu naddi Dios a Amatam anni
Afu Jesu Kristo, e passiyanakkanda naddino nakan-
daw.

Ino Karari Pablo Para Sino Filiposira

3 Kadda dandammantakayu, mappasalamatak ki
Dios a passerbiyangku. 4,5 Se nangiyafu sin nangu-
ruwandaw kiyad to ingkein, dinuduffunandak sino
tarabafuka mangipakaammu sino nalawara damag.
Antu gafuna, maanggammakungke kadda ikarara-
takayu. 6 Mappasalamatak kappay se ammuk si itulu-
tuluyi Dios ino nalawara akwanna sino biyaddaw kiyad
si mabalinino gakkanna para sikwayu naso awa
puliyani Kristo Jesus. 7 Meannung si kunnenayino dan-
dammangku mappeafu sikwayu, se iiddukantakayu.
Se nesapakkayu sino allak anna duffuni Dios sikwak
sin nangita'daggangku sino kakuruwanneno nalawara
damag mappeafu ki Kristo, e kunna kappay sito na-
balurangku. 8 Ammuwi Dios si maanappakungke sik-
wayu. Aanggantakayungke a kunna payino ag-
ganggammi Kristo Jesus sikwayu.
9 Kunnayawino ikararaggu ki Dios. Arangngangku si
mattuyangngaddino agganggandaw sikwana andino
bafulundawira, anna madadaggananino ammuyu
mappeafu sikwana andino pannakadamayuwa
mimunu sino nalawara akwandaw 10 takesi damayuwa
tuntulannino kalalawaran. Se nu kunnenoy, passiya
nalawarino aggangwayu, e awaningke kabalawandaw
naso awa puliyani Kristo. 11 Duffunandakayu kappayi
Jesu Kristo ta odduweno nalawara maggabwat sino

naggaddangnga akwandaw kesi medayawi Dios anna mepaiteno kinalawanna.

Ino Nalawara Tupa'ngeno Nabalurani Pablo

12 Kakkolak, anggangkuwa ipakaammu sikwayu si
ammena narakkattino tupa'ngeno nabalurangku, nu
ammena lud nalawad, se inoodduweno naningngag
sino nalawara damag. 13 Se inammuwan amminino
sindaluwera a mindag sino palasiyu andino korwanira
a tolay sitaw si awana korwana gafuneno nabalu-
rangku nu bakkampelangino nasserbiyangku ki Kristo.
14 Gafu kappay sino nabalurangku, nantatuyaggino an-
nalakkino kaodduwan sino kakkolattamira ki Afu Jesus,
e ammeran mattalaw, nu ammera lud nandadaggatta
mangibanyag sino sapiti Dios.
15 Gakkurubbaya anereno mangibanyag mappeafu ki
Kristo gafu sino imalda sikwak, udde ana kappay kor-
wanira a nalawarino gakkadda. 16 Mangibanyera gafu
sino aggangganda sikwak, se ammura si ino gafuneno
nabalurangku, se piniliraki Dios a mangita'dag sino
kakuruwanneno nalawara damag. 17 Udde ino umi-
mallira sikwak, tanakwanino gakkadda a man-
gibanyag, se anggandaka lambawan, e ino dinandan-
da, dadagganandeno kadidyakku sito abbaluran.
18 Udde kadde, nu antuweno akwanda. Se massiki nu
nalawad onnu narakkattino gakkadda, ma'lullang nu
ibanyaddeno mappeafu ki Kristo, maanggammak kap-
pay.
19 Bakkampelang yan, maanggammak kepena, se
ammuk si amminira yawa makwa sikwak, nalawan-
neno tupa'nga sikwak † gafu sino kararaddaw andino
duffunneno Espirituwi Jesu Kristo. 20 Ino innana-
mangku andino aanggangkungke, awan nadda keatal-
langku ki Dios, nu ammena lud madadaggananino
turigguwa mangibanyag sino sapiti Dios ingkein a
kunna kappay si'in ta medayona i Kristo gafu sikwak,
massiki nu aggabiyayak kepay onnu natayakunna.
21 Se nu ikkanak, awana korwana gakkagguwa
mabiyag, nu bakkampelang ta madayawi Kristo, udde
nu matayak, tawwarenna sinoy, se ana'nga sikwana.
22 Udde nu mabiyayak kepay, damaka ituluyino tarabafuk e oddu kappayino maduffunan. Antu gafuna, nu ikkana'ngaddino mamili, ammek ammu nu sanneno nalawara pilingku, 23 se gakkuruwa kungkulandeno nakangku. Anggangkunna a matay ta magyana'nga ki Kristo, se tawwarennino kunnenoy. 24 Udde gafu sikwayu, nalawad nu mabiyayak kepay. 25 Awana dudwak si maawaddak, antuweno ammuk si ammek kepay matay, nu ammek lud mabiyag ta duffunantakayu takesi mattuyaggino angnguruddaw anna madadaggananino langga'daw. 26 Anggangku kappaya muli sitan takesi nanu makkaititetam, antuweno mappatuyag sino addayoyu ki Kristo Jesus gafu sikwak.
27 Udde massiki sanneno makwa sikwak sitaw,
mekunna naddino aggangwayu sino nalawara damag
mappeafu ki Kristo, takesi nu umantakayuwa itan on-
nu maddamappelang mappeafu sikwayu, maam-
muwangku nad si mapatatakayu si nakam anna mad-
dadaruffungkayuwa mita'dag sino nalawara damaga
kuruwantam. 28 Ammekayu nad mattalaw sino
makkontarera sikwayu, se nu ammekayu mattalaw,
antuweno pangammuwani Dios sikwara si makas-
tiguwerana si makkikiyad. E antu kappayino pangam-
muwanna sikwayu si mesalakangkayu. 29 Se inalla'-
dakayuwi Dios ta manguruggayu ki Kristo, udde
bakkampelang inay, nu ammerakayu kappelud inallak
ta madyatangkayu gafu sino angnguruddaw sikwana.
30 Ino dyata lawumandaw, kunna kappayino dyakkuwa
initayu si'in, e antu kappayino dingngaggandawa mak-
wa sikwak sito ingkein.

Ino Nad Aggangwa I Kristoweno Tuntulantam

2 Ammuyu si nattuyaggino nakandaw gafu sino
nesapatandaw ki Kristo e maanggangkayungke
gafu sino agganggamma sikwayu. Ana sikwayuweno
Espirituwi Dios a manuffun, e damayuwa makkaaallak.
2 Gafu se gakkurug ammin inay, pittatandonaddino
nakandaw anna gakkaddaw ta tuntulandaw amminino
agganggammi Kristo sikwayu takesi maanggam-
makungke. 3 Ino gakkaddawa mangwa si massiki san-
na, bakkan naddino pallawaranino baggiyungkepay
annino kedayawandaw, nu ammekayu lud tagatulutu-
luk, se ibilandawino bulundawira si napatig amma sik-
wayu. 4 Dandammandopenaddino pallawaranino ka-
sittoleyu, bakkampelangino pallawarandaw.
5 Tuntulandonaddino nakammi Kristo Jesus. 6 Se
massiki wara sikwaneno gakkuruwingke a kinadiosi
Dios, ammena nattalaginara medayawino kinadiosna,
7 nu ammena lud inammay e nabbali si tolay. E sin
nabbaliyanna si tolay, nekunneno kaitanna sino kai-
tanino bafulunnera a tolay. Nebilangnga kappayino
baggina si aripan. 8 Sino katolena, tagatulutuluka ma-
nuntul sino gakkaddi Dios a pakwa sikwana, massiki
antuweno katayanna. Ka'atatal anna kattalatalawino
nepatena, se nelansara sino krus. 9 Antu gafuna,
neyantawi Dios e na'danna si kinaturena a awana
kakunnana, 10 takesi antuweno medayaw. Ammina ana
sey langit anna sito lubag, massiki ino natayira andino
ammera maita, mamaliturirana ammina a maddayaw
sikwana. 11 Amminira, sapitanda si i Jesu Kristoweno
Afafuna ammin, e antuweno kedayawani Dios a Ama.

† *Adwa kappayino anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: 1) ...ino kelawanangkuweno tupa'nga; 2) ...ino kesalakangkuweno tupa'nga.*

Ino Manguruwira, Kunnangke Sirwat Sito Lubag

12 Kunnantu, antuyawino sapitangku sikwayuwa
kakkolakkuwa iiddukangku. Nu kunnenaya minangku-
ruwi Kristo, akwantammaggappay. Sin nagyanangku
sikwayu, kanayundaka kinurug, udde sito awanak sik-
wayu, kumaral naddino angnguruddaw sito sapi-
tangku. Iyataldonaddi Dios ta mattalokayuwa malli-
wat, nu ammeyu lud itulutuluya mangwa sino
panggammanna takesi meyakkuruwino gakkanna a
maangwa sikwayuwa antuweno kesalakandaw. 13 Se i
Diosino mangifuyut sino nakandaw ta anggandawa
mangwa sino panggammanna e a'dandakayu kappay
si pannakadamayuwa mangwa.
14 Sino ammina akwandaw, ammekayu nadda
madadumul anna makisosombat, 15 takesi awana ka-
balawandawa abbingi Dios e passingngad nalawarino
aggangwayu. Se massiki makiagyangkayu sino minalli-
watira sito lubagga nabbakababakkannino dinandanda,
awaningke nadda pakabalawandaw takesi meampar-
iggayu si bituna massirwat si gafi, 16 anna ipakaam-
muyu sikwareno sapiti Dios a manga'da si biyaya man-
nayun. Se nu antuweno akwandaw, maanggam-
makungke gafu sikwayu naso awa puliyani Kristo, se
mepaita si ana tupa'ngeno nayangngangku. 17 Aneno
iyampariggu sikwayu. Nu wara iwa'latino tolayira ki
Dios, ana kappayino isibudda a medagga sino iwa'la'-
da. Ino angnguruddaw, antuweno iwa'la'daw ki Dios.
Ino biyaggu, antuweno meamparig sino mesibuwa
medagga sino angnguruddaw, se massiki nu pap-
atayandak, maanggammak kepay se madadagganani-
no angnguruddaw, e makiaanggammak sikwayu.
18 Kunna kappaya makiaanggangkayu nad sikwak,
massiki nu matayak.

Da Timoteo Anni Epafrodito

19 Nu panggammani Afu Jesus, innanamangku si am-
mena mabayag e dundunangkuwi Timoteo sikwayu
takesi nanu muli, antuneno mappalampaw sino
nakangku gafu sino ipakaammuna mappeafu sikwayu.
20 Awana korwan si bulungkuwa mikalow sikwayu nu
bakkampelangi Timoteo. 21 Se ino korwanira sitaw, an-
tu pelang aggadandammandeno pallawarandangke-
pay a bakkannino panggammani Jesu Kristo. 22 Udde i
Timoteo, ammuyu si nalawarino aggangwana, se ini-
tayu si kummingke a matama se nakitarabafu sikwaka
mibanyag sino nalawara damag. 23 Innanamangku
mantu si antuneno malana dundunangku sikwayu nu
maammuwangkuweno makwa sikwak sitaw. 24 Udde
innanamangku kappay si ammena mabayag e
makaangngak kappay sitan gafu sino duffuni Afu Je-
sus.
25 Dinandangku si pulingku nad sitani Epafrodito a
kolattam. Dinundundaw sitawa niyang sino duffundaw
sikwak, e nalawarino nepanuffunna sikwak, se nebum-
bulun sikwaka mangita'dag sino nalawara damag.
26 Paapitangku sitan se maanap sikwayu ammin anna
maddararan sin nangammuwanna si nadingngaddaw-
ino nalowanna. 27 Gakkuruwa nalowan e nammaggi
natay, udde inallakki Dios. Bakkanna antu pelangino
inalla'nga, nu ammena lud mampay sikwak, se nu
natenad, nadagganan naddino loneno nakangku.
28 Antu gafuna, anggangkungke a pulin sitan ta
maanggangkayu nu itandokappay anna takesi mal-
lampawino nakangku. 29 Nanu dumatang sikwayu,
pagamwangandonad si nalawad ta ipaitayu si maang-
gangkayu sino puliyanna, se gakkuruwa kolattam ki
Kristo. Nalawad nu iyataltamino tolaya kunnenay. 30 Se
i Epafrodito, nammaggi natay gafu sino nangwanna
sino nepakwa i Kristo sikwana, e nepustaneno
biyangnga a nanuffun sikwak a kunna naddino akwan-
daw nu warakayu sitaw.

Ino Kinagaddangnga Maggabwat Sino Angngurug Ki Kristo

3 Ino tata kappaya sapitangku sikwayuwa kakko-
lak, maanggangkayungke nad gafu sino nesap-
atandaw ki Afu Jesu Kristo. Ammek matappagga ip-
ipidweno sinapikku sikwayu, se inayira, pallawaran-
daw e ammena makungkulino angnguruddaw.
2 Palanandonaddino tolayira a mangwa si narakkatta
iyampariggu si sumarona atu. Ipatu'da si nu am-
mekayu makugit, ammekayu mesalakan. 3 Udde ino
kakuruwanna, ikkanetamino ibilangi Dios si gakku-
ruwa tolena a bakkannira, se ikkanetam, maddayawe-
tam ki Dios gafu sino pannakadameno Espirituna.
Maanggammetangkappay gafu sino nesapatantam ki
Kristo Jesus, e antuweno talakkantam a bakkannino
akkakugit andino korwana aggangwa a kunnino to-
layira si tuntulantammad.
4 Nu wara tolay si damana a manalak si kunnenaya
aggangwa, awana korwan nu bakkannak. Massiki nu
wara massapit si ino katotolena onnu ino inangwa-
neno talakkannera si antuweno kesalakanna, damak
kepaya lambawan. 5 Se sin neyanakak, nakugitak sin
mekawaluwa awku, se neyanakaka Judyu a gakagaka i
Benjamin a abbingi Israel. Gakkuruwakungke a He-
breo, se Hebreoweno mapparanakkuwera, e Hebreo
kappayino damikku annino gagangek. Nu mappeafu
kappay sino lintiya neya'da i Dios ki Moises, sinun-
tulkungke ammina lintig, se Fariseowak. 6 Nappelaloti-
no angngikalok sinaya lintimmi kiyad si napady-
atangkuweno manguruwira ki Jesus. Antu gafuna, nu
mappeafu sino lintiyi Moises, awaningke pakabal-
awangku. 7 Udde gafu ki Kristo, amminirenaya dinan-

dangkuwa pallawarangku si'in, ibilangku si awana ketupakkanda to ingkein. 8 E bakkampelang inay, nu ammekira lud ibilang ammin si awana ketupakkanda nu ikunnak sino kinalawanneno pannakaammuk ki Kristo Jesus a Afuk, se antuweno kapatiyan si ammin. Gafu sikwana, sinalekkurangku ammin e ibilangkuwera si amaka metakkub kesi maammuwangkuwi Kristo 9 e mesapatak sikwana. Kunnantu, ino kinagaddangku ingkein, bakkanna gafu sino nanuntulangku sino lintig, nu bakkan lurino kinagaddangnga neya'da i Dios gafu sino angnguruggu pelang ki Kristo. 10 Awana korwan si gakkaggu nu bakkannino pangammuwangku ki Kristo. Anggangkuwa lawumannino pannakadama a ana sikwana gafu sino nangngangoliyanna, udde bakkampelang inay, nu ammek kappelud anggamma lawumannino dya'na, e mesapatak sikwana sino natayanna. 11 Kunnenayino anggangku se innanamangku si mesapata'nga sino pangngangoliyanna.

Ino Panuntulantam Sino Panggammani Dios

12 Ammek sapitan si inangwakun ammin inay e ammek kappay sapitan si awana nakkurangangku. Udde akwangku amminino damak takesi meyakkuruwino gakkaddi Kristo sin nepabbalinak si tolena. 13 Kakkolak, gakkurug si ammek kepay inangwa ammin inay, udde ino akwangku to ingkein, ammekun dandammannino inangangwak si'in, nu ammek lud pittatanino nakangku sino panggammani Dios a akwangkuna sino maddagguna aw. 14 Akwangku ammina damak takesi madatangkuweno meyamparig si pakkiyaranino palayawan takesi appangkuweno labuta iya'dana i Dios sino ammina inayanna a mesapat sikwana sey langit gafu ki Kristo Jesus.

15 Kunna nad inayino dandammantam ammina natuyaggino angngurungnga. Udde nu wara sikwayuwa tangananino annandamma, i Diosneno mangipakaammu sikwara sino kakuruwan. 16 Udde massiki kunnanenoy, ino maawag si akwantam ammin, mattalaginaretammadda manuntul sino kiyara nepakaammuwi Dios sikwatam.

17 Kakkolak, pittatandonaddino nakandaw ammin sino panuntulandaw sikwak. Itandokappenaddino manuntulira sino aggangwa a nepaitami sikwayu takesi ira kappayino tuntulandaw a bakkannino korwanira. 18 Se odduwera a kumontara ki Kristo, e pappoporayandeno natayanna sino krus gafu sino narakkatta aggangwara. Namipidya a sinapikkuwenay sikwayu si'in, udde sitoya, itangatangikkuna sapitangkappay sikwayu. 19 Se ino ketupakkanino biyadda, makastiguwerana si makkikiyad. Se ino panggammanino baggireno pabbalinda si diosda, anna ino keatallanda nad, antuweno passangele'da, se ino pelang ana sito lubaggino aggadandammanda. 20 Udde sikwatam, sey langitino gakkuruwa lubbuntam, e antu kappeneno paggabwatanino aggataronantama i Afu Jesu Kristo a mangisalak sikwatam. 21 Pataliyannana yawa kakallakka baggitam ta mekunnera sino kinalawanneno baggina kiyad sin nangngangoliyanna. Damanera akwan yaw gafu sino pannakadamana a mangaffut si ammin ta mappeturayira sikwana.

Ino Tulduwi Pablo Sikwara

4 Kunnantu, ikkayuwa kakkolak, mattalaginaggayu nad sino angnguruddaw ki Afu Jesus. Iiddukantakayu anna anaanappantakayungke, se maanggammakungke gafu sikwayu se ikkayuweno kunnangke labukku sino tarabafuk.

2 Ikkayu, Evodias anni Sintike, ikiggimallakku sikwayu ta makkinnawatangkayu, se kunnangke makkolakkayu gafu sino angnguruddaw ki Afu Jesus. 3 Ikka kappaya matalakka bulungku, duffunannuwera nad yana bafabbay, se nalappattira a nakitarabafu sikwak sin nangibanyangku sino nalawara damag, mampay sikwara Clemente andino korwanira a nanuffun sikwak. Ammuk si neturak amminino angandera sino leburuwa niturakkani Dios sino anganino maa'danira si biyaya mannayun.

4 Kanayungkayu nadda maanggam gafu sino nesapatandaw ki Afu Jesu Kristo. Ipidwak kappaya massapit si maanggangkayu nad. 5 Paitayu naddino kanakandaw si ammina tolay, se ara'niyennino puliyani Afu Jesus. 6 Ammekayu nad maddararan, massiki sanneno makwa sikwayu, nu ammekayu lud makkararag ki Dios ta arangngandawino awandaw anna mappasalamakkayu kappay sikwana. 7 Se nu kunnenoyino akwandaw, a'dandakayuwi Dios si nasiyanakka nakamma amme dama a attalanino tolayira, e maimutino nakandaw gafu sino nesapatandaw ki Kristo Jesus.

8 Kakkolak, antuyawino kauddiyana sapitangku sikwayu. Aggadandammandonaddino gakkurug, ino meyatal, ino naggaddang, ino nadiosan, ino kaanggam, annino nadayaw. Massiki sanna a nalawad onnu kedayawan, antu naddino aggadandammandaw. 9 Ammina naammuwandaw sino tulduk, ino diningngaddaw sikwak andino initayuwa aggangwak, ira kappenaddino tuntulandaw. E i Dios a mappasiyanak sino nakandaw, antuweno mamumbulun sikwayu.

Ino Nappasalamatani Pablo Sino Duffunino Filiposira

10 Maanggammakungke e mappasalamatak ki Afu Jesus gafu sino ginamwanga duffundaw sikwak. Nabayag ma'lura ammerak dinuffunan, udde ammuk si ino gafuna, bakkanna gafu se kinalyawandak, nu ammena lud gafu sino awana wayayuwa mangipaita sino angngikaloyu sikwak. 11 Ammek sinapit yan gafu se nakafutanak sino maawaggu, se nawamaka

maanggam massiki sanneno ana sikwak. 12 Napure-
bakunnino makafutan, kunna kappayino masosobran.
Sitoya, nawamaka maanggam massiki sanneno mak-
wa sikwak, nu mabisinak onnu mabattuwak, nu
makkurangak sino maawaggu onnu masobranak.
13 Damaka attamman ammina makwa sikwak gafu
sino nesapatangku ki Kristo a mamatuyag sikwak.
14 Massiki tan nu kunnenoy, nalawarino inangwayu
se dinuffunandak sino kadidyakku. 15 Ikkayuwa Filipos,
inammuyuwa sin pittenin nibanyangku sino nalawara
damag sin inanawangku sitan Macedonia, awana kor-
wana nanuffun sikwak nu bakkangkayuwa mangurug
sitan. 16 Massiki sin agyanangku sey Tesalonica,
bakkampelanga namitta ke ino nappaappandaw si ne-
duffundaw sikwak. 17 Udde bakkannino duffundaw sik-
wakino kabbatangku, nu ammek lud kabbatan si
madadaggananino labuta iya'da i Dios sikwayu gafu
sinay. 18 Sitoya, gafu sino nepaappayu ki Epafrodito,
ammekuna makafutan, nu ammek lud masobran sino
awangku. Iyawa neya'dayu, bakkanna ikkanappelangi-
no nanga'dandaw, nu ammena lud meamparig si
iwa'la'daw ki Dios a mappaanggam sikwana, se
aanggammangkeno inangwayu. 19 I Dios a passer-
biyangku, awana kakunnaneno kinaba'nangnga, e
iya'dana sikwayuweno ammina maawaddaw gafu sino
nesapatandaw ki Kristo Jesus. 20 Madandayonaddi Dios
a Amatam si makkikiyad. Amen.

Ino Ambu'neno Turak

21 Sapitandaw sino amminira a tolayi Dios sitan a
mangurug ki Kristo Jesus si aggadandammangkuwera.
Ino kakkolattama bafulungku sitaw, aggadan-
dammandakayu kappepay. 22 Amminino tolayira i Dios
sitaw, kumarallino mattarabafuwera sino balayino Em-
perador, aggadandammandakayu pay.
23 Allakkandakayu nad ammini Afu Jesu Kristo.

Colosas

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino manguruwira sey Colosas a tata lubbunna Asia Menor. Bakkanni Pabloweno palunguwa nanuldu sino manguruwira sinay, e ammenera dinorawan (2:1), udde nekalonera kepay, e kanayunnera a ikararan.
Nadamagi Pablo si agyanino nanulduwera si bakkanna gakkurug sino nakkakarampattira a mangurug sey Colosas. Ino netuldura, nu anggangkanuweno tolaya mesalakan anna ammuwani Dios si fustu, wara nad idaggana sino angngurungnga ki Kristo. Tuntulanna naddino korwana kammaral annino sapitan irenaya manuldu, anna dayawanna naggappayino anghelira.
Kunnantu, neturakki Pablo yaw sino nanguruwira ta ipakaammuna sikwareno kakuruwana mappeafu ki Jesu Kristo. Sinapi'na si i Jesusino nepamaratuwi Dios si ammin, antu gafuna, naturay amma sino ammina anghel annino korwanira a ammena maita. Agyangkappay sikwaneno ammina kinadiosino Amana, e awana korwana naggabwatanino bawuwa biyayino mangurug nu bakkan sikwana. Kunnantu, amme nad tuntulannino manguruwireno aggangwa anna lintiyino tolayira, nu ammena luri Kristo pelangino tuntulan anna talakkanda.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino karari Pablo para sino manguruwira sey Colosas 1:3-14
Ino kinadiosi Kristo annino inangwana 1:15-23
Ino nasserbiyani Pablo sino ammina manguruwira 1:24–2:5
Ino meannunga akwanino manguruwira gafu sino nittatanda ki Kristo 2:6-23
Ino dadan andino bawuwa biyag 3:1–4:6
Ino ambu'neno turak 4:7-18

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a apostoli Kristo Jesus gafu se antuweno urayi Dios. Ana kappay sitawi Timoteo a
kolattam. 2 Antuyawino tura'mi sikwayuwa tolayi Dios
sitan Colosas a natalakka kakkola'miya nangurug ki
Kristo. Allakandakayu naddi Dios a Amatam e pas-
siyanakkanna naddino nakandaw.

Ino Karari Pablo Para Sino Manguruwira Sey Colosas

3 Kadda ikararammikayu, kanayungkamiya map-
pasalamat ki Dios a Ama i Jesu Kristo a Afutam, 4 se
nadamammiyeno mappeafu sino angnguruddaw ki
Kristo Jesus annino agganggandaw sino ammina to-
layi Dios. 5 Ino angnguruddaw annino agganggandaw,
maggabwatira sino innanamandaw a appandona a
neimfuni Dios sey langit para sikwayu. Inammuwan-
daw yawa innanamandaw sin naningngaggandaw
sino nalawara damaga antuweno kakuruwana netul-
dumi sikwayu si'in. 6 Iyawa nalawara damag, meba-
banyag sino ammina lulubbun sito lubag, e pab-
bawunneno katotolayino odduwera a maningngag an-
na mangurug. Kunna kappayino nakwa sikwayu
mangiyafu sin naningngaggandaw mappeafu sino
angngikallakki Dios e naammuwandaw si antuweno
kakuruwan. 7 Ino palunguwa nanuldu sikwayu map-
peafu sitaw, i Epafras a iiddukammiya bulummi. Ma-
talakka masserbi ki Kristo, e antuweno pannakabag-
gimiya manuldu sikwayu. 8 Antu kappayino nipakaam-
mu sikwami mappeafu sino agganggandaw sino bafu-
lundawira a neya'deno Espirituwi Dios.
9 Antu gafuna, mangiyafu sin nadamammiyeno map-
peafu sikwayu, kanayummikayuwa ikararan. Ilyawam-
mi ki Dios ta iya'deno Espirituna sikwayuweno ammi-
na kinalaing anna pannakaammu takesi maam-
muwandaw si nalawarino anggammi Dios a akwan-
daw. 10 Se nu kunnenoy, meannungino biyaddaw sino
nittatandaw ki Afu Jesus e kanayundawa akwanino
panggammanna. Umooddu naddino ammina
nalawara akwandaw gafu sino nangammuwandaw ki

Dios. †11 Pattuyaggan naddi Diosino angnguruddaw
gafu sino pannakadamana a awana kakunnana, takesi
massiki sanneno makwa sikwayu, damayuwa attam-
man e maanggangkayu kappay. 12 Kanayungkayu nad-
da mappasalamat ki Dios a Amatam a nanga'da sik-
watam sino kalintiyana makiyadwa sino nedadanna
para sino tolenera a nesapat sino nabaggawingke a
patturayanna. 13 Se nesala'detam sino pannakadama i
Satanas a matturay sino lammuka pagyanan, e ne-
sapa'detam sino patturayanino iiddukanna a Abbing
14 a nanubbut sikwatam ta mawayanetam, ino
anggamma sapitan, napakomanino liwattam gafu
sino nesapatantam sikwana.

Ino Kinadiosi Kristo Annino Inangwana

15 I Kristoweno nangipaita sino kinadiosi Dios a am-
mena maita. Anen sin ammena kepay naparatu yo
lubag, e napatig amma sino ammina pinaratuwi Dios.
16 Se antuweno nepamaratuwi Dios si ammina ana sey
langit anna sito lubagga maitera andino ammera mai-
ta, mampesino pangafuwanira andino tatturayirana
anghel andino korwanira kappaya ammena maita.
Amminirenay, naparatuwera gafu ki Kristo takesi ireno
kedayawanna. 17 Sin liyeya naparatuweno ingkela-
mang, agyaninni Kristo, e antuweno manangngal sik-
wara ammin takesi mainggurira. 18 Antu kappayino
makaammu sikwatam ammina mangurug, antu gafu-
na, meyamparig si ulutam e ikkanetamino gumam-
baggina. Antu kappayino naggabwatanino bawuwa
biyaddam, se antuweno napalunguwa nangngangoli
anna ammena kappay matay, takesi antuweno kapap-
atiyan si ammin. 19 Se anggammi Dios si magyan am-
minino kinadiosna sino Abbingnga. 20 E dinandamma
si pulinnera sikwaneno ammina ana sito lubag anna
sey langit gafu sino Abbingnga, antu gafuna, inari-
neno nanaldak sikwara gafu sino ada i Kristo a nebub-
bu sino natayanna sino krus.

21 Massiki ikkayu si'in, aroyukayu kepay ki Dios, e ki-
nontarayu gafu sino narakkatta aggangwayu anna
narakkatta nakandaw. 22 Udde sitoya, nepabbali-
rakayuwi Dios si bulunna a nepulina sikwana gafu sino
natayanino Abbingnga sin nabbaliyanna si tolay, take-
si nadiosan anna nadaluskayuwa uma'langnga sik-
wana, †† e awanna a kabalawandaw. 23 Udde mattalagi-
naggayu nadda manguruwa awana daladudwana, e
ammeyu nad purayan si matutunggungangkayuwa
mekatway sino innanamantama nasapit sino nalawara
damag. Se inaya nalawara damaga diningngaddaw,
kakunneno nepakaammu si ammina lulubbun sito
lubag, e antu kappayino nebanyaggu sino nasser-
biyangku ki Kristo.

Ino Nasserbiyani Pablo Sino Ammina Manguruwira

24 Massiki nu madyatanak gafu sino nebanyagguwa
pallawarandaw, maanggammak kappay, se inaya
nadyatangku, antuweno tubbunneno dyata inattam-
mani Kristo para sino ammina manguruwa meyam-
pariyira si gumambaggina. 25 Se dinotukandaki Dios a
masserbi sino ammina manguruwira, e netala'nga sik-
wakino tarabafuwa mangipakaammu si fustuweno
sapi'na takesi antuweno pallawarandawa bakkanna
Judyu. 26,27 Inaya ipakaammuk, ammena nepakaammu
si massiki inya a tolay si'in, udde sito ingkein, dinan-
dammi Dios a ipakaammu sikwatama tolena, mampay
sikwayuwa bakkanna Judyu. E antuyawino kalalawaran
anna kakka'bawa ipakaammuna: mattalaginari Kristo
sikwayu, e antuweno pinnanamandaw si
mesapakkayu ki Dios sino kedayawanna. 28 Kunnantu,
i Kristoweno ibanyammi si ammina tolay. Usaram-
miyeno ammina kinalaimmiya mattun anna manuldu
sino ammina tolay takesi nanu uma'langira ki Dios,
awana pakabalawanda, nu ammena lud meannungino
angngurudda sino nittatanda ki Kristo. 29 Iyekwak am-
minino damak takesi makwanenay, e ino damaka ak-
wan, antuweno pannakadama a iya'da i Kristo sikwak.

2 Sinapikku inay se anggangku si maammuwan-
daw si iyekwak ammina damak para sikwayu sitan
Colosas annino manguruwira kappay sey Laodicea
andino amminira a korwana ammena kepay nita sik-
wak. 2 Se anggangku si mattuyaggino nakandaw anna
mittatakayu gafu sino pakkaaanggammandaw takesi
ammekayu maddaladudwa, nu ammeyu lud
maawatanino mappeafu sino amme nepakaammuwi
Dios si'in, ino anggamma sapitan, ino mappeafu ki
Kristo. 3 Se i Kristoweno pangammuwantam sino am-
mina neimfuna kinalaing anna dinandammi Dios.
4 Sinapikkuweran inay takesi ammekayu mabala-
baliyan sino bakkanna gakkuruwa tulduweno korwani-
ra, massiki nalawarino assapi'da. 5 Se massiki awanak
sikwayu sitan, aggadandammappay sikwayu, e
maanggammak sin nadamagguweno nittatandaw si
nakam annino katuyangngeno angnguruddaw ki Kris-
to.

Ino Meannunga Akwanino Manguruwira Gafu Sino Nittatanda Ki Kristo

6 Gafu se inawa'daw a i Kristo Jesusino Afuyu,
maawag si tuntulandawino katotolaya meannung sino
tolaya nesapat sikwana. 7 Ino angnguruddaw sikwana,
mekunna nad si kayuwa naggamagamut, onnu ino
pata'dagganda a balaya natuyaggino arina. Tuntulan-
donaggappayino netuldu sikwayu mappeafu sikwana

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: Umooddu naddino ammina nalawara akwandaw anna madadagganan naggappayino angngammuyu ki Dios.* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...takesi nadiosan anna nadaluskayu sino angngitana.*

takesi mantatuyaggino angnguruddaw, e kanayungkayuwa mappasalamat ki Dios.

8 Palanandaw takesi ammekayu matutunggungana manuntul sino bakkanna gakkuruwa tulduwa awana ketupakkanna, se ino kunnenaya tulduwa mamalabali si tolay, ammena naggabwat ki Kristo, nu ammena lurino gagangaya dinandammino tolayira si'in andino gagangaya tuldura sito lubag. †9 Se ino kakuruwan mappeafu ki Kristo, nabbali si tolay, udde ana kepay sikwaneno ammina kinadiosi Dios. 10 Antu gafuna, naturayi Kristo amma sino amminira a ammena maita a pangafuwan anna tatturay, e gafu sino nittatandaw sikwana, ana sikwayuweno ammina awandaw sino bawuwa biyaddaw.

11 Gafu kappay sino nittatandaw sikwana, kunnangke namarkangkayuwa pangitan si tolerakayuwi Dios. Inaya nakwa sikwayu, meyamparig si kugit, udde tanganan sino kugit a akwanino tolayira sino baggira, se ino ariyani Kristo ino narakkatta nakantam. 12 Se sin nabawtisarangkayu, kunnangke nesapakkayuwa netanam sino netanammani Kristo e nesapakkayu kappaya nangngangoli sino nangngangoliyanna gafu sino angnguruddaw sino pannakadama i Dios a nappaangngangoli ki Kristo. 13 Si'in, kunnangke natekayu sino angngita i Dios gafu sino liwa'daw anna gafu se ikkayuwa bakkanna Judyu, awana inammuyu mappeafu sino lintiyi Dios. Udde sitoya, nesapa'dakayuwi Dios sino bawuwa biyaya neya'dana ki Kristo, se pinakomanneno ammina liwattam. 14 Ino inangwa i Dios para sikwatam, meyamparig sitaw: inappaneno allistan sino gatut onnu liwattam sikwana a nangiyafu sino ammetam nanuntulan sino lintingnga, e nelansana sino krus, ino anggamma sapitan, gafu sino natayani Kristo sino krus, netakkufi Diosino allistan, pati sino lintiyira a nappaliwat sikwatam. 15 Gafu kappay sinaya natayani Kristo sino krus, inariyi Diosino kalintiyanino ammera maita a pangafuwan anna tatturay, e nepaitana sino a'langino ammin si inaffu'neran.

16 Antu gafuna, ammeyu nad kuruwannino mappaliwatira sikwayuwa massapit si tuntulandonaddino oddduwa kammarallanda a kunneno mappeafu sino makkan anna mainum andino ngilinanda a aw si kadda run, kadda dakkag, andino Sabaduwera a aggimwanganda. 17 Se ammin inaya netuldu si'in, kunnangke alinopelanga maunta sino makwan alinaw. Ino anggamma sapitan, antuweno nangammuwanino tolayira si'in si ananeno mepatali sinayira a lintig. Udde sitoya, ginamwanginni Kristo a antuweno fustuwa mepatali sikwara, e antu naddino tuntulantam. 18 Ammeyu naggappay kuruwannino manandarallira sikwayuwa mipatut si itulu'dawino baggiyuwa manuntul sino kammarallanda anna mesapakkayu sino paddayawanda sino anghelira. Inayira a tolay, sapitanda si aneno nepaita sikwara a kunnangke tenap e antuweno pallambawanda sikwayu, udde inaya pidayawanda sino baggira, awana kakuruwanna, se naggabwappelang sino nakandangkepay. 19 Nekatwayira ki Kristo a meyamparig si ulutama mangurug, udde ikkanetam, nesapatetam sikwana, se ikkanetamino gumambaggina. Ino uluweno makaammu sino ammina partineno baggi takesi appannino kadda tateno awanna e fustuweno kainggudda annino katutubburanda ammin. Kunnantu, dumokallino baggiya metuntul sino planowi Dios.

20 Ikkayuwa mangurug, gafu sino nesapatandawa natay sino natayani Kristo, nawayaangkayu sino gagangaya lintig sito lubag. †† Ansandolang tuntulangkepayino gagangayino tolayira sito lubag? Ansandolang kuruwangkepayino lintiddera a kunnayaw: 21 “Ammeyu iggamman yaw! Ammeyu sinsiman yan! Ammeyu senggeran inay!” 22 Se ino ammina makkan andino korwana sapitan inaya lintidda, inangwa i Dios ta usarannino tolayira e maambut. Ino naggabwatan irenaya lintig anna tuldura, ino pelang nakamma tolay. 23 Kunnangke aneno pallawarannenaya lintidda, se ino manuntulira sinay, natalanggaddira a maddayaw sino anghelira, itulu'deno baggira a manuntul sino gagangera, e padyatandeno baggirangkepay. Udde ino kakuruwanna, awana serbi irenaya akwanda a mifuwad sino narakkatta panggammanino baggira. ‡

Ino Dadan Andino Bawuwa Biyag

3 Gafu se nesapakkayuwa nangngangoli sino nangngangoliyani Kristo, patiyandonaddino ana sino patturayani Kristo sino padiwanani Dios sey langit. 2 Antu naddino aggadandammandaw, bakkannino ana sito lubag. 3 Se kunnangke natekayun mappeafu sino dadana biyaddaw, e anennino bawuwa biyaddaw, massiki ammena kepay maiteno kekunnanna, se nesapakkayu ki Kristo a nittata ki Dios sey langit. 4 Inaya biyaddaw, antuweno biyayi Kristo. Antu gafuna, nanu mappadda kappay, mesapakkayuna sino kinalawanna annino kedayawanna.

5 Kunnantu, talekkurandonaddino dadana nakam anna aggangwayuwa narakkat a kunneno makidurug si bakkanna atawayu anna mangwa si korwana ka'atatal, ino ammina narakkatta kabbatan onnu panggammanino baggi, andino kinaingap, se ino ingapanna tolay, antuweno kunnangke diosna. 6 Gafu sinayira a makwa, kastiguni Diosino ammera mangurug sikwana. 7 E kunnenayino aggangwayu sin ammekayu kepay nangurug.

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: …andino narakkattira a espirituwa matturay sito lubag.*

†† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: …nawayaangkayu sino narakkattira a espirituwa matturay sito lubag.* ‡ *Ino tata kappaya anggamma sapitan: …awana serbiyerenaya akwanda, nu ammera lud metupak sino keyakkuruwanino panggammanna baggi.*

8 Udde sito ingkein, ibbattandawin nad ammin yaw:
ino mabbungut, ino makkalussaw, andino manggam-
ma mangwa si narakkat sino bafulundawira. Am-
mekayu nad mamaraparal anna massapit si massiki
sanna a narakkat. 9 Ammekayu nad makkasirisiri, se
inibbattandawinnino dadana nakam anna aggang-
wayu, 10 e inappayunnino bawuwa nakamma neya'da i
Dios a kanayuna pabbawunna makkiyad si mekun-
nakayu sikwana takesi maawatandawingke ino map-
peafu sikwana. 11 Gafu sinaya inangwa i Dios, awanin-
na naddadarumanino tolaya nepabawuna. Massiki
Judyu onnu bakkanna Judyu, massiki nakugit onnu
ammena nakugit, massiki mangili anna tanakwanino
gagangera, massiki aripan onnu bakkanna aripan,
nakkakarunnera ammin sino angngita i Dios, se i Kris-
to pelangino napatig, e ana i Kristo sikwara ammina
nangurug.

12 Kunnantu, gafu se pinilirakayuwi Dios a tolena e
iiddukandakayu, kunna nad yawino aggangwa a tun-
tulandaw: naallak anna minadduffungkayu, tagatulu-
tuluk anna naanuskayu. 13 Anusandonaddino pakku-
ranganino bafulundawira anna makkapakapako-
makayu nad nu wara parririyandaw onnu wara malli-
wat sikwayu a kunna payino inangwa i Afu Jesus a na-
makoma sikwayu. 14 Ino agganggam, antuweno idag-
gayu nad sinayira ammina nalawara aggangwa, se nu
makkaaanggangkayu, awana kurangngeno pittatan-
neno nakandaw. 15 Ino nasiyanakka nakam annino ki-
nainggura iya'da i Kristo, ira naddino kanayuna mi-
fuyut sino nakandaw, se ino gafuneno nisapatani Dios
sikwayu sino tata a baggiyi Kristo, takesi mas-
siyanakkino nakandaw anna maingguggayu. E am-
meyu nad kalyawana mappasalamat sikwana. 16 Ag-
gadandammandonaddino napatiya netulduwi Kristo.
Usarandonaggappayino ammina kinalainga iya'dana a
makkatutuldu anna makkatutun. Kantandonaddino
nekansiyona sapi'na Salmo, ino kanta a paddayaw ki
Afu Jesus, andino kanta a mappatuyag sino angngu-
ruddaw, gafu se anggandawa mappasalamat ki Dios.
17 Massiki sanneno akwan anna sapitandaw, mean-
nungngad sino tolaya nesapat ki Afu Jesus, e map-
pasalamakkayu kappay ki Dios Ama gafu sikwana.

Ino Tuldu Mappeafu Sino Taabbalayanira

(Efeso 5:22-33; 1 Ped. 3:1-7)

18 Ikkayuwa bafabbay, natulukkayu nad sino a'at-
awayuwera, se antuweno meannunga akwanino man-
gurug ki Afu Jesus. 19 Ikkayuwa lallaki, anggamman-
donaddino a'atawayuwera. Ammekayu nad mabbun-
gubungut sikwara, nu ammekayu lud nannakam sik-
wara.

20 Ikkayuwa aanak, kanayundonadda kuruwannino
mapparana'dawira, se antuweno panggammani Dios,
e antu kappayino meannunga akwanino mangurug.

21 Ikkayuwa mapparanak, ammeyu nad fulotana aal-
langnganino ana'dawira, takesi ammera madismaya.

Ino Tuldu Mappeafu Sino Aripannira Annino Mangari-pannira

(Efeso 6:5-9; Tito 2:9-10; 1 Ped. 2:18-20)

22 Ikkayuwa aripan, kuruwandonaddino ammina sap-
itannino mangaripannira sikwayu sito lubag. Bakkam-
pelangino pangitanda sikwayuweno pallappattandaw
sino tarabafuyu ta anggammandakayu, nu ammekayu
lud maanggamma mangwa sino ipangwara gafu sino
angngiyataldaw ki Afu Jesus. 23 Massiki sanneno ak-
wandaw, iyekwayuweno damayuwa mangwa a kun-
nangke i Kristoweno passerbiyandawa bakkampelan-
ga tolay. 24 Se ammuyu si iya'dana i Afu Jesus sik-
wayuweno labuta nekarina sino tolenera, se i Kris-
toweno Afuwa gakkuruwa passerbiyandaw. 25 E ino
kappay mangwa si narakkat, meannungngeno kasti-
guna sino narakkatta inangwana, se awana ta'wiyanni
Dios sino pangukumanna sikwara.

4 Ikkayu paya mangaripan, nalawannad anna nag-
gaddangngino akwandaw sino aripandaw, se am-
muyu si ana payino Afuyu sey langit.

Ino Tuldu Mappeafu Sino Ammina Mangurug

2 Kanayungkayu nad ammina makkararag, dan-
dammandonaddino sapitandaw nu makkararaggayu,
e mappasalamakkayu kappenad ki Dios. 3 Ikararan-
dakami kappay takesi a'dandakamiyi Dios si wayamiya
mangibanyag sino kakuruwan mappeafu ki Kristo a
ammena nepakaammu si'in, se antuweno gafuneno
nabalurangku sito ingkein. 4 Ikararandak takesi
nalawarino annulduk e naladda a maawatan, se antu
naddino akwangku.

5 Nalawannaddino akwandaw sino ammera mangu-
rug takesi awana kabalawandaw sikwara, e
kanayungkayu nadda nadadana massapit sikwara sino
mappeafu ki Kristo. 6 Kanayun nadda mappaanggam-
mino assapi'daw e nalawara dingngaggan, e nadadan-
gkayu nadda manombat si massiki inya a mabbebut
sikwayu ta fustuweno isomba'daw.

Ino Ambu'neno Turak

7 I Tikicoweno dundunangku sikwayu takesi
ipakaammuneno ammina nakwa sikwak. Antuweno
tata a iiddukangkuwa kola'tama matalakka bu-
lungkuwa masserbi ki Afu Jesus. 8 Antuweno panun-
dunangku sikwana sikwayu ta ipadamangngeno mak-
wa sikwami sitaw anna takesi pallampawanneno
nakandaw. 9 Mebulungkappayi Onesimo a iiddukam-
miya kalubbunandawa matalakka kolattam. Iraneno
mangipakaammu sikwayu sino ammina makwa sitaw.

10 I Aristarco a bulungkuwa balud anna i Marcos a
kapinsani Bernabe, aggadandammandakayu. (Naam-
muwandawinnino netungku sikwayu mappeafu ki
Marcos, a nu gumamwang sitan, pagamwangandonad
si nalawad.) 11 I Jesus a mingngangkappay si Justo, ag-
gadandangkappay sikwayu. Sino amminira a Judyu a
mangurug sitaw, ira pelanga talluweno manuffun sik-
waka manuldu mappeafu sino patturayani Dios, e
nalampawino nakangku gafu sino odduwa duffunda
sikwak.
12 I Epafras a tata kappaya kalubbunandawa masser-
bi ki Kristo, aggadandangkappay sikwayu. Kanayuna
iyekwanangkeno damana a mikararag sikwayu takesi
mattuyangngaddino angnguruddaw anna awana
pakkurangandaw, takesi mattalanggaggayuwa
mangammu anna mangwa sino ammina panggam-
mani Dios. 13 Ta'daggangku si nalappatta mattarabafu
para sikwayu anna para sikwara kappaya mangurug
sey Laodicea anna sey Hierapolis. 14 I Lucas a iid-
dukammiya doktor anni Demas, aggadandammira
kappepay sikwayu.
15 Sapitandokappay sino kakkolattamira a mangurug
sey Laodicea si aggadandammangkuwera, kunna kap-
pay ki Nimfas andino manguruwira a makkakaramp-
ta maddayaw ki Dios sino balena. 16 Nu masinduyuwa
basan yawa turak, peiyandaw sino manguruwira sey
Laodicea ta basanda pay. Kaseyu kappay appannino
turakku sikwara ta basandopay sitan Colosas. 17 Sapi-
tandokappay ki Arkipo si balinanna naddino taraba-
fuwa netalakki Afu Jesus sikwana.
18 Ikkanaki Pablo a nanurak sito ambu'na yawa turak-
ka nepeturakku. Ammeyu nad kalyawan si aggabalu-
rak.
Allakkandakayu naddi Dios.

1 Tesalonica

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Ino lubbuna Tesalonica ino kapitalino probinsiya a Macedonia. Antuweno inangnganda Pablo sin inanawira sey Filipos, e nanulduwera sino sinagoga sinay si talluwa Sabadu. Aneno korwanira a Judyu a nangurug anna oodduwera a bakkanna Judyu. Wasinoy, ino Judyuwera a ammena nangurug, ginulureno lubbun gafu sino apalda, e pinatu'dara Pablo a umanaw. Inangngira sey Berea, kasena sey Atenas. Sin nagyananda sinay, naammuwanda si madyatangkappayino manguruwira sey Tesalonica, antu gafuna, dinunduni Pablowi Timoteo sinaya mappatuyag sino angngurudda, e inampayi Pablo sey Corinto. (Nu anggammuwa basanino tubbunna, itannu sino Inangwa 17:1-15.) Sin nagyananna sinay, ginamwanda Timoteo anni Silas a naggabwat sey Macedonia, e nepadamagi Timoteoweno angnguruwino Tesalonicera. Wasinoy, nanurakki Pablo sikwara ta pattuyagganneno nakanda annino angngurudda.
Nappasalamat ki Dios gafu sino angngurudda annino aggangganda. Nepakaammuna kappay sikwareno mappeafu sino puliyani Afu Jesus andino makwana sino nanguruwira a natayin. Gafu se ana kappayino tolayira sey Tesalonica a massisiri mappeafu sino gakkadda Pablo a manuldu sinay, nepalawangngeno mappeafu sino gakkadda andino aggangwara sin nagyananda sinay. Ana kappayino korwana netunna sikwara ta maammuwandeno akwanda nadda mappaanggam ki Dios.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1
Ino nappasalamatanda Pablo gafu sino angnguruwino Tesalonicera 1:2-10
Ino nalawara aggangwara Pablo sey Tesalonica 2:1-12
Ino nadyatanino manguruwira sey Tesalonica 2:13-16
Ino panggammani Pablo a muli sey Tesalonica 2:17-20
Ino nappabonani Pablo ki Timoteo sey Tesalonica 3:1-13
Ino akwanino manguruwira a mappaanggam ki Dios 4:1-12
Inona makwa sino nanguruwira a natayin 4:13-18
Ino pattaronantam sino puliyani Afu Jesus 5:1-11
Ino korwana tuldura Pablo 5:12-28

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkamira Pablo, Silas, anni Timoteo. Antuyawino tura'mi sikwayuwa mangurug ki Dios a makkakarampat sitan Tesalonica, ikkayuwa tolayi Dios a Amatam a nesapakkappay ki Afu Jesu Kristo. Allakkandakayu naddi Dios anna passiyanakkanna naddino nakandaw.

Ino Nappasalamatanda Pablo Gafu Sino Angnguruwino Tesalonicera

2,3 Kadda makkararaggami, ikararammikayu kappay, e kanayungkamiya mappasalamat ki Dios a Amatam gafu sikwayu ammin, se aggadandammammiyeno nalawara aggangwayu gafu sino angnguruddaw sikwana annino kinalappa'dawa masserbi sikwana gafu sino agganggandaw sikwana annino kinaattandaw gafu sino pinnanamandaw ki Jesu Kristo a Afutam.
4 Ikkayuwa kakkolak, mappasalamakkami kappay ki Dios se ammumiya aanggandakayu anna pinilirakayuwa tolena. 5 Ammumi, se sin nanulduwammi sikwayu sino nalawara damag, bakkanna sapi'mi pelangino diningngaddaw, nu ammeyu kappelud gini'neno pannakadameno Espirituwi Dios, e inammuyu pay si awaningke kalindaduwami sino kakuruwanna. Initayuwenin aggangwami sin nagyanammi sitan lubbundaw, e ammuyu si pallawarandawino inangwami. 6 On, ammumiya pinilirakayuwi Dios, se sinuntuldawino aggangwami annino aggangwa i Jesus a Afutam, se massiki madyatangkayungke gafu sino angngurud-

daw, maanggangkayu kepaya maddingngag sino sapiti Dios, se ino Espirituwi Dios ino mappaanggam sikwayu. 7 Antu gafuna, nabbalikayu si panuntulanino amminira a mangurug sino lulubbunna Macedonia anna Acaya. 8 Se gafu sikwayu, naddidinnamino sapiti Dios mappeafu ki Jesus sey Macedonia anna Acaya, udde bakkampelang sinay, se massiki si korwana lulubbun, naddinnamino angnguruddaw ki Dios. Antuweno awana maawag si sapitammi mappeafu sikwayu, se 9 ireno massapit sikwamiya maanggangkayu sin naningngaggandaw sino tuldumi. Sapitanda si sinalekkurandawino dadana dayawandaw e masserbikayu sino gakkuruwa Dios a aggabiyag. 10 Sapitanda kappay si taronandawino puliyani Jesus a Abbingi Dios a maggabwa'na sey langit. Antuweno nepangngangoliyi Dios, e antu kappayino mangisalak sikwatam sino kattalatalawa amma'gangnga i Dios si ammina tolay.

Ino Nalawara Aggangwara Pablo Sey Tesalonica

2 Kakkolak, aggaammundaw si aneno ketupakkanneno nangammi sitan. 2 Ammuyu kappay si pinadyatandakami anna nelopalope'dakami sey Filipos sin liyemiya inang sitan lubbundaw. Massiki odduwera kappaya nangontara sikwami sitan Tesalonica, neyattammi se nepattuyaggi Diosino nakammi, e netuldumi sikwayuweno nalawara damaga naggabwat sikwana. 3 Sin sinulduwammikayu, awana narakkat sino nakammi. Ammekami nassisiri, anna ammekami namalabali si tolay, 4 nu ammemi lud sapitannino panggammani Dios, se talakkandakamiyi Dios e netala'nga sikwamiyeno mangituldu sino nalawara damag. Bakkannino panggammanna tolayino gafuneno panulduwammi, nu bakkan lurino panggammani Dios, se antuweno nakaammu sino nakammi. 5 Ammuyu si ammekami nangatatu, e ino gakkammiya nanuldu, bakkanna inintufu'miyeno buma'nang. Ammuwi Dios si gakkurug yaw. 6 Ammemi inintufukino addayoyu sikwami onnu ino addayona korwan sikwami, 7 massiki nu meannunga dayawandakami, se ikkamiyeno dinunduni Kristo a apostolna. Udde nannakangkami sikwayu sin nagyangkami sitan, a kunnangke kanakamma ina sino abbingngera. 8 E wasin nanulduwammi sikwayu sino nalawara damaga naggabwat ki Dios, naddadangkami kappaya matay para sikwayu, se nappelalotino agganggammi sikwayu.

9 Aggadandammandokepay nakuyino nayangngammiya nattarabafu sin sinulduwammikayu sino nalawara damaga naggabwat ki Dios. Se aw anna gafi, nattarabafukami kappay ta wara pappammi sino maawammi, takesi ammekayu kakallakka mamakkan sikwami. 10 Initayu anna ammu kappayi Dios si nalawarino inangwami sikwayuwa mangurug sitan. Awana inangwami si kabalawammi, nu ammemi lud nangwa sino panggammani Dios. 11 Ammuyu pay si kunna kappayino akwanna ama sino abbingngereno inangwami sino kadda tata sikwayu. 12 Se nepattuyammiyeno nakandaw, e sinulduwammikayu takesi ino katotoleyu, awana keatallanna ki Afu Dios a nappili sikwayu ta mesapakkayu sino kedayawanna sino aturayanna.

Ino Nadyatanino Manguruwira Sey Tesalonica

13 Kanayungkamiya mappasalamat ki Dios, se wasin nepakaammumiyeno sapiti Dios sikwayu, kinuruddaw e ammeyu nebilang si sapippelangnga tolay, nu ammeyu lud naimunuwan si gakkuruwa sapiti Dios. Iyawa sapiti Dios, kaduffunandawa manguruwa mangwa si nalawad. 14 Maita si gakkuruwa nanguruggayun, kakkolak, se ino nakwa sikwayu, parefu sino nakwa sino tolayira i Dios sey Judea a nesapat ki Kristo Jesus. Se ino kalubbunandera a Judyuweno nappaidam sikwara, e kunna kappay sikwayu, ino kappay kalubbunandawino nappaidam sikwayu. 15 Ino Judyuwera si'in, ireno namapatay sino gumalabbunira i Dios, e ino gakagakarereno namapatay ki Afu Jesus, e ira kappayino nappadyat sikwami. Kontarandeno anggammi Afu Dios, e kunnangke kababannadda ammina tolay, 16 se iyallandeno pibanyammi sino sapiti Dios sino bakkannira a Judyu ta maammuwandeno kesalakandana. Kunnenayino panadaggananda sino liwa'da kiyad si metu'gen, e ammeran makali'wa sino amma'gangnga i Dios sikwara.

Ino Panggammani Pablo A Muli Sey Tesalonica

17 Kakkolak, massiki ammena kepay nabayino inanawammi sitan, maanakkami kappay sikwayu. Massiki awangkami sitan, aggadandammammikayu. Gafu se maanakkami sikwayu, gauulikami sitan ta dorawammikayu. 18 Anggammingke nadda muli sikwayu. Kumaral sikwak, namipidyaka ginikkata muli sikwayu, udde sinappandakamiyi Satanas. 19 Anggammikayuwa itan se ikkayuweno mappaanggam sikwami. Innanamammi si mattalaginaggayuwa mangurug, e antuweno pallanggakammi andino kedayawammi naso puliyani Afu Jesus. 20 Gakkurug yan, ikkayuweno mappalanggak sikwami andino kedayawammi. †

Ino Nappabonani Pablo Ki Timoteo Sey Tesalonica

3 Antu gafuna, wara sin ammemi meattammino ana'mi sikwayu, mattatarabbaggami si ikkami anni Silasino matak sey Atenas, 2 e dinundummiyi Timoteo sitan. I Timoteoweno kolattama katarabafuwammiya masserbi ki Dios a mangibanyag sino

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...ikkayuweno mappalanggak sikwami andino gafuneno paddayawammi ki Afu Jesus.*

nalawara damag mappeafu ki Kristo. † Dinundummi sitan takesi pattuyagganna anna duffunannakayu sino angnguruddaw. 3 Inangwanenay takesi ammeyu nad talekkuranino angnguruddaw †† gafu sitana nappadyatanda sikwayu. Ammuyun si urayi Dios si mapadyatanetam. 4 Se wara sin nagyangkami kepay sikwayu, neyuuntamiya netuldu sikwayuwa mapadyatanetamma, e ammuyu si gakkuruwinna nakwa. 5 Gafu se aggadandammak sino kadyatandaw, malowingkeno nakangku e ammek maattamman, antuweno nappabonangku ki Timoteo ta maammuwangku nu manantawino angnguruddaw. Maddararanak tantaro nu tutunggungandakayuwi Satanas ta talekkurandawino angnguruddaw, e nu kunnenoy, awaninna ketupakkanneno nayangngammi gafu ki Afu Dios.

6 Sitoya, nuliyenni Timoteo sikwami, e nalawarino netulduna. Sinapi'na a natuyaggino angnguruddaw anna aanggandawino bafulundawira. Sinapi'na kappaya aggadandammandakami anna maanakkayu sikwami, kunna kappayino ana'miya mita penad sikwayu. 7 Antu gafuna, kakkolak, massiki odduweno kadyadyatammi, nalawabbelangino nakammi, se naammuwammiya manguruggayu kepay ki Dios. 8 E maanggangkamingke gafu se mattalaginaggayuwa mangurug ki Afu Jesus. 9 Ammemi ammu nu ansammiyeno mappasalamat ki Dios gafu sino nappelalota aanggammiya neya'dana gafu sikwayu. 10 Antu gafuna, aw anna gafi, arangngammi sikwana ta makkaititetammad imman ta duffunammikayu nu wara kurangngeno angnguruddaw.

11 Ariyan naddi Dios a Amatam anni Jesus a Afutamino manappan sikwamiya muli sikwayu sitan. 12 Pantatuyaggan naddi Afu Jesusino agganggandaw so kadda tata sikwayu anna so ammina tolay, takesi mekunna sino agganggammi sikwayu, 13 se nu mantatuyaggino agganggandaw, pattalaginarandakayuwi Afu Jesus a mangwa si nalawad takesi awanna a kabalawandaw so a'langi Dios a Amatam naso puliyanna i Jesus a Afutama kebulunanneno ammina tolenera.

Ino Akwanino Manguruwira A Mappaanggam Ki Dios

4 Kakkolak, ana kappayino sapitammi sikwayu. Inammuwandaw sikwami nu sanneno akwandawa mappaanggam ki Dios, e maita si kinuruddaw se antuweno akwandaw. Udde sitoya, gafu sino turaya neya'da i Afu Jesus sikwami, arangngammi si dadagganandawino nalawara akwandaw. 2 Se ammuyunnino netutummi sikwayuwa naggabwat ki Afu Jesus. 3 Ino anggammi Dios, madiosangkayu nad. Ammekayu nad makidurug si bakkanna atawayu. 4 Ikkayuwa lallaki, mangatawakayu nadda nadiosana bakkanna angngayoyung, ‡5 takesi ammekayu mekunna sino ammera nangammu ki Dios, a ammera mafuwaddanino panggammanino baggira sino bafabbayira. 6 Ammeyu mangwa si narakkat sino kakunnayuwa tolaya makidurug sino atawana, se nu akwandaw inay, kunnangke mattakokayu. Ammuyu si kastigunna i Afu Diosino mangwa si kunnenay, se antuweno netuldumin a padandam sikwayu. 7 Se ammeretam piniliyi Dios a mangwa si narakkat, nu ammena lud piniliretama mangwa sino panggammanna. 8 Nu ammeyu kuruwan iyawa sinapikku, bakkanna tolayino ammayandaw, nu bakkan luri Dios a nanundun sino nadiosana Espirituna sikwayu.

9 Mappeafu sino agganggandaw sino bafulundawira a mangurug, awanin nadda itura'mi sikwayu, se i Diosino nanuldu sikwayu ta makkaaanggangkayu ammin, 10 e antu gakkuruwino a'akwandaw sino ammina kakkolattamira sino ammina lulubbunna Macedonia. Udde massiki kunnenoy, sapitammi si dadagganandonaddino agganggandaw. 11 Mabbafarulungkayu nad si nalawad ta massiyanakkino nakandaw. Ammeyu bibiyanganino akwanino bulundawira, mallappakkayu lud sino tarabafuyu ta wara ibiyaddaw. Antuweno sinapi'mi sikwayu si'in. 12 Se nu kunnenoyino aggangwayu, iyataldakayuweno bafulundawira a ammera kepay mangurug, e ammeyu nad marang sino awandaw.

Inona Makwa Sino Nanguruwira A Natayin

13 Ikkayuwa kakkolak, anggammiya maammuwandawino kakuruwan mappeafu sino nanguruwira a natay, takesi ammena aggalowino nakandaw a kunneno tolayira a awana innanamanda si mangngangolirana. 14 Kuruwantam si natayi Jesus e nangngangoli. Antu gafuna, kuruwantam penad si mangngangoli kappeneno natayira a nangurug sikwana, e pebulunirana i Dios ki Jesus naso puliyanna.

15 Antuyawino nepakaammuwi Afu Jesus sikwami mappeafu sino puliyannana. Ikkanetama aggabiyaggepay, ammetam untananino natayira a nanguruwa dumambal sikwana. 16 Antuna yawino makwa. Maddassangnga i Afu Jesus a maggabwat sey langit a makkulawuwa umayag sino manguruwira, maddamikkappeneno tata a afafuneno anghelnera, e meindanna sino damitino tangguyufi Dios. Mauntana a mangngangoliyeno natayira a nangurug ki Kristo, 17 kase kappay ayani Afu Jesusino manguruwira a aggabiyaggepay, e sumulluwetam ammina dumambal sikwana sey kalekay. E mebumbulunetamma sikwana si makkikiyad. 18 Antuweno pakkadadandammandaw

† *Ino neturak sino korwana manuskritu sino dami'na Griego: ...i Timoteoweno katarabafuwani Dios a mangibanyag sino nalawara damag mappeafu ki Kristo.* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...awan sikwayuwa makkafuy si angngurug.*

‡ *Adwa kappayino anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: 1) ammuwandonadda mimut sino atawayu; 2) ammuwandonadda maffuwad sino baggiyu.*

yawa tuldu ta ammena aggalowino nakandaw nu wara matay.

Ino Pattaronantam Sino Puliyani Afu Jesus

5 Nu mappeafu sino tiyempowa makwanenay,
awan nad itura'mi sikwayuwa kakkolak, 2 se inam-
muyunna kaka'meng kenalanga gumamwangi Jesus a
kunnangke gumamwanga mattakaw si tangngana
gafi. 3 Sinoyna a aw, ananeno massapitira si
nasiyanakkino akkakokwara e awana pakaburunganda, udde kalanna'na pelanga duma'ngeno kakastiguwanda a kunnangke ino kaloneno bafaya gapapanak, e ammera makali'wa sinaya kastigu.
4 Udde ikkayuwa kakkolak, ammekayu makka'baw
nu mada'nganenaya aw, a kunnangke ino akka'boyu
nu gumamwangino mattakaw si gafi, se ammekayu
mekunna sino anera sino lammuk. 5 Ammutamino
makwana se nebilangetam ammin si aw a nabaggaw-
innino nakantam. Ammetam nebilang si gafiya lam-
muk kepayino nakantam. 6 Nu kunnenoy, ammetam-
mad tuntulannino aggangweno ammera manguruwa
kunnangke maturuwira, nu ammetam lud maddadan,
anna fuwaddantammaddino baggitam. 7 Ino mebilan-
gira si gafi, kunnangke maturuwira a ammera nad-
dadan sinoya aw. Mekunnera pay so mabukira a
nakungkulino nakanda. 8 Udde gafu se nebilangetam
si aw, fuwaddantammaddino baggitam ta awana ak-
wantam si narakkat. Ammetammad makalyawanino
angnguruddam ki Dios annino agganggantam sino
kakkolattamira, se ireno kunnangke palanid sino ta'-
gangnga sindalu ta amme mataffutino narakkat. Am-
metammaggappay makalyawanino innanamantam
sino kesalakantam, se antuweno kunnangke palanid si
ulu ta ammetam maddararan. 9 Se ammeretam piniliyi
Dios ta palawumma sikwatamino amma'gangnga, nu
ammeretam lud pinili ta isala'detam mappeafu sino
inangwa i Jesu Kristo a Afutam. 10 Natay gafu sikwatam
takesi makiigyanetam pena sikwana, massiki
natayetam onnu aggabiyayetamma kepay naso
puliyanna. 11 Kunnantu, ituluydawino akwandawa
makkapatapatuyag si nakam anna makkaduduf-
fungkayu ta mattuyaggino angnguruddaw.

Ino Korwana Tuldura Pablo

12 Antuyawino sapitammi kappay sikwayu. Iyataldon-
addino tolayira a mifuyut sikwayuwa mangurug, anna
malappattira a mimut anna manuldu sikwayu sino an-
nandandaw ki Afu Jesus. 13 Paitayu naddino aggiddu'-
daw sikwara e ikaloyuwera gafu se odduweno duffun-
da sikwayu. Mabbafarulungkayu nad si nalawad.
14 Itutummi sikwayu, kakkolak, ta allangngandon-
addino matarutira takesi mattarabafuwera. Pattuyag-
gandawino nakammino taladdonira ta ammera madis-
maya. Duffunandawino nakafuyira si angngurug. Nan-
nakangkayu nad si ammina tolay. 15 Nu wara mangwa
si narakkat sikwayu, ammekayu nad mabbalat, nu am-
mena lud kanayuna nalawannaddino akwandaw so
kadda tata sikwayu anda sino ammina tolay.
16 Kanayungkayu nadda maanggam,
17 kanayungkayu penadda makkararag, 18 e massiki
sanneno makwa sikwayu, mappasalamakkayu nad ki
Dios, se antuwenayino anggamma a tuntulandawa ne-
sapat ki Kristo Jesus.
19 Ammeyu nad ilammattino petulduwino Espirituwi
Dios sikwayu, 20 anna ammeyu nad ilopalopetino sapi-
tannino bulundawira a petulduwi Dios sikwara. 21 Ud-
de fu'ngaddandonaggappay ammina tuldu ta maam-
muwandaw nu gakkuruwa naggabwat ki Dios. Ku-
ruwandawino ammina nalawad, 22 e li'likandawino am-
mina narakkat.
23 I Dios a mappasiyanak sino nakantam, lawaranna
nad ammina aggangwayu. Imutanna naddino espiri-
tuyu, ino nakandaw, andino baggiyu, takesi awan-
ingke kabalawandaw naso puliyani Jesu Kristo a Afu-
tam. 24 I Diosino mangwa sitaw se antuweno namili
sikwayu e ta'dagganna ammina sinapi'na.
25 Kakkolak, ikararandakami, mampay sikwayu.
26 Itulduyu so ammina kakkolattamira sitana
aanggammammiyera.
27 Gafu sino tureka naggabwat ki Jesus a Afutam,
sapitangku si basandaw yawa turak sino ammina
manguruwira sitan Tesalonica.
28 Allakkandakayu naddi Jesu Kristo a Afutam.

2 Tesalonica

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Massiki inappeno nanguruwira sey Tesalonica ino palunguwa turakki Pablo sikwara, ana kepayino ammera naawatan mappeafu sino puliyani Kristo, se nakungkul kepayino nakanda gafu sino sapitannino korwanira a nuliyen. Antuweno niturakkani Pablo sitawa mekadwa a tura'nga takesi mepakaammu sikwara si maunta a mappaddeno tolaya mangontara sino ammina lintiyi Dios anna umodduweno kinarakka'neno tolayira, kasena muliyi Kristo.
Netungkappayi Pablo sikwara si natalanggaddira nadda mangurug anna mangwa si nalawad, massiki nu mapadyatanira gafu sinaya angngurudda. E sinutunnera kappay si ammera nad mattarut, nu ammera lud mallappatta mattarabafuwa kunna kappayino inangwara Pablo.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino amma'gangnga i Dios so ammera mangurug naso puliyani Jesus 1:3-12
Ino mangontara ki Dios 2:1-12
Ino piniliyera i Dios a mesalakan 2:13-17
Ino parangnganda Pablo si mekararanira 3:1-5
Ino sapi'da Pablo mappeafu sino matarutira 3:6-15
Ino ambu'neno turak 3:16-18

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkamira Pablo, Silas, anni Timoteo. Antuyawino
tura'mi sikwayuwa manguruwa makkakarampat
sitan Tesalonica, ikkayuwa tolayi Dios a Amatam a ne-
sapakkappay ki Afu Jesu Kristo. 2 Allakkandakayu naddi
Dios a Amatam anni Afu Jesu Kristo e passiyanakkanda
naddino nakandaw.

Ino Amma'gangnga I Dios So Ammera Mangurug Naso Puliyani Jesus

3 Kakkolak, kanayungkami nadda mappasalamat ki
Dios gafu sikwayu. Nalawara akwammi yaw, se mat-
tuyaggino angnguruddaw, e dumokallino agganggan-
daw si kadda tata. 4 Antu gafuna, idayomikayu sino kor-
wanira a mangurug ki Dios nu umangkami si kor-
wana lubbun. Itutuldumi sikwara si mattalaginag-
gayuwa mangurug, massiki madyatangkayu gafu sino
angnguruddaw.
5 Antuyawino pimunuwan si naggaddangngeno pan-
gukumani Dios, se gafu sino piyattammandaw sino
kadyatandaw, damayuna a mesapat sino atturayanna,
a antuweno gafuna a mallawungkayu si dyat. 6 Nag-
gaddangngino akwani Dios a mangukum, se ino map-
padyatira sikwayu, padyatannerana kappay, 7 anna
pibbattannaneno kinadidya'daw, kunna kappeneno
akwanna sikwami. Akwannana yaw nanu muliyi Afu Je-
sus a maggabwat sey langita kebulunanino man-
nakadama a anghelnera, †8 e ino baggina, malebad-
danna si gumigillayafa afuy. Kastigunnaneno tolayira a
amme manggamma mangammu ki Dios, ira a amme-
na mangurug sino nalawara damag mappeafu ki Jesus
a Afutam. 9 Ino kastigura, madyatanirana si
makkikiyad, mekatwayirana ki Afu Jesus, e ammerana
maiteno kedayawanino pannakadamana. 10 Makwa
ammin inay naso awa puliyani Afu Jesus. Mulina takesi
dayawan amminino tolenera a mangurug sikwana an-
na iyatalda gafu sino inangwana. Mesapakkayu kap-
pay sikwara se kinuruddawino sapiti Dios a netuldumi
sikwayu.
11 Antu gafuna, kanayummikayuwa ikararan takesi
pabbalindakayuwi Dios si tolaya meannunga mesapat
sikwana, se antuweno namiliyanna sikwayu. Gafu sino
pannakadamana, duffunandakayu nad takesi
meyakkurug amminino nalawara anggandawa akwan
anna mabalin amminino anggandawa akwan gafu

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...kebulunanino anghelnera a kaitanino pannakadamana.*

sino angnguruddaw. 12 Se nu kunnenoy, madayona i
Jesus a Afutam gafu sino nalawara inangwayu, e ma-
dayokayuna kappay gafu se nesapakkayu sikwana.
Makwana yaw gafu sino allakki Dios anni Afu Jesu Kris-
to.

Ino Mangontara Ki Dios

2 Antuyawino sapitammi sikwayuwa kakkolak map-
peafu so puliyanino Afutam a i Jesu Kristo annino
pakkakarampattantamma a dumambal sikwana. 2 Am-
mena nad naladda a makungkulino nakandaw anna
ammekayu nad maddararan gafu sino sapitanda a ana
kanuweno nelabbummi onnu netuldumi onnu netura'-
mi a nada'ngennino awa puliyani Afu Jesus. 3 Massiki
sanneno sapitanda, ammeyu nad mabalabaliyana
mangurug sinay. Se ammena dama a mada'ngenaya
aw makkiyad si umoodduweno mangontara ki Dios, e
mappadda kappayino tolaya mangontara sino ammi-
na lintiyi Dios, a makastiguna sey infiyernu. 4 Kon-
tarannana i Dios andino ammina dayawannino tolayi-
ra a ibilanda si diosdera, e iyantonaneno bagg-
nangkepay sikwara ammin. E umangnga a mattuttud
sino Templowi Dios, e kunnana si “Ikkanaki Dios.”
5 Ammeyu kad madandammino netulduk sin
nagyanangku sitan mappeafu sinay? 6 Ammuyu pay
nu sanneno mifuwad sinaya tolaya mangontara sino
ammina lintiyi Dios takesi ammena kepay mappadda
kiyad si mada'ngeno awa piniliyi Dios si pappaddanna.
7 Massiki ammena kepay nappaddeno mangontara
sino ammina lintiyi Dios, neyafunanino mamalabali
sino tolayira takesi kontaranda kappayi Dios, udde
neyimaggepay, se aneno mifuwad sikwana. Nanu
maariyeno mifuwad sikwana, mappaddenneno tolaya
mangontara ki Dios. 8 Udde nanu muliyi Afu Jesus,
ipaitananeno kinadiosna, e affutannana. Massiki nu
idyofannana pelang, matayin.
9 Nanu mappaddeno mangontara sino lintiyi Dios,
ananeno pannakadamana a maggabwat ki Satanas.
Kunnantu, odduneno kakka'bawa akwanna a mamala-
bali sino tolayira takesi maddayawira sikwana. 10 Nan-
ganganananneno narakkatta pamalabalina sino tolayira
a mekatway ki Dios a makastigu. Inona gafuneno
kakastiguwanda, ammera dingngaggan anna ammera
kuruwannino kakuruwana tuldu mappeafu ki Jesus
takesi mesalakanira nad. 11 Gafu se ammayandeno
kakuruwana tuldu, purayanira i Dios takesi mangu-
ruwira si siri, 12 e kastigunnerana ammin gafu se am-
mera mangurug sino kakuruwan, nu ammera lud
anggamma a mangwa si narakkat.

Ino Piniliyera I Dios A Mesalakan

13 Udde ikkayuwa kakkolaka iiddukani Afu Jesus,
kanayungkami nadda mappasalamat ki Dios gafu sik-
wayu. Se massiki sin awangkepay yo lubag, pinili-
rakayunna mesalakan, e nesalakangkayu gafu se kinu-
ruddawino kakuruwana tuldu mappeafu ki Afu Jesus e
nepabbalirakayuweno Espirituwi Dios si tolena a na-
diosan. 14 Inayandakayuwi Dios a mesalakan gafu sino
nalawara damaga netuldumi sikwayu takesi
mesapakkayuna so kinadiosi Jesu Kristo a Afutam.
15 Kunnantu, kakkolak, mattalaginaggayu nad sino
angnguruddaw. Aggadandammandonaddino netuld-
mi sino palunguwa tura'mi sikwayu annino netuldumi
sin nagyanammi sitan.
16,17 I Jesu Kristo a Afutam anni Dios a Amatam, pat-
tuyagganda naddino nakandaw anna duffunandakayu
nad takesi nalawad amminino akwandaw anna sapi-
tandaw. Nepaita i Diosino agganggamma sikwatam, e
gafu sino alla'nga, ina'dandetam si natuyagga nakam-
ma ammena mangkakwa annino nalawara innana-
mantam.

Ino Parangnganda Pablo Si Mekararanira

3 Ayokappay yo sapitammi sikwayu, kakkolak.
Ikararaddakami abbu takesi malana mawwaraki-
no sapiti Dios a ituldumi. Ikararaddokappay takesi
maanggammino tolayira a maningngag anna mangu-
rug sinaya tuldu a kunna pay sikwayu. 2 Arangngan-
dokappay ki Dios ta ili'warakami sino narakkattira a to-
lay, se bakkanna ammina tolay e mangurug ki Dios.
3 Udde massiki kunnenoy, matalakki Afu Jesus, e an-
tuweno mappatuyag sikwayu anna mili'wa sikwayu
sino narakkatta akwani Satanas. 4 Gafu kappay sik-
wana, innanamammi si itupa'dawa akwanino ammina
sinapi'mi si akwandonad. 5 Ifuyu'na naddino nakan-
daw takesi madagganananino angngawa'daw sino ag-
gidduki Dios sikwayu andino kinaattammi Kristo si dy-
at takesi tuntulandopay.

Ino Sapi'da Pablo Mappeafu Sino Matarutira

6 Kakkolak, ana kappayino sapitammi sikwayu gafu
sino turaya neya'da i Afu Jesu Kristo sikwami. Am-
mekayu nad mebumbulun sino kakkolattamira a man-
guruwa matarut anna ammera tuntulannino netuld-
mi sikwayu. 7 Se ammuyun si tuntulandonaddino ag-
gangwami sin nagyangkami sitan, se ammekami
mataruta mattarabafu. 8 Awana inappami sikwayuwa
ammemi pinagan, nu ammemi lud nattarabafu si aw
anna gafi takesi ammekayu madyatan gafu sikwami.
9 Antuweno inangwami takesi ino tarabafumiyeno tun-
tulandaw, massiki aneno kalintiyammiya marang sino
maawammi sikwayu. 10 Aggesapasapitammi sikwayu
sin nagyanammi sitan si ammeyu nad pakkanannino
matarutira a mattarabafu.
11 Sapitammimman yaw sikwayu se nadamammi si
ayan kanuweno matarutira sikwayuwa ammera mat-

tarabafu. Awampelang akwanda, nu bakkannino
lumala'lak sino akwanino bulundera. 12 Gafu sino tu-
raya neya'da i Afu Jesu Kristo sikwami, sapitammi sik-
wara ta pittatanda naddino tarabafura ta wara pab-
biyadda. 13 Udde ikkayuwa kakkolak, ammekayu nad
matappagga mangwa si nalawad.
14 Nu wara ammena mangurug sitawa tura'mi,
palanandonad, e ammekayu mebulun sikwana, takesi
maatallan. 15 Udde ammeyu ibilang si kalingayu, nu
ammeyu lud tulduwan a kunnangke kola'daw.

Ino Ambu'neno Turak

16 Kanayundakayu nadda a'dani Afu Jesus si
nasiyanakka nakam, massiki sanneno makwa sikwayu,
se antu pelangino paggabwatanino nasiyanakka
nakam. Kanayungkappenadda mebumbulun sikwayu.
17 Iyawa sapitangku sito ambu'na turakku, ikkanaki
Pablo a nanurak sitaw. Antuyawino akwangku sino
ammina turakku takesi maammuwan si gakkuruwa
naggabwat sikwak, se maimunuwan sino annurakku.
18 Allakkandakayu nad ammini Jesu Kristo a Afutam.

1 Timoteo

Ino Mappeafu Sitawa Turak

I Timoteo, tata a buwanaka dina'nga i Pablo sin nangibanyanna sey sako'ma Licaonia. Gafu se natalanggaddino angngurungnga ki Kristo, inayani Pablo a mebulun sikwana a manuffun sino tarabafuna a mangibanyag anna manuldu. Ino tata a lubbuna nibanyanda, sey Efeso, e i Timoteoweno nepatali ki Pablo a manuldu sino pakkakarampattanino manguruwira sinay. Wasin nabayinni Timoteo sinay, kase nanurakki Pablo sikwana. Nasurukin si tallufuluweno dawuni Timoteo sin nanurakkani Pablo sikwana.
Ino tata a napatig sitawa turak, ino mappeafu sino tulduwa bakkanna gakkurug. Netuni Pablowi Timoteo ta paibbattanneno manulduwera sinaya tuldu (1:3), se ituldura si nu anggangkanuweno tolaya mesalakan, maawag si kammarallandeno korwana maakkan anna ammera kappenad mangatawa.
Ana kappayino netuni Pablo mappeafu sino akwan naddino makkakarampattira a makkararag anna maddayaw ki Dios, ino aggangwa naddino bafabbayira a mangurug, ino aggangwa naddino tolayira a pilinda a pangafuwanda andino pilindera a manuffun sino pangafuwandera, andino akwan naddino manguruwira sino bafulundera a balu, pangafuwan, anda aripan. Ana kappayino korwana netuni Pablo ki Timoteo mappeafu sino akwanna nadda masserbi si fustu ki Kristo. Sino uddiya kapituluna, ana kappayino netulduna mappeafu sino manggammira a buma'nang andino kakuruwana kinaba'nang.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino mappeafu sino manulduwera si bakkanna gakkurug 1:3-11
Ino nappasalamatani Pablo ki Dios gafu sino alla'nga 1:12-20
Ino mappeafu sino kararag nu makkakarampattino manguruwira 2:1-8
Ino aggangwa a tuntulan naddino bafabbayira a mangurug sino pakkakarampattanda 2:9-15
Ino mappeafu sino pangafuwanirana manguruwira 3:1-7
Ino mappeafu sino manuffunira sino pangafuwanirana manguruwira 3:8-13
Ino napatiyingke a nepakaammuwi Dios sikwatam 3:14-16
Ino manulduwera si bakkanna gakkurug 4:1-5
Ino nalawara masserbi ki Kristo Jesus 4:6–5:2
Ino netuni Pablo mappeafu sino manguruwira a balu 5:3-16
Ino netuni Pablo mappeafu sino pangafuwanirana manguruwira 5:17-25
Ino netuni Pablo mappeafu sino aripannira 6:1-2
Ino manulduwera si siri andino manggammira a buma'nang 6:3-10
Ino korwana netuni Pablo ki Timoteo 6:11-21

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a apostoli Kristo Jesus, se antuweno tureka neya'da i Dios a misalak sikwatam
anni Kristo Jesus pinnanamantam. 2 Antuyawino turakku sikwam Timoteo a ibilangku si gakkuruwa abbingku si angngurug. Allakkandaka naddi Dios a Amatam anni Kristo Jesus a Afutam ta duffunandaka nad
anna passiyanakkanda naddino nakammu.

Ino Mappeafu Sino Manulduwera Si Bakkanna Gakkurug

3 Sin inanawangku sitana umang sey Macedonia, netungku sikwam ta magyangka nad sitan Efeso, e ipidwak kappaya itun sikwam, se ana sitanino manulduwera si bakkanna gakkurug e sapitannu nad sikwara ta
ibbattanda. 4 Sapitannu kappay sikwara ta ammera aggadandammannino iistoriyera pelangnga tolaya
pinandera si'in andino ata'nangingke a listaanino gag-

ginafurera, se inayira, antuweno paggabwatanino passasarombatanino tolayira. Awana meduffunna sino keyakkuruwanino planowi Dios, se ino angnguruddam ki Dios, antu pelangino pangammuwantam anna panuntulantam sino planona. 5 Ino anggangku si pattupakkanino itunnu sino tolayira sitanino panggammanda sino bafulundera. Ino paggabwatannenaya agganggam ino nalawad anna nadalusa nakamma awana narakkat si gakkanna annino gakkuruwingke a angngurug ki Dios. 6 Ino korwanira a tolay, inanawandenaya nalawara aggangwa, e antu pelang anggandeno mattatarabbag sino awana serbina. 7 Angganda a manuldu sino lintiyi Dios, udde ino kakuruwanna, ammera maawatanino anggamma a sapitan. Massiki ino sapitanda a ipatu'da si gakkurug, ammera kappay ammuweno anggamma a sapitan.

8 Ammutam si nalawarino lintiyi Dios a neturakki Moises si'in, nu ino tolaya musar, fustuweno pusaranna. 9 Dandammantammad si ino naangwanino lintiyira, bakkanna gafu sino naggaddangngira, nu ammena lud gafu sino narakkattira a tolaya kunnayaw: ino mangontarera sino lintig andino ammera mappeturay sino turayira, ino ammera maddayaw ki Dios andino minalliwatira, ino ammera miyatal ki Dios andino mappoporayira mappeafu sikwana, ino mamapatayira sino mapparana'dera andino mamapatayira sino korwanira a kasittolera, 10 ino makiduruwira sino bakkanna atawara, ino lallakiyera a makidurug si kasillalakira, ino mano'mera si kasittolera ta paaripanda, ino massisiriyera andino misapatera si ammena gakkurug, andino amminira a mangwa si massiki sanna a mekontara sino kakuruwana tuldu. 11 Inaya kakuruwana tuldu, naggabwat sino nalawara damaga netalakkino kalalawaran anna madandayawa Dios sikwaka ipakaammuk.

Ino Nappasalamatani Pablo Ki Dios Gafu Sino Alla'nga

12 Mappasalamatak ki Kristo Jesus a Afutam a nappatuyag sikwaka mangwa sinaya tarabafuk, se nebilangngaka matalak e dinotukannaka masserbi sikwana. 13 Antuwenayino inangwana, massiki nassapitak si narakkat mappeafu sikwana si'in, nelopalopekkuweno manguruwira sikwana anna pinadyatangkuwera. Udde massiki tan nu kunnenoy, inalla'dak kappayi Dios, se ammek kepay nangurug si'in, antuweno ammek inammu si narakkattino akwangku. 14 Dokallingke ino allakka nepaita i Afu Dios sikwak, se nepangurungngak ki Kristo Jesus anna ina'dannak si agganggangku sino bafulungkuwera a kunna kappayino akwanna sikwatama nesapat ki Kristo Jesus.

15 Gakkurug yawa sapitangku, e kuruwan nad ammina tolay: inangngi Kristo Jesus sito lubag takesi isala'ngeno malliwatira, e ikkanakino kararakkattan sikwara. 16 Udde antu kappayino gafuna a inalla'daki Dios, takesi wara pappaitani Kristo Jesus sino ammena mambuta kinaanusna sin inanusandaka kararakkattana minalliwat. Inangwanenay takesi antuweno paddandammanino tolayira si damara kappaya mangurug sikwana ta maa'danira kappay si biyaya mannayun. 17 Antu gafuna, meyatal anna madayonad si makkikiyarino Ariya awana pakkiyaranino patturayanna. Ammena matay anna ammena maita, antu pelangi Dios a awana kakunnana. Amen.

18 Ikka Timoteo a abbingku, irayawa itungku sikwam, nekunnera sino nelabbun mappeafu sikwam si'in. Ammemira nad kalyawan inay, se antuweno mappatuyag sikwama makiyubat sino ammina narakkat. 19 Imutannungke naddino angngurungngu e itannu ta ino pelang panggammani Dios ino akwannu. Ammeka nad mekunna sino korwanira a gagguriyatanda a mangwa si narakkat, e antuweno nanaral sino angngurudda. †20 Ino adwa sikwara, da Himeneo anni Alejandro a neyalawakku ki Satanas takesi antuweno padalanda si ammera nad massapit si narakkat mappeafu ki Dios.

Ino Mappeafu Sino Kararag Nu Makkakarampattino Manguruwira

2 Kunnayawino palunguwa itungku sikwam. Ikararantammad ammina tolay, arangngantammad ta duffunanira i Dios, anna mappasalamatetam sikwana. 2 Ikararantammaddino ariyera andino ammina korwan a aneno turera takesi nasiyanakkino biyaddama awana mangungkul, takesi damatama masserbi ki Dios anna mangwa si fustu sino kasittoletamira. 3 Se nalawad nu antuweno akwantam, e antu kappayino mappaanggam ki Dios a misalak sikwatam. 4 Se ino anggammi Dios, mesalakannad ammina tolay anna maammuwandeno kakuruwana tuldu mappeafu sikwana. 5 Se tata ke i Dios anna tata kappayino nadotukana mangita'dag sino tolayira sikwana. Antuwi Kristo Jesus a nabbali si tolay 6 a nanga'da sino biyangnga takesi manubbut sino ammina tolay. Nakwen inay sino fustuwa tiyempowa piniliyi Dios, e antuweno nangipaitanna si anggamma a mesalakan ammina tolay. 7 Antu kappayino gafuna a dinotukandaka apostola umang manuldu sino bakkannira a Judyu ta ibanyaggu sikwareno kakuruwana tuldu takesi kuruwanda. Gakkurug irayawa sapitangku, ammek massisiri.

8 Kunna mantu, anggangku si makkararino lallakiyera sino ammina pakkakarampattanino manguruwira, udde nadiosanira nadda awana bungu'da onnu pas-

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...e antuweno inanawandeno kakuruwana tulduwa kuruwantam.*

sasarombatanda † nu itayaddeno kama'da a makkararag.

Ino Aggangwa A Tuntulan Naddino Bafabbayira A Mangurug Sino Pakkakarampattanda

9 Ino bafabbayira kappay, mabbarawasiyera nad si
meannung sikwara a ammena kura nangina anna ammena makagayayung si lallaki. Ammera kappenad o'-
ganana mangarti sino abu'da anna sino baggira a
miyekwa si nabalora aritus anna sillay andino korwana
kunnenaya naangwa si bulawan onnu korwana nangi-
na. Se ino dandammanda nad, bakkannino pappaitan-
da sino kalawadda, 10 nu ammena lurino nalawara ag-
gangwa a mangipaita sino angngurudda, se antuweno
meannung sikwara a massapit si maddayawira ki Dios.
11 Aggasasina'ngaddino bafabbayira sino padalanda
sino sapiti Dios anna natulukira nad sino manuldu sik-
wara. 12 Ammek purayan si ino bafabbayireno manul-
du sino lallakiyera onnu matturay sikwara. Aggasasi-
nakkira nabbelang. 13 Se sin pinaratuwi Diosino tolayi-
ra, pinaratuna abbuwi Adam, kasena i Eva. 14 E bakkan-
ni Adamino nabalabaliyan, nu bakkan lurino bafay, an-
tu gafuna, antuweno palunguwa nalliwat ki Dios. 15 An-
tu gafuna a mapadyatanino bafabbayira a manak, ud-
de mesalakanira kappay, †† nu ituluyda a mangurug ki
Dios, manggam sino bafulundera, mabiyag si na-
diosan, anna naannad sino ammina akwanda.

Ino Mappeafu Sino Pangafuwanirana Manguruwira

(Tito 1:5-9)

3 Gakkurug yawa sapit a ino manggamma mabbali
si pangafuwanino manguruwira, nabalorino
tarabafuwa anggamma. 2 Antu gafuna, ino panga-
fuwan, awan nadda kabalawanna. Tata kenaddino
atawana e ammena nad mimbafay. Napalan nadda to-
laya ammuna mifuwad sino panggammanino baggi-
na, e iyatal naddino korwana tolay. Minappadilo'nad
anna nalainga manuldu. 3 Ammena nad minagginum,
ammena nad naladda a mabbungut onnu gu-
makkipakwa, nu ammena lud nannakanakam pelang.
Ammena naggappay naingap si pirak. 4 Ammuna nad-
da ingguranninо kataabbalayannera takesi mangu-
ruwino ana'ngera sikwana anna iyatalda. 5 Se nu am-
mena ammuwa minggud sino kataabbalayannera,
damana kadda mimut sino makkakarampattira a man-
gurug ki Dios? 6 Ino pangafuwanino manguruwira,
bakkan naddino bawuwa nangurug, tantaro nu pas-
sangele'na, e antuneno gafuna a kastiguni Dios a kun-
naneno nakwa ki Satanas. 7 Nalawannaddino aggang-
wana massiki sino angngiteno ammera kepay nangu-
rug, tantaro nu balawanda, e antuneno kakannanna
sino baleti Satanas.

Ino Mappeafu Sino Manuffunira Sino Pangafuwanirana Manguruwira

8 Kunna kappay, ino mapiliyera a manuffun sino pan-
gafuwanirana manguruwira, meannungira naggap-
paya meyatal anna ammera nad massisiri. Ammera
nad minagginum anna ammera nad naingap si pirak.
9 Natalanggannaddino angngurudda sino kakuruwana
tulduwa nepakaammuwi Dios sikwatam, e ammura
nad si mekunneno akwanda sino kuruwanda. 10 Ino
pilindawira a manuffun, dalodawandawira nad abbu
takesi nu awana maammuwan si kabalawanda, kasera
dama a mabbali si manuffun sino pangafuwanira. 11 E
ino atawara kappay, meannungira nadda meyatal an-
na ammera nad mamaraparal. Napalanira nadda tolay
‡ e matalakkira nad sino ammina akwanda. 12 Ino
manuffunira sino pangafuwanira, tata kenaddino
atawara anna ammera nad mimbafay. Ammura nadda
ingguranninо kataabbalayandera. 13 Nu nalawarino
aggangwara sino tarabafura a manuffun, medayawira
sino bafulundera, e ammera maatalla massapit map-
peafu sino angngurudda ki Kristo Jesus.

Ino Napatiyingke A Nepakaammuwi Dios Sikwatam

14,15 Anggangku nadda malana umang sitan, udde
tantaro nu matalantanak, antuweno iturakku yaw sik-
wam, takesi maammuwannuweno meannunga ak-
wantama nesapat sino kataabbalayanino aggabiyaya
Dios. ‡† Se amminetama mangurug sikwana, meyam-
pariyetam si ari anna fundasiyonneno balena, se
ikkanetamino nitalakkanna sino kakuruwana tuldu
takesi ituldutam si nalawara ammena maangkakwa.
16 Ammutam ammin si napatiyingke ino kuruwantam
mappeafu ki Kristo Jesus. Ammena nepakaammu si'in,
udde nepakaammuwi Dios sikwatam sito ingkein:
I Kristo, nabbali si tolay. Nepakuruwino Espirituwi
Dios si antuweno Abbingi Dios a awana kakunnaneno
kinalawanna. Inita kappayino anghelira. Nebanyeno
mappeafu sikwana si palulubbun, e odduweno nangu-
ruwira sikwana sito lubag. Netullu kappay sey langita
kedayawanna.

Ino Manulduwera Si Bakkanna Gakkurug

4 Nalawagino nepakaammuweno Espirituwi Dios a
naso maddagguna aw, ananeno tolayira a ibbat-
tandeno angngurudda ki Kristo Jesus ta kuruwandeno
tulduwa mamalabali sikwara a maggabwat sino di-
monyuwera. 2 Ino manulduwera si kunnenay, mas-

† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: ...awana bungu'da onnu daladudwara...* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: ...udde meli'wera kappay...*

‡ *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: Ammera naggappay minagginum...* ‡† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...sino pagyananino aggabiyaya Dios.*

salasangkunira a mangurug anna massisiriyera. Gafu se nabayinna gagguriyatanda a mangwa si narakkat, ammenan malowino nakanda nu malliwatira. 3 Inayira a tolay, sapitanda si ammeneno mangatawa anna kammarallino korwana makkan. Udde ino kakuruwanna, pinaratuwi Dios ammina makkan ta akkanantama mangurug ki Kristo anna makaammu sino kakuruwana tuldu nu mappasalamatetam sikwana. 4 Se nalawad ammina pinaratuwi Dios, antu gafuna, awan nadda kammarallantam, nu ammetam lud appan ammina iya'dana, e mappasalamatetam sikwana. 5 Se mebilang si nalawad gafu sino sapiti Dios annino pappasalamatantam sikwana gafu sinay.

Ino Nalawara Masserbi Ki Kristo Jesus

6 Nu ituldum ammin inay sino kakkolattamira a mangurug sitan, nalawarino asserbim ki Kristo Jesus, e ipaitangkappay si naawatannungke ino kakuruwan mappeafu sino angnguruddam annino nalawara tulduwa sinuntulnu. 7 Aroyuwannu naddino iistoriyera pelanga awana serbina, se awana iduffunda sino angnguruddam ki Dios. Gawamannu nadda madal anna manuntul sino panggammani Dios. 8 Se nu pattuyaggantamino baggitam, ana payino bisangnga serbina, udde nu gawamantamino nakantama manuntul sino panggammani Dios, awana kiyanneno pallawaranna sikwatam, se malabutanetam si bawuwa biyaya maggabwat ki Dios, bakkampelang sito ingkein, nu ammena lud si makkikiyad. 9 Gakkurug yawa sapitangku, e kuruwan nad ammina tolay. 10 Antu gafuna, iyekwatamino damatama manuldu sino kakuruwana tuldu, se ino innanamantam ino aggabiyaya Dios, a antuweno misalak sino ammina tolay, kumarallino manguruwira sikwana.

11 Ituldum ammin inaya sinapikku sikwam sino manguruwira sitan, e tunannuwera ta tuntulanda. 12 Itannu nad ta awana kabalawannu gafu sino kinaabbingngu, nu ammeka lud mabbali si panuntulanino manguruwira. Nalawannaddino sapitannu anna nalawannaggappayino aggangwam. Ipaitammaggappay sikwareno agganggammu sino kasittolem, ino annala'ngu ki Dios, annino angngifuwannu sino baggim ta ino pelang panggammani Dios ino akwannu. 13 Ino anggangku si akwannu makkiyad si umangngak sitan, mibasaka sino sapiti Dios sino manguruwira, ituldum sikwareno anggamma sapitan, e tunannuwera ta tuntulanda. 14 Ammemmad purayanino pannakadama a neya'deno Espirituwi Dios sikwam sin nassapitanino mangipakaammuwera sino pelabbuni Dios annino nipotunanino pangafuwanirana manguruwira sino kama'da sikwam. 15 Aggadandammannu nad inayira a netungku sikwam ta iyekwamino ammina damama mangwa sinay takesi itanino ammina tolay si mallalawarino aggangwam. 16 Imutannungke naddino aggangwam annino annuldum, se nu mattalaginagga a mangwa sinay, bakkampelangino baggimino mesalakan, nu ammena kappelurino maningngaggira sikwam.

Ino Nalawara Annuldu Sino Manguruwira

5 Nu wara balawannu si narakkat sino manguruwira sitan, nannakangka nadda manuldu sikwara. Nu lakay amma sikwam, ammem aallangngan, nu ammem lud tatabban si nalawara kunnangke amam. Mampesino lallakiyera a abbingira amma sikwam, tunannuwera a kunnangke kakkola'nguwera. 2 Kunna kappay sino bafabbayira a palungu sikwam, ibilangnguwera a kunnangke inam, e ino bafabbayira a abbingira amma sikwam, ibilangnguwera kappaya kunnangke kakkola'nguwera a awana narakkat si dandammannuwa akwan sikwara.

Ino Netuni Pablo Mappeafu Sino Manguruwira A Balu

3 Ino bafabbayira a balu, duffunandawira nad nu awana wayira si mimut sikwara. 4 Udde nu wara abbinda onnu afura, ira naddino mimut sikwara. Maammuwanda nad si ino aggimu'da sino kataabbalayandeno palunguwa pangipaitanda sino angnguruddа ki Dios, ta balattandeno nepimutino mapparana'dera andino a'afurera sikwara, se antuweno anggammi Dios. 5 Ino baluwa awaningke a mimut sikwana, innanamanna si i Diosino manuffun sikwana, antu gafuna, makakarakararag si aw anna gafiya marang si duffun sikwana. 6 Udde ino baluwa aggeakakwanneno panggammanino baggina, kunnangke natayin ki Dios, massiki nu aggabiyaggepay. 7 Ituldumirenay sino manguruwira sitan, takesi awana balawannino korwanira a tolay sikwara. 8 Se nu wara massapit si mangurug ki Dios udde ammena imutannino wawwayinera, kumaral sino kataabbalayannera, sinalekkurannanino angngurungnga. Ino kunnenaya tolay, narakkattino aggangwana amma sino ammera mangurug ki Dios.

9 Ino bafaluwera a ilistayuwa maduffunan, nalla'wutin nad si annammafuluweno dawunda, e namittera ke a nangatawa. †10 Naammuwan nad ammina tolayino nalawara inangangwara a kunnayaw: nalawarino nepimu'da sino ana'dera, minappadilotira, tagatulutulukira a nasserbi sino bafulundera a mangurug, †† minadduffunira sino mekakallakkira a tolay, e kanayunira a nadadana mangwa si massiki sanna a nalawad.

11 Ino bafaluwera a ammera kepay kura bakat, ammeyuwera idagga sino listaan, se gumamwangngeno tiyempowa angganda a mangatawa, se mat-

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...e ammena nakibulun.*
†† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, inunafandeno takkiyeno tolayira i Dios.*

tuyangngeno panggammanino baggira amma sino gakkadda a masserbi ki Kristo. 12 E nu antuweno akwanda, makaliwatira † se talekkurandeno karira a masserbi ki Kristo. 13 Ino kappay gafuna a ammeyuwera nad ilista, mawamirana a amme mattarabafu. Mamalafalayirana a makakkiyayam, pakibiyangandaneno tarabafuweno korwanira, e iistoriyandaneno awana seserbina. 14 Antu gafuna, ino urek, nalawad nu makiatawa kappayino bafaluwera a ammera kepay kura bakat, ta manakira e wara imutanda sino bafalerera, se nu kunnenoy, awana gafuna a balawandetamino ammera kepay mangurug. 15 Kunnenayino sinapikku se anennino korwanira a baluwa sinalekkurandanino angngurudda e dinandaniran ki Satanas.

16 Ino mauddiya sapitangku mappeafu sino bafaluwera, nu wara bafaya manguruwa aneno wawwayinera a balu, antu naddino mimut sikwara takesi ammena maidamanino bafulunnera a mangurug, takesi damara a duffunanino bafaluwera a awana mimut sikwara.

Ino Netuni Pablo Mappeafu Sino Pangafuwanirana Manguruwira

17 Ino pangafuwanira a nalawarino angngifuyu'da sino manguruwira, dadagganandonaddino tandanda, kumaral sino malappatta manuldu anna mangipakaammu sino sapiti Dios. 18 Se aneno nepeturakki Dios a kunna si, “Ammemmad gosalanino baka a aggeiriirik takesi damana a mangngan sino irikanna.” †† E kunna kappay si, “Matandanan naddino tolaya mattarabafu.” ‡

19 Ammemmad kuruwan nu wara ipaliwa'da sino pangafuwanino manguruwira, nu awana tallu onnu adwa a mana'dag si gakkuruwa nalliwat. 20 Udde nu gakkuruwa nalliwat, ibuyammad sino nara'langanino ammina manguruwira, ta makatalawino korwanira a manuntul sikwana.

21 Tunantaka sino a'langi Dios anni Kristo Jesus andino nadiosanira a anghel ta kuruwannu inayira a sinapikku sikwama awana padumannu si massiki sanna a tolay, nu ammemira lud pakkakarunnan. 22 Nu wara pilinnuwa masserbi ki Kristo, ammeka nad makkangkama manotuk sikwana, nu ammem lud itan abbu nu meannung sino tarabafuna. Kanayungka nadda napalan takesi ammeka melot sino liwa'na korwan. Aroyuwannu nad ammina narakkat ta nalawad ammina akwannu.

23 Bakkampelanga danumino inumannu, nu ammeka lud minungkappay si bisangnga tayug ‡† ta maagasanino taki'neno kuyungngu, se namipidyaka a natakit.

24 Mappeafu kappay sino dotukannuwa masserbi ki Kristo, dandammannu nad si ino korwanira a tolay, naammuwanino liwa'da massiki nu ammera kepay nedarum. Ino korwanira kappay, ammena melasinino liwa'da, udde maammuwangkappena sino maddagguna aw. 25 Kakunnana kappayino tolayira a mangwa si nalawad, se aneno nalawara aggangwa a naladda a maammuwan, e ana kappayino ammena malana maammuwan, udde maammuwanirana kappay so maddagguna aw.

Ino Netuni Pablo Mappeafu Sino Aripannira

6 Antuyawino itungku sino aripannira a mangurug. Iyataldangke naddino amunda. Se nu ammera akwan inay, bakkampelangino aripannireno mabalaw, nu ammena kappeluri Dios andino ituldutam. 2 Ino aripannira a manguruggappayino amunda, ammera nad dandamman si massiki ammerera iyatal gafu se makkolakira si angngurug, nu ammera lud passerbiyanirangke si nalawad, se ino duffunanda sino tarabafura ino kola'da si angnguruwa iiddukani Dios.

Ino Manulduwera Si Siri Andino Manggammira A Buma'nang

Ira nad inayino ituldum anna itunnu sino manguruwira sitan. 3 Nu wara manuldu si tanganan sinay, a ammena mekunna sino kakuruwana netulduwi Jesu Kristo a Afutam annino ituldutam mappeafu sino annuntul sino panggammani Dios, 4 antuweno tolaya passangele'neno laingnga, gampade awangkena ammuna. Ino kunnenaya tolay, nakungkulinnino nakamma, se antu pelang anggammeno makisosombat mappeafu sino sapit anna makipakwa mappeafu sino awana serbina. Ino tupa'ngenaya aggangwana, ino imal, ino kontara, ino ammaraparal, annino appaliwat sino korwana tolay. 5 Inayira a tolay, kanayunira a makkakwa, se narakkattinnino nakanda, e inaroyuweran sino kakuruwana tuldu. Aridda si ino angngurudda ki Dios ino buma'nangnganda.

6 Gakkuruwa aneno maappatam sino panguruwantam ki Dios, nu maanggammetam sino ana sikwatam, udde bakkanna kinaba'nang. 7 Se awana nelawantam sito lubag sino neyanakantam, e awangkappaya iyangkalintam nu matayetam. 8 Antu gafuna, nu wara damatama akkanan anna pabbarawasi, maanggammetamun nad. 9 Udde ino tolayira a makkabbata buma'nang, naladdera a matutunggungan, e kunnangke nakannera si balet gafu sino odduwa kabbatanda a awana serbina anna manaral sikwara, se ireno mituntul sikwara sino kakastiguwanda si makkikiyad. 10 Se ino kinaingapino tolay si pirak, antuweno paggabwatan ammina gannunna kinarakkat. Gafu sinay, odd-

† *Adwa kappayino anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: 1) ...paliwatandereno nakanda...; 2) ...paliwatandereno tolayira...* †† *Deuteronomio 25:4* ‡ *Luc. 10:7* ‡† *Ino tayungnga Judyu, naangwa si diyuna ubas.*

uweno nattalekkud sino angngurudda ki Dios, e antuweno kallolow sino nakanda.

Ino Korwana Netuni Pablo Ki Timoteo

11 Udde ikka Timoteo a masserbi ki Dios, aroyuwannu nad ammin inay, ta iyekwamino damama mangwa si naggaddangnga antuweno panggammani Dios. Pattuyaggannu naddino angngurungngu ki Kristo annino agganggammu sikwana andino bafulunnuwera. Attammannu nad nu madyatangka, e nannakangka nad si ammina tolay. 12 Iyekwammaddino damama mangurug anna masserbi ki Kristo Jesus a kunnangke ino makiparesa a manggamma mangaffut takesi malabutangka si biyaya mannayun. Se antuweno namiliyani Dios sikwam sin nassapitannu si'ina mangurugga ki Kristo Jesus sino a'langino odduwa tolay. 13 Antu kappay yawino itungku sikwam sino a'langi Dios a mamiyag si ammin anni Kristo Jesus a nangita'dag sino kakuruwan sino a'langi Poncio Pilato. 14 Ino sapitangku, tuntulannungke naddino ammina netuldu sikwam mappeafu ki Dios anna imutannu takesi ammena madagganan si bakkanna gakkurug anna awana masapit si aneno kurangnga. Antu naddino akwannu makkiyad sino puliyani Jesu Kristo a Afutam. 15 Se nu duma'ngeno fustuwa tiyempo, gakkuruwa pulini Diosi Jesu Kristo sito lubag. I Dios pelangino madandayawa matturay si ammin, se antuweno Ariyeno amminira a ari anna Afuweno amminira a afafu. 16 Antu pelangino paggabwatanino biyaya mannayun se ammena matay. Awana tolaya makaara'ni sikwana se nappelalotino kilakilanneno agyananna. Awaningke a tolaya nita sikwana e awangkappaya makaita sikwana si makkikiyad. Madayonad si makkikiyad se awana kakunnaneno pannakadamana. Amen.

17 Sapitannu sino bafa'nangngira sito lubag ta ammera nad passangeletino ana sikwara. Sapitannu kappay sikwara si bakkan naddino kinaba'nandeno talakkanda se maawangkappekena, nu ammena luri Dios a ammena naawawita manga'da sikwatam sino ammina awantam takesi maanggammetam. 18 Ituldungkappay sikwara ta mangwera nad si nalawad takesi ba'nangngira naggappay si nalawara aggangwa. Ammera nad maituk si pirak, nu ammera lud nadadana manuffun si korwana tolay. 19 Se nu kunnenayino akwanda, kunnangke mampattira si kinaba'nang sey langit, e natalanggaddino innanamanda a maappareno kakuruwana biyag si makkikiyad.

20 Timoteo, imutannungke naddino netalakki Dios sikwam. Aroyuwannuweno mattatarabbira sino awana serbina, a massasarombat mappeafu sino ngananda si kinalaing, udde awana kakuruwanna. 21 Se aneno korwanira a gafu sino nanuntulanda sinaya kinalaing, sinalekkurandeno kakuruwana tulduwa kuruwantam.

Allakkandakayu nad ammini Dios.

2 Timoteo

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Wasin niturakkani Pablo sitawa mekadwa a tura'nga ki Timoteo, nabayinna nabalud sey Roma gafu sino angngurungnga ki Kristo. I Timoteo, agyangkepay sey Efeso a manuldu sino nakkakarampattira a nangurug sinay. Sitawa turak, odduwa sinapiti Pablo ki Timoteo a nappatuyag sino nakamma takesi gakkuruwannangke a manuldu anna mangwa sino korwana tarabafuwa netalakki Dios sikwana, massiki nu wara mappadyat sikwana anna mangontara sino tulduna.
Nepadandamma kappay ki Timoteoweno narakkatta aggangwaneno tolayira sino mauddiyera a aw e netunna si aroyuwanna naddino kunnenay. Sinapi'na kappay si amme nad medagga i Timoteo sino pattatarabbanda a awana serbina sino a'langi Dios, nu ammena lud mattalaginara manuntul anna manuldu sino kakuruwana tulduwa naggabwat ki Dios.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino nappasalamatani Pablo gafu ki Timoteo andino nassapitanna sino mappatuyag sino nakamma 1:3-18
Ino natalakka sindaluwi Kristo Jesus 2:1-13
Ino meannunga akwanino masserbi ki Dios 2:14-26
Ino aggangweno tolayira so mauddiyera a aw 3:1-9
Natalanggannaddi Timoteo sino naammuwanna a sapiti Dios 3:10–4:8
Ino arangngi Pablo ki Timoteo 4:9-18
Ino ambu'neno turak 4:19-22

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a apostoli Kristo Jesus, gafu se antuweno urayi Dios. Dinundundaka umang
mibanyag sino biyaya nekariyi Dios sikwatama nesapat ki Kristo Jesus. 2 Antuyawino turakku sikwam Timoteo a ibilangku si abbingkuwa iiddukangku. Allakkandaka naddi Dios a Ama anni Kristo Jesus a Afutam ta duffunandaka nad anna passiyanakkanda naddino nakammu.

Ino Nappasalamatani Pablo Gafu Ki Timoteo Andino Nassapitanna Sino Mappatuyag Sino Nakamma

3 Mappasalamatak ki Dios gafu sikwam Timoteo. Antuweno passerbiyangku a kakunneno nepasserbiyeno gagginafukira a awana narakkat sino nakangku. Aw anna gafi, aggadandammantaka kadda makkararak. 4 Maanappakungke sikwam nu madandangkuweno nakalaluwannu sin nakkatwayanta, antu gafuna, anggantaka kappaya itan takesi maanggammakungke. 5 Madandangku kappayino gakkuruwa angngurungngu a kunna kappayino angnguruwi afuma Loida anni inama Eunice a naunta a nangurug sikwam. 6 Antu gafuna, ipadandangku sikwam ta gakkuruwannungke a usarannino pannakadama a neya'da i Dios sikwam sin netappakkuweno kamakku sikwama nakkararag. 7 Ammeka nad mattalawa musar, se ana sikwatamino Espirituwi Dios a neya'dana, e inaya Espirituwa neya'dana, ammeretam pabbalin si taladdon, nu ammeretam lud a'dan si pannakadama a masserbi ki Dios, manggam sino kasittoletamira, anna mifuwad sino baggitam.

8 Kunnantu, ammeka nad maatalla mita'dag sino mappeafu ki Jesu Kristo a Afutam. Ammeka naggappay maatallan gafu sikwak a nabalud gafu sino nasserbiyangku sikwana, nu ammem lud attammanino dyata lawumanta gafu sino pibanyanta sino nalawara damag. Attammannuwera yaw, se pattuyaggandaka i Dios. 9 Antuweno nisalak sikwatam anna inayandetam ta ikkanetamino nadiosana tolena. Ino nangwanna sinay, bakkanna gafu sino inangwatam, nu ammena lud gafu sino gakkanna annino angngikalla'nga sikwatam. Se sin ammena kepay naparatu yo lubag, dinandamman si ipaitaneno angngikalla'nga sikwatam gafu

ki Kristo Jesus. 10 E sito ingkein, nepaitanan sikwatam
inaya angngikalla'nga, se ginamwangin sito lubaggi
Kristo Jesus a misalak sikwatam. Inarinanino pan-
nakadameno katayan, e nepakaammuneno nalawara
damaga massapit si damatama mabiyag si
makkikiyad.
11 Dinotukandaki Dios a tata a apostolna a umang
mibanyag anna manuldu sinaya nalawara damag.
12 Antu gafuneno nadyatangku sito ingkein. Udde am-
mek iyatal inay, se ammukungke ino kinuruggu, e na-
talanggarak si aneno pannakadamana a mimut sino
netala'nga sikwaka tarabafuk † makkiyad si
mada'ngeno awa puliyani Kristo.
13 Nu manulduka, tuntulannungke naddino kaku-
ruwana netulduk sikwam anna ituluynu kappenadda
mipaita sino angngurug anna agganggamma neya'da
i Kristo Jesus sikwatama nesapat sikwana. 14 Gafu sino
pannakadameno Espirituwi Dios a ana sikwatam, imu-
tannuweno napatiya tulduwa netalakki Dios sikwam ta
ammenan maangkakwa.
15 Ammumun si kaodduwan sino manguruwira a
taga-Asia e inanawandak, massikira Figelo anni Her-
mogenes. 16 Udde i Onesiforo, allakkannira naddi Afu
Dios amminira a taabbalayan, se namipidyanna a
nepattuyaggino nakangku. Ammerak kappay neyatal
sino nabalurangku, 17 se wasin ginamwang sito Roma,
ammena nakasinakka nintarak sikwak kiyad si na-
sumpalandak. 18 Ammungkappay si oodduweno duf-
funna sikwak sey Efeso. Allakkan naddi Afu Dios naso
awa pangukumanna si ammina tolay.

Ino Natalakka Sindaluwi Kristo Jesus

2 Ikka Timoteo a abbingku, pattuyaggannu nadd-
no angngurungngu ki Dios se odduweno duffun-
na sikwatam gafu sino nesapatantam ki Kristo Jesus.
2 Amminino diningngangngu sikwaka netulduk sino
a'langino odduwa tolay, ituldummad sino matala'n-
guwera, takesi damara a ituldu si korwana tolay.
3 Attammannuweno dyata duma'nga sikwatama
mangurug ki Kristo Jesus a kakunneno akwanino
matalakka sindaluwa miyattam si dyat. 4 Tuntulannu
kappayino akwanna sindaluwa aggadandam sino ki-
nasindaluna a awana korwan, se antu pelang anggam-
ma akwanino panggammanino afuna. 5 Dandamman-
nu kappayino tolaya makiparesa. Awana labu'na nu
ammena tuntulannino lintingngeno paresa. 6 Kunna
kappay, ino malappatta manguma, antuweno ma-
palunguwa mappa sino ballena sino ganinna. 7 Dan-
dammannuwerenaya nepampariggu, e duffunandaka
i Afu Jesus ta maawatannuwera ammin.
8 Aggadandammannu naddi Jesu Kristo a gaka i Ari
David a natay e nangngangoli. Antuwenayino
nalawara damaga ibanyaggu. 9 Gafu sino nibanyangku
sinaya nalawara damag, madyatanak sito ingkein an-
na nabaluraka kunnangke minalliwat. Udde ino sapiti
Dios, ammena mabalud. 10 Antuweno attammangku
amminino dyat para sino pallawaranino tolayira a
piniliyi Dios ta mesalakanira anna mesapatira sino
kalalawarana biyag sey langita awana kiyanna.
11 Gakkurug yawa sassapit,
"Nu nesapatetam ki Kristo sino natayanna, mesapate-
tangkappena sikwana a mabiyag si makkikiyad. 12 Nu
matalanggaretama miyattam si dyat, makiturayetam-
ma sikwana sino patturayanna. Udde nu ammayanta-
mino nangammuwantam sikwana, ammayandetam
pena. 13 Massiki nu ammetam matalak, matalak kap-
pay, se ammena dama a amme akwanino sinapi'na."

Ino Meannunga Akwanino Masserbi Ki Dios

14 Kanayunnu nadda ipadandammirenay sino man-
guruwira sitan, e tunannuwera sino a'langi Dios ta am-
mera nad massasarombat mappeafu si sapippelang,
se awana serbina, nu ammena lud darallannino angn-
guruwino maningngaggira. 15 Iyekwamungke naddino
damama mangwa sino panggammani Dios, a kun-
nangkeno mattarabafuwa ammena iyatallino akwan-
na, e nalawarino annulduna sino kakuruwana sapiti
Dios. 16 Ammeka nad medagga sino pattatarabbanda
a awana serbina sino angngita i Dios, se ino mangw-
era si kunnenoy, masesenuta umaroyuweno nakanda
ki Dios. 17 Ino sapitanda, kakunneno gurira naladda a
mannanep a manaral sino baggina tolay. Ino adwera a
manuldu si kunnenoy, da Himeneo anni Fileto.
18 Aroyuweran sino kakuruwan e kungkulandeno
angnguruwino korwanira, se ino tuldura, nasinduwen-
nino nangngangoliyanino natayira. 19 Udde massiki nu
kunnenayino sapitanda, ammena maangkakweno
kakuruwana sapiti Dios, se kunnangke natuyagga fun-
dasiyona ammena maguyad, a aneno neturak sinaya
massapit si, "Ammuwi Afu Dios nu inyeno tolenera,"
anna sapitanna kappay si, "Nu inyeno massapit si
mangurug ki Afu Jesus, ibbattanna nad amminino
narakkat."
20 Sino dokalla baleneno ba'nang, ammena
nakkakarunneno usaranda. Aneno duyuwa bulawan
anna karasiya a usaranda nu wara kaatallanda, e ana
kappayino duyuwa kayu anna nadweng a usaranda
kadda aw. 21 Ino tolaya umaroyu si ammina narakkat,
mekunna sino bulawana duyug. Se awana narakkat
sikwana, e meannunga usarannino Afuna, se
nadadana masserbi si massiki sanna a nalawara ak-
wan.

† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...sino netalakku sik-
wana...*

22 Antu gafuna, talekkurannu naddino narakkatta
panggammanino bafuwanakira, ta iyekwamungke
naddino damama mangwa sino nalawad annino map-
patuyag sino angngurungngu. Iyekwangkappenaddi-
no damama manggam sino bafulunnuwera ta mekun-
neno nakammu sino ammina tolaya marang si duffun
ki Afu Jesus a natalanggadda mangurug sikwana.
23 Aroyuwannu naggappayino pattatarabbanino tolayi-
ra a kurangino ammura a awana serbina, se ammum
si ino pelang pattupakkannenay ino akkakwa. 24 Se ino
masserbi ki Afu Jesus, ammena nad makipakwa, nu
ammena lud nannakam si ammina tolay. Nalaing kap-
penadda manuldu anna naanusa miyattam si dyat.
25 Nannakammadda manuldu sino makikontarera sik-
wana, tantaro nu paddandammannira i Dios ta
ibobolireno liwa'da e maammuwandeno kakuruwana
tuldu. 26 Se nu kunnenoy, minnanakammira anna
meli'wera sino pannakadama i Satanas a nano'ma sik-
wara ta patutannera a mangwa sino panggammanna.

Ino Aggangweno Tolayira So Mauddiyera A Aw

3 Dandammannu nad yawa sapitangku. Naso
mauddiyera a aw, oodduneno kadidyatan sito
lubag. 2 Se ino aggangwaneno tolayira, ino baggira
pelangino dandammanda, naingapira si pirak, mas-
sangeletira, anna iyantoreno baggira. Ilopalope'deno
bafulundera, ammera kuruwannino mapparana'dera,
awana ammura a mappasalamat, anna ammerangke
dandammanni Dios. 3 Massiki ino abbindera, ammera
kappay aanggamman. Nu wara makaliwat sikwara,
ammerangke pakoman. Paraparallandeno bafulun-
dera, ammera makafuwad sino baggira, anna awana
nakanda. Kababannaddeno ammina nalawad. 4 Am-
merangke matalak, foforme pelangino akwanda a am-
mera dandammannino tupa'nga, anna massangkato-
layira. Ino pelang panggammandeno akwanda a am-
mera dandammannino panggammani Dios. 5 Mas-
salasangkunira a maddayaw ki Dios, udde ammera ne-
tulukino baggira sino pannakadamana ta map-
ataliyanino narakkatta aggangwara. Aroyuwannuwer-
enaya tolay. 6 Ino korwan sikwara, mammalafalayira a
makakkiyayam sino tolayira takesi balabaliyandeno
bafabbayira a nakafuyino nakanda ta tuntulandeno
tuldura. Inayira a bafabbay, malowino nakanda gafu
sino odduwa liwa'da, e tagakurukuruwira gafu sino
panggammanino baggira. 7 Kanayunira a maddingn-
gag si bawuwa tuldu, udde ammera makaawat sino
kakuruwana tuldu. 8 Ino tolayira a mamalabali sinayira
a bafabbay, passiya narakkattino nakanda, e awana
serbina ki Diosino salasangkuna angngurudda. Kon-
tarandeno kakuruwana tuldu a kakunnara Janes anni
Jambres a nakkontara ki Moises si'in. 9 Udde ammena
mabayino pamalabaliyanda sino tolayira, se maam-
muwandeno kinalokora a kunna kappayino nakwa sik-
wara Janes anni Jambres.

Natalanggannaddi Timoteo Sino Naammuwanna A Sapiti Dios

10 Udde ikka Timoteo, naammuwannuweno netul-
duk, ino aggangwak, andino gakkagguwa mangwa
sino panggammani Dios. Naammuwannungkappayino
kakuruwanneno angnguruggu, ino anusku, ino ag-
ganggangku si kasittolek, andino angngiyattangku si
massiki sanna a makwa sikwak. 11 Ammungkappayino
angngilopalope'da sikwak annino nappelalota dyakku
a kunnangke ino nakwa sikwak sey Antiokia, Iconio,
anda sey Listra. Udde massiki kunnenoy, nesala'daki
Afu Jesus sino ammin inaya dyakku. 12 Bakkanna
ikkanappelangino madyatan, nu ammena lud amminir-
a a manggamma mangwa sino panggammani Dios
gafu sino nesapatanda ki Kristo Jesus. 13 Udde ino
narakkattira a tolay annino mamalabaliyera, umood-
duweno kinarakka'da. Mamalabaliyera sino bafulun-
dera e mabalabaliyanira kappepay.
14 Udde ikka, natalanggagga nad sino tulduwa naam-
muwannu. Ammum si gakkurug, se ammumungke si
matalakkino nanulduwera sikwam. 15 Se kiyad sin kab-
bingngu, naammuwannunnino neturakka sapiti Dios a
antuweno pangammuwanna tolay sino kesalakan ga-
fu sino angngurungnga ki Kristo Jesus. 16 Ammina
nepeturakki Dios, naggabwat ammin sikwana, e nap-
atiyino kausaranna, se ipakaammuna sikwatamino
kakuruwan, ibuyaretam nu wara liwattam, pallawaran-
neno narakkatta aggangwatam, anna tulduwandeta-
ma mangwa sino panggammani Dios, 17 takesi awan-
ingke a pakkurangantama masserbi ki Dios, nu am-
metam lud nadadana mangwa sino ammina nalawara
paangwana.

4 Antuyawino itungku sikwam sino a'langi Dios an-
ni Kristo Jesus a mangukumma si ammina tolay,
massiki ino aggabiyayira onnu ino natayiran. Gafu se
muli sitawi Kristo Jesus a matturay, itungku sikwam si
2 kanayungka nadda nadadana manuldu sino sapiti
Dios. Ituldum lud sino tolayira nu angganda a dingn-
gaggan onnu ammera. Ipakaammum sikwara nu wara
liwa'da anna ibuyam ta ibobolira. Pattuyaggannuweno
nakanda a mangwa si nalawad. Nannakangka nadda
mangwa si kunnenay sino panulduwannu sikwara. 3 Se
mada'nganeno awa amme anggammino tolayira a
dingngaggannino kakuruwana tuldu. Angganda
pelanga manuntul sino narakkatta ana sino nakanda,
antu gafuna, mayira si odduwa manuldu sikwara sino
angganda a dingngaggan. 4 Aanggandangke a dingn-
gaggannino paraparatu pelanga sapit, e bangngag-
gandeno kakuruwana tuldu. 5 Udde sikwam, na-
palangka nad sino ammina akwannu. Iyattammu nad

ammina dyat a duma'nga sikwam. Ituluynu naggappaya mibanyag sino nalawara damag. Akwannu amminino tarabafuwa netalakki Dios sikwam.

6 Udde ikkanak, meyampariyino biyaggu sino isibudda nu wara iwa'la'da ki Dios, se ara'niyennino anawangku sito lubag. 7 Sino passerbiyangku ki Dios, neyekwak amminino damaka kunnangke makiparesa, e sitoya, dina'ngakunnino pakkiyaranino paresa. Natalanggaraka nanuntul sino kinuruddam anna inimukku ta ammena maangkakwa. 8 Antu gafuna, aneno nedadana labukku sey langit a iya'daneno naggaddangnga ukum a i Afu Jesus sikwak so awa pangukumanna si ammina tolay gafu sino nangwangku sino panggammanna. Bakkanna ikkanappelangino labutanna, nu ammena lud amminira a manggamma mita sikwana so puliyanna.

Ino Arangngi Pablo Ki Timoteo

9 Nu damana, malangka nadda umang sitaw, 10 se i Demas, inanawandak e inang sey Tesalonica gafu se antu pelang aggadandammanneno pallawaranna sito lubag. I Cresente, inang sey Galacia, e i Tito, inampay sey Dalmacia. 11 I Lucas pelangino bulungku sitaw. Nu umangka sitaw, sippalannuwi Marcos, se damana a manuffun sikwak sino tarabafuk. 12 Dinundungkuwi Tikico sey Efeso. 13 Nu umangka sitaw, sippalannuweno tafalkuwa nabattangku ki Carpo sey Troas. Appannu kappayino leburukira, kumarallino nalukulukutira a turak.

14 I Alejandro a gumapanday, odduweno narakkatta inangwana sikwak, udde i Diosino makammuwa mibalat si meannung sino inangwana. 15 Palanannu, se ginakkurungngangke a kinontareno tuldutam.

16 Sin pittara a nimbistigar sikwak, awaningke a bulungkuwa nana'dag sikwak, se inanawandak. Udde pakomanira naddi Dios sinaya inangwara. 17 Udde massiki nu kunnenayino inangwara, ammerak nepurayi Afu Jesus, nu ammena lud nepattuyaggino nakangku takesi damaka sapitannino kakuruwana tuldu ta dingngaggan amminino bakkannira a Judyu sinay. Nesala'ngak kappay sino kattalatalawa dyat a meyamparig sino wangi'na layon. 18 E ammuk si isala'ngaki Afu Jesus sino ammina narakkat kiyad si appandak sino patturayanna sey langit. Madandayonad si makkikiyad. Amen.

Ino Ambu'neno Turak

19 Sapitannu sikwara Priscila anni Akila si aggadandammangkuwera, mampay sikwara Onesiforo a taabbalay. 20 Nabattangi Erasto sey Corinto, e i Trofimo, binattangku sey Mileto se malowan. 21 Malangka nadda umang sitaw liyena irid.

Da Eubulo, Pudente, Lino, anni Claudia, anna amminino korwanira a manguruwa ana sitaw, aggadandammandaka pay.

22 Kanayun nadda mebumbuluni Afu Jesus sikwam, e allakkandakayu nad ammin.

Tito

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo ki Tito a tata a bakkanna Judyu a nangurug gafu sino netulduna (1:4). I Tito, natalak anna nalappatta makitarabafu ki Pablo. Nebulun sikwara Pablo anni Bernabe sin inangnganda a nakimitingan sey Jerusalem (Gal. 2:1), e napatiggappayino tarabafuwa nepangwa i Pablo sikwana sey Corinto. Antuweno dinunduni Pablo sinaya makammu sino nampattanda sino piraka iduffunda sino manguruwira sey Jerusalem (2 Cor. 8:6, 16-24), e antu kappayino nangita'dag sino kinaapostoli Pablo sino manguruwira sey Corinto takesi mallawaggappayino annandanda sikwana (2 Cor. 7:5-7). Nakitarabafuwi Tito ki Pablo sino nangibanyanda sino nalawara damag sey Creta, e binattangi Pablo sinay ta ituluyna a manuldu sino manguruwira.
Sin nanurakkani Pablo sitaw, malowino nakamma gafu sino akkakokweno pakkakarampattanda sey Creta. Oodduwera a manuldu si bakkanna gakkuruwa tulduwa mappaaroyu sino korwanira a mangurug (1:10-11), e awangkepaya nadotukan si pangafuwanino pakkakarampattanda a mangipakaammu sino kakuruwana tuldu. Nalamitangkappayino manguruwira sino narakkatta aggangweno bafulundera sey Creta a kunnangkeno makibulun andino matarut. Antu gafuna, neturakki Pablo sitaw ki Tito takesi ipakaammuna sikwaneno fustuwa akwanna a minggud sikwara. Nepakaammuna kappay si aneno kalintiyani Tito a manuldu e kuruwan naddino Cretereno itulduna (1:5).
Talluweno napatiya maappa sitawa turak. Ino palungu, nepadandammi Pablo ki Titoweno nalawara aggangwa a tuntulan naddino nadotukanira a pangafuwanino pakkakarampattan. Ino mekadwa, sinapi'neno fustuwa itulduna sino korwanira a klasena tolay sino pakkakarampattan a kunnangke ino lallakayira, ino bafa'bakattira, ino korwanira a lallaki anna bafabbay, andino aripannira. Ino mekatallu, nepakaammuneno aggangwa a tuntulan naddino ammina mangurug gafu sino kesalakanda.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-4
Ino mappeafu sino pangafuwanirana manguruwira sey Creta 1:5-9
Ino mappeafu sino manulduwera si bakkanna gakkurug 1:10-16
Ino ituldu naddi Tito a akwanino tolayira 2:1-15
Ino nalawannadda akwanino manguruwira 3:1-11
Ino ambu'neno turak 3:12-15

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a masserbi ki Dios. Tatak kappaya
apostoli Jesu Kristo. Dinundundaka mappatuyag
sino angnguruwino piniliyera i Dios si tolena anna mipakaammu sikwara sino kakuruwana tuldu takesi nadiosan naddino biyadda. 2 Kunnenayino akwangku
takesi wara innanamanda si biyaya mannayun. Antuweno nekariyi Dios sin awangkepay yo lubag, e ammutam si i Dios, ammena massisiri. 3 Sin nada'ngennino awa pinilina, nepakaammunenaya nalawara damag sino tolayira. Se i Dios a mangisalak sikwatam, netutunna sikwak si ibanyaggu inaya nalawara damaga netala'nga sikwak.

4 Antuyawino turakku sikwam Tito a ibilangku si gakkuruwa abbingku gafu sino nanguruwanta. Allakkandaka naddi Dios a Ama anni Kristo Jesus a mangisalak sikwatam e passiyanakkanda naddino nakammu.

Ino Mappeafu Sino Pangafuwanirana Manguruwira Sey Creta

(1 Tim. 3:1-7)

5 Ino gafuneno namattangangku sikwam sitan Creta, takesi balinannuweno tarabafuta sitan anna takesi maddotukka si pangafuwanira sino kadda pakkakarampattanino manguruwira sino lulubbun sitan. 6 Ino pangafuwanino manguruwira, awan nadda

kabalawanna. Tata ke naddino atawana anna ammena nad makibulun. Massiki ino abbingngera, manguruwira naggappay, anna awan nadda kabalawanda gafu se makka'apotira anna mangwera si narakkat. 7 Ino gafuna a awan nadda kabalawannenaya mangifuyut sino manguruwira, se antuweno netalakkanino tarabafuwi Dios. Antu gafuna, ammena nad natansit, ammena nad naladda a mabbungut, anna ammena nad minagginum. Ammena nad gumakkipakwa anna ammena naggappay naingap si pirak. 8 Ammena nad kunnenay, nu ammena lud minappadilot si korwana tolay anna manggamma mangwa si nalawad. Napalan nadda tolay e ammuna a mifuwad sino panggammanino baggina. Naggaddang anna nadiosan nadda tolay. 9 Natalanggannaddino angngurungnga sino kakuruwana netuldu sikwana a dama a talakkannino tolayira. Se nu kunnenoy, damana kappaya ituldu sino bafulunnera takesi pattuyagganneno angnguruwino korwanira anna ipaitaneno nakkamaliyanino makkontarera sino kakuruwan.

Ino Mappeafu Sino Manulduwera Si Bakkanna Gakkurug

10 Kunnenaya sinapikku sikwam se odduweno ka'apotira a tolay sitan a mamalabali sino bafulundera gafu sino ituldura a awana ketupakkanna, kumarallino Judyuwera a massapit si makugi'nad ammina mangurug. 11 Palammattannuwera nad, se paroyundeno odduwa tolay sino angngurudda, massiki amminira sino korwana taabbalay, gafu sino ituldura a ammena nad metuldu, e ino pelang gakkadda a mituldu sinay, pamirakanda pelang. 12 Aneno diyadala kalubbunanda a nassapit si, “Ino tolayira a taga-Creta, sariyonira ammin. Natansitira a kunnangke sumarona animal. Matarutira a mattarabafu udde malawotira a mangngan.” 13 Gakkuruwino sinapi'na. Antu gafuna, gakkuruwannungke nadda mibuya sikwara, takesi mallawarino angngurudda. 14 Ibuyamira takesi ammera didingngaggannino iistoriyera a pinandayino Judyuwera andino tunino tolayira a nattalekkud sino kakuruwana tuldu. 15 Ino tolaya nadalusanino nakamma, awaninna kammarallanna, se ibilangnga si nadalus ammin. † Udde ino tolaya nadakkutino nakamma a awana angngurungnga ki Dios, awana ibilangnga si nadalus, se nadakkutaninnino nakamma e ammenan maimunuwanino narakkat anna nalawad. 16 Sapitanda si ammura i Dios, udde maita sino aggangwara si bakkanna gakkurug. Narakkattirangke, ka'apotira, e ammerangke dama a mangwa si nalawad.

Ino Ituldu Naddi Tito A Akwanino Tolayira

2 Udde ikka, Tito, itulutuluynuwa tulduwanino manguruwira a mangwa sino meannung sino kakuruwana tuldu. 2 Ino lallakayira, tulduwannuwera ta fuwaddandeno panggammanino baggira anna napalanira takesi meyatallira gafu sino nalawara aggangwara. Tulduwannuwera kappay ta natalanggaddino angngurudda, gakkuruwingke ino aggangganda sino kasittolera, e naattammirangke so ingkelamanga dya'da.

3 Mampesino bafa'bakattira, tulduwannuwera ta nadiosanino biyadda a meannung sino angngurudda. Tulduwannuwera kappay ta ammera mamaraparal anna minagginum, nu ammera lud itulduweno nalawad. 4 Se nu kunnenay, damara a tulduwanino aanakira a bafabbay a midduk sino a'atawarera andino aanakira. 5 Tulduwandera kappenad ta fuwaddandeno baggira anna nadalusino aggangwara. Naimutira nad sino gibbafalayandera, nannakammira anna tagatulutulukira nad sino a'atawarera, takesi awana kabalawanino sapiti Dios a ituldutam.

6 Kunna kappay sino aanakira a lallaki, tulduwannuwera ta fuwaddandeno baggira sino ammina akwanda. 7 Massiki ikka kappay, kanayun nadda nalawarino akwannu takesi ikkeno panuntulanino bafulunnuwera. Sino panulduwannu, ipaitam si nalawarino gakkannu anna ibilangngu si napatiyino ituldum. 8 Nalawannaddino assapi'nuwa passiya gakkurug takesi awana kabalawanna. Se nu kunnayanino akwannu, maatallanira a kumontara sikwam se awana damara a ipaliwat sikwatam.

9 Ino aripannira, tulduwannuwera kappay ta tagatulutulukira sino amundera sino ammina akwanda takesi maanggammira sikwara. Ammera nad sumosombat sikwara 10 onnu takawanira, nu ammera lud ipaita sino ammina akwanda si matalakkirangke, takesi nu kunnenayino akwanda, madayawino tuldu mappeafu ki Dios a mangisalak sikwatam.

11 Se nepaita i Diosino alla'nga takesi dama a mesalakanino ammina tolay. 12 Gafu sino alla'nga, ipakaammuna sikwatam si talekkurantammad ammina kontara sino anggamma annino ammina narakkatta panggammanino ammera mangurug, takesi fuwaddantamino baggitam, mabiyayetam si naggaddang, anna akwantamino panggammanna kiyad si ayawetangkepay sito lubag. 13 Kunnenay naddino akwantam sino pattaronantam sino innanamantama mappaanggam sikwatam. Inaya innanamantamino pangitantam sino kinadiosi Jesu Kristo sino puliyanna, a antuweno madandayawa Diostama mangisalak sik-

† *Odduweno tunna Judyu mappeafu sino akkanan andino korwana mausara ibilanda si nadalus onnu kaddadakkut. Udde sinapiti Jesus si bakkannino maakkanino mappadakkut si tolay, nu ammena lurino narakkatta ana sino nakamma. Antu gafuna, nu nadalusinnino nakamma tolay, damana a nadalusino pibilanganna si ammina makkana andino korwana kunnenay. Itannu sino Mar. 7:14-19 anna sino Col. 2:20-22.*

watam. 14 Antuweno nanga'da sino biyangnga para
sikwatam takesi mesalaketam sino ammina pan-
nakadamana liwat. Inangwanenay takesi pabbalinde-
tam si nadiosana tolena a manggammingke a mang-
wa si nalawad.
15 Antuwenayino ituldummad sino tolayira sitan. Tu-
nannuwera a mangwa sinay anna ibuyam nu wara
pakkuranganda. Sino pangwannu sinay, ipaitamino
kalintiyannu takesi kuruwandeno sapitannu.

Ino Nalawannadda Akwanino Manguruwira

(Rom. 13:1-7; 1 Ped. 2:13-17)

3 Ipadandammu sino manguruwira sitan si tagatu-
lutulukira nad sino gubiyernu andino korwanira a
matturay sikwara. Kuruwanda nad anna nadadanira a
mangwa si massiki sanna a nalawad. 2 Ituldum sikwara
si ammera nad mamaraparal anna makipakwa si mas-
siki sanna a tolay, nu ammera lud nannakam anna
naanus si ammina tolay.
3 Se massiki ikkanetama mangurug, kurangino di-
nandantam mappeafu ki Dios si'in, e ammetam kinu-
rug. Nabalabaliyanetam e nearipannetam sino
narakkat, ta akwantamino massiki sanna a panggam-
manino baggitam. Narakkattino nakantam sino bafu-
luntamira e inimallantamira. Kinababannaddetam e
kinababannaddamira kappay. 4 Udde i Dios a misalak
sikwatam, nepaitaneno angngikalla'nga andino ag-
ganggamma, 5 e nesala'detam. Bakkanna gafu sino
nalawara inangwatamino nisalakanna sikwatam, nu
ammena lud gafu sino alla'nga sikwatam. Nesala'de-
tam gafu se dinalusandetam anna nepabbawureta-
mino Espirituna a kunnangke neyanaketangkappay.
6 Neya'da i Diosino nappelalota duffunnenaya Espiri-
tuna gafu sino inangwa i Jesu Kristo a mangisalak sik-
watam. 7 Antuweno neya'dana takesi wara innana-
mantam si mesapatetama millalupat si biyaya man-
nayun. Ino gafunenaya innanamantam ino nibilangan-
na sikwatam si naggaddang gafu sino alla'nga.
8 Gakkurug ammin inaya sinapikku. Antu gafuna,
anggangku si gakkuruwannungke a itulduwerenay
sino nanguruwira ki Dios sitan, takesi aggadan-
dammanda a mangwa si nalawad.
Nalawad ammin inaya tuldu e masserbi si
pallawaran ammina tolay. 9 Udde ammeka nad
medagga sino awana serbina a passasarombatanino
tolayira mappeafu sino listaanneno nganganino gag-
ginafuwera. Umaroyuka kappay sino pakkakwanda
mappeafu sino lintiyi Moises, se inaya pat-
tatarukkiyanda, awana ketupakkanna se awana duf-
funna sikwatam. 10 Nu wara tolaya manuldu si bakkan-
na gakkurug a mappakakaratway sino manguruwira,
sapitannu ta ibbattanna nad. Udde nu namidwannuna
sinapit e ammena didingngaggan, ammekan mebum-
bulun sikwana, 11 se ammumun si ino tolaya kun-
nenoy, sinalekkurannanino kakuruwan, e gagguriy-
atanna a malliwat, massiki ammunan si narakkattino
akwanna.

Ino Ambu'neno Turak

12 Dundunangkuna i Artemas onnu i Tikico a umang
sitan. E nanu gumamwang, sulyatannungkena ta
dambalannak sey Nicopolis, se dinandangku si an-
tuweno pagyanangku kiyad si malla'wutino irid.
13 Iyekwamungke ino damama manuffun sikwara
Zenas a abugadu anni Apolos takesi makagikkatira e
itannu nad ta ana amminino maawadda sino biyahera.
14 Ino bafuluntamira sitana mangurug, gawamanda
nadda mangwa si nalawad ta duffunandeno gakku-
ruwa mawag si duffun takesi wara serbineno biyadda.
15 Amminino bafulungkuwera sitaw, aggadandammi-
ra pay sikwayu. Sapitannu sino manguruwira sitana
mangikalow sikwami a aggadandammangkuwera kap-
pay.
Allakkandakayu nad ammini Dios.

Filemon

Ino Mappeafu Sitawa Turak

I Filemon, tata a ba'nang sey Colosas a nangurug ki Afu Jesus. Agyanino aripanna a mingngan si Onesimo a nabbukal, e inang sey Roma a nabalurani Pablo. Sin nagyanani Onesimo sinay, nangurug gafu sino nanulduwani Pablo sikwana, e nabbali si Kristiyano. Anggammaddi Pablo a makiigyani Onesimo sikwana, se dokallino duffunna sikwana, udde gafu se ammena ammu nu anggammi Filemon, dinandamma si pulinna sino amuna. Antuweno netura'nga yawa turak ta arangnganna si pakomani Filemoni Onesimo. Arangnganna kappay si amme nad ibilangi Filemoni Onesimo si aripampelang, nu ammena lud ibilang si kola'nga gafu sino nittatanda ki Afu Jesus.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1-3
Ino angngurug annino agganggammi Filemon 4-7
Ino arangnganni Pablo ki Filemon 8-22
Ino ambu'neno turak 23-25

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pablo a nabalud gafu sino nasserbiyangku ki Kristo Jesus, e ayaw sitawi Timoteo a kolattam. Antuyawino tura'mi sikwam Filemon a ididdukammi a katarabafuwammi. 2 Iyawa tura'mi, umang kappay ki Apia a kolattam anni Arkipo † a bulummiya sindaluwi Kristo, annino amminira a nanguruwa makkakarampat sitan baleyuwa maddayaw ki Dios. 3 Allakkandakayu naddi Dios a Amatam anni Afu Jesu Kristo e passiyanakkandeno nakandaw.

Ino Angngurug Annino Agganggammi Filemon

4 Kadda ikararaddaka, Filemon, mappasalamatak ki Dios 5 gafu se dinidingngagguweno angngurungngu ki Afu Jesus annino agganggammu sino ammina tolayira i Dios. 6 Ikararaggu takesi gafu sino pittatantam sino angnguruddam, madadagganan naddino akkaammum mappeafu sino nalawara iya'da i Dios sikwatam gafu sino nesapatantam ki Kristo. 7 Kolakku, maanggammakungke anna nantatuyaggino nakangku gafu sino agganggammu sino tolayira i Dios, se nepattuyangnguweno nakanda.

† *I Apia, atawa i Filemon, e i Arkipo, kunnino korwanira si pangafuwanino manguruwira a makkakarampat sino balera. Ino korwanira kappay, kunda si abbinda Filemon anni Apia.*

Ino Arangnganni Pablo Ki Filemon

8 Gafu se kunnenoy ino aggangwam, aneno sapitangku sikwam. Massiki aneno kalintiyangkuwa neya'da i Kristo a massapit sino nalawara akwannu, ammek akwan, 9 nu ammek lud makiggimallak sikwam gafu so agganggantam. Antuweno akwangku, massiki ikkanaki Pablo a lakaya †† nabalud gafu sino nasserbiyangku ki Kristo Jesus. 10 E ino arangngangku sikwam, allakkannu abbuweno abbingku si angnguruwa i Onesimo. Ibilangku si abbingku se kinurungngeno netulduk mappeafu ki Kristo sito nabalurangku. 11 Massiki nu awana neduffunna sikwam si'in, sitoya, odduweno meduffunna sikwata a adwa. ‡

12 Pulingkuwi Onesimo sikwam, e peyangkalingkuweno agganggangku sikwana. 13 Anggangku si magyangkepenad sitaw takesi kunnangke waraka sitawa manuffun sikwak sito nabalurangku gafu so nanulduwangku sino nalawara damag. 14 Udde ammek anggam si magyan sitaw nu ammem annutan, se ammetaka anggamma patutana mangwa si nalawad, nu ammena lud maggabwat sino nakammungkepay.

†† *Ino neturak sino korwana manuskritu sino dami'na Griego: ...ikkanaki Pablo a pannakabaggiyi Kristo... Sino dami'na Griego, tata ke a letreno kelasinanneno sapi'na lakay anna sapi'na pannakabaggi.* ‡ *Ino anggamma sapitannino angani Onesimo, aneno duffunna.*

15 Ino nakuy inanawani Onesimo sikwam si bisangnga aw, takesi nanu muli kappay, mesapat sikwam si
makkikiyad. 16 Sitawin, bakkannimpelanga aripan, nu
ammena lud kolattama mangurug ki Kristo.
Dokallingkeno aggiddukku sikwana, udde amme-
nangke kun sikwam, se nabbaliyen si kola'ngu ki Kris-
to e odduwenneno iduffunna sikwam.
17 Kunnantu, nu gakkuruwa ibilangngak si bulunnu,
pagamwangannu naddi Onesimo sino puliyanna sik-
wam a kunna kappayino akwannu sikwak. 18 Nu wara
liwa'na sikwam onnu wara gatu'na sikwam,
ikkana'ngeno makaammu. 19 Ikkanakungkepayino ma-
nurak sitaw: Ikkanaki Pablo a mappaga sino gatu'na
sikwam. Udde amme'ngad ipadandam si gatu'nu sik-
wakino biyangngu si makkikiyad. 20 Si kunna, kolak,
gafu sino angngurungngu ki Afu Jesus, allakkannak
abbu ta akwannu inaya inarangku sikwam. Pallam-
pawannuweno nakangku, se makkolaketa ki Kristo.
21 Manurakkak sikwam se natalanggaddak si akwan-
nuweno inarangku, e odduweno akwannu amma sino
sinapikku.
22 Ay, on mat, ana kappay sapitangku sikwam. Mi-
dadangka abbu si pagyanangku sitan baleyu, se in-
nanamangkuwa gafu sino kararaddaw, makalawanak
sito abbaluran ta muliyak sikwayu.

Ino Ambu'neno Turak

23 Manantokayu kunni Epafras a bulungkuwa na-
balud sitaw gafu sino nasserbiyanna ki Kristo Jesus.
24 Manantokayu kanu pay a kunda Marcos, Aristarco,
Demas, anni Lucas, ireno katarabafuwangku.
25 Allakkandakayu nad ammini Afu Jesu Kristo.

Hebreo

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Pabloweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

I Jesu Kristo A Abbingi Diosino Nappasapitanna

1 Si'in, namipidya a aneno nepakaammuwi Dios
sino gagginafutamira gafu sino nappasapitannera
a gumalabbunna. E nanganganangkappayino inang-
wana a nipakaammu sikwara. 2 Udde sito ingkein, ino
Abbingngeno nappasapitanna sikwatam. Inaya Ab-
bingnga, antuweno pinilina a namaratu si ammin, e
antu kappayino pinilina a millalupat si amammin. 3 An-
tu kappayino pangitantam sino ammina kinalawari
Dios a awana keampariyanna. Antuweno kakunnana,
se amminino ana ki Dios, ana kappay sino Abbingnga.
Gafu pelang sino pannakadameno sapi'na, tangngal-
lanna amamminino pinaratuna. Wasin nasinduwenni-
no inangwana a naddalus sino liwattamira, nuliyen sey
langit e nattuttud sino padiwanani Dios ta makituray
sikwana.

Napatiyino Abbingi Dios Amma Sino Anghelira

4 Antuweno nabbaliyeno Abbingi Dios si napatig am-
ma sino anghelira. Kunna kappayino nepingngani Dios
sikwana, nadayaw amma sino nganino anghelira. 5 Se
awana nassapitani Dios si massiki sanna sino anghelira si,
"Ikkeno Abbingku, e sitoya, ipakaammuk si ikkanaki-
no Amam." †
E awangkappaya nassapitanna sino anghelira si,
"Ikkanakino Amam e ikkeno Abbingku." ††
6 Wasin ara'niyennino nanundunani Dios sino madan-
dayawa Abbingnga sito lubag, sinapi'na si,
"Ammingkayuwa anghelkuwera, dayawandonad."
7 Kunnayawino sinapi'na mappeafu sino anghelira,
"Ino anghelkuwera, ireno aripangkuwa dun-
dunangkuwa pabbalingku si bayabbag anna afuy." ‡
8 Udde ino kappay sinapi'na sino Abbingnga, kunna si,
"Ikka Dios, mattureka si makkikiyad. Naggaddangng-
ingke ino aggangwama matturay. 9 Anggammuweno
nalawad e ka'gannuweno narakkat. Antu gafuna,
ikkanaka Diosnu, nepallanggattaka anna neyantotaka
amma sino bafulunnuwera." ‡†
10 E sinapi'na kappay sino Abbingnga si,

† *Salmo 2:7* †† *2 Samuel 7:14* ‡ *Salmo 104:4* ‡† *Salmo 45:6-7*

"Sin palunguwa aw, ikka Afuweno namaratu sito
lubag. Kunna kappay sino langit, ikkeno namaratu.
11 Mawawanirana ammin, udde ikka, magyangka si
makkikiyad. Mekunnera si barawasi a maddadan anna
mapataliyan, 12 se gumamwangino awa kappilannuw-
era a kunnangke tafal, e pataliyannuwera a kun-
nangke barawasiya ammenan meusar. Udde ikka, am-
meka mangangkakwa, se awana pakkiyaranneno
biyangngu." †
13 E awangkappay nassapitani Dios si massiki tata sino
anghelira sino sinapi'na sino Abbingnga a kunnayaw,
"Mattuttugga sito padiwanangku makkiyad si pan-
gaffutantaka sino ammina kakalingamira a kunnangke
ipi'na'nguwera." ††
14 Sanna mantuweno serbiyeno anghelira? Ireno am-
mena maita a masserbi ki Dios, e dundunannera a
umang manuffun sino amminira a pinilina a
mesalakan.

Patiyantammaddino Kesalakantam

2 Gafu se kunnenayino kinapatingngeno Abbingi
Dios, kuruwantamungke naddino diningngad-
dama netulduna takesi ammetam mekatway sino
kakuruwan. 2 Se natalanggaddino lintiyi Dios a
nepakaammuweno anghelira sino gagginafutamira
si'in, ‡ e ino tolaya nakkontara sinaya ammena nangu-
rug, nakastigu sino meannung sino liwa'na. 3 Nu kun-
nenoyino nakwa sikwara a amme nangurug sino
nepakaammuweno anghelira, damatangkadda
malli'wa sino kakastiguwantam nu ammetam patiyan-
nino nabalora kesalakantama netulduwi Afu Jesus? I
Afu Jesusino palunguwa nangipakaammu sinaya ke-
salakantam, e ino naningngaggira sikwana, sina'dag-
gandeno kakuruwanna sikwatam. 4 Massiki kappayi
Dios, sina'dagganneno kakuruwannenaya tuldura ga-
fu sino nanganganana kakka'bawa senyala nepak-
wana sikwara. Sina'dagganna kappay gafu sino pan-
nakadama a naggabwat sino Espirituna a neya'dana
sino kiyara anggamma.

Nabbaliyi Jesus Si Tolay Takesi Isalakandetam

5 Bakkannino anghelireno piniliyi Dios a matturena
sinaya bawuwa lubagga sinapi'mi, nu bakkan lurino
tolayira. 6 Se antuweno anggamma sapitannino
nepeturakki Dios a kunna si,
"Afu Dios, sanna kaddino angngitam sino tolayira ta
aggadandammannuwera? Sanneno gafuna a imutan-
nuwera gampade tolayira pelang? 7 Se massiki pinara-
tumira a babbafaw amma sino anghelira, ammena
mabayag e neyantomira ta medayawira a kunnangke
ari, 8 e nepatturemira si amammina inangwam." ‡‡
Ino sapitannenaya nepatturayi Dios sino tolayira si
amammina inangwana, anggamma sapitan si awan-
ingke a ammera iturayan. Maita pay sikwatama tolaya
ammetangkepay matturay si ammin. 9 Udde inammu-
tam si aneno tata tolaya neyakkuruwan ammin inaya
neturak a antuwi Jesus. Se sin nabbaliyanna si tolaya,
nanabbafa sino anghelira si bisangnga tiyempo.
Inangwanenay takesi matay para sikwatama tolay ga-
fu sino allakki Dios sikwatam. Udde ammutam si sito
ingkein, neantawi Dios ta medayawa kunnangke ari.
10 I Diosino namaratu si amammin anna naparatuw-
era ammin takesi kedayawanna. Naggaddangngino di-
nandamma a mappabali ki Jesus si fustuwa panga-
fuwantam gafu sino dyata ilawumma, se i Jesusino
mangifuyut sikwatam sino kesalakantam. Inangwa i
Dios inay takesi odduweno abbingnga a ayanna a
mesapat sino kedayawanna. 11 I Jesus a mappabali sik-
watam si nadiosana tolayi Dios anna ikkanetama pab-
balinna si nadiosan, tata ke ino Amatam ammin. Antu
gafuna, amme maatalli Jesus a mingngan si kola'de-
tam. 12 Ammutam si gakkuruwa kola'detam, se aneno
neturak si'ina sinapi'na ki Dios si,
"Sapitangkuneno mappeafu sikwam sino kakko-
lakkuwera. Makakkantaka maddayaw sikwam sino
pakkakarampattammi." ‡‡
13 E sinapi'na kappay si, "Massiki ikkanak, ta-
lakkangkuwi Dios." E kunna kappay si, "Ayokami sitaw,
andino kakkolakkuwera a abbingi Dios a netala'nga
sikwak." ‡‡†
14 Gafu se ino abbingira i Dios a sinapi'na, tolayira a
aneno baggira e damara a matay, nabbali kappayi Je-
sus si tolaya aneno baggina a kakunnara ta damana
kappaya matay. Inangwanenay takesi gafu sino
natayanna, affutanna i Ofagga paggabwatanino
katayan annino kekatwayanino tolayira ki Dios. 15 Ino
inangwa i Jesus, antuweno naariyanneno talotama
matay, se kunnangke winayandetam sino nabalurantam
sino talotama matay kiyad sin neyanakantam.
16 Bakkannino anghelireno duffunanna, nu bakkan-
netam lura tolaya mebilang si gakagaka i Abraham.
17 Kunnantu, gafu se anggandetama duffunan,
maawag si nabbali si tolay a kakunnatama kakkola'n-
ga, takesi damana a mabbali si afafuna padiya naallak
anna natalakka mangita'dag sikwatam ki Dios. E ino
gafuna a ilawummeno kastiguneno liwattam, takesi
damana a nabbali si afafuna padi, takesi mapakomani-
no liwattam. 18 Gafu se nadyatan anna natutunggun-
gan, ammunana manuffun sikwatam nu matutung-
gunganetam ta ammetam maaffut.

† *Salmo 102:25-27* †† *Salmo 110:1* ‡ *Itannu kappay sino Inang-*
wa 7:38 anna sino Gal. 3:19. ‡† *Salmo 8:4-6*

‡‡ *Salmo 22:22* ‡‡† *Isaias 8:17-18*

Napatiyi Jesus Amma Ki Moises

3 Kunnantu, ikkayuwa kakkolakkuwa piniliyi Dios a
tolena a mesapa'na sikwana sey langit, dan-
dammantammaddi Jesus. Se mappeafu sino tulduwa
kuntam si kuruwantam, antuweno dinunduni Dios si
Apostolna anna Afafuna Padiya mangita'dag sikwatam
ki Dios. 2 Natalakka nangurug ki Dios a nanotuk sik-
wana, a kakunna kappayi Moises a natalakka nasserbi
sino ammina tolayira a kataabbalayani Dios. 3 Udde i
Jesus, nadayaw amma ki Moises, a kakunneno ma-
mata'dag si balay, nadayaw amma sino patta'dagga-
na. 4 Ammina bafalay, ammutam si aneno nangwa, ud-
de ino nangwa si amammin, i Dios. 5 Gakkuruwa nata-
lakki Moises a nasserbi sino ammina bafulunnera a
kataabbalayani Dios, udde aripampelangi Dios, e ino
inangwana, keampariyampelangino ipakaammuwi
Dios so maddagguna aw. 6 Udde i Kristo, bakkam-
pelanga aripanni Dios, nu ammena lud Abbingnga a
matalakka makammu sino kataabbalayanna. Ikkane-
tam inaya kataabbalayanna nu natalanggaddetam
sino angnguruddam anna maanggammetam gafu
sino innanamantam.

Palanantammad Takesi Ammetam Talekkurani Dios

7 Antu gafuna, dandammantammaddino nepetu-
rakkino Espirituwi Dios a kunna si,
"Sitoya, nu dingngaggandawino sapitanni Dios, 8 am-
mekayu mappataggat si nakam a kunnangke ino
inangwenin gagginafuyuwera si'ina nangontara ki
Dios sin nagyanira sey kalolowat, e dinalodora ta itan-
da nu kastigunnera. 9 E sinapiti Dios mappeafu sik-
wara si, 'Dinaddalodorak massiki aggitandeno pan-
nakadamak si appatafuluwa run. †10 E antuweno nab-
bungutak gakkurug sikwara e sinapikku si, A'akwanda
pelangino angganda anna ammera sinuntulino ne-
tungku sikwara. 11 Gafu sino bungukku, nesapatak si
ammekira patallungan sino pappaimwangangku nad
sikwara.' " ††

12 Kunna antu, kakkolakku, mappalangkayu nad
takesi awan sikwayuwa narakkattino nakamma a
amme mangurug ki Dios, takesi awan sikwayuwa mat-
talekkud sino aggabiyaya Dios. 13 Ino akwandonad
kadda aw kiyad si nawayetangkepaya mangurug,
makkaduduffungkayu si angngurug takesi awan sik-
wayuwa mabalabaliyan sino liwata antuweno pattag-
gatannino nakandaw. 14 Se gakkuruwa mesapatetam
ki Kristo, nu matalanggaddetama mitupak sino angn-
guruddam sikwana makkiyad sino uddina aw.

15 Ipadadangku kappay sikwayuweno nepeturakki Dios
a kunna si,
"Sitoya, nu dingngaggandawino sapitanni Dios, am-
mekayu mappataggat si nakam a kunnangke ino
inangwenin gagginafuyuwera si'ina nangontara ki
Dios."

16 Inyereno naningngag sino sinapiti Dios, e kinon-
tarara kepay? Bakkangkaddino gagginafutamira a ne-
fuyuti Moises sin inanawanda sey Egipto? 17 E inyereno
nabbungutani Dios si appatafuluwa run? Bakkangkag-
gappayino kanayunira a nalliwat, e natayira sey
kalolowat? 18 Inyereno nisapatangkappayi Dios si
ammenera patallungan sino pappaimwanganna nad
sikwara? Awana korwan nu bakkannira kappaya am-
mena nanuntul sino sinapi'na. 19 Kunnantu, ammutam
si ammera nakatallung sino nekariyi Dios si pimwan-
ganda nad, gafu se ammera nangurug sikwana.

Ino Pappaimwangana Nekariyi Dios Sino Tolenera

4 Massiki tan nu kunnenoy, ituluy kepayi Diosino
nekarina sikwatam si damatama sumallung sino
nedadanna a pimwangantam. Mappalanetam mantu,
takesi awan nad tata sikwatam si ammena makatal-
lung. 2 Se diningngaddangkappayino nalawara dama-
ga kakunna kappayino diningngaggino gagginafu-
tamira si'in. Udde awana neduffunna sikwara, se am-
mera kinurug. 3 Ikkanetam pelanga manguruwino
makatallung sinaya pappaimwangana nedadani Dios.
Udde mappeafu sikwara a ammera mangurug, sinapiti
Dios si,
"Gafu sino bungukku, nesapatak si ammekira patal-
lungan sino pappaimwangangku nad sikwara." ‡
Kunnenayino sinapiti Dios, massiki nedadan inaya
pappaimwanganna si tolay mangiyafu sin nasin-
duwennino tarabafuna a namaratu sito lubag. 4 Am-
mutam si nedadan si'in, se aneno nepeturakki Dios
mappeafu sino mekapituwa awa kunna si, "Sino meka-
pituwa aw, nimwangi Dios, se nasinduwen amminino
tarabafuna." ‡‡5 Dandammandokappayino nepeturakki
Dios a sinapikkunna ammenerangke patallungan sino
pappaimwangana nedadanna sikwara. 6 Inaya sinapi'-
na a aneno pappaimwangana nedadanna, anggamma
sapitan si aneno anggammi Dios a sumallung. Gafu se
ammena sinallungino naningngaggira sino nalawara
damag si'in gafu sino ammera nanguruwan,
7 nepakaammuwi Dios a ana kepayino tiyempowa
makatallungino tolayira, e sitawinna awino tiyempone-
nay. Ammutam inay, se wasin amme sinallungino to-
layira si'in, odduwa runa nalla'wut, kase nepeturakki
Dios ki Ari David ino sinapikkunna kunna si,
"Sitoya, nu dingngaggandawino sapitanni Dios, am-
mekayu mappataggat si nakam." ‡‡

† *Ino istoriyera mappeafu sino nanalodawanino Judyuwera ki Dios, anera sino Exodo 17:1-7 anna sino Numero 14:1-23.* †† *Salmo 95:7-11*

‡ *Salmo 95:11* ‡† *Genesis 2:2* ‡‡ *Salmo 95:7-8*

8 Ammutangkappay si ino pimwangana nekariyi
Dios, bakkampelangino lubbun sey Canaan a nifuyu-
tani Josue sino gagginafutamira. Se nannud sey
Canaan, amme naggappay sinapiti Dios si ana kepe-
neno korwana tiyempowa makatallungino tolayira.
9 Kunna mantu, innanamantam si ana kepayino pap-
paimwangana nedadani Dios para sino tolenera, a
kakunneno pimwanganna sino mekapituwa aw. 10 Se
massiki inya a mesapat sino pimwangani Dios,
mimwangingkena sino tarabafuna a kakunnana i Dios.
11 Antu gafuna, iyekwatamungke naddino damatama
sumallung sinaya pimwangan. Palanantam takesi
awan nad sikwatama manuntul sino gagginafutamira
a ammera nakatallung gafu se ammera kinuruwino
sinapiti Dios.
12 Kuruwantammad amminino sapiti Dios, se ino
sapi'na, kunnangke aggabiyag se mannakadama a
mangipaita sino ammina ana sikwatam. Mekunna sino
natarammingke a saset a nannumangino ngaramma a
mesuduk sino baggina tolay, se ino sapiti Dios,
damana a munag sino nakantam, anna damana a mi-
lasin sino ana sino nakantam, massiki ino naunagga
dinandantam anna panggammantam. 13 Ammina
pinaratuwi Dios, awaningke makaimad sikwana, se ag-
gitanna ammin. E antuneno panombatantam sino am-
mina inangwatam annino dinandantam.

I Jesusino Afafuna Padiya Makaduffun Sikwatam

14 Nu kunnenoy, pattuyaggantammaddino angngu-
ruddam, se i Jesus a Abbingi Diosino afafuna paditama
awana kakunnana a inangngin sey langita mangi-
ta'dag sikwatam ki Dios. 15 E iyawa afafuna paditam,
ammuna a mikallak sikwatam sino kinakafuytam, se
wasin nabbali si tolay, natutunggungangkappay a
kakunnatama tolay, udde ammenangke nalliwat.
16 Kunna antu, ammetammad maatalla mara'ni ki Dios
a minangkallak, se nu makiggimallakketam sikwana,
allakkandetam anna duffunandetam sino tiyempowa
pawantam si duffun.

5 Ino nadotukan si afafuna paditama Judyu, tolay
paya napiliya mangita'dag sino kasittolenera ki
Dios. Antuweno mangiwa'lat sino animalira onnu sino
korwana iya'deno bafulunnera ki Dios takesi mapako-
manino liwa'dera. 2 Gafu se tolay kappepaya aneno
pakkafuyanna, ammuna a allakkannino kakunnanera
a tolaya nakaliwat gafu se ammera inammuweno
nalawannadda akwanda. 3 E gafu se malliwakkappe-
pay, wara nad abbu iwa'la'na ta mapakomanino liwa'-
na, kasena miwa'lat para sino liwa'neno kasittolenera.
4 Awana mamili sino bagginangkepaya masserbi si
afafuna padi, se i Dios pelangino mamili sikwana, a
kunna kappayino namiliyanna ki Aaron a palunguwa
padi si'in. 5 Kakunnana kappayi Kristo, se ammena
neantawino bagginangkepaya masserbiya afafuna pa-
di, nu ammena luri Diosino namili sikwana. Se sinapiti
Dios sikwana si,

"Ikkeno Abbingku, e sitoya, ipakaammuk si ikkanaki-
no Amam." †

6 E ana kappayino nepetura'nga a kunna si,

"Padika si makkikiyara kakunna kappayino kinapadiyi
Melkisedec si'in." ††

7 Wasin nagyangkepayi Jesus sito lubag, nakatan-
gatangita nakkararag ki Dios e nekokwaneno maki-
makimawid sikwana, se i Dios pelangino makaisalak
sikwana sino katayanna. E diningngaggi Diosino
kararangnga, se netulu'ngeno baggina a mangwa sino
panggammani Dios. 8 Massiki Abbingi Dios, naam-
muwanneno anggamma sapitannino mangurug ki
Dios gafu sino nadyatanna. 9 E gafu se kinurungnga
amminino nepakwa i Dios sikwana anna awaningke
nakkuranganna, antuweno nabbali si paggabwatanino
kesalakan si makkikiyarino amminira a mangurug sik-
wana. 10 Se dinotukani Dios si afafuna padi, a kakunna
kappayino kinapadiyi Melkisedec si'in.

Palanantammad Takesi Ammetam Talekkuranino Angnguruddam

11 Oddu kepaya anggangku ipakaammu sikwayu
mappeafu sino nakkunnanda Melkisedec anni Kristo,
udde madyata ipakaammuk sikwayu, se kunnangke
nataggatino uluyu e ammekayu makaawat. 12 Ikkayu
naddino manuldu sino bafulundawira se nabayag-
gayuna nangurug, udde awandokepayino mantutuldu
sikwayu sino kalaladdana tuldu mappeafu sino sapiti
Dios. Kunnangke kalu'bikkayu kepaya mawag si pas-
susuwandaw se ammekayu kepay makakkan si natag-
gat. 13 Ino kunnenaya tolay, kunnangke kalu'bikkepay
se ammena makaimunu si nalawad anna narakkat.
14 Udde ino tolaya natuyagginnino angngurungnga,
maammuwanneno naunagga tulduwa keyampariyani-
no nataggata akkanan, se nawama mangwa si
nalawad anna mammay si narakkat.

6 Antu gafuna, ammetammad ipipidwa a adalanni-
no kalaladdana tuldu mappeafu ki Kristo, nu am-
metangkappelud adalannino naunagga tuldu, takesi
mattuyaggino angnguruddam. Ammetammad
adaadalannino meyamparig si fundasiyonneno angn-
guruddam sino kunnayawa tuldu: ino niboboliyantam
sino inangwatama narakkat ‡ takesi i Dios pelangino
kuruwantam, 2 ino akkabawtisar, ino pitappatanino to-
layira sino kama'da sino bulunda a ikararanda, ino
pangngangoliyanino natayira, annino pangukumani
Dios sino ammera mangurug takesi makastiguwera si
makkikiyad. Gafu se naammuwantamun inay, am-

† *Salmo 2:7* †† *Salmo 110:4* ‡ *Ino tata kappaya anggamma sapitan sino dami'na Griego: ...inangwatama mefuyut sino kekatwayantam ki Dios si makkikiyad...*

metamun nad ipipidwa. 3 Ino akwantammad, nu
panggammani Dios, adalantamino naunagga tuldu
takesi mantatuyaggino angnguruddam.
4 Awan serbina a ipipidweno naladda a tuldu, se nu
wara tolaya nibbat sino angnguruddа, ammeran dama
a maawisa mambaboboli. Se nabaggawaninnino
nakanda sino diningngadda a nalawara damag, ki-
nakkapandanino allakki Dios sikwara, e nesapatira
kappay sino annuffunino Espirituna. 5 Kinakkapandan-
gkappayino kinalawarino sapiti Dios annino pan-
nakadamana a paitanana so maddagguna aw. 6 Massi-
ki kinakkapanda ammin inay, inibbattanda kappayino
angnguruddа. Ammenan dama a pabbobolinira kap-
pay, se kunnangke iyallalansareno Abbingi Dios sino
krus anna atatallanda sino a'langino tolayira.
7 Meampariyetama tolay si lubag. Nu maurauranani-
no lubag, e nalabwakkino mattufuwa mula sinay,
aneno serbina sino makwan lubag. Ino tolaya kakun-
nanenaya lubag, allakkangkappayi Dios. 8 Udde nu
nanganganampelanga kaddatta nasasitino mattufu
sinay, awaningke serbina e sikkulanino makwan lubag.
Kakunnaneno tolaya mibbat sino angngurungnga,
kastigunna i Dios.
9 Kakkola'miya iiddukammi, massiki kunnenayino
sinapi'mi, innanamammi si ammena makwa sikwayu
inay, nu ammeyu lud appannino nalawara iya'dana i
Dios sino amminira a isala'nga. 10 Se naggaddangngi
Dios. Ammenana kalyawanino nalawara aggangwayu,
annino agganggandaw sikwana a nepaitayu si'in e
ipaitayu kepay sito ingkein sino panuffunandaw sino
bafulundawira a mangurug. 11 Ino anggammingke si
akwandaw, mattalaginannaddino kadda tata sik-
wayuwa minnanama sino keyakkuruwanino nekariyi
Dios makkiyad sino uddina aw. 12 Se nu kunnenayino
akwandaw, ammekayu madadantak sino angngurud-
daw, nu ammeyu lud tuntulannino tolayira a mangap-
pa sino nekariyi Dios gafu se natuyaggino angngurud-
da e ammera matappagga mattaron.

Gakkuruwa Akwani Diosino Nekarina

13 Dandammantami Abraham, se aneno nekariyi Dios
sikwana, e nesapatana si akwanneno nekarina. Gafu
se awana mannakadama amma sikwana, ino bagg-
inangkepayino nassapatanna. 14 Sinapi'na ki Abraham
si, “Antuyawino ikarik sikwam, gakkuruwantakangke a
duffunan e paoddungkuweno gakagakamira.” †15 Gafu
se ammena natappaggi Abraham a nattaron sino
nekariyi Dios, neyakkurug sikwaneno nekariyi Dios.
16 Nu anggammino tolaya ipakaammu sino bafulun-
nera si gakkuruwino sapitanna, isapataneno napatig
amma sikwana. Se nu kunnenayino akwanna, an-
tuwennino ambu'neno pattatarukkiyanda. 17 I Dios
kappay, gafu se anggamma si maammuwanino tolayi-
ra a mangappana sino nekarina si ammenangke
angkakwanino karina sikwara, antuweno binulunan-
neno karina si sapata. 18 Ammutam si meyakkuruwino
nekariyi Dios sikwatam se ammena pelang nakkari, nu
ammena luggappay nesapata. Ammenan mangkak-
weno sinapi'na se ammena massisiriyi Dios. Antu ga-
funa, ikkanetama inang nappesalak sikwana, aneno
adwera a mappatuyag sino nakantam takesi mattalag-
inaretama minnanama sino nekarina. 19 Iyawa innana-
mantam, antuweno mappatuyag sino angnguruddam
takesi ammetam maddaladudwa sino kesapatantam ki
Dios. Gafu sitawa innanamantam, kunnangke sinal-
lungetamun sino agyanani Dios a kakunneno sinallun-
ganino afafuna padi sino Kadidiosana Kwartu sino
Templo a nalefangngan si kortina. 20 Naunteni Jesus a
inang sinaya mangita'dag sikwatam ki Dios, se an-
tuweno nabbali si afafuna paditam si makkikiyad, a
kakunneno kinapadiyi Melkisedec si'in.

Ino Kinapadiyi Melkisedec

7 Inaya Melkisedec, ari sey lubbuna Salem si'in, an-
na padi kappaya nasserbi ki Dios a Kapapatiyan.
Wasin nuliyani Abraham a naggabwat sino nangaffu-
tanna sino appatira a ari, dinambali Melkisedec sik-
wana. Nakkarari Melkisedec ki Dios ta duffunanna i
Abraham. ††2 E neya'da i Abraham ki Melkisedec ino
pakkatafuluneno sinansamma sino nangaffutanna
sino ariyera. Ino anggamma sapitannino nganna
Melkisedec, naggaddangnga ari. E gafu se antuweno
ari sey Salem, maingnganangkappay si ariya map-
painggud si tolay, se ino anggamma sapitannino
Salem, nainggud. 3 Awana neturak mappeafu sino
amana annino inana, massiki ino gagginafunera. Am-
mena kappay naammuwanino neyanakanna annino
natayanna, antu gafuna, kakunnaneno Abbingi Dios,
se awana pakkiyaranino kinapadina.
4 Dandammantamino kinapatiyi Melkisedec, se mas-
siki i Abraham a madayawa fungaltam ammina Judyu,
neya'dana ki Melkisedec ino pakkatafuluneno
sinansamma sino nakiyubattanna. 5 Nu gaka i Levi i
Melkisedec, naladda nadda maawatanino gafuna a in-
a'dani Abraham, se aneno lintingnga Judyu a kunna si
ino gakagakera i Levi a mabbali si padi, appanda nad
sino bafulundera a Judyuweno pakkatafuluneno am-
pattanda, massiki gakagakera ammini Abraham. 6 Ud-
de massiki bakkanna gaka i Levi i Melkisedec, ina'dam-
payi Abraham sino pakkatafuluneno inappana. E mas-
siki i Abrahamino nakkariyani Dios, nakkarari

† *Genesis 22:16-17 Nangiyafu sin palunguwa nikariyani Dios inay ki Abraham (Genesis 12:4) kiyad sino neyanakani Isaac (Genesis 21:5), inang si ka'lufulu si lima run. E nalla'wukkappayino annammafuluwa run, asena neyanakino afunera (Genesis 25:26).*

†† *Ino istoriya mappeafu sikwara Abraham anni Melkisedec, mabasa sino Genesis 14:17-20.*

Melkisedec ki Dios ta duffunanna i Abraham. 7 Ammutamun si napatiyi Melkisedec amma ki Abraham se ino tolaya aneno kalintiyanna a mamindisiyon, napatig amma sino bindisiyonanna. 8 Ino tata kappaya mangipaita sino kinapatingnga, ino padiyera a gakagaka i Levi a nangappa sino pakkatafulu, natayira ammin se tolayira pelang. Udde i Melkisedec a nangappa sino pakkatafuluwi Abraham, kunnangke aggabiyabbelang se ammena neturak sino sapiti Diosino natayanna. 9 Massiki i Leviyeno gagginafuweno padiyera a nangappa sino pakkatafulu, kunnangke nesapat ki Abraham a nanga'da si pakkatafuluna ki Melkisedec. 10 Se massiki ammena kepay neyanaki Levi sin nanambalani Melkisedec ki Abraham, kunnangke agyangkepay sino baggiyi Abraham, se i Abrahamino gagginafuna.

Napataliyanino Kinapadiyi Levi Sino Kinapadiyi Melkisedec

11 Sin nepeturakki Dios ki Moisesino lintingnga Judyu, dinotukanna i Aaron andino korwanira a gakagaka i Levi takesi ireno padiya miggam sino lintig. Udde ino tarabafuwenayira a padi, ammena dama a mapagaddangngino tolayira, antu gafuna, wara nad padiya mepatali a nekunneno kinapadina ki Melkisedec a tanganan sino kinapadiyi Aaron. 12 Nu mapataliyanino kinapadiyeno mangita'daggira sino tolayira ki Dios, mapataliyan naggappayino lintiya tuntulanda. 13,14 Ammutam si napataliyaniran, se i Jesus a sapitammi, bakkanna gaka i Levi. Ammutam ammin si gaka i Juda, e awana gaka i Juda a nasserbi si padiya miggam sino lintig. Awangkappaya sinapiti Moises mappeafu sino pabbaliyanino gakagakera i Juda si padi.

15 Naladda a maawatantam si napataliyaninnino dadana kinapadi annino lintiya sinuntulda, nu dandammantam si i Jesus a nepatali sikwara, tangananino kinapadina a kakunneno kinapadiyi Melkisedec. 16 Ino nabbaliyanna si padi, ammena naggabwat sino lintingnga Judyu, nu ammena lud gafu sino pannakadamaneno biyangnga a awana pakkiyaranna. 17 Se kunnenoyino nepeturakki Dios mappeafu sikwana a kunna si,

"Padika si makkikiyara kakunna kappayino kinapadiyi Melkisedec si'in." †

18 Kunnantu, napataliyanino dadana lintig, se awana pannakadamana a mappaara'ni sino tolayira ki Dios anna awana serbina a 19 mappagaddang sikwara so a'langnga. Udde sitoya, nalawarinnino innanamantam, se gafu ki Jesus a naggabwatanino innanamantam, makaara'niyetam ki Dios.

20 Ino tata kappaya pangammuwantam si nalawarino kinapadiyi Jesus amma sino kinapadiyeno gakagakera i Levi, se nassapata i Dios sin nanotukanna sikwana si padi. Sin nanotukanna sino korwanira a padi, awana nesapatana, 21 udde sin nanotukanna ki Jesus, nesapatana sikwana si,

"Ikkanaka Afu Dios, isapatak si padika si makkikiyad,
e ammenan maangkakweno nakangku."

22 Gafu sinaya nesapata i Dios, dama i Jesus a ipakurug si meyakkuruwino bawuwa netulagi Dios sino tolayira a nalawad amma sino dadan.

23 Ino tata kappaya nedumanino kinapadiyi Jesus sino padiyera a gakagaka i Levi, odduweno nappatapataliya padiya ammera nabalinino tarabafura, se nadadarandanira a natay, 24 udde i Jesus, aggabiyag si makkikiyad, antuweno mabbalanayunino kinapadina. 25 Antu gafuna, aneno pannakadamana sito ingkein anna si makkikiyara mangisalak si massiki inya a umara'ni ki Dios gafu sikwana, se aggabiyag si makkikiyad e kanayuna makitatabbag ki Dios para sikwara.

26 Gafu so kunnenoy, i Jesusino afafuna padiya awantam. Nadiosan anna naggaddangngingke a awaningke kabalawanna. Tanganan sikwatama minalliwat, se nalawabbelang. Neantawin sey langita awan kakunnaneno kedayawanna. 27 I Jesus, ammena nekunna sino korwanira a afafuna padi se ammena nad miwa'lat si kadda aw. Ino korwanira, miwa'latira nad abbu gafu so liwa'dangkepay, kasera miwa'lat gafu sino liwatino korwanira a tolay. Udde i Jesus, namitta ke ino niwa'latanna sino bagginangkepay ki Dios gafu sino liwatino ammina tolay, e ammena nad ipidwa. 28 Ino nadotukanira si afafuna padi gafu sino lintiyi Moises, tolayira pelanga aneno pakkuranganda. Udde wasin narurunanin, kase nassapata i Dios si ino Abbingnga ino dinotukanna a nabbali si padiya awaningke pakkuranganna si makkikiyad.

I Jesus A Afafuna Paditam Annino Bawuwa Tulag

(2 Cor. 3:7-11)

8 Antuyawino bagga'neno sinapi'mi sikwayu, aneno afafuna paditama aggatuttud sino padiwanani Dios a Kapapatiyan sey langita makituray sikwana. 2 E ino agyananino passerbiyanna a afafuna padi ino gakkuruwa paddayawan ki Dios a inangwa i Dios, bakkannino inangweno tolayira si'in.

3 Amminira a afafuna padi sito lubag, nadotukanira a mangiwa'lat sino animalira onnu sino korwana iya'deno bafulundera ki Dios takesi mapakomanino liwa'da. Antu gafuna, ino afafuna paditam, wara kappenad iwa'la'na ki Dios. 4 Udde bakkan sito lubaggino passerbiyanna, se nannud wara kepay sito lubag, ammena nad dama a masserbi si padi, se ino gakagakera i Levi ino nadotukana miwa'lat sino iya'deno tolayira gafu sino lintiyi Moises. 5 Udde ino passerbiyanda, kunnangke letratu onnu alinopelangino gakkuruwa ana sey langit. Ammutam inay, se wasin ara'niyenna

† *Salmo 110:4*

pata'dagganda Moisesino tolda a paddayawanda, netuni Dios sikwana si, “Lawarannuwa pata'daggan, takesi mekunnengke sino nepaitak sikwam sin nagyananta sey kulud.” †6 Udde ino tarabafuwa netalakki Dios ki Jesus, nalawad amma sino tarabafuweno dadanira a padi sito lubag, se ino bawuwa netulagi Dios sino tolayira a ita'daggi Jesus, nalawad amma sino dadana netulangnga. Se ino nekariyi Dios sino bawuwa tulangnga, nalawad amma sino nekarina si'in.

7 Nannud awana kurangngeno pitta a tulag, ammenan nad miyambabawuwi Dios si tulag. 8 Udde maammuwan si aneno kurangngenaya dadana tulag se amme makatumpalino tolayira. Gafu sino liwa'dera, binalawira i Dios e sinapi'na si,

“Sapitangku si duma'nganeno awa mangwak si
bawuwa tulag sino tolekira a gakagakera i Juda annino
gakagakera kappayi Israel. 9 Iyawa bawuwa tulag, ammena mekunna sino dadana netulaggu sino gagginafurera sin nifuyutangku sikwara a nanaw sey Egipto,
se ammera sinuntul inaya netulaggu sikwara, e antu
gafuna, nepurekira. 10 Antuyawino bawuwa itulaggu
sino gakagakera i Israel naso maddagguna aw. Imulakino lintiggu sino nakanda takesi angganda a kuruwan. E nu kunnenoy, ikkana'ngeno Diosda e iraneno
tolek. 11 Ammeran nad manuldu sino kakkola'dera annino kalubbunandera a massapit si ammuwanda naddi Dios, se ammurakun ammin, massiki ino kaabbafawanira a tolay andino kadodokkallanira a tolay.
12 Se pakomangkuneno liwa'dera, e ammekunna dandammannino narakkatta inangwara.” ††

13 Ino nassapitani Dios si ananeno bawuwa tulag, antuweno nipakaammuwanna si dadaninnino pitta a netulangnga a awaninna serbina. E ammutam si ammina dadan, malana mawawan.

Ino Naddayawanino Tolayira Ki Dios Sino Dadana Tulag

9 Sino pitta a netulagi Dios sino gagginafutamira, aneno netutunna mappeafu sino paddayawanda sikwana. E ana kappayino nepata'dadda a balena, takesi wara paddayawanda sikwana. ‡2 Sinaya paddayawanda, tolda a aneno adwa a kwartuna. Ino pitta a kwartuwa sumallunganda, antuweno ngananda si Nadiosana Kwartu. E ino nagyan sinay, ino sirwat andino lamisaan a piwagganda sino tinapaya neya'dara ki Dios. 3 Nakortinanino sumallungan sinaya kwartu. Ana kappayino tata a kortina a nanaldak sino mekadwa a kwartuwa ngananda si Kadidiosana Kwartu. 4 Ino nagyan sinaya kwartu, ino bulawana assikkulanda si bambangug. Ana kappayino kafona nakalukkupan si bulawana ngananda si Kafonna Tulag. Ino neyittunda sinaya kafonino banga a bulawana niyekwanda sino mana a maakkana neya'da i Dios sino gagginafuwera si'in, ino tokuri Aaron a nassimit si'in, andino adwera a nadampeta batuwa niturakkani Moises sino netuni Dios mappeafu sino netulangnga sino tolayira. 5 So utunneno kafon, aneno adwera a nappayaka sinan paratuwa ngananda si kerubima ireno mangipaita si ana i Dios sinay. Nabo'liyarino paya'da e nasiyonganino kallamma kafona antuweno pawwarsiyanino padi sino adaneno newa'la'na takesi mapakomanino liwa'na tolay. Antuwen inayino sapitammi mappeafu sitaw, se ammemi kepay masapit ammin.

6 Kunnenayino akkainggurino ammina ana sinaya paddayawanda ki Dios. Kadda aw sumallungino padiyera sino pitta a kwartu, takesi akwandeno tarabafura.
7 Udde sino mekadwa a kwartu, ino pelang afafuna padiyeno makatallung, e mamitta pelanga sumallung si unangnga tarun. Ammena kappay dama a sumallung, nu awana ada si iyangkalinna a iwa'la'na ki Dios para sino liwa'na anda sino liwatino kasittolenera, nu wara inangwara si liwata ammera inammu. ‡‡8 Gafu sino ammin inay, ipakaammuweno Espirituwi Dios si ammena dama a sumallungino tolayira sino gakkuruwa agyanani Dios nu tuntulanda kepayino dadana lintig mappeafu sino Nadiosan andino Kadidiosana Kwartu. 9 Se amminirenay, ampariyira pelangino neyakkurug sito ingkein gafu ki Kristo. Se ino animalira andino korwana newa'latino naddayawira ki Dios, ammera dama a paggaddangngan, e malokepayino nakanda gafu sino liwa'dera. 10 Se ammina inangwara a kunnenay, pallawarampelangino baggira, se mappeafu pelang sino maakkan anna mainum annino paddalusanda si massiki sanna. Inayira a lintig, matuntul nabbelang makkiyad si pinataliyani Dios sino bawuwa tulag.

11 Sitoya, ginamwanginni Kristo a nabbali si afafuna paditam, e inappatamino nalawara nekariyi Dios sino bawuwa tulangnga. Ino passerbiyanneno gakkuruwa agyanani Dios sey langit, e napatig anna nalawad amma sino paddayawanda si'in, se bakkanna tolayino nangwa anna bakkampelang sito lubag, nu ammena lud sey langit. 12 Ino inangwa i Kristo, namitta pelanga sinallung sino gakkuruwa agyanani Dios sey langita neyampariyanino Kadidiosana Kwartu, e ammenan ipidwa. E bakkanna adana galding anna bakeno neyangkalinna, nu bakkanna adanangkepay, se ino adaneno nepappagana sino liwattam takesi mesalakanetam si makkikiyad. 13 Gakkuruwa aneno serbineno adana galding anna baka e kunna kappayino lallangngeno nasikkulana ubbunna baka a newarsi sino tolayira, udde masserbi pelanga maddalus sino

† *Exodo 25:40* †† *Jeremias 31:31-34* ‡ *Ino tunira mappeafu sino pangwanda sino balaya tolda andino mausar sinay, ana sino Exodo 25-27 anna 30.*

‡† *Ino mappeafu sino tarabafuweno afafuna padiya inangwana si namitta si tarun, ana sino Levitico 16.*

baggina tolaya nebilang si madakkut ki Dios takesi damara kappaya maddayaw ki Dios. †14 Nu damana a madalusanino baggina tolay gafu sino adana animal, kumarallingkepaya napatiyino ada i Kristo. Se i Kristo, awaningke a kabalawanna, e neya'daneno baggina a newa'lat ki Dios gafu sino pannakadameno Espirituwi Dios a aggabiyag si makkikiyad. Antu gafuna, ino adaneno dama a maddalus sino nakantama madakkut gafu sino narakkatta inangwatama awana serbina takesi damatama masserbi sino aggabiyaya Dios.

15 Gafu se kunnenoyino pannakadamaneno ada i Kristo, i Kristoweno makammu sino bawuwa netulagi Dios sino tolayira, takesi amminira a inayani Dios a mesapat sikwana, damara a appannino ammina mabbalanayuna nekarina sikwara. Damana a maa'danira se natayi Kristo a misalak sikwara sino kastiguwi Dios sino liwa'da sin nanuntulanda sino pitta a tulag. ††

16,17 Ino tata a aggangwana tolay, ipaitana si matenaddi Kristo liyetama appannino iya'da i Dios. Se ino amparingnga, aneno tolaya mappaillalupat sino ana'ngera, udde kaserana appan nu matay. Kunna antu, wara nad mangipakurug si gakkuruwa natayin liyera a appan. Se nu aggabiyaggepay, ammera dama a appannino illalupattanda. 18 Kakunnanenoyino inangwa i Dios. Se massiki ino pitta a tulagi Dios, ammena nad nakwa nu awana ada si nangipakurug si aneno natay. ‡19 Se ino inangwa i Moises si'in, binasana amminino netuni Dios a neturak sino lintingnga sino nara'langanino tolayira. Wasin kunnenoy, inappaneno adana galding anna baka, e dinanumanna. Nappa si tata a kaddatta ngananda si hisopo e binuriburanna si nalibaga a du'du'na karnerowa nalufid. Kasena nesosaw sino nallamura ada anna danum, e newarsina sino tolayira anna sino neturakkanino lintiyi Dios. 20 Wasin newarsineno ada, sinapi'na si, “Iyawa adeno mangipaita si neyakkuruwino netulagi Dios sikwatama tuntulandonad.” ‡†21 Winarsiyanna kappayino tolda a paddayawanda ki Dios andino ammina ana sinaya usaranda a maddayaw ki Dios. 22 Se ino lintiyi Moises, maggi ammin e madalusan sino ada. Se nu awana ada si mesayuk, ammena mapakomanino liwat.

† *Adwa a klase ino mewa'lata sapitanna yaw. Ino galding andino torowa baka ino newa'la'da kadda run para sino liwatino afafuna padi andino tolayira. Ino mappeafu sino lallang, itannu sino Numero 19. Nu wara tolaya nebilang si nadakkut gafu sino nappanganna sino baggina natay, maawag si nawarsiyan si danuma nalamuran si lallangngeno nasikkulana nalibaga a ubbunna baka, kasena mebilang kappay si nadalusan.* †† *Ino sapi'na Griego a nausar sitaw anna sino metufara bersikulu, adweno anggamma sapitan. Ino tata, tulag. Ino tata kappay, ino netura'nga tolay mappeafu sino keannayanino ipaillalupa'na.* ‡ *Ino gagangena Judyu, nu wara pattulanino adwera a tolay, wara nad partiyanda a mangipakaammu si iyakkuruddeno nattulanda. Itannu kappay sino Genesis 15 ino inangwa i Dios a nangipakaammu si iyakkurungngeno nekarina ki Abraham.* ‡† *Exodo 24:6-8 Itannu kappayino sinapiti Afu Jesus sino Luc. 22:20.*

Mapakomanino Liwa'na Tolay Gafu Sino Natayani Kristo

23 Kunna antu, inayira a inusarda a naddayaw ki Dios sito lubag, ampariyira pelangino gakkuruwa ana sey langit. Nawarsiyanira nad si adana animala newa'lat ki Dios takesi madalusanira. Udde gafu se nalawarino gakkuruwa ana sey langit amma sikwara ammin, nalawannaggappayino mewa'lat takesi madalusan. 24 Ino sinallungani Kristo, bakkannino Kadidiosana Kwartuwa inangwana tolaya amparibbelangino ana sey langit, nu ammena lurino gakkuruwa agyanani Dios. E antuweno agyananna sito ingkeina mangita'dag sikwatam ki Dios. 25 Tanganangkappayino inangwa i Kristo sino akwanino afafuna padina Judyu, se ira, kadda runa sumallungira sino Kadidiosana Kwartuwa iyangkalindeno adana animala newa'la'dan. Udde i Kristo, ammena nepipidwa a niwa'lat sino baggina. 26 Se nannud namipidyeno newa'latanna, kanayun nadda madyatana matay makkiyad sin namaratuwanna sito lubag. Udde ino kakuruwanna, namitta pelangino inangnganna sito lubag sito kauddiyana aw takesi ariyannaneno liwa'na tolay gafu sino niwa'latanna sino baggina. 27 Amminetama tolay, maawag si mamittetangke a matay, kaseretam ukumanni Dios. 28 Kunna kappay ki Kristo, namitta ke a nataya newa'lat takesi ikaruneno ammina liwattama tolay. Muli kappena sitaw, udde bakkanna gafu se ipidwana a mikaru sino liwattam, nu ammena lud umangnga mangisalak sikwatam ammina aggataron sikwana.

Ino Niwa'latani Kristo Sino Bagginangkepay

10 Ino lintiyi Moises, kunnangke alinopelanga amparingngeno nalawara iya'da i Kristo. Gafu se amparibbelanga bakkannino kakuruwan, massiki kadda runa miwa'latino maddayawira ki Dios si animal, ammerangke mapaggaddang gafu sinaya akwanda. 2 Se nannud gakkuruwa nadalusanira sino liwa'da gafu sino newa'la'da, ammeran nad ituluya miwa'lat, se awaninna malow sino nakanda. 3 Udde ino kakuruwan mappeafu sinaya iwawwa'la'da, kadda runa ipadandanda sino tolayira si ana kepay liwa'da. 4 Se ammena dama a maariyeno liwa'na tolay gafu sino adana baka anna galdinga mewa'lat.

5 Antuweno gafuna a sin ara'niyenna inangngi Kristo sito lubag, sinapi'na ki Dios si,

“Bakkannino napartiya animal annino korwana
mewa'latino panggammannu. Antuweno nepabbalirak
si tolay ta damaka mangurug sikwam. 6 Gakkuruwa
ammem anggammino animala sikkulanda andino kor-
wana iwa'la'da gafu sino liwa'dera. 7 Antu gafuna, sap-
itangku si, ‘Ayawak, Dios, takesi akwangkuweno

panggammannu, a kakunneno nepetura'ngu mappeafu sikwak sino sapi'nu.' " †

8 Dandammantamino anggamma sapitannino
sinapiti Kristo a netura'mi. Ino palunguwa sinapi'na,
amme anggammi Diosino naddadaruma a newa'la'da
sikwana. Bakkannirenayino panggammanna. Kun-
nenayino sinapi'na, massiki antuweno ana sino lintiya
tuntulanda nad. 9 Kasena sinapikkappay si, "Ayawak,
Dios, takesi akwangkuweno panggammannu." Ino
nassapitanna sinoy, antuweno pangammuwantam si
nepeibbatti Diosino dadana iwawwa'la'da e nepatalina
i Kristo a mewa'lat. 10 Gafu se inangwa i Jesu Kristowe-
naya panggammani Dios, nadalusanetam sino liwat-
tam gafu sino niwa'latanna sino bagginangkepaya
ammenan mepipidwa.

11 Ino padiyera a Judyu, kadda awa natta'daggira a
mangwa sino tarabafura. Kadda awa ipipidwara a mi-
wa'lat si animal ki Dios. Udde inaya iwawwa'la'da,
awaningke damara a mari si liwatino tolayira. 12 Udde i
Kristo, namitta ke ino niwa'latanna sino baggina para
sino liwatino tolayira, e damanan si makkikiyad. Ino
pamakurug sinay, wasin inangwanan inay, nattuttud
sino padiwanani Dios sey langit, 13 e ana sinaya ag-
gataron sino pangaffutani Dios sino kakalinganera.
14 Se gafu sino namitta ke a niwa'latanna sino baggina,
nepaggaddangnga si makkikiyad amminino tolayira a
dalusanna sino liwa'da.

15 Ta'daggangkappayino Espirituwi Dios sikwatam si
gakkuruwinay, gafu sino nepetura'nga si'in si,

16 *" 'Antuyawino bawuwa itulaggu sikwara naso*
maddagguna aw,' kunni Afu Dios. 'Imulakino lintiggu
sino nakanda takesi angganda a kuruwan.' "

17 E sinapi'na kappay,

"Ammekunna dandammannino liwa'dera andino
narakkatta inangwara." ††

18 Kunna mantu, gafu se napakomaniran, awanin nad-
da mewa'lat gafu sino liwat.

Damatama Umara'ni Ki Dios Gafu Ki Kristo

19 Kunna antu, kakkolak, gafu sino ada i Jesus a neb-
ubbu sino natayanna, ammetammad maatalla sumal-
lung sino gakkuruwa agyanani Dios a meyamparig
sino Kadidiosana Kwartu. 20 Se gafu sino natayanna a
meyamparig sino napissayanino kortina a nanaldak
sino sumallungan, ‡ nangwa i Jesus si bawuwa dalana
kunnangke aggabiyag, se inaya dalan, i Jesus a ag-
gabiyag. 21 Inaya Jesus, antu kappayino paditama
awana kakunnana a mimut sikwatama kataabbalayani
Dios. 22 Kunna antu, umara'niyetammad ki Dios gafu
se gakkuruwa anggantama maddayaw sikwana anna
ammetam maddaladudwa sino kinuruddam. Se am-
mutam si nadalusanetam sino ammina liwata kun-
nangke nawarsiyanetam sino ada i Kristo e kunnangke
naunafanino baggitam si namannanga danum.
‡†23 Pattalaginarantammad sino nakantamino sapitan-
tama innanamantam. Ammetammad maddaladudwa,
se matalakki Dios e akwanneno nekarina. 24 Dan-
dammantangkappenaddino damatama akwana
makkaduduffun takesi madadaggananino agganggan-
tam andino nalawara aggangwatam. 25 Ammetam ib-
battana makkakarampatta maddayaw ki Dios a kakun-
neno akwanino korwanira, nu ammetam lud pattuyag-
gannino angnguruwino bafuluntamira, kumaral se ag-
gaammuntam si ara'niyennino puliyani Afu Jesus.

Natalanggaddetammad Sino Angnguruddam

26 Se nu naammuwantamunnino kakuruwan map-
peafu ki Kristo, e gagguriyatantangkepaya malliwata
mattalekkud sikwana, awaninna korwana mewa'lat si
makaari sino liwattam. 27 Awana korwan si taronantam
nu bakkampelangino kattalatalawa pangukumani Dios
sikwatam annino kattalatalawa afuya kasikkulanino
ammina kumontara sikwana. 28 Dandammantamino
nakwa sino ingkelanga tolaya nattalekkud sino lintiyi
Moises si'in. Nu wara tallu onnu adwa a manistigu si
gakkuruwa nalliwat, awaningke alla'da sikwana, nu
ammera lud papatayan. ‡†29 Nu kunnenoyino kasti-
guneno nattalekkud sino lintiyi Moises, kumarallingke-
payino kastiguneno tolaya mappoporay anna mat-
talekkud sino Abbingi Dios, anna mibilang si awana
balorneno adana, massiki inaya adeno mipakurug
sino netulagi Dios annino makadalus sikwana sino li-
wa'na. Ino tolaya mangwa si kunnenoy, ayoyunganna
kappayino Espirituwi Dios a manuffun sikwatam.
Nadammattingkeneno kastiguwi Dios sikwana. 30 Se
ammutamino pannakadama i Dios a nassapit si,
"Ikkanakino ana kalintiyanna a mabbalat sino mangw-
era si narakkat. Ikkanakino mangastigu sikwara a
meannung sino inangwara." Sinapi'na kappay si,
"Ikkanakino mangukum sino tolekira." ‡†31 Kunna man-
tu, gakkuruwingke a kattalatalawino mana'nga sino
kastiguwi Dios a aggabiyag si makkikiyad.

32 Dandammandonaddino inangwayu sin bawukayu
kepaya nangurug. Se massiki nadyatangkayungke,
inattammandokepay e natuyaggino angnguruddaw.
33 Nu korwan, pinadyatandakayuweno ammera nangu-
rug anna neyatataldakayu sino a'langngeno kaod-
duwana tolay. Nu korwan, massiki bakkangkayuweno
nadyatan, nesapakkayu sino bafulundawira a mady-
atan gafu se dinuffunandawira. 34 Se inalla'dawino ba-

† *Salmo 40:6-8* †† *Jeremias 31:33-34* ‡ *Ino napissayanino kortineno Templo, mabasa sino Mar. 15:38.*

‡† *Ino tunira mappeafu sino pawarsiyanino padi si ada, ana sino Exodo 29:21. Ino mappeafu sino kaunafanneno baggira, ana sino Exodo 29:4, 30:17-21, anna sino 40:30-32. Itannu kappayino nekariyi Dios a ana sino Ezekiel 36:25.* ‡‡ *Deuteronomio 17:2-7; 19:15* ‡‡† *Deuteronomio 32:35-36*

fulundawira a nabalud. E massiki inappeno ammera
nanguruwino ammina kukwayu, ammeyu nepabbu-
ruburung, nu ammekayu lud maanggam gafu se am-
muyu si aneno kura nalawara kukwayuwa mabbal-
anayun. 35 Kunnantu, ammeyu nad iboboliyeno angn-
guruddaw, se odduweno nalawara labu'daw nu matta-
laginaggayu. 36 Attammandonaddino kinadidya'daw
takesi akwandawino panggammani Dios, e nu kun-
nenoy, appandawino nalawara nekarina. 37 Se aneno
nepeturakki Dios a kunna si,
"Ammenan mabayag, e gumamwangino taronandaw,
e awana katalantananna. 38 Ino tolekira a naggaddang,
mabiyayira gafu sino angngurudda annino annala'da
sikwak. Udde nu wara mattalekkud sino angngu-
rungnga, ammek maanggam sikwana." †
39 Udde ikkanetam, ammetam mesapat sikwara a mat-
talekkud sino angngurudda a makastiguna si
makkikiyad. Se ikkanetam, natalanggaddino angngu-
ruddam, e mesalaketamma.

Ino Angnguruwa Tuntulantam

11 Iyawa angnguruddam, antuweno pattalang-
gaddantam si meyakkuruwino innanamantam
annino panguruwantam si gakkuruwa aneno am-
metam maita. 2 Kakunneno tolayira si'ina gafu sino
angngurudda, antuweno nanggammani Dios sikwara.
3 Gafu kappay sino angnguruddam, ammutam si na-
paratu ammin gafu pelang sino pannakadamaneno
sinapiti Dios. Antuweno ammutam si ammina maita,
naggabwat ammin sino ammena maita.
4 Dandammantami Abel si'in. Gafu sino angngu-
rungnga, nalawarino newa'la'na ki Dios amma sino
newa'latino kola'nga a i Cain. Gafu kappay sinaya
angngurungnga, nebilangi Dios si naggaddangnga to-
lay, e ino pangammuwantam, inanggammanneno
newa'la'na. Antu gafuna, massiki natayi Abel, oddu ke-
payino itulduna sikwatam gafu sino angngurungnga.
5 I Enoc kappay si'in, gafu sino angngurungnga, am-
mena natay, nu amme lud inappa i Dios a mesapat sik-
wana a aggabiyag. Antu gafuna, massiki inintufu'da
sito lubag, ammera nasumpalan se anen ki Dios.
Aneno nepeturakki Dios mappeafu ki Enoc a sapitanna
si maanggammi Dios sikwana liyena inappa. 6 Amme-
na dama si anggammanni Diosino massiki sanna a to-
lay nu awana angngurungnga sikwana. Se ino
manggamma umara'ni ki Dios, kuruwanna nad si
gakkuruwa ana i Dios anna kuruwanna naggappay si
nalawarino ilabu'na sikwara a manggamma mangam-
mu sikwana.
7 Massiki i Noe kappay si'in, gafu sino angngurungn-
ga, kinurungngeno sinapiti Dios sikwana mappeafu
sino kattalatalawa makwa so maddagguna aw. Massiki
awana initana si kunnenoy, kinurungnga kepay, e
nangwa si dokalla pattakayan takesi antuneno ke-
salakanda a taabbalay. Gafu sinaya angngurungnga,
nebilangi Dios si naggaddangnga tolay, udde ino bafu-
lundera a ammera nangurug, nepaitana si narakkatti-
no inangwara.
8 Tata kappayi Abraham a gafu sino angngurungnga,
inangwaneno sinapiti Dios sikwana a anawanneno
lubbunna ta umang si korwana lubagga ipaillalupatti
Dios sikwana. E ginikka'mantura Abraham, massiki
ammera inammuweno ira'bunda. 9 Gafu kappay sino
angngurungnga, inanusanna a nabbalay si tolda a
kunnangke mangili sinaya lubagga nekariyi Dios sik-
wana. Kakunna kappayino abbingnga a i Isaac, mam-
pesino afuna a i Jacob, nabbalayira kappay si tolda,
massiki nekariyi Dios si illalupattandeno lubag.
10 Inanusani Abrahamino kunnenoya agyananna, se in-
nanamanna si makiigyanna sino lubbuna inangwa i
Dios sey langit awana pakkiyaranna.
11 Gafu sino angngurungnga, neya'da i Dios sikwa-
neno pannakadama a mabbing, massiki lakayin anna
lupatta bakattinni Sara a atawana, se kinurungnga si
matalakki Dios a mangwa sino nekarina. ††12 Antu gafu-
na, massiki ammenan nad makaabbingi Abraham se
lakayin, inodduweno gakagakanera. Ammena mabi-
langino kaodduweno gakagakanera, se kunnangke
kaodduweno bitunira sey langit onnu ino kaodduweno
adat sino dappi'na bebay.
13 Amminirenaya tolay, nanguruwira kepay ki Dios
makkiyad sino natayanda. Massiki ammera inappa
sino kabiyaddeno nekariyi Dios sikwara, kunnangke
aggadipatandeno meya'dana sikwara, e maanggam-
mira. Aggaammunda si bakkan yawa lubaggino
gakkuruwa lubbunda, nu bakkanna mangiliyera lubbe-
lang sitaw. 14 Ino tolayira a kunnenoyino dandamman-
da, ipakaammura si aneno angganda a umangngan, a
antuweno gakkuruwa lubbunda. 15 Bakkannino lub-
buna inanawandeno dandammanda, se nu kunna
naddinoy, damara nadda muli sinay. 16 Udde bakkanna
antuwenayino aggadandammanda, nu ammera lud
aggadandammannino kalawarana lubbuna ana sey
langit. Gafu se kunnenoy, ammena maatallani Dios
sino pingngananda sikwana si Diosda. E ammutam si
gakkuruwenay, se aneno nedadanna a lubbunda sey
langit.
17,18 Dandammantamino angnguruwa nepaita i Abra-
ham sin nanalodawani Dios sikwana. Gafu sino angn-
gurungnga, nedadanna a papatayanino tata ke a ab-
bingnga a i Isaac ‡ a mewa'la'na ki Dios, massiki

† *Habakuk 2:3-4 Itannu kappay sino Rom. 1:17 anna sino Gal. 3:11.*

†† *Ino tata kappaya anggamma sapitan sino dami'na Griego: I Sara kappaya atawa i Abraham, lupat anna bakattin, udde gafu sino angngurungnga, neya'da i Diosino pannakadama a mabussit, se kinurungnga si matalakki Dios a mangwa sino nekarina.* ‡ *Agyani-*

nekariyi Dios si i Isaacino paggabwatanino gakagakanera. 19 Se ino nakammi Abraham, aneno pannakadama i Dios a mappaangngangoli ki Isaac nu matay. E kunnangke gakkuruwa nepangngangolina, se nu amme inallangngani Diosi Abraham sin pamapatayanna nad sikwana, neyakkurungnga nadda pinapatay.

20 I Isaac kappay, kinurungnga si akwani Diosino nekarina, e gafu sinaya angngurungnga, sinapi'na sino ana'ngera a da Jacob anni Esau si duffunanira i Dios naso maddagguna aw.

21 Kunna kappayi Jacob, nepaita si kunnenoy kappayino angngurungnga, se sin ara'niyenna matay, sinapi'na sino adwera a afuna a abbingi Jose si nalawarino iya'da i Dios sikwara. E naddu'mug sino tokunna a naddayaw ki Dios.

22 I Jose kappay, gafu sino angngurungnga, sin liyena kepaya matay, sinapi'na si madatangngeno umanawanino bafulunnera a gakagaka i Israel sey Egipto, e netunna si iyangkalinda naddino tulangngera nu umanawira takesi itananda sino lubbuna umangnganda.

23 Ino mapparanakira i Moises, ana kappayino angngurudda, e antuweno ammera nattalawa amme manuntul sino lintiyino ari sey Egipto a papatayanda naddino kalu'bita lalaki, e wasin neyanaki Moises, netawura si talluwa dakkag, se naitara si kaanggammino kalu'bit.

24 Ana kappayino angnguruwi Moises sin dokallin, se ammena anggamma nebilang si abbingino nanifi sikwana a ino bafaya abbingi Faraon a ari sey Egipto. 25 Ino nalawad sino nakamma, mesapat sino tolayira i Dios, massiki madidyatanira, amma sino makilanggak sino balayino ariya ammena mangurug, se ammuna si malana matta'luwat inaya langgak. 26 Se ino dinandamma, nalawarino madidyatan anna maayoyungan gafu se innanamanneno piniliyi Dios a matturay so maddagguna aw amma sino appanna amminino kinaba'nangngino Egiptowera, se kunnangke aggadipatanneno ipalabuti Dios sikwana sey langit.

27 Gafu kappay sino angnguruwi Moises, inanaw sey Egipto, udde bakkanna gafu se mattalaw sino bungutino ari. Massiki madyatan, ammena nakkafuyino angngurungnga, se kunnangke aggitanna i Dios a ammena maita. 28 Gafu se kinurungngeno sinapiti Dios sikwana, netulduna sino bafulunnera a gakagaka i Israelino akwanda nad sino fiyesta a ngananda si La'wutan. Sinapi'na sikwara si mamartiyera nad si karnero ta iwarsireno adana sino idangngeno kayatanino bafalerera, takesi nanu gumamwangino anghela mamapatay sino pappalunguwera a abbing sey Egipto, la'wutannaneno bafalayira a nawarsiyan si ada takesi awana matay sikwara a gakagaka i Israel.

29 Gafu sino angnguruwino gakagakera i Israel, dinammandeno bebaya mingngan si Nalibaga a kunnangke nallakarira si namma a lubag. Udde wasin kinakkapanino Egiptowera a dumaddag sikwara a naddammang, nalimattira ammin.

30 Gafu kappay sino angngurudda ki Dios, naduduwino ata'nanga tupinga nelebad sino lubbuna Jerico sin nasinduwerana nalallebad si pituwa aw.

31 Sinaya lubbun, agyanino bafaya mingngan si Rahab a milallaku sino kinabafena. Udde gafu sino angngurungnga ki Dios, nepadilo'neno dinundunira i Josue a mallakkap sino lubbunna anna dinuffunannera. Antu gafuna, ammena nesapat sino pamapatayanda sino kalubbunannera a ammena manggamma mangurug ki Dios.

32 Dagganangku kepenaddino mistoriya mappeafu sino angnguruwino gagginafutamira si'in. Udde ammek mabalin yo turakku nu itulduk amminino mappeafu sikwara Gideon, Barac, Samson, Jefte, David, Samuel, andino gumalabbunira. 33 Odduweno inangwara gafu sino angngurudda ki Dios. Nangaffutino korwan sikwara sino nakiyubattanda si korwana lulubbun. Ino korwanira pay, natturayira si naggaddang, e inappareno nekariyi Dios. Ino kappay korwanira, nepisandeno wangitino layonira takesi ammerera ansan. 34 Ino korwanira, ammera nalussuk massiki netakkuddera sino natuyagga afuy. Ino korwanira pay, nalli'wera sino mamapatayira nad sikwara. Nakafuyino korwanira, udde nepattuyaggira i Dios. Ino korwanira kappay, naturirira a inang nakiyubat, e nepabbukaldeno sindaluwera a naggabwat si korwana lubbuna nakiyubat sikwara. 35 Agyangkappayino bafabbayira a nepangngangoliyi Diosino abbindera.

Udde agyangkappayino korwanira a nadyatan kiyad si natayira, se inammera a sinalekkuranino angngurudda ta mawayanira nad. Se ino innanamanda, ino kalalawarana biyag sey langit nu mangngangoliyera sinay. 36 Ino korwanira kappay, nelopalope'dera e siniwa'wattandera. Ino kappay korwanira, kinawarandera e binaluddera. 37 Ana kappayino ilapalappaddera kiyad si natayira. Ino kappay korwanira, gina'bundeno baggira si ragadi, e ino korwanira, pinapaterera si saset. Nepaanoreno korwanira sino lubbunda e pinadyatandera, antuweno kakallakkirangke. Nabbarawasiyera si gaddangnga galding anna karnero, 38 e nalalitira pelang sino kalolowat anna sino kakuluran, a nagyan si agweb anna si abbu'na lubag. Udde ino kakuruwanna, ammena meannungino kasittolerera a mebulun sikwara.

39 Amminirenaya tolay, dinayawira i Dios gafu sino angngurudda, udde ammena neyakkurug sino tiyemporeno nekarina. 40 Se aneno kura nalawara dinan-

no korwanira a abbinda Abraham, udde mebilangi Isaac si tatatata ke a abbing, se antu pelangino neyanak si keyakkuruwanino nekariyi Dios. Itannu kappay sino Rom. 9:7-9.

damma a ammena meyakkuruwino nekarina sikwara makkiyad si mesapatetam takesi magagarindanetama mappa sino kalawarana nekarina.

Tulduwandetami Dios A Amatam

12 Ikkanetam sito ingkein, meyampariyetam si makiparesa a buyanino amminira a natuyaggino angngurudda si'in. Antu gafuna, tuntulantammaddino aggangweno makiparesa ta ariyantamino massiki sanna a manalantan sikwatam, mampesino liwata kunnangke mifuwad sikwatam. Ituluytammadda malayaw sino papparesana netulduwi Dios sikwatama 2 pittatantammaddino nakantam ki Jesus, se antuweno gafuneno nanguruwantam annino salinunu'neno nanguruwantam. Neyattammeno nelansanna sino krus anna nepansi'neno niyatatallanda sikwana gafu se aggadandammanneno pallanggakanna nanu masinduweno nepakwa i Dios sikwana. E sito ingkein, anenna aggatuttud sino padiwanani Dios sey langita matturay.

3 Dandammandonaddino inangwa i Jesus a niyattam sino nappelalota nangontaranino minalliwatira sikwana, takesi ammekayu makkafuy anna matappag sino angngurudda w. 4 Se massiki madyatangkayuwa mammay sino narakkat, awangkepay natay sikwayu gafu sinoy. 5 Ma, nakalyawandokaddino sinapiti Dios sikwayuwa abbingnga? Se anggamma pattuyaggannino nakandaw sino sinapi'na si,

"Ikka a abbingku, dingngaggannu nad nu tulduwandaka i Afu Dios, e ammeka madismaya nu allangngandaka. 6 Se allangngani Diosino ammina iiddukanna, e siwa'wattanna ammina ibilangnga si abbingnga." †
7 Kunna antu, ibilandonaddino dya'daw si aggallangngi Dios sikwayu e attammandaw, se antuweno pangammuwandaw si ibilandakayuwi Dios si abbingnga. Se wara kad abbing si amme allangnganino amana? 8 Se nu ammerakayu allangngani Dios a kunneno akwanna sino ammina abbingnga, anggamma sapitan si bakkanna abbindakayu, e kunnangke tangananino amayu. 9 Ino amatamira sito lubag, inallangngandetam, e neyataltamira gafu sinaya inangwara. Kumaralla mappeturayetammad ki Dios a Amatam sey langit, se nu kunnenayino akwantam, mabiyayetam si makkikiyad. 10 Inallangngandetamino amatamira sito lubag si bisampelanga aw sin kabbintam, e inangwara pelangino ammuran si pallawarantam. Ammenangke kun ki Dios, se gakkuruwa ammuneno pallawarantam, e allangngandetam takesi mekunnetam sikwana a nadiosan. 11 Gakkuruwa ammetam maanggam nu mada'ngeno pallangnganna sikwatam, se malow, udde nu massi'lutin e matulduwanetam sinay, mallawarinnino aggangwatam anna massiyanakkinnino nakantam.

Kattalatalawino Mattalekkud Ki Dios

12 Kunna antu, massiki odduweno dyata lawumandaw, ammeyu nad madismaya sino angngurudda w. Pattuyaggandonaddino nakandaw. 13 Mattalaginaggayu nadda mangwa si nalawad, takesi ino bafulundawira a nakafuyino angngurudda, ammera mibbat, nu ammera lud mattuyag.

14 Ino aggangwayu nad, nalawarino akkebulundaw si ammina tolay nu damana, anna akwandopelangino panggammani Dios. Se awana mesapat ki Dios nu ammena akwanino panggammanna.
15 Makkaimaimukkayu takesi awan sikwayuwa mattalekkud sino allakki Dios, se ino tolaya mangwa si kunnenoy, meyamparig si mula a napetino bungana, e nu purayandawa mattufu, odduwa mapetana malamitan sino liwa'na. 16 Itandokappay si awan sikwayuwa makidurug sino bakkanna atawana, anna awan sikwayuwa manuntul ki Esau si'ina ammena nekalowi Dios. Se i Esau, netalya'na si taakkananino kalintiyanna a palunguwa abbing. ††17 Ammutam si wasin nasinduwenay, neboboliyi Esauwino inangwana, se anggamma si bindisiyonanino amana si meannung sikwana a palunguwa abbing. Udde massiki nappekakallakka mattangit, ammenan dama, se awana damana a ipatali sino salinu'nu'neno inangwana.

18 Ammetammad matappagga mangurug ki Dios, se nalawarino bawuwa netulangnga sikwatam amma sino dadana netulangnga sino gagginafutamira si'in. Se sin naddayawira ki Dios, inara'niyandeno maitara a kulura Sinai a gumigillayab. Kattalatalawino kinakkapanda a lammuk anna natuyagga bayabbag. 19 Diningngadda kappayino natuyagga tangguyub andino kattalatalawa damiti Dios. Wasin diningngaddenay, nakatalawiran e nakiggimallakkira si ibbattanneno sapitanna. 20 Se ammera makattam sino sinapi'na si, "Ammekayu umara'ni sito kulud, se nu wara mani'dun sitaw, massiki animal, malappangngad kiyad si matay." ‡21 Gafu se gakkuruwa kattalatalawino initara anna diningngadda, massiki i Moises, sinapi'na si, "Mayya'yakkakun sito talok." ‡†

22 Udde tangananin sikwatam sito ingkein, se nu maddayawetam ki Dios, kunnangke ara'niyantamino kulura Sion a agyananino bawuwa lubbunna Jerusalem sey langit. Ino anggamma sapitan, umara'niyetam sino agyanani Dios a aggabiyag si makkikiyad. Antu kappayino agyananino parifurifuwera a anghelnera a malallanggakira a maddayaw sik-

† *Proverbio 3:11-12*

†† *Ino istoriya mappeafu sino inangwa i Esau, ana sino Genesis 25:27-34 anna 27:30-40.* ‡ *Exodo 19:12-13* ‡† *Deuteronomio 9:19*

wana. 23 Nesapatetam sino amminira a ibilangi Dios si
palunguwa abbingnga a antuweno bafuluntamira a
manguruwa neturakkino nganda sey langit, mam-
pesino kararuweno naggaddangngira a tolay si'ina
nepabbaliyi Dios si tolena a awaninna liwa'da.
Inara'niyetam ammin ki Dios a mangukum si ammina
tolay, 24 anna ki Jesus a mangita'dag sino bawuwa ne-
tulagi Dios sikwatam. Kunnangke nawarsiyanetam
sino adana sin nadalusanino liwattam. Man-
nakadameno adana amma sino ada i Abel si'in, se ino
ada i Abel, kunnangke arangnganna si mabbalatti
Dios, udde mapakomanetam gafu sino ada i Jesus. †
25 Palanandaw takesi dingngaggandawino sinapiti
Dios. Se nu kinastiguwi Diosino gagginafutamira si'ina
ammera nangurug sino nepetulduna ki Moises, ku-
marallin nanu ammetam kuruwannino nepesapi'na
sino Abbingnga a naggabwat sey langit. 26 Se sin nad-
damiti Dios si'in sey Sinai, nagguyaddino lubag. Udde
aneno sinapi'na a ammena kepay neyakkuruwa kunna
si, “Ipidwa'nga a guyaddan yo lubag, udde bakkam-
pelangnga sito lubag, nu ammena lud ammina ana
sey langit.” ††27 Ino nassapitanna si ipidwana a guyad-
dan yo lubag, anggamma sapitan si maari amminino
pinaratuna a dama a maguyad, takesi ino pelang mab-
balanayunino mabattang.
28 Gafu se nesapatetam sino patturayani Dios a am-
mena maari si makkikiyad, mappasalamatetammad
sikwana. Gafu se patiyantam anna ammetam
kalyawanino pannakadamana, dayawantammad sino
addayawa panggammanna. 29 Se ino Dios a dayawan-
tam, nu mangastigu, meyamparig si afuya sikkulan-
neno ammin.

Ino Akwannaddino Manguruwira A Mappaanggam Ki Dios

13 Ituluydonadda makkaaanggamma kunnangke
makkakarolakkayu. 2 Minappadilokkayu nad si
korwana tolay, massiki ammeyuwera ammu, se
agyanin nappadilotira sino ngananda si kasittolerera,
gampade anghelira karud. 3 Duffunandonaddino bafu-
lundawira a nabalud, anna allakkandawira a kun-
nangke nabaluggayu pay. Kunna kappay sino nady-
atanira, allakkandawira a kunnangke nadyatangkayu
pay.
4 Patiyandonaddino natawandaw takesi ammeyu
darallannino akkatafaleyu, se kastiguni Dios amminira
a makibulun onnu mangayoyung si bakkanna
atawara.
5 Ammekayu nad naingap si pirak, nu ammeyu lud
manggam sino ana sikwayu, se sinapiti Dios si, “Am-
metakayuna anawan, ammetakayu kena purayan.”
‡6 Gafu so kunnenoy, ammetammad maatalla massapit
si,
“I Diosino manuffun sikwak, e ammek mattalaw, mas-
siki sanneno akwanna tolay sikwak.” ‡†
7 Dandammandonaddino nangifuyutira sikwayu si'i-
na nanuldu sikwayu sino sapiti Dios. Dandammandaw-
ino nalawara tupa'ngeno biyadda takesi tuntulandaw-
ino angngurudda. 8 Se i Jesu Kristo, ammena
mangkakwa, se ino nakamma si'in, kunna kappay sito
ingkein, e kunna kappena si makkikiyad. 9 Itandonad
takesi ammekayu matutunggungana manuntul si tan-
ganana tuldu. Se ino mappatuyag sino angngurud-
damino angngikallakki Dios sikwatam, bakkannino pa-
nuntulantam sino tutunino tolayira mappeafu sino
maakkan. Ino nanuntulira sino kunnenoya tun, awan-
ingke a neduffunna sikwara.
10 Ikkanetama mangurug ki Jesus, ino natayanna
sino krusino napakomanneno liwattam. Udde ino to-
layira a miwa'lakkepay si animala manuntul sino lintiyi
Moises, ammera dama a mesapat sino duffunna sik-
watam. 11 Awana kalintiyanda a mesapat sinay, se
massiki gafu sino lintiyi Moises, ammera akkanannino
animala mewa'lat para sino liwat. Se ino animala ma-
parti, itallungino afafuna padiyeno adana sino Ka-
didiosana Kwartu ta iwa'la'na ki Dios para sino liwat,
udde ino baggira, iyanda sino lasinneno lubbun ta
masikkulan. 12 Kunnenoyino amparingngeno nakwa ki
Jesus, se natay sino lasinneno lubbun, takesi madalu-
sanino tolayira sino liwa'da gafu sino adana. 13 Kunna
antu, umangngetam sikwana sino lasinneno lubbun,
ino anggamma sapitan, ibbattantamino dadana ag-
gangwatama Judyu, massiki madyatanetam anna
melopalopetetama kunna kappay sikwana. 14 Se
bakkan sito lubaggino pagyanantam si makkikiyad, nu
ammetam lud aggataronanino pagyanantamma sey
langit so maddagguna aw.
15 Gafu ki Jesus, kanayunetammadda maddayaw ki
Dios anna mappasalamat sikwana a Afutam a kun-
nangke antuweno iwa'lattam sikwana. 16 Am-
metangkappenad matappagga mangwa si nalawad
sino bafuluntamira anna manuffun sino mawira si duf-
fun, se antu kappayino mallanga iwa'lattama
panggammani Dios.
17 Kuruwandonaddino mangifuyutira sikwayu e map-
peturekayu sikwara, se ireno piniliyi Dios a mimut sino
angnguruddaw. Nalawarino aggimu'da sikwayu se
ammura si sombatandana ki Dios nu ansanneno an-
nuldura sikwayu. Antuweno kuruwandawira nad, take-
si maanggammira a mangwa sino tarabafura. Se nu
ammeyuwera kuruwan, malowino nakanda, e
ikkayuweno maawanan si duffun.

† *Genesis 4:10* †† *Haggeo 2:6*

‡ *Deuteronomio 31:6,8; Josue 1:5* ‡† *Salmo 118:6*

18 Ikarakararandakami ki Dios, se awana ammumi si
narakkatta inangwami, e kanayuna anggammiya
mangwa si nalawad. 19 E anggangkungke si ikarara-
dak takesi malanaka muli sikwayu sitan.

Ino Namindisiyonanna Sikwara

20,21 I Dios a mappasiyanak si nakam, a'dandakayu
nad si ammina awandawa mangwa sino panggam-
manna, anna gafu ki Jesu Kristo, pabbalindakayu nad
si tolaya manggamma mangwa sino panggammanna.
I Diosino nappaangngangoli ki Jesus a Afutama mimut
sikwatama kunnangke Pastonerowa mimut sino
karneronera. Gafu sino natayanna, neyafuneno
bawuwa tulagi Dios a awana pakkiyaranna. Antu gafu-
na, madayonaddi Jesu Kristo si makkikiyad.

Ino Ambu'neno Turak

22 Kakkolakku, allakkanda'ngad ta dingngaggandaw
yo neturakkuwa mappatuyag sino nakandaw, se am-
mena kena ata'nang. 23 Anggangkuwa ipakaammu sik-
wayuwa nepalawandani Timoteo a kolattam sino ab-
baluran. Nu malana umang sitaw, ibulungku nanu
umangngak sitan.
24 Itulduyu sino ammina mangifuyut sikwayu si ag-
gadandammammiyera, e massiki ino amminira a man-
gurug sitan, aggadandammammiyera kappay. Ino ba-
fuluntamira a manguruwa naggabwat sey Italia, sapi-
tanda pay si aggadandammandakayu.
25 Allakkandakayu nad ammini Dios.

Santiago

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Pabloweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Santiago a masserbi ki Dios anna ki Afu Jesu Kristo. Antuyawino turakku sikwayuwa Judyu a mangurug ki Kristo a magyan sino palulubbun sito lubag. Nalawaggayu penad.

Ino Angngurug Annino Kinalaing

2 Kakkolakku si angngurug, nu odduweno lawumandawa dyat, maanggangkayungke nad, 3 se ammuyu si ino kadalodawanino angnguruddaw, antuweno mappatuyag sino angnguruddaw takesi natalanggad.
†4 Natalanggannad mantuweno angnguruddaw ta ammeyu ibbattan, se ino ketupakkannenay, mallalawarino aggangwayu makkiyad si awaningke a pakkuranganna.
5 Udde nu wara sikwayuwa amme makaammu sino anggammi Dios si akwanna, marangngad ki Dios si laingnga ta maa'dan. Se maanggammi Dios a manga'da sino ammina tolaya marang sikwana, e ammenera atallan. 6 Udde ino marang, kuruwanna nad si iya'da i Diosino arangnganna a ammena maddaladudwa, se ino maddaladudwa, kakunneno palung sino bebaya ingkelamangino kedaluyakanna gafu sino leled. 7 Ino tolaya kunnenay, ammena nad innanaman si wara iya'da i Dios sikwana, 8 se makkalindadweno nakamma, e ammena natalanggad sino ammina akwanna.

Ino Pobiriyera Andino Bafa'nangngira

9 Ikkayuwa pobiriya kakkolak, maanggangkayu nad, se napatiggayu sino angngita i Dios. 10 Ikkayu paya bafa'nang, maanggangkayu kappenad gafu se awana patingngeno kinaba'nandaw sino angngita i Dios. Se ino ba'nang, kakunnaneno lappawa malana malelay.
11 Se nu mattaggatino sinag e napatuwengkein, malelayiranino mula e madara'nino lappora e awaninnino lawadda. Kunna peneno makwa sino ba'nangnga tolay, mada'nganeno katayanna, e anawanneno kinaba'nangnga.

† *Itannu kappay sino Rom. 5:3-4 anna sino 1 Ped. 1:6-7.*

Ino Kadyatan Andino Katutunggungan

12 Nagasatino tolaya natalanggadda mangurug ki
Dios, massiki nu madyadyatan, se nu maita i Dios si
natalanggaddino angngurungnga, appannaneno
labuta nekariyi Dios sino manggammira sikwana a an-
tuweno biyaya mannayun. 13 Nu wara pay sikwayuwa
matutunggungana malliwat gafu sino kadidya'na, am-
mena nad sapitan si i Diosino manutunggung sik-
wana, se i Dios, ammena matutunggungana malliwat,
e ammena kappay manutunggung si massiki sanna a
tolay. 14 Se ino katutunggunganino tolay, maggabwat
sino narakkatta panggammanino bagginangkepay.
15 E nu ponurannenaya panggammanino baggina, an-
tuweno palliwatanna, e ino ketupakkanneno liwa'na,
antuweno kekatwayanna ki Dios si makkikiyad.
16 Kunnantu, ikkayuwa kakkolaka iiddukangku, am-
meyu nad balabaliyanino baggiyungkepaya massapit
si i Diosino manutunggung sikwayu, 17 se i Dios sey
langit, antuweno paggabwatanino ammina fustu anna
nalawad. Antu kappayino namaratu sino amminira a
sirwat sey langit, udde massiki nu maangkakwera,
amme maangkakwa i Dios. 18 Gafu se antuweno urena,
nepabbaliretam si abbingnga gafu sino nanguruwan-
tam sino kakuruwana tuldu, takesi ikkanetamino kap-
atiyan sino ammina pinaratuna.

Ino Paningngaggan Andino Panguruwan Sino Sapiti Dios

19 Dandammandaw yaw, kakkolaka iiddukangku.
Maddadanetammadda maddingngag, e palanantam-
maddino addamittam. Ammetammad naladda a mab-
bungut, 20 se ino bungu'na tolay, ammena mefuyut
sino naggaddangnga panggammani Dios. 21 Ibbattan-
donad mantuweno ammina narakkatta aggangwayu
andino narakkatta ana sino nakandaw, e natulukkayu
ki Dios takesi akwandawino sapi'na a diningngaddaw,
a antuweno makadama a mangisalak sikwayu.
22 Ammeyu nabbelang dingngaggannino sapiti Dios,
nu ammeyu kappelud tuntulan, se nu dingngaggan-
dopelanga ammeyu tuntulan, balabaliyandawino bag-
giyungkepay. 23 Se ino maningngag sino sapiti Dios e
ammena tuntulan, mekunna sino tolaya sarmingan-
neno mutungnga e itanneno gakkuruwa kakunnana,
24 e nu anawanneno sarming, makalyawannanino ini-
tana. 25 Udde ino tolaya aggadandam anna manuntul
sino nalawara lintiyi Dios a mangipawaya si tolay, an-
tuweno duffunani Dios sino ammina akwanna, se am-
mena pelang diningngag e kalyawannan.
26 Nu wara massapit si akwanna amminino
panggammani Dios, gampade awampelanga tulatu-
langngeno bifingnga, balabaliyannangkepayino bagg-
na, e awana ketupakkanneno akwanna. 27 Se ino ibi-
langi Dios a Ama si gakkuruwa mangwa sino
panggammanna a awana kabalawanna, ino tolaya
manuffun sino ulilera andino bafaluwera nu mady-
atanira, e ammena tuntulannino narakkatta aggang-
weno tolayira sito lubag.

Ammetammad Mappaduma Si Massiki Sanna A Tolay

2 Kakkolakku, nu manguruggayu sino madan-
dayawa Afutama i Afu Jesu Kristo, ammekayu nad
mappaduma si massiki sanna a tolay. 2 Gangngariyan
ta wara gumamwang sino pakkakarampattandaw si
ba'nangnga nabbarawasi si nalawad anna nas-
sakkalang si bulawan, e wara kappay pobiri si gu-
mamwanga garume'metino barawasina, 3 e sapitan-
daw sino ba'nang si, “Umangka taw ta mattuttugga
sito nalawara pattutturan,” udde sapitandokappay
sino pobiri si, “Massiki nu matta'dagga tan onnu mat-
tuttugga sitan dattan,” 4 nu kunnenoyino akwandaw,
narakkattino dinandandaw, se padumandawino tata
gafu sino kinaba'nangnga.
5 Dandammandaw yaw, kakkolak. Ino pobiriyera sino
angngiteno tolayira sito lubag, ireno piniliyi Dios a
mabbali si ba'nang si angngurug anna ireno mesapat
sino patturayana nekarina sikwara a manggam sik-
wana. 6 Udde iyatataldawimmangke ino pobiriyera. In-
ya kaddino mangilopalopet anna midarum sikwayu nu
bakkannino bafa'nangngira? 7 Bakkannira kaggappayi-
no makasapasapit si narakkat mappeafu ki Jesu Kristo
a antuweno Afutam?
8 Aneno napatiya lintiyi Dios a nepetura'nga si'in a
kunna si, “Anggammannu naddino kasittolema kunna
payino agganggammu sino baggim.” † Nu tuntulan-
daw inaya lintig, nalawaringke ino akwandaw. 9 Udde
nu ammeyu pakkakarunnanino agganggandaw sino
kasittoleyu, nu ammeyu lud padumanino bafa'nangn-
gira, malliwakkayu se kontarandaw inaya lintiyi Dios.
10 Se nu wara makkontara si massiki tata sino lintiyira i
Dios, ibilangi Dios si nalliwat, massiki tuntulanna am-
mina korwana lintingnga. 11 Se i Dios a nassapit si “Am-
meka makibulun,” antu kappayino nassapit si, “Amme-
ka mamapatay.” †† Antu gafuna, massiki ammekayu
makibulun, nu mamapatekayu, kontarandaw amminino lintig.
12 Kunnantu, palanantammad amminino sapitantam
annino akwantam, se ukumandetamma i Dios gafu
sino lintiya mangipawaya sikwatam si liwat. 13 Se ino
tolaya awana alla'nga sino kasittolena, amme pena al-
lakkanni Dios naso pangukumanna. Udde ino tolaya
minangkallak, ammena nad mattalaw sino pangukumanna.

† *Levitico 19:18* †† *Exodo 20:13-14; Deuteronomio 5:17-18*

Ino Angngurug Andino Nalawara Aggangwa

14 Kakkolakku, nu wara massapit si mangurug ki Jesu
Kristo, gampade ammena ipaita sino aggangwana,
sanna kaddino serbina? Damana kadda mesalakan ga-
fu sino kunnenaya angngurug? 15 Gangngariyan ta
wara kola'daw si angnguruwa kurangino barawasina
anna awana akkananna, 16 e wara sikwayuwa massapit
sikwana si, “Ammeka maddararan, maa'dangka nad si
barawasim e oddu naddino akkanannu,” gampade
awana iya'dana sino awanna, wara kad mantu ser-
binenaya sinapi'na? 17 Kunna kappayino angngurug,
nu sapippelanga ammena maita sino aggangwatam,
awangkappay serbina.

18 Udde wara nakuy manombata massapit si, “Ino
tata tolay, nalawarino akwanna sino kasittolena, udde
ino tata pay, aneno angngurungnga ki Dios.” Nu wara
massapit si kunnenay, kunnayawino itabbaggu. “Nu
awana nalawara aggangwam, ammem mepaita si
gakkuruwino angngurungngu, udde nu ikkanak, ipait-
eno nalawara aggangwak sino kasittolek si gakku-
ruwino angnguruggu ki Dios.” 19 Sapitannu si mangu-
rugga si tata ke ino Dios, e nalawad yan. Udde massiki
ino dimonyuwera, kuruwanda pay, e mayya'yakkira
sino talora se ammura si kastigunnerana. 20 Pangabab-
ulangka a tolay! Maawag kepekad si wara pamakurug-
gu si awana serbineno angngurug nu ammena mepai-
ta sino nalawara aggangwa? 21 Dandammannu naddi
Abraham a gagginafutam si'in. Nebilangi Dios si nag-
gaddang gafu sino nangwanna sino sinapiti Dios sin
nitappatanna sino abbingnga a i Isaac sino assikkulan
ta iwa'la'na ki Dios. †22 Maammuwannu sinay si nag-
gindanino angngurungnga annino inangwana. Inaya
inangwana, nepaitana si gakkuruwino angngurungn-
ga. 23 E neyakkuruwino neturakka sapiti Dios a kunna
si, “Kinuruwi Abrahamino sinapiti Dios, e antuweno ni-
bilangani Dios sikwana si naggaddang.” †† Antu kap-
payino nanganani Abraham si buluni Dios. ‡24 Kunnan-
tu, antuweno pangammuwantam si ibilangi Dios si
naggaddangngino tolay gafu sino aggangwana,
bakkampelanga gafu sino angngurungnga.

25 Kunna kappayi Rahab si'ina madakkuta bafay.
Nebilang kappayi Dios si naggaddang gafu sino
nalawara inangwana sino dinundunira i Josue. Se
nepatallungngera sino balena e nefuyu'nera si tan-
ganana dalan ta ammerera mapapatay sino anawan-
da.

26 Nu awana anga'neno baggina tolay, awana
serbina, natayin. Kunna kappayino angngurungnga
tolay nu awana nalawad si aggangwana, awana
serbina e kunnangke natay.

† *Nu anggammuwa basanino tubbunna yawa istoriya, itannu sino Genesis 22.* †† *Genesis 15:6 Itannu kappay sino Rom. 4:3.* ‡ *2 Cronicas 20:7; Isaias 41:8*

Ino Dilana Tolay

3 Kakkolakku, nalawad nu awana oddu sikwayuwa
manggamma manuldu sino manguruwira, se am-
muyu si nadamma'neno kastigumiya manuldu nu
matamakami amma sino matulduwanira. 2 Ammineta-
ma tolay, mamipidyetama matama, kumaral sino ass-
apitantam. Udde tantaro nu wara tolay si makafuwad
sino dilana takesi awana katamanna sino sapitanna,
awaningke nadda palliwatanna, se ammuna a fuwad-
danino ammina baggina. 3 Gangngariyan, nu gosalan-
tamino wangi'na kabayu takesi kuruwandetam,
damatama ifuyut sino anggantama angan. 4 Kunna
kappayino bafor, massiki nu dokal anna natuyaggino
bayabbagga mitu'yud, mefuyukkappay sino anggam-
mino mammanehuwa angan gafu sino kunnangke
paluwa sino likunna, massiki bibissang pelang. 5 Kun-
na kappay inayino dilana tolay, se massiki bibissang,
dokal kappayino pannakadamana.

Dandammantamino akwanna afuy. Massiki bibis-
sang sino gafuna, dokallino karayamanna. 6 Antu kap-
payino keampariyanino dilatam, se ino dilatam, kun-
nangke afuya awana ammena darallan. Antuweno
paggabwatanino palliwatanino baggitam, e antu kap-
payino mapparakkat sino ammina kabibiyaddam, se i
Satanas lurino paggabwatanino kinarakka'neno di-
latam.

7 Ino tolayira, damara a mappawam si ammina ana
sito lubag, se gakkuruwa aneno tolayira a nappawam
sino sumaronira a animal andino mammanukira andi-
no amminira a makkure'gawang, massiki ino anera
sino bebay. 8 Udde awangkepaya tolaya nappanakam
sino dilana, se ino dila, kunnangke nagita, e kanayuna
nadadana massapit si narakkat. 9 Antuweno usaranta-
ma maddayaw ki Afu Dios a Amatam, udde antu kap-
payino usarantama massapit si narakkat sino kasitto-
letam, massiki pinaratuwera i Dios a kakunnana.
10 Massiki tateno wangittam, madweno sapitanna, se
nu korwan, dayawantami Dios, udde nu korwan,
narakkattino sapitantam sino kasittoletam. Kakko-
lakku, ammenera nad inoy. 11 Awana bitufuta miyabw-
al si nalawad anna napeta danum. 12 Awangkappay
kayuwa igosa mammunga si olibo, e kunna kappayino
ubas, ammena mammunga si igos. Ammetam
makaappa si nalawara danum sino bebay. Antuweno
ammutamun si ammena nad mallawan sino tata a
wangitino narakkat anna nalawad.

Ino Kinalainga Maggabwat Ki Dios

13 Nu wara sikwayuwa nadandam anna man-
nakaawat, ipaitana nad sino nalawara aggangwana
andino kinanakamma a maggabwat sino kinalaingn-
ga. 14 Udde nu umillikayu anna aggadandamman-

dopelangino pallawaranino baggiyungkepay, ammeyu nad isangeletino kinalaindaw, se nu kunnenayino akwandaw, kontarandawino kakuruwan. 15 Ino kunnenaya kinalaing, ammena naggabwat ki Dios sey langit, nu ammena lud naggabwat sino tolayira sito lubag, se ammena nekunna sino nakammi Dios, nu ammena lud nekunna ki Satanas. 16 Se massiki sannera a tolaya umilli anna aggadandam pelang sino pallawarandangkepay, kungkulanda kappayino abbafarulunda anna oddu kappayino akwanda a narakkat.
17 Udde ino tolaya aneno kinalaingnga a naggabwat ki Dios, passiya nalawarino dandammanna, nalawarino akkibulunna, nannakam, ammena ipatutino panggammanna, minangkallak, minadduffun, awana padumanna sino bafulunnera, anna ammena massalasangkun.
18 E ino tolaya nalawarino akkibulunna e lawaranneno abbafarulunino korwanira, kunnangke nammula si kinainggud, e ino ibungana, ino biyaya mappaanggam ki Dios.

Ino Gafuneno Attatarukki

4 Sanna kaddino gafuneno pakkakwandaw andino pattatarukkiyandaw? Ammena kad naggabwat sino oodduwa panggammandawa mangungkul sino nalawara nakandaw? 2 Aneno kabbatandawa appan, udde ammekayu makaappa. Antu gafuna, anggandawa mamapatay kesi maappayu. Umillikayu kappay se ammekayu makaappa, antuweno pakkakwandaw anna pattatarukkiyandaw. Udde ino gafuna a ammekayu makaappa sino anggandaw, ammeyu arangngan ki Dios. 3 Udde massiki nu arangngandaw, ammena kappay iya'da sikwayu, se narakkattino gakkaddawa marang, se usarandopelang a pappaanggam sino baggiyu.
4 Ammekayungke matalak se ammeyu iyatalli Dios! Ammeyu kad ammu si nu aanggandawino ana sito lubag, kontarandawi Dios? Se ino tolaya tuntulanna pelangino panggammanino baggina sito lubagga bakkannino urayi Dios, pabbalinneno baggina si kalinga i Dios. 5 Ammeyu sapitan si awana serbineno nepeturakki Dios a kunna si, “Ino Espirituwa dinunduni Dios a magyan sikwatam, umilli nu bakkanni Dios pelangino anggammantam.” 6 Udde dokallino duffuni Dios sikwatam takesi ammetam tuntulannino panggammanino baggitam. Antuweno ana kappayino nepetura'nga a kunna si,
“Kontarani Diosino tolaya massangelet, udde allakkanneno tagatulutuluka tolay.” †
7 Mappeturekayu mantu ki Dios. Kontarandokappayi Satanas, ta mabbukal e anawandakayu.
8 Umara'nikayu nad ki Dios ta umara'ni pay sikwayu. Ikkayuwa nalliwat, talekkurandonaddino liwa'daw. Ikkayu paya maddaladudwa, pittatandonaddino nakandaw ki Dios. 9 Malonaddino nakandaw, e itangi'dawino liwa'daw. Ibbatandonaddino akkatawayu anninо langga'daw gafu sino liwa'daw ta pataliyandaw si tangit anna lona nakam. 10 Se nu mappeturekayu ki Dios a maddayaw sikwana, pedayorakayu kappena.

Ammetammad Makkabalabalaw

11 Kakkolakku, ammekayu nad makkabalabalaw, se ino mabbalaw sino bulunna, kunnangke balawanna kappayino lintiyi Dios a massapit si makkaaanggammetammad. E ino pamalawanna sino lintiyi Dios, antuweno pangitan si ammena tuntulan inaya lintig, nu ammena lud ibilang si awana serbina. 12 I Dios pelangino nanga'da sino lintig sikwatam e antu pelangino ana turena a mangukum sikwatam. Awangkappaya korwana makadama a misalak anna mangastigu sikwatam. Nu kunnenoy, awana turetama tolay a mangukuma massapit si narakkattino bafuluntamira.

Ammetammad Massangelet

13 Nu wara sikwayuwa massapit si, “Sito aw onnu daramat, umangkami si korwana lubbun ta mannigosiyokamina sinay si unangnga tarun takesi buma'nangkami,” dandammandonad yaw. 14 Inammuyu kaddino sa'balandaw nu daramat? Se ino biyaddaw, meyamparig si lappata maita sito ingkein, udde ammena mabayag e maawampelang. 15 Kunna mantu, nalawad nu sapitandaw si, “Nu antuweno urayi Dios, mabiyaggami kepay takesi akwammingkepayino akwammi.” 16 Udde ino akwandaw, isangele'daw si damayuwa akwanino anggandaw. Narakkat amminino kunnenaya passangelet. 17 Dandammandomantu yaw. Ino tolaya nangammu sino akwanna nad, gampade ammena akwan, malliwat.

Ino Makwa Sino Bafa'nangngira A Maituk

5 Ikkayu kappaya bafa'nang, dingngaggandaw yaw. Ikulawuyu naddino tangi'daw gafu sino kattalatalawa dyata lawumandona. 2 Awaninna serbineno kinaba'nandaw, se madaralliraneno kukwayu anna madanniraneno neimfundawa barawasi. 3 Mallatalati kappeneno bulawandaw anna pira'daw, e inaya latina, antuneno pamakurug si naitukkayu. Inona ketupakkanna, makastigukayu sey infiyernu, antuweno meyampariyino lati si afuya mangufut sino baggiyu. Ara'niyennino pangukumani Dios sikwayu, gampade mampakkayu kepay si kukwayu, massiki antuweno kakastiguwandaw. 4 I Dios a mannakadama si ammin, ammunanino piraka neimfundawa itandandonad sino nattarabafuwera si innawan sino umayu. Diningngangnga kappayino pakiggimallakkanda. 5 Napaleggayu sito lubagga nappa sino ammina panggamman-

† *Proverbio 3:34*

daw. Meyampariggayu si baka a makagaragarab takesi mattafa, udde ammena ammu si mapartiyen.
6 Narakkakkappayino inangwayuwa nidarum anna
namapatay sino tolaya awana liwa'da, e awana pannakadamara a nangontara sikwayu.

Attammantammaddino Dyat

7 Ikkayuwa kakkolak, attammandonaddino dyat
makkiyad sino puliyani Afu Jesus. Dandammandonaddino mangumera. Ammera matappagga mattaron
si uran takesi makabiniyera, kasera kappay anusana
mattaron sino kaganiyanneno apaya nabalor sikwara.
8 Antu gafuna, naanuskayu kappenad anna pattuyaggandonaddino nakandaw, se ara'niyennino puliyani
Afu Jesus. 9 Ammekayu nad makkaririri, takesi ammerakayu paliwatanni Dios, se ara'niyenna gumamwang inaya mangukum. 10 Dandammandonaddino gumalabbunira si'in a nassapit sino nepakaammuwi Afu Dios sikwara takesi tuntulandaw, se massiki
nadyatanira, inattammanda kepay. 11 Ibilantam si
maanggammino tolaya kakunnara a nangiyattam si
dyat gafu sino pangwanda sino panggammani Dios.
Gangngariyan ta diningngaddawino mappeafu sino kinaattammi Job si'in. Massiki nadyataningke, inattammanna kepay, e wasin nasinduwen, naammuwannan
si nalawarino planowi Dios para sikwana, se i Dios,
nannakam anna minangkallak.
12 Kakkolakku, ana kappay napatiya sapitangku sikwayu. Nu wara sapitandaw, ammekayu nad massapata. Ammeyu isapateno langit onnu ino lubag onnu
massiki sanna. Sapitandopelang si “On” nu onandaw
anna “Ammek” nu ammayandaw, takesi ammerakayu
kastiguni Dios.

Makkararetammad

13 Nu wara sikwayuwa madyatan, makkararangngad.
Nu wara kappay maanggam, makkanta nadda maddayaw ki Dios. 14 Nu wara kappay malowan sikwayu,
paayangnga naddino pangafuwanirana manguruwira
ta ikararanda anna lananda a marang sino duffuni Afu
Jesus. 15 E inaya kararadda a naggabwat sino tala'da ki
Afu Jesus, antuweno kaariyanino kalona, se pabbattunoyani Dios, e nu nalliwatino nalowan, pakomanna
kappay. 16 Antu gafuna, nu nalliwakkayu, ipunnuyu
nad sino bafulundawira a mangurug takesi ikararandakayu ta mabbattunoykayu. Se ino kararangnga tolaya naggaddang, dokallino pannakadamana e oddduweno nalawara pattupakkanna. 17 Dandammandawi
Elias a gumalabbun si'in. Tolepaya kakunnatam, udde
wasin ginakkurungngangke a nikararag si ammena
nad muran, ammena gakkuruwa nuran si kappata run
si gadwa. 18 E wasin nangkakararaggappay si muran
nad, nuran gakkurug, nangngangolayino mulera e
nammungera. †
19 Ikkayuwa kakkolak, antuyawino uddiya sapitangku
sikwayu. Nu wara sikwayuwa mibbatta manuntul sino
kakuruwana tuldu annino aggangwa a panggammani
Dios, e wara kappay sikwayuwa mappaboboli sikwana
a muli, 20 dokallino duffunna sinaya nakaliwat, se antuweno kesalakanna takesi ammena mekatway ki
Dios, e ino odduwa liwa'na, mapakomanira.

† *Iyawa mappeafu sino nakkararani Elias, masumpalan sino 1 Arari 17:1; 18:1, 41-45.*

1 Pedro

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pedro sino manguruwira ki Jesu Kristo a nagyan sino limera a probinsiya sey Asia Menor. Ino kapapatiyana gakkanna a nanurak, takesi pattuyagganneno nakanda, se nappelalotino kadidya'da gafu sino angngurudda. Antu gafuna, nepadandandereno nalawara innanamanda gafu sino natayan, nangngangoliyan, anna puliyani Jesu Kristo. Se ammuna si nu dandammandeno innanamanda sey langit, meyattandeno dya'da. Nepaddandandera kappay si tuntulanda naddino nadiosana kabibiyag anna mappeturayira nad sino aneno turera sikwara.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino kesalakantam 1:3-12
Nadiosanetammad 1:13–2:10
Ino akwantammad nu madyatanetam 2:11–4:19
Ino netuni Pedro sino pangafuwanira andino korwanira a mangurug 5:1-11
Ino ambu'neno turak 5:12-14

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Pedro a apostoli Jesu Kristo. Antuyawino turakku sikwayuwa piniliyi Dios si tolena a
nesinasinak a magyan sino probinsiya a Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, anna Bitinia. 2 Pinilirakayuwi Dios
Ama a keyakkuruwanino dinandamma si'in, e gafu
sino Espirituna, nepabbalirakayu si nadiosana tolena
takesi kuruwandawi Jesu Kristo anna mapakomanino
liwa'daw gafu sino nebubbuwanino adana. Madadagganan naddino angngikallak anna siyana'nga nakamma iya'da i Dios sikwayu.

Ino Innanamantam Gafu Sino Kesalakantam

3 Dayawantammaddi Dios a antuweno Dios anna
Ama i Jesu Kristo a Afutam. Se gafu sino dokalla alla'nga, na'dandetam si bawuwa biyag gafu sino nangngangoliyani Jesu Kristo. Antu gafuna, natalanggaddino
nalawara innanamantam. 4 E inaya nalawara innanamantam, awana kakunnana, se ammena maawan,
ammena marrakkat, anna ammena marananino balorna si makkikiyad. Antuweno neimfuni Dios sey langit
para sikwatama tolena. 5 Neimfuni Dios inay kiyad sino
keakkuruwanino nedadanna a kesalakandaw, e imutandakayu sino pannakadamana gafu sino angnguruddaw kiyad si ipaitaneno keakkuruwanna naso uddina aw.

Maanggammetam Gafu Sino Kesalakantam

6 Maanggangkayu gafu sinayira ammin, massiki nu
maawag si idamandawino odduwa dyat sito ingkein.
7 Ino gafuna a idamandawirenaya dyat, takesi maiteno
kakuruwanneno angnguruddaw. Se massiki ino bulawana madaral, metubba nad si afuy ta maita nu
gakkuruwa bulawan. Napatiyino angnguruddaw amma sino bulawan, antu gafuna, mepaita naddino kakuruwanna gafu sino lawumandawa dyat. E nu maita si
gakkurug, madayokayu anna meyantokayu naso awa
puliyani Jesu Kristo. 8 Ammeyu kepay inita, udde
anggammandokepay. Massiki ammeyu maita sito ingkein, manguruggayu kepay sikwana. Antu gafuna,
maanggangkayungke sino ammena masapita langga'dawa awana kakunnana, 9 se appandawinnino tupa'ngeno angnguruddaw, a antuweno kesalakandaw.

Ino Nelabbunanino Kesalakantam

10 Aneno nelabbunino gumalabbunira si'in mappeafu
sinaya pamakuruwan sino allakki Dios a antuweno kesalakantam. Ammera kura naawatan inaya nelabbunda, udde aggadandammandeno anggamma sapitan.
11 Se anggandangke maammuwan nu ansanna anna
naanseno keakkuruwan irayawa nepalabbunino Espirituwi Kristo a ana sikwara. Se ino nepalabbunna, ino
nadyatani Kristo andino kedayawanna a tupa'ngenay.

12 Udde nepakaammuwi Dios sikwara si ino nepalabbunna sikwara, ammena meyakkurug sino tiyempora, nu ammena lud makwa sito tiyempotam. Gakkuruwa nakwennino nelabbunda, se kunna kappayino sinapitino nibanyera sino nalawara damag sikwayu gafu sino pannakadameno Espirituwi Dios a dinundunna a naggabwat sey langit. Massiki ino anghelira, anggandangke a maawatan irayaw.

Nadiosanetammad

13 Gafu sino nisalakani Dios sikwayu, idadandonaddino nakandawa mangwa sino panggammanna. Fuwaddandonaddino baggiyu. Aggadandammandonaddino nalawara innanamandawa iya'da i Dios sikwayu naso puliyani Jesu Kristo. 14 Tagatulutulukkayu nadda abbingi Dios. Ammeyu nad tuntulannino narakkatta panggammandaw a kakunneno aggangwayu si'in, sin ammeyu kepay naammuwanino kakuruwan, 15 nu ammena lud passingngadda nalawarino aggangwayu, a kakunneno kinalawari Dios a nayag sikwayu. 16 Se aneno nepeturakki Dios a kunna si, “Passingngadda nalawarino aggangwayu a kunna pay sikwak.” †

17 Dandammandonad si i Dios a ingnganandaw si Ama nu makkararaggayu, antu kappayino mangukum sikwatam. E awanna a ta'wiyanna nu ukumandetam, nu ammena lud ukumannino ammina tolay gafu sino akwanino kadda tata. Antu gafuna, iyataldonad anna italoyu sito ayokayu kepay sito lubag. 18 Se sinubbu'nakayu ta damayuwa ibbattanino awana serbina a gagangeyuwa inillalupa'daw sino gagginafuyuwera. E ammuyu si ino nepanubbu'na sikwayu, bakkanna pirak onnu bulawana maawanino balorna, 19 nu ammena lurino nabalora ada i Kristo a nebubbu sino natayanna, a kunnangke ubbunna karnerowa awaningke kabalawanna a iwala'da ki Dios. 20 Sin ammena kepay naparatu yo lubag, antuweno piniliyi Dios a manubbut sino tolayira, udde sito pelanga tiyempo, dinundunna sito lubag si kesalakantam. 21 Gafu sikwana, talakkandawi Dios a nappaangngangoli sikwana anna nappedayaw sikwana. Antu gafuna, i Diosino pittatanino angnguruddaw annino innanamandaw.

Makkaaanggammetammad

22 Gafu sino nanguruwandaw sino kakuruwana tuldu, nadalusanino nakandaw e damayuna a anggammannino kakkola'dawira a mangurug. Antu gafuna, makkaaanggangkayungke nad si gakkurug. 23 Se neyanakkayu kappay, e ino bawuwa biyaddaw, ammena naggabwat si tolaya matay, nu ammena lud naggabwat ki Dios a ammena matay. Nepabbalirakayu si abbingnga gafu sino sapi'na a manga'da si biyag anna ammena maangkakwa si makkikiyad. 24 Kunna kappayino nepeturakki Dios a kunna si,

“Ammina tolay, kakunnana kaddat, annino kinalawadda, kunnangke ino lappona. Se ino kaddat, malelay, andino lappona, madara'nag. 25 Udde ino sapiti Afu Dios, ammena maangkakwa si makkikiyad.” ††

Iyawa sapiti Afu Dios, antuweno nalawara damaga netuldu sikwayu.

Adalantammaddino Sapiti Dios

2 Kunnantu, gafu se napabawuweno biyaddaw, talekkurandonad ammina narakkat. Ibbattandonaddino massisiri annino massalasangkun, ino mimal annino mamaraparal sino bafulundawira. 2 Meyampariggayu si akkeanaka kalu'bit, antuweno tuntulandonaddino aggangwana a kanayuna manggamma massusu. Kanayungkayu nadda manggamma madal sino gakkuruwa sapiti Dios takesi mantatuyaggino angnguruddaw kiyad si meyakkuruwino kesalakandaw. 3 Se kinakkapandawinnino kinalawari Afu Dios.

Meyampariyi Kristo Andino Manguruwira Sikwana Si Batuwa Aggabiyag

4 Umara'nikayu mantu sino fungalla biyaya i Kristo a meyamparig si batuwa aggabiyaya mappatuyag si balay. Inaya batu, inammayino tolayira, udde antuweno piniliyi Dios, se napatig anna nadayaw sino angngitana. 5 Gafu sino umara'niyandaw sikwana, meyampariggayu kappay si batuwa aggabiyag, a mausara pamata'dag si balaya pagyananino Espirituna. Pabbalindakayu kappay si kunnangke padiya mangiwa'lat sikwana, udde ino iwa'ladaw ino addayoyu sikwana, ‡ e antuweno panggammanna gafu sino inangwa i Jesu Kristo. 6 Ammutam si gakkuruwinay, se aneno nepeturakki Dios a kunna si,

“Aneno pinilika ipata'daggu sey Sion a kunnangke kapapatiyana batuwa mappatuyag si balay. Massiki sanna a tolaya mangurug sikwana, ammenana maatallan si makkikiyad.” ‡†

7 Antu gafuna, napatiyinaya batu sikwatama mangurug. Udde ino ammenera mangurug, dandammanda naddino nepeturakki Dios a kunna si,

“Ino batuwa inammayino mamata'daggira si balay, antuweno nepabbaliyi Dios a kapapatiyana batuwa mappatuyag si balay.” ‡‡

8 Dandammanda kappenaddino nepeturakki Dios a kunna si,

“Antuweno batuwa kesara'dulanino tolayira annino keduffuwanda.” ‡‡†

† *Levitico 11:44-45; 19:2*

†† *Isaias 40:6-8* ‡ *Nu mappeafu sino iwa'lattam ki Dios, itannu kappay sino Rom. 12:1 anna sino Heb. 13:15.* ‡† *Isaias 28:16; Rom. 9:33* ‡‡ *Salmo 118:22; Luc. 20:17* ‡‡† *Isaias 8:14; Rom. 9:33*

Mesara'dulira se ammera kuruwannino sapiti Dios, se antuweno dinandammi Dios a makwa sikwara.
9 Udde ammekayuwa kunninoy, se ikkayuweno piniliyi Dios si abbingnga andino padiyera a masserbi sikwana a Aritam. Ikkayu kappayino nadiosana iturayanna se ikkayuweno pinilina si akwana. † Pinilinakayu si tolena takesi ipakaammuyuweno kinalawanneno inangangwana, se antuweno nayag sikwayu ta anawandawino lammuk takesi masirwatangkayu sino kakka'bawa kinalawanna. 10 Si'in, bakkangkayuwa tolayi Dios, udde sito ingkein, tolenakayun. Si'in, ammeyu kepay inammuweno angngikalla'nga, udde sito ingkein, inalla'ngakayun.

Mappeturayetammad Sino Aneno Turena Sikwatam
(Rom. 13:1-7; Tito 3:1)

11 Kakkolakkuwa iiddukangku, gafu se bakkan sito lubaggino gakkuruwa lubbundaw anna ammekayu mabaya magyan sitaw, ammayandonaddino narakkatta panggammanino baggiyu se mekontarera sino angnguruddaw ki Afu Dios. 12 Kanayun nadda nalawarino aggangwayu ta itanino kalubbunandawira a ammena mangurug. Se nu antuweno akwandaw, massiki nu paliwatandakayu sito ingkein a massapit si narakkattino akwandaw, itandaneno nalawara aggangwayu, e dayawandana i Dios naso awa gumwanganna a mangukum.
13 Gafu sino Afutam, mappeturekayu nad sino ammina tolaya aneno turera sikwatam. Mappeturekayu nad sino Emperador a antuweno katuturayan, 14 e mampesino gubernadorira a dinotukanna a umang mangastigu sino mangwera si narakkat anna maddayaw sino mangwera si nalawad. 15 Se anggammi Dios si nalawarino aggangwayu takesi ammerakayu dama a balawannino tolayira a amme nangammu sikwana.
16 Bakkangkayuwa aripannino massiki sanna a tolay, se nawayangkayun. Udde ammeyu nad usarannino wayayuwa parrasona pangwa si narakkat, nu ammeyu lud usaranna masserbi ki Dios a kunnangke aripanna.
17 Iyataldonad ammina tolay. Anggammandonaddino kakkola'dawira a mangurug. Italoyu naddi Dios. Iyataldopenaddino Emperador.

Tuntulannaddino Aripannireno Angngiyattammi Kristo
(Efeso 6:5-8; Col. 3:22-25; Tito 2:9-10)

18 Ikkayuwa aripan, mappeturekayu nad sino amundawira anna iyataldawira. Nu nannakam anna naanusira, onnu massiki natansitira, kuruwandawira naggappay. 19 Se nu attammannuweno kadyatannuwa awana gafuna, gafu se aggadandammannuwi Dios, maanggamma i Dios sinay. 20 Nu wara mabbe'bek sikwam gafu sino inangwama narakkat e attammannu inaya kastigum, meannungka kadda medayaw sinay? Udde nu padyatandaka gafu sino inangwama nalawad e attammannu, antuweno panggammani Dios sikwam. 21 Antuwenayino nayani Dios sikwayu, se massiki i Kristo, odduweno inattammanna a dyat gafu sikwayu, e ino nepaitana a kabibiyangnga, antu naddino tuntulandaw. 22 Awaningke a nalliwatani Kristo anna awaningke a nassisiriyanna. 23 Wasin nassapasapitanda si narakkat, ammenera sinabbag si narakkat. Wasin pinadyatanda, ammenera sinantalawa makastigu, nu ammena lud netalak ammin ki Dios a naggaddangnga ukum. 24 I Kristoweno nangiyattam sino kastiguneno liwattam sino natayanna sino krus. Antuweno inangwana takesi ibbattantama malliwat e akwantam pelangino panggammani Dios. Gafu sino nabiyaranna, nabbattunoyetam. 25 Si'in, kunnangke natantangkayuwa karnero, udde sitoya, neyulirakayun a dumandan ki Kristo a antuweno mimut sikwayu.

Ino Tulduwi Pedro Sino Siggatawanira
(Efeso 5:22-33; Col. 3:18-19)

3 Ikkayu kappaya bafabbaya siggatawan, mappeturekayu nad sino a'atawayuwera, takesi nu wara sikwareno ammena mangurug sino sapiti Dios, maawisira a mangurug gafu sino nalawara aggangwayu. Massiki nu awana sapitandaw sikwara, manguruwira kappay, 2 se itandeno aggangwayuwa awana kabalawanna andino angngiyataldaw ki Dios. 3 Ino kinalawaddaw, ammena nad gumafu sino pangartiyandaw sino abu'daw, sino pabbarawasiyandaw si nangina, andino korwana pangartiyeno bafabbayira sino baggira, 4 nu ammena lud gumafu nad sino ana sino nakandaw. Se ino kinalawara ammena mangkakwa a nabalor sino angngita i Dios ino kinanakam anna kinaanus sino ammina akwanna tolay. 5 Kunna kappay inayino inangweno nadiosanira a bafabbay si'ina nanalak ki Dios. Nappeturayira sino a'atawarera, e antuweno nappalawad sikwara. 6 Kunnenayino inangwa i Sara si'in a kinurungnga i Abraham a atawana e nebilangnga si amuna. Mekunnakayu sikwana a kunnangke abbindakayu, nu akwandawino nalawara ammekayu mattalaw si madyatangkayu.
7 Ikkayu paya lallakiya siggatawan, iyataldonaddino a'atawayuwera ta imutandawira si fustu, se nakafuyira amma sikwayu. Iyataldawira naggappay se makiillalupattira sikwayu sino biyaya mannayuna iya'da i Dios. Akwandonad inay takesi awana makatipad sino kararaddaw.

† *Iyawira a appata titulu, nasapit sino Dadana Tulag mappeafu sino Judyuwera a gakagakera i Israel a tolayi Dios. Ino anggammi Pedro a sapitan, ino manguruwira ki Kristo ino mebilang si gakkuruwa Judyu sino angngita si Dios sito ingkein.*

Ino Akwantammad Nu Madyatanetam

8 Antuyawireno anggangkuwa sapitan sikwayu ammina mangurug. Mittatakayu nad si nakam, anna makkaaallakkayu. Makkaaanggangkayu nadda kunnangke makkakarolak. Makkaduduffungkayu nad anna tagatulutulukkayu. 9 Nu wara mangwa si narakkat sikwayu, ammekayu nad mabbalat. Kunna kappay nu wara massapit sikwayu si narakkat, ammeyuwera nad sombatan si narakkat, nu ammeyuwera lud ikararan ta nalawarino iya'da i Dios sikwara. Se antuweno nayani Dios sikwayu, takesi mangwakayu si nalawad ta nalawaggappayino iya'dana sikwayu. 10 Dandammandawino nepeturakki Dios a kunna si,

"Ino tolaya manggamma nalawarino biyangnga anna nalanggak, ammena nad massapit si narakkat anna ammena nad massisiri. 11 Talekkuranna naddino narakkat ta passiya nalawarino akwanna. Iyekwana naddino damana a mappalawad sino abbafarulunda andino korwanira. 12 Se imutanni Afu Diosino mangwera si nalawad anna sombatanneno kararadda, udde kontarannangke ino mangwera si narakkat." †

13 Nu manggangkayungke a mangwa si nalawad, wara kadda mangwa si narakkat sikwayu? 14 Udde massiki nu madyatangkayu gafu sino nalawara akwandaw, maanggangkayu se labutandakayuwi Dios. Antuweno ammekayu nad mattalaw sino mappadyatira sikwayu anna ammekayu nad maddararan, 15 nu ammeyu lud aggadandammanni Kristo a ibilandaw si nadiosana Afuyu. Kanayungkayu nadda nadadana manabbag nu wara mabbebut sikwayu mappeafu sino innanamandaw gafu sino angnguruddaw sikwana. 16 Udde nannakangkayu nadda manabbag sikwara a mangipaita si iyataldawira. Akwandonabbelangino ammuyu si nalawad, takesi nu wara mamaraparal sikwayu mappeafu sino nalawara aggangwayuwa mangurug ki Kristo, maatallanirangkepay sino narakkatta sapitanda. 17 Tawwareno madyatangkayu gafu sino pangwandaw si nalawad, nu antuweno urayi Dios, amma sino madyatangkayu gafu sino pangwandaw si narakkat. 18 Kunna kappayi Kristo, nadyatan anna natay gafu sino liwattamira. Namitta ke a natay, ammena nad mepidwa. Awaningke a liwa'na, udde natay para sikwatama minalliwat takesi iyandetam ki Dios. Pinapatereno baggina, udde ino kararuwana, nabiyag. 19 E inangngino kararuwana a nanuldu sino nabalurira a kararuweno natayira. ††20 Inayira a nabalud, ireno ammena nangurug ki Dios sin tiyempowi Noe. Sinoya tiyempowa nangwani Noe sino baforna, inanusani Dios a nattaron sino panguruwanda nad sikwana. Udde bisangke ino ammena nalimat sin nallinangnganna sito lubag, waluwera pelangino sinallung sino bafor e nesalakanira sino danum. 21 Inaya danum, antuweno keampariyanino akkabawtisar. Se gafu sino nappabawtisarandaw, nesala'dakayuwi Dios gafu sino pannakadameno nangngangoliyani Jesu Kristo. Ino anggamma sapitan ino nappabawtisarandaw, bakkanna nadiyutino baggiyu ta maariyeno dakku'na, nu ammena lurino nakkararandaw ki Dios ta dalusanneno nakandaw. ‡22 Nuliyenni Jesu Kristo sey langit, e anen sino padiwanani Dios a matturay sino ammina anghelira annino korwanira a ammena maita a pinaratuna a aneno turera onnu pannakadamara.

Ino Naangkakwena Kabibiyaddam

4 Gafu se nadyatani Kristo sin agyananna sito lubag, idadandonaddino nakandaw ta attammandaw nu wara dyat a kunna pay sikwana. Se ino tolaya nadadana miyattam si dyat, ipaitana si ammenan anggamma malliwat. 2 E nu kunnenoyino nakandaw, mangiyafu sito ingkein kiyad sino katayandaw, ammeyun tuntulannino narakkatta panggammanino baggiyu, nu ammeyu lud tuntulannino panggammani Dios. 3 Se odduwennino sinayandawa tiyempowa mangwa si narakkat sin ammeyu kepay inammuwi Dios. Se si'in, nakangangwakayu si massiki sanna a narakkatta panggammandawa ammenangke mafuwaddanino baggiyu. Nabbobokkayu, nangwakayu si ka'atatal, nafulota akkakarayandaw, e narakkattino inangwayu sino naddayawandaw sino sinandiosira. 4 Antu gafuna, nakka'bawino dadana bulundawira gafu sino ammeyu kebumbulunan sikwara sinaya narakkatta akwanda, e antuweno massapitira si narakkat mappeafu sikwayu. 5 Udde uma'langirana ki Kristo ta sombatandangkepeneno inangangwara, se nadadaninna mangukum si ammina tolay, massiki aggabiyayira onnu natayiran. 6 Antuweno gafuna a netulduweno nalawara damag sikwara a natay si'in. Se massiki nelawundeno kastiguna ammina tolay e natayira, netuldu sikwareno nalawara damag takesi damana a mabiyayino kararuwara a kunna payi Dios.

Ino Akwantammad Gafu Se Ara'niyennino Pakkiyaran Yo Lubag

7 Ara'niyennino pakkiyaranna yo lubag, antuweno napalangkayu nad anna nalappatta mangwa si nalawad takesi nalawarino akkararaddaw. 8 Ino kapatiyana akwandonad, makkaaanggangkayungke, se nu makkaaanggangkayu, ammeyu aggadandammannino liwatino bafulundawira, nu ammeyuwera lud

† *Salmo 34:12-16* †† *Kunnino korwanira si iyawira a nabalurino kararuweno natayira sin tiyempowi Noe. Kungkappayino korwanira si ireno narakkattira a anghel (itannu sino Genesis 6 anna 7, 2 Ped. 2:4, anna sino Jud. 6).*

‡ *Ino tata kappay anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: ...nu ammena lurino nekariyu ki Dios gafu se nadalusino nakandaw.*

lananna pakoman. 9 Maanggangkayu nadda mappadilot sino bafulundawira a mangurug. 10 Kadda tata sikwayu, aneno pannakadamana a neya'da i Dios, e natalakkayu nadda musar sinay takesi makkaduduffungkayu ammin. 11 Ino manuldu, dandammanna nad si ino sapiti Dios ino itulduna. Ino manuffun sino bafulunnera, malappa'nadda manuffun a dandammanna si i Diosino naggabwatanino tuyangnga. Sino ammina akwandaw, itandaw ta madayawi Dios gafu ki Jesu Kristo. Antuweno madandayaw anna mannakadama a matturay si makkikiyad. Amen.

Ino Dandammantammadda Mangurug Ki Dios Nu Madyatanetam

12 Kakkolakkuwa iiddukangku, ammekayu nad makka'baw sino nappelalota kadyatandaw, a nganandaw si tangananino makwa sikwayu. Se duma'ngenaya dyat ta madalodawino angnguruddaw. 13 Ammekayu nad makka'baw, nu ammekayu lud maanggam nu madyatangkayu a kunneno nadyatani Kristo. Se nu kunnenoy, maanggangkayungke naso awa puliyanna a mangipaita sino kedayawanna.
14 Maanggangkayu kappay nu passapitandakayu si narakkat gafu sino angnguruddaw ki Kristo, se antuweno pangammuwandaw si ana sikwayuweno madandayawa Espirituwi Dios. 15 Nu madyatangkayu, ammena nad gafu sino inangwayungkepaya narakkat a kunnangke ino mamapatay, mattakaw, makkontara sino lintig, anna makibiyang sino bulunnuwera. 16 Udde nu madyatangkayu gafu sino angnguruddaw ki Kristo, ammekayu nad maatal, nu ammekayu lud maddayaw ki Dios se nebilangkayu si tolayi Kristo.
17 Neyafuwenni Dios a mangukum si ammina tolay, e palungundetama abbingnga. Nu ino dyattamireno pangiyafuwanna, kattalatalawingkeneno maangwa sino ammerera nangurug sino nalawara damaga naggabwat sikwana. 18 Kunna kappayino nepeturakki Dios a kunna si,
"Nu madyatino kesalakanino nalawarira a tolay, mannanotinna sino tolayira a ammena manandam ki Dios andino minalliwatira?" †
19 Kunnantu, nu madyatangkayu gafu se antuweno panggammani Dios, ituluydonadda mangwa si nalawad, anna itala'donaddino baggiyu sikwana, se antuweno namaratu sikwayu e matalakka mangwa sino nekarina.

Ino Netuni Pedro Sino Pangafuwanira Andino Korwanira A Mangurug

5 Aneno anggangkuwa sapitan sikwayuwa pangafuwanino manguruwira. Aneno kalintiyangkuwa massapit sitaw se tatak kappaya pangafuwan, initakino nadyatani Kristo, e mesapata'nga sino kedayawanna a mepaita naso puliyanna. 2 Antuyawino itungku sikwayu. Lawarandonaddino aggimu'daw sino manguruwira sitan agyanandaw, se kunnangke ireno karnerowi Dios a netala'nga sikwayu. Maanggangkayu nadda mimut sikwara a ammekayu mapatut, se antuweno panggammani Dios. Ammeyu naggappay akwanino tarabafuyu gafu se naingakkayu si pirak, nu ammena lud gafu se anggandawa masserbi ki Dios andino bafulundawira. 3 Ammeyu naggappay ipatutino panggammandaw sino tolayira a netalak sikwayu, nu ammena lud nalawannaddino aggangwayu ta wara tuntulanda. 4 E nanu muliyi Kristo a afafuweno pangafuwanirana manguruwira, a'dandakayuna si labuta antuweno kesapatandaw sino kedayawanna si makkikiyad.
5 Ikkayuwa korwana mangurug, mappeturekayu nad sino palunguwera sikwayu. Ammingkayuwa mangurug, tagatulutulukkayu nad sino bafulundawira ta makkaseserbikayu. Se aneno nepeturakki Dios a kunna si, "Kontarani Diosino tolaya massangelet, udde allakkanneno tagatulutuluka tolay." ††6 Kunnantu, tagatulutulukkayu nad ki Dios a mannakadama takesi iyantorakayu naso awa pinilina. 7 Itala'donad ki Diosino ammina pakaburungandaw, se ikalorakayu anna imutandakayu.
8 Mappalangkayu nad anna imutandawino angnguruddaw, se i Satanas a kalingatam, meyamparig si natansita layon a mannodoyuwa mintufuk si sillunanna. 9 Kontarandonad gafu sino natuyagga angnguruddaw, se ammuyu si bakkanna ikkayu pelangino madyatan si kunnayaw, nu ammena lud massiki ino kakkola'dawa mangurug si ammina lulubbun sito lubag.
10 Ammena mabayino kadidya'daw, kaserakayu pabbalini Dios si tolaya awana pakkuranganna. Pattuyaggandakayu ta mattalaginarino angnguruddaw ta ammenan maangkakwa. Se antuweno minangkallakka Dios a nayag sikwayuwa mesapat sino kedayawanna a awana pakkiyaranna gafu sino nittatandaw ki Kristo.
11 Antuweno mannakadama a matturay si makkikiyad. Amen.

Ino Ambu'neno Turak

12 Ino nanuffun sikwaka nanurak sito abbafawa turakku, i Silas a ibilangku si matalakka kolattam. Neturakku yaw takesi pattuyaggangkuweno angnguruddaw anna ipakuruggu si ino nalawumandaw, antuweno gakkuruwa allakki Dios. Mattalaginannad inay sino nakandaw ta ammeyu kalyawan onnu talekkuran.
13 Ino bafulundawira a manguruwa ayaw sito Babilonia a pinili payi Dios, bebutanda nu manantokayu. Kunna kappayi Marcos a ibilangku si abbingku. 14 Nu

† *Proverbio 11:31*

†† *Proverbio 3:34*

maddadarambalkayu, ipaitayu si makkaaang-gangkayu.

Nasiyana'ngaddino nakandaw ammina nittata ki Kristo.

2 Pedro

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pedro sino manguruwira ki Jesu Kristo, tantaro ira a nagyan sino palulubbun sey Asia Menor (1 Ped. 1:1; 2 Ped. 3:1). Ino gakkanna a nanurak, ta kontaranneno tarabafuweno manulduwera si bakkanna gakkurug, andino ka'atatalla aggangwa a ketupakkanino netuldura. Antu gafuna, sinunnera takesi ammera matutunggungan sino bakkanna fustuwa tuldu, nu ammera lud dadagganananino nalawara aggangwara gafu sino allakki Afu Jesu Kristo anna dadagganananda kappayino akkaammura sikwana (3:17-18).
Ino tata a sinapitino nanulduwera si siri, ammena kanu muliyi Kristo, se nabayin e ammena kepay nuli. Sinombati Pedro sikwara a nassapit si gakkuruwingke a mulina i Kristo. Ino gafuna a nabayin e ammena kepay nuli, naanusi Dios sino minalliwatira a tolay. Anggamma si wara wayara a miboboli sino liwa'dera takesi ammerana makastigu, nu ammera lud mesalak.
Nabalor yawa turak sikwatam, se pattuyagganneno innanamantama muliyi Kristo. Ta'dagganna kappay si ino sapiti Dios, ammena naggabwat sino nakamma tolay, nu ammena lud naggabwat ki Dios, se ino gumalabbunira andino korwanira a nappeturakkani Dios sino sapi'na, nefuyutino Espirituwi Diosino netura'da (1:20-21; 3:15).

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino nalawara aggangwa a idaggatammad sino angnguruddam 1:3-15
Gakkuruwino neturakkino gumalabbunira si'in 1:16-21
Ino manulduwera si bakkanna gakkurug 2:1-22
Ino puliyani Jesu Kristo 3:1-18

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Simon Pedro a masserbi ki Jesu Kristo.
Tatak paya apostolna. Antuyawino turakku sikwayuwa naa'dan si angnguruwa awana nedumanna
sino angngurummi, gafu sino kinagaddangngi Jesu
Kristo a Diostam anna misalak sikwatam. 2 Madadagganan naddino angngikallak annino siyana'nga
nakam a iya'da i Dios sikwayu gafu sino nangammuwandawingkepay sikwana anna ki Jesus a Afutam.

Ino Nalawara Aggangwa A Idaggatammad Sino Angnguruddam

3 Gafu sino pannakadamana a antu kappayino pannakadama i Dios, neya'dana sikwatamino ammina
awantama mangwa sino panggammanna sito
kabiyaddam. Damatama akwan inay, gafu sino
nangammuwantam sikwana a namili sikwatama
mesapat sino kedayawanna annino kinalawanna.
†4 Gafu sinaya kedayawanna anna kinalawanna, neya'dana sikwatamino kapapatiyan anna kalalawarana
nekarina sikwatam, takesi mesapatetam sino kinadiosna, anna takesi malli'wetam sino kadarallanino baggi
anna nakam a pattupakkanino narakkatta panggammanino tolayira sito lubag. 5 Antu gafuna, iyekwayungke ino damayuwa managga sino angngurud-
daw si nalawara aggangwa. Ino idaggayu kappay sino
nalawara aggangwayu, ino nangammuwandaw sino
akwandonad. 6 Ino idaggayu kappay sinay, ino pifuwaddandaw sino baggiyu, e idaggayu kappay sinayino angngiyattam. Ino angngiyattam, dagganandokappay si nadiosana aggangwa, 7 e ino nadiosana aggangwayu, dagganandokappay si agganggam sino
kakkola'dawira a mangurug. Ino kauddiyan, dagganandaw inaya agganggandaw si agganggam si ammina tolay. 8 Se nu umoodduwerenaya nalawara aggangwayu, aneno ketupakkanda a mantatuyaggino
angngammuyu ki Jesu Kristo a Afutam. ††9 Udde nu
wara mangurug e ammenera akwan inaya aggangwa,

† *Ino tata kappay anggamma sapitan: ...sikwana a namili sikwatam gafu sino kedayawanna annino kinalawanna.* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: ...aneno ketupakkanino nangammuwandaw ki Jesu Kristo a Afutam.*

kunnangke lappatta ammena patiyannino angngurungnga, se nakalyawannan si naunafan e napakomanino nalliwatanna si'in.

10 Antu gafuna, kakkolak, iyekwayungke ino
damayuwa mangwa sinayira a nalawara aggangwa,
takesi ammuyungke si nesapakkayu sikwara a inayan
anna piniliyi Dios. Se nu kunnenayino akwandaw, am-
meyungke umaroyu sino kinuruddaw. 11 E maanggam-
mi Dios a mappagamwang sikwayu sino mannanayu-
na patturayani Jesu Kristo a Afutam anna misalak sik-
watam.
12 Antu gafuna, kanayungkuwera a ipadandam sik-
wayu inay, massiki ammuyun anna natalanggaggayun
sino angnguruddaw sino kakuruwana netuldu sik-
wayu. 13 Ino nakangku, nalawad nu ipadandangku sik-
wayuwerenay kiyad si aggabiyayak kepay. 14 Se am-
muk si ara'niyennino katayangku, se antuweno
nepakaammuwi Jesu Kristo a Afutam sikwak. 15 Kunna-
mantu, iyekwakungke ino damaka massapit sitawira
sikwayu, ta massiki nu anawangkunna yo lubag,
warana panandammandaw sino sinapikkuwera.

Gakkuruwino Neturakkino Gumalabbunira Si'in

16 Ino nepakaammumi sikwayu mappeafu sino
puliyani Jesu Kristo a Afutam annino pannakadamana,
bakkanna iistoriya a inangweno nasirifira a tolay. Se
initamingkepayino kinalawanna annino kinadiosna.
17,18 Se ikkamiyeno bafulunna sino nadiosana kulud sin
nidayawani Dios Ama sikwana anna nipaitanna sino
nedaduma a kinadiosna. Ikkamingkepayino naningn-
gag sino dami'neno mannakadama a Dios a naggab-
wat sey langit a sinapi'na si, “Antuyawino iid-
dukangkuwa Abbingku. Antuweno mappaanggam sik-
wak.” †
19 Gafu sinaya initami anna diningngammi, natalang-
gaggami si gakkuruwingke ino neturakkino gumalab-
bunira si'in. Nalawad nu kuruwandawino sinapasapi'-
da, se kunnangke sirwata mawwaldag sino lammuk.
Kuruwandonad makkiyad si mappaddeno abbasilelaw
e nabaggawin, ino anggamma sapitan, makkiyad sino
awa puliyani Kristo a mawwaldag sino nakandaw.
20 Dandammandaw yaw se maawag si maawatan-
daw. Awaningke a neturakkino gumalabbunira a nag-
gabwat sino nakandangkepay. ††21 Se inayira a netura'-
da, ammena naggabwat sino nakanda, nu ammena
lurino Espirituwi Diosino nifuyut sikwara sino nilab-
bunanda sino sapita naggabwat ki Dios.

Ino Manulduwera Si Bakkanna Gakkurug
(Jud. 4-16)

2 Udde agyangkappay si'inino bakkannira a gakku-
ruwa gumalabbuna nilabbun si siri. E kunna kap-
pay sito ingkein, ananeno manulduwera si bakkanna
gakkuruwa medagga sikwayu. Manulduwerana si
siriya manaral si angngurug, e massiki ino Afutama
nanubbut sikwara, ammayandana. Inona labu'da sino
tuldura ino napa'lata kakastiguwanda. 2 Udde massiki
kunnenoy, oddu kappeneno bafulundawira a mangu-
ruwa manuntul sino ka'atatalla aggangwara, e gafu
sikwara, balawannino tolayireno kakuruwana tulduwa
tuntulantam. 3 Gafu sino kinainga'da, balabaliyan-
dakayuwa tulduwan si iistoriya a pinaraparatura
pelang takesi pamirakandakayu. Udde ammeyu kun si
maturuwino mangukum sikwara, se inukummeran
si'in e nadadaninnino kastigura.
4 Ammutam si makastiguwerana, se massiki ino
anghelira a nalliwat si'in, kinastiguwera i Dios, se ne-
takkummera sey infiyernu ta magyanira sino lammuk ‡
kiyad sino awa pangukumani Dios si ammin. 5 Kinas-
tigu kappayi Diosino tolayira a amme manandam sik-
wana sin tiyempowi Noe, se nepuranna kiyad si nalli-
nang sito lubag, e nalimattira. Udde i Noe a nanuldu si
naggaddangngaddino akwanda, nesalakira i Dios
andino pituwera a bafulunna. 6 Kunna kappayino nan-
gastiguwani Dios sino nagyanira sey lubbuna Sodoma
anna Gomorra. Sinikkulanira i Dios andino lubbunda
kiyad si naammukira takesi ipaitana si kastigunnaneno
ammina tolaya amme manandam sikwana. 7,8 Udde
nesala'nga i Lot a nagyan sey lubbunda, se naggad-
dangnga tolay, e aggalowino nakamma gafu sino
ka'atatalla inangweno kalubbunannera a narakkatta
initana anna diningngangnga kadda aw. 9 Amminire-
naya nakwa si'in, ireno pangammuwantam si ammuwi
Dios a misalak sino nadiosanira a tolaya madyatan, e
ammuna kappaya midadan sino narakkattira a tolaya
makastiguna sino uddina awa pangukumanna si am-
min. 10 Kumaralla makastiguneno tolayira a manuntul
sino ka'atatalla panggammanino baggira anna am-
mera iyatallino naturayira amma sikwara.
Ino manulduwera si bakkanna gakkurug, awanna
atalda anna ipatu'deno panggammanda. Ammera
kappay italawino madandayawira a aneno pan-
nakadamara sey langit, nu ammera lud pappopo-
rayampelang. 11 Massiki ino anghelira a dodokkallino
pannakadamara amma sikwara, ammera massapit si
narakkatta pabbalaw sino bafulundera a nalliwat sino
a'langi Afu Dios. 12 Udde ira a manuldu si siri, massapi-
tira si narakkat mappeafu sino massiki sanna a am-

† *Ino istoriya mappeafu sino nakwanna yaw, ana sino Mat. 17:1-9, Mar. 9:2-9, anna sino Luc. 9:28-36.* †† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: Awaningke a neturakkino gumalabbunira a damana tolaya ipalawag sino nakamma pelang.*

‡ *Ino sapitanna sino dami'na Griego, Tartarus. Sino gagangena Griego, Tartarusino lammuka pagyanana kebaluranino nalliwatira a diosda a agyan sino dolam sino difafana Hades.*

mera maawatan. Kakunnareno sumarona animala ammena makadandam. Ino pelang pattupakkanneno biyayinaya animal, mado'man anna mapapatay, e kunna kappay sikwara, se makastiguwerana si makkikiyad. 13 Inaya narakkatta makwana sikwara, antuweno meannung sino narakkatta inangangwara. Narakkattirangke, se massiki nu aw, pallaangganda a akwanino narakkatta panggammanino baggira. Meyampariyira si mansa a mappadakkut si nadalusa barawasi, se medaggera sikwayu sino pangnganandaw, massiki aggeakakwanda kepay inaya narakkatta akwanda, e maanggammirangke sino namalabaliyanda sikwayu. 14 Pifaggandeno massiki sanna a itanda a bafay, e massiki namipidyera a nalliwat, ammera kepay nanganggad. Nalaingira kappaya manutunggung sino tolayira a nakafuyino angngurudda takesi tuntulandeno narakkatta aggangwara. Nawamira a maffulat sino bakkanna akwara. Udde kastigunirana i Dios! 15 Inanawandeno fustuwa dalan e inaroyuweran sino kakuruwan, se sinuntuldeno aggangwa i Balaam si'ina abbingi Beor a massiki sanna a akwanna a narakkat, lullang nu wara appanna si pirak. 16 Udde ammena dama a akwanino gakkanna, se inallangnganino asnowa nangabayuwanna. Se massiki animala ammena nad makadamit, nepadamiti Dios e natipaddino kinaabulna a mekontara ki Dios.

17 Inayira a manuldu si siri, meyampariyira si bitufuta naabbatan onnu dulamma mebayabbabbelang, a awana seserbira. Anennino kalammukana nedadani Dios si kakastiguwanda si makkikiyad. 18 Odduweno sapasapitanda a nalawara dingngaggan, udde awana seserbina. Ituldura si ammena narakkattino manuntul sino panggammanino baggi, e antuweno panutunggunganda sino bawuwera a nanguruwa a'ibba'da sino dadana narakkatta aggangwara. 19 Ikarira si mawayanino tolaya manuntul sino tuldura a damara a akwanino ingkelamanga panggammanda. Udde ino kakuruwanna, irangkepayino aripannino liwa'da e antuweno manaral sikwara. Se ino tolay, mabbali si aripannino massiki sanna a mangaffut sikwana. 20 Ino tolaya nalli'wa sino narakkatta akwanino tolayira sito lubag gafu sino nangammuwanna ki Jesu Kristo a Afutama misalak sikwatam, kasena kappay muli sino dadana narakkatta aggangwana ta mearipangkappay, kumarallino kinarakka'na amma si'in. 21 Nalawad nu ammena nad naammuwanino nalawara akwana panggammani Dios amma sino naammuwanna, kasena sinalekkuran inaya nadiosana tun a netuldu sikwana. 22 Nu kunnenayino makwa, meyakkuruwino sapita kunna si, “Ino atu, akkananna kappayino utana,” annino tata kappaya kunna si, “Massiki nu diyutannuweno bafuy, umang kappaya mabbambang.”

Ino Puliyani Jesu Kristo

3 Kakkolaka iiddukangku, antuyawino mekadwa a turakku sikwayu. Sitawa adwa a turakku, aneno sinapikku sikwayu ta dandammandokappayino nalawara ammuyu. 2 Anggangku si dandammandawino netulduweno nadiosanira a gumalabbun si'in andino netuni Jesus a Afutama misalak sikwatam a nepakaammuna sikwayu gafu sino apostolira a nanuldu sikwayu. 3 Dandammandonad yaw. Naso mauddiyera a aw, ananeno tolayira a manuntul sino narakkatta panggammanino baggira, e kakkatawarakayuna gafu sino angnguruddaw 4 a kundana si, “Amme kad nekariyi Jesus a muli? Antawino? Natayinnino a'afutamira, gampade ammena kepay nuli, e awana naangkakwa sito lubag nangiyafu sin naparatuwanna.” 5 Udde ino sapitanda a awana naangkakwa, bakkanna gakkurug, se gagguriyatanda a kalyawanino inangwa i Dios si'in. Se pinaratuwi Dios iyo lubag annino ana sey langit gafu sino pannakadamaneno sapi'na. Danumino nepangwana sito lubag e danungkappayino nepamiyangnga sino ammina ana sito lubag. 6 Gafu kappay sino sapi'na, danumino nepalinangnga a nanaral sino dadana lubag anna nangastigu sino tolayira. 7 Kunna kappeneno makwa, se gafu kappay sino sapi'na, darallanna kappena yo lubag, e massiki ino langit, se masikkulanirana. Makwana sino awa pangukummanna sino tolayira a amme manandam sikwana ta makastiguwera si makkikiyad.

8 Udde ikkayuwa kakkolakku, ammeyu nad kalyawan yaw. Ino nakammi Dios, nakkunneno kabayino tata si aw annino kabayino tarifuwa run, e ino tarifuwa run, kunnangke tata si aw sikwana. 9 Amme naladawi Afu Dios a niyakkurug sino nekarina a antuweno sapitannino korwanira. Se ino kakuruwanna, naanus sikwatam, se anggamma si awan nadda makastigu, nu ammena lud mabboboli nad ammina tolay sino liwa'da. 10 Udde massiki kunnenoy, gakkuruwa mada'ngaaneno awa puliyani Afu Jesus, e ino gamwanganna, kunnangke ino gamwanganna mattakaw a awana makaammu nu naansa. Sinoyna a aw, ananeno natuyagga ungug e maawanino langit. Malunangngeno sinag, ino dakkag, andino bitunira si afuy, e masikkulangkappena yo lubag andino ammina igyanna. †

11 Gafu se antuweno makwana sino ammina maita sey langit anna sito lubag, akwandonaddino panggammani Dios ta awana kabalawandaw. 12 Sino pattaronandaw sino awa pangukumani Dios si ammin, iyekwayungke naddino damayuwa mangwa sino panggammanna takesi pakkangkamandawino

† *Ino neturak sino korwana manuskritu sino dami'na Griego: ...e maawangkappena yo lubag andino ammina igyanna.*

gamwanganna. Gakkuruwa sinoyna a aw, masikkulanneno langit e malunangnga ammina ana sinay. 13 Udde ikkanetam, innanamantam si iyakkurungnga i Diosino nekarina, a ananeno bawuwa langit anna bawuwa lubagga passiya naggaddangngino aggangweno amminira a magyan sinay.

14 Kunna mantu, kakkolak, gafu se antuweno aggataronandaw, iyekwayungke naddino damayu takesi nadalusino biyaddaw anna awana kabalawandaw, takesi nasiyana'ngeno nakandawa uma'lang sikwana. 15 Dandammandonad si ino gafuna a amme kepay nuliyi Afu Jesus, anggamma si wara kepay wayaneno tolaya mesalakan. Antu kappayino neturakki Pablo a iiddukantama kolak sikwayu gafu sino kinalainga neya'da i Dios sikwana. 16 Sino ammina tura'nga mappeafu sino puliyani Afu Jesus, kunna kappay yanino sinapi'na. Ana gakkuruwino madyata maawatan sino tura'ngera. E ino tolayira a kurangino ammura anna ammena natalanggaddino angngurudda, angkakwandeno anggamma a sapitan sino tura'ngera a kunna kappayino akwanda sino korwana sapiti Dios. Gafu sinaya a'akwanda, makastiguwerana si makkikiyad.

17 Udde ikkayuwa kakkolak, gafu se dinadangkuwa sinapit sikwayu mappeafu sino manulduwera si siri, palanandonad takesi ammekayu mabalabaliyan sino nabbakabakkanna tulduwerenaya narakkatta tolay, tantaro nu aroyuwandawino kakuruwana kinuruddaw. 18 Ammena nad kunninoy, nu ammeyu lud dadaggananino nalawara aggangwayu a pammakurug sino angngikallakki Jesu Kristo a Afutama misalak sikwatam. Dadagganandonaggappayino akkaammuyu sikwana. Antu naddino madayaw sito ingkein anna si makkikiyad. Amen.

1 Juan

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Ino nanurak sitaw, i Juan a tata a adalani Jesus a nebumbulun sikwana sin nagyananna sito lubag. Netura'nga yaw sino manguruwira a nagyan sino palulubbunna Asia Menor. Lakayin sin nanurakkanna sitaw.
Ino gafuneno niturakkanna taw, se agyanin nekatwayira sino nanguruwira a nanulduwera si bakkanna gakkurug mappeafu ki Jesu Kristo. Netuldura si amminira a ana sito lubag, nalamitanira si narakkat. Antu gafuna, amme kanu nabbaliyi Kristo si gakkuruwa tolay. Netuldura kappay si i Jesus, bakkannino Mesias onnu Kristo a Abbingi Dios. Bakkampelangino netuldureno nabbakabakkan, nu ammena kappelurino akwanda, se sinapi'da si massiki amme talekkuranino manguruwireno liwa'da anna massiki ammera makkaaanggam, nalawaggepay. Antu gafuna, sina'daggani Juan sino mabbasera sitaw si i Jesu Kristoweno Abbingi Dios a nabbali si tolay. Nepipidwana kappaya nassapit si ino tolaya manggam ki Dios, anggamma kappenaddino bafulunnera anna tuntulanna naddino tunira i Dios.
Ooddu peneno mabasa sitawa mappaanggam sino nakantama mangurug: ino kakka'bawa agganggammi Dios sikwatam, ino akwantammad ta madalusanino ammina rakkattam, ino akwantammadda mangaffut sino ana sito lubagga kumontara ki Dios, andino pangammuwantam si ana sikwatamino biyaya mannayun.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-4
Ino pattalaginarantam sino baggaw onnu sino lammuk 1:5–2:29
Ino nalawara biyayino abbingira i Dios 3:1-10
Ino pakkaaanggammanino abbingira i Dios 3:11-24
Ino pangammuwan sino gakkurug anda sino bakkanna gakkuruwa tuldu 4:1-6
Ino agganggammi Dios andino agganggammino mattalaginad ki Dios 4:7–5:5
Ino pita'dagganda si Abbingi Diosi Jesu Kristo 5:6-12
Ino dama a ammuwanino manguruwira sino Abbingi Dios 5:13-21

Ino Sapita Manga'da Si Biyaya Mannayun

1,2 Sitawa turak, aneno sapitammi sikwayu mappeafu sino mingngan si Sapit. Antuwi Jesu Kristo a manga'da si biyaya mannayun. Agyanin ki Dios a Amana sin liyekepaya naparatu yo lubag, udde nabbali si tolay sin nappaitanna sito lubag. Antu gafuna, initamingke, diningngammiyeno dami'na, anna inappangammi kappay. 3 Ituldumi inayira a initami anna diningngammi takesi mesapakkayu pay sikwami sino kebulunammi ki Dios a Ama anni Jesu Kristo a Abbingnga. 4 Itura'miyera yaw takesi maanggammetamungke.

I Dios, Kunnangke Sirwat

5 Inaya diningngammi sino Abbingi Dios, antuweno ipakaammumi sikwayu: i Dios, kunnangke sirwat, se awaningke lammuk sikwana. 6 Nu kuntam si mebumbulunetam ki Dios, gampade mangwetangkepay si narakkatta kunnangke agyanetangkepay sino lammuk, massisiriyetam, se ammena mekunneno akwantam sino kakuruwan. 7 Udde nu mattalaginaretam sino baggawa kunna payino akwani Dios, nalawarino abbafaruluntam annino buluntamira a mangurug, anna maunafan amminino liwattam gafu sino ada i Jesus a Abbingnga. 8 Nu kuntam si awana liwattam, sinsiriyantamino baggitamungkepay, e ammena gakkuruwino dinandantam. 9 Udde nu ipunnutamino liwattamira ki Dios, pakomannenaya liwat anna dalusandetam sino ammina rakkattam. Matalakki Dios a mangwa si kunnenoy, anna naggaddang nu akwanna, gafu sino natayani Kristo. 10 Nu kuntam si ammetam nalliwat, pabbalintami Dios si sariyon, e awanino sapi'na sino nakantam.

I Kristoweno Mangita'dag Sikwatam Ki Dios

2 Ikkayuwa abbingku, neturakkuwera yaw sikwayu
takesi ammekayunnad malliwat. Udde nu wara
makaliwat, ana i Jesu Kristo a awaningke liwa'na a
mangita'dag sikwatam ki Dios a Ama takesi mapako-
manino malliwat. 2 Se i Kristo, nakastigu gafu sino li-
wattamira takesi mapakomanira, e bakkampelangino
liwattam, nu ammena lurino liwat ammina tolay.
3 Antuweno pangammuwantam si ammutami Dios,
nu akwantam amminino tunnera. 4 Nu wara massapit
si ammuna i Dios, gampade ammena akwanino tun-
nera, massisiri inay anna awan sikwaneno kaku-
ruwana tuldu. 5,6 Udde ino mangwa sino sapiti Dios,
gakkuruwingke ino agganggamma ki Dios. Nu wara
massapit si nesapat ki Dios, tuntulanna naddi Jesu
Kristo. E nu antuwenayino akwantam, antuweno
pangammuwantam si gakkuruwingke a nesapatetam
ki Dios.
7 Ikkayuwa iiddukangku, bakkanna bawuwa tunino
iturakku sikwayu, se kiyad sin nanguruwandaw ki Jesu
Kristo, diningngaddawino tuna massapit si
makkaaanggammetam. 8 Udde kunnangke bawu kap-
pay inaya tun, se neyakkurug sino biyayi Jesus e antu
kappayino akwandaw ingkein. Gafu so kunnenoy, kun-
nangke mawawanino lammuk se nawaldanetam sino
gakkuruwingke a sirwat.
9 Ino massapit si anen sino baggaw, gampade kalus-
soneno kola'nga si angngurug, ana kepay si lammuk.
10 Udde ino manggam sino kakkola'ngera, mattalagi-
nad sino baggaw, e awaninna paggafuwanna a malli-
wat. †11 Udde ino makkalussaw sino kakkola'ngera, ana
kepay si lammuk. Meamparig si mallakad sino lammu-
ka ammena inammuweno ira'bunna se nepallappatti-
no lammuk.
12 Nanurakkak sikwayuwa aanakku gafu se napako-
manino liwa'dawira gumafu ki Kristo. 13 Nanurakkak
sikwayuwa lallakay gafu se inammuwandawi Kristo a
nagyanin sin awangkepay yo lubag. Nanurakkak sik-
wayuwa bafuwanak gafu se inaffu'dawi Satanas.
14 Ipidwaka sapitannino gafuneno nanurakkangku sik-
wayu. Nanurakkak sikwayuwa abbingku gafu se am-
muyunni Dios a Amatam. Nanurakkak sikwayuwa lal-
lakay gafu se ammuyunnino nagyanin sin awangke-
pay yo lubag. Nanurakkak sikwayuwa bafuwanak gafu
se natuyaggino angnguruddaw, mattalaginarino sapiti
Dios so nakandaw, anna inaffu'dawi Satanas.
15 Ammeyu anggammannino gagangena tolay sito
lubagga makkontara ki Dios andino ana sito lubag, se
nu antuweno panggammandaw, awana agganggan-
daw ki Dios a Ama. 16 Se ammina narakkatta ana sito
lubag, a kunnangke ino narakkatta panggammanino
tolayira, ino gagangera a minga'run si ammina
maitara, annino passangele'da sino ana sikwara,
bakkanni Dios a Amatamino naggabwatanda, nu am-
mera lud naggabwat sito lubag. 17 Iyo lubag annino
ammina narakkatta panggammanino tolayira,
mawawanira ammin, udde ino mangwa sino
panggammani Dios, mabiyag si makkikiyad.

Ino Kumontarera Ki Kristo

18 Ikkayuwa anakkuwera, ara'niyennino puliyani Kris-
to. Naammuwandaw si aneno gumamwang abbuwa
kumontara sikwana. Sitoya, inodduwennino kumon-
tara sikwana, e antuweno pangammuwantam si
ara'niyennino puliyanna. 19 Ira a kumontara, neamun-
gira sikwatam si'in, udde bakkannira a gakkuruwa bu-
luntama mangurug, antuweno nekatwayira. Nu
gakkuruwa buluntamira, ammera nad nekatway. Udde
urayi Dios ino nekatwayanda, takesi maita si bakkanni-
ra a gakkuruwa buluntam.
20 Udde ikkayu, ana sikwayuweno Espirituwi Dios a
neya'da i Kristo, e antu gafuna, ammuyu amminino
kakuruwana tuldu. 21 Ino gafuneno nanurakkangku
sikwayu, bakkannino ammeyu nangammuwan sino
kakuruwan, nu ammena lud gafu se inammuyun, e
ammuyu kappay si awaningke a siriya maggabwat
sino kakuruwana tuldu.
22 Inya mantuweno massisiri, nu bakkampelangino
massapit si i Jesus, bakkannino Kristo a dinunduni
Dios? Ino massapit si kunnenay, antuweno kumontara
ki Kristo, e bakkampelangino Abbingi Diosino am-
mayanna, nu ammena kappeluri Dios a Amana. 23 Se
ino massapit si bakkanna Abbingi Diosi Jesus, amme-
na kappay dama a mesapat ki Dios a Amana. Udde ino
massapit si Abbingi Diosi Jesus, mattalaginad ki Dios a
Amana.
24 Ita'daddomantuweno kakuruwana tulduwa nad-
ingngaddaw kiyad sin nanguruwandaw. Se nu an-
tuweno akwandaw, mattalaginaggayu ki Dios anna ki
Jesus a Abbingnga, 25 se antu keneno biyaya mannayu-
na nekariyi Kristo sikwatam.
26 Neturakkuwerenay mappeafu sino tolayira a
manggamma mamalabali sikwayu. 27 Udde ammuk si
kanayuna ana sikwayuweno Espirituwi Dios a neya'da i
Kristo, e ammeyu mawag si korwana manuldu sik-
wayu. Se itulduna sikwayuweno ammina maawad-
dawa ammuwan, e gakkurug ammina sapitanna. Antu
gafuna, kuruwandonaddino itulduna ta mattalaginag-
gayu ki Kristo.
28 Kunnantu, ikkayuwa aanakkuwera, mattalaginag-
gayu nad sikwana, takesi awana pattalawantam anna
kaatallantam naso puliyanna. 29 Ammuyu si naggad-

† *Adwa kappayino anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: 1) ...awan sikwaneno palliwatanino bulunna; 2) ...awana palliwatanna sinay.*

dangngi Dios, † e antu gafuna, ammundokappenad si abbingira i Diosino ammina mangwa si naggaddang.

Ino Abbingira I Dios

3 Dandammantamino dokalla agganggammi Dios sikwatam, se gafu sino aggiddu'nga sikwatam, nebilandetam si abbingnga, e gakkuruwa abbindetam. Udde ino ammera mangurug, ammera maimunuwan si abbindetami Dios, se ammera kappay ammuwi Dios a Amatam. 2 Ikkayuwa iiddukangku, abbindetami Dios sito ingkein, udde ammetangkepay kura inammuweno pabbalinantamma. Udde ino ammutam, nanu muliyi Kristo, mekunnetamma sikwana se maitatamma si nalawad. 3 Kadda tolaya minnanama si kunnenay, talekkuranda ammina narakkat ta nalawad ammina akwanda a kunna payi Kristo.

4 Nu inyeno malliwat, sulyatanneno lintiyi Dios, se ino liwat, antu kappayino sumulyat sino lintig. 5 Ammuyu si inangngi Kristo sito lubag ta ariyanneno liwatino tolayira, e damana akwan, se awaningke liwa'na. 6 Kunnantu, nu inyeno mattalaginad ki Kristo, ammena aggeliwaliwat. Udde ino tolaya aggeliwaliwat, ammena inammuwi Kristo se ammena mangurug sikwana.

7 Ikkayuwa anakkuwera, ammekayu pabalabali so massiki sanna a tolay. Ino kanayuna mangwa si nalawad, naggaddangnga tolaya kunna payi Kristo. 8 Udde ino aggeliwaliwat, tolayi Satanas, se i Satanas, gagangayinna nalliwat kiyad si'in. Antuweno gafuna a inangngino Abbingi Dios sito lubag, takesi darallanneno akwani Satanas. 9 Ino gakkuruwa abbingira i Dios, ammera aggeliwaliwat, se ana sikwareno nakammi Dios. Gafu se i Dios ino nabbali si Amara, ammera dama a aggeliwaliwat. 10 Kunnayawino pimunuwantam sino abbingira i Dios andino abbingira i Satanas. Ino tolayira a amme mangwa si nalawad anna amme manggam sino kakkola'dera, bakkannira a abbingi Dios.

Ino Agganggantam Sino Bafuluntamira

11 Antuyawino kakuruwana tulduwa diningngaddaw kiyad sin nanguruwandaw: makkaaanggammetammad. 12 Ammetammad tuntulannino inangwa i Cain, se i Cain, tolayi Satanas, e pinapateneno kola'nga. Ansanna lang pinapatay? Gafu se narakkattino aggangwana, e nalawarino aggangweno kola'nga. ††13 Antu gafuna, kakkolak, ammekayu nad makka'baw nu kababannaddakayuweno ammera mangurug. 14 Udde massiki tan nu kunnenoy, se ammutam si ammetam mekatway ki Dios a bakkanna kunna si'in, nu ammetam lud maa'dan si biyaya mannayun. Ammutam si gakkuruwinay, se anggantamino kakkolattamira a mangurug. Udde ino ammena manggam sino kasittolena, kunnangke natekepay se nekatwekepay ki Dios. 15 Se ino makkalussaw si kola'nga, kunna kappayino gumapapatay, e ammutam si ino gumapapatay, awan sikwaneno biyaya mannayun.

16 Ino pangammuwantam sino gakkuruwa agganggam, neya'da i Kristoweno biyangnga para sikwatam. Antu gafuna, ikkanetangkappay, midadanetammadda manga'da sino biyaddam para sino kakkolattamira. 17 Udde ino tolaya warawara sikwana e inammuna si aneno kola'nga a kurangino awanna e ammenangke kallakkan, wara kad agganggamma ki Diosino kunnenay? 18 Ikkayuwa anakkuwera, ammetam pelang sapitan si anggantamino kakkolattamira, nu ammetam lud ipaiteno gakkuruwa agganggantam sikwara gafu sino nalawara aggangwatam.

19,20 Nu kunnenayino akwantama makkaaanggam, antuweno pangammuwantam si gakkuruwa nesapatetam ki Dios. Massiki nu paliwatandetamino nakantam, damatama passiyanakkannino nakantam takesi ammetam maatalla makkararag sikwana. Se ammutam si dokallino aggikallakki Dios amma sikwatam, se ammuna ammin. 21 Kakkolak, nu ammeretam paliwatannino nakantam, awana talotama uma'lang ki Dios. 22 Massiki sanneno arangngantam sikwana, iya'dana se tuntulantamino tunnera anna akwantamino panggammanna. 23 Antuyawino netunna sikwatam: manguruwetammad ki Jesu Kristo a Abbingnga anna makkaaanggammetam, se antu kappayino netuni Kristo sikwatam. 24 Ino manuntul sino tunira i Dios, mattalaginad ki Dios anna mattalaginabbayi Dios sikwana. Ino pangammuwantam si mattalaginari Dios sikwatam, ana sikwatamino Espirituwa neya'dana.

Ino Pimunuwan Sino Gakkuruwa Tuldu Andino Siriya Tuldu

4 Ikkayuwa iiddukangku, ammekayu mangurug sino amminira a massapit si gumalabbunira i Dios, nu ammeyu abbu dalodawan nu gakkuruwa naggabwat ki Diosino sapitanda, se odduwerana massisiri a massapit si gumalabbunira i Dios a nesinasinak sito lubag. 2 Kunnayawino pimunuwandaw nu ino Espirituwi Diosino naggabwatanino ituldura: nu sapitanda si i Jesusino Kristo a nabbali si tolaya inang to lubag, ino Espirituwi Diosino naggabwatanna. 3 Udde nu ammera sapitan si i Jesusino Kristo a nabbali si tolay, bakkanna Espirituwi Diosino ana sikwara, nu ammena lud mekunneno nakanda sino Kumontara ki Kristo a diningngaddaw si'in si gumamwang. E kunnangke ginamwangin, se antuweno mifuyut sino manulduwira si mekontara ki Kristo.

† *Ino tata kappay anggamma sapitanna yaw: ...naggaddangngi Kristo...* †† *Nu anggammuwa basanino istoriya mappeafu sikwara Cain anni Abel, itannu sino Genesis 4:1-8.*

4 Udde ikkayuwa anakkuwera, abbindakayuwi Dios, e
inaffu'dawino massisiriyera. Se natuyaggino Espirituwi
Dios a ana sikwayu amma ki Satanas a matturay sik-
wara a ammena mangurug. 5 Ino manulduwera si siri,
tuntulandeno aggangweno bulundera a ammera man-
gurug ki Dios, e ino ituldura, mekunna sino akkakok-
wara, e antu gafuna, anggammino ammera mangu-
ruwa maningngag sikwara. 6 Udde ikkanetam, ab-
bindetami Dios, antu gafuna, ino manggammira a
maningngag sino ituldutam, ireno bafuluntama
nangammu ki Dios. Antuweno pangammuwantam
sino gakkuruwa tulduwa naggabwat sino Espirituwi
Dios andino siriya tulduwa naggabwat ki Satanas, se
nu naggabwat sino Espirituwi Dios, amme anggamma
dingngaggannino ammera mangurug.

Ino Agganggammi Dios

7 Ikkayuwa iiddukangku, makkaaanggammetam-
mad, se i Diosino paggabwatanino agganggam. Kun-
nantu, ino manggam sino kakkola'ngera, abbingi Dios
a nangammu sikwana. 8 Udde ino tolaya awana ag-
ganggamma sino kakkola'ngera, ammena ammuwi
Dios, se i Dios, gagangena a manggam si tolay. 9 Kun-
nayawino nipaitanna sino agganggamma sikwatam,
dinundunneno tatatata ke a Abbingnga sito lubag
takesi maa'danetam si biyaya mannayun gafu sik-
wana. 10 Antuyawino kakuruwana agganggam,
bakkannino agganggantam ki Dios, nu ammena lurino
agganggamma nepaita i Dios sikwatam sin nanun-
dunanna sino Abbingnga a mewa'lat ta mapakomani-
no liwattam.
11 Ikkayuwa iiddukangku, nu kunnenoyino inangwa i
Dios a manggam sikwatam, makkaaanggammetam
penad. 12 Se massiki nu awana tolaya nakaita ki Dios,
nu makkaaanggammetam, mattalaginari Dios sik-
watam, e maitengke sikwatamino agganggamma a
awana kurangnga.
13 Antuyawino pangammuwantam si mattalaginare-
tam ki Dios anna mattalaginabbay sikwatam, neya'da-
neno Espirituna sikwatam. 14 Ikkami pay, initamiyi Je-
sus, antuweno damamiya ita'dag si dinunduni Diosino
Abbingnga sito lubag takesi antuweno misalak si am-
mina tolay. 15 Massiki sanna a tolaya mita'dag si i Je-
susino Abbingi Dios, mattalaginad ki Dios e mattalag-
inabbayi Dios sikwana.
16 Ikkanetama mita'dag ki Jesus, ammutamino ag-
ganggammi Dios sikwatam e antuweno talakkantam.
Gagangayi Dios a manggam si tolay. Antu gafuna, ino
tolaya manggam ki Dios andino kasittolenera, matta-
laginad ki Dios e mattalaginaggappayi Dios sikwana.
17 Nu kunnenayino biyaddam, madadaggananino ag-
ganggantam kiyad si awana pakkuranganna, e awan-
na a pattalawantam so awa pangukumani Dios si am-
mina tolay, se ino aggangwatam sito lubag, mekunna
sino aggangwa i Kristo. 18 Gafu se anggandetami Dios,
ammetammad mattalawa makastigu, se ino ag-
ganggamma awana kurangnga, affutanneno talaw.
Antu gafuna, ino tolaya mattalaw gafu se aggadan-
dammanneno kastiguwi Dios, ipaiteno talona si ku-
rang kepayino agganggamma.
19 Anggammantami Dios se inanggammandetam.
20 Nu wara massapit si anggammanna i Dios, gampade
kalussoneno kola'nga, massisiri inaya tolay. Se nu
awana agganggamma sino kola'nga a aggitanna, am-
mena dama si anggammanna i Dios a ammena inita.
21 Antuyawino netuni Dios sikwatam: ino manggam ki
Dios, anggammanna penaddino kakkola'ngera.

Ino Pangaffutanino Manguruwira Sino Kumontarera Ki Dios

5 Massiki sanna a tolaya mangurug si i Jesusino
Kristo a dinunduni Dios, abbingi Dios. E ino
manggam sino ama, anggammanna kappayino ab-
bingngera. 2 Antu gafuna, nu anggammantami Dios
anna akwantamino tunnera, antuweno pangam-
muwantam si anggammantangkappayino kakkolat-
tamira a abbingnga. 3 Se ino gakkuruwa agganggan-
tam ki Dios, antuweno pangwantam sino tunnera. E
ino tunnera, ammena madyata akwan, 4 se massiki
sanna a abbingi Dios, kanayuna affutanneno ana sito
lubagga kumontara ki Dios. E ino pangaffuttam, an-
tuweno angnguruddam. 5 Se awana makaaffut sino
ana sito lubagga kumontara ki Dios, nu bakkam-
pelangino mangurug si i Jesusino Abbingi Dios.

Ino Mamakurug Si I Jesus, Abbingi Dios

6-8 Sin inangngani Jesu Kristo sito lubag, aneno tal-
luwa pamakurug si antuweno Abbingi Dios. Ino tata,
antuweno nappabawtisaranna si danum. Udde
bakkampelangino nappabawtisaranneno pamakurug,
nu ammena kappelurino adana a nebubbu so
natayanna. Ino mekatallu, antuweno Espirituwi Dios, a
gakkurug ammina sapitanna. Inaya talluwera,
nakkakarunneno pamakuruwanda mappeafu ki Jesu
Kristo. 9 Kuruwantangkeneno ita'daggino tolayira, e
nu kuruwantam inay, mannanotinna sino talluwera a
nepaita i Dios a mita'dag sino Abbingnga, se mata-
lakkino sapitanna amma sino sapi'na tolay. 10 Ino man-
gurug si i Jesusino Abbingi Dios, mattalaginad so
nakammeno neta'daggi Dios mappeafu sikwana. Ud-
de ino ammena mangurug sino sinapiti Dios, pab-
balinna i Dios si sariyon, se ammena kuruwannino
sinapi'na. 11 Antuyawino sinapi'na: na'dandetam si
biyaya mannayun, e ino Abbingngeno paggabwatan-
na. 12 Kunnantu, ino tolaya nesapat sino Abbingi Dios,
ana sikwaneno biyaya mannayun, udde ino ammena

nesapat sino Abbingnga, ammena naa'dan sinaya biyag.

Ino Ammutam Mappeafu Ki Kristo

13 Neturakkuwera yaw sikwayuwa mangurug sino Abbingi Dios kesi ammundawingke si wara sikwayuweno biyaya mannayun. 14 Ammetam maatalla makkararag ki Dios, se ammutam si dingngagganna, nu ino ilyawantam sikwana, mekunna sino panggammanna. 15 Gafu se ammutam si dingngagganneno kararaddam, ammutangkappay si iya'dananeno ilyawantam.

16 Nu wara maitayu si kola'dawa malliwat, ikararaddonad ki Dios ta a'danna si biyaya mannayun. Ino anggangkuwa sapitan, ikararandaw nu ino liwa'na e liwata mapakoman, ino liwata ammena mifuyut sino kastiguwa awana pakkiyaranna. Se ana kappayino liwata ammena mapakoman, e ammek sapitan si antu naddino ikararandaw. 17 Gakkuruwa liwatino ammina narakkatta aggangwa, udde aneno liwata mapakoman a ammena mefuyut so kastiguwa awana pakkiyaranna.

18 Kunnantu, aneno talluwera a ammutam. Ino palungu, ammutam si awana abbingi Dios a aggeliwaliwat, se imutanni Jesus a Abbingi Dios, e amme dama a ansani Satanas. 19 Ino mekadwa, ammutam si abbindetami Dios, massiki nu i Satanas kepayino matturay si ammin sito lubagga kumontara ki Dios. 20 Ino mekatallu, ammutam si inang sito lubaggino Abbingi Dios e na'dandetam si pannakaammu takesi maammuwantamino kakuruwana Dios. Nesapatetam sino kakuruwana Dios se nesapatetam ki Jesu Kristo a Abbingnga. Antuweno kakuruwana Dios a paggabwatanino biyaya mannayun.

21 Anakkuwera, ammeyu nad kuruwannino massiki sanna a bakkanna kakuruwana Dios.

2 Juan

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Antuyawino turakki Juan sino tata a bafaya piniliyi Dios andino aana'ngera. Aneno massapitira si ireno masina a inammuwi Juan. Ino korwanira, sapitanda si ino anggamma yawa sapitan, tata a pakkakarampattanino manguruwira andino makkakarampattira sinay.
Massiki nu abbafaw yawa turak, odduweno maammuwana nalawad. Nasapit sitawa makkaaanggammaddino manguruwira anna imutanda nad takesi ammera mabalabaliyan sino manulduwera si bakkanna gakkuruwa tuldu.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1-3
Ino tuldu mappeafu sino agganggam 4-6
Ino tuldu mappeafu sino kakuruwana tuldu 7-11
Ino ambu'neno turak 12-13

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Juan a tata a pangafuwanino manguruwira. Antuyawino turakku sikwama bafaya piniliyi Dios andino ana'nguwera. Aanggammantakayungke, e bakkannappelangino manggam sikwayu, nu ammena lud ammina nangammu sino kakuruwana tuldu. 2 Makkaaanggammetam se nattalaginarino angngammutam sino kakuruwana tulduwa ammena maari sino nakantam si makkikiyad. 3 Nu ituluytama manuntul sino kakuruwana tuldu anna makkaaanggammetam, allakkandetami Dios a Ama anni Jesu Kristo a Abbingnga, e duffunandetam anna passiyanakkandeno nakantam.

Ino Kakuruwana Tuldu Andino Agganggam

4 Maanggammakungke sino nangammuwangkuwa tuntulannino korwanira a ana'nguweno kakuruwana tulduwa kunna kappayino netuni Dios a Ama sikwatam. 5 Udde ana kepayino anggangkuwa sapitan sikwayu: makkaaanggammetammad. Bakkanna bawuwa tun yawa sapitangku, nu ammena lud antu kappayino diningngaddam kiyad si'in. 6 Nu gakkuruwa makkaaanggammetam, akwantamino tunira i Dios. Antuweno tuna diningngaddaw si'in, a makkaaanggangkayu nad.

7 Antuweno sinapikkuwenay sikwayu, se odduweranino nesinasinaka manuldu si siri si palulubbun. Irenayino ammera mangurug si nabbaliyi Jesu Kristo si gakkuruwa tolay sin inangnganna sito lubag. Ino tolayira a kunnenay, ireno sariyona kumontara ki Kristo. 8 Mappalangkayu nad takesi ammena mawawanino nayangngandaw, se nu akwandaw inay, maappayu amminino labu'daw so maddagguna aw.
9 Massiki sanna a tolay, nu ammena mattalaginara manuntul sino tulduwi Kristo, nu ammena lud dadagganan, awani Dios sikwana. Udde ino mattalaginara manuntul sino tulduwi Kristo, ana sikwana i Dios a Ama annino Abbingnga. 10 Kunnantu, nu wara gumamwang sikwayuwa tangananino tulduna, ammeyu paddilotan sino baleyu e ammeyu talatatabban, 11 kesi ammekayu mesapat sino narakkatta aggangwana.

Ino Ambu'neno Turak

12 Oddu kepenaddino sapitangku sikwayu, udde ammek anggamma idagga sito turakku, se innanamangku si umangngak sitan ta tatabbantakayu si nalawad e madadaggananino aanggantam.
13 Aggadandammandakayuweno anakireno kola'nguwa bafaya pinili kappayi Dios.

3 Juan

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Antuyawino turakki Juan sino bulunna a mingngan si Gayo a pangafuwanino tata a pakkakarampattanino manguruwira. Nedandayona se pinalapakkanneno mannodoyuwira a manuldu si palulubbun. Ana kappayino netulduwi Juan sikwana mappeafu sino narakkatta aggangweno tolaya mingngan si Diotrefes.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1-4
Ino nidayawani Juan ki Gayo 5-8
Ino narakkatta inangangwa i Diotrefes 9-10
Ino nalawara inangangwa i Demetrio 11-12
Ino ambu'neno turak 13-15

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Juan a tata a pangafuwanino manguruwira. Antuyawino turakku sikwam Gayo a aanggangkungke. 2 Kolakkuwa iiddukangku, ammuk si
natuyaggino angngurungngu, e ikararantaka takesi
nalawagga penad sitan anna natuyaggino baggim a
kunna kappayino katuyangngeno angngurungngu.
3 Maanggammakungke sino ginamwanganino kor-
wanira a kakkolattama naggabwat sitan, e sinapi'da si
nattalaginagga a manuntul sino kakuruwana tuldu.
Ammin kanuwa akwannu, meannung sinaya tuldu.
4 Awana korwan si mappaanggam sikwak, nu bakkam-
pelangino naningngaggangku si tuntulannino
anakkuwereno kakuruwana tuldu.

Ino Kedayawani Gayo

5 Kolakkuwa iiddukangku, nalawaringke ino inan-
gangwam sino kakkolattamira a nakiigyan sitan, se
massiki ammemira inaammu, dinuffunannuwera.
6 Ireno nassapit sino manguruwira sitaw sino nipaitan-
nu sino agganggammu sikwara. Nalawad nu pabbal-
anayunannuwa mangwa si kunnenoy ta duffunannuw-
era sino pannodoyuwanda. Ino iduffunnu sikwara,
meannungngad sino passerbiyanda ki Dios. 7 Se
ginikkatira a umang mangibanyag mappeafu ki Jesu
Kristo, e ammera mappa sino maawadda sino ammer-
era mangurug. 8 Kunnantu, maawag si ikkanetama
manguruwino manuffun sinayira a tolay, takesi
mesapatetam sikwara a mangipakaammu sino kaku-
ruwana tuldu.

Da Diotrefes Anni Demetrio

9 Aneno neturakku si'in sino manguruwira sitan, ud-
de amme nepilingalinga i Diotrefesino sinapikku, se
anggamma si antuweno matturay sitan. 10 Kunnantu,
nu umangngak sitan, palawanangkuna amminino
narakkatta a'akwanna. Paraparallannakami, e
bakkampelang inayino akwanna, se ammena
padilotannino kakkolattamira a umang sitana manul-
du mappeafu ki Jesus, anna allangnganna keno kor-
wanira a manggamma mappadilot sikwara, e nu wara
mangwa si kunnenoy, panawannera takesi ammera
makiamung sikwayu.
11 Kolakkuwa iiddukangku, ammemmad tuntulanni-
no narakkat, nu ammena lurino nalawad. Se ino
mangwa si nalawad, akwa i Dios, udde ino mangwa si
narakkat, ammena inammuwi Dios.
12 I Demetrio, passiya nalawarino sapitannino tolayi-
ra mappeafu sikwana, e ino kappay aggangwana, pai-
tana si nalawaringke a tolaya manuntul sino kaku-
ruwana tuldu. Massiki ikkami, ta'daggammi sikwayu, e
ammuyu si gakkurug yawa sapitammi.

Ino Ambu'neno Turak

13 Oddu kepenaddino anggangku sapitan sikwam,
udde ammek idagga sito turakku, 14 se innanamangku
si ammena mabayag e makkaititeta, kasetana mat-
tatabbag si nalawad.
15 Nasiyana'ngaddino nakammu. Amminino bulun-
tera sitaw, sapitanda si aggadandammandaka, e sapi-
tannu pay sino kadda tata a buluntera sitan.

Judas

Ino Mappeafu Sitawa Turak

Iyawa turak, neturakki Pablo sino nanguruwira a nakkakarampat sey Efeso anda sino korwanira a lubbun sey Asia Menor. Sin neturakkanna yaw, nabalud sey Roma gafu sino nangibanyanna sino nalawara damag mappeafu ki Afu Jesu Kristo.
Sino gafuna yawa turak, nepakaammuwi Pabloweno planowi Dios ta pittatanneno ammina ana sito lubag anna sey langit ta i Kristo pelangino afafura (1:10). Kunnantu, sinapi'na kappay sino manguruwira si pittatanda naddino nakanda gafu sino nesapatanda ammin ki Kristo takesi mekunneno aggangwara sino planowi Dios. Niyampariyi Pablo ta ipakaammuneno kekunnanneno pittatantama mangurug. Sinapi'na si amminira a mangurug, meyampariyira si partineno tata a baggi, e i Jesu Kristoweno kunnangke ulunenaya baggi. Sinapi'na kappay si kunnangke balayino manguruwira, e i Kristoweno kunnangke fundasiyonna. Neyamparingnga kappayi Kristo andino manguruwira sikwana si matawera.
Ana kappayino maammuwantam mappeafu sino nalawara akwanino matawera, abbing anda mapparanak, aripannira andino makwan aripan sikwara. Sino ambu'neno turak, ana kappayino maammuwantam mappeafu sino iya'da i Dios sino manguruwira ta pimu'da nad sino baggira takesi ammayira balabaliyani Satanas.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-2
Ino akkakokwaneno manguruwira ki Jesus 1:3–3:21
Ino tuntulan naddino manguruwira 4:1–6:9
Ino palanirino manguruwira 6:10-20
Ino ambu'neno turak 6:21-24

Ino Gafuneno Turak

1 Ikkanaki Judas a kolaki Santiago a nanurak sitaw.
Tataka masserbi ki Jesu Kristo. Antuyawino turakku sikwayuwa piniliyi Dios Ama. Ikkayuweno
anggammanna anna imutanna kiyad sino puliyani Je-
su Kristo. 2 Madadagganan naddino ammuyu sino
angngikallak, siyana'nga nakam, anna agganggamma
maggabwat ki Dios.

Ino Gakkanna Yawa Turak: Anereno Massalasangkuna Manguruwa Nedagga Sino Manguruwira

(2 Ped. 2:1-22)

3 Ikkayuwa iiddukangku, manurakka'ngad sikwayu
mappeafu sino kesalakantam ammina mangurug, se
antuweno anggangkuwa sapitan sikwayu. Udde am-
mek netuluya neturak inay, se dinandangkuwa
maawag si tunantakayu ta iyekwayungke ino
damayuwa manuntul anna mimut sino angngurud-
dama netalakki Dios sikwatama tolena takesi amme-
nan nad maangkakwa. 4 Se aneno tolayira a ammera
dandammanni Dios a nedagga sikwayu a ammera ne-
paiteno narakkatta gakkadda anna gagangera.
Angkakwandeno kakuruwan mappeafu sino
angngikallakki Dios, se sapitanda si damana kanuwa
mangweno manguruwira si massiki sanna a narakkat-
ta panggammanino baggira, se naallak kanuwi Dios.
Ammayanda kappayino kakuruwan mappeafu ki Jesu
Kristo a antu pelangino Afutama passerbiyantam.
Nelabbun si'in ino kakastiguwanda sino neturakka
sapiti Dios.

Ino Nangastiguwani Dios Sino Nalliwatira Si'in

5 Naammuwandawin amminino ituldu'nga sikwayu
mappeafu sino nangastiguwani Dios sino nalliwatira
si'in, udde anggangku kappaya ipadandam sikwayu.
Dandammandonadda nesalaki Diosino tolenera sin ni-
fuyutanna sikwara a inanaw sey Egipto, udde kasena
kinastiguweno ammera nangurug sikwana e natayira.
6 Dandammandonabbayino anghelira a amme nikalow
sino kalintiyana neya'da i Dios sikwara, nu ammera lud
inanawanino fustuwa pagyananda sey langit. Gafu se

inanawira sinay, kinadenanira i Dios si kadena a ammena maari, e nebalunnera sino lammuk makkiyad sino awa pangukumanna si ammin. 7 Dandammandokappenaddino nagyanira sey Sodoma anna Gomorra andino wewe'nginda a lulubbun. Ino nalliwatanda, nekunna sino nalliwatan inayira a anghel, a nangwera si bakkanna kalintiyanda a akwan, se dinuruddeno bakkanna atawara, e ino lallakiyera, dinurudda kappayino kasillalakirera. Antu gafuneno sinikkulanira i Dios andino lulubbundera, e antuweno mangipaita si ino ammera mangurug, kastigunirana i Dios si afuya ammena maaddap si makkikiyad.

Ino Aggangweno Manulduwera Si Bakkanna Gakkurug Andino Kakastiguwandana

8 Udde kunna kepay inayino akwanino manulduwera si bakkanna gakkurug. Meampariyira si mattatenap, se ammera ammuweno akwanda. Darallandeno baggirangkepay sino narakkatta akwanda, ammera iyatallino naturay amma sikwara, e massapitira si narakkat mappeafu sino anghelira. 9 Massiki ino afafuweno anghelira a i Miguel, awana turinna a mangwa si kunnenay. Se wasin nattukkiyera anni Satanas mappeafu nu inya sikwareno ana kalintiyanna a mappa sino baggiyi Moises, ammena nassapit si narakkat sikwana, nu ammena pelang sinapit si, “I Afu Diosino makammuwa mallang sikwam.” 10 Udde inayira a tolay, narakkattino sapitanda mappeafu sino massiki sanna a ammera maawatan. Mekunnera si animala ammera makadandam, se antu pelang maawatandeno panggammanino baggira, e antu kappeneno manaral sikwara.

11 Kakallakkirana sino kattalatalawa kastigura. Se tuntulandeno narakkatta aggangwa i Cain, † ipagekwara kappaya manuldu si siriya kakunneno aggangwa i Balaam †† gafu sino kinainga'da si pirak, e kontaranda kappayino pangafuwandera a kakunneno nangontarani Core ki Moises si'in. ‡ Kastigunirana i Dios si makkikiyara kunna payino kakastiguwani Core.

12 Ino kesapatanda sikwayuwa mangngan sino panandandaw sino natayani Jesus, meyamparig si mansa a manaral sino barawasiya nadalus. Nafulotino aggakkanda anna agginunda se awana talora ki Dios, se ino pelang baggireno dandammanda. Meyampariyira kappay si dulamma ipallerino bayabbag e awana da'nanda si uran. Mekunnera kappay si kayuwa ammena mammunga sino fustuwa pammunganna nad, onnu ino kayuwa natay e nafi'dutin. 13 Meyampariyira kappay si darokkalla palungngeno bebaya midaluyak si kaddadakkuta lulu sino ga'dangnga, se kanayunira a mangwa si ka'atatal. Ino tata kappaya keyampariyanda, ino bullalayawa mebulyat sino fustuwa pallakaranna. Antu gafuna, aneno kalalammukana pagyanana nedadani Dios si kebaluranda si makkikiyad.

Ino Nelabbuni Enoc Mappeafu Sino Kaukuman Annino Kakastiguwanneno Manulduwera Si Bakkanna Gakkurug

14 I Enoc a mekannamma afuwi Adam, aneno nelabbunna mappeafu sikwara. Sinapi'na si, “Itandaw, gumamwangnga i Afu Dios a mibulun si parifurifuwera a nadiosana anghelna 15 takesi ukumanna ammina tolay, e kastigunna ammina nalliwat a amme manandam sikwana gafu sino ammina inangwara a narakkat andino narakkatta sinapi'da a mekontara sikwana.” Antuweno nelabbuni Enoc. 16 Inayira a tolay, kanayunira a madadumul anna mangananawa. Ino pelang tuntulanda ino narakkatta panggammanda. Isangele'deno baggirangkepay anna atatundeno bafulundera takesi maappareno angganda.

Ino Nelabbunino Apostolira A Ananeno Massan Manguruwira

17 Udde ikkayuwa iiddukangku, ammeyu nad kalyawanino nelabbunino apostolira i Jesu Kristo a Afutam. 18 Sinapi'da sikwayu si, “Naso kauddiyanira a aw, ananeno mappoporayira sino nadiosan a manuntul pelang sino narakkatta panggammanda.” 19 Ireno mappakakaratway sikwayu. ‡† Tuntulanda pelangino panggammanino nakandangkepay, se awan sikwareno Espirituwi Dios.

Ino Nassapitani Judas Si Pattuyagganda Naddino Angngurudda Takesi Fustuweno Aggangwara

20 Udde ikkayuwa iiddukangku, pantatuyaggandawino angnguruddaw gafu sino padalandaw sino nadiosaningke a tulduwa kuruwantam. Pefuyukkayu nad sino Espirituwi Dios sino pakkararandaw. 21 Ammeyu talekkuran onnu kalyawanino agganggammi Dios sikwayu, nu ammeyu lud anusana taronanino awa kaa'dandaw si biyaya mannayun gafu sino allakki Jesu Kristo a Afutam. 22 Allakkandonaddino maddaladudwera ta pattuyaggandawino angngurudda. 23 Ino korwanira paya mangurug sino bakkanna gakkurug, kunnangke ilasse'dawira nad ta mesalakira sino afuy. Ino minalliwatira pay, allakkandawira kappenad, udde ammayandawino liwa'dera, e palanandaw takesi ammekayu matutunggungana manuntul sikwara.

† *Itannu sino Genesis 4:1-8 anna sino 1 Jn. 3:12.* †† *Ino istoriya mappeafu sino inangwa i Balaam, ana sino Numero 22-24 anna sino 31:16. Itannu kappay sino 2 Ped. 2:15-16.* ‡ *Ino mappeafu sino nangontaranda Core ki Moises, ana sino Numero 16:1-35.*

‡† *Ino tata kappaya anggamma sapitan: Ireno mipassig sino baggira sikwayu.*

Ino Karara Paddayaw Ki Dios

24 Madayonaddi Dios a makadama a mimut sikwayu
takesi ammekayu malliwat, e iyandakayuna so
a'langnga a awaningkena a kabalawandaw anna nap-
pelalo'neno langga'daw. 25 Madayonaddi Dios se
awana kakunnana e antuweno nangisalak sikwatam
gafu sino inangwa i Jesu Kristo a Afutam. Antuweno
kalalawarana matturay si ammin, annino man-
nakadama a Dios a awana kiyanneno kalintiyanna
mangiyafu si'in, sito ingkein, anna si makkikiyad.
Amen.

Nepakaammu

Ino Mappeafu Sitawa Leburu

Ino Nepakaammuwi Jesu Kristo Ki Juan mappeafu sino makwana so maddagguna aw, neturak sino tiyempowa napadyatanino Kristiyanowera gafu sino angngurudda ki Afu Jesu Kristo. Ino kapatiyana gakkaddi Juan a niturak sitaw, takesi pattuyagganneno nakanda ta natalanggaddira a mangurug massiki nu mapadyatanira.
Ino kaodduwana neturak sitawa leburuweno nepaita i Jesu Kristo ki Juan a kunnangke tenappa aneno angganda a sapitan. Tantaro nu naawatanino Kristiyanowera sin tiyempowi Juan ino anggamma a sapitan inayira a tenap, udde sitoya, madyata maawatanino korwanira, e ammena nakkunneno pangawatino tolayira sino angganda a sapitan. Massiki nu kunnenoy, maawatanino anggamma sapitannino korwana sapit onnu amparig sino neturakki Juan. Gangngariyan, ino anggamma sapitannino mata, angngammu, ino ta'gud, pannakadama anna kalintiyan, anna ino takki, kinatalanggad. Naladda kappaya maawatanino kapatiyana nasapit sitaw a antuweno pangaffutani Dios sino ammina kalingana gafu ki Kristo andino pallabutanna sino natalakkira a tolena a makiigyanna sikwana si makkikiyad. Sino uddiyera a kapitulu, aneno mappaanggam sikwatam mappeafu sino bawuwa langit anna lubagga akwani Dios andino bawuwa lubbuna Jerusalem a maggabwat sey langit.

Ino Bagga'na Yaw
Ino gafuneno turak 1:1-8
Ino palunguwa nepaita i Jesu Kristo ki Juan 1:9-20
Ino netuni Jesus sino nanguruwira sino pituwera a lubbun 2:1–3:22
Ino kadayawanda ki Dios sey langit 4:1-11
Ino nalukuta papel annino karnero 5:1-14
Ino nalakkatanino pituwera a nepikkat sino nalukuta papel 6:1–8:1
Ino pituwera a tangguyub 8:2–11:19
Ino bafay, ino dragon, annino kattalatalawa animal 12:1–13:18
Ino karnero annino 144,000 a sinubbu'na 14:1-5
Ino pagganiyanino tolayira sito lubag 14:6-20
Ino pituwera a malukunga napannu si kastiguwi Dios 15:1–16:21
Ino naddinnama bafaya nattakay sino kattalatalawa animal 17:1-18
Ino padarallanino lubbuna Babilonia annino pangaffutani Dios sino amminira a kalingana 18:1–20:10
Ino mauddiya kaukumanino tolayira 20:11-15
Ino bawuwa langit, ino bawuwa lubag, annino bawuwa Jerusalem 21:1–22:6
Ino ambu'na yawa leburu 22:7-21

Ino Gafuneno Turak

1 Iyawa neturak sito leburu, antuweno nepakaammuwi Jesu Kristo mappeafu sino makwana so maddagguna aw. I Dios ino nangipakaammu ki Jesus sitaw takesi ipakaammuna kappay sino aripannera. E antuweno inangwana, se dinundunneno tata anghelna a nangipakaammu ki Juan a aripanna. 2 I Juan, netura'nga ammina initana anna diningngangnga. E iyawa neturak, itulduneno gakkuruwa sapiti Dios a nepakaammuwi Jesu Kristo. 3 Nagasatino tolayira a mabbasa sitawa neturak, e nagasatira paya maddingngag anna mangurug sino sapitanna, se ammena mabayag e makwa ammin yaw.

Ino Neturakki Juan Sino Nanguruwira Sino Pituwa Lubbun

4,5 Ikkanaki Juan, antuyawino turakku sikwayuwa nangurug ki Dios a makkakarampat sitan pituwa lubbunna probinsiya a Asia. Allakkandakayu naddi Dios annino Espirituna anni Jesu Kristo ta passiyanakkandeno nakandaw. I Dios, ana si'in, ana kepay ingkein, e

magyan si makkikiyad. Ino Espirituwi Dios a magyan sino a'langngeno tronona, aneno paitana a pituwa pannakadama i Dios. † I Jesu Kristo, antuweno natalakka mangipaita sino ammina ana ki Dios, e naingnganangkappay si palunguwa abbingnga, se antuweno napalunguwa nangngangoli a ammenan matay, e antu kappayino matturay si ammina turay sito lubag. I Jesu Kristo kappay, aanggandetam, e winayawayaandetam sino liwattam gafu sino adana a nebubbu sin natayanna. 6 E nesapa'detam sino patturayanna ta makiturayetam sikwana, e nepabbaliretangkappay si papadi a masserbi ki Dios a Amana. Madandayonaddi Jesu Kristo anna matturenad si makkikiyad. Gakkurug yaw.

7 Dandammandaw yaw. Mulina i Jesus a mebulun si dulam, e maitana ammina tolay. Massiki ino nanuduk sikwana sin namapatayanda sikwana, itandana kappay. E mattatarangi'na amminino tolayira sito lubag gafu sino talora sikwana. Gakkuruwa makwa yaw.

8 I Afu Dios a anen si'in, ana kepay ingkein, e magyan si makkikiyad a mannakadama si ammin, kunna si, “Ikkanakino naggafuwanna ammin e ikkanak kappayino ambu'na ammin.” ††

Ino Nepaita I Jesu Kristo Ki Juan

9 Ikkanaki Juan a kola'daw, bulundawa miyattam sino padyatantam gafu sino angnguruddam ki Jesus, bulundokappaya mesapat sino patturayanna. Ino nakwa sikwak, nepeyandakino ammera mangurug sito lubbunna Patmos sito tangngana bebay. Antuweno inangwara sikwak, gafu se nangibabanyak sino sapiti Dios annino kakuruwana nepakaammuwi Jesus.
10 Wara si tata Linggu, gafu sino pannakadameno Espirituwi Dios, agyanino diningngagguwa dokalla damit sino likuggu a kunnangke ungungnga tangguyub.
11 Ino sinapi'na sikwak, “Itura'ngu ammina maitam ta peyangngu sino nanguruwira a makkakarampat sino pituwa lubbun: sey Efeso, Esmirna, Pergamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, anna sey Laodicea.”

12 Wasin nadingngagguweno naddamit sino likuggu, nallangngiyak ta itangkuweno makitatabbag sikwak, e initakino pituwa aggitappatan si sirwat. 13 E agyanino natta'dag sino tangngara a kunnangke tolaya ata'nangino barawasina a nealuka'batino bulawan sino ta'gangnga. 14 Ino abu'nga, kunnangke kapatino kafurona. Ino matana, kunnangke gumigillayafa afuy.
15 Ino takkina, mangngilikilit a kunnangke naruruna gumbang. E ino dami'na, kunnangke ungungnga nabarangofonga danum. 16 Aneno pituwa bituna aggiggammanino diwanana kama'na. Ana kappayino saseta nannumangino ngaramma a mallawan sino wangi'na. Mangngilikilitino mutungnga se kunnangke sinag si tangnganaw.

17 Waso initak, kinakkabbak sino a'langnga a kunnangke natayak gafu sino talok. Udde netappa'neno diwanana kama'na sikwak, kasena sinapit si, “Ammeka mattalaw, se ikkanakino naggafuwanna ammin, e ikkanak kappayino ambu'na ammin. 18 Ikkanakino mabiyag si makkikiyad, se massiki natayak si'in, nangngangoliyak kappay e mabiyayak si makkikiyad. Ikkanakino makaammu so katayanino tolayira e ana sikwakino tulbi'ngeno Hades a pagyananda nu matayira. 19 Itura'ngu mantuweno ammina ipaitak sikwam, ino makwa sito ingkein annino makwa so maddagguna aw. 20 Ino initama pituwa bitun sito diwanangku annino pituwa bulawana aggitappatan si sirwat, ipakaammukino angganda sapitan. Ino pituwa bitun, ireno pituwa anghela mimut sino nanguruwira sino pituwa lubbun. Ino pituwa aggitappatan si sirwat, ireno nanguruwira a makkakarampat sino pituwa lubbun.”

Ino Netuni Jesus Sino Nanguruwira Sey Efeso

2 Wasinoy, nepetura'nga sikwak iyawa sapitanna sino anghela mimut sino nanguruwira sey Efeso, a kunna si:

“Ikkanakino aggiggam sino pituwa bitun sito diwanana kamakku e ikkanak kappayino malallakad sino nallalatanino pituwa bulawana aggitappatan si sirwat. Antuyawino sapitangku sikwayu sitan Efeso. 2 Ammuk amminino inangwayu. Ammuk si malappakkayuwa mattarabafu para sikwak anna attammandawino kadidya'daw. E ammuk kappay si ammayandawino tulduneno narakkattira a tolay, se dinalodoyuweranino massapit si apostolira, e ammuyun si massisiriyera.
3 Ammuk si inattammandawino kadidya'daw gafu sino angnguruddaw sikwak e ammeyu nattalekkuran.

4 “Udde aneno balawangku sikwayu. Nakkafuyino agganggandaw sikwaka ammena nekunna sino agganggandaw sin gafunenin nanguruwandaw. 5 Dandammandonaddino agganggandaw sino pittana ta mabbobolikayu ta akwandokappayino inangwayu si'in. Se nu ammekayu mabboboli, gumamwanga'nga sikwayu ta ariyangkuweno aggitappatandaw si sirwat sino agyananna. 6 Udde ana payino anggangku sikwayu, se ammeyu anggammino akwanino Nicolaitera ‡ a ammek pay anggam.

7 “Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandonaddino sapitannino Espirituwi Dios sino ammina nangurug si palulubbun.

† *Sitawa leburu, mepipidweno bilanga pitu. Ino anggamma sapitannino pitu sino annandamma Judyu, fustuwengke, kumpletu, anna awana pakkuranganna.* †† *Ino sapitanna sino dami'na Griego: Ikkanakino Alfa andino Omega. Alfa ino palunguwa letra sino abakadana Griego. Omega ino uddiya letra.*

‡ *Ino mingnganira si Nicolaita, ireno nanuldu si dama a tuntulannino Kristiyanoweno panggammanino baggina anna lamuranino angngurungnga ki Kristo si gagangena tolaya ammera mangurug.*

“Ino tolaya ammera maaffut si narakkat, iya'dak sikwareno kalintiyanda a mangngan si bunganeno kayuwa manga'da si biyaya mannayuna ana sino nalawara agyanani Dios.”

Ino Netuni Jesus Sino Nanguruwira Sey Esmirna

8 Wasinoy, sinapi'na kappayino iturakku sino anghela mimut sino nanguruwira sey Esmirna, a kunna si:
“Ikkanakino gafuna anna ambu'na ammin, e ikkanakino natay a nangngangoli kappay. Antuyawino sapitangku sikwayu sitan Esmirna. 9 Ammuk si paidamandakayu anna ammuk kappay si pobirikayu. Udde si kakuruwanna, ba'nangkayu gafu sino angnguruddaw sikwak. Ammuk si ilopalope'dakayuweno korwanira a Judyu. Kunda si tolayira i Dios gafu sino kina-Judyura, gampade bakkan, se tolayira i Satanas. 10 Ammekayu nadda mattalaw sino dyata malana gumamwang sikwayu. Se kakkapani Satanas a darallannino angnguruddaw. Ino akwanna, pebaluddakayuwa korwan, e madyatangkayu si tafuluwa aw. Udde ammeyu talekkuranino angnguruddaw sikwak, massiki nu ipateyu, e a'dantakayuna si koronayuwa antuweno biyaya mannayun.
11 “Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandonaddino sapitannino Espirituwi Dios sino ammina nangurug si palulubbun.
“Ino tolaya ammera maaffut si narakkat, ammerana mesapata makastigu si makkikiyad sino pidwana katayan.”

Ino Netuni Jesus Sino Nanguruwira Sey Pergamo

12 Wasin nasinduwenoy, netulduneno petura'nga sikwak sino anghela mimut sino nanguruwira sey Pergamo, a kunna si:
“Ikkanakino nassaset si nataramma nannumangino ngaramma. Antuyawino sapitangku sikwayu sitan Pergamo. 13 Ammuk si odduweno mangurug ki Satanas sitan agyanandaw, udde natuyaggepayino angnguruddaw sikwak. Ammuk kappayino nakwa ki Antipas a natalakka nangipakaammu mappeafu sikwak. Massiki pinapatera sitan patturayani Satanas, ammeyu sinalekkuranino angnguruddaw sikwak.
14 “Udde aneno balawangku sikwayu, se ino korwan sikwayu, dumandanira sino tulduwi Balaam si'in. I Balaamino nanuldu ki Balak a manutunggung sino gakagakera i Israel ta mangwera si narakkat. Nakiakkanira sino newa'lat sino sinandiosira anna nakiduruwira si bakkanna atawara. 15 Kunna kappayino korwan sikwayu, se anera a dumandan sino narakkatta tulduweno Nicolaitera. 16 Ibobolira naddino liwa'da, se nu ammera iboboli, ammena mabayag e gumamwangak sitan ta gubattangkuwera a musar sino saseta mallawan sito wangikku.
17 “Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandonaddino sapitannino Espirituwi Dios sino ammina nangurug si palulubbun.
“Ino tolaya ammera maaffut si narakkat, a'dangkuwerana si makkana mingngan si mana a neimfungkepay sey langit. E kadda tata sikwara, a'dangku kappay si nafurawa batuwa naturakkan si bawuwa angan a awana nakaammu nu bakkannino nanga'danna.”

Ino Netuni Jesus Sino Nanguruwira Sey Tiatira

18 Wasinoy, nepetura'nga kappay sikwakino sapi'na sino anghela mimut sino nanguruwira sey Tiatira, a kunna si:
“Ikkanakino Abbingi Dios a kunnangke gumigillayafa afuyino matak a mangngilikilitino takkik a kunnangke naruruna gumbang. Antuyawino sapitangku sikwayu sitan Tiatira. 19 Ammuk amminino akwandaw, ino kinatuyangngeno agganggandaw, annino angnguruddaw. E ammuk kappay si mattalaginaggayuwa masserbi sino bafulundawira anna attammandawino kinadya'daw. Ammuk pay si oodduweno akwandawa nalawad ingkein amma sin gafunenin nanguruwandaw.
20 “Udde aneno balawangku sikwayu, se purayandawino tata a bafaya i Jezebel. Massapit si antu kanuweno tata gumalabbuni Dios, udde tulduwanneno aripangkuwera ta mangwera si narakkat. Gafu sino tulduna, makiduruwira si bakkanna atawara anna akkanandeno newa'lat sino sinandiosira. 21 Aggataronangkuweno piboboliyanna sino narakkatta inangwana, udde ammena anggamma talekkuran. 22 Antu gafuna, pattakitangkungke si mabayag ta aggaidda pelang. Kunna kappayino akwangku sino bafulunnera a nangwa si narakkat, padyatangkuwerangke, nu ammera iboboliyeno narakkatta akwanda. 23 Papatayangkuna amminino dumandan sikwana, takesi maammuwanino nanguruwira sikwak si palulubbun a ammuk ammina nakammino tolayira. E iya'da'ngeno meannung sino inangweno kadda tata sikwara.
24 “Udde ino korwan sikwayu sitan Tiatira, ammeyu sinuntulino narakkatta tulduweno bafay anna ammeyu kappay inadalino naunagga tulduwa naggabwat ki Satanas, antuweno awana idaggaka ipaangwa sikwayu takesi ammena madagganino dya'daw. 25 Ino pelang itungku sikwayu, mattalaginaggayu nadda mangurug makkiyad si muliyak.
26 “Ino tolaya ammera maaffut si narakkat e ammera umibbatta mangwa sino anggangku makkiyad si matayira, a'dangkuwera si kalintiyanda a matturay si palulubbun 27 a kunnangke ino neya'da i Ama sikwak. Awana makaaffut sikwara e kastigundeno mangwera si narakkat. Ino angngastigura sikwara, kunnangke

meburayita banga nu masi'batan si baliyang. 28 Iya'dak
kappena sikwara ino bituna abbasilelaw.
29 "Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandon-
addino sapitannino Espirituwi Dios sino ammina nan-
gurug si palulubbun."

Ino Netuni Jesus Sino Nanguruwira Sey Sardis

3 Wasinoy, nepetura'nga kappayino sapi'na sino
anghela mimut sino nanguruwira sey Sardis, a
kunna si:
"Ikkanakino mifuyut sino Espirituwi Dios a pituweno
kaitanino pannakadamana. E ikkanak kappayino
miggam sino pituwera a bitun. Antuyawino sapitangku
sikwayu sitan Sardis. Ammuk amminino akwandaw, e
ammuk kappay si kunnino tolayira a aggabiyaggayu,
udde ino kakuruwanna, natekayu se nakalyawandaw-
ino angnguruddaw. 2 Mafakkayu nad ta pattuyaggan-
dawino nakafuya angnguruddaw ta ammena maawan.
Se naammuwangku si kurangino asserbiyu sino angn-
gita i Dios. 3 Dandammandonaddino tulduwa diningn-
gaddaw si'in. Antu naddino kuruwandaw ta
iboboliyuweno liwa'daw. Se nu ammeyu akwan, gu-
mamwangaka mangastigu sikwayu. Ammeyu maam-
muwanino ora'neno gumamwangangku, se kakun-
nakino gumatakaw si gafi.
4 "Udde aneno korwan sikwayu sitan Sardis a amme-
na namansanino barawasira. (Ino anggamma sapitan,
ammera mangwa si narakkat.) Ireno meannunga mab-
barawasi si nafurawa mebulun sikwak.
5 "Ino tolaya ammera maaffut si narakkat, mab-
barawasiyera kappay si nafuraw. Ammek ariyanino an-
ganda sino leburuwa nelistanino ngangandera a
mabiyag si makkikiyad, e sapitangkuna sino a'langi
Ama annino anghelnera si ireno gakkuruwa tolek.
6 "Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandon-
addino sapitannino Espirituwi Dios sino ammina nan-
gurug si palulubbun."

Ino Netuni Jesus Sino Nanguruwira Sey Filadelfia

7 Waso kunnenoy, sinapi'neno iturakku sino anghela
mimut sino nanguruwira sey Filadelfia, a kunna si:
"Ikkanakino nadiosan anna natalakka miggam sino
tulbi'nga patturayani Dios, a kakunna i Ari David si'ina
niggam sino tulbi'ngeno lubbunna a Jerusalem. Nu
gakutangku, awana makabukkat. Antuyawino sapi-
tangku sikwayu sitan Filadelfia. 8 Ammuk amminino
inangwayu. Massiki bisangke ino pannakadamayu,
nattalaginaggayuwa nangwa sino sinapikku, e am-
meyu neimaddino angnguruddaw sikwak. Antu gafu-
na, kunnangke binukkatangkuweno sawang takesi
makatallungkayu e awana makagakut.
9 "Dingngaggandaw yaw. Aneno Judyuwera sitana
massapit si tolayira i Dios, gampade bakkan, se tolayi-
ra i Satanas. Ino akwangku sikwara, pamaliturangkuw-
era sino a'landaw ta maddayawira sikwayu ta an-
tuweno pangammuwanda si anggantakayu. 10 Gafu se
kinuruddawino sinapikku sikwayu, e inattammandaw-
ino kinadya'daw, imutantakayu nanu gumamwangino
kattalatalawa dyat † sito lubagga kadalodawanino to-
layira a ammera mangurug. 11 Ara'niyennino gamwan-
gangku. Antuweno pattalaginarandonaddino angngu-
ruddaw sikwak, ta awana makafulat sino korona a iya'-
dak sikwayu.
12 "Ino tolaya ammera maaffut si narakkat, pabbali-
nangkuwera si kunnangke arineno templowi Dios e
magyanira sinay si makkikiyad. E markangkuwera sino
angani Dios annino anganino lubbunna a antuweno
bawuwa Jerusalem a maggabwat ki Dios sey langit. E
imarkak kappayino bawuwa angangku sikwara.
13 "Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandon-
addino sapitannino Espirituwi Dios sino ammina nan-
gurug si palulubbun."

Ino Netuni Jesus Sino Nanguruwira Sey Laodicea

14 Wasinoy, nepetura'nga kappayino sinapi'na sino
anghela mimut sino nanguruwira sey Laodicea, a kun-
na si:
"Ikkanakino naingnganan si Kakuruwan se nata-
lakkak, e gakkurug ammina ipakaammuk mappeafu ki
Dios. E ikkanak kappayino nappaangwani Dios sino
ammina pinaratuna. Antuyawino sapitangku sikwayu
sitan Laodicea. 15 Ammuk amminino inangwayu.
Meampariggayu si alupatuwana danuma awana
serbina se bakkanna napatu anna bakkangke a nala'-
bat. Ino anggangku, napatukayu onnu nala'bakkayu
nad, se aneno serbira a adwa. ††16 Udde gafu se alu-
patuwampelangino angnguruddaw, gailaluppatakayu
se ammeyu maattamman. 17 Kundaw si ba'-
nangkayuwa awana pakkurangandaw. Udde ammeyu
inammuweno kakuruwanna a kakallakkayungke. Po-
birikayu, nabboyangkayu, nalappakkayu. 18 Sapitangku
sikwayu ta maggatangkayu nad sikwak si bulawana
antuweno gakkuruwa angngurug, takesi buma'-
nangkayu. E maggatangkayu kappenad sikwak si na-
furawa barawasiyu ta maariyeno ataldaw sino nab-
boyangandaw. E maggatangkayu kappenad sikwak si
pagasdaw sino matayu ta makaitakayu kappay. ‡19 Am-
mina tolaya iiddukangku, a'allangngangkuwera anna

† *Ino tata kappaya anggamma sapitanna yaw sino dami'na Griego: ...ili'watakayuna sino kattalatalawa dyata gumamwang...*
†† *Agyanino adwera a lubbuna naddinnamag gafu sino danunda a ara'ni sey Laodicea. Sey Hierapolis, agyanino bitufuta pabwalanna napatuwa danuma umangnganino tolayira a paddiyutan ta maariyeno taki'da. Sey Colosas pay, agyanino nala'bata danuma nalawara inuman. Udde ino danunda sey Laodicea, alupatuwan anna awana tantamma.* ‡ *Meannungino sinapiti Afu Jesus sikwara sey Laodicea, se naddinnamira gafu sino odduwa bangku anna nigosiyora, ino nalawara sinnuna nangisita inangwara, annino agasna mata a nelakuweno korwanira sino lubbunda.*

kastigungkuwera takesi matulduwanira. Kunna mantu, mallappakkayu nadda mangwa sino ipangwak sikwayu e iboboliyu nad amminino liwa'daw. 20 Dingngaggandaw, se ayawak sito kayatana mappebukkat sikwayu. Nu wara makadingngag sikwak anna mabbukkat, sumallungak e makikkanak sikwana.

21 “Ino tolaya ammera maaffut si narakkat, a'dangkuwera si kalintiyanda a makituttud sikwaka matturay a kunna payino inangwa i Ama sikwak sin nangaffutangku ki Satanas.

22 “Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandonaddino sapitannino Espirituwi Dios sino ammina nangurug si palulubbun.”

Ino Kadayawanda Ki Dios Sey Langit

4 Wasin nabalinin inoy, sinangawak e initakino sawanga nabukkatan sey langit. E nadingngaggu kappayino damita kunnangke dami'na tangguyufa diningngaggu si'in. Sinapi'na sikwak si, “Umangka taw ta ipaitak sikwamino maangwana so maddagguna aw.” 2 Kaka'meng kelanga netullurakino Espirituwi Dios sey langit. E naitakino tronowa aneno nattuttud sinay. 3 Ino nattuttud sinay, mangngilikilitino kaitanna a kunnangke ino nanginera a batuwa ngananda si haspe anna karnelia. Aneno bulluna nallebad sino tronona a mangngilikilita kunnangke ino alu-atan a batuwa ngananda si esmeralda. 4 E ana kappayino ka'lufulu si appata tronowa nallebad sino tata a trono, e antuweno pattutturanino ka'lufulu si appata pangafuwan. Nabbarawasiyera si nafuraw anna nakkoronera si bulawan. 5 E aneno maggabwat sino tronowa makakilakilat anna umunguunguwa addug. Sino a'langino trono, aneno pituwera a gumigillayafa sirwat a ireno keampariyanino Espirituwi Dios a pituweno kaitanino pannakadamana. 6 Sino a'lang kappayino trono, aneno kunnangke bebaya mallanga sarminga awana kulapa'na.

Aneno appatira a pinaratuwi Dios a nallebad sino trono, a passi mateno a'landa, mampesino darurura. 7 Ino tata, kunnangke layonino kaitanna, e ino mekadwa, kunnangke baka. Ino mekatallu, nammutung si mutungnga tolay, e ino mekappat, kunnangke kulawa makakkayab. 8 Ira a appat, aggannammira si payak, anna nammatamateno bagabaggira, massiki ino dolammino paya'da. Aw anna gafi ammera umibbatta makakkanta a kakkantandeno,

“Awana kakunneno kinalawari Afu Dios a mannakadama si ammin se nalawad ammina akwanna.
Ana si'in, ana kepay ingkein, e magyan si makkikiyad.”

9 Makakkanteno appatira a pinaratu sino paddayawanda sino kinalawarino aggatuttud sino tronowa mabiyag si makkikiyad, e mappasalamatira sikwana. Nu makakkantera, 10 mamaliturino ka'lufuluwera si appata pangafuwan sino a'langino aggatuttud sino trono e maddayawira sikwana a mabiyag si makkikiyad. E ariyandeno koronara a bulawan e iwaggara sino a'langnga, e ikantareno sapitanda si,

11 “Ikka Dios a Afumi, meannungka a madayaw gafu sino kinalawannu anna pannakadamam, se ikkeno namaratu si amammin. Gafu sino urem, pinaratum ammin, e na'dannuwera si biyag.”

Ino Nalukuta Papel Annino Karnero

5 Wasinoy, ana kappay initaka nalukuta papela iniggammanino diwanana kamattino aggatuttud sino trono. Inaya papel, nannumangino tura'nga, e namippituwa nepikka'da ta ammena mabo'liyad. 2 E agyanino initaka anghela dokallino pannakadamana, e nekokwana a nassapit si, “Inyeno meannunga mallakkat sito pikka'na papel ta bo'liyaranna?” 3 Udde massiki sey langit, sito lubag, anna sino agyananna natay, awaningke masumpalan si meannunga mabbo'liyad sino nalukuta papel ta basanna. 4 E natattangitak gafu se awaningke masumpalan si meannunga mabbo'liyad sino papel takesi basanna. 5 Udde naddamitino tata a pangafuwan e sinapi'na sikwak si, “Ammeka mattangit. Itannu, aneno nganandа si Layon a gaka i Juda anna gaka kappayi Ari David. Antuweno nangaffut ki Satanas, e antu gafuna, antuneno meannunga mari sino pituwa pikka'neno papel takesi bo'liyaranna.”

6 Wasin sinapi'nenoy, aneno initaka ubbunna karnerowa natta'dag sino nallalatanino trono annino appatira a pinaratu andino ka'lufuluwera si appata pangafuwan. Inaya Karnero, kunnangke pinapatera si'in se aneno pila'na. E ana kappayino pituwa ta'gunna anna pituwa matana a kaitanino pannakadameno Espirituwi Dios a mita sino ammina makwa to lubag. 7 Inang inappeno Karneroweno nalukuta papel sino diwanana kama'neno aggatuttud sino trono. 8 E wasin inappaneno papel, namaliturino appatira a pinaratu andino ka'lufuluwera si appata pangafuwan sino a'langnga a maddayaw sikwana. E kadda tata sino pangafuwanira, niggam si arpa anna malukunga bulawana napannu si umatoka nabangug a antuweno ampariyino kararino ammina tolayi Dios. 9 E nakkantera sikwana si bawuwa kanta a sapitanda si,

“Ikkeno meannunga mangappa sino nalukuta papel anna mari sino pikka'na. Se pinapateraka e nebubbuweno adam. Antuweno nepappagam sino liwatino tolayira ta wara mabbali si tolayi Dios a maggabwatira si ammina lulubbuna naddadarumeno dami'da anna gafura. 10 Nesapa'nuwera sino patturayannu, e nepabbalimira si papadi ta masserbiyera ammin ki Dios anna matturayirana sito lubag.”

11 Wasin mallangalangak kappay, initakino parifurifuwera a anghela ammera mabilanga ilebalebaddeno trono annino appatira a pinaratu andino ka'lufuluwera si appata pangafuwan. 12 E nekokwareno makkakaranta a sapitanda si,
"Ino Karnero a pinapatera, antuweno meannunga medayaw, se awana kakunnaneno pannakadamana, kinaba'nangnga, kinalaingnga, kinatuyangnga, anna kinalawanna a awana pakkuranganna."
13 E diningngaggu kappayino kanteno amminira a ana sey langit andino anera sito lubag, ino anera sey bebay andino anera sino agyananna natay. Ammina pinaratuwi Dios, makkakarantera a sapitanda si,
"Ino aggatuttud sino trono annino Karnero, awana kakunnaneno kinalawad anna kinatuyadda, antu gafuna, ireno medayaw si makkikiyad."
14 E sinabbino appatira a pinaratu e sinapi'da si, "On mappay." E namalitud kappayino ka'lufuluwera si appata pangafuwana maddayaw sino Karnero annino aggatuttud sino trono.

Ino Nalakkatanino Nipikkat Sino Nalukuta Papel

6 Wasinoy, initakino Karnero a mallakkat sino palunguwa pikka'neno nalukuta papel. Wasin ilakka'nenoy, diningngagguweno kunnangke adduwa damita naggabwat sino tata sino appatira a pinaratu e sinapi'na si, "Umangka taw." 2 Wasin itangku, aneno initaka nafurawa kabayu. Aneno nattakaya niggam si pana a umang makiyubat. E naa'dangkappay si korona a mangipaita si antuweno mangaffut. Kasena inang makiyubat e affutannana ammina kaguba'na.
3 Wasin ilakkatino Karneroweno mekadwa a pikka'neno papel, diningngaggu kappayino dami'neno mekadwa a pinaratu e sinapi'na si, "Umangka taw." 4 E initak kappayino nalibaga a kabayu. E ino nattakay, naa'dangkappay si dokalla saseta mangipaita sino pannakadamana a mappagagarunut sino tolayira sito lubag ta makkapatapatayira.
5 Wasin ilakkakkappayino Karneroweno mekatalluwa pikka'neno papel, diningngaggu kappayino dami'neno mekatalluwa pinaratu e sinapi'na si, "Umangka taw." E initak kappayino nangisita kabayu. Ino nattakay, aneno aggaiggammanna a akkilowan. 6 E diningngaggu kappayino damita mallanga naggabwat sino agyananino appatira a pinaratu e sinapi'na si, "Dokalla bisin sito lubag e makilo ammin. Ino tandanino tolay si tata si aw, takilo pelanga baggatino keatanganna, onnu tallu kilowa bakaw. Udde ammeyu panginanino mantika anna tayug."
7 Wasin ilakkatino Karneroweno mekappata pikka'neno papel, diningngaggu kappayino dami'neno mekappata pinaratu e sinapi'na si, "Umangka taw." 8 E initak kappayino alufurawana kabayu. Ino anganino nattakay, e i Patay. E ino dumadandan sikwana, i Hades, a antuweno agyananino natayira. E naa'danira si kalintiyanda a mamapatay si pakkapa'neno tolayira sito lubag. Ino ammapatera sino tolayira, gubat, bisin, takit, anna kattalatalawa animal.
9 Wasin ilakkakkappayino Karneroweno mekalima a pikka'neno papel, initakino assikkulanda sino mewa'lat ki Dios, e sino gukamma, initakino kararuweno tolayira a pinapatera gafu sino nangibanyanda sino sapiti Dios annino nana'dagganda sino kakuruwanna. 10 E nekokwareno nassapit si, "Afu Dios a mannakadama si ammin, nalawad ammina akwannu anna ta'daggannu ammina sapitannu. Naansa ma'neno pangukumannu sino tolayira to lubag ta kastigunnuweno namapatayira sikwami?" 11 E naa'danira ammin si nafurawa barawasi, e netuldu sikwara si mimwangira nad si bisang ta taronandeno kakkola'dera a masserbi ki Dios a papatayandera kappena a kunnangke ino inangwara sikwara.
12 Wasin ilakkatino Karneroweno mekannamma pikka'neno papel, nalunig si natuyag, e nangngisitino sinag a mallanga landu. E nallibageno dakkag a mallanga ada. 13 Nadara'nino bitunira sito lubag a kunnangke naata a bungana kayuwa madara'nag nu mabbayabbag. 14 E nepallinneno langit a kunnangke papela nalukut. Ammina kulud andino lubagga nalebaddan si bebay, nealitira ammin. 15 E nakatalaw ammino tolayira sito lubag. Ino ariyera andino tatturayira, ino afafuwerana sindalu, ino bafa'nangngira annino aneno pannakadamara, anna ammina korwana tolay, aripan onnu bakkanna aripan, inangngira nattawu sino agweb anna sino kabatuwan sino kulud. 16 E nakimawirira sino batuwera anda sino kulurira si, "Madabbakkayu ta tabbunandakami † ta ammerakami maiteno aggatuttud sino trono sey langit ta ammemi lawumannino kastiguweno Karnero sikwami. 17 Se nada'ngennino kattalatalawa aw a pangastiguwanda sikwami, e ammekami makattam."

Ino Kadwatut Si Appatafuluwe Appata Rifuwa Tolayi Dios

7 Wasin nasinduwenoy, initakino appatira a anghela natta'dag sino suyusuyuneno lubag. E lefangngandeno appata paggabwatanneno bayabbag kesi ammena mabayabbagganino utunna lubag annino bebay andino massiki sanna a kayu. 2 Kasek kappay initeno tata a anghela naggabwat sino lattakani sinag a aggaiggammanneno pammarka i Dios a antuweno aggabiyag si makkikiyad. E nekokwaneno nassapit sino appatira a anghela ireno ina'dani Dios si pannakadamara a manaral sito lubag anna sino bebay. 3 E sinapi'na sikwara si, "Ammeyu abbu ansan yo lubag

† *Nelabbuni Jesus yaw sino Luc. 23:29-30.*

annino bebay annino kakayuwanira makkiyad si markammiyeno kirayino maripannira ki Diostam.” 4 E diningngaggu kappayino kaodduweno namarkanira, e kadwatut si appatafuluwe appatarifuwera a naggabwatira ammin sino karadwera a abbingi Israel.
5-8 Karadwa si rifuweno namarkan sino gakagakera i Juda, kunna kappay sino gakagakerara Ruben, Gad, Aser, Neftali, Manases, Simon, Levi, Isacar, Zabulon, Jose, anni Benjamin.

Ino Tolayira A Ammena Mabilanga Nabbarawasi Si Nafuraw

9 Wasin nasinduwenoy, kasek kappay nallangalanga, e aneno initaka tolaya ammera mabilang gafu sino kaoddura. Naggabwatira si ammina lulubbuna naddadarumeno dami'da anna gafura. Natta'daggira ammin sino a'langino aggatuttud sino trono annino Karnero, e nabbarawasiyera ammin si nafuraw anna giiggammanira ammin si adonna ayowa antuweno mangipaita sino langga'da. 10 E nekokwara ammina nassapit si, “Madayonaddi Dios a aggatuttud sino trono annino Karnero, se ireno nangisalak sikwatam.” 11 Amminira a anghel, ilebaddeno trono annino ka'lufuluwera si appata pangafuwan andino appatira a pinaratu. E namaliturira ammina umokab sino a'langngeno tronowa maddayaw ki Dios. 12 E sinapi'da si, “Gakkurug yaw! Madayonaddi Dios si makkikiyad. Dayawantam anna mappasalamatetam sikwana gafu se awaningke nakkuranganneno kinalaingnga, kinalawanna, annino pannakadamana. Amen.”

13 Ino tata sino pangafuwanira, nappakibebut sikwak e sinapi'na si, “Ma, ammum nu inyerenaya tolaya nabbarawasi si nafuraw, e ammumino naggabwatanda?” 14 E sinabbaggu si, “Ammek ammu. Ammum nakuy.” E sinapi'na si, “Ireno tolaya nanguruwa nallawum sino kattalatalawa dyat, udde natuyaggepayino angngurudda. Inunafandeno barawasira sino adaneno Karnero e naffuraw. 15 Antu gafuna, anera sino a'langino tronowi Dios a masserbi sikwana sino templona si aw anna gafi. E i Dios a aggatuttud sino trono, imutannera. 16 Ammera mabisin anna mauwaw si makkikiyad. Ammera masinasinan onnu madyatan sino korwana napatu. 17 Se ino Karnero a ana sino trono, antuneno mimut sikwara anna mifuyut sikwara sino paggabwatanneno danuma manga'da si biyaya manayun. E funatani Diosino kalaluwara takesi awaninna malow sino nakanda.”

Ino Nalakkatanino Mekapituwa Pikka'neno Nalukuta Papel

8 Wasin nallakkatanino Karnero sino mekapituwa pikka'neno nalukuta papel, sininak ammina ana sey langit si kagadwana orat. 2 Kasek initeno pituwera a anghela aggata'dag sino a'langi Dios, e naa'danira si tattata a tangguyub.

3 Wasinoy, ginamwangino tata kappaya anghela aggaiggam si bulawana pekwan si bambangug, e inang natta'dag sino a'langngeno assikkulanda si bambanguwa ana sino a'langino trono. E naa'dan si odduwa bambangug ta idaggana sino kararino tolayira i Dios, kasena sinikkulan sino bulawana assikkulan ta mewa'lat ki Dios. 4 Ino ato'ngeno bambanguwa naggabwat sino aggiggammanino anghel, nebulun sino kararino tolayira i Dios a sumullu sino a'langnga. 5 E inappeno anghelino aggekwanna si bambangug, e pinannuna si ba'ganga inappana sino assikkulan, asena netakkub sito lubag. E kaka'meng kelanga makadaddug, nanallit, anna nalunig.

Ino Pituwa Tangguyub

6 Wasinoy, nedadanino pituwera a anghela paddamitanino tangguyudda.

7 Wasin nepadamitino palunguwa anghelino tangguyumma, nuran si alalawu anna afuya nalamuran si ada. E nasikkulanino pakka'luneno lubag, pakka'luneno kakayuwan, andino ammina kaddat.

8 Wasin nepadamitino mekadwa a anghelino tangguyumma, aneno netakkub sey bebay a kunnangke dokalla kulura gumigillayab. E nabbali si adeno pakka'luneno bebay. 9 Natayino pakka'luneno anera sey bebay, e nadarallino pakka'luneno baforira.

10 Wasin nepadamitino mekatalluwa anghelino tangguyumma, aneno nada'na dokalla bituna gumigillayafa kunnangke patud, e naddattu sino pakka'luneno wawwang annino bitufutira. 11 Ino anganneno bitun, Napet. Nepappe'neno pakka'luneno danum, e odduweno tolaya natay gafu sino ininumanda sino napet.

12 Wasin nepadamitino mekappata anghelino tangguyumma, naaddappino pakka'luneno sinag anna pakka'luneno dakkag andino pakka'luneno bitunira. Antu gafuna a awana sinag sino pakka'luna aw, e awana sirwat sino pakka'luna gafi.

13 Wasinoy, aneno naitaka kulawa makakkayab sey aba'nga langita nekokwaneno nassapit si, “Kakalla'ngeno ammina tolay sito lubag gafu sino kattalatalawa maangwa nanu paddamitanino talluwera kappaya anghelino tangguyudda.”

9 Wasinoy, nepadamitino mekalima a anghelino tangguyumma, e initakino kunnangke bituna naggabwat sey langita nada'nin sito lubag. E neya'da sikwaneno tulbi'ngeno bituwa awana pakkiyaranna. 2 E binukkatanneno bitu, e nallawanino odduwa atok a kunnangke ato'nga dokalla sikkul, e nallammukino lubag se nalefangnganino sinag sino nappelalota atok. 3 E ana kappayino durunira a nallawan sino atok,

e nippera sito lubag. Naa'danira si pannakadamara a manilura kunnangke mallagama. 4 Nasapit sikwara si ammera si'si'dunannino kaddattira annino kayuwera, onnu massiki sanna a mula, ta padyatanda pelangino tolayira a awana marka i Dios sino kirera. 5 Udde ammera nuraya namapatay sino tolayira, nu ammerera lubbelang paddyatanira si lima dakkag. Ino kadyatanda, kunnangke ino kalowino silunna mallagama. 6 Sino unangngenoya lima dakkag, angganda nadda matay, udde ammera dama a matay.

7 Ino kaitanino durunira, kakunnareno kabayuwa nadadana umang makiyubat. Aneno mallanga bulawana korona sino ulura, anna kunnangke mutungnga tolayino mutunda. 8 Ino abu'da, kunnangke abu'nga bafay. Ino ngipanda, kunnangke ngipanna layon. 9 Nadwattapanino ta'ganda si kunnangke kalatadda a baliyang. Umunguwino paya'da nu makkayafira a kunnangke ungungnga odduwa kalesa a bu'butanna kabayu a umang makiyubat. 10 Aneno silud sino ifu'da a kunnangke silunna mallagama. Antuweno agyananino pannakadamara a mappadyat si tolay si lima dakkag. 11 Ana kappayino arira a mangituray sikwara, a antuweno anghela nakaammu sino bituwa awana pakkiyaranna. Ino anganna si dami'na Hebreo, i Abaddon, e si dami'na Griego, i Apolion a ino anggamma sapitan, antuweno Manandaral.

12 Nabalininnino palunguwa kattalatalawa dyat, udde ana kepayino adwa a metufad.

13 Wasinoy, nepadamitino mekannamma anghelino tangguyumma, e dingngagguweno kunnangke damita naggabwat sino suyusuyuneno assikkulana bulawana agyan sino a'langi Dios. 14 Sinapi'na sino mekannamma anghel si, “Ilubba'nguweno appatira a anghela neyakad sino idangngeno dokalla wawwanga Eufrates.” 15 E inangnga nelubbakino appatira a anghel, se nadadanira a melubbak sitawa run, dakkag, aw, anna orat, ta mamapatayira sino pakka'luneno tolayira. 16 Nasapit sikwakino kaodduweno sindalurera a nakkabayu, e adwatuta milyon. 17 Kunnayawino kaitanino kabayuwera annino nattakayira a napaita sikwak si kunnangke tenap. Nadwattapanino ta'ganda si tallu nganana kolor. Aneno nalibaga a kunnangke afuy, alungisitana kunnangke batuwa safiro, anna duddulawa kunnangke asufre. Ino kabayuwera, kunnangke uluna layonino ulura, e aneno mallawana afuy, atok, anna asufre sino sangira. 18 Natayino pakka'luna katotolay gafu so afuy, atok, anna asufre a nallawan sino sangira. 19 Se ino pannakadameno kabayuwera, ana sino sangira anna sino ifu'da. Ino ifu'da, kunnangke ulagga nulu e antuweno panukkora si tolay.

20 Udde ino tolayira a nabuna a ammera natay sinoya dyat, ammera inibbattanino maddayaw sino anituwera annino sinandiosdera a inangwarangkepay si bulawan, gumbang, baliyang, batu, anna kayu. Ammera sinalekkuran inaya sinandiosda, massiki ammera makaita, ammera makadingngag, anna ammera makalakad. 21 Ammera pelang neboboliyeno narakkatta aggangwara a mamapatay, makkammangnga mattanna, makibulun, anna mattakaw.

Ino Bibissangnga Papela Iniggammanna Anghel

10 Wasin nabalinin inoy, aneno initaka natuyaggingke a anghela bumabbafa a naggabwat sey langit. Nakulmutanino baggina si dulam e aneno bullun sino uluna. Ino mutungnga, kunnangke sinag, e ino takkina, kunnangke gatangnga afuy. 2 Aggaiggammanneno nabo'liyara bibissangnga papel. Ino diwanana takkina, nepi'na'nga sino bebay e ino dawina, nepi'na'nga sino lubag. 3 E nakkulawu, e kunnangke natuyagga garanna layon. E sinombatino pituwa natuyagga addug. 4 Wasin iyafu'ngadda iturakkino sinapitino addug, aneno damita diningngagguwa naggabwat sey langita sinapi'na si, “Ammem iturakkino sinapitino pituwa addug se ammena mepakaammuwenay.”

5 Wasin aggitangkuweno anghela aggata'dag sino bebay anna sino lubag, netayangngeno diwanana kama'na, 6 a nesapataneno angani Dios a mabiyag si makkikiyad anna namaratu sino langit, lubag, bebay, anna ammina ana sikwara. Sinapi'na si, “Awaninna mataronan, 7 se nanu paddamitannino mekapituwa anghelino tangguyumma, antuwennenayino pangwani Dios sino planona a netulduna sino gumalabbunnera a nasserbi sikwana a ammena nepakaammu si korwana tolay.”

8 Wasinoy, diningngaggu kappayino damit sey langita sinapi'na sikwak si, “Umangngu appannino bibissangnga papela nabo'liyara aggaiggammanino anghela aggata'dag sino bebay anna sino lubag.”

9 Wasin inara'niyak sino anghel, inarangkuweno papel, e sinapi'na sikwak si, “Appannu ta akkanannu. Nami'na sino sangim a kunnangke diyuna ayokan, udde nu sillunannu, maloneno kuyungngu gafu sino pe'na.” 10 Inappakino papel sino anghel e inakkangku. E gakkuruwa namit a kunnangke diyuna ayokan, udde wasin sinillungku, malowino kuyungku. 11 Nasapit sikwak si, “Ipakaammummaggappayino makwana sino ariyera andino tolerera si palulubbuna naddadarumeno dami'da.”

Ino Adwera A Tistiguwi Dios

11 Waso kunnenoy, naa'danak si gukura kunnangke tokud, e netulduweno nanga'da sikwak si, “Umangka ta annu kamangannino templowi Dios annino assikkulanda. E bilangannu kappayino tolayira a maddayaw ki Dios sinay. 2 Udde ammem kamangannino lasinna se neya'den sino tolaya ammera mangu-

rug ki Dios. Dakkutandeno nadiosana lubbun si appatafulu e adwa dakkag. 3 Udde sinaya tarifuwe
ka'luwatut si annammafuluwa aw, ananeno dun-
dunangkuwa adwera a tistiguka mangitulduna sino
mappeafu sikwak. Mabbarawasiyerana si saku se an-
tuweno mangipaita si pabbobolindeno nalliwatira." †
4 Ino adwera a tistigu, ireno keampariyanino adwa a
kayuwa olibo annino adwa a sirwata nagyan sino
a'langi Dios a matturay sito lubag. 5 Nu wara manalo-
dawa mangwa si narakkat sikwara, aneno mallawana
afuy sino sangira ta masikkulanira, e antuweno
ipatayino kalingera. 6 Ana kappayino pannakadamara
a mappalammat si uran ta ammena muran sino panul-
duwanda sino sapiti Dios. E ana kappayino pan-
nakadamara a mappabalin si danum si ada. E damara
kappaya padyatanino tolayira sito lubag si massiki
sanna a dyat nu antuweno angganda.
7 Wasin nabalininnino netulduweno adwera a tistigu,
kasena mallawanino kattalatalawa animala maggab-
wat sino bituwa awana pakkiyaranna, e makiyuba'na
sikwara. E papatayannera se affutannera. 8 E ino bag-
gira, mekulidangnga sino kalasadaneno dokalla lub-
bun a antuweno lubbuna nelansanino Afutam sino
krus. Inaya lubbun, mingngangkappay si Sodoma an-
na Egipto, se nakkunnera si kinarakkat. 9 Si unangnga
tallu aw anna kagadwa, buyabuyanneno tolayireno ad-
wera a natay, e ammerera anggamma itanam. E ino
tolayira a mabbuya sikwara, maggabwatirana si ammi-
na lulubbuna naddadarumeno dami'da. 10 Maanggam-
ma ammina tolay e mallalanggakirana anna
makkaaa'dera si rigalu gafu sino natayanino adwera a
gumalabbuni Dios, se pinadyatandera.
11 Udde wasin nalla'wutino kappata aw, binyayi Diosi-
no adwera, e ginabwatira. E nakatalawingke ino
nakaitera. 12 Kasena aneno diningngaggino adwera a
tistiguwi Dios a dokalla damita naggabwat sey langita
sinapi'na si, "Umangkayu taw." E nebulunira si dulam-
ma sinullu sey langita aggitanino kakontarera. 13 Wasi-
noy, kaka'meng kelanga nalunig si natuyag, e nadar-
allino pakkatafuluneno lubbun, e piturifuweno tolayira
a natay. Nakatalawino tolayira a nabuna e nad-
dayawira ki Dios sey langit.
14 Nabalininnino mekadwa a kattalatalawa dyat, ††
udde ana kepayino mekatalluwa ara'niyenna gu-
mamwang.

Ino Kauddiyana Tangguyub

15 Wasin nepadamitino mekapituwa anghelino tang-
guyumma, aneno natuyaggira a damit sey langit e
sinapi'da si, "Mangiyafu sitawa aw, awana matturay
sey lubag nu bakkampelangi Dios anni Jesu Kristo a di-
nundunna, e matturayira si makkikiyad." 16 Kasena na-
maliturino ka'lufuluwera si appata pangafuwana ag-
gatuttud sino a'langi Dios ta maddayawira sikwana,
17 e sinapi'da si,
"Afu Dios a mannakadama si ammina ana si'in anna
ana kepay ingkein, mappasalamakkami sikwam, se
sitoya, nepaitamino pannakadamam e neyafumunni-
no matturay. 18 Nabbungubungutingke ino tolayira a
ammena nangurug sikwam, se nadatangnginnino
pangastiguwannu sikwara. E nadatangngingkappayi-
no pangukumannu ammin sino natayira. Sitawingkap-
payino panga'dannu sino labutino gumalabbunira a
nasserbi sikwam andino amminira a tolema mangiy-
atal sikwam, massiki ino pobiriyera andino bafa'-
nangngira. Sitawingkappayino panarallannu sino to-
layira a nanaral sito lubag gafu sino kinarakka'da." ‡
19 Wasinoy, nabukkatanino templowi Dios sey langit,
e initakino kafona agyananino neturakka lintiyi Dios.
Kasena nakakilakilat, nakadaddug si natuyag, nalunig,
e nuran si alalawuwa darokkal.

Ino Bafay Annino Dragon

12 Wasin nasinduwenoy, aneno kakka'bawa
senyala maita sey langit. Aneno bafaya ag-
gata'dag sino dakka nabbarawasi si mangngilikilita
kunnangke sinag. Nakoronan si karadwa a bitun.
2 Gapapanakin, e maddaying gafu se mallowin.
3 Wasinoy, ana kappayino kakka'bawa senyala maita
sey langit. Se aneno kunnangke lamagga dokal a
ngananda si dragon. ‡† Nalibageno baggina, pituweno
uluna, e tafuluweno ta'gunna. Nakoronanino kadda
tata a uluna. 4 Sini'batanino ifu'neno pakka'luweno
bitunira, e nadara'nira sito lubag. E ina'langngeno
bafaya gapapanak, ta nanu mallawanino kalu'bit,
akkananna. 5 Udde wasin neyanakinnino abbingnga a
lalaki, nafulattino abbing e neang sino agyanani Dios a
matturay. Se antuneno matturay si ammina lubbun, e
awana mangaffut sikwana sino turena. 6 Udde ino
bafay, nabbukala inang sino ginufat sino nedadani
Dios a pagyananna, takesi maimut sinay si kadwarifu
si adwatut e annammafuluwa aw.

† *Ino gumalabbunira si'in, nabbarawasiyera si saku, kumarallino gumalabbunira a nangibanyag si mabboboli naddino tolayira. Ino saku, senyal kappayino malowa nakam.* †† *Ino mekadwa a kattalatalawa dyat, ino kabayuwera a nasapit sino 9:13-21. Ino mappeafu sino bibissangnga papel andino adwera a tistigu (10:1–11:13), bakkanna partineno mekadwa a kattalatalawa dyat.*

‡ *Ino bagga'na bersikulu 15-18, kaampattanino ammena kepay makwa a sapitannino metufarira a kapitulu. Sino annandammino appatira a pangafuwan, kunnangke ginamwanginnino tiyempowa sapitanna sitaw, se gakkuruwingke a makwa.* ‡† *Odduweno istoriyana tolay si'in mappeafu sino nganda si dragon. Sino annandamma Egipto, ino dragon, kunnangke dokalla lamag. Sino annandammino korwanira, kunnangke ata'nangingke a ba'lata nagyan sino bebay. Ino keampariyanna, i Satanas.*

7 Wasinoy, aneno gubat sey langit. Da Miguel annino
kasi'anghelnera, nakiyubattira sino dragon annino bu-
lunnera a anghel. 8 Naaffutino dragon annino bulun-
nera, e ammeran dama a makiagyan sey langit. 9 Ne-
takkufino dragon annino anghelnera sito lubag. Inaya
dragon, antuweno ulag si'in, a mingngangkappay si
Diablo onnu Satanas. Antuweno mamalabali si ammi-
na tolay sito lubag.
10 Wasin nabalinin inoy, diningngagguweno dokalla
damit sey langita sinapi'na si,
"Neakkuruwinnino nisalakani Dios sino tolenera, se
nepaitananino pannakadamana a matturay. Nepai-
tanangkappayino kalintiyani Kristo a pinilina a mat-
turay. Se i Satanas a nappaliwat sino kakkolattamira
sino a'langi Dios si aw anna gafi, nepaanoran sito lan-
git. 11 Inaffutino kakkolattamira gafu sino adaneno
Karnero a nebubbu sino natayanna anna gafu kappay
sino nassapitanda sino kakuruwana tuldu. Se nattalag-
inarira a nangurug ki Kristo, massiki nu antuweno
katayanda. 12 Antu gafuna a ammingkayuwa ana sito
langit, maanggangkayungke. Udde ikkayuwa ayan si-
tan lubag anna bebay, kakallakkayu ammin, se an-
tuyanino netakkufani Satanas. E nappelalotino bun-
gu'na, se ammuna si bisangke ino tiyempona a pang-
wanna sino anggamma akwan."
13 Wasin naammuwanino dragon si netakkub sito
lubag, dinaddangngeno bafaya niyanak sino lalaki.
14 Udde naa'danino bafay si adwa a paya'nga a kun-
nangke paya'nga dokalla mammanuk ta pakkayamma
a umang sino ginufat, takesi amme mado'manino
dragon, e sinayino kaimutanna si kappatarun si gad-
wa. 15 Wasinoy, nuteno dragon si odduwa danum take-
si maanurino bafay, 16 udde dinuffunanino lubaggino
bafay, se nabbartakino lubag e sinannappino danuma
naggabwat sino sangiyeno dragon. 17 Nabbungutingke
ino dragon sino bafay, e inangnga ginubattino kor-
wana abbingino bafay a ireno mangurug sino sapiti
Dios annino kakuruwana tulduwa nepakaammuwi Je-
sus. 18 E inangngino dragona natta'dag sino dappi'na
bebay.

Ino Kattalatalawa Animala Naggabwat Sino Bebay

13 Wasinoy, aneno initaka kattalatalawa animala
naggabwat sino bebaya pituweno uluna anna
tafuluweno ta'gunna. Nakoronan amminino ta'gunna,
e kadda tata a uluna, naturakkan si angani Dios, mas-
siki awana kalintiyanna a musar. 2 Kunnangke leopar-
doweno baggineno animala initak. Ino takkina, kun-
nangke takkina bear a natarammino kukuna. † E ino
wangi'na, kunnangke wangi'na layona kattalatalawino
ngipanna. E ino dragon, nea'dana sino kattalatalawa
animalino pannakadamana anna kalintiyanna a mat-
turay si palulubbun. 3 Ino tata uluneno kattalatalawa
animal, nadamanino biyanna e ipatena nad, udde
napilatin. Nakka'baw ammina tolayira sito lubag e an-
tuweno dinandananda sikwana. 4 E dinayoreno dragon
se nea'daneno kalintiyanna sino animal, e dinayora
kappayino kattalatalawa animal e sinapi'da si, "Awan-
ingke a kakunnaneno animal, e awaningke a makaaf-
fut sikwana."
5 Kaka'meng kelanga nakadamitino animal, e nas-
sangelet anna nassapit si narakkat mappeafu ki Dios.
Nepurayi Dios a matturay si kalimafulu si adwa a dakk-
ag. 6 Netuluyna a nassapit si narakkat mappeafu ki
Dios, ino anganna, ino pagyananna sey langit, anna
ammina agyan sinay. 7 E nurekappaya naggubat sino
tolayira i Dios, e inaffu'nera. Nurekappaya matturay
sino tolayira sito lubag anna si ammina lulubbuna
naddadarumeno dami'da. 8 Antu gafuna, ammina to-
lay sito lubag, dayawandeno kattalatalawa animal,
fera pelang ino tolayira a nelisteno anganda sino lebu-
ruwa neturakkanino anganino mabiyayira si
makkikiyad. Sin ammena kepay naparatu yo lubag, ne-
turakkinnino angandera sino leburuneno Karnero a
napapataya newa'lat.
9 Nu ammuyuwa maddingngag, dingngaggandonad
yaw. 10 Ino tolaya gasa'deno mebalud, mebalurirana
mantu. E ino tolaya gasa'deno mapapatay si saset,
mapapatayirana kappay. Antu gafuna, ino tolayira i
Dios, pattuyagganda naddino angngurudda takesi at-
tammandeno massiki sanna a dyata makwa sikwara.

Ino Mekadwa A Kattalatalawa Animala Naggabwat Sino Lubag

11 Waso kunnenoy, ana kappayino initaka kattalata-
lawa animala naggabwat sino lubag. Adweno ta'gun-
na a mallanga ta'gunna ubbunna karnero, udde ino
dami'na, kattalatalawa kunnangke dami'na dragon.
12 Ino ammina kalintiyanino palunguwa animal, ana
ammin sikwana se antuweno pannakabaggina. E
pinatu'na amminino tolayira sito lubagga maddayaw
sino palunguwa animala napilatinnino biyanna a
ipatena nad. 13 Ino mekadwa a animal, aneno nepai-
tana a kakka'baw, se niyamug si afuya maggabwat sey
langit sino a'langino tolayira. 14 E binalabaliyanna am-
mina tolay sito lubag gafu sino kakka'bawa akwanna
gafu sino pannakadameno palunguwa animal. E netul-
duna sino tolayira ta mangwera si sinan animal ta
dayawandeno palunguwa animala nadamanino biyan-
na si saset, udde nabiyaggappay. 15 E naa'danino
mekadwa a animal si pannakadamana a mappaangat
sino sinan animal takesi makadamit anna massapit si
matenad amminino ammera maddayaw sikwana. 16 E
pinatutino mekadwa a animal ammina tolaya ma-

† *Ino leopardo, kunnangke tigre udde nappatapattik. Ino bear, dokalla animala ata'nangingke ino kukuna.*

markanino kirera onnu ino diwanana kama'da. Massiki ino kaso'dan annino kaabbafawan, ino ba'nang annino pobiri, ino aripan annino bakkanna aripan, mamarkanira nad ammin. 17 Awaningke a makalaku onnu makagatang nu ammera namarkan sino anganneno palunguwa animal onnu ino numerowa pimunuwan sino anganna.

18 Ino pelang nalainga tolayino makaammu sitaw. Se ino nalaing, madistuneno anggamma sapitannino numeroneno palunguwa animal. Se anganna tolayino itulduneno numero. E ino numero, annammatut e annammafulu si annam.

Ino Karnero Annino 144,000 A Sinubbu'na

14 Wasin nallangalangak kappay, initakino Karnero a aggata'dag sino kulura ngananda si Sion. E aneno bulunnera a tatut e appatafulu e appata rifuwa tolaya naturakkanino kirera sino anganino Karnero annino anganino Amana a i Dios. 2 E ana kappayino diningngagguwa damita naggabwat sey langit a kunnangke danurungnga utu onnu natuyagga addug. Kakunna kappayino dami'na odduwa arpa. 3 Aggata'daggino tatut e appatafulu e appata rifuwera a tolay sino a'langino trono annino appatira a pinaratu andino pangafuwanira. E nakakkantera si bawuwa kanta a awana korwan si makaammu, nu bakkannira pelang, se ireno sinubbutino Karnero sito lubag. 4 Inayira a tolay, awaningke nallokolokuwanda si bafabbay, se nadalusirangke. E dumadandanira sino Karnero massiki sintawino anganna. Ireno napili sino tolayira a nabbali si tolayi Dios a meamparig sino palunguwa maganiya mewa'lat ki Dios annino Karnero. 5 Ammerangke nassisiri anna awaningke kabalawanda.

Ino Nepadamino Talluwera A Anghel

6 Wasin nabalinin inoy, initak kappayino tata anghela makakkayab sey kalekay, e aneno nalawara damaga ammena mangkakwa si makkikiyad a ibanyangnga sino ammina tolay si palulubbuna naddadarumeno dami'da. 7 Nekokwaneno massapit si, “Iyataldonaddi Dios anna dayawandonaddino kinalawanna, se nadatangnginnino pangukumanna si tolay. Dandayawandonad se antuweno namaratu sino langit, lubag, bebay, anna ammina bitufut.”

8 Wasinoy, aneno mekadwa a anghela netufara nassapit si, “Nadarallinnino Babilonia a naddinnama lubbuna nakastiguwanino tolayira sinay. Se ino tolayira sinay, nappainumira si napeta tayug sino ammina tolay si palulubbun. Ino keampariyanna, sinutunggungandera takesi tuntulandeno narakkatta aggangwara.”

9 Waso kunnenoy, aneno mekatalluwa anghela netufara nikokwa a nassapit si, “Ino tolayira a maddayaw sino kattalatalawa animal annino sinan animala kakunnana, a namarkanino kirera anna kama'da sino anganna, 10 painumannira i Dios si napeta tayuwa awana bababangnga a antuweno pangastiguna sikwara gafu sino bungu'na, e awaningke alla'nga sikwara. Madyatanirangke si afuy anna gumigillayafa asufre sino a'langino anghelira i Dios annino Karnero. 11 E ino afuya kadyatanda, awana kaaddappanna si makkikiyad e awana lumammattanneno ato'nga. Aw anna gafi, awaningke a pimwanganda sino kadyatanda, se ireno naddayaw sino kattalatalawa animal annino sinan animala kakunnana, anna namarkanira kappay sino anganino animal.”

12 Gafu sinaya makwana sikwara a ammena mangurug, ino tolayira i Dios a mangwa sino sapi'na anna mangurug ki Jesus, pattuyagganda naddino angngurudda takesi attammandeno massiki sanna a dyata makwa sikwara.

13 Wasinoy, diningngaggu kappayino damita naggabwat sey langit, e sinapi'na sikwak si, “Itura'ngu yaw. Mangiyafu sitaw, maanggammira a mangurug ki Afutam nu matayira.” E sinabbaggappayino Espirituwi Dios e sinapi'na si, “Gakkurug, maanggammirana, se antuweno pimwangandan sino nadammatta tarabafura, e malabutanira gafu sino nalawara inangwara.”

Ino Pagganiyanino Tolayira Sito Lubag

14 Wasinoy, nallangalangak kappay, e aneno initaka nafurawa dulam, a aneno aggatuttud sinaya kunnangke tolaya nakkorona si bulawana nakaiggam si nataramma gapas. 15 E nallawanino tata a anghel sino templo sey langit, e nekokwana a nassapit sino aggatuttud sino dulam si, “Usarannu yan gapasnuwa maggani, se nadatangnginnino pagganiyan sito lubag.” 16 E newara'wat mantuweno aggatuttud sino dulammino gapasna, e naganiyennino lubag.

17 Wasinoy, ana kappayino tata anghela nallawan sino templo sey langita nakaiggangkappay si nataramma gapas. 18 E nallawangkappayino tata anghela naggabwat sino assikkulanda, a antuweno mimut sino afuy. E nekokwana a nassapit sino miggam sino nataramma gapas si, “Iwara'wa'nu yan gapasnu ta mabuwat amminino bungana ubasa nemula sito lubag se nalutuweran ammin.” 19 E newara'wa'neno gapasna sito lubag, e binuwa'na amminino bungana ubas, e netakkummera si dokalla ammasan. Ino anggamma sapitannino ammasan, antuweno kattalatalawa pangastiguwani Dios sino ammera mangurug sikwana sito lubag. 20 Napappattino binuwa'na sino ammasana ana sino lasinneno lubbun. E ino ada a nallawan sino ammasan, nayit si kappatatut si adwa-

fuluwa kilometro, e manikadwa metro si kagadweno kata'nangnga.

Ino Pituwa Anghel Andino Pituwa Mauddiya Dyat

15 Wasin nabalinin inoy, ana kappayino initaka kakka'bawa senyal sey langit. Ino initak, pituwa anghela nitalakkan si pituwa dyat. Antuweno mauddiyera a dyat, se ireno kauddiyana kastiguwi Dios sino tolayira sito lubag.

2 Ana kappayino initaka kunnangke sarminga bebaya nalamuran si afuy. E initak kappayino tolayira a nangaffut sino kattalatalawa animal gafu se ammera naddayaw sikwana annino sinan animala kakunnana, e ammera ammin namarkan sino numeroneno anganino animal. E aggata'daggira sino dappi'na bebaya aggaiggam si arpa a neya'da i Dios sikwara. 3 E kakkantandeno kanta i Moises a nasserbi ki Dios si'in, a antu kappayino kanteno Karnero. Kunnayawino kantara,

"Afu Dios a mannakadama si ammin, kakka'baw anna madandayawino ammina akwannu. Ikkeno afafu si palulubbun, e passiyingke naggaddang anna nalawarino akwannu. 4 Awaningke amme miyatal sikwam, e awangkappaya amme midayaw sino angannu se awana kakunnaneno kinalawannu. Antu gafuna, ammina tolay si palulubbun, umangngirana ammin sitawa maddayaw sikwam se initara amminino naggaddangnga inangwam."

5 Wasin nakkanteran, initaka nabukkatanino Kadidiosan a Kwartuneno templowi Dios sey langita antuweno gakkuruwa agyanani Dios. 6 E nallawanino pituwa anghel sino templowa ireno netalakkanino pituwa dyat. Nabbarawasiyera ammin si nafurawa awana mansana, e nealuka'batino bulawan sino ta'ganda. 7 E ino tata sino appatira a pinaratu, inannayanneno pituwa anghel si malukunga bulawana napannu si kastiguwa naggabwat ki Dios a mabiyag si makkikiyad. 8 E napannuweno templo sey langit si atoka mipaita sino kinalawari Dios annino pannakadamana, takesi awana makatallung sinay makkiyad si masinduweno pituwa dyata netalak sino pituwera a anghel.

Ino Nesibuwanino Pituwa Malukunga Napannu Si Kastiguwi Dios

16 Wasinoy, diningngaggu kappayino dokalla damita naggabwat sino templowa sinapi'na sino pituwera a anghel si, "Umangkayu ta isibuddaw sey lubaggino kastiguwi Dios a ana sino pituwa malukundaw." 2 Inangngino palunguwa anghela nisibug sino igyanneno malukungnga sito lubag. E ino tolayira a namarkan sino markaneno kattalatalawa animala naddayaw sino sinan animala kakunnana, nagguriguririra, e nappelalotino lona.

3 Wasinoy, inang kappayino mekadwa a anghela nisibug sino igyanneno malukungnga sito bebay. E nabbaliyeno danum si ada a kunnangke adana natay, e natay amminino anera sinay.

4 Wasinoy, inang kappayino mekatalluwa anghela nisibug sino igyanneno malukungnga sino ammina wawwangira annino bitufutira, e nabbali si adeno ammina danunda. 5 E diningngagguweno sinapitino anghela gumaimut sino danuma kunna si, "Afu Dios, Dioska si'in, Dioska makkiyad sitaw, a awaningke kakunnaneno kinalawannu. Naggaddangngino akwannuwa mangastigu. 6 Se ino kastigunnuwera, ireno namapatay sino tolemira annino gumalabbunnuwera, e nebubbuweno adara. Sitoya, adeno painummu sikwara, e nalawad yan, se antuweno meannung sino inangwara." 7 E diningngagguweno damita naggabwat sino assikkulanda a sinapi'na si, "Afu Dios a mannakadama si ammin, gakkuruwa nalawad anna naggaddangngino akwannuwa mangastigu sino tolayira."

8 Wasinoy, inang kappayino mekappata anghela nisibug sino igyanneno malukungnga sino sinag. E dinaggattino patuneno sinag, e nalussukino tolayira. 9 Udde massiki malulussukiran sino nappelalota patuneno sinag, ammera neboboliyeno liwa'dera ta dayawanda naddi Dios a nanga'da sino dya'da, nu ammera lud nassapit si narakkat mappeafu sikwana.

10 Wasinoy, inang kappayino mekalima a anghela nisibug sino igyanneno malukungnga sino trononeno kattalatalawa animal. E nallammukino palulubbuna patturayanna, e ino tolayira sinay, nangngaritammandeno bifidda gafu sino loneno guridda, 11 e nassapitira si narakkat mappeafu ki Dios a ana sey langit gafu sino loneno bagabaggira. Udde ammera kepay nammoboli sino narakkatta inangwara.

12 Wasinoy, inang kappayino mekannamma anghela nisibug sino igyanneno malukungnga sino dokalla wawwanga Eufrates. E nabbatino wawwang takesi makadammangngeno ariyera andino sindaluwera a maggabwat sino lattakanna sinag. 13 Kasek kappay initeno talluwera a narakkatta espirituwa kunnangke tukakino akkakokwara. Ino tata, nallawan sino wangitino dragon, ino mekadwa, nallawan sino wangitino kattalatalawa animal, e ino mekatallu, nallawan sino wangitino sinan gumalabbun. 14 Inayira a narakkatta espiritu, ammura a mangwa si kakka'baw. Inangngira sino ariyera si palulubbun ta maaramamungira a makiyubat ki Dios a mannakadama. Udde antuweno awa pangaffutani Dios sikwara. 15,16 E ino lubbuna nappaaramamunganino narakkattira a espiritu sino ariyera andino sindaluwera, Armagedon ino anganna si Hebreo a dami'na Judyu.

Udde sinapiti Jesu Kristo si, "Dingngaggandaw yo sapitangku. Kaka'meng kelangngeno gamwangangkuwa kunnangke gumatakaw. Maanggammino

tolaya ammena maturug anna aggabarawasi sino pattaronanna sikwak, se ammenana a maatallan nu gumamwangak."

17 Wasinoy, inang kappayino mekapituwa anghela
nisibug sino igyanneno malukungnga sino bayabbag.
E aneno dokalla damita naggabwat sino trono sino
templowa sinapi'na si, "Nabalinin." 18 E nakakilakilat,
nakadaddug, anna nalunig si natuyag. Awaningke
kakunnana a alunig mangiyafu sin naparatuwanino to-
layira sito lubag se antuyawino katatuyaggan. 19 E nag-
gagaradwa si tallu anna nadarallino naddinnama lub-
buna Babilonia, e nadaral kappayino ammina dokalla
lubbun sito lubag. Amme kinalyawani Dios a mangas-
tigu sino tolayira sey Babilonia, e ino angngastiguna,
kunnangke nepainumma sikwareno napeta tayungn-
ga a antuweno amparingngeno bungubungu'na. 20 E
ammina lubbuna nalebaddan si bebay, nadattira, e
massiki ino kulukulud, naawanira ammin. 21 E nuran si
darokalla alalawuwa limafuluwa kiloweno damma'-
neno kadda tata, e naddattuwera sino tolayira. An-
tuweno nassapitanda si narakkat mappeafu ki Dios, se
kattalatalawingke inaya dyat.

Ino Naddinnama Bafaya Nattakay Sino Kattalatalawa Animal

17 Wasin nabalinin inoy, inara'ni sikwakino tata
sino pituwera a anghela niggam si malukung, e
sinapi'na si, "Umangka taw ta ipaitakino angngas-
tiguwi Dios sino bafaya naddinnamino ayo'na. Inaya
bafay, ampariyino naddinnama lubbuna ara'ni si odd-
uwa wawwang. 2 Ino tatturayira sito lubag, kunnangke
nakiduruwira sikwana, e ino tolayira sito lubag, kun-
nangke nabokira sino tayungnga a antuweno
narakkatta aggangwana a sinuntulda."

3 Wasin kunnenoy, gafu sino pannakadameno Espiri-
tuwi Dios a ana sikwak, neiyangngakino anghel sey
ginufat. E initak sinayino tata bafaya aggatakay si kat-
talatalawa animala nalibaga a pituweno uluna anna
tafuluweno ta'gunna. E naturakkanino bagabaggineno
animal si angani Dios massiki awana kalintiyanna a
musar. 4 Nalibaga anna alungisitanino barawasiyeno
bafaya kunnangke barawasina ari. E naartiyan si bu-
lawan, sillay, anna nakkakanginera a batuwa mangngi-
likilit. E aneno aggiggammanna a basuwa bulawana
napannu sino kaddadakkut anna narakkatta aggang-
wana. 5 E aneno angana neturak sino kirena a naunag-
gino anggamma sapitanna kunna si, "Ino naddinnama
lubbuna Babilonia, antuweno ineno ammina narakkat-
ta bafaya antu kappayino fungalla ammina narakkatta
makwa sito lubag." 6 E initaka nabokino bafay sino
adaneno tolayira i Dios a pinapatera gafu sino angn-
gurudda ki Jesus.

Wasin initakino bafay, nakka'bawakungke. 7 E
sinapitino anghel sikwak si, "Appe makka'boka? Sapi-
tangkuweno keampariyanino bafay annino kattalata-
lawa animala nattakayanna a pituweno uluna e tafu-
luweno ta'gunna. 8 Ino animala initam, nabiyag si'in,
udde sitoya, natayin. Udde ammena mabayag, muli
kappaya maggabwat sino bituwa awana pakkiyaranna,
kasena meyang sino kakastiguwanna si makkikiyad.
Makka'boneno tolayira a ammena nelisteno anganda
sino leburuwa neturakkanino nganganino mabiyayira
si makkikiyad a neturak sin ammena kepay naparatu
yo lubag. Makka'bawira nanu itandeno kattalatalawa
animal se nabiyag si'in, kasena natay, e nuli kappay.

9 "Malowa maammuwan yaw, udde nu nalaingino to-
lay, maammuwanna. Ino pituwa ulu, ireno pituwa ku-
lura pattutturanino bafay. E ampariyanda kappayino
pituwa ari. 10 Naariyennino limera a ari, matturayino
tata ingkein, e matturena kappayino tata, udde
malampelang. 11 Ino kattalatalawa animala nabiyag
si'in, udde natayin, antuweno mebilangnga si
mekawaluwa ari, massiki tata sino pituwera. Udde
meyangnga sino kakastiguwanna si makkikiyad.

12 "Ino keampariyanino tafuluwera a ta'gud, ireno
tafuluwa ariya ammera kepay natturay. Nanu maa'-
danira si kalintiyanda a matturay, makiturayirana sino
kattalatalawa animal, udde malampelang, a kun-
nangke taorat. 13 Gafu se tata pelangino gakkadda,
iya'dareno kalintiyanda anna pannakadamara sino
kattalatalawa animal. 14 Gubattandaneno Karnero, ud-
de ino Karnero andino talakkannera a pinilina a du-
mandan sikwana, mangaffutirana. Se ino Karnero, an-
tuweno Afafu ammina afu, e antu kappayino Ariyeno
ammina ari."

15 Sinapikkappayino anghel sikwak si, "Ino initama
odduwa wawwanga aggatutturanino bafaya maayot,
ireno ammina tolay si palulubbuna naddadarumeno
dami'da. 16 E ino tafuluwera a ta'gura initam annino
kattalatalawa animal, kababannaddaneno bafay, ap-
pandaneno ammina ana sikwana, makkiyad si
maboyangan, e kanandaneno ba'langnga, kasera
sikkulanino mabuna. 17 Ino ammina makwa sikwana,
gafu se nepadandammi Dios si iya'dareno kalintiyanda
sino kattalatalawa animal ta antuneno matturay
makkiyad si meyakkuruwino sinapiti Dios a makwa.
18 Ino bafaya initam, antuweno amparingngeno
dokalla lubbuna matturay si ammina ari sito lubag."

Ino Kadarallanino Lubbuna Babilonia

18 Waso nasinduwen inoy, ana kappayino initaka
anghela maddassa naggabwat sey langit.
Dokallino pannakaturena, e nawaldan ammin yo lubag
gafu sino kinalawanna. 2 E nekokwana a nassapit si,

“Nadarallin! Nadarallinnino naddinnama lubbuna Babilonia. Nabbalayaninna dimonyu anna narakkatta espirituwa antuweno paffunanino ammina nadakkut anna narakkatta mammanuk. 3 Nadaral inaya lubbun, se
inayayanna amminino tolayira sito lubag ta tuntulandeno narakkatta aggangwana a kunnangke nepainummeno napeta tayungnga sikwara e nabokira ammin. E ino tatturay si palulubbun, kunnangke nakiduruwira ammin sino bafaya ampariyino lubbun.
E amminino gumalakuwera sito lubag, bina'nangngira ammin gafu sino kinainga'ma.”

4 Wasinoy, aneno korwana damita diningngagguwa naggabwat sey langita kunna si,

“Ikkayuwa tolek, anawandawin yana lubbun ta ammekayu mesapat sino nalliwatanna anna ammekayu kappay mesapat sino kakastiguwanna. 5 Se awana kakunnana sino kaodduweno liwa'na a kunnangke nallutulutukinna metu'ga sey langit. E amme
kalyawani Diosino narakkatta inangwana. 6 Ammina inangwana a narakkat sino tolayira, mabbala'na sikwana udde madobli. Ino tayuwa napeta nepainumma sino tolayira, madoblineno kinapetino ipainumma sikwana, a antuweno bunguti Dios. †7 Ino kaodduweno
kinaba'nangnga annino pidayawanna sino baggina, kunna kappeneno kaodduweno kadyatanna anna loneno nakamma. Se sinapi'na sino nakamma si, ‘Ikkanakino prinsesa a matturay. Ammek mekunna si balu, se awana loneno nakangku.’ 8 Gafu sino nakamma a kunnenoy, maggagarindana makwa sikwaneno naddadaruma a dyat, se makastigu si takit, malowa nakam, anna bisin, kasena masikkulan. Makwa ammin inay, se mannakadama i Afu Dios a mangastigu sikwana.”

Antuwenoyino sinapitino naddamit sey langit.

9 Kunna antu, ino tatturayira sito lubagga nakidurug anna nakilawum sino kinaba'nangngino bafaya ampariyino lubbun, malowingkeneno nakanda anna mattatarangitirana a midipat sino ato'ngeno masikkulana lubbun. 10 Matta'daggira si aroyu se mattalawira a mesapat sino kastiguna. Malowingke ino nakanda a massapit si, “Kattalatalawino nakwa sinaya lubbun. Kakallakkingke ino Babilonia! Se massiki naddinnama dokalla lubbun, kaka'meng kelanga naawan.”

11 Kunna kappay amminino gumalakuwera si palulubbun, mattatarangitirana e aggaloneno nakanda, se awaninna maggatang sino ilakura. 12 Awaninna maggatang sino lakura a bulawan, kantal, nakkakangina a batu anna sillay. Awaningkappay maggatang sino nangina a sinnuna nalibaga anna alungisitan, annino seda. E awangkappay maggatang sino nabanguwingke a kayu, anna foforme a naangwanino ta'gunna elefante, nangina a kayu, gumbang, baliyang, anna nalawara batu. 13 E awangkappay maggatang sino naddadaruma a rikadu anna bambanguwa frankinsens anna mirra annino korwanira. E awangkappay maggatang sino tayug, lana, arina, anda apay, andino baka, karnero, kabayu, anda kalesa. E awangkappay maggatang si tolaya aripan. 14 E amminira a gumalaku, sapitandana si, “Kengana pelang inaya lubbun, awaninnino nalawara inanggammanna, se nadaral ammin. Ammina kinaba'nangnga anna kinalawanna, naawanira ammin si makkikiyad, e ammeneran meuli sikwana.” 15 Antuwenayino sapitannino gumalakuwera a bina'nang gafu sino pallalakuwanda sinaya lubbun. Udde ammera umara'ni se mattalawira a mesapata makastigu. E mattatarangitira a aggalowino nakanda e sapitandana si, 16 “Kakallakkingke inaya naddinnama lubbun. Se si'in, nabbarawasiyera si nanginengke a nalibaga anna alungisitan, a naartiyan si bulawan anna sillay anna nakkakangina a batu. 17 Udde taorappelang, e naawaninnino kinaba'nanda.”

Kunna kappay amminino mattarabafu si bafor annino kapitanna bafor, ino makitakayira a umang mallaku, andino ammina mattarabafu sey bebay, agyanirana sey aroyu 18 a mabbuya sino ato'ngeno masikkulana lubbun, e ikokwareno massapit si, “Awanna a kakunnanenaya naddinnama lubbun.” 19 E ekwananda si lafukino ulura gafu sino loneno nakanda, e mattatarangitira a massapit si, “Kattalatalawino nakwa sinaya naddinnama lubbun. Ino kinaba'nangngeno nappaba'nang sino amminira a makwan bafor. Udde taorappelang, e naawanin ammin.”

20 Udde ikkayuwa ana sey langit, maanggangkayu nad. Ikkayuwa tolayira i Dios anna apostolnera anna gumalabbunnera, maanggangkayu naggappay ammin se nabbalattinni Dios sinaya lubbun gafu sino inangwara sikwayu.

21 Waso kunnenoy, aneno initaka natuyagga anghela ma'lig si dokalla batuwa aggilingan. E netakkumma sino bebay, e sinapi'na si, “Kunna kappayino makwana sino naddinnama lubbuna Babilonia, se madarallingke e maawanna e ammena maita si makkikiyad. 22 E awaninna madingngag sinaya lubbun si makkanta anna maggitara, mamardyong anna makkorneta. E awaninna madingngag si mattarabafu sinay si makkikiyad. E awaninna madingngag si mabbayu. 23 E awaninna mawwaldag si sirwat sinay, e awaninna madingngag si langga'nga kasar. Antuweno angngastiguwi Dios sikwara, se massangeletino gumalakuwera sinay, a ireno kababa'nangngan sito lubag. Binalabaliyanda amminino tolayira sito lubag sino kinasiridda.”

24 Makastiguweno tolayira sey Babilonia, se ireno namapatay sino gumalabbunira i Dios andino kor-

† *Ino sapitanna sino dami'na Griego, madobliyeno bala'na sikwana anna madobliyeno pe'neno mepainum sikwana, udde gagangaya sapippelang. Ino anggamma sapitan, makastiguwengke a meannung sino inangwana.*

wanira a tolena, massiki ammina napapatayira sito lubag.

Ino Pallanggakanino Anera Sey Langit

19 Wasin nasinduwenoy, aneno diningngagguwa dokalla damit a kunnangke dami'na odduwa tolay sey langita makkantera si,
"Madandayonaddi Dios. Dandayawantammad se antu pelangino makasalak sino tolayira, e antu pelangino mannakadama anna kalalawaran. 2 Nalawad anna naggaddangngino angngukumma sino tolayira, se kinastiguneno naddinnama bafaya nayag sino tolayira sito lubagga mesapat sino narakkatta aggangwana. E binala'neno bafay gafu se pinapateneno aripannera."
3 E nekokwara kappaya nassapit si, "Madandayonaddi Dios. Umatatok anna masikkulan inaya lubbun si makkikiyad se antuweno kastiguwi Dios sikwana."
4 Ino ka'lufuluwera si appata pangafuwan andino appatira a pinaratu, namaliturira a maddayaw sino a'langi Dios a aggatuttud sino trono. Sinapi'da si, "Gakkurug, i Dios pelangino madandayaw."

Ino Pallanggakanda Sino Kasarneno Karnero

5 Wasinoy, ana kappayino diningngagguwa damita naggabwat sino tronowa sinapi'na si, "Dandayawantami Dios, ikkayuwa masserbi anna mangiyatal sikwana, massiki ba'nang onnu pobiri, dayawantammad ammin."
6 Waso kunnenoy, ana kappayino diningngagguwa odduwa maddamita tolaya kunnangke ungungnga utu onnu natuyagga addug, e sinapi'da si,
"Dandayawantami Dios a mannakadama a Afutam se antu pelangino matturay si amammin. 7 Maanggammetam anna mallanggaketam anna maddandayawetam sikwana gafu so kinaturena. Se sitoya, nadatangnginnino kasarneno Karnero, e naddadanino atawana 8 se nabbarawasiyen sino nea'dana a nalawaringke a barawasina a mangngilikilitino furona."
(Ino nafurawa barawasi, antuweno ampariyino nalawara a'akwanino tolayira i Dios.)
9 Wasi kunnenoy, sinapitino anghel sikwak si, "Itura'ngu yaw. Maanggammirangke a naayana umang makikasar sino kasarneno Karnero." E sinapi'na kappay si, "Gakkuruwa sapiti Dios yaw." 10 Namaliturak sino a'langino anghel ta dayawangku nad, udde sinapi'na sikwak si, "Ammem. Ammem akwan sikwak yan. I Dios pelangino paddayawannu. Se tatappaya masserbi ki Dios a kakunnayu andino bulundawira a mangurug sino kakuruwana tulduwa nepakaammuwi Jesus."
Se ino nepakaammuwi Jesus, antuweno fungal ammina tulduweno gumalabbunira i Dios.

Ino Nangaffutanino Nattakay Si Nafurawa Kabayu

11 Waso kunnenoy, initak kappayino langita nabukkatan, e aneno nallawana nafurawa kabayu. Ino nattakay, mingngan si Katalakkan anna Kakuruwan, se naggaddangngino akwanna a mangukum si tolay anna kepangngattanneno makiyubat sino makikontarera sikwana. 12 Ino matana, kunnangke gumigillayafa afuy, e odduweno korona sino uluna. Neturak sino baggineno angana awaningke makaammu sino anggamma sapitan nu bakkampelang. 13 Passiya adeno barawasina. Ino pingnganda sikwana, Sapiti Dios. 14 Amminino tolenera sey langit, kundangke sindalunera a dinandan sikwana. Nafuraw amminino barawasira a awana mansana, anna nattakayira ammin si nafurawa kabayu. 15 E ino pingnganda si Sapiti Dios, aneno nataramma saseta mallawan sino wangi'na a antuweno pangaffu'na sino tolayira si palulubbuna ammera mangurug sikwana. E antuneno matturay sikwara a ammena dama si ammera kuruwannino sapitanna. Paitaneno bungubunguti Dios a mannakadama sino malliwatira, se ino angngastiguna sikwara, kakunnaneno ammappat sino diyuna ubas. 16 E ana kappayino neturakka angan sino barawasina anna uffuna a "Ariyeno ammina ari anna Afafu ammina afu."
17 Waso kunnenoy, initakino tata a anghela aggata'dag sino sinag, e nekokwana a nayag sino ammina mammanukira a makakkayab sey kalekay e sinapi'na si, "Umangkayu taw ta mangngangkayu sino odduwa pinartiyi Dios. 18 Akkayun taw ta akkanandawino baggiyeno tatturayira, sindaluwera, andino kapitandera. Akkanandokappayino baggiyeno kabayuwera andino nattakayira sikwara. Akkanandokappayino bagabaggiyeno ammina makikontara ki Dios, ba'nang anna pobiri, aripan anna bakkanna aripan."
19 Waso kunnenoy, initaka neyamungino kattalatalawa animal sino tatturayira sito lubag andino sindaluwera. Naamamungira ammina umang makiyubat sino nattakay sino nafurawa kabayu andino sindalunera. 20 Udde nado'manino kattalatalawa animal andino sinan gumalabbuna pannakabaggina a nangwa si kakka'baw. Ino kakka'bawa inangwana, antuweno nabalabaliyanino tolayira a namarkan sino markaneno kattalatalawa animal anna naddayaw sino sinan animal. Wasin nado'manira a adwa, netakkufira a aggabiyag sino kunnangke bebaya agyananino gumigillayafa asufre. 21 Ammingkappayino sindalurera, napapatayira sino saseta nallawan sino wangitino nattakay sino nafurawa kabayu. E nabattuwino mammanukira sino bagabaggiyeno natayira.

Ino Nebalurani Satanas Si Tarifuwa Run

20 Wasinoy, initakino tata anghela maddassa naggabwat sey langit. Aneno iniggammanna a
dokalla kawad annino tulbi'ngeno bituwa awana
pakkiyaranna. 2,3 E dino'manneno dragona antuweno
ulag si'ina ngananda si Diablo onnu Satanas. Kinawaranna, kasena netakkub sino bituwa awana
pakkiyaranna. E sinulbikanna anna minarkanna ta ammena makalawana umang mamalabali sino tolayira si
palulubbun makkiyad si malla'wutino tarifuwa run.
Udde nanu malla'wutin, mepalawan nad, udde
malampelang.
4 Waso kunnenoy, initakino aggatutturira si tronowa
naa'dan si kalintiyanda a mangukum si tolay. Initak
kappayino kararuweno tolayira a pinapatera gafu sino
nibanyanda sino sapiti Dios annino kakuruwana
nepakaammuwi Jesus. Ammera naddayaw sino kattalatalawa animal annino sinan animala kakunnana, e
ammena namarkanino kirera onnu kama'da sino
markana. Nangngangoliyera ammin e makiturayira ki
Kristo si tarifuwa run. 5 Antuyawino palunguwa pangngangoliyanino tolayira. Ino korwanira a natay, ammera
mangngangoli makkiyad si malla'wutino tarifuwa run.
6 Maanggammingke ino tolayira a mesapa'na sino
palunguwa pangngangoliyan, se ammera lawumanni-
no dyata ngananda si pidwana katayan, nu ammera
lud mabbali si padi a masserbi ki Dios anni Kristo, e
makiturayira sikwana si tarifuwa run.

Ino Naaffutani Satanas Annino Ketakkufanna

7 Nanu malla'wutinnino tarifuwa run, palawananda i
Satanas sino nabaluranna. 8 E umang mamalabali sino
tolayira si palulubbun. Amamungannera a mainganan
si Gog anna Magog a ireno makkontara ki Dios, ta
maddadanira a umang makiyubat. Ino kaoddura, kunnangke ino adat sey dappi'na bebaya ammena mabilang. 9 E mawwarawarakira sito lubag ta umanda balikungkungannino lubbuna anggammi Dios a antuweno pakkampowanneno tolenera. Udde ananeno
afuya mada'na maggabwat sey langit e masikkulanira
ammin. 10 E i Satanas a namalabali sikwara,
metakkumma sino kunnangke bebaya agyananino gumigillayafa asufre a netakkufangkappayino kattalatalawa animal annino pannakabaggina a sinan gumalabbun. E madyatanira ammin si aw anna gafi si
makkikiyad.

Ino Mauddiya Kaukumanino Tolayira

11 Waso nasinduwenoy, aneno initaka dokalla nafurawa tronowa aneno aggatuttud sinay. E gafu sino
kawarana, naawanino langit anyo lubag, e ammeran
maita. 12,13 E initak kappayino ammina natayira a ina'lang sino aggatuttud. Massiki ino ba'nang anna pobiri, anera ammin sinay. Amminino natayira a nagyan
sey Hades a agyananino natayira, annino natayira sino
bebay, nepalawannera ammin. Waso aggata'daggira
sino a'langino aggatuttud, nabukkatanino leburuwera
a neturakkan amminino inangweno tolayira.
Nabukkatangkappayino leburuwa nelistanino nganganino mabiyayira si makkikiyad. Kase maukumino
kadda tata sikwara a mepangngat sino inangwara a
neturak sino leburuwera. 14 Wasinoy, netakkufino
Patay annino Hades a dadana agyananino natayira
sino kunnangke bebaya agyananino gumigillayafa
afuy. Antuweno ngananda si pidwana katayan. 15 E amminino tolayira a awanino anganda sino leburuwa
nelistanino mabiyayira si makkikiyad, metakkufirana
sinaya afuy.

Ino Bawuwa Langit Annino Bawuwa Lubag

21 Waso kunnenoy, aneno initaka bawuwa langit
anna bawuwa lubag, se naawaninnino dadana
langit annino lubag, massiki ino bebay, naawangkappay. 2 E initak kappayino lubbuni Dios a maddassa
naggabwat sey langit. Antuweno bawuwa Jerusalem.
Nalawaringke ino lubbun a kakunnaneno bafaya nabbarawasi si nalawara naddadana umang dumambal
sino mangatawa sikwana. 3 E diningngagguweno
dokalla damita naggabwat sino tronowa nassapit si,
“Sitoya, makilubbuni Dios sino tolayira. Magyan sikwara se ireno tolenera. Kanayuna mebumbulun sikwara se antu pelangino Dios a dayawanda. †4 Funatanna amminino kalaluwarera. E awaninna matay,
awaninna mattangit, awaninna aggalow si nakam, anna awaninna matakit, se ammin inaya nakwa sino
dadana lubag, naawaniran ammin.”
5 Wasinoy, naddamitino aggatuttud sino tronowa
nassapit si, “Sitoya, pabbawungku ammin.” E sinapi'na
kappay sikwak si, “Itura'ngu yawa sapitangku se
gakkurug anna gakkurungnga a makwa.” 6 E sinapi'na
kappay si, “Nabalinin se ikkanakino mamalin si ammin.
Ikkanakino gafuna ammin anna ambu'na ammin, se
ikkanak kappayino nangwa si ammin anna mamalin si
ammin. Nu inyeno mauwawa tolay, painumangku sino
danuma maggabwat sino bitufuta manga'da si biyaya
mannayun, a awana pagana. 7 Ino tolayira a ammera
maaffut si narakkat, ibilangkuwera si abbingku e
ikkanakino Diosda. 8 Udde kattalataloneno makwa
sino tolayira a amme mattalaginara mangurug sikwak
gafu sino talora si dyat, ino mattalekkud sino angngurudda, ino mangwa si ka'atatal, ino mamapatay, ino
makidurug si bakkanna atawara, ino makkammang
anna mattanna, ino maddayaw si sinan dios, annino
ammina massisiri. Metakkufira ammin sino kun-

† *Itannu kappay sino 2 Cor. 6:16.*

nangke bebaya gumigillayafa asufre a antuweno ngananda si pidwana katayan.”

Ino Bawuwa Jerusalem A Naggabwat Sey Langit

9 Waso kunnenoy, inang sikwakino tata sino pituwera
a anghela niggam sino pituwa malukunga napannu
sino mauddiya dyat, e sinapi'na si, “Umangka taw ta
ipaitak sikwamino atawanino Karnero a ampariyino
kesapatanino tolenera sikwana.”
10 Wasinoy, gafu sino Espirituwi Dios, neiyangngaki-
no anghel sino munsu'ngeno asodda kulud, e nepai-
tana sikwakino Jerusalem a lubbuni Dios a maddassa
naggabwat ki Dios sey langit. 11 E mangngilikilitino lub-
bun gafu sino kinalawari Dios. Ino baggona, kun-
nangke ino kabaggona sarming, onnu kunnangke ino
nangina a batuwa mingngan si haspe. 12 E nalasan-
ganino lubbun si ata'nanga tupinga karadweno
lamwanganna. Kadda tata a lamwangan, aneno
mindagga anghel. E naturakkanino kadda lamwangan
si anganino karadwera a abbingi Israel a gagginа-
fuweno Judyuwera. 13 Ino lamwanganira, tallu sino
dilod, tallu sino diraya, e aggalluweno nannumanga
abbag. 14 E ino tupinga alasangnga, aneno karadwa a
batuwa patta'dagganna. E ino karadwa a batu, natu-
rakkanira sino anganino karadwera a apostolino
Karnero.
15 Ino anghela nakitatabbag sikwak, nakaiggam si
kakamanga bulawan takesi kamanganna inaya lubbun
annino alasangnga andino lamwangannera.
16 Nakkakarunneno kasoddangngenaya lubbun, ino
abbangnga annino unnu'na. Se kinamangino anghel,
e adwarifu e appatatuta kilometroweno kasoddan-
gngeno abbangnga annino unnu'na, a kunna kappayi-
no kata'nangnga. 17 E kinamang kappayino anghelino
alasangnga, e kapitufulu si annamma metroweno
kata'nangnga. Ino nepakkamangino anghel, ino
metroweno tolayira.
18 Ino lubbun, passiyingke a bulawana mangngilikili-
ta kunnangke kabaggona sarming. E ino alasangnga
kappay, passiyingke a nangina a batuwa mingngan si
haspe. 19 E ino karadwa batuwa patta'dagganneno
alasang, naaartiyanira si nanganganana nangina a
batuwa mangngilikilit. Ino palunguwa batu, naartiyan
si batuwa haspe. Ino mekadwa, naartiyan si safiro. Ino
mekatallu, naartiyan si kalsedonia. Ino mekappat,
naartiyan si esmeralda. 20 Ino mekalima, naartiyan si
sardonika, e ino mekannam, naartiyan si karnelia. Ino
mekapitu, naartiyan si krisolito, e ino mekawalu, naar-
tiyan si berilo. Ino mekasam, naartiyan si topasio. Ino
mekatafulu, naartiyan si krisoprasio. Ino mekadwafulu
si tata, naartiyan si hasinto, e ino mekadwafulu si ad-
wa, naartiyan si amatista. 21 Perlasino kadda tata sino
karadwa a lamwangan. E ino kalasada sinaya lubbun,
passiya bulawana mangngilikilita kunnangke sarming.
22 Awana initaka templo sinaya lubbun se i Afu Dios a
mannakadama si ammin annino Karnero, ireno kun-
nangke templo sinay se madandayawira. 23 Awana
awannenaya lubbun si baggona sinag anna dakkag, se
nawaldan sino kinalawari Dios annino Karnero. 24 Am-
mina tolay sito lubag, mawaldanira sino kinabaggone-
naya lubbun. E ammina tatturayira, iyandeno kinaba'-
nanda sinaya lubbun. 25 Ino lamwangan sinay, ag-
gabukkatira pelanga ammera magakutan si
makkikiyad, se awana gafi sinay. 26 Amminino kinaba'-
nang anna dayawino tolayira si palulubbun, iyanda
ammin sinaya lubbun. 27 Udde awaningke makatallung
sino ibilangi Dios si narakkatta kunnangke ino mas-
sisiriyera andino mangwa si ka'atatal. Se ino pelang
makatallung sinay, ira a neturakkino anganda sino
leburuweno Karnero a antuweno nelistanino amminі-
ra a mabiyag si makkikiyad.

22 Wasinoy, nepaita kappayino anghel sikwakino
wawwanga manga'da si biyag. Namamannang-
ingke ino danumma, e naggabwat sino tronowi Dios
annino Karnero. 2 E nayit sino tangngana kalasada
sinaya lubbun. Sino dapadappi'na wawwang, aneno
kayuwera a manga'da si biyag. E mammungera si
karadwa si tata a run, e mappabawuwera si bunga
kadda dakkag. E ino adondera, pagasino tolayira si
palulubbun takesi awana matakit. 3 E awana ma-
sumpalan sinaya lubbun si massiki sanna a ibilangi
Dios si narakkat.
Antuwenayino lubbuna agyanani Dios annino
Karnero a matturay, e amminino masserbiyera ki Dios,
maddayawira sikwana. 4 Aggitandaneno mutungi Dios,
e metura'ngeno anganna sino kirerera. 5 Awana gafi
sinay e awana mawag si sirwat onnu sinag se i Afu
Diosino mawwaldag sikwara. E makiturayira sikwana si
makkikiyad.
6 Waso kunnenoy, sinapitino anghel sikwak si,
“Gakkurug amminino netuldu sikwam anna gakku-
ruwingke a makwana. Se i Afu Dios a manga'da sino
Espirituna a mifuyut sino gumalabbunnera, antu kap-
payino nanundun sikwaka anghelna a mangipakaam-
mu sikwayuwa masserbi sikwana sino maawa makwa,
se ammena mabayag e makwen.”

Ino Puliyani Jesus

7 Sinapiti Jesus si, “Dingngaggandonad, se ammena
mabayag e gumamwangak. E maanggammino man-
guruwira sino neturak sito leburu.”
8 Ikkanaki Juan a nangita anna naddingngag ammin
sitaw. Wasin initak anna diningngaggu, namaliturak
sino a'langino anghela mangipaita takesi dayawangku
nad. 9 Udde sinapi'na sikwak si, “Ammem kunyan, se
tatappaya masserbi ki Dios a kakunnayu andino bu-

lundawira a gumalabbun andino amminira a mangurug sino neturak sito leburu. I Dios pelangino paddayawannu.”

10 E sinapi'na kappay si, “Ammem iyimaddino neturra'ngu sito leburu mappeafu sino makwana, se ammena mabayag e makwen. 11 Nanu mada'ngenaya tiyempo, ira a mangwa si narakkat anna madakkut, aggeakakwandana kepayino narakkat se antuweno angganda. Udde ino tolayira i Dios a mangwa si nalawad, aggeakakwanda kepenaddino nalawad andino panggammani Dios.”

12 Sinapiti Jesus si, “Dingngaggandaw, se ammena mabayag e gumamwangak. Iyangkalingkuweno ilabukku sino amminira a tolaya meannung sino inangwara. 13 Ikkanakino gafuna ammin anna ambu'na ammin, se ikkanakino nangwa anna mamalin si ammin.”

14 Maanggammeno tolayira a munab sino barawasira se ana kalintiyanda a sumallung sinaya lubbun ta mangnganira sino bungana kayuwa manga'da si biyag. 15 Udde ino mangwa si ka'atatal, ino makkammang anna mattanna, ino makidurug si bakkanna atawara, ino gumapapatay, ino maddayaw si sinan dios, annino massisiri anna mamalabali, awaningke makatallung sikwara sinaya lubbun.

16 E sinapikkappayi Jesus a si, “Ikkanaki Jesus a nanundun sino anghelkuwa mituldu sikwayu sinay ta ipakaammuyu sino manguruwira a makkakarampat si palulubbun. Ikkanakino gakkuruwa gaka i Ari David, e ikkanakino abbasilelawa bitun.”

17 “Gumamwangkan,” kunnino Espirituwi Dios annino meamparig si atawanino Karnero.

“On, gumamwangkan,” kunnaddino maddingngaggira sitaw.

Ammingkayuwa mauwaw, gumamwangkayu nad, nu anggandawa inumannino danuma awana pagana a manga'da si biyaya mannayun.

Ino Ambu'na Yawa Leburu

18 Ikkanaki Juan a massapit sikwayuwa maddingngag sito nepakaammuk sitawa leburu, mappalangkayu takesi ammeyu dagganani no neturakkun, se nu wara managga sitaw, dagganani Diosino kastiguna sino ammina dyata neturakku sitawa leburu. 19 E nu wara kappay maranan sino neturak sitawa leburu, ariyani Diosino kalintiyanna a mangngan sino bungana kayuwa manga'da si biyag e ariyanna kappayino kalintiyanna a sumallung sino lubbuni Dios a nasapit sito leburu.

20 I Jesus a nassapit si gakkurug ammin yaw, sinapi'na kappay si, “Gakkuruwa ammena mabayag e gumamwangak.” E sinabbaggu si, “On, gumamwangka, Afu Jesus.”

21 Allakandetammad ammini Afu Jesus. Amen.